LAZARI RIVERII CONSILIARII, ET MEDICI REGII;

ATQVE

In Monſpelienſi Vniuerſitate Medicinæ Profeſſoris, & Doctorum Monſpelienſium Decani,

PRAXEOS MEDICÆ CVM THEORIA.

TOMVS SECVNDVS.

Cui acceſſit Index rerum ampliſſimus.

LVGDVNI,
Sumptibus IOANNIS-ANTONII HVGVETAN, & MARCI-ANTONII RAVAVD.

M. DC. LX.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

INDEX
Librorum, & Capitum Praxeos Medicæ.

LIBER XI.

De affectibus hepatis.

LIBER XII.

De affectibus lienis.

LIBER XIII.

De affectibus mesenterij, pancreatis, & omenti.

LIBER

LIBER XIV.

De affectibus renum, & vesicæ.

LIBER XV.

De morbis mulierum.

LIBER XVI.

De affectibus articulorum, & rheumatismo.

II.

LIBER XVII.

De febribus.

SECTIO I.

De febribus simplicibus.

SECTIO II.

De febribus putridis.

SECTIO

SECTIO III.

De febribus pestilentibus.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XI.

De affectibus hepatis.

PRÆFATIO.

EPAR, *quemadmodum aliæ partes, omnibus morborum generibus obnoxium est. Quatenus enim ex partibus similaribus componitur, varias patitur intemperies: quatenus verò est pars organica, tumoribus & obstructionibus afficitur: ac denique solutione continui, vulneribus putà, & vlceribus tentari solet. Et quamuis hydrops totum abdomen occupet, vt in ascite, & tympanite; vel etiam totum corpus, vt in anasarca: prima tamen illius radix*

plurimùm à vitio hepatis dependet. Nos hîc affectus præcipuos, & qui frequentiùs in praxi Medica occurrunt, exponere aggredimur, eósque sex capitibus comprehendimus: quorum primum est de calida hepatis intemperie. Secundum de hepatis inflammatione, abscessu, & vlcere. Tertium de obstructione. Quartum de ictero. Quintum de scirrho. Sextum de hydrope.

CAPVT PRIMVM.

De calida Hepatis intemperie.

CAlida hepatis intemperies in quamplurimis hominibus accusatur, eaque ferè congenita, & à primis generationis principiis oriunda. Quæ cùm in latitudine sanitatis posita sit, de ea hîc non agimus; sed tantùm de præternaturali, & morbosa, quæ hepatis actiones manifestè lædit.

Illa autem intemperies vel simplex, vel composita esse potest; vel sine materia, vel cum materia coniuncta. Vt plurimùm tamen coniunctam habet materiam, quandoquidem calida hepatis intemperies calidos ac biliosos humores producere consueuit.

Causæ huius intemperiei sunt, calidior aër, exercitationes immodicæ, vigiliæ immoderatæ, ira frequens, & alia animi pathemata grauiora, & præsertim alimenta, vel medicamenta calidiora frequenter assumpta, vel aromatis condita, & vinum meracum ac potens largiùs epotum. His accedit partium vicinarum caliditas, vt in febribus vehementio

hementioribus, à calore cordis & ipsum hepar incalescit.

Signa diagnostica calidioris hepatis intemperei sunt cibi fastidium, & præcipuè carnis, sitis, aluus astricta, calor vehemens in toto corpore, præcipuè in volis manuum ac pedum: macies totius corporis: ægri â calidis læduntur, iuuantur à frigidis: & si prætereà calidiores humores exuperent, bilis per vomitum, aut secessum interdum excernitur, oris amaror adest, & plerumque febris.

Quod ad prognosim attinet. Calida hepatis intemperies non valdè periculosa est, cum hepatis constitutioni non ita aduersetur: sed multorum morborum, nonsolum hepatis verùm etiam aliarum partium causa esse solet. Difficilis etiam est curationis, præsertim si ventriculus frigidus sit, vt plerumque contingit. Illa enim quæ ad hepar refrigerandum exhibentur, ventriculo nocent & illius intemperiem intendunt.

Curatio omninò consistit in correctione illius intemperiei, per refrigerantia remedia: & biliosi humoris, qui ab ea producitur, eámque vicissim fouet, aliorumque morborum causa existit, euacuatione.

Ac primùm venæ sectio hepar maximè refrigerat, biliosi sanguinis portionem educit, & obstructiones à bile soluit. Mittendus igitur sanguis est è basilica dextra, quantitate plenitudini ac virium robori respondente, vel vnâ vice, vel per interualla, pro effectus magnitudine, & duratione: idque præmisso clystere, vel medicamento primas vias expurgante.

Deinde bilis, quæ in hoc intemperamento continuò luxuriat, educenda est cholagogo medicamento benigniori, per interualla repetito: aut apozemate in

plures doses exhibitio, aut syrupo magistrali, aut etiam syrupo de cichorio, composito quadruplicato rheo, qui conuenientissimus est. Siquidem innoxiè biliosos humores expurgat, iecur refrigerat, & corroborat, eiúsque obstructiones aperit.

Dictorum remediorum formulæ tales esse poterunt.

♃. Sennæ mundat. & tamarindor. ana ℥. sem. semin. anisi Drach. j. fol. cichorij, & acetosæ, ana M. j. liquirit. ras. Drach. iij. flor. iij. cordial. ana P. sem. Coquantur ad Vnc. iij. In colatura dissolue rhab. in aqua cichorij cum spica infusi Drach. sem. Cathol. dupl. Drach. iij. syrup. ros. Vnc. j. Fiat potio, detur manè cum regimine.

Pro delicatioribus fiunt potiones clarificatæ, à recentioribus inuentæ, quæ iulepi formam referunt, & gustui parùm ingratæ. In iisque dupla purgantium quãtitas præscribitur, eo quòd de eorum vi clarificatione plurimùm amittitur; ita vt robustiora corpora nunquam sufficienter euacuent, in hac potissimùm regione, quæ propter intemperiem siccam, humores minùs fluidos, minùsque purgantibus obsequentes efficit. At verò Lutetiæ, in aliísque regionibus multò humidioribus, huiusmodi medicamenta fœliciùs operantur. Harum igitur potionum clarificatarum sequens esto exemplum.

♃. Sennæ mundat. Vnc. j. sem. anisi ʒ. j. fol. cichorij, & capill. ven. ana M. j. liquirit. rasæ Vnc. ß. Coquantur ad ℥. x. In colar. infunde rhab. elect. Drach. ij. cassiæ recenter extractæ, & cathol. dupl. ana Vnc. j. tamarindorum contusor. Vnc. sem. coriandri Drach. j. syrup. rosacei Vnc. j. Colentur & clarificentur vt artis est, & fiat potio.

Apozema bilem euacuans ita componi poterit.

♃. Rad. acetosæ, gram. cichorij, & oxylapathi, ana ℥. j. fol. endiuiæ, cichorij, dentis leonis & capillor. ven

ana.

ana M.j.sem.4.frig.maj. ana Drach. iij. liquiritiæ rasæ Vnc.j flor. cichorij. buglossi & violar.ana P. j. sennæ mund.℥. ij. tamarind. Vnc.j. macis & caryophyll. ana Drach.j. Coquantur ad quartaria v. In colat. dissolue expressioné Vnc.sem.rhab. in prædicto cum cinnamomo infusi, syrup.de cichorio compositi & rosati solutiui, ana Vnc. ij. Fiat apozema clarificatum & aromat. Drach.ij. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Syrupus magistralis componi potest ex materia prædicti apozematis, triplicatâ dosi purgantium, & additâ sacchari quantitate decocto æquali.

Vsitatissimus apud nos est syrupus ex succis, summæ efficaciæ ad chronicos omnes morbos, qui à calida hepatis intemperie, & bilis flauæ, aut exustæ prouentu oriuntur; & in sequentem modum præparatur.

♃. Succor. recenter expressorum, & per residentiam depuratorum ex foliis endiuiæ. cichorij, acetosæ, fumariæ, borrag.& buglossi ℔.iij. succi pomor.redolentium, recenter expressi & depurati ℔.ij. polypod.querc.recẽtis ℔.ß.sennæ mundat.Vnc.viij.epithymi Vnc.iij. agarici recenter trochiscat.Vnc.ß.macis & caryophyll.ana Drach. ß. Infundantur,& decoquantur vt artis est, donec colaturæ ℔.j. ß.supersit.In qua dissolue rhab. elect. in prædictis succis cum spica infusi & expressi Vnc.j. sacchari albi ℔.j.ß. Fiat syrupus perfectè coctus, clarificatus & aromat.Drach.ij.pulu.electarij triasantali; qui seruetur in vase vitrio. Dosis Vnc.ij. vel iij. bis aut ter in mense cum iusculo pulli, foliis endiuiæ, cichorij, & acetosæ alterato, vel cum sero lactis.

Ad hepatis refrigerium sequentia vtilissima sunt. Ac primum pro potu ordinario vsurpantur, vel ptisana vulgaris ex hordeo, & liquiritia confecta, vel additâ graminis, aut acetosæ radice. Vel huiusmodi decocta permiscentur cum syrupo de limonibus, aut capill. ven.

Vel iis qui palato sunt delicatiori, simplex aqua fontana, cum prædictis syrupis permixta exhibetur. Quòd si potentiùs refrigerandum sit, addi possunt spiritus sulphuris, aut vitrioli q.s. ad gratiam aciditatem. Et in vehementiori æstu additur etiam salis prunellæ Drach. j. Fit etiam ad sitim potus gustui gratissimus ex conserua rosar. cum aqua fontis permixta & colata. Cui adduntur spiritus sulphuris, aut vitrioli guttæ aliquot: iísque gratam aciditatem, & colorem rubellum, vino persimilem, acquirit. Huic substitui poterit tinctuta rosarum, in hunc modum composita.

♃. Rosar. rubrar. siccar. Vnc. i, aquæ tepidæ ℔. iij. spiritus sulphuris, aut vitrioli Drach. j. ß. Infundantur per iij. aut iv. horas. Colaturæ adde sacchari albi quartaria iij. Seruetur ad vsum.

Ad eosdem vsus refertur iulepus Alexandrinus, qui vulgò sic parari solet.

♃. Aquæ fontis ℔. j. aquæ rosar. succi limonum, & sacchari albi, ana Vnc. iv, Coquantur lento igne dum despumauerint.

Posteriora duo remedia duobus modis solent vsurpari, vel pro potu ordinario, vel in forma iulepi, bis aut ter in die sumendi,

Varij etiam iulepi hepar refrigerantes præscribi solent, quorum sequentes formulæ exempli loco esse poterunt.

♃ Radicis acetosæ, cichorij, gram. & lapathi acuti, ana ℥. j. fol. endiuiæ, cichorij, acetosæ, capill. ven. ana M. j. flor. cichorij, buglossi & borrag. ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue syrupi de limonibus Vnc. iij. Fiat iulepus clarus pro iij. dosib. bis in die sumendis. Si magis refrigerare studeas, adde singulis dosib. spiritus sulph. aut vitrioli q.s. ad gratam aciditatem. Potest etiã misceri salis prunellæ Drach. j. ad maius refrigerium.

In

In herbarum penuria componantur iulepi ex aquis ſtillatitiis. V. g.

℞. Aquarum endiuiæ, acetoſæ & cichorij, ana Vnc. iij. ſyrup. de limon. & granatorum, ana Vnc. i. ſem. Fiat iulep. pro iij. doſibus.

Poſſunt etiam parari iulepi ex ſuccis efficaciſſimi, & guſtui gratiſſimi; quorum hoc, omnium loco, eſto exemplum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati Vnc. iv. ſucci limon. Vnc. iij. aquæ roſaceæ Vnc. ij. ſucci malor. granat. Vnc. j. ſacch. albiſſ. ℔. ſem. Fiat iulep. pro iij. doſibus.

Iuleporum loco iuſcula medicata delicatioribus exhibentur, ex herbis prædictis cum pullo gallinaceo parata. Quibus ad maius refrigerium ſalis prunellæ ʒ. j. addi poteſt, vel acidula redduntur guttis aliquot ſpiritus vitrioli.

Sanguis cichorij, & chamædryos ad ſanguinem depurandum, obſtructiones reſerandas, & hepar refrigerandum vtiliſſimus eſt, in ſyrupum redactus in hunc modum.

℞. Aquæ cichorij in B. M. paratæ q. v. folior. cichorij partes duas, chamædr. partem vnam. Macerentur ſimul, & digerantur per triduum in B. M. poſteà exprimantur; liquori adde noua folia cichorij, & chamædryos; digerantur iterùm per triduum, deinde exprimantur, & infuſiones illæ octies, vel decies repetantur. Liquor euadet rubeus inſtar ſanguinis, cui adde ſacchari parem liquori quantitatem; & fiat ſyrupus.

Præterea opiatæ, & tabellæ hepar refrigerantes, & roborantes ita componi poterunt.

℞. Conſeruæ flor. cichorij, violarum, nymphææ & bugloſſi. an. Vnc. j. pulu. elect. triaſant. Drach. j. ſem. cum

ſyrupo de limon. fiat opiata, quâ vtatur frequenter.

℞. Tabellarum triſantali duplicato rheo Vnc. iiij. capiat tabellam vnam pond. Drach. ij. ſingulis diebus manè, duabus horis ante paſtum.

Conſerua ex fructu cynorrhodi, ſeu roſæ caninæ optimè mundato, & cocto cum ſaccharo ad formam cydoniati, hepar potentiſſimè refrigerat, ſi eâ vtatur æger loco opiatæ prædictæ.

Tinctura corallorum cum ſucco limonum parata hepar refrigerat, & corroborat, ſi eius cochlearia duo ſingulis diebus exhibeantur, aut ſaltem bis in hebdomadą.

Balneum aquæ tepidæ frequenter vſurpatum, totum corpus refrigerat & humectat multò potentiùs, & vtiliùs quouis alio remedio, in emaciatis præſertim corporibus.

Serum lactis ad idem eſt efficax, ſi ad 15.dies, aut plures vſurpetur. Elicitur autem commodè per lactis ebullitionem, affundendo parùm aceti, vel ſucci limonum, & poſtea colando. Amatus Luſitanus ipſum præparat in hunc modum.

℞. Seri lactis ℔.j.ſyrupi acetoſi valdè acidi Vnc. iij. Miſce, & factâ vnâ ebullitione capiat more aquar.mineralium, ſcilicet per duas aut tres vices, poſteà deambulando. Antiqui eo vtebantur ad heminas, hoc eſt ℔. v. Quercetanus verò in hunc modum præparat.

℞. Seri lactis ℔. ij. ſucci limon. ℥. ij. ſucci pomor. redolent. recenter extracti Vnc. iij. Omnia ſimul cum albumine oui priùs agitata ad ignem clarificentur, addendo parum ſacchari. De colatura cape Vnc. vj. vel viij. continuando per 15. aut 20.dies.

At ſi emaciatum & conſumptum fuerit corpus, lac integrum & præſertim aſininum, in plures dies exhiberi poterit.

Decoctum

Decoctum chinæ cum ſucco limonum paratum, huic etiam vſui confert, præſertim ſi obſtructiones adfuerint. Cuius compoſitio talis eſſe poterit.

♃. Rad. chinæ tenuiter inciſæ Vnc. j. aquæ fontis ℔. vj. ſucci limon. Vnc. iij. Macerentur per 24. horas; deinde coquantur ad 3. partis conſumptionem; poſteà colentur per manicam Hippocratis. Capiat Vnc. vj. manè & veſperi, vinùmque eo diluatur.

Denique aquæ minerales vitriolatæ, vtpote aperiendi & refrigerandi vi præditæ, quales ſunt noſtræ Meynenſes erunt vtiliſſimæ.

Perſeuerante affectu, hæmorrhoides per hirudines aperientur ſemel aut bis in menſe.

Ac tandem exteriùs regioni hepatis epithemata & vnguenta refrigerantia admoueantur. Epithemata fiunt ex aquis acetoſæ, cichorij, roſar. plantag. aceto & caphura: quibus ad robur partis additur puluis triaſantali. Vnguenta verò ſunt roſaceum refrigerans Galeni, & ceratum ſantalinum.

CAPVT II.

De hepatis inflammatione, abſceſſu, & vlcere.

HEpatis inflammatio eſt tumor calidus, ex ſanguine extrauaſato, & in illius ſubſtantiam effuſo, oriundus.

Provt autem ſanguis vel purus eſt, ac ſyncerus, vel aliis humoribus permixtus; ſic varias tumoris differentias producit. Si enim à ſanguine puro phlegmonem exquiſitam parit. Si verò ab eodem cum bile, pituita, aut melancholia permixto, generetur.

phlegmonem eryſipelatoſam, œdematoſam, aut ſcirrhoſam generat. Et vice verſa, ſi prædicti humores ſanguini prædominentur, eryſipelas phlegmonoſum, œdema, aut ſcirrhum pariter phlegmonoſum efficit.

Eſt & alia differentia ratione loci, in quo fit inflammatio, provt illa vel partem gibbam hepatis occupat, vel cauam. Quod tamen ita accipiendum eſt, docente Galeno 5. *de locis affect. cap.* 7. vt in neutra hepatis parte exquiſitè diſtincta inflammatio poſſit conſiſtere, vt altera integra, & omnis mali immunis conſeruetur, quia viſceris caro continua eſt in omnibus ſuis partibus, & ideò vnâ patiente, altera etiam quodammodo afficitur.

Præterea animaduerſione dignum eſt, quod docuit Galen. 13. *meth. cap.* 14. Cauâ hepatis parte laborante, inflammationem neceſſariò venis meſenterij communicati, quæ ex vena porta oriuntur. Et docet experientia in iis, qui ex tali inflammatione pereunt, abſceſſum non ſolùm in hepate, ſed etiam in meſenterio repertum eſſe.

Notandum etiam eſt ex Hipp. *Aph.* 45. *ſect.* 7. inflammationem aliquando ſolam membranam hepar veſtientem occupare: aliquando verò ipſam hepatis ſubſtantiam, & proprium parenchyma. *Quorum*, inquit, *hepar ſuppuratum aduritur, ſi pus purum fluxerit, & album, euadunt, in tunica enim his pus continetur; ſi verò qualis amurca fluat, pereunt.* Galen. *in comment.* ſic loquitur. *Quibus in tunica eſt pus, nihil patiente ſubſtantia hepatis, ſaluantur omnes; quibus verò vſque ad carnem hepatis, corruptio pertingit; non abſque ratione moriuntur.*

Cauſæ huius affectus immediatæ ſunt ſanguinis quantitas nimia; vel eiuſdem efferueſcentia, tenuitas

& acrimonia, vel commotio, & exagitatio in venis, à quibus propter dictas causas facilè extrauasatur, & in partes magis dispositas effunditur. Hepar autem magis dispositum redditur ad sanguinem influentem recipiendum, si calidius sit, vel dolore aliquo tentetur, calor enim & dolor attrahunt; vel denique si natiuâ quadam, aut ascititiâ imbecillitate laboret; quia omnes partes humore aliquo grauatæ ad debiliores sese exonerant. Ad harum etiam causarum numerum referri debet hepatis obstructio, quæ facit, vt humores crassi retineantur, putrescant, & à calore præternaturali inflammentur.

Causæ verò externæ plurimæ esse possunt, vt ninimia corporis calefactio ex immodico motu, sole, vel igne acquisita, cibi calefacientes, acres, vel aromatibus conditi, vini generosi potus immodicus, effrænata venus, excandescentia, percussio, casus circa hepatis regionem. Idem præstant medicamenta calefacientia regioni hepatis præposterè admota; sicut refert Fabricius Hildanus cuidam intemperie frigidâ ventriculi laboranti, emplastra, & vnguenta calida ex pipere, cardamono, oleo garyophyllorum, & similibus admota fuisse; atque inde inflammationem hepatis excitatam. Hepar enim ventriculum contegit, vt medicamenta ventriculo admota, ipsum primò afficiant.

Idem præstare possunt concurbitulæ regioni hepatis admotæ. Cuius etiam rei exemplum affert idem Fabricius Hildanus, de quodam hæmorrhagiâ narium laborante, cui cùm magnæ cucurbitulæ ad hepatis regionem admotæ fuissent, sanguis quidem substitit, sed hepatis inflammatio sequuta est.

Signa diagnostica huius affectus plurima proponuntur è Galeno, aliisque authoribus, quæ hic sigillatim

tim exponenda ſunt; quandoquidem ſæpè in recta illius diagnoſi errare contingit.

Primum ſignum eſt, Grauitas in dextro hypochondrio, quæ à repletione & diſtenſione hepatis contingit; quandoquidem viſcus ſuapte naturâ amplum, & valdè compactum, ſi humore multo repleatur, ſummam grauitatem nanciſcitur, quæ ab ægrotante præcipuè percipitur, dum ſeſe ab vno latere in aliud conuertit.

Secundum ſignum eſt dolor, qui aliàs in vno, aliàs in duobus, & tribus locis percipitur. In ipſa hepatis regione dolor percipitur grauatiuus. Aliquando etiam in nothis coſtis, iſque tenſinus, quando inflammatio ligamentis hepatis ſuſpenſoriis communicatur, quæ coſtis nothis connectuntur. Aliquando etiam dolor communicatur iugulo per continuationem membranarum, quæ communionem habent cum membrana hepar veſtiente.

Tertium ſignum eſt febris, quæ noctu vtplurimùm exacerbatur, & magis, vel minùs acuta eſt, pro ratione humoris peccantis: in bilioſa enim inflammatione, ardentiſſima eſt; in pituitoſa, mitis, & in ſanguinea, medio modo ſe habet.

Quartum ſignum eſt difficultas ſpirandi; propterea quòd hepar diaphragmati contiguum eſt, eique alligatur; atque adeò grauitate ſuâ illud deorsùm attrahit, tum magnitudine, & intumeſcentia illud etiam comprimit; ita vtroque modo liberum eius motum impedit.

Prædicta ſigna vniuoca ſunt, & pathognomonica. Multa verò alia dantur æquiuoca, & ad certam diagnoſim ſtabiliendam non parùm conferentia; qualia ſunt tuſſis ſicca, & moleſta: pulſus durus, inæqualis, & quodammodo ſerratilis: color linguæ primùm ruber, deinde

deinde niger: cibi fastidium vehemens: sitis inexplebilis: vomitus biliosi, & interdùm pituitosi: color totius corporis pallidus ad ictericum vrgens: vrina rubra, flammea, & acris: decubitus supinus facilis, difficilior suprà latera, quia in dextro decubitu hepar premitur à ventriculo; & in sinistro tenditur & suspenditur: aluus astricta, à colore omnem humiditatem chylosæ materiæ absumente; interdùm tamen liquida est, si nimirùm inflammationi summa hepatis imbecillitas coniungatur; tunc enim liquida excrementa deiiciuntur, & loturæ carnium interdùm similia.

Signa differentiarum ita instituenda sunt: si gibba, vel conuexa hepatis pars afficiatur, tumor adest in dextro hypochondrio tactui conspicuus, & figuram hepatis, instar semilunæ referens: dolor inter respirandum maior, & vsque ad dextram iuguli partem protensus, vt detrahi videatur: tussis & respiratio crebrior, & grauitas maior.

Si verò caua hepatis pars laboret, tumor ad tactum non est ita conspicuus: attamen quia, vt anteà diximus, vna pars hepatis inflammari non potest, quin alia etiam aliquid patiatur, dolor aliquis in viscere tangendo, & comprimendo percipitur: deinde quia hæc pars ventriculo incubat, maius adest cibi fastidium, maior vomitus, sitis, & ventris laxitas, ex corruptis alimentis in ventriculo, propter viciniam grauiter affecto.

Signa causarum in hunc modum se habent. Si inflammatio à puro sanguine oriatur, rubor adest faciei interdùm purus, interdum verò subfuscus: pulsus maignus, mollis, & vndosus; vrina rubea, & crassa; corporis habitus carnosus dulcedo quædam in ore; ætas iuuenilis; victus præcedens plenus, & liberalis.

Si

Si verò bilis prædominetur, color est citrinus in facie: pulsus velox, durus, & inæqualis; vrina tenuis, & intensè citrina, & interdùm flammea: habitus macilentus, & extenuatus: oculi concaui: oris amaror, vomitus biliosi, præcesserunt causæ bilem multiplicantes.

Quia verò inflammatio musculorum abdominis cum hepatis inflammatione magnam habet similitudinem; ideò hæc ab illa propriis signis distinguenda est.

In musculorum abdominis inflammatione, cutis circumtensa est, vt si quis digitis apprehensam attrahere velit, ea minimè sequatur. Rectorum musculorum tumores oblongi, & per totum ventrem extensi, vmbilicum comprehendunt. Sic etiam aliorum musculorum inflammatio, eorum figuram quodammodò repræsentant. Contra verò hepatis inflammatio partis laborantis figuram, & circumscriptionem refert: tum si musculi manibus tractentur, tactui cedere videntur, & tumor profundior apparet. Præterea totius corporis color est magni momenti ad hosce affectus distinguendos: siquidem in musculorum inflammatione viuidus permanet, & ferè in naturali statu constitutus: at in hepatis inflammatione, pallidus, & citrinus apparet, ad ictericum vergens. Huius rei insigne exemplum habetur apud Gal. 5. *de loc. aff. cap.* 7. de quodam Stefiano, qui cum ab aliis medicis iudicatus fuisset abscessum habere in hepate; Galenus vocatus, ex sola faciei inspectione statim pronunciauit, non esse abscessum in hepate, & ventre postmodùm explorato, eum in musculis abdominis latere comperuit: hoc autem ita iudicauit, quòd æger non haberet faciem ita immutatam, vt in hepatis inflammatione vel abscessu esse debuisset. Simile exemplum habetur apud Valeriolam, *lib.* 4. *obseruationum*

num. cap. 5. de quadam muliere, quæ ab alio Medico iudicata fuerat habere tumorem phlegmonosum in hepate. At ille, *quam verò*, inquit, *ægra me ad curam adhibuisset, non pati illam secundum hepar phlegmonosum tumorem iudicaui, sed in musculis suprà positis*; & paulò post, *Vt primùm ad hanc vocatus, locum tango, inuenio in hypochondrio dextro tumorem oblongum, qui se ad vmbilicum vsque proferebat, tumor porro sese mox tactui offerebat: color in facie rubicundus, viuidus, roseus, ex rubeo & albo mixtus, per omnem morbi decursum in eodem statu permanens, vrinæ optimæ consistentiæ, coloris, atque contentorum apparebant. Ex quibus omnibus deprehēdi non iecur in hac, sed solùm musculos abdomini suprà positos morbo teneri. Vbi namque hepar afficitur, vitiatum in facie colorem apparere necessariò oportet*; ex colore namque plurimos secundùm hepar laborantes deprehendisse Galenum ipsemet testis est *lib.* 5. *de loc. aff. cap.* 7. hepaticorum enim color ad citrinitatem, & albedinem, cum fusco quodam virore plerumque inclinat.

Præterea pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere satis operosum est: quemadmodùm apud Galen. 5. *de loc. aff. c.* 7. videre est in historia Siculi Medici, qui in seipso deceptus est, se pleuritide laborare arbitratus; ex eo quòd illi adesset febris, respiratio parua & frequens, tussis exigua, & dolor inferiores costas attingens. Galenus tamen eum hepatitide tentari cognouit ex alui deiectionibus, quæ loturæ carnium erant consimiles, tales enim deiectiones fluxum hepaticum constituunt, & hepar maximè laborare ostēndunt. Verùm istud signum facere perpetuò non potest ad distinguendam pleuritidem ab hepatis inflammatione: siquidem, docente Galeno, *loc. tit.* deiectiones huiusmodi liquidæ, & cruentæ accidunt tantùm in hepatis inflāmatione, quando cum eâ summa debilitas coniuncta est, alioqui vnum

ex

ex signis hepatis inflammationis ab eodem Galeno propositum est aluus astricta. Ideò deficiente illa hepatis imbecillitate, quærenda sunt alia signa, quibus pleuritidem ab hepatis inflammatione distinguere possimus. Si itaque inflammatio pleuram versùs dextrum hypochondrium occupet, dolor erit vehementior, & punctorius; difficultas spirandi maior; nulla erit coloris faciei mutatio, tussis vehementior ac molestior est, & non planè sicca; sed plerumque, saltem procedente malo, cruento sputo, aut aliquantulum saltem colorato, coniuncta: ac denique pulsus durus est, ac serrinus. In hepatis autem inflammatione, dolor mitior est, cùm grauitatis sensu coniunctus; color corporis ad flauum accedit; tussicula adest arida, dilucida habens interualla: pulsus minùs durus: tumor denique aliquis in dextro hypochondrio apparet.

Denique, si inflammatio sit in mesenterio, tumor, infrà regionem hepatis apparebit: coloris mutatio in facie nulla erit; alui deiectiones erunt liquidæ, in quibus primò tenuis & cruda quædam sanies conspicitur postea materia quædam concocta puris speciem referens, præsertim vbi sanationis spes est.

Prognosis huius affectus ita instituenda est.

Omnis hepatis inflammatio periculosissima est, ac plerumque lethalis, & si non citò iugulat, in hydropem, aut atrophiam terminatur. Vnica autem salutis spes in virium robore consistit, ex Gal. 10. *meth. cap.* 5.

Inflammatio gibbam hepatis partem occupans periculosior est eâ quæ cauam obsidet, propter maiorem viciniam cordis, septi trasuersi, & venæ cauæ.

A bilioso succo inflammatio proueniens periculosior est eâ quæ à puro sanguine fit, quia febris intensior, & reliqua symptomata grauiora.

In hepatis inflammatione, singultus, malum, ex Hipp. *Aph.* 17.

Aph. 17. *sect.* 7. Indicat enim augmentum inflammationis, eiúsque malignitatem, quæ ventriculum per consensum vehementer afficiat.

Alui fluxus hepatis inflammationi coniunctus lethalis est, nisi materia quæ excernitur, concocta appareat, & fluxus ille criticè efferatur.

Si inflammatio hepatis per resolutionem discuti non valeat, quod rarissimè contingit, in abscessum degenerat, si facultas valida sit; alioqui in gangrænam & sphacelum conuertitur. Et suppuratio vtplurimum intra viginti dies contingit. Et ille abscessus etiam periculosissimus est, ab eóque pauci euadunt. Si tamen exiguus sit, particulam tantum hepatis exiguam occupans, & pus album, ac æquale per aluum, vel vrinas affluat, liberantur. Sic etiam tumore extimam & conuexam hepatis superficiem occupante, ita vt in summa cute eminentiam faciat cum quodam fluctuationis sensu, cauterio actuali aperiri potest; & si pus album & purum effluxerit, euadunt; in tunica enim pus continetur: sin qualis amurca, intereunt.

Rupto abscessu, si æger superstes fuerit, vlcus remanet, quod etiam medico curanti magnum facit negotium; ac nisi superficiarium sit, in hydropem, aut marasmum ægrotantem perducit.

Potest etiam vlcus in hepate fieri ab humoribus acribus, & erodentibus, præsertim biliosis, per hepatis substantiam diffusus, qui sensim putrescentes, malignam & virulentam qualitatem acquirunt.

Huius vlceris sine præcedente inflammatione ex humorum acrimonia geniti diagnosis difficillima est. Quibusdam tamen signis internosci poterit. Ac primùm dolor quidam vlcerosus in hypochondrio dextro percipitur; æger sensim contabescit: & si vlcus sit in cauo hepatis, deiectiones alui purulentæ apparent: Interdum &

quippiam cruentum excernitur, cum dolore intestinorum ob materiæ acrimoniam, vt dysenteriam æmuletur, quæ ab hoc effectu distinguitur ex eo quòd sensus grauitatis & punctionis circa hepar hæreat. Interdum verò iecoris portiunculas per aluum excretas fuisse, ab authoribus est obseruatum. Si verò in parte gibba vlcus lateat, vrina purulenta apparet, absque vllo affectus renum, aut vesicæ indicio. Febris in progressu morbi, lenta oritur, typum non seruans, quæ tandem in hecticam degenerat. Color faciei citrinus apparet, & nonnumquam pustulæ paruæ, ex humorum adustione, in ea efflorescunt. Ciborum omnium præcipuè carnis, magnum est fastidium, fœtor anhelitus adest; ac tandem frequens animi deliquium accedit.

De prognosi simul dictum est; quòd hæc affectio febrem lentam & hecticam accersat.

Præterea nisi vlcus exiguum sit & superficiale, & inter initia curetur, exitiale est.

Periculosiores sunt hepatis exulcerationes, quæ inflammationes & abscessus sequuntur, quàm quæ sine iis incipiunt.

Curatio inflammationis hepatis eadem ferè instituenda est, quæ in ventriculi inflammatione fuit proposita; & in primis quod ad phlebotomiam attinet, purgationem, & alterantia remedia in principio morbi exhibenda.

Clysteres etiam frequenter iniiciendi, quales in ventriculi inflammatione descripti sunt.

At in progressu iulepi refrigerantes, detergentes, & aperientes erunt propinandi, quales superiori capite fuerunt descripti. Cauendo tamen ne admodum dulces sint: nam dulcibus hepar inflammatum in maiorem molem attollitur, vt docet Trallianus *lib.* 4. *cap.* 10.

Pro potu vtatur æger decocto hordei & graminis, cum tantillo liquiritiæ, vel syrupo violaceo, aut capill. ven.

In declinatione adduntur prædictis iulepis radices apij & petroselini: fol. agrimonij, capill. ven. &c.

Ac tandem terebinthina cum aqua agrimonij vel petrosel. lota, bis aut ter exhibita morbi reliquias abstergit.

Si verò morbus sit contumacior, & diutiùs protrahi videatur, apozema ex aperientibus & laxantibus erit præscribendum, in sequentem modum.

℞. Rad. apij, petrosel. ana Vnc. ij. polypod. querc. recent. Vnc. iij. folior. agrimon. pinpinel. ceterach. capill. vener. ana M. j. semin. anisi, fœniculi, & petrosel. ana Drach. j. florum. chamem. violar. ana P. j. sennæ mundat. Vnc. j. Coquantur ad quartaria v. In colat. dissolue rhabarb. in aqua cichorij cum spica infusi Drach. ij. syrupi acetosi simpl. Vnc. iv. Fiat apozema pro iv. dosib. alternis diebus sumendis.

Exteriùs verò varia conueniunt topica, in toto morbi decursu admouenda. Ac primùm ab initio morbi conueniunt epithemata, linimenta & cataplasmata refrigerantia, & fluxionem inhibentia, quorum compositio talis esse poterit.

℞. Aquar. endiuiæ, cichorij, acetosæ, plantag. & rosar. an. Vnc. iij. aceti rosac. ℥. j. pulueris electarij triasantali ʒ. j. ß. camphoræ ℈. ß. Fiat epithema, admouendum regioni hepatis tepide frequenter. Vel

℞. Fol. endiuiæ, cichorij, scariolæ, plantag. buglossi, borrag. & flor. nymphææ, ana M. j. absinthij roman. M. sem. rosar. rubrar. P. ij. santali rubri, & citrini, an. Drach. ij. Coquantur ad ℔ j. sem. In colat. dissolue aquæ rosar. ℔. ß. aceti rosac. Vnc. j. camphoræ ℈ j. Fiat epithema.

Si magis refrigerare est animus, prædictarum herbarum succi alterutri epithemati addi possunt.

℞. Olei rosac. ℥. ij. olei de absinthio ℥. sem. Misce, abluantur oxycrato, & inungatur eadem regio post vsum epithematis. Vel,

℞. Olei rosac. & myrtini, ana ℥. ij. succi endiuiæ & cichorij, an. ℥. j. aceti ℥. sem. Bulliant ad succorum consumptionem; deinde adde pulu. santali rubri & rosar. rubr. an. drach. j. ceræ albæ q. s. Fiat vnguentum.

Vel vnguentum rosac. solum, aut refrigerans Galeni oxycrato lotum potest admoueri.

In progressu morbi, mitescente febre ac dolore, resoluentia cum refrigerantibus permiscenda sunt æquali, vel inæquali dosi, provt morbus ad statum, aut declinationem, magis vel minùs accedere videtur, quæ à Medico prudenti temperari debet. Vt tamen eorum materia innotescat, nonnulla exempla annotabimus.

℞. Olei rosac. Vnc. ij. ol. de absinth. Vnc. j. ol. chamom. Vnc. sem. pulu. trium santal. ʒ. j. spicæ nardi ʒ. sem. ceræ q. s. Fiat linimentum.

℞. Dactyl. mundat. num. x. passular. integrar. Vnc. iij. Coquantur in oxycrato, posteà contundantur, addendo flor. chamomill. melilot. rosar. rubrar. an. P. j. spicæ nardi, schœnanthi, an. ʒ. j. semin. apij, petrosel. an. ʒ. sem. endiuiæ, portulac. an. ʒ. j. sem. olei de absinth. & rosar. an. Vnc. j. farinæ hordei Vnc. ij. Fiat cataplasma.

Vel minùs calidum sic parabitur.

℞. Farinæ hordei Vnc. iij. santali rubri Vnc. ij. olei rosar. Vnc. iij. Misce, cum decocto endiuiæ & cichorij fiat cataplasma.

In declinatione, febre profligatâ, resoluentia erunt admouenda, additis emollientibus, ne qua durities supersit; & nonnullis astringentibus, ad robur partis conseruandum.

℞. Rad.

℞. Rad. althææ ℥. iij. rad. cyperi & calami aromat. ana Vnc. ſem. fol, maluæ, violar. agrimon. ana M. i. abſinthij vtriuſque ana M. ſem. lini, fœnugr. aniſi & fœniculi, ana Vnc. ſem. flor. chamæm. melilot. anethi, ana P. j. ſpicæ nardi, ſchœnanthi, maſtiches, ana ℥. j. ſem. Fiat omnium decoctio, quâ foueatur pars affecta calidiuſculè.

℞. Ol. chamæmel. lilior. & amygd. dulc. ana Vnc. j. olei de abſinthio, & nardiui, ana Vnc. ſem. pulu. ſchœnanthi, roſatæ nouellæ, & abſinthij, ana ʒ. j. ceræ q. ſ. Fiat linimentum, in declinatione vſurpandum.

Si durities partis perſiſtat, gummi ammoniacum in aceto diſſolutum prædicto linimento addere conueniet, vel etiam ſequens emplaſtrum erit admouendum.

℞. Empl. de meliloto, & diachylonis ireati, ana ℥. j. Miſce, extendantur ſuperalutam. Fiat emplaſtrum ad formam ſemilunæ, admouendum parti affectæ. Vel

℞. Gummi ammoniaci in aceto remolliti Vnc. j. ladani & maſtiches, ana ʒ. ij. olei abſinthij & ceræ, ana q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Si inflammatio ad ſuppurationem vergeat, quod cognoſcetur ex febris & doloris intenſione, iuxtà *Alph.* 47. *lib.* 2. maximum eſt periculum, & pauci euadunt. Attamen ſuppuratio adiuuanda eſt emplaſtris prædictis, quæ materiam reſolubilem reſoluent, & ſuppurabilem ſuppurabunt; tum etiam admotis cataplaſmatis emollientibus: intùs verò exhibendus ius pulli, alteratum maluâ, althæâ, caricis, prunis. Rupto abſceſſu, ſi pus album effluat per aluum, aut vrinas, abſtergendum eſt aquâ hordei, vel ſero lactis, cum melle roſaceo; tum iis remediis, quæ ad vlceris ventriculi curationem propoſita ſunt. Si verò ſuppuratio vergat in partem externam, cultello ignito aperienda eſt, ſecundùm Hippocratem. Et ſi pus effluat album & coctum, ſpes eſt

ſanationis. Si verò rubrum, fæculentum, & fœtidum, tendit æger ad interitum.

CAPVT III.

De Obſtructione hepatis.

HEpatis obſtructio eſt anguſtia, & occluſio præternaturalis propaginum venæ portæ, & cauæ, quandoque etiam ipſius parenchymatis, tranſitum humorum naturalium, alimentique diſtributionem impediens, à materia ipſarum cauitatem opplente producta.

Hinc patet obſtructionem eſſe morbum organicum, nempe in via, & meatu obſtructo, qui ſanguinis diſtributionem impedit ad membra nutrienda. Viæ autem illæ, & meatus non ſolùm venæ ſunt per totum hepatis parenchyma diſperſæ; ſed etiam pori, & meatus inſenſiles, quibus tota hepatis, ſicut & reliquarum partium ſubſtantia referta eſt; quibus ab humore præternaturali occluſis, nec calor hepatis inſitus ventilari, nec halituoſa & tenuia excrementa euacuari poſſunt.

Materia obſtructionem efficiens, vt plurimùm, eſt humor craſſus, viſcidus & lentus, qui liberè præterfluere non valens, in meatibus illis ſubſiſtit, & à calore partis magis ac magis incraſſatur; ita vt obſtructiones, quò diuturniores ſunt, eo contumaciores euadant.

Interdum etiam humorum quantitas & copia obſtructionem efficere ſolet, vt docuit Gal. 10. meth. cap. 2. his verbis. *Iam verò obſtructionum ipſarum alia eſt, quæ ex abundantia, alia, quæ ex qualitate ſuccorum: ſcilicet qui aut lenti, aut craſſi ſint, incidit. Præferetur*

autem inter remedia in ea quam copia facit, sanguinis missio: in ea qua ex humoris qualitate consistit, attenuantium vsus.

Illa autem obstructio à copia humorum oriunda, præcipuè in vasis & cauitatibus contingit, quando illa nimis repleta ita distenduntur, vt non possint sese contrahere ad exclusionem materiæ contentæ; quemadmodum sæpè obseruamus vesicam à nimia vrinæ copia, ex diuturniori illius retentione, distentam, sese contrahere non posse; vnde vrinæ suppressio, aut difficilis illius exclusio succedit.

Non solùm autem humores, sed etiam interdum flatus crassi & copiosi, qui non facilè discuti possunt, (quòd illis non pateat aditus, vt in colico dolore contingit) obstructionis causa esse possunt, docente Gal. 3. *de locis aff.* Quæ tamen causa rarissima est, & à nonnullis absolutè negatur.

Humor crassitie obstruens est in primis pituita, quæ facilè crassitiem, & visciditatem contrahit. Hanc sequitur melancholia, quæ frigiditate, crassitie & fæculentiâ obstructionem parere potest. Sanguis vero ratione quantitatis, & crassitiei idem præstare valet. Ac denique bilis in hepate diutiùs hærens crassescit, & perniciosas obstructiones parit. Causæ antecedentes & procatarcticæ sunt, quæcunque humores crassos, & viscosos producere valent: vt aër crassus & nebulosus, cibi crassi succi, viscidi, ac difficilis coctionis & distributionis, adstringentes, frigidi, ad esum parùm apti; vt pyra, cydonia, sorba, mespila, fungi, caseus, legumina, caro bouina & porcina, pisces viscosi, & fumo indurati, panis non probè coctus, rapæ; castaneæ; vinum crassum, rubrum, stypticum, cereuisia crassa.

Mala autem hepatis dispositio, frigida præsertim

 intemperies,

intemperies, etiam ex laudabili cibo obſtructiones gignere poteſt; ſi nempe oblatum chylum non benè concoquat, ſed eum in materiam tartaream, & mucilaginoſam conuertat. Ventriculi etiam intemperies cauſa obſtructionum eſſe poteſt, dum chylum crudiorem generat, qui ab hepate poſtmodùm rectè ſubigi non valet, ſiquidem vitium primæ concoctionis non corrigitur à ſecunda.

Signa huius affectus diagnoſtica in varias particulas diuidenda ſunt, vt alia morbi ſpeciem, alia partem affectam, alia cauſam eum producentem ſignificent.

Signa morbi ſpeciem indicantia omnibus partibus naturalibus obſtructionibus obnoxiis communia ſunt: indicant enim ſolùm obſtructiones in imo ventre latitantes; & ita hæc diagnoſis obſtructionibus lienis, & meſenterij præſertim cognoſcendis inſeruiet.

Obſtructiones igitur in dictis partibus latitantes oſtendunt, alui excrementa à naturali ſtatu recedentia, præſertim liquidiora, humida, alba, chyloſa, & interdùm ſanguinolenta: vrina alba, tenuis, aquoſa, & velut tranſcolata; quia partes craſſiores propter obſtructiones tranſire non poſſunt, ſed ſola aquoſitas tenuior impermixta præterlabitur; poteſt tamen eſſe citrina, ſi caliditas adſit: difficilis reſpiratio, præcipuè ſi æger concitatiori greſſu ambulet, vel montes, aut ſcalas aſcendat, quia partes obſtructæ diaprhagma deorsùm trahunt, eiuſque liberum motum impediunt: faciei color pallidus; macies & ſegnities totius corporis; pulſus inæqualis; ac denique grauitatis ſenſus in hypochondriis illi perſimilis, quam percipiunt ij qui ſeſe cibis plurimis impleuerunt. Ideò Hippocrat. 4. *de victus rat. in acut.* grauitatem

tem istam vocat satietatem hypochondriorum, affectionem hypochondriis tribuens, quæ propriè ventriculo debetur. Quotiescunque enim hepar & lien prauis humoribus replentur & intumescunt; ab assumpto cibo etiam leuissimo, & in pauca quantitate ingesto comprimuntur, & grauitatem inferunt, similem grauitati eorum, qui immodicè cibis & potibus sese impleuerunt. Hoc signum hypochondriorum obstructionem ita certò indicat, licèt nullus dolor, nec tumor in illis partibus appareat; vt Prosper Martianus *comment. in lib. Hippocr. prædictum*, afferat se hoc solo signo, viscerum obstructiones, ante hypochondriorum contrectationem, affirmare non dubitasse.

Partem affectam indicant, cum signis prædictis, tensio & renitentia in dextro hypochondrio, & aliquando dolor in eadem parte, isque grauatiuus & obtusus, qui à sumpto cibo ingrauescit, præsertim si ab huius ingestione vehementior exercitatio subeatur: tussis interdum sicca; respiratio difficilior, propter maiorem cum diaphragmate viciniam, & grauius visceris pondus, quàm reliquarum partium.

Signa causarum sunt. Si fiat ab humoribus, dolor magis grauans, tensiuus, & fixus: si à flatibus, acutior, & vagus. Si à frigidis humoribus, maior grauitatis sensus in dextro hypochondrio, color faciei albidior, nulla febris, neque sitis; victus ratio frigida, crassa & otiosa præcessit. Si à calidis humoribus, grauitas minor adest, maior sitis, facies citrina à bile, rubra à sanguine, febris, & dolor interdum pungitiuus, & victus calidus præcessit.

Prognosis huius affectus in hunc modum instituenda est.

Obstructio recens facile tollitur, inueterata difficulter.

Obstructio hepatis, nisi citò, penitúsque tollatur, infinita mala inferre consueuit; nempe humorum putredines, febres, inflammationes, fluxus varios, diuturnos ac vehementes; quia alimenta ad partes nutriendas penetrare nequeunt, colicam, icterum, cachexiam, hydropem, scirrhum, aliosque infinitos morbos, vt Auicenna obstructionem, ægritudinum matrem vocauerit.

Obstructio quæ fuit ab humoribus deterior est, quàm quæ à flatu generatur.

Quæ à crudis & pituitosis humoribus, vel à flatu producitur, febre superueniente interdum dissoluitur; siquidem calor febrilis flatum discutit, pituitam attenuat, & fluxiorem reddit, ac resoluit.

Curatio obstructionis auspicanda est ab vniuersali totius corporis euacuatione, quæ fit primum potione purgante ægrotantis naturæ appropriatâ; mox, si quædam plethoræ indicia appareant, imò verò, nisi corpus sit valdè emaciatum, detrahendus erit sanguis ex basilica dextra.

Posteà verò sequens apozema erit præscribendum.

℞. Rad. apij, petrosel. fœniculi in vino albo per noctem infusar. an. Vnc. j. rad. chelidon, maj. Vnc. ij. rad. filicis, enulæ camp. cortic. rad. cappar. mediani fraxini, & tamarisci, an. Vnc. sem. fol. absinth. agrimoniæ, capill. ven. chamædr. summitatum hyperici, & centaur. min. an. M. j. sem. apij, petrosel. ainsi & fœniculi, an. Vnc. sem. sennæ mundatæ, polypod. querc. & medullæ sem. carthami, an. Vnc. ij. epithymi cretici Vnc. j. zinzib. & caryophyll. an. Drach. j. florum tamarisci, calendulæ & cicerum rubeor. an. P. j. Fiat decoctio ad quartaria 5. In colat. dissolue syrupi de 5. radicib. & rosat.

rosar.solut. an. Vnc.ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat.Drach.ij. cinam. elect. pro iiij. dosibus matutinis; addendo vnicuique dosi crystalli tartari Drach.j. salis absinthij & tamarisc.an.scrup.sem.

In vltima dosi dissolve, (si priores sufficienter non purgauerint,) electar. de citro solut. & diacartham. ana Drach.j. sem.

In prædicto decocto interdum additur vinum album, interdum aceti parùm, pro varia ægri natura.

Si æger fuerit delicatior & apozematis vsum ferre nequeat, in eius locum sequentia iuscula erunt vsurpanda.

♃. Rad.apij, petrosel. & asparagi, an. Vnc. sem.fol. agrimon. hyssopi, capill. ven.an. M. j. crystalli tartari Drach.j. Bulliant cum pullo gallinaceo, vel cum frustulo colli veruecini. Fiat iusculum, quod capiat manè per ix. dies.

Melius est crystallum tartari in iusculo iam confecto, & colato dissoluere, quia in decoctione refrigerata: concrescit iterùm maiori parte, & ab ea separatur. Imò verò dum exhibetur cum iusculo, moueri debet diligenter cochleari argenteo immediatè priusquam assumatur, alioqui bona illius pars in fundo scutellæ relinquitur.

In alternis iusculis infunde, & leuiter decoque sennæ mundatæ Vnc. ß. sem.anisi Drach.j.

Quamdiu vtitur æger remediis prædictis, vel etiam post eorum vsum, quoties opus videbitur, foueatur regio hepatis, manè horâ vnâ ante haustum apozematis, & vesperi horâ vnâ ante cœnam, fotu sequenti.

♃. Rad.althææ & bryoniæ, an. Vnc.j.sem. rad.ebuli, cyperi, eryngij, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, an. Vnc. j. Fol. maluæ, althææ, violariæ, agrimonij,

monij, chamædr. menthæ, & absinthij,, ana M. j. sem. lini, fœnugræci, & baccar. iuniperi, an. Vnc. sem. coriandri, & santal. citrin. an. Drac. ij. flor. genistæ, sambuci, chamæm. & melilot. an. P. j. Fiat omnium decoctio in duab. partib. aquæ chalybeatæ, & vna vini albi, sub finem additi. Adde colaturæ acet. ℔. ß. Foueatur pars, vt dictum est.

Post fotum inungatur eadem regio vnguento sequenti.

℞. Ol. lilior. de capparib. an. Vnc. ij. succi rad. bryoniæ, & apij, an. Vnc. iij. Bulliant ad succorum consumptionem, addendo vnguenti de althæa, & gummi ammoniaci in aceto solut. & traiecti, ana ℥. sem. dauci, & spicæ nardi, ana ʒ. j. sem. ceræ flauæ q. s. Fiat vnguentum, quo vtatur vt dictum est, addendo aceti rosacei parùm vnctionis tempore.

Post horum remediorum vsum, ad obstructionum reliquias conterendas, & partis robur instaurandum conueniet opiata sequens.

℞. Conseruæ fol. absinthij, capill. ven. & flor. tamarisci, ana Vnc. j. conser. rad. enulæ camp. & cortic. citri conditi, an. ℥. ß. myrobalan. condit. n. j. nucis moschat, condit. ʒ. iij. confect. alkerm. Drach. ij. puluer. elect. diarrhod. abbatis ʒ. j. salis absinthij, & tamarisci, an. ℈. ij. croci ℈. j. ambræ griseæ ℈. ß. Cum syrupo conditurae citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ singulis diebus manè, duabus horis ante pastum, superbibendo vini Hippocr. parùm.

Plurimùm etiam conferent balnea tepida, in quibus emollientia & aperientia bullierint.

Si obstructiones contumaciores sint, pilulæ sequentes in vsum veniant.

℞. Aloës opt. succo absinthij diligenter nutritæ Vnc. sem. gemmi ammoniaci aceto soluti, & traiecti

ʒ.iij. myrrhæ electæ in vino calente solutæ, & traiectæ Drach.ij. puluer. electar. triasant. & cryst. tart.ana ℈.j. agarici recenter trochisc. & rhabarb. elect. ana Drach. ij. salis absinthij & tamarisci ana Drach. sem. croci Scrup.sem. Cum syrup. rosar.resolut.fiat massa pilular.de qua capiat Drach.sem.duabus horis ante prandium, bis in septimana.

Loco apozematis prædicti, decoctum galli veteris vtiliter substitui poterit, in diuturnis & contumacibus obstructionibus.

℞. Polypod.querc.& sem.carthami,ana Vnc.j.sem. summit.thymi & epithymi,ana P.j.sem.anisi,fœniculi, carui,ana Drach.ij. sennæ mundat.Vnc.ij. cryſtall. tart. Vnc.sem. Contundantur omnia, & misceantur, iisque impleatur venter galli veteris euiscerati. Coquantur in tribus aquæ partibus, & vna vini albi,donec galli carō ab ossibus separetur. Fiat iusculum, quod capiat æger in quatuor doses matutinas.

Vel, quod melius erit, ex quarta prædictorum simplicium parte, fiat decoctio pro vna dosi, in singulos dies vsurpanda.

Huic etiam iusculo addi possunt herbæ & radices aperientes in parua quantitate.

Ad obstructiones inueteratas, maximè commendat Quercenanus in Pharmacopœa puluer.rad.aronis compositum,cuius Drach.ij.cum liquore idoneo ad aliquot dies exhiberi possunt.

Sed præ cæteris omnibus medicamentis, ad delendas obstructiones inueteratas, maximè conferunt remedia ex tartaro,vitriolo,& chalybe conflata.

Ex tartaro fiunt crystallus,sal, & spiritus, & cum variis medicamentorum formis exhibentur.

Crystalli tartari vsus supra propositus est in apozemate, & iusculis medicatis, tum ex pullo gallinaceo,

tum

tum ex Gallo veteri conflatis. Circà hoc medicamentum iuniores medici monendi sunt, id maioris esse efficaciæ, quàm vulgò creditur, quandoquidem illam in vsu practico rarò animaduertimus, propter incuriam Pharmacopœorum, & fraudem pseudochymicorum, seu plebeiorum illorum destillatorum, qui chymica medicamenta Pharmacopœis vendunt, quorum nullum ferè syncerum est, sed omnia adulterata. Incuria Pharmacopœorum maiori parte talis est, vt crystallum tartari à destillatoribus illis emere malint, quàm propriâ manu conficere (quamuis nulla medicamentorum præparatio in tota arte facilior reperiatur) quia vilissimo pretio illis venditur, & non nisi maiori sumptu ipsimet præparare possent: libra siquidem illius, septem vel octo assibus tantùm ab illis impostoribus venditur. Ex hoc solo, Pharmacopœi fraudem arguere deberent, damnum potiùs inde emergere videntes, quàm lucrum aliquod, si fideliter præparetur. Fraus verò in eo versatur, quòd impostores illi parum tartari, & multùm aluminis decoctis suis admiscent; non quòd tartarum cariùs vendatur, sed quod exiguam crystallorum copiam præbeat; alumen verò totum in crystallos abeat. Hinc medici suo fine fraudantur, cùm alumen astringendi vi præditum sit, aperiendi facultati, quæ ab iis desideratur, contraria. Aliud præterea damnum huic medicamento infertur, quòd nimirum crystalli huiusmodi eliciuntur per decoctiones factas in cacabis æneis, à quibus maligna æris qualitas medicamento imprimitur. Notissimum enim, & vulgatissimum est Pharmaciæ præceptum, ne acida in vasis æneis decoquantur, quia facilè penetrant, & quandam æris tincturam, maximè noxiam attrahunt. At crystalli tartari acidissimi sunt, & à nonnullis acidum tartari nominatur. Qui tamen error vt plurimùm ab ipsis Phar-

macopœis committitur, & omnes fere eorum, qui has crystallos propriâ manu præparant, vasis æneis vtuntur, vt viderim interdum apud quosdam Pharmacopœos, crystallos tartari colore cæruleo infectos à viridis æris ex vase cupreo attracto. Plurimùm ergo medici, & conscientiæ, & existimationi suæ, & ægrorum saluti consulent, si Pharmacopœos cogant crystallum tartari propriâ manu, & in vasis vitreis, ferreis, aut terreis vitreatis, conficere.

Sal tartari maximam habet deobstruendi vim, & apozematis, opiatis, ac pilulis aperientibus vtiliter admisceri potest. Sed præcipuus illius vsus est in ptisana laxante, quæ fit ex sennæ Drach. ij. in aquæ frigidæ Vnc. viij. infusis, cum Scrup. j. vel Drach. sem, salis tartari, à quo sennæ tinctura potenter extrahitur; vt ptisana hæc multò potentiùs purget, quam ptisana vulgaris; & ad multos dies continuata, omnes obstructiones soluat, quo effectu non rarò quartanas contumaces huius ptisanæ vsu per xv. dies continuato radicitùs curatas vidimus. Si salis tartari metuatur acrimonia, corrigi potest spiritu sulphuris, aut vitrioli, vt pro Drach. sem. salis, sint guttæ xv. spiritus.

Spiritus tartari vsus ex hydropis curationibus in obseruationibus nostris descriptis elici potest, sub nomine spiritus diuretici.

Ex vitriolo verò oleum tantùm spiritus vsurpatur in apozematis, syrupis, aliisque remediorum formulis. Exemplo esse poterit sequens syrupus, in omnibus iecoris, mesenterij, & venarum obstructionibus perutilis; quo plurimi per diuturnas febres in cachexias, ac hydropes deuoluti, pristinam sanitatem rursus adepti sunt.

℞ Rad. apij, enulæ, camp. asparagi, eryngij, ana Vnc. ij. fol. agrim. ceterach. capill. ven. cuscutæ, cardui benec.

ana M.j. summit.absinthij pontic. & centaur. min. ana M.sem. granorum alkekengi Vnc.j. aquæ fontis ℔.vj. Coquantur, donec colaturæ ℔.ij. supersint. In quibus dissolue succorum cichorij, & pimpinellæ depuratorum ana ℔.j. fumariæ, & lupul. ana Vnc.vj. fœniculi & petrosel.ana Vnc.iij. aceti scillitici ℔.j.ß. sacchari albi ℔.iv. Fiat syruqus, cui adde olei vitrioli q.s. ad gratam aciditatem, de quo capiat æger cochlearia iij. ante iantaculum, & totidem ante prandium & cœnam.

Vitrioli autem efficaciam ostendunt aquæ naturales acidæ & vitriolatæ, quarum vsus frequentissimus, & vtilissimus est, in omnibus morbis ab obstructionibus oriundis.

At spiritus vitrioli cum sale, aut spiritu tartari permixtus, valdè commendatur à Spagyricis, ex iisque conciunt tartarum vitriolatum, & mixturam spiritalem ex spiritus vitrioli, tartari, & theriacali conflatam; quæ cum aliis multis aperientibus admisceri possunt.

Denique ex chalybe varia præparantur medicamenta, tum à Dogmaticis, tùm à Spagyricis, quæ euidenti effectu obstructiones breui resoluentia, omnes coëgerunt ad vsum eorum frequentem etiam illos, qui omnia remedia ex metallicis petita, tanquàm naturæ nostræ minimè analoga, atque adeò infesta, respuunt & abominantur. Illa autem medicamenta ex chalybe parata componuntur in formam vini, syrupi, opiatæ, pilularum & tabellarum.

Vinum chalybeatum hoc modo confici potest.

♃. Limaturæ chalybis Vnc. IV. rad.eryngij, enul. cam.ana Vnc.j. ß. santali citr. Vnc.j. coralli rubr. ras. eboris, ana Drach.vj.caryoph.nuc. moschat.cinam.ana Drach.ij.flor.genistæ, anthos, & epithymi, ana P.ij. vini albi

albi generosi ℔ vj. Macerentur per octiduum in B.M. vel retro furnum. Deindè transcolentur per manicam Hippocrat. vt vinum optimè clarificetur; de quo capiat æger ℥.ij. vel iij. manè duabus horis ante pastum, per xv. dies, aut plures si opus fuerit. Vel in hunc modum fieri poterit.

♃. Chalyb. præp. cum sulphure ℥.j. rad. enul. camp. & cort. med. tamarisci, ana Vnc.ß. sennæ Vnc. iij. epithymi Vnc.j. fæculæ bryoniæ & cinam. ana Drach.ij. pului. triasant. Drach.j.ß. aquæ agrim. & vini albi, ana ℔.j. Infundantur per triduum in B.M. Colaturæ capiat Vnc. iij. vel iv. tribus horis ante pastum.

Vulgò autem vsurpatur infusio limaturæ chalybis, facta in vino albo vel clareto, pro potu ordinario, cum multa aqua permixta, per duos vel tres menses continuanda.

Syrupus ex chalybe ita præparatur.

♃. Limaturæ chalybis in aceto maceratæ Vnc. ij. cort. med. tamarisci Vnc. sem. ceterach. M. sem. cinam. Drach. iij. aquar. absinth. & agrim. ana ℔. sem. vini albi ℔.j. Infundantur per dies sex in loco tepido. Colaturæ adde sacchari ℔.j.ß. Fiat syrupus; capiat æger ℥. ij. vel iij. manè singulis diebus.

In prædicta præparatione chalybs maceratur in aceto ad solem, donec acetum exsiccetur: idque tertiò repetitur: posteà læuigatur in marmore.

Huiusmodi syrupus purgans & efficacior euadet, si cum saccharo dissoluatur aquæ cisternæ ℔.j. in aqua sennæ ℥.iij. rhab. Vnc.ß. per noctem maduerint.

Puluis ex chalybe talis erit, ex Quercetani Pharmacopœa depromptus.

♃. Limaturæ chalybis communiter, vel cum sulphure præparatæ Vnc.j. fæculæ rad. aronis ʒ. i.ß. ambræ griseæ ʒ.ß. (pro pauperibus species cordiales loco ambræ

sufficient) corall. & margarit. præparat. ana ʒ. ij. succini præp. & cinam. ana ℈.iv. sacchari q. s. vt fiat puluis gustui gratus, cuius capiat cochleare semis vel ʒ. ij. cum vino per xv. dies.

Ex eodem puluere, cum sacharo in aqua naphæ dissoluto, & confectione alkermes, possunt fieri tabellæ gustui gratissimæ, eodem modo sumendæ.

℞. Chalybis præp. cum sulphure Vnc. sem. confect. alkermes ʒ. ij. ambræ griseæ ℈. j. sacchari in aqua naphæ & rosac. dissoluti Vnc. iv. Fiant tabellæ, capiat ʒ. ij. singulis diebus manè.

Loco pulueris potest vsurpari extractum chalybis cum vino albo paratum, pro delicatioribus.

Opiatæ ex chalybe variis modis fiunt. Præstantissimæ sunt sequentes.

℞. Conseruæ flor. tamarisc. & capill. ven. ana Vnc. j. sem. conseruæ rad. enulæ camp. Drach. vj. chalybis præp. cum sulphure vel aceto Drach. j. salis tamarisc. Drach. j. spiritus vitrioli ℈. sem. Cum syrupo conditura citri, fiat opiata, de qua capiat Drach. ij. aut. iij. singulis diebus manè. Vel.

℞. Limaturæ chalybis ℔. sem. vini albi ℔. i. sem. Misce in vase vitreo. Vas igni apponito, mollissimè feruere finito, semper agitando sursum, & deorsùm vsque ad x. vel xj. ebullitiones, quousque spumosum sursùm feratur. Tunc spumosam & pinguem chalybis partem, quæ feruore separatur, simul cum vino in aliud vas transpone. Atque id quater facies prædicto modo, infundendo nouum vinum, feruefaciendo & separando. Deinde separatum vinum ex 4. ebullitionibus igni appone lento, donec leuiter feruens, mellis crassitudinem acquirat, & seruetur in vsum, qui talis est.

℞. Chalybis prædicto modo præparati Drach. vj. sem. petrosel. dauci, specier. diacurcumæ, & diarrhod. abba-

tis,

tis, ana Drach.j.cinam. Drach.sem. Cum melle despumato fiat opiata, de qua capiat Drach.iij.vel Vnc. sem. singulis diebus manè. Vel.

℞.Chalyb.præparat.cum sulphure Vnc.j.sennæ mundat.rhab.elect.& agarici recenter trochiscat.ana Drach ij diarrhod.abbatis Drach.j.croci ℈.j.Cum syrupo rosato solut.fiat opiata,de qua capiat Drach.ij. manè,tribus horis ante pastum,continuando per xv. dies.

Pilulæ ex chalybe reliquis remediis non cedunt; & in modum sequentem concinnari possunt.

℞.Chalybis præparat. cum sulphure Vnc. sem.aloës optim. sennæ mundat. agaric. recenter trochiscat. & rhab.elect.ana Drach.j.puluer.electar.diarrhod.abbatis Drach. sem. croci ℈. sem. Cum syrupo rosar. solut. fiat massa,De cuius Drach.j. formentur pilulæ vj. deauratæ, quas capiat manè singulis diebus, tribus horis ante pastum, continuando per xv.dies.

Hisce pilulis addi possunt,pro specie morbi,& ægrorum opportunitate,gummi ammoniacum, sagapenum, opopanax,myrrha,gentiana,aristolochia,mastiche,nux moschata, aliáque.

In omnibus medicamentis chalybeatis hoc perpetuò obseruandum, vt post eorum assumptionem deambulatione corpus exerceatur, vt huius beneficio medicamenti vires in actum meliùs reducantur, ac in partes obstructas transmittantur. Eáque deambulatio continuanda est per duas horas. Quibus transactis capiat æger iusculum, in quo herbæ & radices aperientes nonnullæ decoctæ fuerint.

Præter omnia prædicta remedia, Chymici commendant purgationes mercuriales, ex mercurio dulci, præsertim cum pilulis ordinariis, vel per extracta paratis; quia mercurius valdè penetrat, & obstructiones aperit.

Bezoardicum minerale plurimùm etiam commenda-

tur,& cum mercurio dulci exhibitum miranda præstat. In hunc autem modum præscribi poterit.

♃. Bezoard. min. gr. xij. mercurij dulcis gr. vj. conseruæ rosar. Drach. j. vel Drach. ij. Fiat bolus, qui detur per plures dies.

Si obstructio hepatis reperiatur in corpore bilioso, cum calida & sicca partis intemperie; tunc temporis aperentia frigida, aut temperata erunt vsurpanda. Qualia proponentur in curatione affectionis hypochondriacæ, inter affectus lienis à nobis explicandæ.

Pro potu ordinario vtatur æger aquâ ex infusione chalybis paratâ cum vino tenui. Vel vtatur leui decocto tamarisci, agrimon. ceterach. capil. ven. pimpinellæ, iisque simul mixtis, aut seorsim vsurpatis, etiam cum vino.

Quidam laudant infusionem ligni nephritici pro potu ordinario; alij decoctum rad. cynosbati, quod potenter aperit, & roborat, eóque solo multos à grauibus affectibus liberatos esse contendunt.

Potentiùs autem operatur infusio limaturæ chalybis facta in vino albo, vel rubro tenui, cum aquis prædictis, aut etiam cum aqua simplici permixta. Hoc enim solo remedio quamplurimæ virgines à chlorosi liberantur. Et adhuc potentiùs operatur vinum istud chalybeatum, si præter potum ordinarium, meracum manè sumatur ad ℥. iij.

CAPVT IV.

De Ictero.

ICterus est dolor flauus totius corporis à bilis in cutem vniuersam effusione proueniens.

Est igitur symptoma qualitatis mutatæ: verùm statim

tim sese offert difficultas illa vulgatissima ab omnibus propemodùm Pathologicis exagitata, quòd ille color flauus in cornea visionem immediatè lædit, efficiens nempè vt omnia obiecta appareant flaua. Quæ vt vno verbo expediatur (missis aliorum ambagibus) dicendum est esse morbum in numero aucto; cùm enim cornea debeat esse omnis coloris expers, vt species obiectorum puras & immutatas transmittere possit; si colore aliquo extraneo præternaturaliter afficiatur, laborat morbo in numero aucto eorum quæ necessaria sunt ad naturalem illius constitutionem.

Authores duplicem icteri speciem faciunt, flauum scilicet & nigrum. Icterus niger à liene dependet, & rarissimus est. Ideò hìc affectus hepatis exponentes, de flauo tantùm agimus.

Effusio bilis in cutem à multis causis producitur; quæ quidem ad tria capita reduci possunt, prauam scilicet hepatis diathesim, vesicæ felleæ obstructionem, & biliosi humoris prauitatem.

Praua hepatis diathesis varia esse potest; vt intemperies, inflammatio, obstructio, scirrhus, & quæcunque partem ita debilitare possunt, vt bilis excrementitia à sanguine separari non valeat, sed cum eo ad totum corpus distribuatur.

Obstructio cystidis felleæ bilis commeatum impedit ad intestina, vnde illa in hepare restitat, & inde cum sanguine corpus vniuersum peruadit. Hæc autem obstructio fit vel à pituita crassa; interdum à bile crassa & copiosa, interdum à calculis, qui sæpè in cystide fellea generantur. Potest denique fieri vesicæ felleæ, aut illius meatuum angustia, à compressione partium vicinarum inflammatione vel scirrho laborantium.

Prauitas humoris biliosi consistit, vel in quantitate nimia, quæ non potest regi à natura, neque à massa

ſanguinis ſecerni; aut etiam quá ita repletur veſica fellea, vt non poſſit ſeſe contrahere ad illius expulſionem. Vel in praua qualitate, quæ humores corrumpendo debitam eorum ſecretionem impedit, vel etiam interdum ad naturam ſubitam illius propulſionem irritat, vt ictero citrico & ſymptomatico contingit. Corruptio contingit in febribus putridis bilioſis;tum etiam ex veneno aſſumpto,aut morſu quorundam animalium venenatorum, quo totus ſanquis in bilioſam naturam commutatur.

Signa icteri flaui per ſe manifeſta ſunt, color ſcilicet flauus in toto corpore, maximè in albis oculorum conſpicuus; quem ſequitur corporis pruritus, & ſegnities, linguæ amaror, vomitus bilioſus interdum,& ſingultus.

Signa cauſarum ex propriis fontibus deſumenda ſunt. Si enim calida hepatis intemperies, inflammatio, obſtructio, aut ſcirrhus huic malo originem dederint, eorum affectuum diagnoſis ex propriis capitibus deſumenda eſt.

Obſtructionem cyſtidis felleæ peculiariter indicant, fæces albæ, & aluus aſtricta, ex bilis defectu,quæ fæces colore flauo, vel rufo tingere conſueuit, & facultatem expultricem inteſtinorum excitare, vt ſe habeat inſtar clyſteris naturalis.Vrinæ ſunt colore flauo intenſe ſaturato, ad rubrum vergente, infectæ; quæ linteum in iis immerſum colore flauo imbuunt.

Si à prauitate humoris bilioſi fiat, fæces alui ſunt valdè coloratæ, tum etiam vrinæ, præſertim ſi febribus putridis ſuccedat, quando icterus eſt ſymptomaticus; tumque febris poſt icteri aduentum perſeuerat: ſi verò criticus ſit, febris ceſſat, tum alui excrementa, & vrinæ, benè colorata apparent. Cauſæ externæ, vt venenum aſſumptum, & morſus animalium

malium venenatorum, ab ægro & astantibus referendæ sunt.

Prognosis icteri varia instituenda est, pro varietate causarum. Curatu facilior est, qui ab obstructione vesiculæ felleæ producitur, quia illius meatus intestinis propiores sunt, & materiæ illis adhærescentes ad ea facilè decutiuntur: modo obstructio non sit à calculo, qui cum dissolui non possit, morbum facit incurabilem.

Icterus ab inflammatione, aut scirrho hepatis proueniens, periculosissimus est: illa enim plerunque in abscessum, hic in hydropem degenerat.

Quibus in febribus morbus regius ante diem septimum accidit, malum. Hipp. *Aph.62.sect.4.* cui Aphorismo opponitur alia eiusdem Hippocratis sententia, quæ habetur 4. *de victus rat. in acutis*, his verbis. *In febre biliosa morbus reglus ante septimum diem natus, cum rigore morbum soluit, sine rigore pestiferum.* Huic etiam sententiæ ratio adstipulatur. Cùm enim die tertia, quarta, & quinta, contingant crises salutares per sudores, vrinas, & alui fluxum, quidni etiam icterus criticus iisdem diebus poterit contingere? Et testatur experientia, à multis probatis authoribus proposita, sæpe icterum ante septimum diem salutariter contingere. Illi autem authores prædictum Aphorismum ita interpretantur, quòd nempe Hippocrates per diem septimum intelligat quemuis diem criticum; septimum enim enumerat, tanquam nobiliorem criticum, vt pro aliis omnibus intelligatur. Verè autem criticus ille audiendus est, quem legitima concoctio materiæ febrem efficientis præcessit.

Curatio icteri ad causarum sublationem dirigenda est. Si enim à calida hepatis intemperie, aut aliquo eiusdem visceris tumore oriatur; illorum affectuum curationes ex superioribus capitibus depromendæ sunt. Qui verò in

febribus putridis contingit, si criticus sit, nulla curatione indiget. Si verò symptomaticus sit, curatio illius dependet à curatione morbi à quo exoritur.

Qui verò à cystidis felleæ obstructione dependet, illius ablatione curandus est: quæ conuenienter perficietur remediis superiori curatione propositis. Quibus suppositis, nonnulla etiam huic affectui magis propria & specifica subnectenda sunt.

Primò igitur humoris peccantis portio educetur bolo sequenti.

℞. Elect. de succo ros. & diaprun. solut. ana Drach. iij. rhab. pulu. Drach. j. croci ℈. sem. Cum sacchato fiat bolus, qui semel atque iterùm exhiberi poterit, si cacochymia vrgeat. Vel apozema aperiens & purgans erit exhibendum.

Quod ad phlebotomiam spectat, licèt ea improbetur à Gal. quemadmodum ratione ipsius affectus non prodest: tamen si multitudo sanguinis in venis contineri videatur, illius imminutio vtilissima est.

Post vniuersales euacuationes sequens infusum, per sex, vel septem dies vsurpatum, ictericum affectum plerumque radicitùs euellit, si recens adhuc, ac minimè inueteratus sit.

℞. Rad. rub. tinctorum ℥. ß. fol. chelidon. maj. M. j. summit. absintij pontici, centaur. min. ana P. j. cinam. ℨ. ß. croci ℈. sem. Infundantur per noctem cum ℥. viij. vini albi. Colaturæ adde sacchari albi ℥. sem. Capiat manè tribus horis ante pastum.

Vel potest fieri sequens decoctum.

℞. Chelidoniæ cum toto M. j. fol. & flor. hyperici, ana M. ß. rasuræ eboris, pulu. stercoris anseris ana ℨ. iij. croci ℨ. ß. Puluis stercoris anseris, & crocus ponantur in nodulo, & omnia coquantur in æquis partibus vini albi, & aquæ absinthij, ad ℔. j. In colat. dissolue sacchari

ſacchari Vnc. j. Detur in tres doſes matutinas, quæ poſtmodum iterari poterunt.

Ad hunc vſum valde commendat Quercetanus ſtercus anſerculi verno tempore herbam paſcentis; tum etiam ſtercus album gallinæ exſiccatum, & ad ℨ. ß. vel ℨ. j. exhibitum per aliquot dies; dicitque horum aëreorum animalium ſtercora eſſe nitro-ſulphurea, & miram habere incidendi, attenuandi, ac diſſoluendi facultatem.

Commendat Dioſcorides ſuccum marrubij ad morbi regij curationem, & poſt eum recentiores, ac præſertim Foreſtus, qui nonnullos refert vſu ſyrupi ex ſucco marrubij fuiſſe perſanatos, cùm multa alia remedia fruſtrà vſurpata fuiſſent.

Geſnerus laudat radicem vrticæ, in hunc modum præparatam.

℞. Rad. vrticæ ℔ j. croci ℈. j. Contundantur diligenter, & cum vino albo ſuccus extrahatur, de quo capiat æger ℥. iv. per 4. aut 5. dies manè; poſteà tegatur vt ſudet.

Dum interna remedia exhibentur, illinatur regio hepatis ſequenti linimento.

℞. Succor. apij, petroſel. & cichorij, ana ℥. j. aceti albi Vnc. ſem. olei tamariſci Vnc. ij. Bulliant ad conſumptionem ſuccorum & aceti. Mox adde ſantali citrini, & ſpicæ nardi, ana Drachm. j. ceræ q. ſ. Fiat linimentum.

Sublatis obſtructionibus flauus ille color breui euaneſcet, diſcuſſo humore cuti imbibito, per ſolum natiui caloris miniſterium. Vt tamen promptiùs euaneſcat, parari poteſt balneum aquæ tepidæ, corpus in eo confricando ſacculo farinâ hordei, & fabarum referto.

CAPVT V.

De Scirrho hepatis.

SCirrhus hepatis, est tumor durus, renitens, & indolens, ab humore crasso in hepatis substantia impacto, atque indurato genitus.

Duplex autem est scirrhus, exquisitus, & non exquisitus. Exquisitus tantùm proposità definitione comprehenditur, qui indolens est, & sensus omninò expers.

Non exquisitus verò quemdam habet doloris sensum, & fit à materia minùs indurata; vno verbo est scirrhus incipiens. & nondum confirmatus; exquisitus vero est confirmatus, ita vt differant tantùm per magis & minus.

Duobus modis in hepate scirrhus generari solet, per fluxionem scilicet, aut congestionem humoris crassi & glutinosi in partis substantia, vel ab inflammatione, aliisque tumoribus induratis per resolutionem partium tenuiorum humoris illos committentis, relictâ ac superstite parte crassiori.

Materia prioris est humor pituitosus, aut melancholicus, vel ab aliis partibus transmissus, vel in ipsa visceris substãtia ex praua homoiosi genitus, & coaceruatus. Huic humori producendo non parùm facit victus ratio praua ex crassis, frigidis, ac viscosis alimentis constans; pituitosum aut melancholium temperamentum, & natiua hepatis angustia. Vnde Galen. 13. *meth.* scirrhum in hepate, liene, & renibus facilè generari docet. In hepate quidem, quod viæ strictæ sint, & sanguine crasso nutriatur. In liene vero, quòd sanguinem

guinem crassum recipiat. In renibus denique, quòd sanguine crasso nutriantur.

Posterioris scirrhi, seu aliis tumoribus succedanei causæ sunt, immodicus discutientium medicamentorum vsus, vel etiam repellentium, quæ refrigerando, & constringendo materiam incrassant, eiusque resolutionem impediunt. His accedit materiæ morbificæ frigiditas propria, & crassities, quæ resolutioni non cedit; vel partis imbecillitas, quæ diaphoresim sufficienter promouere non potest. Ac denique victus ratio refrigerans & incrassans.

Signa scirrhi in hepate geniti sunt: durities & renitentia in dextro hypochondrio hepatis circumscriptionem referens: & multò maior quàm in obstructione: grauitas in eadem parte, & ponderis sensus, præcipuè quando magna fit respiratio: Febris carentia, & doloris, quibus distinguitur ab inflammatione, aut saltem dolor est exiguus in scirrho non exquisito: difficilior decubitus in latus sinistrum, quoniam hepar durum & graue ventriculum comprimit, eique dolorem infert: color faciei pallidus, & quasi virescens; quia sanguis laudabilis in hepate scirrhoso non generatur. Corpus etiam emaciatur, quia neque hæmatosis, neque anadosis rectè perficitur.

Prognosis huius affectus à Galeno proponitur 2. *ad Glauc. cap.* 4. his verbis: *Scirrhus insensibilis curationem non recipit, qui verò difficulter sentit non incurabilis quidem est, non tamen facilè curationem admittit.* Idem Galen. *cap.* 5. *eiusdem libri: Scirrhum,* inquit, *iecoris ab initio sanauimus sæpiùs, vbi verò ad plures dies fuerit extensus, neque ipse potui sanare, neque alium vidi, qui posset.*

Scirrhus inueteratus & incurabilis in hydropem insanabilem degenerat: & pereunt quidem nonnulle

tempori

tempore longo, alij verò breuiori, quibus ſcilicet alui fluxus ſuperuenit, & diutius perſeuerat. Scirrhus ictero ſuccedens, aut illum generans, pernicioſus, vnde Hipp. *Aph.* 42. *ſect.* 6. morbo regio laborantibus, ſi fiat hepar durum, malum.

Scirrhi curatio fiet primùm cauſæ antecedentis ablatione, per apozema in obſtructione hepatis deſcriptum. Cui etiam alia remedia obſtructionibus reſerandis idonea, ſubiici vtiliter poterunt.

Poſtmodùm verò materia indurata emollientibus & aperientibus diſcutienda eſt. In hunc finem maximè conuenient pilulæ ex chalibe ſuprà deſcriptæ, præcipuè ſi iis addantur bdellium, ammoniacum, & ſagapenum.

Si verò durities contumaciſſima fuerit, ſequentes pilulæ ad multos dies erunt vſurpandæ.

℞. Gummi ammoniaci in aceto ſoluti & traiecti, atque iterum inſpiſſati ℥.ij. bdellij, ſtyracis, ana ℈.iiij. Miſce, capiat ʒ.j. alternis diebus.

Intermediis verò diebus vtatur opiatâ, vel tabellis roborantibus & aperientibus, in obſtructionis curatione deſcriptis.

Sequentes verò pilulæ ad ſcirrhum emolliendum, ac diſſoluendum mirabilis ſunt efficaciæ.

℞. Aloës optimæ, & gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & traiecti per ſetaceum, atque iterum inſpiſſati ana Vnc. ſem. mercurij dulcis Drach. ij. diagrydij ʒ. j. Cùm oxymel. ſcillit. fiat maſſa pilular. de qua capiat Drach. ſem. quatuor horis ante prandrium, ſingulis diebus per 20. aut 30. dies.

Zacutus Luſitanus *obſ.* 41. *lib.* 1. *Praxis admir.* refert, ſcirrhum contumacem conſeruâ marrubij 40. diebus vſurpatâ curatum fuiſſe.

Quidam Practici commendant vſum terebinthinæ

in

in hunc modum præparatæ.

♃. Terebinthinæ lotæ cum vino albo ℥.j.ß.ſacchari puluerati Vnc.ſem.Capiat Drach.j.ſingulis vel alternis diebus; eſt enim remedium aperiens, vrinam mouens, & aluum emolliens.

Toto curationis decurſu vtatur æger pro potu ordinario vino albo, aut clareto tenui, ex infuſione chalybis parato.

Tum etiam aliæ chalybis præparationes ſuprà deſcriptæ, hîc etiam maximè conuenire poterunt.

Exteriùs verò admoueri debent fomenta, vnguenta & emplaſtra, in ſequentem modum compoſita.

♃. Rad. althææ, bryoniæ & lilior. ana Vnc. j. fol. maluæ, violar. parietariæ, abſinth. agrimonij, ana M. j. ſem. lini, fœnugr. anethi, ana Drach. ſem. flor. chamæm. meliloti, roſar. ana P. j. Coquantur in tribus partibus aquæ, & vna vini albi, ſub finem additi; vel in aqua & aceto. Colatura foueatur regio hepatis manè & ſerò.

Si ſcirrhus ſit contumacior, addantur decocto rad. ireos noſtrat. cucumer. agreſt. & ebuli. Et paretur decoctio in aqua decoctionis inteſtinorum veruecis & vino albo.

♃. Ol. lilior. chamæm. meliloti & amygdal. dulc. ana Vnc. j. ol. roſat. & abſinthij, ana Vnc. ſem. gummi. ammoniaci in aceto ſoluti ʒ. iij. ceræ ʒ. ij. Fiat linimentum, quo inungatur dicta pars poſt fotum.

Si fortius linimentum deſideres.

♃. Succor. bryon. & cucumeris agreſt. an. Vnc. ij. ol. de capparib. & tamariſci, ana Vnc. iij. vini albi ℥. j. Bulliant ad ſuccor. & vini conſumpt. deinde adde abſinthij puluerat. Drach. ij. gummi ammon. in aceto ſoluti Vnc. ſem. ceræ parùm; fiat linimentum.

♃. Maſſæ empl. de mucilag. Vnc. j. empl. de meli-

loto

loto Vnc. ſem. gummi ammoniaci liquati in ſucco abſinthij Drach. iij. Malaxentur cum oleo abſinthij & liliorum. Fiat emplaſtrum, admouendum poſt inunctionem.

Vtiliter etiam parti admouentur folia hyoſcyami in ceto decocta, addito oleo amygd. amarar. & in formam cataplaſmatis redacta.

His etiam addere licet ſemicupia, ex emollientibus, digerentibus, & roborantibus parata, qualia pro potu deſcripta ſunt; iiſque alternatim æger vti poterit.

Ac denique cauſticum tibiæ dextræ inurendum, vt materiæ peccantis portio per id loci deriuetur.

CAPVT VI.

De Hydrope.

DVæ hydropis differentiæ reperiuntur apud Hippocratem, vniuerſalis ſcilicet, & particularis. Vniuerſalis dicitur ille qui totum corpus, vel abdomen vniuerſum occupat. Particularis verò, qui vnicam tantùm corporis partem; vnde hydrops capitis, pectoris, & vteri; de quo hîc non agimus, ſed tantùm de vniuerſali.

Huius autem hydropis vniuerſalis tres proponuntur ſpecies à Galeno, aſcites, tympanites, & anaſarca, ſeu leucophlegmatia.

Aſcites eſt tumor abdominis ab humore ſeroſo in illius capacitate collecto oriundus.

Neque ſolùm abdomen vtplurimùm intumeſcit, ſed etiam pedes, tibiæ, femora, & ſcrotum eodem tumore plerumque afficiuntur. Quinimò aſcites non raro à pedum tumore incipit, qui poſtmodùm tibias, deinde

cura

cruta, ac tandem abdomen ipsum inuadit.

Humor autem ille serosus, seu aquosus, quatenùs aquæ naturam retinet, frigidus quidem est:sed quatenùs etiam salsedinis est particeps,calorem in se habet, qui tum è viscerum vicinia augetur; tum etiam, & multò infensiùs, ex putredine, quam diuturnâ morâ contrahit; vnde febris exoritur, & sitis, à vaporibus salsis ac putridis os venticuli inficientibus, excitatur.

Contingit autem interdum, vt humor ille aquosus, non in cauitate abdominis, sed in vesiculis quibusdam, partibus ventris inferioris adnatis, contineatur. Cuius rei historiæ proponuntur à Schenckio *lib. 3. obseruat.*& Mauritio Cordæo *comm. 3.& 5.in Hippocr.l. 1. de morbis mulierum.* Censuit Galenus,(eúmque sequuta est tota ferè Medicorum, tum antiquorum, tum neotericorum cohors,) omnem hydropem fieri ab hepate frigidiore, & hæmatosim non exactè perficiente; ita vt pro laudabili sanguine, multam aquam, pituitam, aut flatum generet. Quæ sententia, vt de anasarca verissima est, & omnium consensu receptissima; sic de ascite & tympanite à recentioribus non paucis controuertitur; propterea quòd in multorum hydropicorum dissectionibus hepar incolume & illæsum inuentum sit; vt ex plurimis historiis constat ab authoribus propositis. Prætereà Hippocr. 2. *Prorrhet* disertè asserit hydropem fieri vel ab hepate, vel à parte inani.Per partem verò inanem intelligit totum illud spatium, quod à costis ad ilia extenditur, & partes in eo contentas. Idem Hippocr. 4. *de morb. & 1. de morbis mulierum*, hydropem ex liene describit. Quibus authoritatibus vulgò responderi solet; hepar perpetuò affici, primariò, vel secundariò: ita vt numquam hydrops contingat, quin hæmatosis vitietur, & loco laudabilis

dabilis ſanguinis, aquoſus generetur. Verùm duæ rationes hanc doctrinam acriter vrgent:prima deſumpta eſt ab experientia ſuprà propoſita, quòd nimirùm ſi neceſſarium eſſet hepar perpetuò affici, in diſſectione cadauerum nunquam illæſum reperiretur. Secunda, quòd ſi hepar ſanguinem aquoſum generaret, ille in totum corpus diſtribueretur, quemadmodum in anaſarca ſanguis pituitoſus in omnes partes transfertur. Neque ſufficiens ratio reddi poteſt,cur ſeroſus humor in hepate genitus in ſolum abdomen, non in alias partes deferatur.

Quod ad frigidam hepatis intemperiem ſpectat, illa etiam impugnatur Tralliani, Auicennæ, & aliorum authoritatibus, qui ſtatuunt, etiam à calida intemperie hydropem excitari, & non niſi refrigerantibus remediis curari. Quod etiam Hippocratis authoritate fulciri poteſt, *ex* 2. *Progn.* mutuata. *Hydrops,* inquit, *morbo acuto ſuperueniens, malus, febrem enim non tollit.* Si igitur hydrops ſuperuenit, perſeuerante febre, manifeſtum eſt calidam intemperiem permanere. Neque mihi vnquam placere potuit, quòd vulgò dicitur à Galeni mancipiis à calida intemperie calorem natiuum diſſolui, ac plurimum imminui, & calorem illum imminutum frigiditatis nomine donari. Sic enim in febrẽ hectica, & febribus aliis diuturnis, in quibus calor natiuus plurimum imminuitur, frigida intemperies eſſet perpetuò accuſanda, & ſymptomata, quæ illas ſequuntur, huic intemperiei eſſent adſcribenda,non autem caliditati. Vnde magnam confuſionem, in ſymptomatum cauſis inquirendis, excitari, quis non videt?

Inter recentiores Carolus Piſo, quem ſequutus eſt Sennertus,in veras hydropis aſcitis cauſas altiùs penetrauit: ſtatuitque hunc generari ex materia ſeroſa in

potu

potu, & cibis humidioribus contenta, quæ ab aliqua causa præternaturali in venis portæ & cauæ diutiùs retenta & in totum corpus non distributa (vt in statu naturali fieri consueuit) in abdominis capacitatem effundantur. Retinetur autem humor ille serosus in venis, & ad totum corpus non distribuitur, læsa, vel impedita facultate attractrice partium, ad quas deferri solet; vel ob errorem externum.

Partes autem præcipuæ, quæ primùm serosam materiam attrahere solent, sunt hepar & lien. Illa enim viscera chylosam materiam ad se trahunt, in qua substantia humida & aquosa ciborum & potuum continetur. Tum etiem lien potulentam materiam ad se trahit puram & permixtam, vt docuit Hipp. & testatur experientia eos qui potui maximè indulgent, illius portionem effatu dignam emittere per vrinas statim à pastu, quod fieri dicunt authores peritissimi, à liene aquosam illam materiam attrahente, antequam ciborum concoctio in ventriculo peracta sit.

Læditur autem hepatis, & lienis attractio à variis causis, præcipuè ex defectu, seu imbecillitate caloris natiui: debilitatur autem calor natiuus à frigida, vel calida intemperie, & à suffocatione.

Frigida intemperies à nimio alimentorum refrigerantium vsu, largâ sanguinis euacuatione spiritus confestim exhauriente, vel quâuis aliâ causâ excitata, cùm per se calori aduersa sit, etiam natiuum hepatis, & lienis calorem obtundit, eiusque actiones lædit.

Calida verò intemperies natiuum calorem dissipat, vndè ille debilior factus actiones hepatis & lienis minùs fœliciter exercet. Inducitur autem calida illa intemperies à febribus ardentibus, vini meracioris largo potu, ciborum & medicamentorum calidorum vsu nimio.

Denique debilitatur calor natiuus per suffocationem quando sanguis nimiâ copiâ redundat in venis, præcipuè impurus; qualis cumulari solet in mensium, vel hæmorrhoidum suppressione: per illas siquidem euacuationes corporis impuritates expurgari solebant, quæ iisdem suppressis retentæ totam sanguinis massam inficiunt.

Læditur etiam, vel impeditur prædictorum viscerum attractio ab obstructionibus, quæ liberum materiæ serosæ transitum intercipiunt. Sic scirrhum hepatis & lienis hydrops consequitur, non tantùm quòd illæ partes debilitatæ sanguinem laudabilem generare nequeant, sed præcipuè, quod totam illam materiam, quæ potu assumitur, attrahere non valeant, & ad alias partes transmittere.

Hic obiici potest; in hydrope totum corpus nutriri à sanguine in hepate genito ex chylosâ materiâ, quàm ad se necessariò attrahit. Cùm autem chyli portio ex qua sanguis generatur, crassior sit serosâ materiâ, nihil impedit quò minùs serosa illa materia etiam attrahatur. Respondemus primùm hepar meliùs attrahere, quod sibi familiarius est, & idoneum, vt in sanguinem conuertatur; illud autem attrahit minori copiâ quàm par sit, propter attractricis imbecillitatem, vnde totius corporis macies exurgit, & cum ea chyli portione sibi magis analoga, portionem etiam serosæ substantiæ pro vehiculo trahit; reliquam verò in venis mesaraicis & epiploicis relinquit, quæ ibi moram faciens in abdominis capacitatem sensim effunditur.

Non negamus tamen in hydrope sanguificationem lædi, præsente enim frigidiori, aut calidiori intemperie, aut graui obstructione, vel scirrho, non potest esse sanguificatio integra. Sed negamus illam esse proxi-

mam, & immediatam hydropis causam ; imò potiùs consectarium quid, & interdum hydropis effectum, cum scilicet aqua in abdomine contenta corrumpitur, & in ea innatantia viscera corrumpit.

Post hepar & lienem, … serosam materiam ad venam cauam translatam attrahunt renes, & totum corpus à superflua illius copia liberant, ita vt si functio eorum cessauerit maxima seri copia in venis retineatur; quæ in abdomen effusa hydropem ascitem breui producit. Cessare autem potest renum attractio à multis causis, frigidiori intemperie, tumoribus, vlceribus, & obstructionibus, quæ functionem eorum imminuere, abolere vel intercipere valent.

Denique ob errorem externum seri distributio impeditur, quando magna copia aquæ frigidæ hauritur, quæ non possit regi à natura, & in venas sufficienter distribui. Sic refert Carolus Piso quemdam adolescentem tertiana laborantem cùm in paroxysmo aquam intemperantiùs bibisset, in ascitem incidisse, quo tamen vnius tabellæ diacarthami vsu liberatus est, aquâ in abdomine restitante confertim redditâ. Si tamen diutiùs continuatus fuerit nimius illæ aquæ potus, hydropem inducit non ita facilè curabilem, propterea quòd graues inde fiunt obstructiones & frigida inducitur viscerum intemperies, calore natiuo admodùm labefactato, vnde hydrops curatu difficilis emergit.

Per quas autem vias serosa illa materia à venis in capacitatem abdominis transferatur, à nonnullis dubitatum est. Quibus tamen simpliciter satisfieri posset, dicendo ex doctrina Hippocratis, in corpore viuente omnia esse transfluxibilia, & permeabilia; ita vt vrgente necessitate non solùm humores tenues ac serosi, sed etiam crassiores per meatus insensibiles par-

tium transmittatur. Sic in pleuritidie sanguis & pus densam pleuræ & membranæ pulmonẽ vestientis substantiam penetrat, ac per anacatharsim expellitur. Sic in tibiæ ac cruris fractura, quæ illæsis musculis & cute contingit; sanies ex osse fracto manans, prædictarum partium substantiam penetrat, & inficit lintea fasciarum. Sic in hydrope ipso, sæpe ingens aquæ quantitas vnâ die per aluum excernitur, exhibito hydragogo potentiori, quod fieri non potest, nisi aqua in abdomine contenta tunicas intestinorum peruadat.

Neque obstat, quod à Fernelio obiicitur, frustrà condita fore à natura tot patentes vias, si per cæcos meatus humores transferri possent.

Respondemus in motu humorum ordinario & naturali, totius corporis nutritioni destinato, necessarios esse ductus, per quos illi continuò, facilè, & affatim fluere possint: Sed in casu extraordinario, & vrgente, prouidam naturam vias extraordinarias inuenire, per quas materias noxias excernat, aut saltem in locum minùs incommodum deponat.

Obiicit iterum Fernelius, in iis, qui ex vrina per 20. dies suppressa extincti sunt, aquæ nihil deprehensum esse per cæcos illos ductos in abdominis defluxisse.

Respondemus, naturam non semper eodem modo operari circa causas præternaturales, neque humores noxios ad eadem loca deponere: sed ad eas partes præsertim quæ magis dispositæ sunt eorũ receptioni, vt pote imbecilliores. Sic in vrinæ suppressione, serosus humor per venas & arterias patenter decurrit, easque implet, & si quædam pars debilior reperiatur, in eam impetu ruit; vnde fit, vt quidam comatosi, alij orthopnoici, alij ex alterius partis insignis læsione moriantur. Sic etiam nihil impedit, quin si partes abdominis, ad quas

venerum

venarum & arteriarum extrema desinunt; debiliores reperiantur, humor serosus in illius capacitatem transferri valeat.

Neque verum est, quòd Fernelius adstruere velle videtur; numquam hydrôpem ex vrinæ suppressione exoriri. Imò multioties ab hac causa produci ratio & experientia docet; quemadmodum nos suprà ostendimus ex læsa renum attractione, ab aliquo insigni illius vitio, hydropem contingere.

Hoc tamen aduertendum est; vrinæ suppressionem seri redundantiam efficere in venæ cauæ magis, quàm in portæ ramis, per quos in primis humorem aquosum in abdominis capacitatẽ effluere, ex sequẽtibus apparebit.

Possèt igitur satisfieri quæstioni propositæ; simpliciter dicendo, per cæcos & insensibiles partium ductus serosos humores transferri in abdominis capacitatem. Facile tamen est ductus conspicuos, & patentes indicare, per quos liber est humoris serosi à venis in capacitatem illam commeatus.

Horum autem ductuum notitiam nobis indicauit Hippocr. *Aphor.* 55. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *iecur aqua repletũ in omentum erupit, his venter aqua repletur, & moriuntur.* Cuius Aphorismi sensus talis est (à Galeno non satis perspectus) aquam ab hepate in ramos venæ portæ per omentum sparsos influere, & cùm illi repleti fuerint, vel tunicis eorum rarefactis per diapedesim, aut osculis patefactis per anastomasin, in cauitatem abdominis deferri. Idem in liene potest contingere, & fortè frequentiùs, cùm lien aquam magnâ copiâ è ventriculo trahat, vt ex multis Hippocratis locis innotescit. Et ex liene in omentum traduci constat eiusdem Hipp. sententiâ *lib.* 4. *de morbis* propositâ, his verbis: *In ventriculũ autem etiam potus fertur, quo cùm expletus fuerit, ab eo liẽ recipit, & ad venas omenti transmittit.* Ex prædictis vi-

dere eſt, per omenti venas præcipuè, quæ Epiploicæ & Gaſtrepiploicæ nominantur, aquam in abdomen effluere; quamuis per alias etiam venas extillare poſſit.

Præter cauſas hydropis prædictas, quæ frequentiores ſunt, & magis ordinariæ, aliæ dantur minùs frequentes ab authoribus relatæ, & quibuſdam obſeruationibus confirmatæ, quæ ſcilicet ex peculiari quarumdam partium vitio contingunt, non ſolùm hepatis, & lienis, ſed etiam meſenterij, pancreatis, vētriculi, inteſtinorum, renum, veſicæ, & vteri: læsâ nimirùm illarum partium homioſi, à graui quodam affectu, vt proprium alimentum corrumpant, & in ſeroſum humorē colliquatione quadam conuertant. Sic apud Gal. *comment. Aph.* 55. *ſect.* 7. veſiculæ hydatides in hepatis ſuperficie interdum excitantur, quæ diſruptæ ſeroſum humorem profundunt in capacitatem abdominis, ex cuius collectione hydrops emergit. Sic Fernelius exiſtimat hepar valdè exſiccatum findi, & rimis quibuſdam dehiſcere inſtar terræ ſiccæ, ac per illas rimas ſerum continuò effluens abdominis capacitatem replere. Alij verò dicunt ex inteſtinis hydropem fieri poſſe, ſi illa perforentur, & homo ſtatim non moriatur; ſed humor aquoſus in abdominis capacitatem ex iis ſtillet. Tum etiam ex renibus, ſi valdè vlcerentur, & per ea vlcera ſeroſus humor erumpat. Sic refert Platerus in quodam hydropico vtrumque renem multis vlceribus perforatum fuiſſe; vnde ſanies & ſerum in abdominis cauitatem effluxerat. Hydropis denique ex vteri vitio prognati habetur hiſtoria apud Sennertum, ex Ioanne Heinzio, de ancilla quadam hypropica, cuius viſcera omnia ſalua inuenta ſunt, exceptis teſtibus, qui tumidi ſunt reperti ad magnitudinem capitis infantis recens nati; tum etiam liuidi, fungoſi, & plurimis vlceribus conſperſi, ex quibus ſeroſa materia hyproperm

commitens

committens effluxerat.

Hydrops tympanites, à tympano nomen habet; siquidem abdomen instar tympani tensum est; & si manu percutiatur sonum consimilem edit: tensio autem illa est à flatibus in abdominis capacitate conclusis. Aliquando tamen contingit, flatus tympanitem efficientes, non in capacitate abdominis, sed in cauitatibus intestinorum contineri: quod obseruauit Platerus, dicens in quibusdam, qui tympanici putabantur, post mortem dissectis, nullum flatum è ventris cauo erupisse, nec ventrem subsedisse; sed intestina, præsertim tenuiora, flatibus adeò distenta, & conuoluta prosiliisse, vt in ventrem denuò reponi nequirent.

Obseruandum autem est rarò flatum tympanitem efficientem solum in abdomine contineri, sed plerumque aquæ permixtum: quemadmodum etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur; & vterque à prædominante nomen mutatur. Si nimirùm maior flatuum, & minor aquæ copia collecta sit, dicitur tympanites: si vero aqua flatibus præualeat, ascites nominatur: si denique æqualis vtriusque portio cumuletur, ambigit inter vtrumque; vt dubitare liceat vtrùm ascites, vel tympanites talis hydrops dici debeat.

Flatuum causa materialis est humor crudus & crassus, siue pituitosus ille sit, siue melancholicus, qui à calore exagitatus, & attenatus vapores crassos emittit, qui difficillimè discutiuntur, & illi vapores flatus nominantur.

Humor autem ille crudus & crassus in ventriculo & intestinis aliqua ex parte residet; sed multò magis intra diaphragmatis & intestinorum membranas continetur; vnde difficiliùs, quàm à cauitatibus partium prædictarum, auelli potest. Huius rei fortem coniecturam facit Aphorismus Hipp. 11. *sect. 6. Quibus tormina & cir-*

ca vmbilicum labores, & lumborum dolor, qui nequi medicamentis, neque aliter soluuntur, in hydropem siccum firmantur. Cùm enim mesenterium parte anteriore intestinis alligetur, posteriore verò lumbis; facile videre est, dolores ad vmbilicum & lumbos spectantes, ex mesenterio prodire. Adde quod dolorum contumacia causam denotat in profundo corporis, & partium substantia conclusam, quæ nullo modo deturbari valeat. Si enim in ventriculi & intestinorum cauitatibus contineretur, faciliùs excludi posset.

De causa verò efficiente discrepant inter se authores, aliis frigidam intemperiem accusantibus, aliis verò calidam. Qui frigidam intemperiem accusant, se fautorem habere putant Galenum, dicentem flatus generari à calore debili. Quibus respondendum est, calorem posse dici debilem respectu materiæ, quæ ab eo non potest discuti ac resolui. Sed hoc potius adscribendum est ipsius materiæ defectui, non caloris, qui sæpe intensior est, ac præternaturalis. Et certè agnoscendum est cum doctissimis authoribus, materiam tympaniti generandæ magis idoneam esse humorem melãcholicum adustum, & atrabilarium, qui à calore viscerum torrefaciente generatur. Qui quidem calor eamdem materiam exagitat, & ex ea flatus crassos, ac difficilè resolubiles educit.

Hydrops anasarca fit ab humore pituitoso in totum corporis habitum effuso, qui ideò tumidus & albus apparet; vnde leucophlegmatia nominatur. Generatur autem humor ille pituitosus ab hepate frigidiori, quod pro laudabili sanguine crudum & pituitosum producit, qui cùm substãtiæ partium in homœosi sufficienter agglutinari nequeat; portio illius crudior, & nutritioni inepta restitat in partibus, eásque tumidas reddit, hincque anasarca seu leucophlegmatia exurgit.

Affectus incipiens dicitur cachexia, quæ ab eadem causa

causa procedit & eadem habet generationis principia; ita vt facilè cachexia in leucophlegmatiam degeneret, cùm differant tantùm secundùm magis, & minus.

Causæ antecedentes sunt, quæcumque hepar impensè refrigerare valent, illiúsque vim concoctricem plurimùm infringere: vt alimenta frigida & humida largiùs assumpta, suppressiones mensium & hæmorrhoidum, obstructiones & tumores frigidi, quales sunt scirrhosi: tum etiam hæmorrhagiæ copiosæ, aliorumque humorum magnæ ac diuturnæ euacuationes, à quibus calor natiuus plurimùm imminuitur.

Signa hydropis, & cuiusque illius speciei, ex prædictis satis manifesta sunt. In ascite enim aquosus humor in abdomine contentus indicatur ex abdominis mole grādiori, tumore molliore, ac latiore, qui per latera compressus fluctuationis sensum manifestum repræsentat; & æger ipse dum sese in alterutrum latus cōuertit, murmur velut fluctuantis aquæ percipit, tum vniuersa ventris moles in latus illud prouoluitur. Hinc pedes & scrotum intumescunt; superiores verò partes graciliores euadunt, ac contabescunt; vrinæ sunt paucæ, & crassæ, atque interdum rubræ, quia exigua seri quantitas ad renes, & vesicam transit, in iisque diu moratur, & in illa mora crassescit ac coloratur. In progressu morbi difficultas respirandi adest, ob aquæ copiam diaphragmati incumbentem, præcipuè dum æger decumbit, vt ea de causa erectus manere ac sedere cogatur. Sitis etiam adest molesta ex humoris salsedine, cui ventriculus innatat. Ac denique febris continua & lenta excitatur ex eiusdem aquæ putredine, quæ viscera omnia in ea innatantia tandem labefactat & corrumpit.

In tympanite verò venter percussus instar tympani sonum edit; moles abdominis minùs grauis est, quàm in ascite: tormina præcesserunt circa vmbilicum, &

lumborum dolor; ægro ſupino iacente venter diſtentus ac durus manet, neque dum ſe conuertit æger, ad latera deuoluitur.

In anaſarca denique non ſolùm venter, crura & tibiæ, ſed etiam manus, brachia pectus, facies, & totum corpus intumeſcit; & vbicumque digito prematur, veſtigium relinquit. Color cutis pallidus, & cadaueroſus, carnes molles, & laxæ: vrinæ tenues, & albæ; reſpiratio difficilis, febris lenta non raro conſequitur.

Quod ad prognoſim attinet; omnis hydrops periculoſus eſt, & curatu difficilis; eóque difficilior, quò magis inueteratus. Sed inter ſpecies anaſarca minus habet periculum; aſcites verò & tympanites inter ſe ambigunt; vt nunc hic, nunc ille periculoſior ſit, pro maiori vel minori grauitate cauſarum à quibus dependent. Sic aſcites à ſcirrho hepatis oriundus, aut ab vlcere alicuius partis internæ, periculoſior eſt tympanite; ſi vero à nimio aquæ potu, aut obſtructionibus non adeò inueteratis, minus infert periculum.

Hydrops faciliùs curatur in ſeruis, quàm in liberis; in ruſticis, quàm in nobilibus: quia cùm deſideret famem, ſitim, & multa alia tædia; longamqne patientiam; promptiùs ſuccurritur his, qui facilè coguntur, quàm quibus noxia libertas eſt.

Hydrops à duritie lienis minùs periculoſus eſt, quàm à duritie hepatis, quia lien minùs princeps membrum eſt, quàm hepar.

Hydrops morbo acuto ſuperueniens, malus; neque enim ſedat febrem, ſed dolorem admodùm infert, ac mortem. Hipp. 2. *Prognoſt.*

Quibus hepar aqua plenum erumpit in omentum, iis venter aqua impletur, & moriuntur. Hipp. *Aph.* 55. *ſect.* 7.

Ab aqua intercutem habito, si aqua quæ in venis est, in ventrem confluxerit, morbi fit solutio. Hipp. *Aph.* 14. *sect.* 6. Hic Aphorismus priori contrarius videtur. Sed contrarietas soluitur dicendo Hippocr. in priori per ventrem intelligere capacitatem abdominis, in hoc verò aluum. Si nimirùm aqua per aluum effluxerit, morbi fit solutio. Quæ sententia clariùs explicatur ab eodem Hippocr. *in Coacis*, his verbis: *Incipiente hydrope alui profluuium, sine apepsia, seu cruditate proueniens, morbum soluit.* Notanda est illa conditio, *incipiente hydrope*: nam si morbo inueterato contingat profluuium alui, non est adeò tutum; quia vtplurimùm vitium aliquod per morbi longitutudinem contractum in visceribus relinquitur, vt scirrhus, aut substantiæ corruptela, quod nouæ aquæ prouentum efficit, & mortem tandem inducit. Vnde idem Hipp. *in Prorrh.* eos qui ab hydrope seruari debent εὐσπλάγχνους esse debere affirmat, hoc est sana & integra viscera habentes, seu à grauioribus illis affectibus immunia. Alioqui si cum scirrho, aut hepatis corruptione contingat alui fluxus, citissimè moriuntur, docente Galeno 2. *ad Glauconem*, *cap.* 5. & Auicenna, qui sic loquitur. *Constrictio anhelitus, & solutio ventris, in tribus diebus mortem significat.*

Vrinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas redditur, eò deterior est morbus; quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illius ad renes peruenit. Hinc Hipp. *in Coac. hydropico febriculoso vrina pauca, turbatáque, lethalis. Contrà verò, si vrinæ quantitas augeatur, benè sperandum.* Quod eleganter à Celso proditum est: *Et tum demùm, inquit, secundæ valetudinis spes est, cum plus humoris per vrinam excernitur, quàm assumitur. Ideò bonum est singulis diebus vrinam & potum metiri: tum etiam ventrem,*

lino circumducto, præsertim dum remedia vsurpantur, vt videamus, num ille decrescat; quod in bonis habendum est. Si verò augeatur, non obstāt ibi iu remediis, res in angusto est.

Abscessus, vel maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes, lethales. Hoc confirmat Hipp. 7.*epidem.* historiâ Biontis, & Cresiphontis, quorum ille oborto abscessu in genu sinistro, & suppurato, obiit. Huic verò paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulùm liuido in femore dextro apparuit.

Hydropici qui remediorum efficacia liberantur, si in eumdem affectum reciderint, desperati sunt. Hipp. *in Coac.* Significatur enim vitium aliquod immedicabile intra viscera latitare, quod euacuatis aquis, nouam earum generationem promouet.

Si æger εὔσπλαγχνος sit, & bonis visceribus, ac constantibus viribus; cibum libenter assumat, benè concoquat, nec ab eo ingesto affligatur; benè spiret, non doleat; neque tussis, neque sitis adsit; lingua, ne in somno quidem, non inarescat; aluus medicamentis celeriter moueatur; extra purgationem non admodùm cita sit, & naturaliter excernat; vrina pro victus ratione mutationem subeat; lassitudinis expers sit; si hæc omnia adsint, æger benè se habet: si plurima, aliqua conualescentiæ spés est: si nulla, res desperata est.

In sicco hydrope stillicidium vrinæ malum est. Hippocrates *in Coacis.*

Tympanites in corpore atrabilario, aut qui fit ab atra bile multa in corpore redundante, lethalis est, & frustrà illi remedia adhibentur.

Si leucophlegmatio detento fortior diarrhœa superuenit, morbum soluit. Hipp. *Aph.* 49 *sect.* 7. Talis autem diarrhœa morbo incipiente, aut saltem non inueter ato fieri debet, & viribus adhuc constantibus: si enim ægro iam debili existente contingat, periculosa est.

Hydropis

Hydropis curatio versatur in materiæ heterogeneæ euacuatione, siue illa in abdomine, siue in toto habitu contineatur; causæ illam materiam producentis ablatione; & viscerum, præsertim hepatis, roboratione. Causæ autem præcipuæ, & magis ordinariæ, sunt obstructiones graues, & contumaces; tum etiam scirrhi; quorum affectuum curationes ex propriis capitibus desumendæ sunt. Si verò illæ non sufficiant, ad sequentia hydropi magis appropriata erit progrediendum, eáque pro varietate causarum, & corporum ægrotantium, à prudenti Medico erunt varianda.

Ac primùm purgatio solennis instituenda est, per apozema aperiens, phlegmagôgum, & hydragôgum, in hunc modum compositum.

♃. Rad. eryngij, rubiæ tinctorum, apij. petrosel. & enulæ cam. ana ℥. j. rad. valerianæ, asari. ebuli, & ireos nostratis, an. ℥. ß. cortic. rad. cappar. median. fraxini & tamarisci, an. ʒ. vj. fol. agrimon. ceterach, capill. ven. chamædr. hyperici, absinthij, centaur. min. ana M. j. soldanellæ M. ß. sem. dauci, petrosel. maced. & fœniculi, an. ℥. ß. liquiritiæ ras. & passul. mandat. ana ℥. j. sennæ mundat. Vnc. j. ß. agarici in nodulo ligati ʒ. iij. sem. ebuli, & rad. ialapæ, an. Drach. j. sem. zinzib. & caryophyll. an. ʒ. j. flor. genistæ, sambuci & tamarisci, an. P. j. Coquantur in æquis partibus aquæ chalybeatæ, & vini albi sub finem additi ad quartaria quinque. In colat. dissolue syrup. de cichorio compositi cum rheo Vnc. iiij. Fiat apozema clarum & aromat. ʒ. iij. cinam. pro iiij. dosib. matutinis.

Post purgationem vniuersalem vtatur æger semel in septimana puluere sequenti.

♃. Sennæ mundat. turbith. gummosi, hermodactyle sem. ebuli, ialapæ, mechoacan, an. Drach. j. cremor. tart. ʒ. ij. guttæ gummi Drach. sem. pulu. diambræ, diarrhod.

rhod.abda.& sem.fœnic.an.℈.j. sacchari candi Drach. iij. Fiat omnium puluis, cuius ʒ.ij. vel ʒ.ij.ß. infundantur per noctem in vini albi ℥.iiij. Capiat manè vinum & puluerem.

Syrupus thamni cathartici, ex succo fructus illius cum saccharo compos. ad Vnc.j. exhibitus, aquas mirabiliter educit. Sumendus est immediatè ante prandium.

Vel vtatur syrupo magistrali, ex decocto apozematis conflato, auctâ dosi purgantium, vel etiam sequenti.

℞. Succi rosar. pallid. ℔.ij. succor. rad. ebuli, ireos nostratis, fol. cichorij & agrim. an. ℔.ß. sem. ebuli, rad. mechoac. & rhab. elect. an. Vnc. ij. spicæ nardi ʒiij. santali citrin. ʒ.ij. crystalli tart. ʒ.j. sem. Infundantur per noctem, & post leuem ebullitionem colentur. Deinde adde sacchari albi parem colaturæ quantitatem. Coquantur in syrupum, cui adde salis absinthij Vnc. sem. Capiat Drach.ij. cum iusculo aperiente, semel in septimana.

Vel loco syrupi, aut alternatim cum ipso, pilulæ sequentes vsurpari poterunt, quæ simul humores noxios expurgant, & obstructiones reserant.

℞. Aloës opt. succo absinthij diligenter nutritæ Vnc.sem. gummi ammoniaci in aceto soluti & traiecti, myrrhæ electæ & croci Martis cum sulphure parati, an. Drach. iij. salis absinthij & tamarisci, an. Drach. ij. diacrydij & trochisc. alhandal, an. Drach.j. croci, zinzib. & salis gemmei, an. ℈.j. Cum oxymelite scillit. fiat massa pilul. de qua capiat Drach. sem. bis in septimana, duab. horis ante prandium.

Vina etiam purgantia ad hydropis curationem valdè commendantur, quorum variæ extant formulæ. Hæc verò efficacissima est.

℞. Rad. aſari & mechoac. ana Vnc. ij. rad. ireos noſtrat. cortic. rad. ebuli & ſambuci, ana Vnc. j. rad. enulæ camp. Vnc. ſem. abſinthij ſicci & epithymi, ana P. j. ſennæ mundat. ℥. j. ſoldanellæ ʒ. ij. trohiſc. de rhab. & de eupator. ana ʒ. j. macis, & cinnam. ana Drach. ß. ſcammonij ℈. iv. vini albi ℔. ij. ß. Infundantur per triduum in B. M. vaſe probè clauſo. Seruetur ſine colatura. Capiat ℥. ij. vel iij. manè, bis aut ter in ſeptimana.

Inter remedia, aquis extrahendis idonea, maximè laudatur ſuccus ireos noſtratis, cum vino albo extractus, qui ad Vnc. iij. exhiberi poteſt; aluum enim & vrinas potenter mouet. Quia verò aſperitate ſuà faucibus & ventriculo moleſtus eſt, cum manna aut melle permiſceri ſolet. Maſſaria ita præſcribit.

℞. Succi ireos recenter extracti Vnc. iij. mannæ calabrinæ ℥. j. ß. Miſce, fiat potio.

Platerus in obſeruationibus, *Hydropico*, inquit, *cuidam propinaui ſuccum ireos, vt biberet ad ℥. ij. addito melle, vnde plurimùm & ſæpiùs minxit & deiecit. Et poſtquam repetiiſſet bis vel ter, detumuit venter, pedéſque ſubſederunt, ſicque ſanatus eſt.*

Rhabarbarum à nonnullis commendatur, quia purgando humores noxios, hepar valdè roborat. Et Stocherus ſe multos curaſſe refert vſu rhab. ad. ʒ. j. vel ij. tertio, aut quarto quóque die exhibiti cum decocto aperiente. Tum etiam apud Scholtzium in Epiſtolis, habetur inſignis hiſtoria cuiuſdam hydropici ſolo vſu rhab. perfectè ſanati, quod ſingulis diebus deglutiebat eâ quantitate, quæ neceſſaria videbatur ad aluum ſubducendam.

Trochiſci de rhab. ab omnibus authoribus laudantur. Et Matthæus de Gradi. refert, ducem quemdam Mediolanenſem hoc ſolo remedio fuiſſe curatum, cuius Drac. ij. ſumebat bis in hebdomada.

Iisdem trochiscis se alium hydropicum curasse testatur Michaël Paschalius; quos in pilulas efformabat propter amaritudinem.

Chymici extractum hellebori nigri, aquilam cœlestem, & mercurium vitæ commendant, eáque cum aliis medicamentis vulgaribus permiscent, vnde copiosa sequitur serosi humoris euacuatio. Sed viribus admodùm robustis opus est, ad horum medicamentorum vehementiam tolerandam.

Mitius operatur mercurius dulcis, & mercurius diaphoreticus. At sine manifesta euacuatione, antimonium diaphoreticum, cum sale petræ ad albedinem calcinatum: ac multò efficacius diaphoretirum ex butyro antimon. paratum, omnes hydropis species curat.

Verum in omni purgantium administratione obseruandum est, purgantia saltem validiora non esse frequentius vsurpanda, vt docet Galen. 9. κτ' τόπ. quia corpus debilitant, vt posteà maior aquarum prouentus exoriatur. Ideò roborantia & aperientia frequentius quàm purgantia erunt præscribenda. Et experientia nos docet, euacuationem in hoc morbo quæ fit per vrinas, meliùs, succedere eâ quæ fit per aluum.

Purgationum vice clysteres iniici possunt, quibus flatus discutiantur, aquæ educantur & venter imminuatur, in hunc modum compositi.

℞. Fol. maluæ, mercurial. brassicæ rubræ, ana M. j. soldanellæ M. ß. sem. anisi, carui & anethi, ana ʒ. iij. flor. chamæ. melilor. stœchados & genistæ ana P. j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue catholici ℥. j, hieræ picræ ℥. ß. olei anethi, liliorum, & mellis comm. ana ℥. ij. Fiat clyster, bis in hebdomada iniiciendus. Vel

℞. Fermenti acrioris ℥. ß. salis comm. P. j. Coquan-

tur in aquæ q. s. In colat. dissolue vrinæ pueri impubis ℥. iv. olei rutacei ℥.iij. mellis despumati ℥. j. Fiat clyster, quem valde commendat Valeriola.

Sequens verò clyster insignem aquarum copiam educit.

♃. Pulpæ colocynth. ʒ. j. Infunde per noctem in vini albi ℥.iij. Colaturæ adde decocti intestinorum veruecis ℔. j. olei communis ℥.ij. salis petræ fusi Vnc.j. aceri fortis cochl.j. Fiat clyster. Vel.

♃. Pulpæ colocynt. ʒ. j. furfuris macri M. j. Decoquantur in vino albo, & fiat clyster. Vel.

♃. Sem. carth. Vnc. j. agarici op. Vnc. ß. pulpæ colocynth. ʒ. iij. fol. centaureæ minor. chamædr. & absinthij vtriusque, ana M. ß. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue olei chamæmel. rutæ, & de cappar. an. Vnc. j. mellis rosac. Vnc. ij. Fiat clyster. Vel.

♃. Decocti emollient. ℔. j. vini emetici turbidi Vnc. iv. diaphœn. Vnc. j. Fiat clyster.

Venæ sectio in hoc affectu meritò reiicitur, nisi fiat à suppressione mensium, vel hæmorrhoidum. Et tunc etiam, non nisi ab initio morbi vena est aperienda, antequàm hepar frigidam diathesim contraxerit.

Cauteria, vesicatoria, & scarificationes in hydropicis gangrænam sæpe afferre solent, quia calor partium pusillus facilè extinguitur. Ideóque satius est ab huiusmodi remediis prorsus abstinere, licèt nonnullis aliquando profuerint.

Paracentesis etiam raro, aut nunquam celebranda est, quia ex ea pauci euadunt, præsertim cùm ægri, & affines illorum, eam operationem fieri nolint, nisi confirmato morbo; quando videlicet corruptis visceribus, nulla salutis spes est. Ideo, vtplurimùm, secundo, aut tertio ab operationis die intereunt. Prudentiores volunt apertionem esse faciendam in principio, vel

augmento morbi, antequam viſcera labem contraxerint. Sed neque tunc temporis neceſſaria eſt, cùm aliis remediis,iiſque tutioribus,morbus adhunc leuior curari valeat.

Inter euacuantia remedia huic affectui proficua recenſentur ſudorifica, quæ vt in anaſarca perpetuò proſunt,ſic in tympanite, & aſcite aliquando nocent, ſi nempe hepatis ſiccitas,vt non raro fit,morbo originem dederit. Adde quòd in hydropicis ſudorem elicere vtplurimùm impoſſibile eſt. Si tamen illa hepatis ſiccitas abfuerit, ſudorifica in omni ſpecie hydrôpis conuenire poſſunt, præcipuè in declinatione morbi, ad feroſi humoris reliquias per habitum diſcutiendas. Sic Valeriola refert à ſe curatum aſciticum decocto ligni ſancti per 40. dies exhibito. Vtile autem erit idem decoctum cum aqua chalybeata & vini albi portione componere. Chymici commendant antimonium diaphoreticum.

Martinus Rulandus ſudorificum parat ex baccis iuniperi, quæ cum vrinas etiam mouendi vim non exiguam habeant, vrâque ratione plurimùm prodeſſe poterunt. Illius compoſitio talis eſt.

℞. Granor.iuniperi contuſ. M. iij. Vini generoſi q. ſ. Decoquantur ad medias, & exhibeantur Vnc.vj.ſingulis diebus manè, corpuſque oprimè tegatur.

Horatius Reſerus apud Scholtzium, ſe multos pueros & nonnullas mulieres anaſarcâ laborantes curaſſe gloriatur vſu ſyrupi ſancti Ambroſij, qui ſudorificus eſt; illlùſque deſcriptio habetur in veteri diſpenſatorio, quod Luminare maius appellatur, quæ ita ſe habet.

℞.Milij excorticati Vnc.ij.aquæ fontis ℔.ß.Bulliant donec Vnc.iij.vel iv.illius aquæ ſuperſint. Quæ percoatâ, cum æquali vini albi generoſi portione miſceatur,

tur deturque calidum hydropico: copiosissimè enim sudabit, si texeris diligenter.

At verò cæteris præstant medicamentis, quæ per vrinas serosos humores euacuant, & fœlicior vt plurimùm curatio hac viâ solet succedere.

Inter præcipua habetur succus cherefolij, cuius Vnc. ij. exhibentur manè cum vino albo per plures dies.

Vina aperientia diuretica in hoc casu plurimùm etiam conferre solent; quorum exemplum tale esse potest esse potest.

℞. Rad. enulæ camp. apij, fœniculi & iridis, siccarum ana Vnc. i. sem. rad. valerianæ, gentianæ, asari, scillæ, ana Drach. j. corticis med. sambuci & ligni sassafras, ana Drach. vj. fol. absinthij, agrim. chamædr. capill. ven. siccor. ana Drach. ij. summit. centuar. min. & flor genist. ana Drach. j. sem. petrosel. ameos, anethi, ana Drach. j. sem. cinamomi Drach. ij. spicæ nardi Drach. sem. Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ij. vel iij. per aliquot dies; deinde hoc vino vtatur omni mane.

In eundem vsum referri potest vinum chalybearum compositum, in obstructione hepatis descriptum.

Inter diuretica etiam censendum est decoctum iuniperi suprà relatum. Quod etiam, si nimia eius caliditas timeatur, in aqua parari poterit, eísque spiritus vitrioli tantillum admisceri.

Fonseca commendat vsum terebinthinæ cum aqua hordei lotæ, eiúsque Vnc. sem. exhibet bis in septimana.

Ac denique spiritus salis, tartari & vitrioli, iustâ dosi exhibiti, cum apozemate, aut alio decocto aperiente per aliquot dies, miranda præstant: quia summâ tenuitate præditi in omnes corporis meatus facilè penetrant, eósque aperiunt. Idem præstant sales absinthij,

iuniperi, ſtipitum fabarum, & ſimiles cum vino albo exhibiti. Vel ſalium defectu lixiuia ex eorum cineribus parata ſufficiant.

Matthiolus *ad cap. 87. lib. 1. Dioſcorid. Lixiuium,* inquit, *ex vino albo, & iuniperino cinere paratum 4. aut. 5. vnciarum pondere potum, valentiſſimè vrinam pellit; ita vt nonnullos viderim hydropicos hoc tantùm auxilio ſanatos.*

Præterea in toto curationis decurſu roborantia hepar nunquam omittenda. Quia fruſtrà aquas educimus, niſi nouam earum generationem inhibeamus. Quod non niſi hepar reficiendo, & ad priſtinam temperiem reuocando conſequi poſſumus.

Inter præcipua roborantia recenſeri debet aqua cinamomi. Cuius cochlear vnum manè vel ante cœnam interdum exhiberi poterit.

At maximè laudatur à Galen. 8. κτ' τόπους electarium cypho:des, ab Arabibus *de vino* appellatum. Cuius Vnc. ſem. manè exhiberi poterit. Illius compoſitio ab Hollerio correcta ita ſe habet.

℞. Paſſul. corinth. mundat. ℔. ſem. Coquantur in vino veteri generoſo ad pultis conſiſtentiam. Tuſas excerne per ſetaceum. Tum admiſce conſeruæ anthos, cortic. citri conditi, cinam. acuti inter. ana Drach. i. puluer. aromat. roſat. diamarg. calidi, diacinam. ana Scrup. ij. ligni aloës odorif. Drach. ſem. croci ℈. ſem. Miſce, fiat electuarium molle.

Opiata ad obſtructiones hepatis præſcripta hîc etiam erit vtiliſſima.

Plurimùm etiam valet conſerua abſinthij pontici, ex vna parte comarum illius, & tribus ſacchari partibus compoſita. Cuius vſu nonnullos hydropicos percuratos fuiſſe teſtatur Matthiolus *cap. de abſinthio.*

Poterius opiatam componit ex conſerua roſar. ſpecifico

cifico stomachico, croco martis. & ol. vitrioli, quo solo remedio se hydropicos curasse gloriatur. Specificum autem stomachicum est antimonium fixum.

Cæterùm in potu hydropicorum maximum versatur curationis momentum. Illius idcirco curam exactam habere opus est, vt parcissimè bibat æger; & sitim toleret quantùm potest. Multos enim omnimodâ potus abstinentia & assorum vsu, sine alio remedio conualuisse notum est. Pro potu vtetur vino enulato, vel absinthite, vel iuniperino, vel chalybeato, vel prædictis etiam chalybeatis. Iubet Auicenna ne aquam quidem videant hydropici. Si tamen nimia calefactio aut exsiccatio metuatur, vel æger sit abstemius, vti poterit decocto iuniperi, ligni sancti & sassafras, vel decocto rad. rubiæ tinctorum, quæ vrinas potenter mouet; iisque vel solis, vel cum vino albo permixtis. Cùm autem, vt antea dictum est, potus abstinentia maxima esse debeat, sitis tamen admodùm vrgeat; illa per vices fallenda est; vel oris collutione cum aqua chalybeata & aceto, frequenter mandendo grana aliquot masticlies, vel quiduis eiusdem facultatis. Aquam enim plurimam in os eliciet: Non vt quibusdam videtur, è capite solo, sed ex ventriculo, & ex abdominis capacitate, sicque multis est omnibus profutura.

De cibis, hoc tantùm dicemus; sicciores esse eligendos, & dulcia, vt pestem, esse fugienda.

Dum remedia interna celebrantur, externa etiam administranda sunt. Illa enim non parùm conferunt ad ventris tumorem discutiendum. Ad hanc rem componuntur fomenta, sacculi, vnguenta, cataplasmata, & emplastra, quorum præcipua in hunc modum se habent.

℞. Rad. althææ, liliorum, cyperi, cortic. rad. cappar mediani fraxini, tamarisci, ebuli, & serpentariæ maior. ana ℥. iiij. fol. absinthij, agrimonij, maioranæ, origani

calamenti, pulegij, rutæ, chamædr. chamæp. abrotoni & ſambuci, ana M.j. ſem. petroſel. anethi & cumini, ana Vnc.j. flor. chamæm. melilot. & geniſtæ, ana P. iij. ſpicæ nardi, ſchœnanthos, nucis moſchat. caryophyll. & cinnam. ana Vnc. ſem. ſalis & aluminis, ana ℔.ß. Fiat omnium decoctio in lixiuio facto ex cineribus quercus, vel ſarmentorum, quo foueatur totus venter & calidè ante cibum, cum ſpongiis in ea imbutis & expreſſi. Vel.

℞. Vrinæ pueri mund. ℔.iv. ſalis prunellæ Vnc. iij. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem pro fotu.

Aquapendens aquam calcis prædicat, in qua ſpongiam nouam, quæ totum abdomen comprehendat, exprimit, eámque ſuperligat. Sic enim aquas hydropicorū inſenſibiliter abſumi, & frigidam humidámque viſcerum intemperiem tolli, & lienem induratam aliquando ſanari aſſerit. Claudinus verò calcem in aqua thermali ſalſa, ſulphurea aut nitroſa extinguit, ſpongiam in ea expreſſam faſciis arctè ventri alligat, & diu ibi detinet, ſubindeque permutat.

Sacculi parari poſſunt ex materia prioris fomenti, in vino albo decoqui, & calidè ventri admoueri.

Poſt fotum liniatur venter ol. anethino, rutaceo, irino; cum puluere ammoniaci, galangæ, aneth. baccarum lauri & ſimilibus.

Inunctio ex ol. ſcorpion. Marthioli, cum pauco oleo roriſmarini vtiliſſima eſt.

Multi vnguenta & linimenta componunt ex purgantibus validioribus, quæ hydropicorum aquas potenter detrahunt, & diſtentum abdomen remittunt. Verùm illa periculoſa ſunt. Inſerta namque muſculis & membranis vis purgatoria lethale ſæpè alui profluuium ciet.

Poſt linimenta, vel etiam iis omiſſis, cataplaſmata vel emplaſtra imponi poterunt. Sequens præſtantiſſimum eſt.

℞. Rad.

℞. Rad.cucum. agrest. optimè contusæ & in aceto scillit.per 24.horas macerat.℔.j.mellis despumati.℔.ij. Misce, & bulliant ad consistentiam cerati, & in fine adde cumini subtiliter pulu erari Vnc. iv. Fiat emplastrum abdomini applicandum, & singulis diebus renouandum Vel.

℞. Stercoris bouini siccati ℔.j. sulphuris viui, & sem. cumini puluerat.ana Drach. ij. sapæ vel vrinæ pueri q. s. Fiat cataplasma,

Cataphasma ex raphanis contusis vmbilico,& lumbis, admotum, aluum,& vrinas mouet.

Galenus commendat cataplasma ex cochleis cum suis testis contusis, quod ventri admotum ibi detinendum est, donec sponte cadat; aquas hydropicorum potenter absumit.

In emplastri fomam redactum tale componitur à Valeriola.

℞. Stercoris vaccini lib.j.sterc. caprini ℔. sem. Bulliant simul in aceto fortissimo, & in mortario contundantur,addendo sulphur.viui Vnc.iij. alumin Vnc.j.suc. cor.thymelææ & ebuli recent.extractorum,ana Vnc.iij. farin.lupin.& orobi,ana Vnc.ij.puluer.soldanell. quart. j.anisi, marathri,cumini,ana Drach.ij.salis comm. torrefacti Drach.iij.terebinrh. Vnc.iv. picis naualis,Vnc. vj. Misce,fiat emplastrum.

Obseruatione dignum est,quod sibi experientiâ compertum esse testantur VVierus & Varignana, bufonem syluestrem, qui in nemoribus reperitur, per ventrem sectum & renibns obligatum aquas hydropicorum per vrinas educere,& cum ampliùs euacuare volumus, applicationem esse renouandam.

Petræus verò refert eiusdem bufonis puluerem in clibano siccatum,& calcinatum, Drach.sem.pondere in vino,vel alio liquore propinatum, per vrinas hydrô

pem mieisicè expellere. Cuius exprimenti inuentor primus, mortis accelerationem ex eo quærens, insperatò conualuit. Sequens etiam ceratum ex bufone paratum vtilissimum est.

℞. Bufonum ℔.ij. succi ebuli ℔.iij. olei lib.j. ceræ ℔.ß. ß Bulliant in olla turata ad mediæ partis consumptionē. Colentur, fiat ceratum, quod extendatur super alutam & regioni lienis applicetur; aquas omnes euacuat.

Toto curationis decursu roborantia ventriculo admouenda sunt. Et in primis hepatis. dum tumor subsidere incipit, aut non est ita insignis, vt topicorum penetrationem ad hepar impedire queat.

℞. Ol. flor. arantiorum. Vnc. j. olei de spica Drach. iij. vnguenti rosac. cerati stomachici Gal. ana Drach. ij. ol. mastich. stillatitij ℈. ij. ol. absinthij. still. ℈. j. ol. nucis moschat. Drach. j. sem. Ceræ albæ parùm. Misce, fiat linimentum ventriculo applicandum.

℞. Comar. absinthij. pontic. ℥. iij. marrubij, rorism. ana Drach. ij. rosar. rubr. P. ij. flor. chamæm. fol. lauri, ana M. ß. cortic. arantiorum, ligni aloës odorif. ana Drach. iij. rad. cyperi, schœnanthos, spicæ nardi, ana Vnc. sem. Cum vini optimi duabus, aquæ absinthij & agrim. ana parte vna, fiat decoctio, quâ foueatur regio hepatis cum spongia vino absinthite elota.

℞. Vnguenti rosac. cerati santal. ana Vnc. iij. rosar. rubr. sem. endiuiæ, & acetosæ, ana Drach. j. spinæ nardi, schœnath. absinthij sicci, styrac. calamit. ana Scrup. iv. ol. mastich. vel de absinthio q. s. Fiat linimitum applicandum eidem parti post fotum.

Vtplurimùm in hydrôpe crura, tibiæ & pedes œdematoso tumore afficiuntur; ad eúmque discutiendum conueniet lixiuium, in quo rad. ebuli & enulæ camp. folia rorism. maioran. thymi, lauri origani, sal. & alumen incocta fuerint.

Quamuis autem vt plurimum proposita curatio vsurpanda sit, aliquando tamen minùs conueniens est; quando nimirùm hydrops in calido & sicco temperamento, à causis calefacientibus calorem natiuum dissipantibus, productus est; quemadmodum in febribus biliosis & vehementibus solet accidere. Tum enim hepatica frigida cum aperientibus minùs calidis conueniunt, qualia in febribus diuturnis vsurpari solent. Tum etiam syrupus magistralis suprà descriptus, ex succis rosar. cichorij & agrim. compositus in hoc casu maximè conueniet.

Pro potu sumatur decoctũ rad. cichorij, & calcitrapæ gustui non ingratum, vel aliorum aperientium temparatorum; sed liberaliore quantitate, quàm quæ suprà proposita est; quæ nimirùm sitim leniat, iecoris ardorem temperet, idque resiccatum humectet. Quam doctrinam (quamuis ab Auicenna, Tralliano, aliisque sancita est, quia tamen à nonnullis paradoxa videtur, & magni est in vsu practico momenti,) non erit inutile insigni exemplo confirmare, à Baptista Montano relato *consf.* 263. his verbis. *Vidi, inquit, Venetiis religiosum quemdam Ordinis Prædicatorij, hydropicum ex ascite, & tympanite, qui fuit curatus. Adfuerunt mecũ excellentissimi Medici plurimi, scilicet Papiensis, Eugubinus. Trincauella, & alij. Habebat is, vt dixi, ascitem cũ tympanite, & tabem cum febre hectica. Oportebat tum exsiccare & humectare. Quare eramus in maxima discordia. Ego volebam vt multùm biberet, sed quæ aperirent, quia habebat plurimas obstructiones: præterea vt humectaretur, quia ad tabem peruenerat. Ordinabam ego syrupum acetosum, cum omnibus quæ prouocant vrinam. Eugubinus nolebat quicquam esse bibendum, & narrabat de quodam historiam, qui per sicca fuit curatus. Papiensis, vt litem derimeret, conclusit neque liberaliter, neque omninò nihil esse bi-*

bendum. Res extrahebatur vsque ad noctem. Deducebant nobiles vnumquenque Medicum ad suam cymbam. Ibi tum Papiensi, quod antea dissimulauerat, conuersus ad magnificum quendam, dixit: Si vultis curare hunc dominum, profectò non aliud erit faciendum, quàm quod consuluit Baptista Montanus.

In hoc etiam casu maximè conuenient medicamenta ex chalybe, tartaro, & vitriolo, quia citra insignem calefactionem potenter aperiunt & vrinas mouent.

Ac cæteris remediis palmam præripiunt in hoc casu aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscera potenter deobstruunt, aquas per vrinas euacuant, & viscerum intemperiem corrigunt. Vnde experientiâ costat, multos hypropicos quotannis aquarum Spadanarum vsu percurari.

Narrat Auicenna *cap. de cura ascitis*, historiam mulieris cuiusdam, *quam hydropisis attriuit*, vt ipse loquitur, *& magnificata est super eam, & ipsa mulier comedit quantitatem malorum granatorum, tam maximam, quod eius relatio est incredibilis, & sanata est.*

Et Varignana refert ex Plateario, quòd quædam vetula coxit in olla succum plantaginis ad medietatem, & dedit hydropico de causa calida, ad bibendum quotidiè, & sic curatus fuit.

Quibus exemplis patet hydropem aliquãdo refrigerantibus curari. Iisque addere possumus Christophori à Vega testimonium, qui *lib. 3. art. medic. sect. 8. cap. 12. Tympanitem*, inquit. *vidimus à calida iecoris intemperie natum, quem refrigerantibus curauimus, iecori superponentes succum indiuiæ, & cichorij cum pauco aceto, & cichorium edendum dantes, atque endiuiam.*

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XII.

De affectibus lienis.

PRÆFATIO.

QVAMVIS *lien omni morborum genere tam similari, quàm organico, & communi affici valeat: eos tamen solummodò qui in praxi frequentiùs concurrere consueuerunt, explicare decreuimus; eôsque sex capitibus comprehendere. Quorum primum erit de lienis inflammatione. Secundum de dolore. Tertium de obstructione & tumore, seu inflatione lienis, Quartum de scirrho lienis. Quintum de melan-*

cholia hypochondriaca. Sextum de scorbutica affectione.

CAPVT PRIMVM

De inflammatione lienis.

INflammatio lienis eiusdem est naturæ cum hepatis inflammatione. In eo tantùm differt, quod rarius fit à sanguine puro; frequentius à sanguine melancholico. Easdem etiam habet causas, tam coniunctas, quàm antecedentes. Diagnosis vero diuersa est.

Signa igitur inflammati lienis sunt; tumor & dolor in sinistro hypochondrio, qui interdum ad diaphragma, & sinistrum humerum extenditur; grauitas etiam adest, & pulsatio in eodem hypochondrio; febris assidua, cibi fastidium, sitis, lentor nigricans linguæ adhærens, molestus dexter decubitus, propter visceris grauitatem ventriculo incubantis; interdum etiam sinister si tumor ingens fuerit, quia comprimitur tunc à ventriculo & hepate: tumor interdum lienis figuram retinet, interdum totum sinistrum hypochondrium implet; interdum etiam infra vmbilicum apparet, multiplicatâ materiâ, & inflammatione vicinas partes, præcipuè vmbilicum occupante.

Intensiora autem & remissiora prædicta signa apparent, cum aliqua etiam varietate, pro varia humorum miscella. Si enim sanguini melancholico bilis admixta sit, vrinæ sunt rubicundiores, os amarescit, sitis intensior, febris ardens, & tertio die ingrauescens, vigiliæ tensæ, & interdum deliria, Si sit admixta pituita, color est pallidus, febris & sitis minor, ac dolor remissior.

Si

Si verò ſanguis melancholicus purus ſit, durities maior eſt; color corporis nigricat, & interdum vrina, aliáque dominantis melancholiæ indicia apparent.

Prognoſis ferè eadem eſt, quæ hepatis inflammationis, attamen paulò minùs periculoſa, cùm hepar ſit nobilius. Si ægrum non interimat, vel criſi terminatur, vel reſolutione ſoluitur, vel ſuppuratione, vel induratione, quâ in ſcirrhum degenerat. Criſis bona ſæpe contingit per hæmorrhagiam naris ſiniſtræ, vrinæ vel alui profluuium.

Curatio huius affectus eadem inſtituenda eſt, quæ in hepatis inflammatione fuit propoſita; ſi ſequentes tantùm adhibeantur differentiæ.

Primò, quòd venæ ſectio, liene inflammato, in brachio ſiniſtro celebranda eſt, & non ita frequenter vt in hepatis inflammatione: quia hepar, fons ſanguinis largiori indiget euacuatione. Quod verò de apertione ſaluatelæ ab Autoribus circumfertur, quam lienem peculiariter exonerare aiunt, ſuperſtitioſum eſt, & iam ferè in vſu practico obſoleuit. Vtiliùs enim multò è baſilica vena ad omnes implendas indicationes, ſanguis detrahitur.

Secundò, quòd topica, quæ in inflammatione hepatis hypochondrio dextro admouebantur, hîc ſiniſtro applicentur.

Tertio, quod in dictorum topicorum vſu, aſtringentia non ſint tantâ curâ, & tam diu continuanda: quia cùm lien ſit pars minùs princeps, illius robori tantoperè ſtudendum eſt.

Reliqua ex inflammationis hepatis curatione deſumantur.

CAPVT II.

De dolore lienis.

DOlor interdum lienem affligit citra febrem & duritiem, quæ tactui renitatur; isque à flatu exoritur, qui non solùm lienis substantiam, quæ ferè insensilis est, sed etiam membranam ipsum vestientem distendit.

Ab inflammatione facilè distinguitur per febris & renitentiæ absentiam. Difficiliùs verò à colico dolore, quia colon intestinum spleni subiicitur, & incumbit: distinguuntur tamen, quod dolor splenicus grauis sit, & in vno loco fixus; colicus verò distendens, acutus; mobilis, & ad totum ventrem excurrens.

Curatio huius doloris perficitur clysteribus carminantibus, purgatione conuenienti fomentisque emollientibus ac discutientibus, aceto adiecto. Tum etiam liminentis compositis ex ol. lilior. chamæm. capparum, absinthij, cum modico spicæ & aceti.

Si post horum remediorum vsum dolor persistat, cucurbitula sinistro hypochondrio erit admouenda, modò nulla inflammationis, aut fluxionis suspicio fuerit.

CAPVT III.

De obstructione, & tumore, seu inflatione lienis.

LIen obstructionibus obnoxius est non minùs, quàm hepar; imò & frequentiùs; quandoquidem crassiori sanguinis parti recipiendæ destinatus est, ac magis fæculentæ, quæ ideò faciliùs in venis illius retinetur, vel in meatibus insensibilibus hæret, propter mollitiem & laxitatem partis crassorum homorum receptioni magis idoneam. Et quando humor crassus substantiæ lienis hæret, tumorem in parte efficit, ac inflationem. Et quidem si humor ille diuturna mora crassescat, ac duritiem nanciscatur, scirrhum generare solet; quamdiù verò liquidior manet admixtione pituitæ, ad œdematosi tumoris naturam accedit, qui illis præcipuè familiaris est, qui in locis palustribus, humidisque degunt; vel qui frigidis alimentis vescuntur, aut frigidæ potu largiori vtuntur. Si verò tumor ille mollior, & laxior fuerit, inflatio simpliciter appellatur, cuius causa est materia partim pituitosa, partim, flatulenta. Huiusmodi obstructionibus, tumoribus, & inflationibus affecti, lienosi vulgò nominantur.

Causæ lienis obstructiones generantes eædem omninò sunt, quæ in hepatis obstructione fuêre propositæ, & hanc vel illam partem afficiunt, provt magis, vel minùs dispositæ sunt ad eas recipiendas. Non raro autem vtrumque viscus simul afficitur. Vix enim humores crassi possunt in vno viscere luxuriare, quin portio eorum ad alterum deferatur.

Distinguitur obstructio lienis ab obstructione hepatis,

tis, ex situ partis affectæ; grauitas enim percipitur in sinistro hypochondrio, & interdùm dolor præsertim in cursu, vel concitariore ambulatione, aut equitatione; & contrectando hypochondrium, tensio & renitentia quædam inuenitur; tum color faciei liuidus percipitur, & reliqua melancholiæ dominantis indicia apparent.

Affectus est pertinax, & diuturnus, ob partis mollitiem & laxitatem, cuius ratione ab humore imbibito sese facilè expedire non potest; & si in vetustatem abeat, nec citò curetur, in scirrhum degenerat.

Curatio eadem competit, quæ in hepatis obstructione fuit proposita, addendo ea quæ peculiariter lienem respiciunt, & humori melancholico præparando, expurgandóque dicata sunt.

His autem pilulæ de ammoniaco sequentes, tanquam efficacissimæ addendæ sunt, & in freq uenti vsu habendæ.

♃. Ammoniaci pinguis in aceto scillitico soluti Vnc.j. extracti aloës Vnc.sem. crystalli tart. Drach.j. myrrhæ, croci, an. ʒ.sem. mastiches, benjoini, salis fraxini, & absinthij an. ℈.j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. Dosis Drach.sem. bis in septimana, purgationibus interiectis.

In apozematis, aliisque aperientibus remediis liquidioribus oxymel simplex, & scilliticum vtiliter dissoluitur, ad crassos & terestres humores potenter dissecandos.

Præ cæteris autem remediis, quæ ex chalybe componuntur, ad lienis obstructiones reserandas sunt efficacissima.

Imò verò pro potu ordinario aqua ferrata, vel chalybeata vsurpanda est, quæ lienem imminuere, vt inquit Celsus, ex eo cognoscitur, quòd ea animalia, quæ apud fabros ferrarios educata sunt, exiguos lienes habent.

Fomentis acetum addatur loco vini albi, quòd maiorem penetrationem conciliet: quæ neceſſaria eſt in humore craſſiori. Adde quod Galen. in affectibus lienis acetum valdè commendat, in remediis tum internis, tum externis vſurpatum.

Cataplaſmatis addatur cicuta, tanquam efficaciſſima ad tumores emolliendos & diſcutiendos.

Efficax fiet cataplaſma ex nicotiana viridi cocta in oleo & vino albo.

Ex oleo etiam cocto cum nicotiana & vino albo, ad vini conſumptionẽ, fieri poteſt litus admodùm efficax.

Amatus Luſit. *curat.* 61. *cen.* 5. curationem proponit obſtructionis lienis, à quartana febre relictæ, quæ ſublata eſt ex decocto rad. chinæ, per 20. dies poſt conuenientes purgationes vſurpato.

CAPVT IV.

De Scirrho lienis.

Materia lienis obſtructionem efficiens, diuturnâ morâ craſſeſcit magis ac magis, & ſcirrhoſam duritiem contrahit. Cùm autem eadem ſit natura ſcirrhi lienis & hepatis; quæcunque de hepatis ſcirrho à nobis dicta ſunt, in hunc etiam locum transferri poſſunt.

Diagnoſis etiam ſcirrhi lienis eadem eſt, cum ſcirrhi hepatis diagnoſi, niſi quod in illo durities & renitentia percipitur in ſiniſtro hypochondrio.

A tumore flatuoſo, ſeu, inflatione diſtinguitur; quòd in ſcirrho maior eſt grauitas, quam in flatuoſo tumore, qui etiam digitis compreſſus cedit; & murmur ac ſonum edit, quæ in ſcirrho non reperiuntur.

Si à sola melancholia fiat, insignia atque euidentia prædominantis melancholiæ signa apparent: Si verò pituitam admixtam habeat, cachexia pituitosa in toto corpore apparet.

Prognosis etiam eadem est cum hepatis scirrhi prognosi; nisi quòd lienis scirrhus faciliorem aliquantulum curationem obtinet, propterea quod viscus ignobilius fortiora citra noxam tolerat remedia.

Ac denique curatio scirrhi lienis eadem omninò est cum ea, quæ pro hepatis scirrho fuit proposita.

Quia tamen per gradus ineunda curatio est, & à mitioribus ad valentiora progrediendum: ea priùs remedia vsurpanda erunt, quæ obstructionibus hepatis & lienis conuenire diximus. Et inter medicamenta chalybeata ibidem laudata, maximè conueniunt pilulæ ex chalybe, ammoniaco, aliísque compositæ, in obstructione hepatis descriptæ.

Ex remediis verò pro hepatis scirrho propositis, magno in pretio habendæ sunt pilulæ ex aloë, ammoniaco, & mercurio dulci, quæ tamen non abundè satisfaciunt. Opiata sequens vtramque paginam implebit, nisi morbus si prorsùs incurabilis.

℞. Gummi ammoniaci, opopanacis, & bdellij, ana ℥. ij. Dissoluantur in vino albo, colentur, & coquantur; deinde adde confect. hamech, & diaphœn. an. ℥. ij. catholici dupl. ℥. ß. pilular. fœtid. ℥. ij. Fiat opiata, de qua capiat. ℥. ß. addendo mercurij dulcis gr. xx. continuando per plures dies consequentes: sicque tumor, & durities euanescet.

At præter illa remedia & præcepta, in prædictis curationibus proposita, sequentia in hoc morbo obseruanda veniunt.

Primò, quod de sanguinis missione valdè dubitetur. Hæc tamen difficultas resoluitur, concludendo eam

conuenire

conuenire posse in principio. At morbo inueterato minimè prodesse.

Secundò, inter specifica remedia commendatur à Solenandro & Fonseca vrtica mortua, quæ galiopsis dicitur, seu lamium Plinij, Itali herbam lienis vocant. Hanc cum vino tenui decoctam ad ℥.j. exhibent, vel pulueris illius Drach.j. cum eodem vino, aut alio liquore idoneo, fœlicissimo successu.

Tertiò præter formenta ibi enumerata, Aqua-pendens in Chirurgia, abdominis fotum ex spongia in aqua calcis expressa admotum prædicat, eóque scirrhum lienis & hydropem curatum asserit.

Quarto præter vnguenta dictis locis proposita, sequens tanquam mirabile laudatur ab Amato Lusitano, cuius vsu se scirrhum lienis curasse gloriatur, idque à Medicis Ferrariensibus accepisse refert.

℞. Ol. commun. ℔.iij. medullæ crurum bouis ℔.j. butyri recentis ℔.ß. succi bryoniæ, & cyclam. an. ℔.j. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ℥.viij. pulu. ceterach. cortic. capparis, tamarisci, sem. agni casti, an. ℨ.iij. Misce, fiat vnguentum.

Ita describitur ab Amato. Sed nimia est illius quantitas pro vnico ægrotante. Poterit ergo imminui in hunc modum.

℞. Ol. comm. ℥.iij. Medullæ cruris bouis ℥.j. butyri recent. ℥.sem. succi rad. bryoniæ, & cucumer. agrest. an. ℥.sem. Bulliant lento igne ferè ad consumpt. succorum. Colaturæ adde ceræ citrin. ℥.j. pulu. ceterach cort. capp. tamarisci, & semin. agni casti, an. ℨ. ij. Fiat vnguentum.

Quinto, cataplasmata sequentia maximæ sunt efficaciæ.

℞. Rad. cucumer. agrest. ℔. j. fol. maluæ & violar. ana M.iij. Coquantur ad putrilaginem. Contundantur & traiiciantur per setaceum; deinde adde ol. de

cappar.& tamariſci,an.Vnc. j. aceti ſcillit. parùm. Fiat cataplaſma.

℞.Fermenti acrioris ℔.ij. Coquantur in æquis partibus olei & vini ad formam cataplaſmatis.

Denique præter emplaſtrum in ſcirrho hepatis propoſitum,ſequentia erunt efficaciſſima.

℞.Gummi ammon. ℥.iv. Diſſoluantur in aceto forti,poſteà colentur,& bulliant ad conſumptionem aceti;deinde adde ceræ parum.Fiat emplaſtrum.

℞. Cicutæ M.jv. ammoniaci ℔. ß. Infundantur in aceto dies octo, dein bulliant dum ammon. ſoluatur, hinc per pannum lineum validè exprimatur; iterumque expreſſus liquor ebulliat parùm, & adiectâ cerâ & ol.amygd. fiat emplaſtrum.

℞. Succi maluæ, creſſionis,caulium,& rad. filicis,an. Vnc.ij.gummi ammoniac.Vnc.jv.aceti parùm.Diſſolue ſimul lento igne, poſteà coquantur,poſtremo colentur; tandem recoquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, & cum ℥.j.ol.de capparibus,& ceræ q.ſ. fiat ſpanadrap regioni lienis applicandum, & tertio quoque die reuocandum.

Aqua-pendens loco citato,lienes induratos ſequenti emplaſtro pluries ſanatos fuiſſe aſſeuerat, quod fit ex duabus partibus ammoniaci ex aceto diſſoluti, vnâ ſucci nicotianæ, vnâ reſinæ pini, terebinth.& ſucci ebuli, vnâ ol. de cappar. & ceræ nouæ q.ſ.ad emplaſtri ſeu cerati formam adipiſcendam.

CAPVT IV.

De melancholia hypochondriaca.

LIcèt omnes partes hypochondria cõſtituẽtes in hoc morbo afficiantur; lien tamen pars affecta præcipua cenſetur, cum ſit humoris melancholici conceptaculum,

culũ, vt non ineptè inter morbos lienis collocari valeat.

Fit igitur hæc affectio à melancholia præternaturali, quæ atra bilis nominatur, & ex aliis humoribus exustis ac torrefactis generatur; præcipuè sanguine, aut bili, aut melancholia naturali.

Hic tamen humor melancholicus, purus ac syncerus non est; sed plerumque aliis humoribus, iisque vitiosis permixtus, putà biliosis, pituitosis, ac serosis, ex quibus magna symptomatum varietas exurgit, inferiùs referenda. Generantur verò humores isti vitiosi in liene præsertim calidiori intemperie affecto, tum etiam in hepate pariter intemperato: vnde fit vt cibum & potum crudum, & non satis coctum ad se trahant; & quidem tenuem, & aquosam chyli partem maturiùs; crassam verò tardiùs: hinc posteà crassior vehiculo destituta, in venis mesaraicis subsistit, ibíque diutiùs hærens vlteriùs incrassatur, sæpéque aduritur; & postmodùm ad prædicta viscera perueniens non rectè cõcoquitur. Adde quòd concoctio illorum viscerum quæ in statu naturali per elixationem fieri debet, ab iis intemperatis per assationem potiùs fiat; vndè humorum adustio maior consequitur. Fieri tamen potest, vt citra viscerum intemperiem hæc affectio generetur, ex prauis scilicet alimentis, & sanguini melancholico producendo idoneis: Imò verò ex ipsó sanguine laudabili diutiùs in vasis retento, & quantitate superfluo, quod in suppressione mensium, & hæmorrhoidum contingit, qui quidem sanguis in prædictis vasis diutinam moram trahens, exuritur, & atræ bilis naturam induit.

Oriri etiam potest hæc affectio ex vitio ventriculi alimenta probè non concoquentis, sed ea in nidorosam cruditatem conuertentis, ex qua deinde in hepate, & liene vitiosi illi succi generantur. Imo verò Gal. 3. *de loc. affect. c.* 7. Dioclem sequutus, censuit, propriam me-

lancholiæ hypochondriacæ ſedem eſſe in ventriculo ex eo quòd vt plurimùm in hoc affectu ventriculi laborantis indicia appareant. Veritati tamen magis conſonum eſt ventriculum frequentiùs ſecundariò affici, hepatis aut lienis vitio ipſi communicato, vt in ſequentibus clariùs oſtendimus.

Colliguntur autem vitioſi illi humores in venis & arteriis, quæ in infimo ventre continentur; ramis præſertim venæ portæ maioribus, ſplenicis, meſentericis, epiploicis, gaſtricis, & gaſtrepiploicis. In quibus magnas, & ſæpè horrendas fermentationes patiuntur; vnde anathymiaſes tetræ, & malignæ ad cerebrum, cor, & diaphragma eleuantur, quæ ſymptomata varia in iis partibus excitant, inferius enumeranda.

In ipſis etiam viſceribus humores prædicti continentur, liene præſertim & pancreate, glanduliſque in meſenterio reſidentibus, quarum omnium partium ſubſtantia mollis, & ſpongioſa prædictis humoribus facilè imbuitur, & ſemel imbibitos difficillimè deponit. Præterea glandulæ per totum meſenterium diſperſæ, vt venis & arteriis fulcimentum, & firmamentum ſint, & obſtent ne illæ à repletis inteſtinis, vel alia de cauſa comprimantur: Si præter modum intumeſcunt, ipſa vaſa comprimunt, & liberum humorum commeatũ impediunt; vnde obſtructiones in illis ductibus generantur.

Pueri & adoleſcentes huic affectui minimè obnoxij ſunt propter humidum temperamentum humori melancholico generando ineptum: ſed in ætate conſiſtenti frequentiſſimè contingit; quia humores in iuuentute à calore acriore aduruntur; & vbi calor ille deferbuit, tenuioréſque partes exhalarunt, magnus fit humoris melancholici prouentus.

Cauſæ huius affectus antecedentes & procatarcticæ ſunt: primò, cibi praui ſucci, & concoctu difficiles & qui generando

generando humori melancholico idonei sunt; vt panis furfuraceus, aut non benè fermentatus, aut crusta eius, legumina, caseus, oua indurata, & frixa, aues aquaticæ, carnes bouinæ, ceruinæ, leporinæ, & omnes sale, & fumo induratæ, & alia innumera alimenta crassiori & duriori substantiâ prædita.

Secundò, animi pathemata grauia, & diuturna, præcipuè mœror & mœstitia, ad hunc affectum generandum maximam vim habent, ab iis enim maxima fit spirituum dissipatio, cuius ratione coctiones debilitantur, & magnus fit cruditatum prouentus, quæ à visceribus calidioribus exustæ, in humorem atrabilarium degenerant.

Tertiò, quies & otium huic malo producendo occasionem præbent, quia efficiunt, vt plurima excrementa in corpore retineantur; imprimis si meditationes plurimæ, ac lucubrationes accedant. Vnde literati, & qui vitam sedentariam agunt, huic effectui maximè obnoxij sunt.

Denique suppressio mensium & hæmorrhoïdum, non solùm ratione quantitatis vt anteà dictum est, sed etiam qualitatis, morbum hunc producere potest. Cùm enim per venas hæmorrhoidales sanguis melancholicus à natura euacuari soleat, & cum eo multi humores salsi & adusti: tum in purgationibus menstruis multi etiam humores vitiosi educantur, si vacuationes illæ substiterint, fit refluxus illorum humorum ad hypochondria, qui huic morbo occasionem præbent.

Diagnosis huius affectus ex symptomatis petenda est, quæ illum consequi solent: eorúmque maximus est numerus: etenim omnes propemodùm corporis partes in hoc affectu labem aliquam percipiunt; quando is ad summum exaltationis gradum peruenit. Eorum seriem explicare aggredimur, hoc priùs admonendo, non om-

nibus ægris contingere; sed alia in his, alia in illis, pro varia humorum peccantium natura, & variis partibus quæ afficiuntur.

Primò igitur ventriculus vt plurimùm laborat, non quidem primario affectu, vt Galenus ex Diocle censuisse visus est; sed potiùs secundariò, quando scilicet sanguis pro nutritione ventriculi è venæ portæ ramis effluens non benè se habeat; vnde ventriculus malè nutritus, malè alimentum concoquit, idque in alienam, ac vitiosam substantiam conuertit. Hinc reciproca quædam & circularis noxa exoritur; dum hepar & lien prauum sanguinem ventriculo nutriendo suppeditant; & ventriculus demùm prauum chylum generat, ex quo iterùm sanguis vitiosus producitur.

Ventriculus igitur in hoc affectu plerumque cibos malè concoquit, & bonam eorum partem, in materiam nunc aqueam, nunc acidam, vel acerbam, nunc viscidã mutat; quæ cum ab intestinis, & venis mesaraicis vtpote alendo inepta non attrahatur, in ventriculo moratur; & nunc sursùm repens, linguam & os saliua & humiditate aquea replet, vt continuò ægri expuere cogantur, sæpè etiam per vomitum humores illos in ventriculo collectos reiicere.

Sæpè etiam materia in ventriculo contenta ebullit, & fermentatur; vnde flatuum copia excitatur, qui non solùm ventriculum, sed etiam vicinas partes distendunt, ac tantam in præcordiis molestiam pariunt, vt ægri interdum in lipothymiam incidant. Interdùm verò flatuum illorum pars per superiora, & inferiora reiicitur, pars verò per insensibilem transpirationem discutitur, aut eorum materia per vomitum excluditur.

Aduertendum tamen est, non omnia quæ vomitu reiiciuntur, in eò generari; sed etiam non rarò à liene aliisque partibus transmitti. Humores etiam interdum

euomuntur tanta aciditate præditi, vt stuporum dentibus afferant; quos è liene in ventriculum per vas breue transfundi, minimè dubium est.

In aliis sanguis è liene in ventriculum per vas breue cum humore atrabilario, aliisque vitiosis humoribus transmittuntur; qui partim per vomitum, partim per secessum reiicitur, vt in vomitus sanguinis theoria fusiùs exposuimus.

Ructus etiam frequentes hoc effectu laborantibus, tum etiam rugitus & murmura hypochondriorum, solent contingere, propter copiam flatuum, qui ex crudis, ac melancholicis humoribus generantur: vndè ab antiquis hic morbus, affectio flatuosa, nominatus est. Quomodò autem flatus ex melancholico humore suscitentur, in tympanite dictum est.

Dolores etiam non rarò in ventriculo, & hypochondriis ab iisdem flatibus excitantur, & interdum ad dorsum & lumbos extenduntur, vt nephriticos æmulentur; præsertim si vrina rubra, & crassa, hypochondriacis familiaris, excernatur.

Aluus adstricta sæpè est in hoc affectu: quando nimirum cibus in materiam viscidam ac glutinosam commutatur, quæ cùm intestinis hæreat, alui constrictionem parit, cùm facultas expultrix viscidum illum humorem excernere nequeat, nisi à medicamentis adiuuetur, quò fit, vt huiusmodi melancholici frequentius catharticis, aut enematis aluum resoluere cogantur.

Alui fluxus etiam interdùm contingit: si humores acrimoniam acquirant, & bilem, aut feruidam melancholiam admixtam habeant.

Æstus in hypochondriis percipitur, & inflãmatorius quidam affectus, cum ardore & feruore interno, nunc in vno, nunc in vtroq; hypochondrio ægros affligente,

ex humoribus calidis ac feruidis in iis contentis. Et solet iste calor ac æstus sese magis exerere, quando humores illi calidi ab aliqua causa interna, vel externa commouentur, & exagitantur; ita vt ex vaporibus inde eleuatis facies incalescat, ac rubore suffundatur; imò verò interdum febris ephemera excitetur, ex iisdem vaporibus in totum corpus diffusis.

Vrina in hoc affectu varia est, nunc tenuis, nunc crassa. Tenuis quidem, quando humores crassi vrinæ vias obsidet, per quos illa quodammodò transcolatur, vt partes tantùm tenuiores & serosæ permeare valeant. Crassa verò, rubra, & turbida, ob materiæ crassæ admixtionem, quæ multo sale saturata est, & ideò tartarea nominatur, tum in fundo matulæ instar sedimenti crassioris colligitur; vel etiam quædam illius portio matulæ parietibus adhæret instar arenularum rubrarum. quæ multis calculi metum incutiunt; quamuis immeritò, cùm huiusmodi arenulæ non in renibus, sed in hepate generentur ex materia adusta, & salina. Cuius rei indicium est, quòd huiusmodi arenulæ digitis attritæ facilè dissoluuntur, salis instar; quod in arenulis à renibus oriundis non contingit.

Cordis palpitatio in hoc effectu interdum accidit, ob vapores ad cor ascenddntes, quod dum expellere nititur, ipsum violenter, & inòrdinatè mouetur: & tunc ægri se in magno vitæ periculo constitutos existimant, & auxilium anxiè requirunt.

Pulsatio in sinistro hypochondrio nonnumquam percipitnr, quando scilicet humores feruidi in iis locis exagitantur, & vapores inde exciiati arteriam systolem & diastolem maiorem efficiunt; ita vt tum ab ægrotantibus, tum ab adstantibus manum hypochondrio admouentibus, pulsatio illa percipiatur, quæ tum

in

in primis commouetur, quando ægri ab ira, motu vehementiore, aut meri largiore potu, incalescunt. Et hæc in primis palpitatio in arteria cœliaca fit, quæ insignior est in illa parte. Aliquando etiam continua est, & indesinens in morbo inueterato, & quocumque tempore manum admoueas, perpetuò pulsationem aduertis, quod morbum habitualem, & incurabilem significat. Continuam autem illam pulsationem interdùm sequitur aneurisma, ex arteriæ cœlicæ, aut alterius cuiusdam arteriæ insignioris dilatatione, à sanguine feruidiori in iis contento, qui valdè attenatus, & multis, ac feruidis spiritibus permixtus, arteriam continuò dilatat ac distendit, donec aneurisma integrum contraxerit; quale obseruauit Fallopius, *lib. de tumorib. prætern. cap.* 14. In vetula quadam, cuius cadauere aperto, inuentum est aneurisma in abdomine, in quod pugnum immittere potuit; & immisit. Vbi obiter notanda est summa naturæ prouidentia, quæ arteriæ disruptionem præcauens ex nimia dilatatione, tunicam illius adeò indurauerat, vt ossea appareret; sicut annotauit Fallopius, loco citato. Paræus etiam lib. 6. sui operis, cap. 28. similem historiam refert aneurismatis, non quidem in abdomine, sed in thorace reperti scilicet in arteria venosa, quæ in eam amplitudinem distenta erat, vt manum in pugnum complicatam capere potuerit; tum etiam tunica illius interna ossea euaserat. Et nos etiam similem casum ante duos annos in hac vrbe vidimus, nempè aneurisma in pectore, ex arteriæ dilatatione, quæ pueri quindecim annorum pugnum recipere poterat: tunica verò arteriæ cartilagineam crassitiem, ac duritiem acquisierat.

Vapores autem tetri ab hypochondriis eleuati ad partes superiorus, quamplurima symptomata producunt:

eunt ad palatum enim & linguam transmissi, eas partes exsiccant, & sitim leuem inducunt: diaphragma verò & pulmonem obsidentes, difficilem respirationem efficiunt: dum verò ad membranas cerebri feruntur, dolores capitis inducunt; & dum cerebrum ipsum impetunt, aurium tinnitus, oculorum caliginem, vertiginem, metum & mœstitiam, & deliria melancholica diuersa inferre consueuerant. Quod si vapores illi summam acrimoniam, aut malignitatem induant, epilepsiæ causa efficiuntur: si verò iidem vapores neruos occupent, in iis etiam conuulsiones generant: ac si virtute narcotica prædici sint, torporem, & paralysim spuriam inferunt, tum etiam comatosos affectus, & aplexiam, si cerebrum penitiùs euadant. Si autem vapores illi calidi & sicci fuerint, cerebrum exsiccant, & vigilias molestas, aut summos perturbatos, insomniáque terrifica efficiunt. In primis verò vigiliæ post mediam noctem plerosque infestare solent. Etiamsi enim post cœnam ad mediam noctem, aut paulò vlteriùs, satis benè dormiant, posteà tamen euigilant, & alij duabus vel tribus horis vigilant, & iterùm manè circa horam tertiam vel quartam dormire incipiunt, alij verò iterùm dormire non possunt. Quorum euentuum ratio talis reddenda est, quòd nimirùm dum chylus ad partes secundæ concoctioni destinatas vel inseruientes defertur, tum humores vitiosi in membris & vasis latentes agitantur, ex iisque vapores eleuantur, qui per venas & arterias ad caput delati vigilias excitant; & si breui discutiantur, somnus iterùm reuertitur, si verò diutiùs perseuerent, reliqua noctis pars insomnis transigitur.

De his omnibus symptomatis anteà dictum est, & iterùm repetendum, omnia in omnibus non reperiri, sed

ſed plura, vel pauciora, pro humorum & partium affectarum varietate.

Hoc etiam annotatum eſt, non eſſe de eſſentia melancholiæ hypochondriacæ, vt in hypochondriis tenſio, durities, dolor, & tumor percipiatur, cùm mali fomes plerumque in ramis venæ portæ, & arteriis vicinis hæreat, & indè vapores ad cor, & cerebrum tranſmittat. Sæpè tamen tenſiones in hepate vel liene reperiuntur, quæ humores in illis partibus hærentes ſignificant: ſi verò nullæ adfuerint, ſignum eſt humores vitioſos in venis meſenterij, omenti, pancreatis, & ventriculi latitare. Ventriculum autem præcipuè affici demonſtrant peculiaria illius ſymptomata, vt ructus acidi, vel nidoroſi, nauſeæ, vomitus, apepſiæ, & interdùm alui fluxus.

Quod ad prognoſim attinet: affectus iſte vtplurimùm lethalis non eſt; ſed longiſſimus eſſe conſueuit; & ſæpè toto vitæ decurſu perſeuerat, vnde vulgò dicitur opprobrium medicorum, ex eo quòd non ſatis fœliciter curatio ſuccedat: & ſi tandem poſt multa remedia ægri conualeſcere videantur; poſteà tamen intrà paucos menſes malum recrudeſcit, & omnia ſymptomata redintegrantur. Dicitur etiam flagellum medicorum, quia huiuſmodi melancholici noua quotidiè poſtulant remedia, iiſque ſtatim ſatiantur, aſſiduis querimoniis medicos infeſtant, eóſque ſæpiſſimè mutant.

Hæmorrhoidum fluxus melancholiâ hypochondriacâ laborantibus ſuperueniens, plurimùm iuuat, modò fuerit moderatus; ſi enim diutiùs duret, periculum portendit.

Vrina craſſior melior eſt in hoc morbo, quàm tenuis, & aquoſa, quæ craſſos humores in corpore retineri arguit. Nigræ quoque vrinæ ſine febre ſæpè hunc morbum ſoluunt.

Aluum in hoc morbo laxam habere, bonum; astrictam verò habere, malum. Vomitus quoque cum ἀφορίᾳ sæpè vtilis; diu verò perseuerans, perniciosus.

Vertigo, & diuturnus capitis dolor in melancholia hypochondriaca, in epilesiam, vel cæcitatem, vel apoplexiam degenerat.

Curatio huius affectus in tribus potissimùm indicationibus versabitur, obstructionum apertione, intemperiei viscerum correctione; & humoris peccantis euacuatione, non omissis roborantibus, quæ dictarum partium vires reficiant, & instaurent. In hunc finem sequentia remedia, adhibito sapientis medici iudicio & delectu, vsurpari poterunt.

Præmisso clystere sequens potio primùm exhibeatur.

℞. Sennæ mundatæ Vnc. sem. seminis anisi & crem. tart. an. ʒ.j. fol. borrag. fumar. acetosæ, an. M.ß. liquirit. Drach. iij. Coquantur ad ℥.iij. In colatura dissolue rhabarb. in qua buglossi cum spica infusi Drach. j. sem. cathol. dupl. Drach. iij. syrup. de cichor. compos. Vnc. j. Fiat potio, cui addere vtiliter licet in valdè melancholicis confect. alkermes Drach. j.

Postridiè potionis phlebotomia celebranda est ex alterutro brachio, provt hepar, aut lien magis laborare videbuntur, sed præcipuè è sinistro.

Posteà sequentium iusculorum vsum æger aggrediatur.

℞. Radic. asparagi, gram. & cichor. an. Vnc. sem. fol. egrim. ceterach. capill. ven. buglossi, & cichor. ana M. sem. cremor. tart. Drach. j. Coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat iusculum per x. aut xij dies continuandum. Ad magis refrigerandum, & efficaciùs obstructiones aperiendas, vtiliter addi possunt spirit. vitrioli gut. iiij.

Prædictis

Prædictis etiam simplicibus addi possunt in diuturnis obstructionibus, radic. chinæ, lignum sassafras, santalum album, radic. apij, filicis maris, fol. betonicæ, scabiosæ; semen coriandri præp. passulæ, & similia.

Si aluus sit adstricta, aut cacochymiæ copia, in tertio quoque iusculo sennæ Vnc. ß. cum sem. anisi vtiliter infundi poterit.

Vel loco iusculi ad materiam peccantem potentiùs educendam, apozema sequens erit conuenientissimum.

℞. Rad. buglossi, asparag. cichor. & acetos. ana ℥. j. cortic. median. fraxini, & tamarisci, ana ℥. ß. fol. agrim. ceterach. capill. vener. cuscutæ, cichorij, fumariæ, lupulor. bugloss. & borrag. ana M. j. sem. quatuor frig. maj. anisi & fœniculi, ana ʒ. ij. vuarum corinth. ℥. j. sennæ mundat. & polypod. querc. recent. ana ℥. ij. epithymi ℥. j. agarici recenter trochisc. & rhab. elect. seorsim infusor. cum cinam. ana Drach. ij. macis, & caryophyll. ana Drach. j. flor. iij cordial. ana P. j. Coquantur ad quartaria quinque. In colat. dissolue syrupi de cichorio compos. cum rheo, & rosat. solut. an. Vnc. ij. Fiat apozema clarificatum, & aromat. Drach. ij. santali citrini, pro iv. dosibus matutinis.

Loco apozematis vtiliter subrogari potest decoctum galli veteris, in hunc modum compositum.

℞. Radic. asparagi, brusci, cortic. rad. capparis, & mediani tamarisci, ana Vnc. sem. fol. agrim. ceterach. capill. ven. ana M. j. sem. anisi, citri, & card. bened. ana Drach. j. sennæ mundat. Vnc. sem. polypod. querc. & epithymi, an. Drach. iij. cinam. Scrup. j. crystal. tart. Drach. j. Coquantur omnia secundùm artem cum media parte galli veteris; fiat iusculum, quod capiat manè per iv. dies.

Post

Post sufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ conuenientissimum est, per aliquot dies vsurpatum. Vtiliter in eo coquuntur herbæ refrigerantes, cum bona quantitate pomorum redolentium. Vel fieri non rarò solet ex hordeo & amygdalis contusis in sacculo inclusis, & in aqua decoctis. Frequenter iterandum est, si tempus anni fuerit opportunum; quandoquidem Gal. refert 8. *de loc.aff.cap.6.* solis balneis aquarum dulcium se multos melancholicos curasse absque alio medicamento. Si tamen æger ferre frequenrer nequeat integrum balneum, semicupium subrogari poterit.

Et ne lotio frequens ventriculo noceat, in ingressu balnei iungetur ventriculus oleo nucis moschatæ, aut alio simili linimento.

Ab exitu balnei inungatur hepatis regio cerato santalino, vel vnguento rosaceo in oxycrato lotis.

Post vltimum balneum proritentur hæmorrhoides, subditis balanis acrioribus, vel anum confricando foliis ficulneis, aut pannis lineis asperioribus; & affixis partibus eminentioribus hirudinibus duabus aut tribus, extrahantur sanguinis ℥. v. vel vj. Eadémque hæmorrhoidum prouocatio vere & autumno, imò interdum singulis mensibus iterari debet.

In iis qui assueti sunt pati fluxum hæmorrhoidum, qui tamen iam diu suppressus sit, & vbi hæmorrhoides non apparent, admotâ ano cucurbitulâ patefiunt.

Si postquam hirudines saturatæ ceciderunt, sanguis nimiùm profluat, vt non rarò contingit; sistetur luto, aut carbonis puluere, aut aranearum telâ, aut gypsi puluisculo, aut pulueribus astringentibus, albo oui & stuppis exceptis.

At si hæmorrhoides commodè aperiri nequeant, opportunum erit ex venis inferioribus sanguinem detrahere, vt sanguis fæculentus per ea loca deriuari queat.

Causticum

Causticum tibiæ sinistræ inustum ab humoribus excrementitiis lienem, aliáque viscera repurgat; ideóque non erit omittendum.

Quia verò hic affectus contumacissimus esse consueuit, & post vniuersales euacuationes, nouus prauorum succorum cumulus temporis progressu solet succrescere, purgationes periodicæ instituendæ sunt, vt per interualla ab eorum noxa corpus liberetur. Quod commodissimè fiet syrupo magistrali, in sequentem modum composito.

℞. Succor. recenter express. & per residentiam depurat. ex fol. borrag. bugloss. endiuiæ, cichor. fumar. & oxalidis ℔.iij. succi pom. redolent. recenter expressi & depurati ℔.ij. polypod. querc. recent. ℔. ß. sennæ mund. ℥.viij. epithymi ℥.iij. agar. recenter trochiscati ℥.j. zinzib. & caryophyll. ana ʒ. j. Infundantur & decoquantur, vt artis est, donec colaturæ supersint quartaria quinque. In quibus dissolue expressionem Vnc.j. rhab. in prædictis succis cum cinam. seorsim infusi, sacchari albi quartaria quinque. Fiat syrup. perfectè coctus, clarif. & aromatiz. ʒ. ij. puluer. elect. triasant. qui seruetur, in vase vitreo, & de eo capiat Vnc.ij. bis aut ter in mense cum iusculo pulli, vel hœduli, fol. endiuiæ, acetosæ, borrag. & pimpinel. alterato.

Vel loco syrup. pilulæ vsurpari poterunt, hyemis præsertim tempore, quales in hepatis obstructione fuerunt propositæ; vel si earum nimia caliditas metuatur, sequentes magis correctæ in eundem vsum componi poterunt.

℞. Polypod. querc. Vnc. sem. rad. asari, summit. genistæ, ana Drach. j. passul. corinth. Drach. iij. crystalli tart. Drach. j. ß. flor. bugloss. & borrag. ana P. sem. Coquantur in aquæ font. q. s. De colat. opt. clarif. cape ℔. sem. succi pomor. redolent. opt. depurati Vnc. iv. In quibus infun-

de sennæ mundatæ Vnc.j. turbith, & agar.ana Drach. iij. macis,caryophyll,cinam.& epithymi, ana Drach.j. Digerantur per quatriduum in B.M.Posteà colentur, & exprim.Colat.adde extracti aloës,facti in aqua endiuiæ & acetosæ,Vnc.j.myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ & colatæ ℥.ij. salis tart.℥.j.Euaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem, dum ferè euaporata erit materia, specier.diarrhod. abbat. lætif. Gal.& trochisc.dialacca,an.℈. ß. Reducantur in massæ pilularis consistentiam,de qua capiat æger ℥.ß.semel in septimana,duabus horis ante pastum.

Pereda sequenti puluere multos melancholicos curatos esse testatur, eúmque benedictum & diuinum appellat.

℞. Epithymi ℥.ß. lapid. lazuli opt. & agar. recenter trochisc.ana ʒ.ij.scammon.℈.ʒ.caryophyl. numero xx. Misce,stat puluis de quo capiat ℥.ij.bis aut ter in mense, cum sero lactis vel aqua borraginis.

Si purgantia medicamenta satis frequenter exhiberi nequeant, aut ægri morbi diuturnitate fracti assumere nolint:consultissimum erit clysteres alternis diebus iniicere, vt vapores sursùm se efferentes reuellantur,& humoris peccantis portio educatur. Si enim intestina penitiùs subierint,à venis mesaraicis maiorem illuuiei partem exhauriunt. Nouimus enim quemdam nobilem virum affectione hypochondriacâ diu, & grauiter affectum, qui ex clysteribus frequenter iniectis ita leuatus fuit,vt omninò curatus videretur:cùm multa alia remedia frustrà vsurpata fuissent.

Dum purgationes periodicæ vsurpantur, intermediis temporibus curandum est, vt corpus vniuersum balneis humectetur, aut saltem semicupiis, vel fomentis; quibus & humoris peccantis inclementia frænatur, eiusdemque reliquiæ conteruntur, & corpus humidius

humidius ac fluidus redditur.

Roborantia etiam intermediis temporibus vsurpāda sunt, quæ simul obstructionum apertioni inseruiant, eáque frequenter componi solent in formam opiatæ, vel electuarij solidi in tabellas redacti, in hunc modum.

♃. Conseruæ rad.buglos. ℥ ß. conseruæ flor. borrag. viol. ana ℥ j. conseruæ rosf. & cortic. citri conditi, ana ℥. ß. myrob. condit. numero j. confect. alkerm. ʒ. iij. rasuræ eboris, cornu cerui, & lapidis bezoard. ana ʒ. j. puluer. elect. lætif. Gal. & diarrhod. abbatis, an. ℈. ij. coralli præpar. & margarit. præp. an. ʒ. ß. ambræ gris. ℈. ß. moschi opt. gr. v. fol. auri numero iij. Cum syrupo de pomis, vel conditura citri. fiat opiata, de qua capiat magnitudine castaneæ, horis duabus ante pastum singulis diebus, superbibendo vini albi parùm.

Simplicior & gustui gratior opiata fit ex parte vna confect. alkerm. & quatuor partibus conseruæ flor. borrag. Ad potentiùs obstructiones aperiendas, si calidiora non multùm metuantur, addi possūnt opiatæ, conseruæ flor. tamarisci, rad. enulæ campanæ, fol. absinth. capill. ven. & sales absinth. tamarisci, &c.

Tabellæ in sequentem modum componi poterunt.

♃. Pulu. diambræ. diamoschi dulcis, & lætif. Galen. ℈. j. confect. alkerm. Drach. iij. sacch. aquâ borrag. & rosar. soluti Vnc. iiij. Fiant tabel. deauratæ pond. ʒ. j. Capiat vnam singulis diebus, horis duabus ante pastum. Vel gustui gratiores ita parabuntur.

♃. Confect. alkerm. ʒ. ij. ambræ gris. scrup. j. sacch. aquâ naphæ & rosarum dissoluti Vnc. iv. Fiant tabellæ.

Ambra grisea sola ad gr. v. vel vj. singulis diebus exhibita cum vino, aut aqua rosarum, spiritus & calorem natiuum viuificat, & cor maximè exhilarat.

Autores nonnulli lapidis bezoardici vsum valdè probant aduersus omnes morbos melācholicos, vtpote

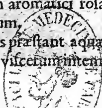
qui vires cordis mirum in modum reficiat; eiúsque grana v. vel vj. cum aqua rosar. aut alio liquore exhiberi debent.

Corpore sufficienter expurgato tempestate idoneâ, nimirùm vere aut æstate, serum lactis vtiliter exhibebitur per 15. aut 20. dies: sic enim viscerum obstructiones aperientur, & calida eorum intemperies emendabitur. Extrahetur autem serum lactis per ebullitionem & clarificationem, in eóque commodè infundentur per noctem epithymi ℨ.ij. vel Vnc. sem.

Quantitas illius ad robur ventriculi metienda est. Si tamen facilè venas iam aliquatenùs apertas peruadere queat, & per aluum & vrinas eiici, in maxima quantitate exhibitum instar aquæ mineralis, vt in calida hepatis intemperie docetur, multùm proderit: hâc cautione adhibitâ, vt ventriculus muniatur sacculis, aliisque remediis infrà describendis, & vespertinis horis opiata roborans singulis diebus exhibeatur. Loco autem epithymi aliquando permiscetur sero succus cichorij & borraginis aut alij refrigerantes, & appropriati in hunc modum.

℞. Seri lactis caprilli ℔.iv. vel v. succi limon. recent. Vnc. iv. succi pomor. redol. nouiter extracti Vnc. vj. conseruæ rosar. aut violar. aut sacchari albiss. Vnc. j. cum duobus albumin. ouor. clarificentur. Capiat manè pocula tria, vel quatuor, vel plura, si stomachus ferre valeat.

In corporibus valdè emaciatis, reseratis aliquantisper obstructionibus, lactis asinini vsus conuenire poterit, cum sacch. rosaceo; & si obmurmurantia sint hypochondria, tantillum aromatici rosati, vel diarrhod. abbatis erit vtilissimum.

At cæteris remediis præstant aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ, quæ viscerum intemperiem corrigendo

do, obstructiones referant potentissimè. Tales sunt in Occitania nostra Meynenses, & Vallenses. Illæ magis refrigerant. Hæ calidiores quidem, at obstructionibus tollendis, & humori terreno attenuando ac detergendo multò efficaciores.

De potu aquarum thermalium non leuis est inter Autores discrepantia. Nonnulli, vt Sennertus, omninò probant, quod huiusmodi aquæ ob mineralia à quibus suas vires habent, & primas vias eluant, & vitiosos humores, qui in iis hærent, per aluum & vrinas educant, ventriculum calefaciant, hepar & lienem roborent. Calefactionem autem & exsiccationem ab huiusmodi aquarum externo vsu, non autem interno esse metuendam. Alij, vt Claudinus, omninò reiiciunt, propter dictam exsiccandi vim. Alij denique nec omninò reiiciunt, nec omninò admittunt huiusmodi aquarum vsum, vt Montanus, qui eas conuenire sentit, propter frigiditatem ventriculi, quæ huius affectus comes est indiuidua, & obstructiones. Ratione autem hepatis calidioris, & feruidi sanguinis, vult muniendum esse hepar & lienem vnguento refrigerante Gal. Tum etiam vniuersam lumborum regionem eodem vnguento inungendam. Hoc modo ait non nocere aquam, quia magis figitur in ventriculo & locis frigidioribus, alia verò viscera solùm pertransit, nec in iis moram facit. Nos verò earum aquarum vsum conuenire posse censemus, si ventriculus frigidior magnam crassæ & viscidæ pituitæ copiam cumulet, & non admodùm insignis fuerit hepatis caliditas. Cuius partis noxa maiori ex parte declinari poterit, si non solùm vnguentum prædictum admoueatur, sed etiam iuscula refrigerantia post eiectas aquas exhibeantur, & post integrum earum vsum balnea refrigerantia & humectantia per aliquot dies vsurpentur.

Non parùm præstare consueuerunt ad obstructiones hypochondriacas aperiendas medicamenta ex chalybe composita, qualia in obstructionibus hepatis, & lienis fuerunt proposita; vitando tamen ea, quæ multùm calefacere aut exsiccare valent. Imò verò in corporibus calidioribus conueniet chalybem cum sulphure, aut aceto præparatum, cum conserua borraginis & cichorij ad formam opiatæ permiscere.

In delicatioribus conueniet syrupus ex chalybe, prædicto loco descriptus, aut spuma quæ manet in vase vitreo post vini pluries chalybeati euaporationem, cum dictis conseruis permixta.

At cæteris omnibus remediis palmam præripit sal, seu vitriolum martis, quod obstructiones aperit, viscera corroborat, eorúmque calidam intemperiem emendat. Dosis illius est à gr. xij. ad xx. cum liquore idoneo, syrupo, aut conserua. Sed quia sapor illius admodùm ingratus est, soleo ego in pilulas reducere cum mucilagine gummi tragacanthi. Vsus illius debet esset diuturnus, & ideò magna illius quantitas habenda est, quæ facilè comparari non potest modo à Beguino, aliisque descripto. Nos facillimam illius compositionem paucis cognitam hîc subnectemus.

℞. Olei vitrioli aut sulphuris ℔. ß. spiritus vini ℔. j. ponantur in sartagine noua, & munda, & assere contegantur: intra quindecim dies fiet per se salina concretio, quæ soli postmodùm exponenda est, vt omninò exsiccetur, mouendo interdùm cum spatula ferrea. Hyeme poterit exsiccari supra ignem leuissimum, aut in hypocausto. Sal probè exsiccatum in phialia vitrea recondatur, benè obturata; nam aëri exposita facilè humectatur. Pilulæ etiam ex eo compositæ cum mucilagine tragacanthi duriores fieri debent, addendo puluerem ipsius tragacanthi, ac postmodùm in phiala recon-

di, alioqui humescerent. Per mensem vnum vel plures potest continuari huius remedij vsus, non solùm innoxiè, sed semper cum vtilitate summa.

Ad obstructiones sensim aperiendas, & humorem melancholicum sensim expurgandum ac contemperandum, laudat Fonseca pilulas sequentes, quas diatartarum appellat.

℞. Sennæ puluerat. & salis tartari, an. ʒ. j. cinam. puluerat. ℈. sem. Cum syrupo de limon. fiat massa, cuius capiat pilulas iij. pond. ʒ. sem. per horam ante cœnam, vt bis, aut ter deiiciat. Habet enim sal tartari magnam vim domandi humores melancholicos & atros; nam trahit ad se proprietate quâdam acerositates, vt videre est quando permiscetur aceto, aut spiritui vitrioli, quorum aciditatem tollit. Sciendum autem est. Fonsecam per salem tartari crystallum intelligere. Attamen non minùs efficaciter senna infundi poterit cum sale tartari, & guttis aliquot spiritus vitrioli in liquore idoneo.

Ad dictas obstructiones aperiendas, nonnulli Autores commendant decoctum radicis chinæ, vt in obstructione lienis dictum est; quod à prudenti Medico vtiliter interdum in vsum reuocari poterit.

Alij verò laudant succum absinthij concretum in forma pilularum, per se, vel cum gummi ammoniaco exhibitum, cui statim oxymel, factum ex decocto rad. asari ac liquirit. superbibatur. Alij verò testantur decocto absinthij, aut vino absinthite per 30. vel 40. dies vsurpato melancholiam hypochondriacam fuisse curatam.

Succus buglossi non quidem ad obstructiones aperiendas, quemadmodum absinthium; sed ad humorem atrabilarium contemperandum efficacissimus est. Ideò illius ℥. ij. cum facchari ʒ. ij. vel cum vini optimi

æquali portione per x. aut xij. dies manè vtiliter exhiberi potuerunt.

Inter præcipua huius curationis hoc habendum est, vt aluus semper laxa seruetur. Ideò æger plura medicamenta habere debet familiaria, quibus frequenter vtatur ante cibum, modò hoc, modò illo, ne vllum ei veniat in fastidium. In hunc finem vsurpari poterunt syrupus magistralis, & pilulæ prædictæ; tum etiam ea quæ ad aluum adstrictam suprà descripta sunt. Quibus addere licet ex Montano, terebinthinam Cypriam, quam deglutiendam esse præcipit ad quantitatem auellanæ, tribus horis ante prandium, semel, aut bis, aut ter in singulis septimanis. Nam præterquàm quòd aluum mollem efficit, ventriculum etiam purgat, obstructiones aperit, vrinam prouocat, calefacit ventriculum, neque propterea hepar lædit; imò & illi mirum in modum confert aperiendo, abstergendo, & mundificando.

Pro potu ordinario vti poterit aquâ extinctionis auri, vel infusionis tamarisci, agrimon. pimpinellæ, cum vino tenui simplici, vel medicato tempore vindemiarum cum rad. bugloss. & borrag. adiectis floribus anthos in parua quantitate, & santalo albo.

Decoctum radicis cinosbati pro potu ordinario à quibusdam plurimùm laudatur; aperit enim, & roborat partes omnes naturales.

Decoctum ligni nephritici viscerum obstructiones citra vllam manifestam corporis alterationem reserat. At frequentiùs vsurpatur aqua ex infusione chalybis parata. Quæ omnes aquæ, vel decocta cum vino commodè misceri possunt.

Dum remedia interna proposita, aut eorum nonnulla

nulla vſurpantur, externa etiam admouenda ſunt, nimirum fomenta, & vnguenta in hypochondriis, qualia ad obſtructiones hepatis & lienis deſcripta ſunt, vitando calidiora.

Ventriculo etiam roborantia admouenda ſunt, quoniam illa pars in hoc affectu perpetuò laborat. Ideoque fomenta, vnguenta, emplaſtra, & ſcuta in affectibus ventriculi propoſita, in vſum reuocari poterunt. Tum etiam interna, quæ hepar minùs calefacere poſſunt, ac præcipuè puluis pepticus à paſtibus ſumendus. In paroxyſmo, quando vapores ab hypochondriis eleuati cor, cerebrum, aliáſque partes afficiunt, & grauia ſymptomata producunt, vt animi defectiones, palpitationes, tremores, conuulſiones, dolores capitis & ſimilia; ea remedia vſurpanda ſunt, quæ in ſyncope & affectu hyſterico vſurpari ſolent. At inter cætera laudanum prudenter vſurpatum miranda præſtat.

CAPVT VI.

De Scorbutica affectione.

SCorbutus ſeptentrionalibus regionibus familiaris eſt, & non paucis earum plagis endemius. In noſtris verò meridionalibus hactenus ferè incognitus; ita vt omnes Medicinæ practicæ ſcriptores, qui in iſtis medicam artem exercuerunt, nullam illius mentionem faciant, & nos etiam ipſum penitus omittere debere videamur, qui in huius libri præfatione proteſtati fuimus, nos morbos tantùm lienis vſitatiores, & qui frequentiùs in praxi occurrere conſueuerunt, eſſe deſcripturos. Verùm vſus nos

docuit, hanc nostram regionem hoc affectu non omninò carere, qui si omnibns circumstantiis stipatus non sit, quæ ab authoribus septentrionalibus referuntur, quædam tamen symptomata præ se ferat, ad illius naturam stabiliendam sufficientia. Siquidem prædicti authores vnicum symptoma scorbuto peculiare sufficere aiunt ad morbum istum detergendum. Nos verò sæpè huiusmodi symptomata non pauca in plurimis ægrotantibus animaduertimus. Quia tamen scorbutus hisce regionibus, vt anteà dictum est, non est familiaris, & nos illo prorsùs ab immunes esse omnes Medici nostrates existimant, noluimus eum absolutè scorbuti nomine donare; sed satius esse duximus affectionem scorbuticam appellare; quæ scilicet ad scorbuti naturam proximè accedat, verus tamen scorbutus non sit.

Est autem scorbutus nihil aliud, quàm affectio hypochondriaca peculiarem quemdam malignitatis gradum adepta: à qua quidem malignitate nonnulla symptomata oriuntur supra illa, quæ in affectione hypochondriaca solent contingere. Illa verò malignitas fit ex humoris melancholici corruptione, non qualibet, siquidem sæpe corrumpitur ac putrescit humor melancholicus, ex quo alij affectus producuntur, non autem scorbutus, vt febris quartana, & abscessus mesenterij, aliarumque partium: sed peculiari & propria, cum tali malignitate analoga. Hæc autem malignitas innotescit ex contagio, quod in hoc affectu reperitur; siquidem contagiosum esse ab omnibus authoribus, qui de eo scripserunt, sancitum est. Quemadmodum autem omnes malignitatis gradus & species in humoribus latentes, ex quibus varij morbi producuntur, nos latent, & humanam cognitionem effugiunt, sic malignitas scorbutica etiam occulta

occulta est. Et certè mirum est, quanta morborum varietas emergat ex variis malignitatis gradibus in humores introductis; ex quibus febres malignæ, & pestilentes; variolæ, & morbilli; cancer & elephantiasis, lues venerea; aliique quamplurimi ac diuersissimi affectus oriuntur. Et speciatim elephantiasis ex malignitate quadam peculiari, in humore melancholico residente, ducit originem. Scorbutus etiam ex peculiari malignitate in eodem humore melancholico latente producitur: cùm tamen isti duo morbi toto cœlo differant inter se, & nemo possit varios illos malignitatis gradus explicare.

Magnam scorbuti & melancholiæ hypochondriacæ similitudinem ostendunt symptomata varia vtrique affectui communia. Omnia enim symptomata superiori capite à nobis enumerata, quæ in melancholia hypochondriaca reperiri docuimus, in scorbuto etiam reperiri solent; vt cruditates ventriculi & dyspepsiæ, saliuationes frequentes, vomitus materiæ pituitosæ, acidæ, nidorosæ; murmura & rugitus hypochondriorum, eructationes, & flatuum per inferiora explosiones; sanguinis vomitiones, & per aluum excretiones; dolores ab iisdem flatibus in ventriculo, & hypochondriis excitati, aluus adstricta interdum, & aliàs alui fluxus; æstus hypochondriorum, vrina nunc tenuis, nunc crassa, cordis palpitatio, pulsatio sinistri hypochondrij, sitis, & oris siccitas, difficilis respiratio, dolores capitis, aurium tinnitus, oculorum caligines, vertigines, metus & mœstitia, & deliria melancholica diuersa; conuulsiones, epilepsiæ, torpores, comatosi affectus, vigiliæ, somni perturbati, & insomnia terrifica. Quorum omnium symptomatum rationes superiori capite propositæ, in affectione scorbutica etiam militare poterunt.

Si verò præter ſymptomata prædicta alia etiam appareant, quæ in melancholia hypochondriaca non reperiuntur, neque ab authoribus illi tribuuntur, neque ad aliam affectionem cum hypochondriaca complicatam reuocari poſſunt; magna debet eſſet ſcorbuti coniectura. Horum autem ſymptomatum præcipua in hunc modum ſe habent; quæ in vno ægrotante omnia non reperiuntur, ſed vnicum ſufficit ad indicandum talem morbum ad ſcorbuticam affectionem accedere.

Primum igitur, atque euidentiſſimum ſcorbuti ſignum, eſt affectio gingiuarum, oris, & dentium. In gingiuis contingit rubor, pruritus, ac putrefactio, & ex iis plerumque ſanguis effunditur, necnon teterrimus odor expiratur. Quæ affectiones interdum faucibus & palato communicantur; tum etiam dentibus, qui vacillantes, ac nigredine infecti redduntur.

Secundum atque euidens ſcorbuti ſignum petitur à maculis crura & tibias inuadentibus, quæ in principio rubræ, & in progreſſu purpureæ, liuidæ, ac nigræ apparent. Nonnunquam verò in tibiis ſpatia latiora, imò verò interdùm totam partem occupantia, liuida, vel cum nigrore, aut liuore purpurea apparent. Fiunt autem huiuſmodi maculæ ex ſeroſa, atque ichoroſa ſanguinis parte ad corpus alendum inutili, quæ ideò à natura extra venas in cutem protenditur, per nauſioſin venarum, vt loquitur Hippocr. *lib. de fracturis.* Quod quidem frequentiùs in tibiis & cruribus contingit; quia natura vitioſos humores ad partes ignobiliores, ac remotiores expellere conſueuit. Aliquando tamen vbi maior eſt materiæ copia, in dorſo, brachiis, ceruice, ac facie eſſloreſcunt.

Tertium ſignum eſt difficilis reſpiratio, & pectoris anguſtia,

angustia, quæ fit plerumque à crassis vaporibus ex hypochondriis eleuatis, ac diaphragma impetentibus: tum ex tumoribus atque inflationibus earumdem partium, à quibus diaphragma comprimitur : præsertim verò à tumore pancreatis, quod vt plurimùm in hoc affectu humore illo crasso ac melancholico impletur: vndè ægri nihil de thorace conqueruntur, sed locum affectum, in quo grauitatem sentiunt, & cuius causa difficilè spirant, sub diaphragmate ad ventriculi regionem ostendunt, vt diligenter annotauit Eugalenus, qui in hoc morbo sese plurimùm exercuit, & multas, circa illius phænomena, collegit obseruationes. Huius tamen grauitatis causam, nempe tumorem pancreatis, non agnouit; neque vllus alius eorum, qui de scorbuto scripserunt, illius mentionem facit. Nos tamen eum obseruauimus in Domino Audeyer, in Senatu Gratianopolitano Præside, quem affectione scorbuticâ laborare existimauimus, vt in prolixiori eius historia videre est, a nobis relata in obseruationibus nostris, *centur. 3. obseruat.* 85. Cum autem valdè macilentus esset, ac strigosus, facilè fuit, summos digitos profundiùs adigendo, duritiem ac renitentiam, eamque dolorificam percipere in ea regione, in qua pancreas situm est: & partem contrectando, æger ipse pronuntiabat, difficilem respirationem, ac pectoris angustiam, quâ ipse continuò premebatur, inde totam exoriri.

Quartum signum est lassitudo spontanea, & grauitas corporis, præcipuè verò in cruribus, quæ fit à serosis ac vitiosis humoribus per venas ad habitum corporis, & musculosum genus delatis.

Quintum signum petitur ex vrinis, quæ quidem variæ sunt, vt in melancolia hypochondriaca; sed in hoc differunt interdum, quòd claræ & rubræ sunt instar lixiuij,

xiuij, ab humoribus ſalſis magnâ copiâ admixtis. Illa autem rubedo eò intenſior eſt, & ad fuſcum declinans, quò maior ſalſæ materiæ quantitas permiſcetur. Quemadmodum enim lixiuium eò maiorem rubedinem acquirit, quò plures ſalſæ & aduſtæ partes ipſi inſunt; ſic etiam vrinæ, quò plus ſalſi & aduſti humoriis admiſcetur, eò rubicundiorem colorem acquirunt. Interdum verò ſunt admodum craſſæ; ſedimentum rubrum ac craſſum, inſtar farinæ laterum habentes. Ac tanta interdum eſt materiæ huius craſſæ & tartareæ copia & acrimonia; vt vrinæ ardorem, atque ſtillicidium excitet, præcipuè iis, quibus ſuppreſſio hæmorrhoidum malo originem dedit; tum etiam poſt ſubſidentiam vrinæ, tertia vel quarta pars matulæ, craſsâ illâ, mucosâ, & nigricante materiâ repleatur, quæ incautioribus calculi, aut vlceris veſicæ ſuſpicionem parit.

Sæpe etiam ita variant vrinæ ſine cauſa manifeſta, vt quæ hodie turbidæ ac craſſæ, cras tenues & aqueæ appareant; hodie pallidæ, cras citrinæ, aureæ, vel rubræ.

Sextum ſignum ex pulſu deſumitur; qui nunc debilis eſt, & inæqualis, ac ferè formicans, vt mirum ſit hominem eum tali pulſu viuere poſſe; nunc magnus & durus abſque inflammatione. In eo etiam hoc notatur, quòd imminente animi deliquio, in ſummis illis anguſtiis, quibus ægri ſæpe diuexantur, pulſus maior ac fortior ſit, quàm aliis temporibus. Quod procedit ex contentione cordis, vapores craſſos, à quibus tunc temporis maximè affligitur, expellere conantis.

Septimum ſignum petitur ex doloribus, varias corporis partes affligentibus: adeſt enim interdum dolor crurum obtuſus, aliquando tenſiuus, plerumque

ὀστοκόπος; aliàs dolores excitantur in suris; aliàs circa talos; aliàs in plantis pedum; aliàs circa manuum & digitorum extrema; aliàs in genuum, vel coxæ; aliarumque partium articulationibus, cæterisque corporis partibus, prout humores salsi, acres, & serosi ad eas deferuntur: nonnumquam ventris dolor contumax, & acerbus ægrotantem exercet, qui colicam biliosam æmulatur; fitque à prædictis humoribus in peritonæum effusis. Isti autem dolores, præsertim qui brachia, coxas, & tibias occupant, dolores illos æmulantur, qui lue venerea infectos affligere solent, & Medicis facilè imponere possunt, in hac potissimùm regione, in qua scorbutus rarissimus est, lues autem venerea frequentissima. Verùm distingui possunt ex eo, quòd dolores venerei plerumque internodia occupant, seu medias artuum partes, & si diu perseuerent, exostoses in iis partibus generantur; tum etiam alia luis venereæ symptomata adsunt, aut aliàs adfuerunt, vt gonorrhœa, caries pudendi, bubo venereus, & similia; aut impurus concubitus præcessit. Dolores autem scorbutici quascumque partes differenter inuadunt; alia adsunt scorbuti indicia, aut saltem temperamentum melancholicum admodum prædominatur, & res certò determinari poterit, si æger constanter asseueret, se cum impuris mulieribus rem non habuisse. Quod suspicionem nostram confirmauit in Magistratu Nemausensi, qui grauissimis pedum, tibiarum, & crurum doloribus diu affectus fuerat, & ad extremam maciem deductus, vt in marasmum omninò incidisse crederetur, & cùm nulla remedia per longum tempus vsurpata ipsi profuissent; nos ex temperamento illius valdè melancholico, & quibusdam aliis signis, præsertim quòd castissimam vitam egisset, & quòd à multis annis sanguis illi è gingiuis per interualla fluere consueuisset,

ſueuiſſet, ſcorbuticum affectum eſſe coniecimus, & antiſcorbuticis remediis per aliquod tempus vſurpatis omninò conualuit.

Interdum etiam in hypochondriis dolores iſti reſident; interdum verò lumbos afficiunt, vt ægri quaſi elumbes reddantur, ac vix progredi, & ſeſe loco mouere poſſit. Vnde à nonnullis hic affectus lumbago nominatus eſt.

Quandoque verò dolores iſti nephriticos æmulantur, & cum iis vrinæ impensè rubræ, aut etiam atræ minguntur, & niſi diligenter conſiderentur, pro cruentis habentur, & è renibus à calculo læſis prouenire creduntur: cùm tamen ex materia tartarea & ſcorbutica à liene viciniſque partibus ad vrinæ vias effuſa, proueniant.

Nonnullos etiam, atque eos præcipuè, qui ex ſuppreſſione hæmorrhoidum hoc malum contraxêre, capitis dolor, & calor circa veſperam infeſtat, ex vaporibus ad caput aſcendentibus, & poſteà totâ nocte, calor quidam præter naturam inſtar febrilis, in toto corpore ſentitur, qui manè per ſudores euaneſcit.

Dolor dentium aliquando frequens, ac præter rationem recurrens, hunc affectum comitatur; qui non eodem loco perſiſtit, ſed vagus eſt, nunc dentem hunc, nunc illum inuadens ac relaxans; qui rursùs ſponte firmantur, dolore ac tumore diſcuſſo.

Latera etiam interdum inuadit ſcorbuticus iſte dolor, pleuritidem ementitus; à qua tamen facilè diſtinguitur, quòd febris non adeſt, aut ſaltem admodum lenta; reſpiratio parùm læditur, nulla tuſſis, nulla anacatharſis, neque dolor eſt continuus; ſed per interualla recurrens.

Articulos etiam inuadere dolores iſtos ſcorbuticos, anteà dictum eſt. Sed quomodo à vera arthritide diſtin

distinguantur, explicare oportet. Arthritis enim scorbutica, fixa & permanens non est, neque in vno & eodem loco consistens, sed per varios articulos vagatur, & ab vno in alium atque alium eiusdem vel oppositi lateris transfertur; interdum etiam euanescit, ac subinde reuertitur, vt qui iam à dolore prorsùs liberatus, & integræ sanitati restitutus videbatur, iterùm & ex improuiso, dolore; cum & sine tumore, corripiatur. At vera arthritis locum raro mutat, & ad solutionem vsque, partem quam apprehendit, obsidere nen desinit. Habet etiam hoc peculiare arthritis scorbutica, quòd plerumque cum leui paralysi iuncta est, ob quam membrum affectum mouere nequeunt, & illâ cessante dolor cessat, eoque redeunte reuertitur.

Octauum signum desumitur ex variis motus læsionibus. Interdum enim contingit in huiusmodi ægrotantibus spuria quædam paralysis, cuius exempla quædam in obseruationibus nostris proposuimus, & à vera paralysi distinguitur, quòd hæc permanens est, neque vlla habet interualla: in illa verò sæpe accidit, vt qui heri pedem vix loco mouere poterat, hodie cruribus insistat, & leui adminiculo nixus ambulet; paulò post verò omni motu iterùm priuetur. Deinde cum ea coniunguntur sæpè motus tremuli & conuulsiui, quod in vera paralysi non contingit. Fit autem huiusmodi paralysis à materia quadam ichorosa, vel vaporosa neruos ac musculos inuadente. Quòd si materia illa acrimoniæ particeps fuerit, partes neruosas vellicando, tremores & conuulsiones efficit,

Non solùm autem in parte aliqua peculiari conuulsiones contingunt, sed etiam interdum in toto corpore, epilepsiæ characterem referentes, vaporosâ, aut serosâ materiâ, acrimoniâ atque malignitate præditâ, ad cerebrum eleuatâ, quæ discussâ sæpe inducias dat; atque

iterum collecta nouas conuulſiones inducit.

Contractio membrorum in hoc effectu etiã m contingere ſolet, interdum omnium, vt ægri nullum articulum habeant quem extendere valeant; aliàs verò vnum, aut alterum; & hoc præcipuè in cruribus contingit, tendinibus ad crus mouendum deſtinatis, duris ac rigidis in poplite euadentibus. Talis autem contractio indè exoritur, quòd tartareus humor multo ſero dilutus ad neruos & tendines defertur: parte verò ſeroſâ & tenuiori, ſucceſſu temporis diſcuſâ; craſſiores exſiccantur & indurantur, vnde contractiones neruorum ac tendinum efficiuntur.

Interdum etiam contractio in œſophago contingit, vt ægri cibum cum ſumma difficultate deglutiant, & in ſtrangulationis metu verſentur. Quod fit ex vaporibus ſtypticis œſophagum contrahentibus.

Nonum ſignum deſumitur ex alui fluxu, vel ſimplici, vel ſanguineo. Simplex à vulgari alui fluxu in eo tantùm diſtinguitur, quòd excrementa in eo craſſiora reddantur, & maiori parte ſtercoroſa, ac ciborum aſſumptorum quantitatem ſuperantia, cùm vulgaris alui fluxus liquidior ſit, & ex ſolis ferè humoribus compoſitus. At ſanguineus alui fluxus à dyſenteria diſtinguitur, quòd ſine ventris dolore ac torminibus efferatur: fitque à ſanguine craſſo & fæculento, qui per venas meſaraicas in inteſtina effunditur. Interdum etiam venæ hæmorrhoidales ſanguinem iſtum fæculentum recipiunt, & per alui fluxum euacuant. At ſi diu talis alui fluxus perſeueret, venæ illæ varicoſæ euadunt, & dilatatæ non ſolùm copiam ſanguinis, ſed etiam multos alios humores tartareos, & mucilaginoſos educunt.

Decimum ſignum eſt, oris grauis anhelitus, qui omnibus ſcorbuticis familiaris eſt, vt teſtatur Eugaſenus; ita

ita vt aſtantes eum vix ferre poſſint, & nares auertere cogantur.

Vndecimum ſignum eſt, horror frequens, quem nullus, aut minimus calor ſequitur, & eodem die bis, ter, vel etiam pluries inuadit.

Duodecimum ſignum petitur à febribus intermittentibus, quæ interdùm ſcorbuticis accidunt, & characteres habent à vulgarium febrium characteribus longè diuerſos. Pulſus enim in iis debilis eſt, tardus, & inæqualis, præſertim in declinatione; in vigore enim plerumque magnus & durus eſſe conſueuit. Præterea in principio acceſſionum tantæ plerumque fiunt membranarum in variis partibus, cruribus præſertim, vellicationes, vt carnes lacerari atque diuelli videantur: quibus interdùm motus conuulſiui iunguntur. Ac licet nonnunquam quotidianæ, tertianæ, aut quartanæ typum ſeruent, ſæpè tamen rariores, & inordinatos paroxyſmos habent, vt ſemel tantùm, aut bis in menſe ſine certis periodis inuadant.

Decimum tertium ſignum petitur ex tumoribus, qui in variis partibus varij contingunt, nunc duri, nunc molles, & veſicarum ſpeciem referentes, nunc ad eryſipelatis naturam accedentes.

Decimum quartum ſignum, eſt atrophia, quæ tanta interdum in hoc affectu contingit, vt nihil præter oſſa & pellem in ægris remaneat, & ſceleton repræſentent, præſertim affectu diu perſeuerante. Quod fit à vitioſo ſanguine, & à naturali ſtatu valdè recedente, ita vt partibus alendis aſſimilari nequeat.

Plura alia ſcorbuti ſigna proponuntur ab Eugaleno, Sennerto, aliiſque, quorum nõnulla quamplurimis aliis morbis communia ſunt, quæ nos ſupprimenda cenſuimus, ne confuſio quædam in hac diagnoſi inducatur.

Ac licet(vt ab initio diximus)ſcorbutus in hac regione familiaris non ſit, vt in Polonia, aliiſque locis ſeptentrionalibus, imò apud nos ferè ſit incognitus; ſi quis tamen in Medicina facienda, omnia melancholicorum ſymptomata penitùs inueſtiget, quoſdam reperiet ad ſcorbuticam affectionem accedentes,in quibus nonnulla ex ſuperioribus ſymptomatis ſcorbuto peculiaribus apparebunt.

Quod ad prognoſim ſpectat,morbus iſte curatu difficilimus eſt, quemadmodum omnes ab humore melancholico oriundi.Sed hic multò magis,in quo humor melancholicus prauam atque malignam qualitatem adeptus eſt, quæ corporis œconomiam crudeliùs euertit,& maximam remediorum partem contemnit.

Periculoſus etiam eſt, quia ægros non rarò in atrophiam aut hydropem deducit,alios morte ſubitanea,per apoplexiam, ſyncopen alióſque acutiſſimos morbos ſubripit.

Curantur tamen non rarò, qui pro deploratis habebantur, magis in hoc morbo, quam in aliis quamplurimis. Et nos vidimus nonnullos in omnimodam atrophiam perductos ex diuturnis doloribus,aut contumaci alui fluxu ſanguineo(quos affectus ex multis circumſtantiis ſcorbuticos cëſuimus)fæliciter conualuiſſe.

Prætereà ſæpe deludit pulſus, qui in febrium paroxyſmis præcipuè, ita frequens,paruus, & inæqualis interdum fit, vt æger intra paucas horas moriturus videatur, qui tamen finito paroxyſmo ſurgit è lecto, & ad conſueta munia reuertitur: vt peculiariter annotauimus in ſtudioſo Hollando, ad quem vocati in vigore paroyſmi, eum breui moriturum exiſtimauimus: poſtquam verò eum poſtridiè benè habentem vidimus, reliquis morbi circumſtantiis diligentius examinatis, eum ſcorbuto laborare comperimus, quem ille ex patria

ſua,

ſua, in qua frequentiſſimus eſt, ad nos attulerat.

Curatio huius affectus eadem inſtituenda eſt, quæ in hypochondriaca melancholia fuit propoſita; quandoquidem, vt ab initio dictum eſt, ab eodem humore generatur, ſed à ſtatu naturali magis recedente. Ideò plerumque potentioribus indiget remediis. Quia tamen hæc eſt generalis medendi regula, vt omnis curatio à lenioribus incipiatur, ad fortiora poſtmodùm progrediendo, ſi illa non ſuffecerint, optimum erit in hoc affectu integram melancholiæ hypochondriacæ curationē inſtituere, & remedia proprio capite à nobis deſcripta ſigillatim vſurpare; quandoquidem morbus iſte chronicus & contumax, non niſi longo remediorum vſu cuinci poteſt. Et ſi morbum penitùs extirpare nequiuerint, ad ea tandem veniendum erit, quæ proprietate ſpecifica illum oppugnare credunntur. Non erit tamen inutile, etiam ab initio nonnulla eorum illis admiſcere.

Illa autem remedia ſpecifica, antiſcorbutica dicta, plurima proponuntur ab authoribus, qui de hoc morbo ſcripſerunt; quorum vis præcipuè dependet à ſale quodam volatili, cuius magna copia in iis reperitur, & cuius opera humorem illum craſſum, terreſtrem ac tartareum attenuant, & fluxiliorem reddunt, ac tandem diſcutiunt. Imò verò virtutem quandam alexipharmacam habent contra venenum illud ſcorbuticum humori melancholico impreſſum. Inter illa autem primo loco laudatur cochlearia Batauica, quæ in noſtris regionibus non reperitur. Alia verò ſunt, naſturtium vtrumque (præfertur tamen aquaticum) becabunga, ſeu anagallis aquatica, raphanus ruſticanus, chelidonium minus, abſinthium, & fumaria. Quibus etiam adduntur alia quamplurima, ſed minoris efficaciæ; ſuntque ea omnia, quæ melancholicum humorem præparare, corrigere & edomare

valent, Vnde non ſine ratione dictum eſt à nobis, curationem aduerſus melancholiam hypochondriacam inſtitutam, hîc etiam plurimùm conferre. Illa autem ſunt, carduus benedictus, ceterach, capillares omnes, hyſſopus, chamædris, betonica, agrimonia, borrago, bugloſſum, radices enulæ campanæ, aſari, oxylapathi, polypodium quernum, cortices capparum, fraxini, & tamariſci, flores eiuſdem tamariſci, ſambuci, & epithymum.

In harum autem plantarum delectu hoc perpetuò obſeruandum, vt illæ quæ calidiores ſunt, minori doſi vſurpentur: frigida verò aut temperata ſemper admiſceantur, idque vt plurimùm maiori doſi, præſertim in noſtris plagis meridionalibus, in quibus humor melancholicus aduſtus eſt, & ad atræ bilis naturam accedit. Ac præter capillares herbas, borraginem, bugloſſum & agrimonium ſuprà enumeratas, vbi febris adeſt, aut calor magis metuitur, addi poſſunt endiuia, cichorium, acetoſa, ſuccus citri, limonum, arantiorum; imò & ſpiritus ſulphuris, aut vitrioli; aut etiam ſerum lactis.

Ex prædictis autem plantis quamplurimæ remediorum formulæ parari poſſunt, quæ omnes à Sennerto collectæ ſunt, & ab omnibus authoribus excerptæ; quas vnuſquiſque pro arbitrio ſuo imitari poterit. Hoc ſaltem diligenter annotandum, quod ab omnibus authoribus proponitur, plantas prædictas efficaciùs operari, ſi expreſſus earum ſuccus vſurpetur, vel in conſeruas rediganntur: quia ſal illud volatile, in quo tota eorum efficacia reſidet, per decoctionem euaneſcit, tum ſi planta exſiccetur, maiori parte reſoluitur.

Nos verò formulas ſequentes feliciter vſurpauimus.

℞. Succorum depuratorum naſturtij aquatici & becabungæ,

becabungæ,an. ℥.j. ſucci fumariæ ℥.ij. ſaccari albi ʒ.ij. fiat potio. Vel.

℞. Succi fumariæ & naſturtij aquatici,an.℥.ij.Miſce. Vel.

℞. Succorum acetoſæ, fumariæ, & naſturtij aquatici, an. ℥.ij. Miſce.

Succus acetoſæ augeri poteſt, ſi impenſiùs refrigerare eſt animus, cum ſuccus limonum, aliique refrigerantes addi.

Maior erit remedij efficacia ad diſſoluendum tartarum illud tenax, & glutinoſum, ſi ſal tartari addatur ad ʒ.j. cum ſpiritu ſulphuris, aut vitrioli ad ℈.j.vel ʒ.ß. Et quia in vſu huiuſmodi remediorum purgationes frequenter vſurpandæ ſunt, optimum erit in prædictis ſuccis ſennæ ℥j. vel ʒ. ij. per noctem infundere, & ſingulis vel alternis diebus, vel tertio quoque die exhibere.

His vero chalybeata remedia per vices adiungere operæ pretium eſt, qualia in melancholiæ hypochondriacæ curatione propoſita ſunt, tum etiam opiatæ roborantes & aperientes, aliaque remedia ibidem deſcripta interſerenda,pro prudentis Medici arbitrio.

Ac denique aquæ minerales acidulæ, & vitriolatæ conuenienter, & debito tempore vſurpatæ, ad huius affectus curationem plurimùm conferre poterunt.

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XIII.

De affectibus Mesenterij, Pancreatis, & Omenti.

PRÆFATIO.

N explicandis Mesenterij, Pancreatis, & Omenti affectibus, autores admodùm steriles sunt; & maior pars illorum, penitùs eos omiserunt, quod cognitu difficillimi sint, & maiori parte non nisi ex dissectis cadaueribus innotescant; vt ex historiis constat à Scenkio, Sennerto, aliisque collectis. Frequentissimi tamen esse consueuerunt. Vnde verè Fernelius asserit, sæpe in mesenterio latere plurimorum

rimorum morborum causas, ut choleræ melancholiæ, diarrhœæ, dysenteriæ, cachexiæ, languoris, lentarum errantiúmque febrium, vomitionum, dolorum colicorum, tumorum & abscessuum. Syluius verò mesenterium infinitorum morborum parentem nominabat; ab aliis autem, Medicorum nutricula vacatur. Idem de pancreate, & omento dici potest: sunt enim partes illæ ignobiliores, & velut corporis sentina, ad quam membra nobiliora excrementa sua deponunt. Licèt autem prædictæ partes, quemadmodum & reliquæ totius corporis, omnibus morborum generibus affici valeant, similaribus, organicis, & communibus, variáque inde symptomata emergant: Nos tamen iis tantùm inhærentes, quæ ad vsum praxeos maximè faciunt; vniuersum hunc tractatum quinque comprehendemus capitibus: quorum primum erit de obstructione mesenterij. Secundum de inflammatione mesenterij. Tertium de ascessu, scirrho, & vlcere mesenterij. Qartum de morbis pancreatis. Quintum de morbis omenti.

CAPVT PRIMVM.

De obstructione mesenterij.

OBstructiones in mesenterio ab iisdem causis generantur, quæ in hepatis & lienis obstructionibus propositæ sunt; sed frequentiùs; & faciliùs contingunt,

propter venarum mesaraicarum angustiam, & præcipuè lactearũ, quæ chylosam materiam deuehunt ad secundæ concoctionis officinas: & cùm illa materia chylosa crudiori & crassiori succo sæpè referta sit, fit vt illa liberum commeatum non habens, in illis venulis hæreat, & obstructiones pariat. Venæ etiam mesaraicę obstruuntur ab humoribus crassis, ab hepate, liene, aliisque partibus transmissis, ibique diutiùs remorantibus, in qua mora maiorem in dies crassitiem acquirunt; ita vt interdum tumorem scirrhosum generent. Cum humoribus etiam interdum flatus crassi commiscentur, qui grauissimorum symptomatum causæ esse solent. Ad obstructionem etiam, vel potiùs angustiam illarum venarum referimus compressionem, quæ fit à glandulis, per totam mesenterij substantiam dispersis; illæ enim præter modum increscentes, vt in strumosis dispositionibus contingit, venas mesaraicas comprimunt, & tum chyli, tum sanguinis commeatum impediunt.

Signa obstructionum diagnostica in tres classes diuidenda sunt, vt in hepatis obstructionibus factum est; quæ scilicet morbi speciem, vel partem affectam, vel causam eùm producentem significant.

Signa morbi speciem indicantia, id est, obstructiones in hypochondriis latitantes, tum etiam earum causas, communia sunt obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterij: ideò ex diagnosi obstructionis hepatis repetenda. Quæ verò mesenterium peculiariter affectum significant, sunt, tensio & renitentia in medio ventre, & sub ventriculo, ac regione vmbilicali: grauitatis sensus in eadem regione, & interdum dolor obtusus, nonnunquam etiam acutissimus, quando flatus in iis partibus continentur: dolor etiam aliquando in dorso percipitur, propterea quòd mesenterium huic parti alligatur:

gatur : murmura & rugitus in ventre fiunt, ructus excitantur, vapores in caput attolluntur, vnde varia symptomata contingunt; ac denique ea omnia, quæ in melancholia hypochondriaca accidere consueuerunt, mesenterij obstructiones indicant; quandoquidem illa ab huiusmodi obstructionibus producitur ac fouetur.

Quod ad prognosim attinet : affectus ex se periculosus non est. quia pars ignobilis grauia mala ferre potest sine vitæ periculo : deinde remedia generosa ad illius curationem adhiberi possunt, quæ conuenienter administrata ; exoptatum effectum vt plurimùm consequuntur; nisi melancholia hypochondriaca inde exorta fuerit. quæ opprobrium Medicorum vocari consueuit, propter rebellem humoris melancholici naturam. Cùm tamen hæc pars sensu exquisito donata non sit, & obstructiones plerumque graue incommodum ægrotantibus non afferant; sæpe negliguntur, & aliorum morborum maximè periculosorum causæ esse solent.

Curatio huius affectus eadem instituenda est, quæ in hepatis obstructionibus fuit proposita, eáque inde erit repetenda.

CAPVT II.

De inflammatione mesenterij.

CVm mesenterium, vt anteà dictum est, sit veluti sentina, ad quam partes nobiles superfluitates suas deponunt; quæ postmodùm per vomitum, aut secessum, à natura excluduntur; vt in nonnullis videre liceat, insignem vitiosorum humorum copiam, per in-

terualla,

teruallа, vomitu aut ſeceſſu excerni: ſi vacuationes illæ impediantur, obturatis viis per quas ferri ſolebant, vel ab alia quapiam cauſa, humores illi retenti, & diu in parte commorantes, calorem præternaturalem concipiunt, vnde putredines, inflammationes, febres variæ, & abſceſſus oriuntur. At inflammatio ſpecialiter concitatur, quando ſanguis in venis meſaraicis cumulatus, per alicuius rami apertionem in meſenterij ſubſtantiam effunditur: cùm autem in iis venis, propter obſtructiones maximè cumuletur; ideò omnes obſtructionum cauſæ, ad inflammationis cauſas etiam referri poterunt.

Ad hanc etiam inflammationem efficiendam plurimùm confert humorum congeſtorum acrimonia, & eroſio; lapſus aut percuſſio regionis hypogaſtricæ: facultatis hepatis attractricis, concoctricis, aut retentricis debilitas; corporis calefactio nimia, vel refrigerantium vſus intempeſtiuus; motus criticus naturæ in febribus malignis, aut variolis, humores peccantes in hanc ſentinam demandantis; diarrhœa, vel dyſenteria intempeſtiuè ſupreſſa.

Signa inflammationis meſenterij diagnoſtica ſunt, febris languida, occulta & lenta, abſque ſiti, & grauioribus ſymptomatis: anorexia; tenſionis & grauitatis ſenſus ſubter ventriculum, citra magnam duritiem, & quæ non niſi preſſu dignoſcitur; citra dolorem etiam, ſaltem effatu dignum, quia pars obtuſo ſenſu donata eſt: egeſtiones chyloſæ, quas plerumque ichor tenuis conſequitur, ſine vllo doloris ſenſu, modò ſeorſim ac ſincerus, modo fæcibus permixtus.

Mitiora ſunt omnia ſymptomata prædicta, ſi meſenterium ſolum inflammatione afficiatur: ſi vero hepar, aut lien, aut inteſtina ſimul inflammatione tentētur, vehementiora ſunt omnia ſymptomata: ac prætereà peculiaria

liaria prædictarum partium affectarum signa apparebunt, ex suis capitibus desumenda. Cùm enim huius partis inflammationes, & abscessus maximè lateant, si solitarij sint, propter obtusum partis sensum, & quia nullam in corpore edit actionem, cuius læsio internosci valeat: sed vsum tantùm habeat, chyli & sanguinis distributioni inseruientem, ideò obliquè magis, quàm directè, & artificiosa coniectura, internoscendi sunt; si nimirùm præsente febre, aliísque symptomatis, nulla affecti hepatis, lienis, aut intestinorum signa appareant. Speciatim verò intestina simul cum mesenterio inflammari, ostendit febris hemetritæus, quam obseruauit Spigelius plerumque ab harum partium inflammatione exoriri. A musculorum etiam abdominis inflammatione discernitur hic affectus, quòd tumor, ac dolor secundùm eorum ductum, figuram, ac positum protenditur. Plerumque verò illi musculorũ abdominis tumores oblongi sunt, aut per totum ventrem diffusi, & partes externas magis occupantes, vt leui cõtactu statim percipiantur, & insignem dolorem, ac febrem inferre soleant.

Denique distinguendus est hic affectus à diaphragmatis tumoribus, qui paucissimis hactenus Medicis innotuerunt. In illis autem perpetuò insignis est respirandi difficultas, hypochondria reuulsa, pulsus durus ac paruus, citra omnem tumoris in hypochondriis sensum aut apparentiam. Tum si tumor fiat à materia calida, febris acuta, dolor intensus, deliria, & conuulsiones insequuntur, quæ symptomata in mesenterij inflammationibus solitariis nunquam contingunt.

Quod ad prognosim attinet: periculosissimus est hic affectus, qui plerumque in abscessum degenerat, vel putredo, ac corruptio mesenterio inducitur. Sæpe etiam materia morbifica aliò à natura transmittitur, non tamen planè tollitur, vnde malum recrudescit, & sæpe ad

multos

multos annos, & per totum vitæ tempus perseuerat, nunc febre redeunte, nunc eâdem in colicos dolores permutatâ, ac inflammatione, vel phlogosi saltem redeunte.

Curatio inflammationis mesenterij, ab hepatis, & lienis inflammationis curatione absimilis non est, illa ideò à suis capitibus huc erit transferenda.

CAPVT III.

De abscessu, vlcere, & scirrho mesenterij.

INflammatio mesenterij sæpe in abscessum degenerat: Omnis autem abscessus mesenterij non fit ab inflammatione; sed plerumque à vitiosis humoribus in ea parte cumulatis, ac putrescentibus; ita vt huiusmodi abscessus sensim producantur sine febre præcedente, aut alio graui symptomate; quemadmodum videmus in aliis partibus atheromata, steatomata, & melicerides, & alia abscessuum genera sine inflammatione præcedente generari. Et dum illi abscessus disrumpuntur, euacuato pure, vlcus remanet, quod difficilem curationem recipit. Si verò illi humores valdè pituitosi sint, aut melancholici, & putredini ac corruptioni resistant, concrescunt non rarò & indurantur, atque in scirrhum degenerant: imò verò interdum lapideam duritiem acquirunt, provt multorum obseruationibus constat lapides in mesenterio fuisse repertos.

Diagnosis abscessuum mesenterij interdum facilis est, interdum vero difficillima. Si enim ab inflammatione eiusdem partis fiat, eâ anteà perceptâ, signis superiori capite propositis, & diutiùs perseuerante, indicium est

in

inflammationem discuti non potuisse, sed fuisse suppuratam, atque in abscessum conuersam. At verò quando abscessus ab humoribus prauis, in mesenterio diu commorantibus, ac tandem putrescentibus exoritur; difficillima est illius diagnosis, ita vt plurimi autores, qui talium abscessuum obseruationes scripserunt, eos non nisi post mortem, & dissecta cadauara innotuisse referant. Licèt enim vt plurimùm tactu dignosci valeant, aliquando tamen tam altè sepulti sunt, vt neque ipso tactu deprehendi possint, & partis sensus adeò est obtusus, vt nullo dolore sese interdunt probant. Quia tamen ista variis modis contingunt, in sequentem modum distinguenda sunt.

Si abscessus mesenterij tumorem habeat conspicuum, ille primùm ab inflammatione, & scirrho discernendus est. Ab inflammatione distinguitur, si ab ea ortum non duxerit, quòd nulla adest febris, aut certè perexigua, & nulla etiam præcessit, neque alia signa, quæ inflammationem indicare potuerint. Si verò inflammationem sequatur, non aliter distingui potest, quàm duratione, ac perseuerantia: si enim inflammationis signa per 30. aut 40. dies, aut ampliùs perseuerauerint, signum est eam in abscessum abiisse. A scirrho verò distinguitur per duritiem, quæ maxima est in scirrho, in abscessu verò quædam mollities apparet; tum etiam ex doloris carentia omnimoda, cùm in abscessu aliquis semper dolor persentiatur, saltem ex violenta compressione. Prætereà ille tumor ab aliarum partium tumoribus discernendus est, per situm illius, quemadmodum supià de inflammatione mesenterij dictum est.

Si vero abscessus in mesenterio lateat, sine vllo tumore conspicuo; nulla dari potest certa illius tecmarsis: artificiosâ tamen coniecturâ ad magnam illius suspicionem peruenire possumus: si nimirùm cibi fastidium,

nausea

nauſea, vel vomitus adſit, citra ventriculi vitium manifeſtum; & magna veluti ſatietas poſt aſſumptum cibum etiam pauciſſimum; laſſitudines totius corporis, ac languores ſine cauſa manifeſta; aluus vel ſupreſſa præter conſuetudinem, vel fluidior, ex qua fœtidiſſima excrementa deiiciuntur, & interdum ſanguinolenta, citra vllam dyſenteriæ ſuſpicionem. Quibus addere licet viglias continuas, & ſi ſomnus aliquando irrepſerit, eum ægri difficilè ferunt, animi exolutionem, ac ſudores frigidos incurrunt. Ac licèt interdum nulla febris, nullúſque dolor appareat; vtplurimùm tamen febris quædam lenta conſpicitur, cuius ſi nulla cauſa manifeſta appareat, ab hoc malo dependere coniiciendum eſt, ſi nonnulla ex ſignis propoſitis adiuncta fuerint. Tum etiam ſi abdomen violenter comprimatur, dolor aliquis interiùs ab ægrotante percipitur. Verum quidem eſt, in partibus etiam ſanis dolores excitari vehementi compreſſione; attamen ſi maior dolor in vna parte abdominis percipiatur, quàm in alia; ita vt cùm omnes partes illius, & omnia loca ſigillatim contrectantur, dum manus contractans ad certum, & peculiarem locum peruenit, in eo perpetuò, & contractione iterata, maior dolor percipiatur, magnam facit coniecturam abſceſſus in eo loco latitantis.

Si verò tandem purulenta materia excernatur, tunc abſceſſus latens fiet manifeſtus. Vtplurimum autem per aluum pus excernitur, variis conditionibus donatum, pro varia partis affectæ, & vicinarum diatheſi. Hinc modò pus ſincerum, & albicans, magnâ copiâ, nullóque doloris ſenſu, per venas meſaraicas in inteſtina profunditur: modo abſceſſu ad craſſiora, & poſtrema inteſtina vergente, fæcibus alui permixtum redditur: modò ad renes propellitur, & cum vrinis excernitur,

modò

modò inter peritonæum,& abdominis muſculos copioſè profuſum,vel in cauitatem ventris, rupto peritonæo, profluit; vel per abſceſſum exteriùs erumpit,ita vt interdum magna puris copia per vmbilicum effundatur, & nonnunquam vermes ex meſenterij corruptela geniti cum pure emittantur. Et quidem per aluum excretum pus (quæ via frequentior eſt) modò ſyncerum,vt anteà dictum eſt,modò ſanguini, aut ſaniei permixtum apparet : modò ſanguis niger ac fœtidus, modò alia materia nigra, aut variis coloribus infecta excernitur. Vtrùm verò purulenta materia à meſenterio, hepate, liene,aut alia parte procedat,ex propriis cuiuſque partis affectæ ſignis innoteſcet.

Rupto abſceſſu, & puris effluxu perſeuerante, vlcus in meſenterio latêre certiſſimum eſt, quod interdum breui curatur, interdum diutiſſimè permanet, & nonnunquam partem vniuerſam in putredinem,ac ſphacelum perducit.

Quoad prognoſim attinet. Abſceſſus meſenterij periculoſiſſimus eſt. Si enim in parte diutiſſimè aſſeruetur,vt ſæpè contingit. malignam acquirit putredinem, & vel parti gangrænam inducit, vel ægrum in tabem, aut hydropem præcipitat. Si verò rumpatur, & vlcus citò non curetur,prauámque conditionem acquirat, ſimilem habet exitum, gangrænam, atrophiam, aut hydropem inducens. Interdum etiam rupto abſceſſu, & pure validè corrupto in addominis capacitatem effuſo, æger ſubitò perimitur. Scirrhus verò meſenterij minùs periculoſus eſt, & ſi recens fuerit, curationem admittit. Si verò admodùm inueteratus ſit, in hydropem ægrotantem perducit.

Curatio horum affectuum iuxta eorum diuerſitatem varianda eſt. Ac primùm abſceſſus iam genitus ſui

apertionem & euacuationem indicat; eáque molienda erit aperientibus & purgantibus medicamentis, qualia in obstructionibus hepatis & lienis proposita sunt, non omissis externis emollientibus & relaxantibus, fomentis, cataplasmatis & linimentis, quæ materiam abscessus attenuant, & vias relaxant, vt commodiùs euacuatio puris obtineri valeat.

Aperto abscessu vlcus detergendum & consolidandum est. Cui vsui plurimùm conferre poterunt remedia in vlceribus ventriculi, hepatis, renum & vteri proposita; quorum delectum prudens Medicus habere poterit, pro varia corporum & affectuum diathesi.

Scirrhus verò mesenterij iisdem remediis curandus est; quæ pro hepatis & lienis scirrho proposita sunt.

CAPVT IV.

De morbis pancreatis.

PAncreatis actionem antiqui Anatomici nullam agnouerunt, sed vsum tantùm, vt vasa fulciat, ne ruptionis periculo sint exposita; & vt ventriculo sit puluinatis instat, ne nimium repletus à vertebrarum duritie lædatur. At recentiores Anatomici actionem ipsi, eamque magni momenti tribuerunt; nimirùm primam chyli præparationem illiúsque defæcationem, vt magis elaboratus hepati subministretur; cuius rei coniecturam manifestam exhibere videntur venæ lacteæ, quæ in pancreas omnes deferuntur, & in illius substantiam variis anfractibus disseminantur. Præterea in medio pancreatis ductus patens reperitur, qui ad intestina protenditur

protenditur, per quem chyli excrementa repurgari rationi consentaneum est: Ideò pancreas suos etiam patitur morbos, qui maximam toti corpori noxam inferre possunt: ac præsertim obstructiones, atque tumores, quemadmodum mesenterium; quando materia chylosa crudior ac crassior, neque satis in ventriculo elaborata ad ipsum transfertur, ab eóque liberum non habet effluxum.

Scirrhum pancreatis obseruauit Riolanus in Augusto Thuano, (qui sui temporis historiam latino idiomate elegantissimè scripsit,) qui cùm per quatuor annos inter alia sympromata grauitatis sensum in regione stomachi continuò perciperet præcipuè dum staret, vel ambularet; hypochondria verò nec tumida, nec dura apparerent: post obitum tandem pancreas inuentum est hepar magnitudine æquans, totúmque scirrhosum, multis globulis specie oui columbini refertum.

Cùm autem pancreas à ventriculo tegatur, tumores illius difficillimè tactu deprehendi possunt; & hæc causa est cur eorum mentio vulgò à practicis nulla fiat, & qui eos obseruarunt, post obitum tantùm & dissectis cadaueribus deprehenderint. Non exigua tamen eorum coniectura haberi potest ex iis quæ in Thuano Riolanus notauit, si nempe ponderis & grauitatis sensus in regione ventriculi percipiatur, & nullus tumor, nulláque durities in hypochondriis appareant; alia tamen obstructionum latentium indicia adsint, qualia in hepatis, lienis, ac mesenterij obstructionibus proposita sunt. Quibus etiam signis addi possunt dolor, & alia symptomata ventriculi propter viciniam patientis, respiratio difficilis; ob diaphragmatis compressionem. Quibus signis alias coniecimus nos D. Audeyerium in Senatu Gratianopolitano Præsidem, scirrhum habere in

pancreate, eúmque etiamnùm tactu deprehendere potuimus, manu ad latera ventriculi versus medium profundiùs adacta, cùm esset valdè macilentus: & duritiem in ea parte animaduertimus, quæ digitis compressa dolorem ipsi non mediocrem inferebat: quæ historia fusè à nobis descripta est in obseruatione 81. centur. 3. Et in scorbuti diagnosi hoc annotauimus (quod à nullo hactenus eorum, qui de Scorbuto scripserunt, est animaduersum) in omnibus propemodùm scorbuticis tumores huiusmodi pancreatis generari; cùm in iis angustia, oppressio, & grauitas in regione ventriculi percipiatur; & hoc signum veluti pathognomicum scorbuti, ab Eugaleno, Sennerto, aliisque proponatur.

Abscessuum etiam in pancreate repertorum historiæ nonnullæ apud authores reperiuntur, qui viuis ægrotantibus detecti non fuerant. Attamen ex symptomatis, quibus affecti fuerant, aliquatenus internosci possunt; quorum nonnulla cum prædictis scirrhum eiusdem partis indicantibus communia sunt; iisque addi possunt febris lenta abscessuum internorum (saltem maiori parte) comes indiuidua; vigiliæ iuges, ac somni breuissimi, ab iisque labores, lipothymiæ, & sudores frigidi.

Curatio obstructionis, scirrhi, & abscessus pancreatis, eadem esse debet, cum ea, quæ iisdem morbis hepar, lienem, & mesenterium affligentibus adscripta est. Ea ideò ex illis capitibus erit depromenda.

CAPVT

CAPVT V.

De Affectibus Omenti.

CVm omentum pars mollis sit, & adiposa & recipiendis humoribus aliunde confluentibus propter laxitatem maximè idonea, pluribus etiam morbis, non minus ac mesenterium, atque panceras, obnoxium est: qui tamen ab authoribus non describuntur, quia vix ac ne vix quidem in viuentibus descerni queunt, sed ex apertione cadauerum tantùm innotescunt; vt ex historiis quibusdam in obseruationibus propositis videre est. Sic narrat Vesalius se in dissecto cadauere omentum vidisse adeò tumefactum, vt quinque librarum pondus æquaret, cùm naturaliter sese habens vix libræ semis pondus excedat. Roussetus *lia. de partu cæsareo*, refert Lutetiæ in aperto cadauere insignem abscessum in omento fuisse repertum. Riolanus in Anthropographia, se omentum nobilis adolenscentis 19. annos nati vidisse testatur, multis glandulis refertum quibus insignem humorum illuuiem exceperat, mesenterio & pancreate ex abscessu putrefactis; & liene valdè imminuto, ac penè consumpto. Nos verò in Canonico Monspeliensi omentum vidimus scirrhosum totam Epigastrij regionem occupans; & quatuor digitorum transuersorum crassitudinem æquans: ille autem tumor, lienis colorem referebat, vt verisimile fuerit humorem melancholicum à liene in eam partem translatum & cumulatum fuisse, cùm æger temperamento valde melancholico donatus fuisset; & via patentissima sit per ramos splenicos à liene ad omentum: per quos etiam ramos in hydrope non

rarò (vt docuit Hippocrates) aqua fertur à liene ad omentum, à quo in capacitatem abdominis ſenſim extillat.

Cùm autem omenti tumores à meſenterij tumoribus nullâ arte diſtingui valeant, ideò certa illorum dignoſis ſtatui non poteſt. Verum quidem eſt tumores omenti primo contactu faciliùs percipi, cùm peritonæo immediatè ſubiectum ſit; meſenterium verò profundiorem obtineat ſitum. Sed tumores meſenterij grandiores ad peritonæum aſcendunt: imò verò cum eo, & muſculi Epigaſtrij ita interdum vniuntur, vt ſuppuratione facta per vmbilicum aut partes alias externas expurgentur.

Hæc tamen diagnoſis difficultas curationi non officit, quandoquidem omnibus tumoribus eiuſdem ſpeciei, ventris inferioris partes occupantibus, eadem adhibetur medela: quæ tamen in omento infœliciùs ſuccedit, quandoquidem non habet vias ita idoneas, quemadmodum reliquæ partes, per quas expurgari valeat.

PRAXEOS

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XIV.

De affectibus renum, & vesicæ.

PRÆFATIO.

RENES & *vesica varios & omnis generis patiuntur affectus; similares, organicos, & communes; ex quibus varia etiam symptomata, tum in actionibus læsis, tum in vitiis excretorum, oriuntur. Nos horum affectuum præcipuos nouem capitibus complectemur. Quorum primum erit de calculo renum & dolore nephritico. Secundum de calculo vesicæ. Tertium de inflammatione renum & vesicæ. Quartum de mictu sanguinolento. Quintum de vlcere renum, & vesicæ. Sextum de diabete. Septimum de vrinæ incontinentia. Octauum de ischuria & stranguria. Nonum de dysuria, seu ardore vrinæ.*

CAPVT PRIMVM.

De dolore nephritico, & calculo renum.

DOlor nephriticus ille nominatur, qui renes aut vreteres affligit. Apud vulgus colica nephritica dicitur, propter maximam affinitatem, quæ ipsi cum colico dolore intercedit: ita vt sæpè non parùm difficile sit vtrumque affectum inuicem distinguere, vt in diagnosi patebit.

Multiplex huius doloris causa statuitur, frequentissima tamen est calculus, aut pituita crassa. Calculus in rene moram trahens dolorem, aut nullum, aut obtusum efficit, propterea quòd renum substantia obtuso sensu donata est. Si verò in caput vreteris demittatur, vel illius canalem subeat, eúmque distendat, neque ad vesicam propter magnitudinem propelli valeat, tunc dolores atroces mouet, & ægrotantem mirum in modum excruciat. Pituita verò crassa vreteribus impacta, eos etiam distendit, & dolorem nephriticum producit.

Minùs verò frequentes causæ sunt, grumus sanguinis vreteribus impactus, vel pus crassius à renibus, aut aliis partibus superioribus in vreteres deductum. Interdum etiam flatus in vreterum cauitates sese insinuant, & dolores atrocissimos inducunt.

De calculo, doloris nephritici præcipua causa, & magis ordinaria, quamplurimæ apud authores agitantur controuersiæ, quas accuratè persequi instituti nostri ratio non patitur. Sed ea tantùm attingemus, quæ ad illius naturam & causas stabiliendas necessaria sunt.

Ac primùm dubitatur, sub quo affectuum genere calculus

culus constituendus sit. Galenus inter morbos in numero collocat, eorum qui sunt toto genere præter naturam, quemadmodum & lumbricos. Licèt enim propriè morbus in numero respiciat partes viuentes, quarum numerus auctus, vel imminutus, morbum istum organicum constituit, ea tamen quæ præternaturaliter addita sunt numero eorum, ex quibus corpus naturaliter componitur, ad morbos in numero referri debent; ita vt etiam qualitates nudæ interdum ad morbos in numero referantur, quando immediatè actiones lædunt, vt color flauus in oculo icterici, sonitus excedens in aure, & sapor amarus in lingua.

Plerumque tamen calculus inter causas morbificas collocandus est, quatenus obstructionem, vel distensionem parit.

Inter symptomata etiam collocari potest excreta scilicet, & retenta. Si enim in renibus, vreteribus, aut vesica retineatur, cùm excerni melius foret, ad præter naturam retenta reuocandus est: dum verò excernitur, ad excretum toto genere præter naturam est referendus.

At verò circa calculi causam, tum materialem, tum efficientem maior est difficultas. Galenus cum asseclis censuit, causam calculi materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam & lentam, concretioni idoneam, & vt recentiores loquuntur, fæculentam, limosam & tartaream: efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem & indurantem, atque in lapidem tandem conuertentem. Quæ doctrina grauissimis impugnatur rationibus.

Primò enim si ex materia pituitosa, viscida & crassa calculi generarentur, in cerebro & ventriculo frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè redunda. Neque sufficit dicere, in illis partibus calorem

non esse sufficientem ad concretionem efficiendam. Siquidem ex Hippocratis & Galeni doctrina, calor remissus actione diuturniori, sufficit ad concretionem efficiendam. Et hinc ratio petitur, cur senes ad calculorum generationem sint magis dispositi, cum iuuenes habeant renes longè calidiores; quia nimirùm materia calculi diutiùs moratur in renibus senum, propter imbecillitatem facultatis expultricis, & ita diutiùs coquitur à calore renum, ab eoque tandem induratur, licèt longè remissior sit.

Secundò, ex Aristotel. 2. *meteor. cap.* 4. quæ concrescunt à calore, liquantur ab humido: sic lutum à calore solis induratum, in humido liquatur. Calculus autem nunquam dissoluitur in aqua. Neque obstat dicere, fortem calorem tantam concretionem efficere, vt in humido solui nequeat: quemadmodum in lateribus contingit, qui probè cocti in fornace, postmodùm in aqua non soluuntur. Nam primùm in corpore humano tantus calor non reperitur, deinde laterum concretio ab aqua non solubilis, minimè dependet à calore intensiori; sed potiùs à dispositione argillæ, ex qua lateres conficiuntur, quæ habet materiam lapideæ consistentiæ, & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum enim ex terra vulgari conflatum, quantumuis coquatur in fornace, nunquam lateritiam consistentiam acquiret, sed perpetuò in humido liquescet.

Tertiò, ex eodem Arist. *loc. cit.* calor concretionem efficiens debet esse siccus, hoc enim præstat per exsiccationem & partium humidarum resolutionem. At perpetua fit humiditatis serosæ affusio in renes & vesicam. Ergo talis exsiccatio & induratio in iis partibus non potest fieri.

Quartò, in fluuiis & fontibus lapides generantur, in

in quibus nullus est color, imò vero in cauernis & speluncis frigidioribus nonnullis, aqua stillans condensatur in lapidem, vnde pyramides & aliæ figuræ exurgunt. Ergo alia causa efficiens inquirenda est præter calorem, & alia materia præter humorem viscidum ac glutinosum.

Quinto, pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, vt in tophis articulorum videre est. At calculi non raro silicei sunt, quam consistentiam ex pituita obtinere non possunt. Neque tantus calor in corpore humano reperitur, qui siliceam illam consistentiam tali materiæ indere possit.

Omnium sæculorum Medicos decepit mucosa illa pituita, quæ multorum calculosorum vrinis reperitur, ipsamque proximam calculi materiam esse putauerunt. In quo tamen longè à veritate aberrarunt. Nam primo, in renum calculo mucosæ illæ vrinæ vt plurimùm non apparent: sed frequentiùs in calculo vesicæ. Si autem hæc esset calculi materia, in vtriusque partis calculo æqualiter appareret. Ergo ex affectu vesicæ proprio & peculiari hæc materia maximè dependet. Est nimirùm vesicæ malè affectæ excrementum: hic autem vesicæ affectus talis est. Docuit autopsia in eorum cadaueribus, qui ex calculo vesicæ obierant, & humorem illum mucosum diu multumque cum vrinis excreuerant: vesicæ corpus carnosum euasisse, & digiti, aut pollicis crassitiem adeptum esse, ita vt totam illius cauitatem interdum impleat, & ipsum calculum proximè amplectatur, donec tandem vrinam supprimens, ægrum miserè iugulet. In iis verò qui vrinam tenuem, claram & aquosam reddiderant, vesicæ substantia membranosa, & in statu naturali constituta apparuit. Quorum euentuum ratio desumitur ex Hipp. *Aph.66. sect.5. Si in vulneribus prauis & magnis tumor*

non

non appareat, ingens malum. Rationem reddit Galenus, quia suspicio oritur humores, qui ob dolorem ad vulnera defluunt, iam ad partes principaliores transmeare. Præterea omnibus partibus insitum est, docente eodem Galen. *lib. de differ. febr. cap.* 11. vt quæcumque robustior est, id quod noxium est, aut superfluum, ad debiliorem transmittat, nec cesset illa transmissio, donec ad imbecillinam ventum sit. Cùm autem pars vulnerata admodum debilis sit, ac proinde ad excipiendos humores maximè disposita, si illi ad eam non deferantur, signum est alias partes admodum esse debiles, quæ talem transmissionem moliri nequeant, aut alias esse vulneratâ debiliores; ad quas humores deferantur. Non solùm autem humores vitiosi ad partem vulneratam deferuntur, sed etiam sanguis laudabilis, quem natura maiori copiâ ad partem afflictam transmittit, vt illi suppetias ferat quantùm potest. Hæc omnia locum habent in vesica à calculo oppressa. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, vesicæ tunicam interiorem vellicat; vnde dolor, & imbecillitas parti accedit. Natura verò illi suppetias ferens, solito copiosiorem sanguinem ad eam mittit; tum reliquæ partes robustiores, superfluitates suas ad eam deponunt. Hosce humores vesicæ substantia concoquit & assimilat quantùm potest, sicque ex copiosiori sanguine copiosius sumens alimentum accrescit, & crassior atque carnosior euadit. Cùm autem totum sanguinem affluentem, multò minùs humores vitiosos sibi assimilare nequeat, inde multa exorituur excrementorum illuuies, quæ ex propria partis natura, pituitosam illam ac mucilaginosam formam induere consueuit. In iis autem calculosis, qui vrinam claram, tenuem, & aquosam reddunt; vel quiescens calculus dolorem non parit, qui talis attractionis causa sit; vel aliæ sunt

partes

partes vesicâ debiliores, ad quas reliqua membra sese exonerant.

Quia verò hæc doctrina præconceptam multorum sæculorum opinionem diruit, luculenco vteri exemplo roboranda est. Vteri substantia, sicut & vesicæ, membranea est: at in prægnanribus tota penè carnea euadit, atque ita crassa, vt postremis mensibus duorum digitorum crassitiem æquet. Quia natura toto gestationis tempore multum sanguinem ad vterum mittit, fœtus nutriendi gratiâ, quia cùm à fœtu totus non absumatur, portio quædam illius vtero apponitur, & inde cum fœtu ad partum vsque continuò augetur. Idem in vesica contingit, quamuis præternaturaliter (cùm in vtero naturaliter fiat) vt quando maior sanguinis quantitas ad eam confluit; portionem illius in propriam substantiam conuertat, & illa inde maiorem crassitiem acquirat. Si verò contingat, extra grauiditatem, vterum intemperie aliqua insigni, aut alio quouis affectu laborantem, debiliorem reddi, tum humores superflui ab aliis partibus ad eum transmittuntur, qui cùm sufficienter assimilari nequeant, multa inde emergit excrementorum illuuies, quæ per fluorem muliebrem, seu menstrua alba quotidie expurgatur. Et ille fluxus albus mulierum est proprium vteri excrementum, quemadmodum mucilaginosa vrinæ portio est excrementum vesicæ. Idem in renibus contingit, quamuis non ita frequenter, vt quando à calculo, eorum substantiæ impacto, dolor atque imbecillitas iis inducitur, ad eos natura multum sanguinem multosque humores demittat, qui cùm parti assimilari nequeant, saltem maiori parte, in excrementum crassum ac mucilaginosum conuertuntur, quod magnâ copiâ cum vrinis excernitur, idque astantes, ac Medici vulgares purulentam materiam esse putant, quæ tamen merè pituitosa est, aut saltem exi-

guo

guo puri permixta, quando ſcilicet a calculo per attritionem vlcus in renibus genitum eſt.

Recentiores nonnulli prædictis rationibus conuicti, cauſam materialem calculi ſtatuerunt, ſuccum lapideſcentem; efficientem verò ſpiritum quemdam lapidificum. Succum lapideſcentem vocant humorem quemdam, innatâ & peculiari vti præditum, vt in lapidem conuertatur. Hunc vero probare contendunt ex generatione lapidum quæ fit in maiori mundo. Siquidem quamplurimis hiſtoriis conſtat, à non paucis autoribus collectis, aquas quorumdam fontium in lapides & ſaxa conuerti; aliàs, quæcumque iniiciuntur, ligna, ſtirpes, animalia, intra paucos dies, cruſtâ lapideâ obducere; liquores in quorumdam montium cauernis, in ſtirias & columnas conuerti: ac denique videmus quandam vini portiunculam, lapideam duritiem acquirere, quæ doliorum parietibus adhæreſcit, & tartarum nominatur; tum etiam in ipſis vrinis, quæ claræ ac limpidæ redduntur, poſtquam refrigeratæ ſunt, in lapideam quandam ſubſtantiam concreſcere, & matulæ parietibus adhærere. Quamuis autem peculiaris illa materiæ aptitudo, vt in lapidem conuertatur, ſatis cognita non ſit; nonnulli tamen eam inueniſſe putant, dicentes, hoc ex ſalibus prouenire, cum terrea quadam portione permixtis. Sales quidam ſoli facilè concreſcunt, ſed in humido etiam facilè ſoluuntur; at ſi cum materia terreſtri aut lutoſa ſibi analoga coniungantur, cauſæ efficientis vi lapideam naturam acquirunt. Sic videmus in vino ſaltem iſtum cum materiæ fæculentæ portione mixtum, in lapideam duritiem iuxta dolium concreſcere: tartarum enim calcinatum, totum ferè in ſalem abit, quod oſtendit illud ex ſale potiſſimum coagmentari. Sic etiam in vrinis plurimum ſalem in ſe continentibus, præcipuè illis, quibus limo-

ſa,

ſa, ac lutoſa materia permiſcetur, tartaream ac lapidoſam materiam concreſcere vidimus, matulæ parietibus adhærentem. Hæc autem ſalina materia, quæ cum vrinis permiſcetur, prouenit ab eſculentis & potulentis, quæ huiuſmodi ſalibus abundant, qui corpore benè ſe habente foras eiiciuntur, neque in renibus retinentur, abſente præſertim cauſa efficiente, quæ ſiue potens fuerit in ipſa materia; ſiue ex propria renum diatheſi dependeat; calculorum concretionem promouet in renibus & veſica.

Cauſam igitur efficientem calculi vocamus ſpiritum lapidificum; Fernelius verò appellat calculoſam diſpoſitionem, quæ renibus inſita eſt, hæreditario iure vt plurimùm adepta, cùm iſte affectus inter hæreditarios principem ferè locum obtineat. Nos verò ſatius eſſe ducimus cauſam iſtam efficientem ſpiritum lapidificum appellare, qui multò latiùs patet, quàm calculoſa illa Fernelij, arenoſaque renum diſpoſitio. Nam primo in iis qui talem à natura, aut hæreditario iure, renum diſpoſitionem non habent, calculi etiam generabuntur, ſi alimentis continuò, & maximâ copiâ vtantur, quæ plurimum ſucci lapideſcentis in ſe contineant, aut aquas bibant tali ſucco abundantes, quia in illis aquis aut cibis non ſolùm adeſt cauſa materialis, ſed etiam ſpiritus lapidificus illis inſitus eſt, qui ſeminis inſtar, lapidis formam inducit: vnde non malè Hermetici cauſam lapidum efficientem ad propria ſemina referunt, quæ in materia diſpoſita ſuæ ſpeciei lapidem producunt.

Prætereà à ſpiritu quodam lapidifico calculos generari oſtenditur hiſtoriis luculentis, à variis autoribus relatis, hominum, brutorum, aliarumque rerum, ſpiritu quodam à terra expirato, in lapides & ſaxa conuerſorum. Sic apud Auentinum *lib. 1. Annal. Bauaric.*

legere

legere est, anno 1543. ex terræ motu plures quàm quinquaginta rusticos, item vaccas emulgentes, cum ipsis vaccis extinctos diriguisse, & corpora in salinas ac lapideas statuas redacta fuisse. Sic narrat Ortelius *in descriptione Russiæ* de pecudum gregibus & armentis illicò petrefactis. Sic refert Camerarius de aura meridionali certis anni temporibus flante in locis montanis Prouinciæ Chilensis in Armenia; cuius afflatu integræ equitum turmæ, in statuas lapides subitò conuersæ sint, steterintque in via eo aciei ordine quo ante metamorphosim erant dispositæ.

Ille autem spiritus lapidificus, non solùm in calculosorum renibus residet, sed etiam in succo lapidescente ab esculentis & potulentis separato; ita vt dum potentior non est, vtriusque concursus necessarius sit: vnde multi reperiuntur, qui cibis vtentes ad calculi generationem aliquantulùm idoneis, calculos producunt; concurrente calculosâ renum dispositione, vel spiritu lapidifico renibus infixo. Si verò renes à spiritu illo immunes sint; ex talibus cibis calculi non fiunt, quia vis illorum lapidifica satis potens non est, vt sine renum concursu, materiam illam in lapideam duritiem conuertere valeat. Contrà verò si vis lapidifica longè potentior sit in iis quæ assumuntur, & frequens sit eorum vsus, calculi producentur, etiam si renes tali dispositione, aut spiritu lapidifico orbati sint. Sic videmus in quibusdam locis, vbi aquæ vel vina succo lapidescente plurimo abundant, maximam incolarum partem calculis laborare: vt de Ciconibus apud Ouidium videre est his versibus.

Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod totis inducit marmora rebus.

Et vice versâ, si vis illa lapidifica in renibus calculosis maximè vigeat, ex quibuslibet alimentis, quantumuis laudabilibus

laudabilibus, calculos generabit. Sic ante triennium mihi videre contigit, virum quemdam, qui per tres aut quatuor menſes pluſquam duodecim calculos exiguos ſingulis diebus cum vrinis reddebat, cum tamen toto illo tempore ſolis iuſculis aut panatellis, lecto affixus, & grauiter laborans, veſceretur.

Cauſæ calculi antecedentes & procat arcticæ, vel ad materiam calculi ſuppeditandam faciunt, vel reſpiciunt conſtitutionẽ renũ ob quã calculi faciliùs concreſcunt.

Materiæ calculi generandæ ac cumulandæ plurimùm conferunt; ventriculus, hepar, lien, & renes. Ventriculus primùm, ſi non benè concoquat, crudus chylus in hepar deducitur; indeque impuri, ac terreſtres ſucci cum ſero in renes deriuantur. Hepar calidius materiam chyloſam torret, & calculo generando idoneam reddit; tum etiam frigidius ſanguinem crudum producit, huic etiam operi aptiſſimum. Lien debilis vel obſtructus, aut quoquo modo intemperatus, fæculentam ſanguinis partem ſufficienter non expurgat, eiuſque portionem ad renes amandat, quæ ad calculoſæ materiæ elaborationẽ faciliùs diſponitur. Ac denique renes, præter cauſam coniunctam, quæ eſt calculoſa diſpoſitio, duplici nomine cauſæ antecedentis rationem habere poſſunt, ſcilicet ratione tẽperaturæ, vel cõformationis. Ratione temperaturæ calidioris, materiam calculoſam attrahunt impenſius, eamq; magis incraſſant; ratione vero conformationis, ſi venæ emulgentes laxiores ſint, vt materiæ illæ craſſæ, & tartareæ faciliùs in renibus recipiantur; vreteres verò anguſtiores, & vaſa ſeroſam materiam ad eos tranſmittentia, vt materiæ illæ craſſæ liberum exitum non habeant, ſed in renibus retineãtur.

Præcipuè verò materiam calculi ſuppeditant alimẽta craſſa & viſcoſa, ſalſoque excremento referta, vt carnes bubulæ, porcinæ, leporinæ, anſerinę, & quę fumo

aut ſale conditæ ſunt, piſces ſaliti duriores, & oſtracei, & anguillæ, legumina, caſeus, omniaque lacticinia, oua indurata, caſtaneæ, pyra, cydonia, meſpila, panis azymus, & oryza; vinum craſſum, auſterum, & nigrum, vel nouum, & nondum defæcatum, aquæ lacuſtres, aut ſucco lapideſcente refertæ.

His addantur alimenta valdè calida, vt piper, zinziber, allia, cepæ, vinum vetus, & potens, quæ hepar & renes impensè calefaciunt; diuretica nimis fortia, quæ materiam morbificam potenter ad renes deturbant; veſtimenta denſiora, lecti plumei nimis calefacientes, balnea, venus immoderatior, quæ renibus eſt inimiciſſima, exercitium vehemens, præſertim à paſtu, nimia repletio, aut fames diuturna, ira vehemens & alia animi pathemata.

Signa calculi diagnoſtica ſeorſim ſpectata, æquiuoca ſunt, & aliis morbis communia: ſi tamen omnia ſimul & coniunctim conſiderentur, certam diagnoſim efficient.

Primum ſignum eſt, dolor fixus, & ſtabilis circa lumborum regionem, qui vtplurimùm grauatiuus eſt, quando calculus infixus eſt parenchymati, illud enim obtuſiori ſenſu donatum grauantem dolorem percipit. Quoties verò calculus in caput vreteris ſeſe inſinuat, tunc dolorem acutum & pungentem excitat, qui dolor nephriticus appellatur, tamdiu perſeuerans, quamdiu calculus ibi hæret: neque ægrum excruciare deſinit, donec calculus aut in veſicæ cauitatem protruſus fuerit, aut in renis cauum remeauerit.

Secundum ſignum eſt, vrina cruenta, quæ fit ex apertis venulis aut eroſis, in renis ſubſtantiam diſperſis, ab attritione quæ fit à calculo ipſius parenchymati inhærente. At ſi pauciſſimus ſanguis excernatur, colorem ſanguinis amittit cum vrina permixtus, & vrina

na lixiuium repræſentat. Perpetuum non eſt iſtud ſignum,& ab aliis cauſis non rarò dependet. At quando apparet, vnum ex præcipuis eſt, quod dolorem nephriticum à colico diſtinguit. Excitari autem ſolet ab equitatione, ambulatione multa, & alia quauis exercitatione vehementi;quia tunc calculus, ſi aſper & anguloſus ſit, è ſua ſede dimotus, tenerrimam renis carnem proſcindit ac dilacerat.

Tertium ſignum eſt, vrina tenuis,aquoſa & pauca circa initium paroxyſmi nephritici, quam interdùm ſuppreſſio integra conſequitur,ſi ambo vreteres fuerint obſtructi. At dum ſoluitur paroxyſmus, & calculus vreteri impactus in veſicam demittitur, vrinæ craſſæ, turbidæ & copioſæ excernuntur, arenoſum ſedimentum habentes.

Quartum ſignum eſt; arenularum & lapillorum frequens excretio. De calculis res ipſa loquitur. Si enim æger nonnullos anteà excreuerit, quantumuis exiguos,quoties doloribus affligitur,à calculo affectum prouenire certa coniectura eſt. At de arenulis non ita certò pronuntiare licet. Plurimos ſiquidem videre eſt, qui totâ vitâ multas arenulas cum vrinis profundunt, nunquam tamen calculo laborant. Non rarò enim arenulæ proueniunt ab humorum aduſtione, quæ in hepate ac venis fit; & illæ vitri parietibus adhærent, nec in fundo ſubſident, vt illæ quæ à renibus proueniunt. Præterea digitis contritæ, diſſoluuntur,& ſalinam ſubſtantiam referunt, cùm aliæ digitis non cedant, & diſſolui nullo modo valeant. Ac denique cùm huiuſmodi arenulæ ſalinam habeant ſubſtantiam,in calida vrina diſſoluuntur, neque vllo modo in ea apparent, dum adhuc calida eſt: poſtquam verò refrixerit, coaleſcunt, & matulæ parietibus adhærent; non ſecus ac cryſtalli tartari, quæ in aqua calente diſſolutæ,

dum illa refrigeratur, concreſcunt, & vaſis parietibus adhærent, ita vt valdè ſimilis ſit huiuſmodi arenularum, & cryſtalli tartari natura.

Quintum ſignum eſt, & omnium certiſſimum, calculus excretus. Si enim aliquod ſignum ex ſuperioribus, quantumuis æquiuocum appareat, & aliàs calculus ab ægro excretus fuerit; calculoſum eſſe affectum certò pronuntiare poſſumus.

Sextum ſignum eſt, ſtupor cruris è directo renis laborantis. Calculus enim grandior neruum illum comprimit, qui in muſculos lumbares inſeritur, renibus ſubſtratos, & ab Anatomicis ψόας nominatos, qui muſculi ad coxam deferuntur, motui eiuſdem inſeruientes. Talis ſtupor percipitur ex ſeſſione ſupra femur, ob compreſſionem; vel etiam in brachio ex decubitu ſupra illud diuturniori.

Septimum ſignum eſt, teſtis retractio, eius lateris in quod dolor eſt. Renes enim & vreteres doloris acerbitate irritati, ſeſe vehementer contrahunt, ſimulque vaſa ſpermatica, & partes omnes vicinæ contrahunt, quæ quidem vaſa teſticulum ſibi annexum ſursùm retrahunt, vt inguini aliquando infixus videatur. Et iſta partium prædictarum retractio vſque ad veſicam & inteſtina extenditur. Siquidem in ſumma doloris acerbitate vrinæ, & alui excretio ſupprimitur; ita vt tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illa eius actioni obſiſtente.

Octauum ſignum eſt, nauſea & vomitus, ob connexionem renum cum ventriculo per membranam à peritonæo mutuatam, & per neruum ſextæ coniugationis, cuius duo rami à ſtomacho in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideò cùm partes illæ ſentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens ad rei noxiæ excluſionem irritatur, & primùm pituitam

reiicit, mox bilem flauam, ac postmodùm æruginosam, si malum protrahatur: quandoquidem ex diuturnis doloribus & vigiliis sanguis in venis alteratur; & portio illius magis disposita in bilem æruginosam commutatur.

Denique dolor nephriticus cum colico dolore tantam habet similitudinem, vt Galenus ipse in eorum distinctione deceptus fuerit, sicut à nobis relatum est in colici doloris diagnosi. Vbi etiam signa proposuimus, quibus hi duo affectus à se inuicem distingui valeant, vt non opus sit ea hic repetere.

Signa hactenus proposita æquiuoca esse diximus, & vix vnicum eorum certam diagnosim posse constituere. Alia tamen nonnulla à quibusdam authoribus proponuntur, quæ adhuc magis sunt æquiuoca, & valdè incerta; sed cum aliis adiuncta diagnosim adiuuant, illa ideò enumerare non erit inutile.

Hipp. *Aph.* 34. *sect.* 7. *Quibus*, inquit, *bullæ in vrina natant; nephritica mala, diuturnamque ægritudinem significant.* Fiunt enim huiusmodi bullæ à crassis humoribus flatu crassiori refertis, qui vel in renibus congeruntur, vel aliunde in eos transferuntur. Materia autem illa calculis gignendis idonea est, & non nisi longissimo tempore edomari potest, vnde diuturnam ægritudinem significant. Galenus *in com. huius Aphoris.* dicit, ab acritudine vrinarum aperiri ora arteriarum quæ renibus condonantur, atque ita prodire spiritum aliquem, qui vrinæ permixtus, bullas facit. Attamen verisimile non est ex arteriis spiritum ita crassum & stabilem emanare posse, vt vrina etiam refrigerata per longum tempus permanere valeat, quemadmodum videmus bullas huiusmodi per multas horas vrinis innatare. Deinde apertis arteriarum osculis ab vrinæ acrimonia sanguis ab iis etiam efflueret. Imò verò orificia venarum tenuio-

ri tunica constantium faciliùs aperirentur; & ita perpetuò vrinæ cruentæ cum huiusmodi bullis apparerent.

Idem Hipp. *Aph.76.sect.4. Quibuscumque cum vrina crassa carunculæ paruæ, ac veluti capilli quidam exeunt; iis è renibus excernuntur.* Carunculæ ab vlcere renũ exeunt, de quibus infrà dicemus. Filamenta verò à Gal. *in com.* referuntur in crudum lentamque pituitã calore renum intensiori in oblongam & teretem figuram conglobatam. Attamẽ idẽ Gal. *6.loc.af.c.3.* palã profitetur, se post anxiam & tædiosam venationẽ, causam tantæ longitudinis nescire. Auicenna dicit filamenta suam sortiri longitudinem in vasis renum vel aliis; cùm enim per diuretica sanentur, fateanturque ægrotantes se ex renibus laborare, in renibus formam nancisci credibile est. Actuarius præcisè ad vreteres refert. Quando enim renum sinus pituita abundat, cum vrina ad vreteres labitur, & lentore suo insigni vreteribus adhærens, tum præ calore crassescens, longam ac teretem effigiem, pilo cõsimilem acquirit. Fernelius verò scribit se animaduertisse ea filamenta è vasis parastatis deriuari, in quibus teretem & pilarem formam sortiuntur; ex seminis materia, quæ vi morbi sensim defluens, calore crassescit: apparere autem plurima in iis, qui fœda, exulcerataque gonorrhœa non ita pridem affecti fuere, & iis mulieribus, quibus albicantes menses profluunt, aut vterus fœda colluuie turget; item & sæpenumerò in vrina, quæ prima fiat à concubitu. Alij denique arbitrantur, crassos eiusmodi, & lentos humores, è quibus ista filamenta nascuntur, in venis quidem primitùs procreari, sed consistentiam & effigiem pilorum accipere in angustis renum meatibus, per quos veluti per cribri foramina capillaria traiiciuntur, posteà verò descendere in vreteres, in quibus adhuc magis exsiccantur, donec à lotio in vesicam protrudantur, neque ob tenacitatem disrumpuntur.

Quidquid

Quidquid ſit, cùm ex communiori autorum ſententia conſtet, hæc filamenta à pituita craſſa in renibus genita, vel ad eos ab aliis partibus tranſmiſſa prouenire, certum eſt eam in calculum coagmentari poſſe, ſi cauſa efficiens calculis generandis idonea concurrat. Atque adeò iſta filamenta ſignum calculi æquiuocum ſuppeditare.

Quod ad prognoſim ſpectat. Calculus renum valdè periculoſus eſt; grauiſſima enim mala, vt inflammationem, exulcerationem, dolores atroces, vigilias, virium deiectiones, febres, vrinæ ſuppreſſiones, aliaque ſymptomata pernicioſa inferre conſueuit.

Si affectus hæreditarius ſit à parentibus contractus, incurabilis eſt.

Cùm vitia renum & veſicæ in ſenibus difficulter curentur, ex Hipp. *Aph.6. ſect. 6.* calculus renum in ea ætate, curatu difficilis, vel potiùs inſanabilis eſt.

Si dolor nephriticus ad plurimos dies perſeueret, neque vllis medicamentis curari valeat, mortis adeſt periculum: eaque iam in propinquo eſt, cum frigiditas partes extremas, & ſudor frigidus faciem occupat. Vrinæ quæ primùm tenues, poſtmodum verò craſſæ apparent, & arenæ in fundo reſident, morbi ſolutionem portendunt.

Calculus cum vlcere renum coniunctus, incurabilis eſt. Illa enim quæ lapidem frangunt, vlcus valdè exaſperant.

Curatio doloris nephritici, & calculi renibus aut vreteribus inhærentis perficitur, viarum dilatione ac relaxatione, calculorum, aut alterius materiæ dolorem efficientis excluſione, cauſæ antecedentis reuulſione ac ſublatione; & doloris ipſius mitigatione. Quibus indicationibus frequentibus ſatisfiet remediis.

℞. Rad. althææ, & lilior. an. ℥. j. fol. maluæ, violar. parietar. branc. vrſinæ, an. M. j. ſemin. leni, &

fœnugræci, an. Vnc. ß. ficuum pinguium par. iij. flor. cham. & meliloti, an. P.j. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue cassiæ & catholici, an. Drach. vj. ol. lilior. & violac. an. Vnc. j. ß. butyri recentis Vnc. ij. Fiat clyster, iniiciendus statim.

Reiecto clystere aperiatur vena basilica cubiti dextri, vel sinistri, & mittantur sanguin. Vnc. viij. vel ix. pro viribus aut plenitudine ægrotantis: maximè enim necessaria est phlebotomia ad præcauendam inflammationem, quæ à dolore perseuerante excitari potest.

Post venæ sectionem clyster sequens iniiciatur.

℞. Flor. chamæm. & melilot. summit. anethi, parietariæ, rutæ, an. M. ß. sem. anisi, fœniculi, cumini, ana Vnc. sem. Fiat decoctio ad ℔. j. In qua dissolue diaphœnici Vnc. sem. terebinth. vitello oui dissolutæ Vnc. j. ol. anathini, & scorpionum, ana Vnc. iij. Misce, fiat clyster.

Ad magis emolliendum, & dolorem leniendum, ex oleis componi potest in hunc modum, præmisso laxante.

℞. Olei anethini, & chamæmel. an. ℔. sem. ol. amygdalar. dulcium ℥. ij. olei rutacei Vnc. j. Misce, fiat clyster.

Eodem tempore fotus admoueantur parti dolenti ex decocto primi clysteris (additis seminibus anisi & fœniculi) facto in hydrelæo, cum spongiis in eodem expressis.

℞. Ol. scorpionum compositi ℥. ij. butyri recentis, axungiæ gallinæ, ol. lilior. & amygd. dulcium, an. Vnc. j. Fiat linimentum, quod illinatur post fotum. Vel tale cataplasma admoueatur.

℞. Fol. maluæ, pariet. an. M. ij. petroselini cum rad. M. j. rad. raphani Vnc. ij. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur, addendo cepas sub cineribus coctas n. ij. ol. lilior. amygd. amar. & butyri recentis, an. Vnc. ij. Fiat cataplasma, quod duobus linteis raris inclusum

ventri

ventri applicetur calidè ſecundùm longitudinem vreteris, & quoties refrixerit, recaleſcat in ſartagine.

Applicari etiam ſolet placenta ex parietaria vel ſola, vel cum ouis permixtâ, frixa in ſartagine cum oleo chamæmel. amygdal. amar. ſcorpionum, linteo raro obuoluta.

Vel fieri poteſt etiam placenta ex cepis minutim diſſectis, in ſartagine frixis cum axungia porci, aut oleis prædictis, additis ouis v. vel vj. calide applicanda.

Quia verò magna crudorum humorum ſaburra hunc affectum plerumque comitari ſolet, poſt aliquot clyſteres iniectos, (qui ſubindè repetendi ſunt dolore perſeuerante) purgans aliquod medicamentum exhibendum eſt, præcipuè in forma boli, ne tam facilè reuomatur, quia huiuſmodi ægrotantes plerumque ſolent eſſe nauſeabundi.

℞. Caſſiæ recenter extractæ cum ol. amygdal. dulcium Vnc. j. diaphœnici ʒ. iij. rhabar. pulu. ʒ. j. Cum puluere liquiritiæ & tragacanth. fiat bolus.

Si æger non poſſit bolum deuorare, diſſoluantur purgantia in decocto maluarum.

Diligenter autem animaduertendum eſt, purgans medicamentum non eſſe exhibendum, priuſquam dolor fuerit aliquantulùm remiſſus. Nam dolore valde vrgente, catharticum exhibitum, etiam vehemens, ſæpè non purgat, quia tunc temporis omnes partes ſeſe contrahunt, & medicamento non opitulantur.

Attamen eo tempore vomitus poterit conuenire, quo etiam ſaburra humorum educitur, & fit reuulſio à parte affecta; & non rarò natura ipſa per ſe, vrgentibus doloribus, hanc molitur euacuationem, eâque abſolutâ leuamen ſubſequitur.

Vomitorium blandum ita componi poterit, quod & dolorem demulcebit.

℞. Aquæ tepidæ Vnc. iiij. ol. crudi Vnc. j. syrupi acetosi simplicis Vnc. j. ß. Fiat vomitorium.

Si vehementioribus vti lubeat, ad salem vitrioli, aut mercurium vitæ confugiendum erit, quibus se nephriticos dolores citò fugauisse Angelus Sala gloriatur.

Ante & post purgationem, per os exhibenda sunt, quæ vias laxant, & dolorem leniunt. Cui vsui confert syrupus de althæa Fernelij frequenter exhibitus. Sed quia hic syrupus paratus semper non habetur in officinis, simplicior in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. althææ Vnc. iiij. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue sacchari ℔. sem. Vtatur frequenter.

Iulepus sequens ad vias leniendas frequenter exhibendus.

℞. Hordei integri P. j. cicer. rub. P. ß. sem. maluæ & althææ, an. ʒ. ij. sem. quatuor frig. maj. ana Drach. j. ficuum pinguium paria iiij. sebesten paria iij. liquirit. ras. Vnc. sem. Coquantur ad ℔. j. sem. In colatura dissolue syrupi capill. ven. Vnc. iiij. Detur in quatuor doses bis aut ter in die.

Pro potu decoctum ex rad. alth. Vnc. j. sem. hordei P. ij. liquirit. Drach. vj. in aquæ ℔. v. ad ℔. j. consumptionem, erit vtilissimum.

Vel fiant iuscula ex malua, althæa & ciceribus rubris, cum multo butyro & modico sale; vel eadem decoquantur in iure pingui.

Vel exhibeantur emulsiones, ex quatuor semin. frig. maioribus paratæ.

At præ cæteris remediis vias emollit & laxat, dolorémque lenit ol. amygd. dulcium recenter extractum, quod ad ℥. iij. vel iiij. per se, vel cum vino albo, aut decocto maluæ, althææ, liquirit. & cicer. rubrorum exhiberi poterit. Vel fiet potio ex olei amygd. dulc. & amararum partibus æqualibus, quia amygdalæ amaræ ad expellendum

pellendum calculum etiam conferunt.

Postero die a prima venæ sectione, vena etiam poplitis, aut malleoli aperienda est, è directo partis affectæ: Sic enim ab ipsa fit deriuatio, ex eáque vt plurimùm ægrotantes leuamen maximum solent percipere. Quod præceptum ab Hipp. nobis traditum est *6. epid. part. 1. Aph. 6.* & ab Aëtio *lib. 11. cap. 5.*

Imò vero affectu vlteriùs procedente, apertio hæmorrhoidum erit vtilissima, iuxta Aph. Hipp. 11. *sect. 6. Melancholicis & nephriticis hæmorrhoides superuenire, bonum.* Nam ex eodem ramo splenico venæ sparguntur ad renes, vesicam & hæmorrhoides.

Si fomentis, liminentis & cataplasmatis prædictis dolor non satis leniatur, in semicupium æger demittendus, ex decocto emollientium compositum, addito vino albo; hoc enim mitescit dolor vt plurimùm, saltem quamdiu æger in eo residet. Non tamen frequentiùs ægri demergendi sunt; quandoquidem, vires diuturniori balnei vsu admodùm exoluuntur.

Ac denique dolore nimiùm sæuiente, ex quo vigiliæ diuturnæ, ac virium exolutio sequatur, ad narcotica confugiendum est, & philonij romani ʒ. ij. clysteri admiscendæ, vel laudani opiati gr. v. aut vj. Vel eiusdem laudani gr. iij. aut iiij. per os exhibenda. Vel denique syrupi de paupere ℥. j. in iulepo conuenienti.

Prædictis topicis vsurpatis, in dolore diuturniori non parùm proderit emplastrum de meliloto, cum ol. chamæmel. vel anethino malaxatum.

Hisce remediis, aut etiam eorum nonnullis methodicè vsurpatis, dolor nephriticus vt plurimùm curari consueuit, iteratâ etiam purgatione si opus videatur, aut medullâ cassiæ frequenter exhibitâ. At verò si post eorum vsum dolor adhuc excruciet, certum erit calcu-

los

los grandiores, renes & vreteres obstruere, qui diureticis remediis, calculum frangentibus & expellentibus, deturbandi erunt. Quorum tamen remediorum delectus habendus est, vt primò mitiora vsurpentur, & magis temperata, antequam ad acriora veniatur, quæ sanguinem & renes inflammare valent. Vbi etiam corporis habitus ratio ineunda est. Nam obesum corpus magis tenuantia, gracile verò minùs perferre potest.

Horum autem remediorum calculos imminuentium, frangentium, vel expellentium materia infinita penè reperitur apud authores, nos selectiorem tantùm hîc proponemus.

♃. Rad. apij, petrosel. brusci, gram. & asparagi, ana Vnc. j. rad. maluæ & althææ, ana Vnc. ß. fol. parietariæ M. ij. sem. anisi, fœniculi, anethi, carui, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & bacc. lauri, ana ʒ. ij. chamomill. meliloti, anethi, & stœchados, an. P. j. Coquantur in vino albo ad medias. In colat. ℔. j. dissolue butyri recentis ℥. iiij. mellis rosac. ℥. ij. sacchari rubri Vnc. j. benedictæ laxatiuæ ℥. ß. vitellum oui numero j. olei nucum, anethi, vel lini Vnc. iij. Misce, fiat clyster, qui retineatur duabus horis, si fieri possit.

♃. Aquar. fragariæ, & saxifragæ, an. Vnc. ij. vini albi generosi Vnc. vj. ol. amygd. dulc. Vnc. ij. spirit. vitrioli Drach. j. Misce pro tribus dosibus. Prima detur calidè quantùm ferre potest. Post horas sex detur secunda pari modo. Si etiam hæc inefficax, (quod raro contingit,) tertia propinetur.

Paratu facilior fit iulepus ex aqua saxifragæ, & syrupo violaceo, cum spirit. vitrioli guttis 15. aut 20.

♃. Succi parietariæ sine igne extracti ℥. iij. succi limonum recentis, & olei amygd. dulcium extracti sine

igne

igne,an. Vnc. ß. Misce,fiat iulep. qui detur tribus, aut quatuor vicibus manè, & serò. Vel.

℞. Succi limon. & vini albi,ana ℥.ij.sacchari candi ʒ. ß. Capiat loco iulepi.

De succo limonum hoc notandum est, cautum esse debere illius vsum, quia frequentiùs aut nimiâ copiâ exhibitus, aphthas facit in ventriculo, vnde lienteria succedit.

Pilulæ sequentes sunt efficacissimæ.

℞. Salis prunellæ, crystalli tartari, salis baccarum hæredæ, & fol. nasturtij. ana partes æquales. Cum syrupo aliquo appropriato, vel terebinthina, fiat massa pilul. de qua capiat ʒ.j. singulis diebus manè.

Puluis sequens à Quercetano valdé commendatur in Pharmacopœa.

℞. Tunicæ interioris ventriculorum gallinæ, & stercoris albi eiusdem, ana Vnc. sem. pulueris pelliculæ interioris, quæ in putaminibus ouorum reperitur, Drach.ij.sem. herniariæ,cinam.ana ℈. iiij. nucleor. mespil. Drach.ij. semin.anisi, fœniculi, ana ℥.j. Reducantur in puluerem tenuissimum, de quo capiat ʒ. ß. vel ʒ. j. cum vino albo.

Cinis corticum ouorum adustorum à ʒ.ß. ad ʒ.j. exhibitus cum vino albo, potenter expellit calculum in vrinæ meatibus hærentem.

Sanguis hirci præparatus ab omnibus, tum antiquis, tum neotericis commendatur, tanquam remedium excellens ad dissoluendum calculum. Dosis illius erit à ʒ. ß. ad ʒ. j. Aqua ex sanguine hirci destillata per vitrea organa in B.M. miranda præstat. Sed hircus per mensem nutriendus est saxifragâ, pimpenellâ, baccis iuniperi, petroselino, aliisque diüreticis sine vllo potu.

Harmannus vrinam hirci, tanquam stupendum remedium

medium, commendat, his verbis. *In obstructione renum à calculo totali, vel etiam vbi vreteres & vesica à calculis in eam regionem detrusis omninò fuerint obstructi, vt ne gutta quidem vrinæ prolabi possit: præstantissimum est, si vrina hirci, recentissimè ex viuente adhuc hirco cum vesica extracta, potanda detur, & omentum cum intestinis, ventri, pubi, & perinæo fuerit applicatum. Sic enim calculus repentè consumitur sine læsione vasorum, & patiens liberabitur.*

Puluis millepedum ad dissoluendos calculos præstantissimus est, illíusque vsus docebitur in calculo vesicæ.

Infusum etiam millepedum in vino albo paratum & diu continuatum ad idem est efficax.

Vinum alkekengi ab Arnaldo Villanouano maximè commendatur, eóque materiam calculosam ita educi refert, vt manu colligi possit. Fitque hoc vinum contundendo fructus alkekengi cum vino albo, & colaturam exhibendo.

Sequentia verò in communem vsum reuocari poterunt.

℞. Lapidis Iudaici, pulu. lithontriptici Iustini, ana ʒ. j. nucleor. persicorum, gummi tragacanthi, & nucleor. cerasorum, ana ʒ. ß. Reducantur in puluerem, & cum terebinthina fiat bolus, qui detur in tres doses, manè & serò sumendas.

℞. Raphani acerrimi, derasi ℥. ij. vini albi iiij. Macerentur per aliquot horas, dein fortiter exprimantur. Colaturam capiat æger bis aut ter horis conuenientibus.

Aqua sabinæ ad ℥. j. vel ij. sumpta calculum & arenulas potenter expurgat.

℞. Rad. bismaluæ in vino albo mundat. ℥. vj. rad. bardanæ & graminis, ana ℥. iiij. rad. asari, petroselini, valerianæ

valerianæ, fœniculi contusarum, ana ℥. ij. fol. capill. veneris, saxifragæ, pimpinellæ, virgæ aureæ, betonicæ, ana M. iiij. sem. basilici, bardanæ, cardui benedicti, sileris montani, nucleor. mespil. & persicor. ana ℥. j. milij solis ℥. j. lapidis lyncis, Iudaici, ana ℥. j. ß. terebinthinæ ℥. iij. sanguinis hirci præparati ℥. ij. ß. croci ʒ. ij. vini albi ℔. iiij. Contundenda contundantur, & misceantur omnia. Destillentur in B. M. Huius aquæ capiat æger ℥. ij. tribus hortis ante cibum, superbibendo vini albi ℥. iiij.

℞. Cortic. rad. card. asinini ℥. j. liquirit. ʒ. ij. Coquantur ad Vnc. vj. Colaturam capiat per multos dies. Calculos, & arenulas renibus inhærentes mirabiliter expellit.

℞. Ceparum albarum minutim concisarum ℔. iiij. sacchari albi ℔. ij. vini albi ℔. j. ß. Destillentur in B. M. ad siccitatem. Dentur manè Vnc. ij. vel tres per multos dies.

Apud practicos commendatur cinis scorpionum ad ℈. j. exhibitus cum aqua graminis, parietariæ, aut vino albo; cuius tamen vsus rarissimus est. At frequentiùs vsurpatur oleum scorpionum Matthioli, cuius ʒ. j. per os exhibita cum prædictis liquoribus, calculi excretionem egregiè accelerat.

Chymici suos sales ad calculorum exclusionem maximè prædicant. Inter quos non infimum locum obtinet sal siliquarum & stipitum fabarum, cuius ʒ. ß. cum vino albo egregiè operatur. Idem præstat tartarum vitriolatum, eadem dosi. Ab iisdem etiam laudantur spiritus salis, vitrioli, & mercurius dulcis, cum propriis vehiculis vsurpati.

Exteriùs verò calculorum exclusio adiuuari potest, si tota renum & vreterum regio calentibus manibus, oleo scorpionum inunctis, assiduè perfricetur.

Tum

Tum cucurbitulæ plures, à rene affecto ad pubem descendendo, secundum longitudinem vreteris, sine scarificatione applicentur.

Illinatur denuò eadem pars ol. scorpionum Mathioli, cui cantharidum subtilissimè puluerat. portiuncula addatur. Vel fiat linimentum ex olei ceræ, de lateribus & scorpionum partibus æqualibus, maximè penetrans & summæ efficaciæ, modò renum inflammatio non timeatur.

In vsu medicamentorum calculum frangentium & expellentium, obseruandum est, non semel ea, aut bis esse vsurpanda, sed pluries, donec viæ obstructæ fuerint reseratæ. Dum autem exhibentur, renes & vesica fouendi sunt balneis, fomentis, vnctionibus & cataplasmatis, quò faciliori negotio operentur. Nec non liquores aliqui tenuium partium, quale est vinum album vinosum, propinandi sunt vicissim; & vsurpanda sunt interna emollientia, laxantia, & vias lenientia, vt viæ magis dilatentur, & aliorum remediorum acrimonia temperetur.

Hisce remediis curatur dolor nephriticus, & calculorum dissolutio atque exclusio promouetur. Quia verò huic affectui dispositi & curati, sæpè solent recidere: ideò illius prophylaxis instituenda est, vt quantùm fieri potest, recidiua inhibeatur.

Ac primùm, si plethora adfuerit, vel calida hepatis & renum intemperies, confert venæ sectio vere & autumno celebrata, præmisso clystere, aut leuiori aliquo cathartico. Deinde materia calculo generando idonea euacuanda est, antequam ad renes deducatur. Quod fieri poterit vomitu bis, aut ter in mense excitato in iis, qui facilè vomunt.

Vel purgatio instituenda est bolo, ex cassia, diaphœnico & rhab. composito, in curatione descripto; aut

aut conuenienti alio medicamento singulis mensibus, aut bimestri, vel trimestri spatio, secundùm ægri habitum & humorum copiam; idque in vltima lunæ quadra commodiùs fiet.

Vel si cacochymia magis vrgeat, apozemate conueniente vere & autumno vsurpato, expurganda erit. Eo enim non tantùm antecedens causa, & remota subtrahitur, sed etiam coniunctæ portio quædam; tum obstructiones viscerum, quæ hunc affectum frequenter comitari solent, admixtis incidentibus & detergentibus, conuenienter dissoluuntur.

Vel apozematis vice decoctum galli veteris vsurpari poterit, in hunc modum compositum.

℞. Polypod. querc. sem. carthami, ana Vnc. j. ß. thymi, & epithymi, ana P. j. sem. cumini, anisi, anethi, fœniculi, carui, cardui benedicti, ana ʒ. ij. fol. sennæ Vnc. j. ß. turbith gummosi Vnc. sem. cinnam. ʒ. j. crystalli tartari Drachm. ij. Contundantur & misceantur simul; ex qua mixtura venter galli veteris euiscerati impleatur; dein coquantur, donec galli caro ab ossibus separetur. Colatum iusculum capiat in quatuor doses matutinas.

Vel vsurpari poterit puluis sequens à Solenandro commendatus, cuius vsu testatur multos à doloribus nephriticis fuisse præseruatos, imò verò liberatos, nam dolore præsente eum exhibet cum successu.

℞. Fol. sennæ Vnc. ij. rhab. opt. ʒ. ß. turbith. Drach. ß. hermodactyl. ℈. ij. polypod. ʒ. ß. cinnam. zinzib. milij solis, saxifragæ, sem. genistæ, ana ʒ. j. Puluerentur subtilissimè. Dosis autem à ʒ. j. ad ß. cum vino albo, vel rubello tenui semel in mense.

Carolus Piso pulueris sequentis singulares effectus prædicat.

℞. Anisi, marathri, carui, cumini, ana ʒ. j. corian-

dri præpar.ʒ. ß.liquirit.ſem. bardanæ,ana ʒ.j. ſem. cinnam.galangæ,ana ℈.j.ſem.milij ſolis,geniſtæ, ana ʒ. ß. pulu. diatrag.frig.ʒ.ij.diagridij ℈. j. ſennæ orientalis ad pondus omnium, fiat puluis. Doſis ʒ.j. cum iuſculo cicerum rubrorum.

Vel ſyrupus magiſtralis in hunc modum componi poterit.

℞. Rad.aſparagi, gram. althææ, bruſci & petroſelini, ana Vnc.j. fol. betonicæ, pinpinellæ, ſaxifragæ, parietariæ,adianti, polytrichi,ana M.j. ſem.ocymi, petroſel.macedonici,milij ſolis,geniſtæ,bardanæ,ſileris montani, ana ʒ. ij. liquiritiæ raſæ, paſſularum mundatarum & polypod. querc. ana Vnc.j. Fiat decoctio ad ℔. j. ſem. In colat. infunde ſennæ mundatæ Vnc.iiij. agarici albi Vnc. ij. zinziberis Scrup. ij. Bulliant parùm, & fiat expreſſio. In qua diſſolue ſacchari albi ℔.j. Fiat ſyrupus perfectè coctus, de quo capiat Vnc. ij. ſemel, aut bis in menſe, cum decocto hordei,graminis & cicerum rubrorum.

Vel in magna cacochymia fiant pilulæ ex aloë & agarico,quarum duæ, vel tres aſſumantur alternis diebus ante prandium.

Poſt purgationem quædam diuretica vſurpanda ſunt, vt materia mucilaginoſa,tum etiam arenulæ circa vias vrinarias oberrantes educantur.

In hunc finem parari poſſunt decocta ex diureticis, in ſyrupo magiſtrali deſcriptis, compoſita, & cum ſaccharo in iulepi, vel apozematis formam redacta. Vel etiam cum pullo gallinaceo, vel carne hœdina, aut veruecina,parari poſſunt iuſcula in multos dies ſumenda, bis in anno poſt purgationes vniuerſales.

Tum poſt ſingulas purgationes nonnulla ex ſequentibus vſurpari poterunt,& ſemel aut bis in hebdomada continuari.

℞. Caudicum

℞. Caudicum & flor. fabarum ℔. iij. calcitrapæ ℔. j. Contundantur, addendo sacchari candi ℔. j. succi limonum ℔. j. ß. succi arantiorum ℔. ß. Decocti maluæ & althææ factâ forti expressione ℔. ij. mellis ℔. j. Destillentur lento igne, & non permittantur comburi, neque liquores ex toto consumi. Huius aquæ capiat æger ℥. iv. manè, vt dictum est.

℞. Nucleor. mespil. & pulu. electar. diatragacanthi frig. ana ℥. j. rad. ononidis siccæ, liquir. ras. sem. melonum & milij solis, ana ʒ. ij. sem. saxifragæ, genistæ, raphani, brusci, calcitrapæ, ana ʒ. j. sem. althææ & asparagi, ana ℈. j. sacchari candi ℥. ij. Fiat omnium puluis, de quo capiat cochlear j. manè, ter singulis mensibus, nempe circa nonilunium, plenâ lunâ, & mediâ; superbibendo parum vini albi, aut decocti cicerum rubrorum, rad. eryngij & glycyrrhizæ; fortiter posteâ se agitando, aut deambulando.

Carolus Piso eximiè laudat puluerem sequentem, eúmque cum puluere purgante suprà ex eo descripto, vsurpatum, plures pyxides fragmentorum lapidum excussisse refert in quodam præside Lotharingo.

℞. Sem. althææ & violarum, ana ℈. ß. sem. milij solis & rad. liquirit. ana ℈. j. lapidis Iudaici & lapid. spongiæ, an. gr. vj. pulu. ossis dactylorum, mespilorum, cerasorum, ana ℈. ij. sem. melonum ʒ. iij. Fiat puluis. Dosis ʒ. j. sumenda cum pane azymo vino albo madefacto, tribus diebus interlunij cuiusque, & superbibendo iusculum cicerum rubror. alteratum rad. althææ, fœniculi, eryngij, ononidis, petroselini, & granis iuniperi contusis, addendo vinum album, mel, butyrum & succum limonum.

Electuarium sequens à Zappata describitur insignis efficaciæ.

℞. Sem. hyperici probè exsiccati & in tenuissimum puluerem redacti ℥. iij. conseruæ rosarum, aut violar.

℔. j. Misce, fiat electuarium, de quo capiat æger ℥. ß. manè per biduum, tribus horis ante pastum, duabus primis septimanis: posteà semel in septimana per 15. dies; ac deindè semel in mense vel per longiora interualla, secundùm affectus vrgentiam.

Conserua rosarum melior; quia corrigit odorem terebinthinæ à semine hyperici impressum, licèt conserua violarum renibus magis conueniat.

Tabellarum sequentium vsus poterit esse tutissimus, & efficacissimus.

℞. Quatuor sem. frig. maior. mundat. glycyrhizæ rasæ, ana ℈. j. sem. pimpinellæ, ocymi, petrosel. macedonici, nucis mosch. ana ʒ. ß. pulu. aromat. rosat. ℈. ij. sacchari in aqua alkekengi dissoluti ℥. iv. Fiant tabellæ pond. ʒ. iij. Capiat vnam manè tribus horis ante pastum, superbibendo aquæ ononidis, aut herniariæ ℥. iv. cum vini albi ℥. ij.

Vinum alkekengi in curatione descriptum, si per interualla exhibeatur, omnem materiam calculorum educere asserit Villanouanus.

In omnium diureticorum vsu hoc perpetuò obseruandum, ea non esse frequenter vsurpanda, quia trahunt ad partem affectam: ideo semel, aut bis in mense, vel aliquando per maiora interualla exhibere sufficiat, corpore tamen priùs purgato, ne aliarum partium cacochymia ad renes deducatur.

Attamen terebinthina in vsum frequentiorem venire poterit. Refert enim Amatus Lusitanus *curatione 68. cent. 2.* monachum quemdam, cùm articulari morbo, simul & nephritico corripi soleret, & nullo remediorum genere, multis frustrà tantatis, conualesceret, tandem terebinthinæ vsu intra sex menses liberum à dictis morbis euasisse. Deglutiebat autem singulis diebus terebinthinæ particulam nucis magnitudine saccharo admixtam

admixtam. Ratio autem cur terebinthina frequentius vſurpata non noceat, ſicut alia diuretica, ea eſt, meo iudicio, quia vrinas mouendo ſimul aluum laxat; ita vt craſſiores humores per aluum deturbentur, qui ab aliis diureticis ad renes deducerentur.

Vulgò autem vſurpatur terebinthina per interualla, quemadmodum alia diuretica, tum ſola, tum aliis medicamentis admixta, in hunc modum.

♃. Terebinthinæ in aqua ſaxifragæ, vel parietariæ, decies lotæ ℥. ß. Cum ſaccharo fiat bolus. Vel

♃. Caſſiæ recenter extractæ ʒ. vj. terebinthinæ ℥. ß. pulu. liquirit ʒ. ij. Miſce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. ß. pulu. lithontriptici ʒ. ij. Miſce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. ß. rhab. pulu. ʒ. j. Miſce, fiat bolus. Vel

♃. Terebinthinæ ℥. iv. Inuratur in lamina ferrea candente, vt poſſit in puluerem reduci, cuius doſis erit ad ʒ. ij. cum liquore idoneo.

Zacutus Luſitanus *obſer.* 58. *lib.* 2. *Prax. admir.* balſami naturalis vires ad calculos expellendos mirè prædicat, eoque liberatum eſſe virum ſexagenarium, qui per dies octodecim vrinæ ſuppreſſionem à copia calculorum paſſus fuerat. Is primò guttulas aliquot balſami cum oleo amygdalino hauriens, doſim vtriuſque augendo ſingulis diebus, ita vt tandem ad balſami ℥. ß. & olei amygdal. Vnc. iij. aſcenderit, intra decem dies calculos ſex excreuit; & eiuſdem auxilij beneficio in poſterũ præſeruatus eſt, dimidiam ol. amygdalini vnciam, ſex balſami guttulis permixtam ieiuno ſtomacho abſorbens; cuius præſidij ope, ſabuloſam vrinam excernens, in multos annos vitam produxit. Si balſamum Orientale deſit, Peruuianum erit vſurpandum. Idem Zacutus *in eadem obſeruatione*, aquam nicotianæ prædicat

his verbis. *Memini me pluries calculos magnos, renum cauo tenaciter impactos, vſu ſtillatitiæ aquæ ex nicotiana viridi extractæ in potum exhibitæ, per vrinam deturbaſſe. Si ea deſit, eius decocto vtere cum vtilitate multa.*

Sapientiſſimus Varandæus præceptor meus, mirum in modum probat, ad prophylaxim huius affectus, vſum aquarum noſtrarum Balerucanarum, cuius etiam nos admirandos ſæpè vidimus affectus. Huius autem verba ſummo iudicio exarata, & ex diuturna magni illius viri experientia deprompta hîc ſubnectemus. *Nullum eſt*, inquit, *me quidem iudice, potentius præſtantiuſve remedium, poſt accuratam corporis purgationem, ad vias iſtas excrementis ſuis liberandas & mundificandas, quàm potus aquarum noſtrarum Balerucanarum; ſuo enim calore ex bituminali vena profecto, fundunt liquántque quoſcunque craſſiores mucos, & ipſos calculos, ſi adhuc ſint teneriores; nitroſâ autem ſubſtantiâ abradunt quaſi & detergent ſordes iſtarum viarum, & quantitate mirabili quâ aſſumuntur, ſolent impuritates non tantùm inteſtinorum, ſed etiam renum & veſicæ quaſi torrente quodam abripere. Vnde incredibile eſt dictu, quantam viderimus ex calculoſis iſtis hominibus ſaburram, illarum potu, cum vrinis deturbatam. In quibus autem timuimus calefactionem viſcerum, præſcripſimus tunc temporis vini abſtinentiam. iuſcula quoque pullorum, herbis refrigerantibus temperata, julepos temperantes & ſimilia. Quibus ita conſideratis, non veremur etiam pituitoſos ac pingues homines (dummodò firmiſſimis viribus) in balneum dictarum thermarum præcipitare, ſemel tantùm in die circa auroram, munitis priùs renibus & hepate propriis quibuſdam inunctionibus, atque etiam duplici linteolo inuolutis: vt deinceps ſudoribus concitatis, viiſque iſtis relaxatis, excrementa huiuſmodi copioſè*

piosè vacuentur. Licebit etiam posteà dum erunt domi, si ita videatur, emendare, quidquid empyreumatis contraxerint, vsu balnei domestici ex aqua dulci, & refrigerantibus ac humectantibus parati.

Conferunt etiam non parùm ad huius affectus præcautionem, aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ. Quia non solùm materiam mucilaginosam atque tartaream, ex qua coagmentantur calculi, dissoluunt, & arenulas deturbant; sed etiam hepatis & renum calidam intemperiem corrigunt; ideóque in calidioribus dictarum partium intemperaturis huiusmodi aquæ erunt conuenientissimæ.

Cùm autem naturæ calidiores à prædictis remediis diureticis, maiori ex parte calidis, aliquantulùm læduntur; eorum loco alia magis temperata illis substitui poterunt, quorum præcipua sunt.

Aqua foliorum, & siliquarum fabarum recentium, vel aqua herniariæ.

Aqua limonum destillata etiam commendatur. Limones integri in taleolas diuiduntur & destillantur in B. M. Ad magis refrigerandum, cum lacte distillantur vtiliter.

Conserua fructus cynorrhodi, quæ diuretica est; attamen refrigerat, & à Cratone in hoc casu laudatur.

Conserua flor. althææ, vel maluæ, quæ leniendo & humectando vias vrinarias, arenularum exclusionem adiuuat.

Succus portulacæ inspissatus, & in pululas redactus, ʒ. j. pondere exhibitus, renes potenter detergit.

Flores granatorum exsiccati, & ʒ. j. pondere sumpti calculosam materiam expurgant.

Idem præstat spongia bedegaris exsiccata, & pari pondere cum liquore idoneo propinata.

Butyrum recens cum saccharo cando partibus æqua-

libus mixtum, quotidie manè ſumptum ieiunio ſtomacho, vias vrinæ lenit & abſtergit, ac calculi generationem impedit.

Idem præſtant amygdalæ amaræ, ſi quotidie x. aut xij comedantur.

Nec minoris ſunt efficaciæ nuces auellanæ ante paſtum comeſtæ, quæ a Cratone commendantur; dicente ſe compertum habere, non paucos ſæuis cruciatibus calculi diu affectos, vſu auellanarum liberatos. Quod quidem diſertè confirmat Amatus Luſitanus *curat.*, 8. *cent.* 7. vbi ſic loquitur. *Vir qui nephritim patiebatur, & de renibus non rarò capillos rubentes per virgam mittebat, multùm querebatur; lumborum namque & iliorum, imò totius ventris dolores & rugitus ſæpè ſentiebat. Pro quibus abigendis ſymptomatis, multis eſt vſus remediis, fruſtrà tamen. At cùm præter ſpem, ex cuiuſdam commendatione, auellanis in victu vteretur, liber & ſanus à tantis affectionibus euaſit. Conſuluerat autem illi vir quidam, ſi morbum profligatum vellet, auellanas cum internis ſuis membranulis comederet initio prandij & cœnæ. Cæterum ille remedium conſiderans familiare, non ſolùm initio menſæ eas comedebat, ſed medio & fine. Quarum aſſiduo vſu ita valuit, vt nunquam poſteà morbum perſenſerit.* Addit Amatus Luſitanus in ſcholio. *Non ſolùm vir hic de quo agimus, per auellanarum eſum ſanus ex hac mala affectione fuit, ſed plures alij. Sunt autem auellanæ hæ vulgares, ponticæ nuces dictæ, quas Auic. inter eas medicinas quæ lapidis renum materiam abſumunt, reponit. Sed qua facultate operentur, dubium eſt. An fortè ſuâ ſiccitate, & facultate in membranula interiore comperta? Sed non deſunt alij, qui hoc operari ſuâ nuclei parte oleosâ contendunt.*

Chymici ſpirituum ſalis laudant, illiuſque guttas aliquot manè cum iuſculo, aut alio liquore exhibent.

Aqua tepida excocta à Zechio commendatur, sex, vel septem vnciarum pondere, ante omnem cibum bis, aut saltem semel in die pota; *nihil enim*, inquit, *adeò renes à recrementis vacuos & temperatos reddit. Igneus enim eorum calor aquæ tepore tandem extinguitur; ita vt in posterum calculos procreare non possint.*

Pro potu vtatur æger vino tenui & paucifero; cum decocto radicis eryngij. Quod quidem decoctum pro potu ordinario à Cratone commendatur. Et nos egregios illius vidimus effectus. Sed eryngium marinum vulgari multò præstantius est.

Nonnulli à calculo præseruati sunt vsu ad potum ordinarium vini expressi ab vuis acidulis, quæ vulgò apud nostrates *vnies* nominantur, ita vt vineam ex illis vuis ad hunc vsum de industria condiderint.

Ad prophylaxim etiam huius affectus non parùm conducit renum intemperiem calidiorem corrigere. cui rei proderunt remedia, in calida hepatis intemperie descripta; quæ etiam renum intemperiem emendare valent. Præterquam quòd caliditas immodica renibus non rarò ab hepate communicatur.

Inter cætera verò serum lactis per mensem integrum verno tempore vsurpatum, præstantissimum est. Tum etiam aquæ minerales acidulæ & vitriolatæ omnia viscera interna potenter refrigerant.

Inter externa balneum aquæ dulcis tepidæ frequenter vsurpatum, & natatio in flumine æstatis tempore erit conuenientissima.

Epithema sequens renibus etiam frequenter admoueri poterit.

♃. Aquarum lactucæ, nymphææ, & rosar. ana ℥. iij. aceti rosacei ℥. ij. Misce, admoueatur valdè tepidè manè & serò.

Conuenit etiam sequens linimentum, præcipuè

hyemis tempore.

℞. Ol. rosac. nymph. & violar. in aceto & aqua rosac. lotorum, ana ℥. j. mucilag. althææ extractæ in aqua parietariæ ʒ. vj. ceræ tantillum; fiat linimentum pro vnctione renum mane & vesperi.

Temperatur & renum caliditas immodica, laminâ plumbeâ perforatâ, supra regionem renum continuò gestatâ.

Ac denique quia ventriculi cruditates materiam suppeditant calculis generandis, illius etiam ratio habenda est, & roborandus ventriculus sumptis & admotis, in illius partis imbecillitate descriptis.

CAPVT II.

De Calculo vesicæ,

QVamuis ordinis ratio postulare videatur, vt omnes renum affectus seriatim persequantur, tamen ordo doctrinæ postulat, vt calculo renum, vesicæ calculum subnectamus, cùm eadem vtriusque sit natura & conditio; & maxima pars eorum quæ de calculi renum generatione diximus, eadem etiam calculo vesicæ conueniant.

Causæ egitur materialis & efficiens calculi vesicæ eædem omnino sunt, quas ad calculi renum productionem concurrere suprà retulimus. Hæc tantùm in eorum generatione differentia annotanda est; quòd pueri magis calculo vesicæ laborent, senes verò calculo renum magis afficiantur. Cuius euentus ratio à Galeno tradita est *in 6. epid. sect. 3.* quia nimirùm crassities vrinarum, quæ in pueris frequenter ob ingluuiem contingit, à calore illorum blando dissoluitur, ac simul diffundi

diffunditur; nec in renibus moram trahit, adiuuant facultate expultrice renum, quæ fortioreſt in ea ætatee ſed lapſa in veſicam, ibi reſidet, ac moratur diutiùs, quia pueri ludicris intenti, & diuturno ſomno indulgentes, longiora faciunt meiendi interualla; adde quòd vrina minùs acris, veſicæ expultricem non irritat, donec copiâ grauans efficiatur: & ſic fæx iſta retinetur, neque poteſt deinde commodè expurgari per exiguum adhuc vrinæ canaliculum; præstereà veſica ab vrinæ copia valdè diſtenta, non poteſt tam exactè ſeſe contrahere, vt totam vrinam euacuet, ſed aliqua eius portio in fundo remaneat, quæ eſt craſſa illa fæx calculis coagmentandis idonea. Senes contrà frequenter emingunt eam materiam, quæ in veſica continetur; ampliórque ductus patet ad eius expulſionem. In renibus autem craſſamentum illud moratur, quia viſcidius eſt, neque poteſt diſſolui ab effœto calore, aut tranſcolari ob ſiccitatem & quaſi ariditatem in renibus iam contractam; vnde Hippocr. *in Coacis* vult lapidem in veſica non generari a decimo quarto ætatis anno, vſque ad ſexageſimum, niſi priùs extiterit.

Fernelius nouam de calculi veſicæ ortu opinionem propoſuit, dicens omnem calculum in veſica contentum rudimentum è renibus traxiſſe, & in veſica poſtmodum incrementum ſumpſiſſe. Quando nimirum calculus è renibus excidit per dolorem nephriticum, ſi grandiuſculus ſit, in veſica ſubſiſtit, ibique nouæ materiæ appoſitione ſenſim accreſcit. Aſſerit etiam ſe in contritis veſicæ calculis nucleum quemdam in medio reperiſſe è renibus exturbatum, diuerſiâ reliquo integumento coloris & ſubſtantiæ. Neque vnquam ſe aliquem offendiſſe calculum in veſica habentem, qui nephriticis doloribus antea diuexatus non fuerit.

Verùm

Verùm hæc ſententia à probatis autoribus non paucis reiicitur; qui ſua experimenta prædictis contraria afferunt; quamplurimos nimirum calculos ex puerorum veſicis extractos, ſe vidiſſe aſſerentes, nucleos habentes, à reliquo integumento, nec calore, nec ſubſtantia vllo modo diſſimiles. Et certè vulgaris experientia nobis apertè demonſtrat, pueros calculo veſicæ laborantes, nunquam doloribus nephriticis affectos fuiſſe; quod ſæpiſſimè contingeret, ſi calculorum rudimenta à renibus extruderentur. Verum quidem eſt in adultioribus non rarò, calculos à renibus deturbatos in veſica contineri, & per nouæ materiæ additionem, paulatim increſcere. Sed illud ſemper ita fieri negandum eſt, & conſtanter aſſerendum quamplurimos calculos exordium ſumere in ipſa veſica.

Diagnoſis calculi veſicæ difficillima eſt, præcipuè in principio quando calculus exiguus eſt; grandior enim factus, ſatis euidentes notas præ ſe fert. Nos verò eam quantum artis beneficio præſtari poteſt, elucidabimus.

Primum ſignum eſt. Dolor in collo veſicæ, qui circa finem mictionis exaſperatur, & ad glandis extremum exporrigitur, omninò ſimilis illi qui in dyſuria contingit, & ab ea vix diſtinguitur in principio, donec alia ſigna apparere incipiant.

Secundum ſignum. Pruritus in pudendo, qui ægros cogit illud ſæpe ſcalpere, & contrectare, ac veluti diſcerpere, moleſtiam illam auferre conantes.

Tertium ſignum. Pondus in peritonæo & tota pectinis regione, cum dolore grauante, quod fit à calculo grandiori.

Quartum ſignum. In calculo grandiori ſumma mingendi difficultas, cum ſummo conatu, parturientium more, & vrinæ ſtillicidio guttatim effluentis, cum micturitione frequenti.

Quintum signum. Vrinæ suppressio inter mingendum, vt in medio cursu subitò supprimatur, calculo ad vesicæ orificium cum vrina delato, illudque obturante.

Sextum signum. Facilior exitus vrinæ resupinato corpore, quia calculus in ea positura à canali vesicæ longiùs recedit. Tum quando vrina inter mingendum supprimitur, si corpus resupinetur, & concutiatur, liber fit vrinæ exitus, calculo ad vesicæ fundum translato.

Septimum signum. Frequens virgæ erectio, quæ tum à retentione vrinæ procedit, tum à phlogosi vesicæ, quæ calculi attritione inducitur.

Octauum signum. Tenesmus ac frequens desidendi cupiditas, quæ mingendi cupiditatem sequitur, propter consensum sphincteris ani & vesicæ, vno enim irritato, alter etiam irritatur, quia ramos recipiunt ab eodem neruo.

Nonum signum est, quod ægri quiescere non possunt, & in vno loco manere; sed valdè inquieti sunt, cerebrò mouentur, & crura alternatim exagitant; & si maior sit calculus, vix recti stare possunt, equitare vel ambulare per salebrosa loca, quia tunc temporis ceruix vesicæ à lapide commoto valdè contunditur.

Decimum signum est, quòd ægri à nullo remedio leuantur, sed vt plurimùm peiùs habent. Quia medicamenta quæcumque vrinæ vias peruadunt; vel nouam materiam ad vesicam deducendo, malum augent, vel pituitam abstergant, quæ lapidi circumducta, eum mitiorem reddit, & contrà is denudatus acriùs mordet tunicam vesicæ interiorem.

Vndecimum signum ex eo depromitur, quod cùm æger doloribus nephriticis obnoxius sit, & in fine paroxysmorum calculos excernere soleat, quos eorum dolorum causas fuisse certum est; si aliquando post dolores illos calculum nullum exereuerit, vt anteà solebat;

ſignum eſt eum calculum,qui dolorem efficiebat,in veſicam fuiſſe detruſum,in eaque retentum;vbi ſenſim incrementum ſumit, & prædicta ſymptomata ſenſim inducit. Ideò ſi quis à dolore nephritico liberatus, nullum calculum excreuerit, & poſt aliquod tempus vrinæ difficultate vrgeri incipiat, maxima eſt retenti calculi coniectura.

Duodecimum ſignum deſumitur ex Hipp. *Aph.* 79. *ſect.*4. *Quibus in vrinis arenoſa ſubſident, his veſica calculo laborat.* Qui Aphoriſmus multorum ingenia torſit. Galenus *in illius commentario* dicit, eum manifeſtè mancum eſſe, quod Hippocrates dimidiam illius partem omiſerit: ſiue enim in renibus, ſiue in veſica calculi generentur, arenoſa cum vrinis ſimul egrediuntur. Et ipſe Hippocrates huic contradicit Aphoriſmo *lib. de internis affectionibus*, vbi veteres Medicos reprehendit, putantes arenam eſſe ſignum calculi in veſica. Cardanus *in comment. eiuſdem Aphoriſmi* teſtatur ſe ab annis triginta arenulas primò rubras, poſtmodùm verò albas quotidie & copioſè excreuiſſe, ſine vlla calculi renum aut veſicæ ſuſpicione. Aſſerit etiam vix è decem vnum reperiri, qui arenas cum lotio non excernant; raros tamen eſſe, qui renum calculo laborent, ac rariores multo qui veſicæ. Referunt etiam Hiſpanos magna ex parte arenas cum vrinis excernere, qui tamen parùm lithiaſi obnoxij ſunt.

Nos ſuperiori capite arenas diſtinximus, quæ calculum ſignificare poſſunt ab iis quæ nullo modo indicant. Sed diximus eſſe ſignum valde æquiuocum. Fit enim plerumque vt robore facultatis expultricis arenulæ illæ penitùs excludantur,nec vllo modo retineantur in renibus & veſica. Et quamuis huiuſmodi arenulæ certiùs indicarent; nunquam tamen ſoli veſicæ tribui poſſent. Atque adeò Aphoriſmus, vt verba illius ſonant, ſemper

per falſitatis conuincitur.

De huius Aphoriſmi interpretatione lis maxima orta eſt inter Beuerouitium & Salmaſium (viros doctiſſimos, & in autorum ſententiis obſcurioribus, aut mutilatis, reſtituendis, peritiſſimos) quæ integra vtrinque peperit volumina. Noſtrum non eſt, neque inſtituti noſtri ratio patitur, in iis diutiùs immorari; hoc vnicè ſtatuentes, pro omnium criticarum diſſenſionum reſolutione, autorum ſententias, quæ primâ fronte veritati, & quotidianæ experientiæ contrariæ videntur, ad eum perpetuò ſenſum eſſe retrahendas, qui veritati magis conformis & conſentaneus eſt; etiam ſi termini ſententiarùm eum ſenſum pati non poſſint; qui in tali caſu cenſendi ſunt ſuppoſititij, & ab aliis (fortè imperitis) adiecti: aut fortè illas ſententias integras, eſſe ab aliis inſertas, vt ſæpe Galenus dicit de quibuſdam Hippocratis ſententiis, quas ab aliis adiectas pronuntiat, vtpote Hippocratis maieſtatem præ ſe minimè ferentes. At verò Beuerouitij interpretatio circa arenoſam ſubſidentiam ad mentem Hippocratis non videtur inſtituta, neque magni vſus in actu practico. Primò non videtur menti Hippocratis reſpondere, qui in præcedentibus Aphoriſmis ſigna deſumit ex vrinæ contentis; quod ſuum propoſitum ſequens, ſumit etiam ſignũ ex arenulis in vrina ſubſidentibus, quas dicit calculum veſicæ ſignificare. At Beuerouitius ſenſum illum inuertens, dicit Hippocratem eſſe intelligendum de arenulis, quæ per vrinas anteà excerni ſolebant, ſi ſubſiſtant in veſica, id eſt, retineantur, & non ampliùs excernantur, ſignum eſt illas arenulas retentas calculum in veſica coagmentare. Hæc interpretatio, vt dictum eſt, menti Hippocratis non reſpondet; deinde nihil confert ad vſum praxeos. Illi enim qui arenulas cum vrinis emingere ſolent, quædam habent interualla, in quibus ta-

men non fit calculus in vesica. Neque magnam habet vim quod Beuerouitius notat, in aliis Aphorismis Hippocratem, vbi ponit signa ex vrinæ contentis desumenda, non vti verbo subsidentiæ, sed potiùs excretionis. V. g. *Qui pus aut sanguinem mingunt; Quibus cum vrina crassa furfurosa exeunt*, &c. At hîc vtitur nomine subsidentiæ, vt aliud quidpiam significare videatur.

Verùm nos ad vsum artis omnia reuocantes, dicimus Hippocratem in hoc Aphorismo non potuisse vti nomine quodam excretionem tantùm significante, quia distinguere debebat illas arenulas, quæ calculum significant, ab illis quæ nullo modo eum indicare possunt: illæ autem arenulæ (vt cap. superiori diximus) subsident in fundo matulæ; aliæ verò minimè, sed tantùm matulæ parietibus adhærent, & ideò rectè Hippocrates vt illas arenulas ab his distinguat, dicit quibus sabulosa subsident, quia aliæ arenulæ, quæ non subsident, non sunt calculi indicium.

Quandoquidem igitur hic Aphorismus ad veritatẽ, & vsum artis reuocandus est, quantùm fieri potest, existimamus interpretationem a Ioanne Zechio (in artis operibus exercitatissimo) propositam, reliquis omnibus esse anteponendam: cuius beneficio signum pathognomonicum stabilitur calculi vesicæ, & magnus Aphorismi visus elicitur in Medicina facienda, cùm secundùm omnes alias interpretationes, inutilis reddatur. Atque vt debitus honor Zechio reddatur, apud eos qui eius operibus carent; operæ pretium duximus, ipsa illius verba transcribere, quæ habentur in libro consultationum medicarum, consultatione 58. *Hippocrates*, inquit, *Aph. 76. sect. 4. à nullo, neque ab ipso Galeno hactenus, vt decet, explicato, hanc protulit sententiam. Quibus in vrina sabulosa subsident, his vesica calculo laborat. Quam quidem sententiam, si ea ratione ad-*

mittamus

mittamus, quam interpres Galenus sequitur, falsam prorsus esse ex eo facilè constat, quòd infiniti fermè homines vrinam sabulosam, toto eorum vitæ tempore, mingere obseruentur (& vnus ex illis sum) citra tamen vllam vesicæ lithiasis suspicionem. Quo fit vt non possim non valdè Galenum, tantum virum, & omnes alios post ipsum scriptores admirari; quippe qui tanti momenti ad Medicinam faciendam Aphorismum, vel non intellexerint, quod quidem vix adduci possum vt credam, vel saltem ob aliquam in eo ambiguitatem dissimularint. Tota autem propositæ difficultatis explicatio ex illius verbi, [sabulosa] *proprio significatus palam desumitur: etenim hac voce,* sabulosa, *Græcè* ψαμμώδεα, *nihil aliud summus Hippocrates intelligere voluit, quam sabulum crassum, cui veluti terra pinguis sit admixta. Hoc est, lutosum, siue argillosum quid, veluti narium mucus, matulæ fundo tenaciter inhærescens. Signum sanè lapidis maioris in vesica concreti pathognomonicum. Sed quoniam in rebus humanis nihil est perpetuum, mirari non oportet, si interdum consimili affectu laborantes hoc signo destituantur, quòd lapis in vesica sit exiguus vt in Illustrissimo ac Reuerendissimo Cardinali Paleoto obseruauimus. Causam autem huius cœnosi excrementi aliàs fusiori sermone explicuimus.* Hactenus Zechius. Vbi autem cœnosi illius excrementi causam reddiderit, compertum nobis non est. Nos verò eam dilucidè exposuimus capite superiori, vbi ostendimus mucosam illam materiam esse vesicæ malè affectæ proprium excrementum, quando nimiam sanguinis copiam, & superfluos humores ad se transmissos concoquere & assimilare non potest, eosque in mucilaginosam istam materiam conuertit; & illam prauam vesicæ diathesim à calculo vt plurimùm excitari. Relegantur illa in hoc loco, quia ad eorum quæ suprà dicta sunt, intelligentiam plurimùm faciunt.

Sed vna adhuc remanet difficultas, quòd nonnulli aliquando materiam pituitosam & mucilaginosam quotidie cum vrina excernunt, quamuis à calculo vesicæ immunes sint. Et refert Cardanus *loco suprà citato* Leonem quemdam monachum diui Augustini, tantum pituitæ lentæ in matula concreta sæpe illi ostendisse, vt ouum anseris magnitudine superaret; & tamen lapidem nunquam habuisse.

Cui dubio respondemus, materiam mucilaginosam è vesica prodeuntem, in eo distingui ab illa quæ ex aliis partibus procedit, quod quæ à vesica, magis tenax & glutinosa est; ita vt fundo matulæ aut vitri ouroscopi tenaciter adhæreat, nec post vrinæ effusionem vehementi concussione excuti valeat. Quæ verò est ab aliis partibus, fundo matulæ non adhæret, sed ea inuersa statim cum vrina effluit. Hoc vsus nos docuit, quod à nullo auctore hactenùs est animaduersum. Illa autem glutinositas maior in excrementis vesicæ, à propria illius natura dependet, quæ membranea est, & glutini huic producendo idonea; quemadmodum videmus ex pellibus mẽbraneis aliorum animalium, gluten seu collam confici firmissimam, ad varios vsus mechanicos idoneam.

Hanc autem materiam glutinosam seu argillosam, vt vocat Zechius, à praua vesicæ dispositione ex calculo contracta prouenire, nos inde probare possumus, præter ea quæ superiori capite dicta sunt, quod alias obseruauimus puerum duodecim annorum calculo vesicæ laborantem, qui quotidie cum vrina mingebat materiam glutinosam fundo vitri adhærentem. Postquam verò calculus sectione ademptus est, puer ille per mensem integrum eandem materiam post sectionem cum vrina excreuit, postmodùm verò nihil tale emisit. Quod apertè demonstrat, illam materiam ex vesicæ mala dispositione prodiisse, quæ cum non illicò post exsectionem

nem curari poterit, sed per aliquod tempus perseuerauerit, illa etiam continuauerit materiæ glutinosæ excretio; sed vitio vesicæ curato, nunquam ampliùs apparuit talis materia, quod ostendit eam non aliunde, quam è vesica prouenisse.

Sciendum etiam pro coronide, hanc quidem materiam mucilaginosam prædictis conditionibus stipatam, quoties apparet, calculi vesicæ præsentiam indicare: non tamen contra, quando non apparet, eiusdem absentiam significare; quia sæpe contingit, vt calculus læuis & politus, & nulla asperitate donatus, aut quantitate minor, vesicam tantoperè non offendat, vt inde praua illa diathesis oriatur, & tunc vrinæ claræ perpetuò redduntur. Igitur signum istud pathognomonicum dici potest, quatenus præsens, calculi vesicæ præsentiam indicat: quamuis absens eiusdem absentiam non significet.

Neque præterea digna esset viro cordato hæc obiectio, vel potiùs cauillatio, quod ex nostra obseruatione suprà proposita, talis materia cum vrinis excernebatur, quamuis calculus non esset in vesica, qui anteà per excisionem ademptus fuerat. Sufficit enim calculum anteà & nuperrimè adfuisse, qui huius effectus causa fuerit. Atque adeò talis materia significat calculum, qui vel iam adest, vel nuperrimè adfuit.

Vltimum difficillimæ istius diagnosis signum petitur ab exploratione quæ fit per catheterem, & digiti in anũ immissionem, ad quam tandem confugiendum est, vt illa omnino indubia reddatur. Quod etiam intelligendum est de iis quæ vtplurimùm contingunt; non de iis quæ semper. Aliquando enim calculus substantiâ mucosâ, vel etiam cystide obuolutus est, vt certa illius exploratio fieri non valeat; & lithotomos aliquando in eo decipi videamus. Quod tamen de cathetere præcipuè audiendum est: nam exploratio quæ fit per im-

miſſionem digiti in anum, longè certior eſt, & non ſolùm calculum adeſſe oſtendit, ſed etiam illius differentias quoad magnitudinem, figuram, & numerum, patefacit.

Prognoſis huius affectus, non niſi laborioſa & periculoſa inſtitui poteſt. Laborioſa quidem, ex eo quòd minimi tantùm calculi per anguſtum veſicæ meatum excludi poſſunt; grandiores verò, ſi duriores ac veluti ſilicei, conteri ac diſſolui nequeunt; ſi verò molliores, gypſei aut tophacei, aut alio quouis modo friabiles, diſſolui quidem poſſunt longo efficacium remediorum vſu, quem vtplurimùm ægrotantes ferre nequent, & ideò talis curatio rariſſimè ſuccedit; itavt ſæpiſſimè ad ſectionem veniendum ſit, quæ quàm plena ſit terroris quotidianus euentus docet, cùm plurimi ex illa operatione moriantur. Vnde Hipp. in iuramento, diſcipulos ſuos monet, ne hanc ſectionem aggrediantur, ſed eam lithotomis perficiendam relinquant. In mulieribus tamen facilior eſt operatio, & periculi expers, quòd latiorem habeant meatum vrinarium, & nullâ ſectione, ſed ſimplici dilatatione perficiatur.

Curatio calculi in veſica concreti eaſdem habet intentiones, quæ ſuprà in renum calculi curatione propoſitæ ſunt; vt nempe materia illius antecedens euacuetur, reuellatur, eiuſdemque generatio prohibeatur: materia verò coniuncta, ſeu calculus ipſe imminuatur, atteratur & diſſoluatur. Quibus intentionibus proſunt remedia etiam ibidem propoſita.

Ex quibus maximæ eſt efficaciæ aqua ex cepis deſtillata, cuius vſu per 40. dies continuato, nos calculum fabæ magnitudinem ſuperantem è veſica excretum vidimus.

Attamen & grauiſſimorum authorum ſententia, & quotidiana experientia docet, medicamentis ore aſ-
ſumptis

sumptis vix ac ne vix quidem calculum vesicæ dissolui posse. Vnde fit, vt ad lithotomiam, seu calculi chirurgicam extractionem, vt plurimùm confugiendum sit. Quia tamen nonnullæ inueniuntur historiæ calculo laborantium per medicamenta curatorum, nos præcipuas hîc annotabimus; vt cuique liberum sit efficaciora experiri remedia, priusquam periculosissimæ & terroris plenæ Chirurgiæ sese committat. Adde quòd reperiuntur aliquando calculi ita molles & arenosi, aut recenter concreti, vt eos dissoluere non sit impossibile. Nam durorum & siliceorum dissolutio minimè sperabilis est.

Horatius Augenius *tom. 2. epist. medicinalium lib. 6. epist. 8. Ego*, inquit, *bis in hunc diem calculum vesicæ fractum vidi, primò casu, mox deliberatione atque maturâ consultatione additâ. Casus fuit: Filium Ianeti Pontificij typographi Romæ expurgandum susceperamus, vt postea tutior ad ipsam sectionem accederet. Tentauerat enim anteà omnia remediorum genera, tum à Medicis Venetis, tum Florentinis, præscripta. Cùm vero nullam vtilitatem subsequi deprehenderet, secari cupidus sacerdotem iussit accedere, vt si ex sectione moreretur, animæ fuisset consultum. Requisitus fuit ex Societate Iesu, qui auditâ confessione ab ægroto, & cognito morbi genere, proponit illi pharmacū, vt dicebat, magni vsus, de quo & in se ipso, & in aliis periculum fecisset. Experiri placuit, neque facti pœnituit. Nam qui proximè incidi debebat, liber ab omni calculo nono die fuit. Pharmacum autem à Iesuita ei datum hoc erat.*

℞. Pulu. millepedum Drach. j. ad summum ℈. iiij. aquæ vitæ Vnc. sem. iuris cicerum rubrorum Vnc. ix. vel x. Capiat horis ante prandium quinque.

Ego verò iuuenem annorum 18. calidi & sicci temperamenti totius corporis curaturus, duxi imminuendam quan-

titatem aquæ vitæ, & vbi singulis diebus datum alteri fuit antidotum, huic alternis dari iussi; & pro refrigeratione totius corporis, aquæ fabarum & fragorum. ana Unc. v. propinari intermedio die, cum gutt. vj. olei de chalcantho, & Unc. j. iulepi violati. Hoc autem modo pharmacum præbebam.

℞. Pulu. asellor. præp. ℈. j. aquæ vitæ ℈. ij. decoct. cicer. rubr. Vnc. viij. Misce, capiat horis sex ante cibum. Hæc Augenius.

Sennertus *cap. de calculo vesicæ*, memorabilem historiam refert VVilhelmi Laurembergij Professoris Rostochiensis, ab eodem acceptam, qui prouecta iam ætate calculo vesicæ affectus, ac sectionis auxilio periculosissimo se se committere nolens, de aliis remediis cogitare cœpit. Primò ergo liquorem illum nephriticum celeberrimum, magnóque apud Principes in pretio & vsu habitum expertus est, qui ita paratur.

℞. Salis tartari albi Vnc. j. Affunde aquæ petrosel. ℔. j. Misce, & per chartam bibulam cola, & liquori color croceus corticibus aurantiorum concilietur. Vsurpauit etiam gemmam illam Indicam, *Igiada* Hispanis dictã, ad calculum frangendum celeberrimam. Sed vtriusque remedij nullam vim deprehendit. Ergo inter reliqua, quæ ad calculum comminuendum commendantur, pharmacum ex asellis experiri voluit, quo duos adolescentes vesicæ calculo laborantes feliciter sanatos esse, Horatius Augenius profitetur.

Ad cuius imitationem, præmissis vniuersalibus, & exquisitâ victus ratione institutâ, accepit asellor. præparat. ℈. j. spiritus iuniperini ℈. iij. iuris cicer. rud. Vnc. x. quo manè assumpto, primâ & secundâ vice à sumpto medicamento, tribus, aut quatuor horis, quandam pectoris compressionem percepit, & quasi imminens ani-

mi

mi deliquium, vt necesse haberet theriacæ Drach. j. potioni admiscere. Atque ita remedio hoc totos 15. dies vsus est. Sed toto hoc spatio, ne minimum sabuli expurgari reperit. Itaque alia addenda ratus, sequenti medicamento vsus est.

℞. Asellor. præp. Vnc. ij. leporis præpar. sang. hirci præpar. spongiæ rosar. sylvestrum, semin. viol. purpur. ana Vnc. j. specierum lithontribi ℈. ij. Misce, fiat antidotum. Cuius accepit ℈. ij. decocti diuretici Vnc. x. spiritus iuniperi ℈. ij. Quod medicamentum vbi manè horâ quintâ hausisset, secundâ, vice, post horas plus minus quatuor, sub pubis osse ad regionem ostij vesicæ, magnos sentire cœpit dolores. Paulò post parum vrinæ profluebat, & cum ea lamellæ exiguæ, instar squamæ piscis subrubeæ: quæ licet aliquam viscidítatem habere viderentur, ad tactum tamen in sabulum resoluebantur. Ita vt manifestè appareret tunicam vel crustam esse, à maiore calculo solutam. Cuius medicamenti vsum cum continuaret, interdum quarto, nonnunquam quinto die huiusmodi lamellæ crassiores, & fragmenta sæpe grandiuscula profluxerunt, præsertim vbi lauacro aquæ dulcis vteretur. Cum verò & à calculo & ab eius fragmentis orificium vesicæ esset sauciatum, ad leniendum dolorem medicamentis vsus est. Atque horum medicamentorum vsu, 17. septimanarum spatio à calculo liberatus est. Decoctum hoc fuit.

℞. Rad. glycyrrhizæ ℈. iv. althææ, gram. ononidis, ana Vnc. ß. baccar. halicacabi, n. xx. cicer. rub. Vnc. iv. vuar. passar. Vnc. j. sem. quatuor frigid. maior. ana ℈. j. hordei M. ij. Coque in aquæ alkekengi, ononidis, fragorum, flor. fabarum, ana ℔. j. sem. Colaturæ adde syrupi de althæa Vnc. iv.

Millepedes ita præparantur.

℞. Asellor. viuorum ℔. ij. Abluantur aquâ ononi-

dis, & à sordibus purgentur; deinde vino Hispanico Petrosimeno dicto inebrientur, eóque sensim effuso, coniiciantur in ollas vitreatas, quantò plures, tantò melius, cùm in vnam ollam coniecti, citra combustionem vel putrefactionem difficulter exsiccari possint. Hæ ollæ luto diligenter occlusæ in furnum à panis coctione calente collocentur; vt moderato calore exsiccentur,& in puluerem redigi possint. Huic pulueri rursùm infunditur sensim vinum Hispanicum, quantùm imbibere poterit,& rursùm exsiccatur. Istáque imbibitio & exsiccatio tertiò repetatur. Quartâ vice hoc liquore irroretur.

♃. Aquæ fragor. Vnc. iij. spiritus vitrioli ʒ.ß. Misce.

Iterùm puluis exsiccetur, & tenuissimè contritus, in vitro vsui seruetur.

Præter dicta remedia, vsus aquæ ex sanguine hirci destillatæ, vel vrinæ hirci recenter mactati, tentari potest, modo in calculo renum proposito.

Si medicamentis calculus frangi nequeat, ad operationem deuenire, quantumuis periculosissimam, necessitas exigit, ne æger cum grauissimis & diuturnis doloribus tandem conficiatur. Ea autem peritum artificem & valdè exercitatum desiderat, vt debitè administretur; sic enim vtplurimum solet succedere, nosque quamplurimos hoc modo sanatos vidimus.

Medici autem munus hac in parte est,ante operationem corpus præparare per venæ sectionem, purgationem, vitamque idoneam, provt rei status indicabit. Notandum autem, minimè periculosam esse in mulieribus calculi extractionem, quippe quæ solâ meatus vrinarij,qui breuissimus est, dilatatione perficitur.

Si æger curationem per sectionem reformidet, aut desit peritus Chirurgus, interim, lapis vesicæ ceruicem, in quam sæpe incumbit, asperitate suâ exulceret,

lenientia

lenientia remedia vsurpanda sunt, qualia pro ardore vrinæ infrà describentur.

Quòd si fortè lapis in ceruicem vesicæ impactus vrinam supprimit, supino decubitu, cruribus eleuatis, & corpore agitato decutiendus est; dein fotu aut insessu emolliente; tum cathetere intromisso, qui lapidem in capacitatem vesicæ impellat.

CAPVT VI.

De inflammatione renum & vesicæ.

QVia inflammatio renum & vesicæ iisdem curatur remediis, ideò vtramque in eodem capite includimus, quamuis in diagnosi quandam habeant differentiam, quæ in sequentibus explicabitur.

Est autem inflammatio renum & vesicæ, tumor illarum partium, ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi in propriam illarum substantiam effusi.

Non admodum frequens est partium istarum inflammatio, ob substantiam earum solidam ac densam; interdum tamen fieri solet, quia renes carnoso præditi sunt parenchymate, sanguini recipiendo idoneo: vesica verò licèt exanguis & spermatica sit, cùm tamen sanguinem ad sui nutritionem, per venarum propagines recipiat, non est dubium, quin illo nimiâ copiâ influente & extrauasato inflammatio fieri possit; quemadmodum in aliis corporis membranis, vt menyngibus cerebri, pleura, mediastino, aliisque contingit.

Diximus istas inflammationes ex affluxu humoris sanguinei, vel biliosi produci, quandoquidem pituita & melancholia in sanguine redundantes, illum

crassiorem reddunt, quominus densam earum partium substantiam subire possint: aut saltem exigua debet esse crassorum istorum humorum portio cum sanguine permixta, vt hunc affectum producat. quod etiam rariùs contingit.

Causæ hunc affectum producentes ex rebus naturalibus, non naturalibus, ac præternaturalibus desumuntur.

Ex parte rerum naturalium, infirmitas illarum partium congenita, & à parentibus contracta, vel magna substantiæ earum laxitas, feruor & caliditas excedens illis ab ortu impressa, cuius ope humores copiosos attrahunt; ætas iuuenilis, & feruida, ad inflammationem inducendam plurimum conferunt.

Ex parte verò rerum non naturalium, ad huius affectus productionem plurimum possunt; venus immodica, partes istas maximè debilitans, & plurimum sanguinem, aliosque humores ad eas alliciens; crapula, & vsus vini generosioris ac meracioris; tum ciborum salsorum & piperatorum, animi pathemata grauiora; supinus decubitus in culcitra molliori; exercitationes vehementiores, aut labores insueti; insignium euacuationum suppressiones, vt mensium, hæmorrhoidum, aut hæmorrhagiæ è naribus, quæ causas internas, plethoram scilicet & cacochymiam multiplicant, & humores ad interiora viscera quasi refluxu quodam propellunt.

Res denique præternaturales ad huius affectus productionem concurrentes sunt, ictus, aut vulnera, renum, aut vesicæ regioni inflicta, compressio nimia, aut contusio illarum partium; febres continuæ, impuritates omnium vasorum, vel aliquarum partium suam illuuiem expurgantium per vrinæ vias, vt in pleuritide, empyemate, lienis obstructione, mesenterij infarctu, & similibus

similibus contingit: ac denique ipsarum partium affectus peculiares ad inflammationem in iis accersendam plurimùm conferunt, vt calculus, dolor vehemens à quacumque causa excitatus, exulceratio, vrinæ ardor, vel suppressio, & similia.

Signa inflammationis renum diagnostica sunt. Dolor in renum regione grauis, & aliquando pulsans, si locus in quo sunt arteriæ, afficiatur: & ille dolor ad partes vicinas extenditur, vt ægri neque sese erigere, neque pedibus inniti valeant; tum etiam difficilè in latus oppositum sese conuertere, neque in illud, neque in ventrem decumbere possint, quia suspenditur pars inflammata; ideò perpetuò in dorsum residere coguntur, & si sternutatio, vel alia corporis commotio accidat, dolor valde exasperatur. Stupor aut etiam dolor in crure eiusdem lateris percipitur, ob nerui, qui inde ad crus tendit, condolentiam. Dysuriâ etiam laborant ægrotantes, ob ardorem vrinæ communicatam, & ichores ei permixtos, à parte inflammata exudantes. Vrina in principio tenuis est & flaua, in progressu verò rubicunda & crassior euadit, febris assidua & acuta ægrotantem affligit, quam sæpe sequuntur vigiliæ, deliria, aliaque grauia symptomata; nausea & vomitus sæpe affligit, quo biliosa, pituitosa, ac varia reiiciuntur.

Colon intestinum aliquando inflammatione afficitur, quæ si eam partem occupet quæ renibus vicina est, similia profert symptomata; in eo tamen distinguitur, quod in renum inflammatione, dolor ad costas nothas, dorsum, & vesicam se extendat; coli verò inflammatio magis versùs ventrem, & maior apparet mutatio in alui deiectionibus, quàm in renum inflammatione.

In vesicæ verò inflammatione dolor pubis regionem occupat,

occupat, & perinæum, in quibus etiam partibus calor, & interdum rubor apparet. Ardor vrinæ perpetuus est, sed illa etiam supprimitur, adstricto vesicæ ductu à tumore partis. Rectum intestinum affligitur propter viciniam, vnde crebra desidendi cupiditas cum ardore procedit; aliquando etiam alui suppressio, intestino à vesica inflammata compresso. Adsunt etiam alia symptomata communia, quæ in renum inflammatione enumerata sunt, vt febris, vigiliæ, delirium, sitis, & alia huiusmodi.

Prognosis horum affectuum non nisi mala, & valdè anceps proponi potest. Internæ enim inflammationes, præcipuè in partibus ad vitam necessariis, perpetuò mortis periculum minantur. Magis autem lethales sunt, si iis delirium, aut conuulsio, aut grauia alia symptomata succedant. Ac si sudores frigidi, ac perfrigerationes extremorum appareant, mors in propinquo est.

In renum inflammatione si hæmorrhoides superueniant, bonum.

Si renum inflammatio suppuretur, & rupto abscessu per vrinæ vias pus euacuetur, salutis spem præbet. Si verò per emulgentes ad hepar, intestina viam moliatur, periculosa est.

Leuis vesicæ inflammatio cum hypostasi in vrina, alba & æquali, spem salutis pollicetur.

Vesicæ inflammatio soluitur aliquando, erysipelate in cute repente oborto, & vrinâ copiosâ emissâ.

Curatio inflammationis in renibus & vesica, perficitur remediis reuellentibus, deriuantibus, refrigerantibus, ac modicè repellentibus, anodynis, resoluentibus, vel suppurantibus, si opus fuerit, alisque; quorum materia, & vtendi modus sequentibus exponitur.

Ac

Ac primùm phlebotomia maximè necessaria est, aperiendáque basilica respondens affecto reni, bis, ter, quater, & pluries, modò vires constent, idque donec fluxio consistat, quod ex doloris remissione cognoscitur. In vesicæ verò inflammatione eligenda est pars dextra propter hepar, ex quo velut sanguinis fonte præsumitur eiusmodi materia profluere.

Demptâ sanguinis multitudine, & facta reuulsione sufficienti per venas superiores; inferiores etiam aperiendæ sunt deriuationis gratiâ, in poplite, vel malleolo; tum etiam hæmorrhoides aperiendæ, potissimùm si tumefactæ, aut prominentes appareant.

Ad reuulsionem etiam non parùm conferre poterunt cucurbitulæ superioribus & inferioribus partibus admotæ cum scarificatione; frictiones, & ligaturæ dolorificæ extremarum partium, ad reuocandos versùs exteriora humores.

Ante & post venæ sectionem, clyster emolliens & refrigerans iniiciatur, ac moderatè laxans; eiúsque parua sit quantitas, ne tumorem comprimat, hâc formâ.

℞. Rad. althææ ℥.j. fol. maluæ, violar. lactucæ, ana M.j. prun. dulc. paria iiij. hord. mundat. & flor. violar. ana P.j. Fiat decoctio ad ℥. viiij. vel x. In colat. dissolue cassiæ, vel diapruni simplicis ℥.j. ol violac. ℥. iiij. vitellos ouorum num. ij. Fiat clyster.

Sanguinis feruor inhibeatur iulepis & emulsionibus, in hunc modum compositis.

℞. Aquar. endiuiæ, lactucæ, & portulacæ, ana ℥.iiij. syrupi granat. ℥.ij. syrupi nymphææ ℥.j. Misce, fiat iulep. pro iij. dosibus, manè & serò sumendis. Vel.

℞. Rad. acetosæ ℥.ij. fol. maluæ, plantag. portulacæ & endiuiæ, ana M. j. summitat. papau. albi M. ß. sem. anisi & lactucæ, ana ʒ. j. flor. borrag. violar. & nymphææ,

phææ, ana P.j. Coquantur ad ℔. j. ß. deindè adde ſucci granat.℥.iiij. Vel.

♃. Amygdal. dulc. excorticat. ℥.j. pineorum recentium ℥. ß. ſem. lactucæ, acetoſæ, portulacæ, & papaueris albi, ana ʒ. iij. Contundantur, vt artis eſt, ſenſim affundendo aquæ hordei, vel lactucæ, aut portulacæ ℔. j. ß. In colat. diſſolue ſacchari roſacei ℥. j. Fiat emulſio pro iij. doſibus; in qua omiſſa fuerunt ſemina frigida maiora, quæ diuretica cùm ſint, aliquid versùs iſtas partes deducere poſſent, præcipuè dum fluxio adhuc eſt in motu; nam in declinatione ex vſu eſſe poterunt. Vtiliter etiam addetur emulſioni ſyrupus de papau. ad fluxionem potentiùs cohibendam.

Per clyſteres etiam partes inflammatæ refrigerari poterunt, paratos ex decocto iulepi prædicti cum olei roſac. aut violat. ℥. ij.

In principio harum inflammationum purgatio non conuenit, quia metus eſt, ne exagitati humores magis præcipitentur ad partes affectas; ita vt etiam alui fluxus ingens eo tempore ſuperueniens, cohibendus ſit, propter eandem cauſam. At ſedata aliquantulum inflammatione, & inclinante morbo, purgatio conuenire poterit ex benignioribus compoſita, vt manna, caſſia, rhab. tamarindis, diaprun. ſimpl. catholicone & ſyrupo roſaceo, cum decocto lactucæ, portulacæ, aliorúmque refrigerantium in iulepis deſcriptorum. Vel ex prædictorum nonnullis bolus componi poterit.

Exteriùs verò, ab ipſo morbi initio, adhibenda erunt medicamenta refrigerantia, & modicè repellentia, vt epithemata liquida, ex aquis vel ſuccis plantaginis, acetoſæ, endiuiæ, ſolani, roſarum, cum pauco aceto, ſantalo rubro & camphora. Linimenta ex oleo roſaceo omphacino, violac. cerato ſantal. vnguento albo refrigerante, vel populeone, ſolis, aut mixtis, addito pauco

aceto; quæ applicari debent partibus prædictis singulis horis subfrigide.

Vel poterit fieri linimentum ex ouo integro fortiter agitato, affundendo parùm olei & aceti rosacei.

Vel poterit parari optimum ex oleo rosaceo omphacino, cum aceto & succo polygoni, aut portulacæ, cui etiam adde, si lubet, recentem oui vitellum. His imbuti panni admoueantur subfrigidè.

Si dolor acerbissimus vrgeat, non erit alienum in huiusmodi epithematis & linimentis parùm opij & croci dissoluere.

Poterit etiam fieri cataplasma ex farina hordei, cum succo intybi, portulacæ, & solani, adiecto oleo rosaceo & vnguento populeone. Sed illud frequenter immutandum est, priusquam incalescat.

Hic autem tria diligenter obseruanda. Primò non esse diu immotandum in istis refrigerantibus, ne impediatur materiæ coniunctæ diaphoresis, vel ne tumores isti scirrhescant. Secundò in vesicæ inflammatione minùs astringentia, & refrigerantia esse admouenda, ne accidat ischuria, quod symptoma per se est valdè frequens in hoc malo, ac valdè periculosum. Tertio cataplasmata in vesicæ inflammatione minùs conuenire, quàm vnguenta & liminenta, quia partem pondere suo grauant, ita vt difficiliùs multo dilatari valeat.

Postquam igitur per breuissimum spatium refrigerantibus hisce remediis vsus fueris; iis dimissis, post iteratam scilicet phlebotomiam, & fluxione magnâ ex parte cohibitâ, ad mollientia, leuiter resoluentia & chalastica dicta veniendum. Talia erunt fomenta ex decocto rad. althææ, fol. maluæ, violar. parietar. sem. lini, fœnugr. maluæ, bombacis, cum flor. chamæm. meliloti, anthos & rosar. ad robur partis seruandum.

Deinde

Deinde admouenda erunt liminenta ex oleo lilior. rosac. cum pauco chamæmelino.

Inter chalastica autem, & anodyna simul, non est præstantius vllum cataplasmate de mica panis, quod in hunc modum componitur.

℞. Medullæ panis albiss. ℔. j. Coquatur in lacte caprillo ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ouorum n. iij. olei rosac. Vnc. iv. croci ℈. sem. Fiet cataplasma, sæpe immutandum. Poterit addi tantillum opij, & camphoræ, si dolor fuerit acerbior.

In vesicæ inflammatione, si metus sit gangrænæ, conueniet cataplasma corroborans ex farinis fabarum, orobi, lupinorum, in vino decoctis.

Vbi iam maxima pars inflammationis sedata videbitur, tum purè resoluentibus decoctis, & liminentis vtendum, vt reliquiæ absumantur, quod est maximè optandum.

In toto morbi decursu symptomatibus grauioribus, vt febri, dolori, vigiliis, suppressæ vrinæ, & aluo, ventriculo, aliisque partibus compatientibus erit accuratè prospiciendum.

Et quidem quod ad febrem, dolorem & vigilias attinet, certum est vacuantia & alterantia proposita plurimùm facere ad illorum mitigationem. Illis tamen addi possunt epithemata, linimenta & oxyrrhodina, quæ hepatis, cordis, & cerebri regioni admoueri solent; nec non summâ vrgente necessitate, narcotica, tum assumpta, tum per clysterem iniecta.

Peculiariter verò ad vesicæ dolores leniendos parari possunt glandes anodynæ; vel noduli ex vitellis ouorum cum pauco opio, & succo hyoscyami, vel similibus confecti, in anum immittendi.

Ischuriæ

Ischuriæ verò, aut dysuriæ vesicæ inflammationi frequenter accidere solitæ, remedia ex propriis capitibus erunt desumenda.

Si renum inflammatio propositis remediis discuti non potuerit, sed ad suppurationem tendat, quod dignoscetur ex febris, doloris, aliorúmque symptomatum augmento, tum etiam horrore & vomitu, pondere circa partem maiore, tum præcipuè apparente, cùm æger in partem sanam inclinat; motus naturæ adiuuandus est admotis cataplasmatis ex radicibus & herbis emollientibus, sem. lini, flor. chamęm. Quibus costis, tusis & cribratis adduntur farinæ, butyrum, axungiæ, & olea iisdem viribus prædita. Quibus nisi abscessus ruptus cùm vrinis sese expurget, pus in abdominis capacitatem irrumpit, vnde mors repentina, vel febris hectica succedit. Aliquando tumor foras prodit; túmque vel cauterio potentiali, vel scalpello aperiendus est.

Contingit etiam aliquando tumores istos indurari, & scirrhosam naturam adipisci, cessante febre, dolore tamen perseuerante, cum ponderis sensu maiore & circumiectarum partium quodam stupore. Quod malum plerumque insanabile est, in cachexiam & hydrôpem hominem coniiciens. Tentanda tamen illius curatio est, mollientibus, incidentibus, & digerentibus remediis, qualia in scirrhi hepatis curatione fuerunt proposita.

CAPVT IV.

De mictu sanguineo.

SAnguis à multis partibus ad vrinæ vias transferri potest, & vrinæ permisceri, eámque sanguinolentam

 reddere

reddere; ſed cùm id rarò contingat, & nos hic tantùm renum & veſicæ affectus elucubremus, de illa tantùm vrina cruenta agere inſtituimus, quæ à renum, aut veſicæ vitio contingit. Effluit autem ſanguis ab illis partibus, quemadmodum ab omnibus aliis (vt in hæmorrhagia narium, hæmoptyſi, vomitu ſanguinis, & fluxu hæmorrhoïdali diximus) per anaſtomoſim, rixim, aut diabroſim, rariſſimè verò per diapedeſim venarum, quæ ad illas partes deferuntur.

Cauſæ frequentiores ſunt, ſanguinis copia vel acrimonia, vel calculus renibus impactus: à copia ſanguinis præſertim ruptio venarum poteſt contingere; ab acrimonia eroſio, vel apertio, ſeu anaſtomoſis; à calculo etiam eroſio, ſeu attritio venularum, & ipſius renum parenchymatis, quando calculus ei impactus per equitationem, ambulationem celerem, aut alium quempiam motum celerem commouetur, & in eo motu partes illas aſperitate ſua dilacerat.

Aliæ autem cauſæ præter repletionem, aut ſanguinis copiam, ruptionem vaſorum efficere poſſunt, vt caſus, ictus, ponderis grauioris eleuatio, vel geſtatio, motus corporis vehemens, & ſimilia.

Qui à plethora inducitur fluxus ſanguinis per vrinas, non ſemper morboſus eſt, aut ſymptomaticus; ſed interdum contingit bonis ægri rebus, natura onus ſuperfluum per illas vias deponente, ſicut refert Aretæus, nonnullos per quoſdam circuitus ſanguinem mingere, eóque circuitu ceſſante, capitis dolores, oculorum caligines, & vertigines excitari.

Veſica etiam ſanguinem effundere poteſt, ſi à calculo aſperiori vulneretur, aut humore acri erodatur; ſed pauca eſt illius quantitas, quia veſica membranoſa eſt & exanguis. Si autem ſphincter muſculus afficiatur, aut virgæ canaliculus, inde copioſior ſanguis emanare

nare poteſt; vt in effrænata venere interdum contingit, in primis ſi proſtatum inflammatio ex gonorrhœa adfuerit.

Diagnoſis huius affectus reſpicit illius ſpeciem, partem affectam, & cauſam illam committenten. Affectus ſpecies ſenſibus obuia eſt. Facile enim eſt ſanguinem vrinæ permixtum agnoſcere; eſt enim loturæ carnium ſimilis, & interdum exigui quidem thrombi in eius fundo reſident. Aliàs verò vrina lixiuio ſimilis eſt, quando diutiùs moratur in veſica, ſiquidem in illa mora ſanguis denigratur. Partem affectam ſitus doloris oſtendit. Si enim in regione lumborum percipiatur, renem affectum ſignificat; ſi verò in regione hypogaſtrij, veſicam. Deinde ſanguis à renibus profluens, vrinæ exquiſitè miſcetur, ex veſica verè purus frequenter, & impermixtus effunditur. Hanc diagnoſim expreſſit Hippocr. duobus Aphoriſmis, nempe *Aph.* 78. *ſect.* 4. *Quicumque ſponte & repente ſanguinem mingunt, iis à renibus venula rupta ſignificatur; & Aphor.* 80. *eiuſdem ſectionis: Si ſanguinem mingant, aut grumos, vel ſtillicidium vrinæ habeant, & dolor in imum incidat ventrem, & pectinem & perinæum, ad veſicam labor eſt.*

Si à calculo mictus ſanguinis procedat, illius ſigna apparebunt, capite proprio relata. In horum defectu coniiciendum eſt, ſanguinis copiam ver acrimoniam hunc affectum producere. Copia ſanguinis ex ſignis plethoræ apparebit, acrimonia verò ex ſignis biliosi aut melancholici humoris in corpore dominantis; tum etiam pituita ſalſa, quæ per vrinas excernitur, grauem dyſuriam, & mictum ſanguinis efficere conſueuit, quod in ſenibus frequenter contingit, huic pituitæ ſalſæ generandæ valdè obnoxiis. Et hac ratione præſertim diſcernitur mictio ſanguinolenta, quæ fit ab acribus humoribus, ab ea quæ fit à calcu-

lo, quod in hac nephritici dolores, aut etiam lapillorum excretiones præcesserunt; in illa verò æger nunquam anteà calculo laborauit, & vrinæ claræ, ac limpidæ; nullis heterogeneis contentis infectæ apparent. Et non solùm ab exercitiis immodicis, (quod vtrique causæ commune est, sed etiam à solis animi pathematis affectus excitatur, quando ab humoribus acribus procedit; qui ab huiusmodi pathematis maximè commouentur, ita vt huic affectui obnoxij post iram, aut mœrorem, aut animi contentionem grauem, in mictum sanguinis plerumque soleant incidere.

Quod ad prognosim spectat. Copiosa vel frequens sanguinis per vrinas euacuatio valde periculosa est; potest enim in tabem & hydropem ægrotantem deducere. Si verò diuturna sit; vlcus excitare potest in ea parte à qua sanguis emanat. Si affatim sanguis vna vice emingatur, metuendum est ne periculosam excitet ischuriam in vesica concrescens; vel alia grauia symptomata pariat, in eadem concrescens, & prauam induens qualitatem.

Curatio huius affectus pro varietate causarum varianda est.

Ac primum si à sanguinis copia, vel acrimonia producatur; curandus est primùm phlebotomia, è directo renis affecti celebrata, parca manu & frequenter, vt maior fiat reuulsio. Cui etiam conferre poterunt cucurbitulæ, frictiones, & ligaturæ in partibus superioribus. Imò si sanguis copiosè fluat, cucurbitulæ hypochondriis erunt admouendæ.

Ad deriuationem verò sectio malleoli, & apertio hæmorrhoidum conuenire poterit.

Quando humores serosi, aut biliosi sanguinis excretionem promouent, illi expurgandi erunt purgationibus

tionibus in hæmoptoë propositis, per interualla repetitis. Quibus etiam sequentia pro Medici arbitrio, subrogari poterunt.

℞. Rhab. parum torrefacti puluerat. Drach.j, coralli præparat. ℈. sem. seri caprilli, aut aquæ plantag. Vnc.iij. Fiat potio.

℞. Cassiæ recenter extractæ Vnc.sem. pulpæ tamarind. Drach.vj. boli armeni orient. ℈. sem. Cum saccharo fiat bolus.

Post debitas reuulsiones & euacuationes, vel etiam dum illæ celebrantur, si res vrgeat, ad ea veniendum est, quæ cohibere sanguinem, ac venas constringere & glutinare possunt. Quæ tamen statim apparente sanguinis fluxu vsurpanda non sunt, ne citiùs quàm par sit cohibitus, incrassatus alicubi grumescat. In hunc vsum maximè commendantur succus plantaginis recenter extractus, ad Vnc. iv. vel v. exhibitus, manè & serò sumptus, qui etiam ad quamcumque hæmorrhagiam vtilissimus est. Si tamen nimia ventriculi refrigeratio timeatur, cum saccharo nonnihil decoquendus est.

Lac ouillum maximè laudatur à Foresto *lib. 14. obseru. 13. Sæpè*, inquit, *sanguinis mictum solo lacte ouillo, nempe sumendo Vnc.iv. lactis, & Drach.j.boli armeni veri, curaui.* Hoc idem expertum à Gatinaria. Qui tamen præcipit, ne post eius assumptionem aliquis dormiat, neque se exerceat. Laudant etiam Hollerius, & Duretus, ex Hippoc. & Auicenna.

Decoctiones etiam ex centinodia, equiseto, portulaca & summitatibus rubi ad hanc rem sunt efficaces, additâ tertiâ parte succi granatorum acidorum, vel cydoniorum.

Vel ad feruorem sanguinis temperandum, vtatur apozemate in plures doses manè & serò, in hunc

modum composito.

℞. Folior. lactucæ, portulacæ, plantag. & consolidæ maior. ana M. j. sem. frigid. maior. & minor. ana ʒ.j. iuiubar. par. iij. liquirit. Vnc. sem. flor. nymphææ, violar. & rosar. ana P. j. Fiat decoctio ad ℔.j. sem. In colat. dissolue gummi tragacanthæ Drach. j. sem. syrupi violac. & de rosis siccis, ana Vnc.j. sem. salis prunellæ Vnc. sem. trochiscor. alkekengi sine opio Drach.sem.Fiat iulep. pro quatuor dosibus.

Ad magis incrassandum, & sanguinem potentiùs cohibendum, poterit addi prædicto apozemati syrupi de papau.Vnc.j.

Pulueres etiam sanguinis fluxum cohibentes, vt coralli rubri, lapid. hæmat. boli armen. terræ sigillatæ, exhiberi possunt cum aqua rosar. & plantag. aut decoctis prædictis.

Si morbus sit diuturnior, opiata in hunc modum parari poterit.

℞. Conseruæ rosar. & rad. symphyti maior. ana Vnc. ij. terræ sigillatæ, boli armen. sanguinis draconis, corall. rubr. lapid. hæmat. & trochisc. de carabe, ana Drach .j. hypociftidos, granor. kermes & sem. plantag. ana ℈. j. Cum syrupo de papauere & myrtino, ana part. æqual. fiat opiata, de qua capiat magnitudinem castaneæ manè & serò, superbibendo parùm aquæ plantaginis.

Affectu etiam perseuerante, conuenientissimum erit ægro per interualla exhibere decoctum myrobalanorum, in sero lactis, aut alio liquore paratum.

Hollerius affirmat, & cum eo Duretus, ad mictum sanguinis curandum trochiscos Gordonij esse instar omnium.

Christophorus à Vega trochiscos de carabe commendat, cum aqua plantaginis exhibitos; iisque semel

mel tantùm horâ somni exhibitis se hunc affectum curasse affirmat.

Pro potu ordinario conueniet infusum lentisci cum vino mixtum, quod etiam manè instar iuleporum exhiberi poterit. Huius compositio talis erit.

♃. Lentisci sicci minutim concisi Vnc.j. aquæ fontis ℔.iv. Infundantur per horas xij.in B.M. valdè tepido, vase bene clauso. Colatura seruetur ad vsum dictum.

Quia verò sanguinis grumi nonnunquam in vesica retineri solent, & sæuissima symptomata inducere; pro illorum dissolutione conueniet posca tepida, bibita per interualla, ex aqua maluæ & aceto non valdè acri. Acetum verò sit in minima quantitate, vt vix gustu sentiatur.

Exteriùs verò topica admouentur regioni lumborum, refrigerationi & constrictioni renum idonea.

♃. Rad. bistortæ & symphyti maior.an.Vnc.j.folior. plantaginis, portulacæ, equiseti, polygoni, bursæ pastoris, ana M.j. malicorij Vnc.ß.granor.sumach, myrtillor.hypocistid.an. Drach.ij. calycum glandium, santali rubri & citrini, an. Drach.j. rosar.rubrarum P.iij. Coquantur in aqua ferrata & pauco aceto. Colaturâ foueantur renes tepidiusculè.

Et eodem decocto poterit fieri insessus, auctâ dosi simplicium.

♃. Vnguenti comitissæ & refrigerant.Gal.an.Vnc.j. sem. Abluantur oxycrato diligenter, & inungantur lumbi frequenter. Vel ad magis constringendum.

♃. Succi plantaginis, sanguinariæ, ana Vnc.ij.aceti Vnc. sem. olei omphacini Vnc.j. Bulliant ad succorum consumptionem. Deinde adde sanguinis draconis, mastiches, cortic.granator.ana Drach.ij.camphoræ Drach. sem.vnguenti comitissæ Vnc.iv. ceræ q.s.

Fiat linimentum, addendo aceti parùm vnctionis tempore.

Lamina etiam plumbea multis foraminibus perforata,& supra renes gestata, huic vsui erit valdè idonea

In eo sanguinis mictu, qui fit ex humorum acrimonia, iecoris ratio ineunda est, epithematis & vnguentis, illius regioni applicitis.

Quando à calculo & arenulis fit sanguinis mictus, præmissis euacuantibus, reuellentibus & acrimoniam demulcentibus propositis; ad ea deueniendum est, quæ leniter abstergendo renes ab infarctu liberare possunt.Eiusmodi sunt sequentia.

♃. Massæ pilular. de terebinth. cum rhab. Vnc.j. Capiat Drach. sem. manè cum syrupi de althæa cochlear.ij.alternis diebus.

Diebus verò vacuis ab vsu pilular. sumat æger alternatim puluerem & morsulos sequentes.

♃. Glycyrrh.rasæ Drach.ij.sem.4.frigid.maior.mundat.ana Drach.j.sem.portulacæ, lactucæ, ana Drach. sem. trochiscorum de carabe, ac cornu cerui vsti præparat.ana ℈.j.sacchari ad pondus omnium. Fiat puluis tenuis, de quo capiat Drach.j.cum aqua maluæ,in qua semen cydoniorum aliquandiu infusum erit.

♃. Amygdalar. excorticat. & pineor.mundat. ana Drach.sem.althææ, alkekengi, ana ℈.j.sem. lactucæ, papaueris albi, ana ℈.sem.amyli, tragacanth. ana Drach.sem.glycyrrhiz. Drach.ij.sacchari Vnc.vj. Cum aqua parietariæ, fiat confectio in morsulos. Capiat manè & vesperi Vnc.sem.

Efficaciora diuretica non conueniunt, vtpote quæ sanguinis fluxum promouere valent.

Ac denique aquæ vitriolatæ ad sanguinem cohibendum, renes refrigerandos, & calculos expellendos sunt efficacissimæ.

CAPVT

CAPVT V.

De vlcere renum, & vesicæ.

VLcus in renibus & vesica, à tribus excitatur caufis; abfceffu difrupto poft inflammationem fuppuratam; humorum acrimoniâ, qualis eft ea quæ mictum cruentum efficit, quæ intenfior facta, aut durans diutiùs, eas partes exulcerat, aut à calculo afpero dictas partes erodente. Poftrema hæc caufa frequentior eft, ac ferè ordinaria; reliquæ verò infrequentiffimæ.

Inter figna diagnoftica, primum ac præcipuum eft puris excretio cum vrina, quæ diutiùs perfeuerans, vlcus in partibus vrinariis latens certiffimè oftendit. Vtrùm verò renes, an vefica vlcere afficiantur, cognofcitur ex fitu doloris, prout vel in regione lumborum, vel in pube aut perinæo infeftat. Prætereà pus à renibus procedens meliùs coctum eft, album fcilicet, leue, & minimè fœtidum, quia parenchyma renum carnofum meliùs concoquit; tum pus copiofius eft, ac vrinæ magis permixtum, quæ lacti fimilis profunditur, donec longè poft mictionem pus ab ea feparetur, & in fundo refideat. E vefica verò emanans purulenta materia pauca eft, neque multùm vrinæ permixta, neque ádeò concocta; fed cruda, variegata, & graueolens: par enim exanguis & debili calore prædita, materiam fufficienter elaborare nequit. Ex collo autem veficæ, aut meatu vrinario, fincerum pus abfque vrina fæpe excernitur. His adde quòd in vlcere veficæ, aut illius ceruicis, perpetua adeft dyfuria, &

& continuus doloris sensus partem istam infestans, quod in vlcere renum minimè fieri solet, sed dilucida sunt dysuriæ & doloris interualla.

Profundiori vlcere existente, sanguis interdum copiosus effunditur, qui difficilè cohibetur, sæpiusque ramenta partium cum pure, vel sanguine excernuntur, nempe carunculæ ex renibus minutulæ vt plurimùm, aliquando crassiores, quæ per vreteres difficilem transitum habentes, dolorem nephriticum pariunt: è vesica verò squamulæ seu pelliculæ membranosæ, ac veluti furfuraceæ crustulæ dimanant.

Ac denique in vlcere vesicæ diuturno & calloso mucosa illa pituita producitur, quæ in calculo vesicæ descripta est.

Quòd ad prognosim attinet: cum omnia vlcera interna periculosa sint; ista etiam formidolosa & curatu difficillima censenda sunt; quandoquidem perpetuus fit ad eas partes humorum affluxus. Licèt enim serum suapte naturâ detergendi vi præditum sit, hoc tamen locum habere potest in statu naturali, quando serum alienis qualitatibus infectum non est; si verò praui humores, acres & salsi cum eo permisceantur, exulcerationem efficere eamque fouere possunt.

Recentia renum & vesicæ vlcera curationem recipiunt; inueterata verò incurabilia sunt,

In senibus non curantur renum & vesicæ vlcera, in iuuenibus aliquando, sed non nisi magno labore.

Vlcera quæ à calculo fiunt & fouentur, non nisi priùs extracto calculo curari possunt.

Dolor, aliaque symptomata quæ vlcera prædicta comitantur, vigilias pariunt, corpus consumunt, homóque tandem in cachexiam vel atrophiam deducitur.

Curatio

Curatio vlcerum renum & vesicæ, quemadmodum & omnium aliorum vlcerum, detersione & exsiccatione seu consolidatione perficitur. In hunc finem sequentia vtiliter vsurpari poterunt.

Ac primùm, si plethora adfuerit, vel in parte affectâ inflammatio quædam, phlebotomia celebranda est primùm in brachio, posteà verò in poplite.

Postmodum purgatio instituenda est, eáque frequenter repetenda, vt vitiosi humores in toto corpore redundantes, & ad partem affectam confluentes, educantur. Quæ tamen fieri debet medicamentis blandioribus, & tantùm lenientibus, vt cassiâ, mannâ, syrupo rosar. rhab. & agarico, in formam boli, aut aliam solidiorem redactis; quia in forma liquida ad vias vrinæ faciliùs deferuntur, eiúsque acrimoniam augent. Sic opiata sequens vsurpari poterit.

℞. Polypod. querc. & glycyrrhiz. ras. an. Vnc. ß. sem. quatuor frig. maior. an. Drach. j. flor. viol. & borrag. an. P. sem. iuiubar. par. vj. prunor. damasc. par. iij. passular. minor. Vnc. sem. sennæ mundat. Vnc. ij. ß. Infundantur in aqua hordei per noctem. Manè bulliant & colentur. Posteà dissolue mannæ, in q. s. decocti solutæ & colatæ Vnc. j sem. cassiæ recenter extractæ Vnc. iij. Coquantur ad opiatæ consistentiam, addendo in fine rhab. puluer. Vnc. sem. Dosis erit Vnc j. semel in septimana, duabus horis ante pastum. Vel

℞. Cassiæ Vnc. ij. mannæ Vnc. j. sem. pulpæ sebest. & tamarind. ana Vnc. j. mucil. sem. psyllij Drach. vj. quatuor sem. frig. maior. an Drach. j. succi liquir. Drach. ij. Cum syrup. rosat. solut. Fiat opiata.

Vtiliores erunt opiatæ prædictæ, si addatur mercurius dulcis, aut alius optimè præparatus. Siquidem mercurius eximiam vim habet omnia vlcera interna & externa mundificandi ac consolidandi.

Inter

Inter purgantia recenſetur terebinthina, & in hoc affectu valdè commendatur, quia ſimul aluum laxat, vlcus abſtergit. Eaque cum puluere liquiritiæ exhibenda eſt ad Vnc. ſem. cum aqua plantaginis lota. Præcipuè verò conuenit, quando vrina valdè craſſa, & mucoſa eſt.

Vomitum in hoc affectu valdè commendat Auicenna, *cap. de vlceribus renum. Melius*, inquit, *quo renum vlcera curantur, eſt vomitus, propterea quòd mundificat, & euacuat, & trahit ad contrarium partis renum.* Aëtius verò *cap. de ſuppuratis renibus: Si quis*, inquit, *omni menſe audacter vomat, fortè & renum vlcus, & quicquid inde mali accidere poſſet, diſſoluet.* Hos ſequuntur neoterici complures, quorum nonnulli aquæ & olei tepentis ante paſtum exhibitione vomitum excitant. Quo ſolo remedio ſæpè repetito, referunt hunc affectum curatum fuiſſe. At Rondeletius vult à cibo id fieri, cùm à cibo meliùs vomant; & aquam tepidam exhibet, cum pauco oleo, ſimul inungendo os ventriculi oleo lilior. ad eiuſdem relaxationem. Aduertendum tamen vomitum proritandum eſſe in iis tantùm qui facilè vomunt; nam vehemens vomitus vlcus irritat.

Poſt debitas euacuationes & reuulſionnes, ad detergentium vſum progrediendum eſt. Quorum præcipua ſunt ſerum lactis, matutinis horis in magna copia exhibitum, hydromel tenue, quod etiam manè ſumi poterit ad Vnc. vj. vel viij. & in potu ordinario vſurpari. Decoctum hordei & liquiritiæ cum ſaccharo, eodem modo etiam vſurpatum. Cui pro potu hydroſaccharum ſimplex ſubſtitui poterit. In hydromelite autem, ſi caliditas illius metuatur, ſemina frigida maiora; vel ad magis leniendum, radix liquirit. & ſummit. maluæ, incoqui poterunt. Lac etiam aſininum non ſolùm detergit,

tergit serosâ suâ parte, sed & caseosâ consolidat. Non tamen exhibendum præsente febre. Vel ad detergendum simul & lenien:um decoctum sequens componi poterit.

℞. Rad. althææ Vnc.sem.fol.plantag.agrimon.capill. ven. & summitatum maluæ, ana M. j. sem. maluæ, & melonum, cum corticibus contusor. ana Vnc. sem. granor.alκεκengi Drach.vj.liquirit.ras.Vnc.j.hord. integri P. j. Coquantur ad ℔.ij. In colat. dissolue mellis rosac. Vnc.iij. sacchari candi Vnc.ij. Fiat iulep. de quo capiat Vnc.viij. manè per decem dies. Quæ ad renum, vesicæ & vteri affectus exhibentur, magnâ dosi sunt præscribenda, ne eorum vis in media via dissipetur.

Loco istorum omnium, vtiliter vsurpari possunt aquæ minerales aluminosæ, & ferratæ, quales sunt aquæ nostræ Meynenses. Quarum diuturno vsu corrigi potest intemperies calidior, vlcus mundificari, & ad cicatricem perduci.

Nonnulli commendant, ad ichores vlcus fouentes absumendos, internáque vlcera expurganda & consolidanda (in ægris potissimùm temperamenti pituitosi; vel si lue venereâ aliquando infecti fuerint, & febris ac sanguinis fluxus non adfuerint) decoctum sudorificum ex rad. chinæ, salsæparillæ, aut ligno sassafras, vel etiam guaiaco, per triginta, aut etiam plures dies exhibitum; cum decocto secundario ad potum ordinarium, victúque tenui & exsiccante. Intereà tamen, ne viscera nimis inflammentur vsu istius decocti, iusculis refrigerantibus circa vesperam exhibitis, & inunctionibus renum ex vnguentis refrigerantibus temperari possunt.

Tutiùs & vtiliùs in quolibet casu decoctum sequens vsurpari poterit.

℞. Rad.salsæpar.Vnc.iij.ras.ligni lentisc.Vnc.ij.ligni sassafras

sassafras Vnc.j.rasuræ eboris, & cornu cerui,an.ʒ.vj.iuiubar.& sebest.an.Vnc.sem. ligni nephrit.Vnc.iv. hord. mund. ℥.ij. Infund. per hor.xij.in aquæ fontis ℔.v.Coquantur ad ℔. iij. pro vj. dosibus bis in die sumendis; aromatizentur Drach.ij.cinnamomi.

Post vsum detergentium, vbi vlcus satis mundificatum fuerit, (quod cognoscitur quando pus cum vrina minore quantitate excernitur, idque album, & æquale, ac minimè fœtidum (ea quæ exsiccant, astringunt,glutinant & consolidant, exhibenda sunt; quales sunt trochisci sequentes.

℞. Boli armen. terræ sigill. & coralli rubr. ana ʒ.iij. gummi arabic.& tragacanth. ana Vnc. sem. Cum aqua agrimon. fiant trochisci pond. ʒ.ij. Capiat vnum manè & serò cum lacte ouillo vstulato, vel decocto symphyti maioris.

At reliquis præferuntur, imò instar omnium habentur ad vlcera renum & vesicæ, detergenda & conglutinanda, trochisci Gordonij, qui simul dolorem leniunt, & ardorem vrinæ contemperant. Eorum dosis est ad ʒ. ij. vel. iij. cum hydromelite, vel decocto hordei, quando magis est detergendum; vel cum lacte caprillo, aut potiùs ouillo, cùm magis glutinandum est.

In eundem vsum opiata sequens potest vsurpari.

℞. Conseruæ rof. antiquæ Vnc.iij. sem. portulacæ, plantag. myrtill. boli armen. terræ sigill. sang. draconis, ana ʒ.j. rasuræ eboris, & trochisc. alkekengi,ana ʒ.sem. Cum syrup.de rof. siccis, fiat opiata, de qua capiat magnit.castaneæ bis in die.

Iulepi verò consolidantes in hunc modum componi possunt.

℞. Rad. symphyti maior. Vnc. ij.fol. plantag.& pilosellæ, ana. M. j. summit. maluæ & capill. ven. ana M. sem.

M.sem.liquirit.ras. Vnc.sem.amyli, gummi arabici, tragacanthæ, boli armen.ana Drach.j.sem.lactucæ & portul.ana Drach.j.sem.rosf.rubr. P.j. Fait decoctio in aqua pluuiali ad ℔.j.sem. In colat. dissolue sacchari Vnc. iv. penidiati Vnc.ij.Fiat iulep. de quo capiat Vnc. viij.manè per x.aut xij.dies.

Pilulæ etiam sequentes non parùm conferre poterunt.

℞. Terebinth. aqua plantag. lotæ Drach.j.succi liquirit. & gummi tragacanth ana ℈.ij.boli armen.& trochisc.alκεκ.ana Scrup.sem. Cum succo equiseti, fiant pilulæ, capiat Drach.sem.manè & serò.

Maioris sunt efficaciæ in sequentem modum compositæ.

℞. Rad. althææ, & symphyti maj.siccat.an.Drach.ij. gummi arabici, cerasi, & prunor. ana Drach.j.olibani, myrrhæ, ana ℈.iv. sem. papau.alb. & alκεκ.ana ʒ.j.ß. camphoræ ℈.ij Terantur omnia subtilissimè, & additâ tertiâ parte ponderis omnium cerussæ, antim. seu diaphoretici vulgaris fixissimi; cum s.q. terebinth. Venetæ, fiat massa pilular.de qua capiat Drach.j.manè, & serò longè à pastu, superbibendo parùm aquæ potus ordinarij.

Si dolorifica sit operatio terebinthinæ, eius loco succus liquiritiæ sumatur, in aqua parietariæ dissolutus ad formandam massam.

At præ cæteris lac vaccinum recenter mulctum, ad cyathi vnius quantitatem, cum boli armeni veri ʒ.ß. haustum singulis diebus matutinis, maximè conferre testatur Forestus ad vlceris consolidationem. Dicitque hoc vnum esse ex arcanis præceptoris sui Helidæi, quod & vlcus expurgat, & simul consolidat.

Quercetanus in Pharmacopœa, commendat aquam ad gonorrhœam. Quæ cùm vlcera ex gonorrhœa contracta

contracta consolidet, idem in renibus præstare potest.

Hartmannus verò laudat opiatam, confectam ex conseruæ rosſ.partibus duabus, & pulueris sem. hyperici parte vna, in fine curæ per aliquot dies vesperi exhibitam. Idem curationem vlcerum fœliciter absolui posse asserit vsu mercurij dulcis ad gr.ij. vel iij. in aqua plantag.quotidiè semel atque iterùm exhibiti.

Maioris est efficaciæ mercurius diaphoreticus exactâ, ac frequenti calcinatione paratus, vt fixus tandem euadat, & igni satis valido resistat; qui omnibus vlceribus internis persanandis, iustâ dosi, ac diu vsurpatus mirabiliter conducit.

In vlceribus admodùm inueteratis decoctum aristolochiæ rotundæ in vino albo paratum, & saccharo addito, multùm confert.

Præterea animaduersione dignum est, quod scribit Garcias ab Horto, in vrbe Goa aloën probè tusam & cum lacte mixtam iis propinari, qui vlcere renum, aut vesicæ laborant, vel qui purulentas excernunt vrinas, & ægros illico curari.

Exteriùs verò, ad consolidationem vlceris adiuuandam, sequens vnguentum admoueri poterit.

℞. Succi plantag. & solani, ana ℥.iiij.ol. rosac.omphacini ℥. iiij. aceti ℥.j. lithargyri tenuiss. puluerati ℥.j. ß. cerussæ lotæ ℥. ß. tuthiæ subtilissimè pulueratæ ʒ.ij. sang.drac. ℥.j. Reducantur omnia ad formam nutriti.

Sequens etiam admoueri poterit absente inflammatione.

℞. Olei rosac. mastich. & lentisc. an ℥.ij. myrrhæ, aloës, sarcocollæ, sang. draconis, an. ʒ.j. amyli, tragacanth. an. ℈.iiij. styrac.calamit.ʒ.j. ceræ albæ q.s. Fiat vnguentum.

In vlcere vesicæ peculiariter conueniunt iniectiones bis in die vsurpatæ, primùm detergentes ex hydromelite, sero lactis, aut decocto hordei, cum pauco melle rosaceo; posteà verò adstringentes & consolidantes ex aqua ferrata, in qua rad. symphyti, myrrha, alumen, sarcocolla, & tragacanthum bullierint. Maximè verò conferent trochisci Gordonij in lacte dissoluti.

Fabricius Hildanus vlcus insigne vesicæ iniectione sequenti, cum nonnullis aliis remediis, curauit *obs. 69. cent. 3.*

♃. Rad. consolid. maior. ℥. j. hordei integri M. j. fol. agrimonij, veronicæ, scordij, a. chymillæ, saniculæ, ana M. ß. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue mellis rosac. ℥. ij. Misce, fiat iniectio.

Aduertendum, iniectiones istas non tantùm per syringam immittendas esse, vt vulgò fit, quia in vesicæ cauitatem non penetrant, obstante musculo sphinctere exquisitè clauso; sed immisso in vesicam catheteri syringa aptanda est, sicque iniectio ad locum affectum facilè deferetur.

Quia verò in huiusmodi vlceribus dolores plerumque infesti esse solent, eorum mitigatio in toto curationis decursu, quoties vrgebunt, molienda est anodynis, interiùs & exteriùs vsurpatis. Interna erunt syrupus de papauere, laudanum opiatum, & huic vsui peculiariter destinati trochisci alkekengi. Tum etiam emulsiones sem. frig. cum sem. papau. albi; addito, si opus fuerit, ipso papaueris syrupo; ac deniqūe conserua florum althææ frequenter exhibita.

Exteriùs verò fomentum sequens admoueri poterit regioni renum.

♃. Rad. althææ ℥. ij. fol. maluæ, parietariæ, violariæ, an. M. j. sem. lini, fœnugr. alkekengi, an. ʒ. iij. flor. chamæm. meliloti, nymphææ, an P. j. Fiat decoctio,

quâ foueatur pars cum filtris, non autem cum spongiis, propter salsedinem, quam à mari habent.

Post fotum, linimentum sequens admoueatur.

℞. Olei violac. & amygd. dulc. an. Vnc. j. ß. olei rosac. Vnc. j. mucilag. semin. althææ & fœnugr. an. Vnc. ij. croci ℈. j. Fiat linimentum.

Ad vesicæ dolores sequens iniectio parabitur.

℞. Sem. fœnugr. & cydonior. an. ℈. j. Macerentur per horam in ℔. j. ß. decocti hordei. Posteà per linteum exprimantur. Fiatque mucilago satis liquida. Cui adde ol. amyg. dulc. Vnc. ij. mellis rosat. colat. Vnc. j. Misce, fiat iniectio.

At verò lac tepens recenter mulctum frequenter iniectum, præstantissimum est anodynum. In quo si trochisci Gordonij dissoluantur, omnes scopi tum doloris sedandi, tum vlceris curandi adimpleri poterunt.

CAPVT VI.

De Diabete.

Diabetes est celerrima ac copiosissima potus non transmutati per vrinas emissio, quam sequitur sitis intensa ac indesinens, & totius corporis colliquatio.

Dicitur diabetes ἀπὸ τοῦ διαβαίνειν, à permeando seu transeundo, ob celerem vrinæ transitum, seu traductionem, sicut aqua per siphonem traiicitur, quam Mechanici, teste Collumella, διαβήτην vocant. Dicitur etiam δίψακος à siti inexplebili, & hydrops ad matulam, propter vrinæ copiam, quæ assiduè profunditur. Rarissimus est affectus, quem Gal. se bis tantùm vidisse refert *6. de loc. affect. cap. 3.*

Causa

Causa proxima & immediata huius affectus ex eodem Gal. *loco citato*, & omnibus illius sequacibus, est calida renum intemperies, cuius operâ serum à venis copiosissimè trahunt, & ad vesicam transmittunt, tantam eius copiam retinere nequeuntes; venæ exhaustæ ab hepate eandem trahunt materiam; hepar ab intestinis, & ventriculo, vnde sitis continua exoritur; potusque ingens cupiditas, qui simul atque assumptus est à venis, iecore & renibus denuò abripitur, & copia sua expultricem irritans; ac retentricem grauans denuò ad vesicam deturbatur.

Nonnullis hæc causa videtur insufficiens, cùm calida renum intemperies frequentissimus sit affectus, diabetes verò rarissimus; ideò aliquid aliud valdè infrequens hic contingere aiunt, nempè humorem acrem, aut salsum renum parenchymati imbibitum, id est, bilem aut pituitam salsam, quæ virtutem partis attractricem continuò irritat, quemadmodum in febrium biliosarum paroxysmis continua sitis vrget, quæ nullo potu sedatur, ex humore bilioso tunicis ventriculi impacto, aut vaporibus biliosis à partibus vicinis (vbi bilis restagnat, & in paroxysmo febrili commouetur (eleuatis, & ventriculum impetentibus. Quæ sententia probabilis est. Illi tamen hoc addi posse eximamus, non solos renes in hoc casu tentari, cum bilis, & alij humores adusti in hepate primùm generentur; atque ita eos non posse magna copia in renes influere, quin hepar eadem intemperie, eodémque vitio afficiatur. Imò vero, si vlteriùs nobis in re obscura, & in naturæ silentio recondita per analogismum ratiocinari liceat; possumus dicere venenatam quandam qualitatem huic symptomati generando idoneam præcipuè concurrere. Cum enim illud serpentis genus, quod dipsacos appellatur, & in Libya præsertim reperitur, morsu suo venenum

quoddam in homines insinuet, à quo sitis inextinguibilis inducitur; simile etiam venenum in corporibus nostris, ex certa ac peculiari humorum corruptela, generari poterit, ad similem sitim inducendam idoneum; cùm ipso Galeno autore, venena varij generis in corporibus nostris generari possint. Et magis adhunc præcisè, si venenum in corporibus nostris generari possit, maximam & horrendam potus auersionem inferens, quod in hydrophobia contingit, vt ægri ne visum quidem aquæ, alteriúsve rei potulentæ, ferre queant: quidni etiam aliud venenum contrariis dotibus præditum generari poterit, vt summam & incompescibilem potus appetentiam excitet; Inde etiam ratio desumi potest, cur iste affectus adeò rarus sit; quia nimirum rarissima est talis veneni generatio; cùm tamen bilis & pituitæ salsæ productio, & morbi ab iis oriundi frequentissimi contingant. Ac denique sicut fames canina diabeti comparatur, quod in ea sit insatiabilis ciborum cupiditas, & occultæ cuidam qualitati à cordatioribus ascribitur; sic etiam immane istud potus desiderium, qualitati cuidam peculiari & occultæ ascribi potest.

Signa huius affectus diagnostica, ex iis quæ dicta sunt satis elucescunt; quando scilicet immodicum adest vrinæ profluuium, cum siti immensa, quæ assumpto potu nihil sedatur, quia statim atque assumptus est, subitò reiicitur; & totum corpus celeriter contabescit; cum materia enim potulenta humiditates corporis alibiles simul excernuntur, factâ totius corporis colliquatione. Licèt autem non rarò vrinæ profluuia copiosa contingant in febribus acutis, aliisque casibus, illa tamen ad diabetem referenda non sunt, quoniam in iis symptomata prædicta, vt sitis inexhausta, corporis colliquatio, aliáque non reperiuntur.

Prognosis huius affectus non nisi funesta institui potest: malum enim incurabile est, nisi in principio curatio adhibeatur, & hominem ad tabem celerrimè perducit. In senibus etiam periculosior est; tum etiam si post immodicam venerem, aut febres chronicas contingat.

Illius curatio consistit in calida renum, aliorúmque viscerum intemperie corrigenda eorumdem imbecillitate ac laxitate reparanda, humorum ad eos confluentium tenuitate incrassanda, & maligna qualitate oppugnanda. Quæ omnia sequentibus auxiliis præstari poterunt.

Venæ sectio in principio morbi, viribus adhuc satis validis existentibus, reuulsionis & refrigerationis causa conuenire potest, parua quantitate, & partitis vicibus celebrata. Si tamen vires iam deiectæ fuerint, aut hîc affectus alteri succedat, non erit locus huic remedio.

Euacuatio excrementorum per mollientes & lenientes clysteres molienda est in hunc modum compositos.

℞. Fol. lactucæ, portulacæ, maluæ & plantag. ana M. j. hordei mundati, & rosſ. rubr. ana P. j. Fiat decoctio ad ℔. j. sem. In colat. dissolue diaprun. simpl. Drach. vj. mellis rosac. & ol. omphacini, ana Vnc. ij. Fiat clyster, frequenter iniiciendus.

Tum etiam purgatio blanda instituenda est cum medulla cassiæ, & pulpa tamarindorum, vel decocto plantag. portul. lactuc. tamarind. & myrobal. cum syrupo rosaceo.

Vomitus etiam à nonnullis commendatur, ex decocto seminis raphani & ebuli, cum oxymelite; qui vacuat, & reuellit à partibus vrinariis.

Ad intemperiem autem dictarum partium corrigendam

dam, & humores incrassandos, conueniunt iulepi ex aquis, vel decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. cùm syrupo myrtino, cydon. & similibus, atque etiam de papauere in modica quantitate; addendo puluerem diatragacanthi frig. trochiscos terræ sigillatæ, & similia.

Vel ad magis astringendum in hunc modum componi poterunt.

℞. Rad. consolid. maior. & plantag. ana Vnc.j.fol. plantag.M.j.balaustior. & myrobal. citrin.ana Drach.j. sem. plantaginis & portulacæ,ana ʒ.sem.rosar.rubr.P.j. Coquantur ad ℔. j. In colatura dissolue syrupi cydonior. Vnc. iij. Fiat iulep.pro iij. dosibus.

In eundem finem puluis, vel opiata confici poterit in hunc modum.

℞. Sem.plantag.portulac.coriandri præp.& rosarum rubr. ana Vnc.j.coralli præp. boli armen. margaritarum præp.& radicis tormentillæ, ana ℈. j. nucis moschat. D.ach.sem.Misce, fiat puluis.

℞. Conseruæ rosſ. antiquæ Vnc. iv. boli armeni, coralli præpar. & cornu cerui vsti,ana ℈.j. Cum miua cydonior. fiat opiata.

Erastus valdè commendat syrupum, ex radice symphyti maioris, & prunis syluestribus confectum: quem se summa cum fœlicitate in affectibus huic malo similibus vsurpasse testatur.

Narcotica etiam, vt theriaca recens, syrupus de papauere,& ladanum opiatum,prudenter vsurpata, in hoc affectu plurimum prodesse poterunt.

Perseuerante affectu lac ouillum, aut bubulum, aut asininum erit conuenientissimum: modò priùs serum absumatur, iniectis frequenter silicibus candentibus. Eóque æger vti poterit manè, provt in aliis affectibus dictum est.

Sudorifica etiam ab Autoribus commendantur, quibus serosus humor ad corporis superficiem euocatur. Ea tamen suspecta meritò esse debent, quandoquidem summam cum diureticis cognationem habent, viscerúmque intemperiem augent. Si tamen iis locus aliquis vnquam esse videatur, ex temperationibus, vtpotè rad. chinæ, aut salsæparillæ, cum foliis endiuiæ, borrag. acetosæ, decoctum parari poterit; imò verò in consumptis fieri poterit ex decocto pulli, aut gallinæ iunioris, vt simul renutritioni corporis consulatur. At verò tutius esse censemus externis remediis sudores elicere, putà vapore decocti conuenientis in ligneo instrumento (vt vulgò fieri solet) nudo corpore suscepto.

Prædictorum sudorificorum loco maximè conueniunt diaphoretica, quæ simul malignam qualitatem oppugnare possunt: qualia in febribus malignis proposita sunt: ex quibus ol. vitrioli præcipuum est, quia ad sitim extinguendam, fluxum cohibendum, & malignitatem infringendam præstantissimum est.

Pro potu vtatur æger aqua ferrata, cum syrupis acidis & astringentibus, vel decocto prunorum syluestrium & corticis interioris quercus. Quo remedio ferè solo se hunc morbum in puero curasse testatur Erastus.

Exteriùs verò admoueatur fotus regioni lumborum, ex decocto rad. acetosæ, fol. plantag. cortic. granat. sem. sumach, & similibus, quibus aceti parùm addatur. Vel, quod vtilius erit, paretur insessus ex eodem decocto.

Eadémque pars inungatur vnguento rosaceo, santalino, & comitissæ simul mixtis, vel sequenti linimento.

℞. Olei rosac. & myrtin. an. ℥. j. santali rubri, rosar. rubr. & corall. rubr. an. ℈. j. succi plantag. ℥. j. ceræ q. s. Fiat vnguentum.

Denique ſymptomata hunc affectum comitantia, vt ſitis, vigiliæ, conſumptio,aliáque, remediis in propriis capitibus deſcriptis mitigantur.

CAPVT VII.

De Vrinæ incontinentia.

VRinæ incontinentia in retentricis veſicæ actionis læſione conſiſtit; quemadmodum diabetes in vitio attractricis, & dyſuria expultricis. Illa verò duobus modis ſolet contingere,vigilantibus nempe,& tunc cauſa grauior eſt; aut dormientibus, quod leuius eſſe conſueuit,quandoquidem tunc temporis functiones animales minùs libere exercentur;& hoc etiam duobus modis fit, nempe debilitate, & laxitate muſculi ſphincteris veſicæ, quod pueris omnibus lactentibus, multis decrepitis, & quibuſdam adultis accidit; aut imaginationis errore; non pauci enim reperiuntur, qui vel ex nimio potu,aut exquiſitiore ſenſu veſicæ,aut acriori vrina lectum permingunt,concurrente quodammodo voluntatis imperio, dum per ſomnum imaginantur,ſe in parietem,aut alium locum vrinam effundere; & huic vitio ita aſſueſcunt,vt ſine vlla veſicæ aut ſphincteris eiuſdem praua diatheſi, id fiat, neque tam medicamentis liberentur, quam prauæ illius imaginationis mutatione, vt in pueris flagro;vel in adultis,ſi locus ille,quem per inſomnia permingere putant,rebus quibuſdam pretioſis, aut venerandis exornetur, & illis ſæpe ſpectandus proponatur.

Affectus autem præternaturalis, & verè morboſus, vrinæ incontinentiam committens,in muſculo ſphinctere conſiſtit;qui vel ſympathicè afficitur,vel idiopathicè.

Sympathicè

Sympathicè quidem variis modis, vt quoties accidit summa totius corporis imbecillitas, & coloris natiui exolutio, sicut in morti proximis; vel quando totum corpus, aut dimidia illius pars afficitur paralysi; aut illæ tantùm neruorum propagines, quæ ab osse sacro exortæ, ramum vesicæ communicant. Fit etiam aliquando hæc musculi resolutio, ob simplicem condolentiam & vicinitatem, vt in grauidis mulieribus, ob vteri tumorem vel dolorem, & in maioribus recti intestini affectibus.

Idiopathicè verò musculus sphincter variis modis afficitur; per vulnera scilicet illi inflicta, vt in lithotomia contingit; aut vlcera profundiora, illius contractionem & occlusionem impedientia. Potissima tamen causa, & frequentissima, est frigida & humida intemperies, quæ ad partem istam debilitandam & relaxandam aptissima est. Ad quam intemperiem producendam plurimùm conferunt, natiuum temperamentum frigidum & humidum, ætas puerilis, aut senilis, sexus muliebris, & morbi totius corporis, aut quarundam partium, à frigida & humida intemperie oriundi; quibus addi possunt causæ externæ huic intemperiei producendæ idoneæ, sæpe aliàs recensitæ.

Hîc tamen dubitare licet, quomodo contrarij affectus ab eadem causa producantur. Hippocr. enim *in Coacis*, à frigida intemperie vrinæ suppressionem fieri pronuntiat; *Et refrigeratione*, inquit, *interceptio vrinæ, pessima*; incontinentia verò interceptioni contraria est. Dicendum est, quando frigida intemperies solùm vesicæ sensum imminuit, vel abolet, fieri suppressionem vrinæ, qua vesica non irritatur ad expellendum; si verò facultas motiua lædatur quæ est in musculo sphinctere, ab eadem intemperie fieri incontinentiam, eo musculo relaxato.

Signa huius affectus diagnoſtica, alia ſympathicum affectum demonſtrant, quæ deſumenda ſunt ex effectibus incontinentiæ vrinæ producendæ idoneis, ſuprà commemoratis, quæ ſi adfuerint, inde affectum exoriri coniiciendum eſt: illis autem abſentibus, dè idiopathico affectu cogitandum eſt; qui ſi à vulnere, vlcere, aut alio affectu conſpicuo ſphincteris procedat, facilè cognoſcitur; at verò ſi nihil horum appareat, ad intemperiem partis frigidam & humidam animus conuertendus eſt; eaque deprehendi poterit ex cauſarum tam internarum, quàm externarum conſtitutione, & effectibus qui ab illis dependent, quales ſunt, totius corporis mollities, color albicans, neruoſi generis, & partium genitalium laxitas, ætas puerilis, aut ſenilis, cacochymia pituitoſa, & ſimilia.

Quod ad prognoſim ſpectat; affectus iſte in ſenibus immedicabilis eſt, ob exuperantem humiditatem, & caloris natiui exolutionem, quæ irreparabilis eſt.

In febre acuta excretio vrinæ inuoluntaria admodùm periculoſa eſt; vel enim à delirio procedit, vel à ſumma facultatum omnium exolutione, quæ caloris natiui extinctionem conſequitur.

In pueris curatur vrinæ incontinentia, ætatis mutatione, cuius beneficio humiditas ſuperflua ſenſim abſumitur, & partes laxiores conſtringuntur. Si verò ante 25. annum non curetur, immedicabilis eſt.

Curatio incontinentiæ vrinæ ad frigidam & humidam intemperiem, & muſculi ſphincteris laxitatem corrigendam dirigenda eſt. Quæ enim per ſympathiam ab aliis primariis affectibus procedit, ad illorum affectuum curationem referenda eſt. Tum etiam quæ à vulneribus, vlceribus, aliiſque affectibus conſpicuis exoritur

exoritur, ab eorum curatione dependet. Hanc itaque curationem ita proponemus, vt tum pueris, tum grandioribus sufficere valeat, modò remediorum delectus à perito Medico habeatur. Vt nempe leuiora tantùm in pueris vsurpentur, & pro maiori vel minori annorum numero, eorum quantitas, & efficacia augeatur vel minuatur.

Primò igitur phlebotomiæ locus hîc raro esse potest, cùm frigida intemperies & pituitosa illuuies hunc affectum producat. Nisi forte totius plethora in iuuenili corpore eam suadere videatur.

Purgatio autem in hoc affectu semper necessaria est, eáque componatur ex phlegmagôgis medicamentis, quibus adstringentia quædam misceantur, non solùm alterantia, sed etiã purgantia, vt rhab. myrobalani & similia.

Posteà verò ad exsiccandam materiam illam pituitosam, partemque relaxatam constringendam, pulueres, opiatæ, vina medicata, & similia vsurpari possunt, in hunc vel similem modum composita.

℞. Nucum cupressi, & myrtill. torrefact. rasuræ eboris coriandri præp. coralli rubri, & Karabes, ana ʒ.ij. spodij. ʒ.j. rad. cyperi & galangæ, ana ʒ. Cum syrupo conditutæ citri, fiat opiata, de qua capiat magnit. castaneæ mane & sero, superbibendo parùm vini rubri.

Vel puluis ex prædictis, aut eorum nonnullis conflatus à ʒ. ß. ad ʒ.j. cum vino rubro exhibeatur bis in die, longè à pastu.

℞. Rad. consolid. maior. ʒ.ß. rad. cyperi, galangæ, ana. ʒ.j. fol. plantag. equiseti, pentaphylli cum rad. ana M.j. nucum cupressi, calycum glandium, an. ℈.iiij. sem. rutæ, agni casti, thuris, & rasuræ eboris, an. ℈.ß. rosar. rubr. P.j. vini rubri ℔. iiij. Infundantur per 24. horas. Colentur per manicam Hippocratis, addendo cinam

cinam.℥.ß. ſacchari q. ſ. Fiat claretum, de quo capiat ℥.iij.vel iiij. bis in die.

Multa & ſpecifica proponuntur ab authoribus, ad huius affectus curationem maximè conducentia. Galen. *in medicamentis localibus*, & *in lib. de facilè parabilibus*, laudat cerebrum & teſticulos leporis combuſtos. Item cochleam cum ſuâ teſtâ combuſtam potandam exhibet. Recentiores ſtercus leporis præbent, cinerem murium toſtorum, vngulam apri torrefactam, cinerem oſſium dactylorum, auellanas aſſas; puluerem corticum ouorum. Sed præ cæteris laudatur puluis agrimonij, & tunicæ interioris ventriculorum gallinæ exſiccatæ; quæ ſeorſim, vel ſimul mixta exhiberi poſſunt cum vino rubro.

Teſtatur Solenander, ſe fœliciſſimum vidiſſe ſucceſſum ex medicamento, à Gilberto Hollando Medico Romano celeberrimo in vſum reuocato. Accipiebat guttur galli, vrebat, vt non conſumptum, ſed totum, exſiccatúmque teri poſſet. Exhibebat puluiſculum ante cœnam cum tantillo vini rubri, & ſi æger vino vti non poſſet, cum hauſtu oxycrati dulciſſimi; idque per aliquot dies iterabat.

In grandioribus, ratione cauſæ antecedentis, ad exſiccandum totum corpus, conueniunt decocta ſudorifica per xx. dies vſurpata, ex ligno guaiaco, aut ſaſſafras parata. Quibus & ſubſtitui poterunt ſtuphæ, laconica, & in primis thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ.

Pro potu vtatur æger vino rubro auſtero meraciori, vel paucâ aquâ ferratâ diluto. Hydropotæ verò ſolâ aquâ ferratâ, vel in qua ſemen coriandri, aut tantillum maſtiches bullierit. Vel denique, ad magis aſtringendum, aquâ in qua tegulæ recentes ignitæ extinctæ fuerint. Eadémque aquâ omnes cibi decoqui poſſunt. Parùm

rùm autem bibendum eſt, præſertim in cœna. Tum in ingreſſu lecti vrinam reddat æger, ac rursùs mediâ nocte excitetur ad mingendum, nec non & ante auroram Hoc non minimùm facere poterit ad mingendi in lecto conſuetudinem immutandam.

Exteriùs verò, pubi ſcilicet & perinæo, topica admoueantur, quæ calefaciant, roborent, & exſiccent, in hunc modum compoſita.

℞. Rad enulæ camp. calami aromat. rad. acori, cyperi, an. ℥. ß. fol. menthæ, ſaluiæ, origani, calamenti, abſinthij, an. M. ß. nucum cupreſſi, myrtill. gallar. & balauſtior. an. ʒ. j. roſar. rubr. P. ij Coquantur in æquis partibus aquæ fabror. & vini rubri, ad ℔. ij. In colat. diſſolue ſallis, & aluminis, an. ℥. j. Foueatur regio pubis & perinæi, calidè manè & ſerò.

Vel ex eodem decocto, auctâ doſi ſimplicium, fieri poterit inſeſſus, per multos dies vſurpandus.

Poſt fotum, vel ſemicupium inungi poterunt eædem partes linimento parato ex oleis vulpino, rutaceo, irino; vnguentis martiato, aregon. cum puluere maſtiches, cyperi, myrtillorum.

Vel admoueri poteſt vtiliter ſtorax liquida, vel balſamum indicum, pauco vino diſſolutum; vel pro ditioribus moſchi & zibetæ grana aliquot in oleo moſchatelino diſſoluta.

Vel emplaſtrum ſequens dictis partibus applicetur.

℞. Ladani, maſtiches, an. ʒ. ij ligni aloës, ſtyrac. calamitæ, cinam. terebinth. an. ʒ. j. myrtillor. rad. cyperi, an. ʒ. ß. ſucci menthæ & equiſeti cum vino rubro extract. q. ſ. Fiat emplaſtrum.

Denique, ſi fluxio à capite in partes inferiores delabi videatur, quæ infirmitatem illam conciliet; deriuetur errhinis, maſticatoriis, cauſtico occipiti, vel brachio

brachio admoto, aliiſque remediis, in catarrhi curatione propoſitis.

CAPVT VIII.

De iſchuria & ſtranguria.

VRinæ ſuppreſſio omnimoda ἰσχυρία ab autoribus nominatur; imminuta verò mingendi actio στραγγουρία dici ſolet; quamuis hoc vocabulum latiùs multò pateat, & ſimpliciter omne vrinæ ſtillicidium comprehendat; quod ſi abſque dolore fiat, & vrina ſtillatim effluat, etiam cum aliquo conatu, imminuta eſt iſchuria; ſi verò fiat cum dolore, ad dyſuriam potiùs, ſeu vrinæ ardorem referenda eſt.

Iſchuria igitur, ſeu omnimoda vrinæ ſuppreſſio, duplex ſtatuitur, vera ſcilicet, ſeu legitima, quæ fit veſicâ plenâ exiſtente, & notha ſeu ſpuria, quæ fit cum veſica vacua eſt, nihilque ad eam è renibus deſcendit.

Vera & legitima iſchuria à tribus cauſis dependet, quarum prima eſt, ſenſus abolitus in veſica propter nerui, qui ad eam defertur, paralyſim & obſtructionem; aut ſpirituum auerſionem; quorum defectu efficitur, vt veſica ſtimulum non ſentiat, & ad expulſionem non irritetur, vt in deliriis, & ſoporoſis affectibus contingit.

Secunda cauſa eſt frigida veſicæ intemperies à cauſis refrigerantibus ſeu internis, ſeu externis contracta, quatenus ſenſum veſicæ hebetat, eiuſque expultricem debilitat.

Tertia cauſa eſt, anguſtia ceruicis veſicæ vrinæ excluſionem præpediens. Huius autem anguſtiæ tres aſſignantur

gnantur cauſæ à Gal. 1. *de loc affect. cap.* 1. Aut enim muſculus ceruicem veſicæ circumdans in tantum tumorem attollitur, vt meatus inde occupetur, vt ſi vel inflammatione, vel ſcirrho, vel abſceſſu, vel alio quopiam tumore affectus ſit; aut in meatu caruncula quædam adnaſcitur ex præcedente vlcere; vel callus, aut alia quædam res, ex craſſo lentoque humore paulatim longo temporis tractu generatur. Obſtruitur etiam meatus à calculo, crudo craſſoque humore, grumo ſanguinis, vel pure.

Præterea exitum vrinæ intercludit compreſſio ceruicis veſicæ à tumore partium vicinarum incumbentium, nimirùm vteri ex fœtu grandiore turgidi, inteſtini recti fæcibus duris impleti vel ani grandioribus hæmorrhoidibus tumefacti.

Fit etiam interdum hæc ſuppreſſio à nimia vrinæ copia diutiùs retenta, quæ totum veſicæ corpus ita diſtendit, vt ad expellendum ſeſe contrahere nequeat, ex qua tenſione meatus etiam contrahitur & obturatur. Repletur autem veſica ab vrina nimis diu retenta, duobus potiſſimùm caſibus. Primò quando ſanus aliquis vrgentibus negotiis in foro, ſenatu, concionibus, comitiis, conuiuio, curru, aliiſque caſibus, ob loci & temporis non ſatis idoneam opportunitatem, vrinam ſponte ſupprimit. Deinde veſica nimis repletur, & diſtenditur, vt contrahere ſe ampliùs nequeat, dum vrinæ ſtimulus non percipitur, propter obtuſum veſicæ ſenſum, affectis neruis, qui ad veſicam deferuntur, cum tamen illi qui muſculo ſphincteri conſtringendo dicati ſunt, incolumes remaneant; quod cuidam accidiſſe teſtatur Gal. 6. *de loc. affect. cap.* 4. lugatis ſpinæ vertebris.

Notha verò iſchuria illa nominatur, in qua vrina ſupprimitur, veſica vacua exiſtente, qua nihil ſeri ad eam defluit

defluit & deſcendit. Cauſa cur nihil ſeri ad veſicam deſcendat, duplex eſt; vel quia renes vrinæ materiam non attrahunt, deorſumque demittunt; vel quia vreteres non ſuſcipiunt. Renum igitur attractrix, vel expultrix læditur. Attractrix læditur vel læſa facultate, vel errore obiecti. Facultas læditur à valida intemperie, frigida præſertim, vel impeditur ob aliquam obſtructionem in renibus, aut venis emulgentibus reſidentem. Fiunt autem illæ obſtructiones à calculo, pituita craſſa, vel pure ab aliqua parte ſuperiore ad illas vias confluente. Fit etiam interdum obſtructio venarum emulgentium à repletione nimia ex ſanguine, & ſero copioſo in iis collecto; cuius rei hiſtoriam habemus in obſeruationibus noſtris, *obſeru.* 1 *.cent.* 1.

Obiecti vitio renum attractio læditur, cum ſerum vel abſumitur, vt in febribus ardentibus; vel ad alias partes tranſſumitur, vt in hydrôpe contingit.

Expultrix ſimiliter læditur ab iiſdem cauſis, intemperie ſcilicet, obſtructione à calculo, ſanguinis grumo, pure, vel pituita craſſa; vel ab inflammatione.

Vreteres ſerum non ſuſcipiunt, nec ad veſicam demittunt, propter inflammationem, vel obſtructionem à calculo, ſanguinis grumo, pure vel pituita craſſa; vel ob compreſſionem à tumoribus partium vicinarum.

Notandum eſt vtrumque renem, aut vreterem debere eſſe affectum, vt omnimoda vrinæ ſuppreſſio contingat; alterutro enim aperto, & libero exiſtente, vrina fluere poteſt.

Cauſæ omnes prædictæ ſi grauiores ſint, integram vrinæ retentionem facere poſſunt, quæ iſchuria nominatur; ſi verò remiſſiores, partialem tantùm & imminutam excretionem efficiunt, quæ ſtranguria dicitur. Vterque autem affectus ab iiſdem cauſis per magis & minùs

minùs tantùm differentibus dependet.

Dignoscitur vera, & legitima ischuria ex pondere & tensione hypogastrij; ac tumore circumscripto, vesicæ figuram referente. Causæ illius dignoscuntur ex rebus prægressis & concomitantibus. Si enim fiat ex quantitate vrinæ collectæ copiosiori, quæ vesicæ contractionem impediat, ex relatu ægrotantis percipitur, illum ob diuturniorem equitationem, loci aut personarum præsentiam & dignitatem, mictionis officium longiori temporis spatio omisisse, & nullum anteà in illis partibus affectum habuisse. Si verò delirio, apralysi, aut alio affectu laborauerit, ex iis qui in causis enumerati sunt, illis meritò vrinæ suppressio erit referenda.

Astrictiones quæ fiunt à tumoribus illarum partium, aut vicinarum, vel aliis causis suprà propositis ex propriis illorum affectuum indiciis innotescent. Obstructiones verò canalis vesicæ dignoscentur immissâ candelâ, vel cathetere, quæ si penetrare non possunt, sed in via subsistunt, calculum, aut carunculam, aut aliam quampiam materiam obstruentem adesse demonstrabunt. Et illæ materiæ ita distinguentur, quòd nimirum si calculus adsit canali impactus, dolores nephritici præcesserunt, si ille à renibus sit deciduus; aut si in vesica genitus, vel diu commoratus fuerit, signa præcesserunt calculi vesicæ, saltem leuiora, qualia suo loco proposita sunt. Si caruncula vrinæ commeatum impediat, præcessit gonorrhœa virulenta, aut vlcus in meatu virgæ longo tempore materiam purulentam emittens. Si denique sanguinis grumus, pus concretum, vel pituita crassa obstructionem efficiat; portiunculæ quædam eorum per virgam excretæ, vel immisso catheteri adhærentes satis patefacient.

Spuria vero iſchuria ex eo cognoſcetur, quod nulla tenſio, nullúſque tumor, an pondus exiſtit in pubis regione, ſed potiùs vacuitas quædam in ea percipitur nullum adeſt mingendi deſiderium, nulláque irritatio in veſica; & immiſſo cathetere, liber canalis aditus reperitur, & nulla vrina educitur. Præceſſerunt autem ſigna calculi in renibus, aut vreteribus; inflammationis, aut magnæ plenitudinis: aut potus largior præceſſit, quem non ſequuta eſt vrina copioſa, vnde venarum nimia repletio potuit contingere; aut denique febris ardentis, vel hydropis præſentia, ſeroſæ materiæ auerſionem teſtantur.

Prognoſim quod attinet, vrinæ ſuppreſſio valdè periculoſa eſt, & ſi ſeptimum diem excedat, certum affert interitum: ſerum enim retentum in venis, iecur opprimit, ſanguinem inficit & inquinat, ac in totum corpus regurgitat, ſuffocationis periculum infert, & ad cerebrum delatum, comatoſum affectum inducit.

Suppreſſio vrinæ quæ ob ſauciatam ſpinam, aut caſum, aut vertebræ luxationem accidit, incurabilis eſt.

Si odor vrinæ naribus & ore ægrotantis emittatur, lethale prorſus eſt.

Vrinæ ſuppreſſioni ſi teneſmus ſuperuenerit, in ſeptimo moriuntur. Eidem ſingultus ſuperueniens mortem proximam denuntiat.

Curatio ſuppreſſionis vrinæ, ſiue illa totalis ſit, ſiue partialis, ad cauſarum ſublationem dirigenda eſt. Ac primùm illa quæ ſpuria dicitur, & à renum aut vreterum affectibus dependet, ex inflammationis, doloris nephritici, aut calculi renum curatione deſumenda eſt. Quæ verò fit à repletione venarum emulgentium, larga ſanguinis miſſione, & hydragogis medicamentis curanda eſt. Legitima verò iſchuria, curatur

remediis causas eám producentes auferentibus. Ac primum si fiat à vesicæ,aut partium vicinarum inflammatione, remedia ex vesicæ inflammationis curatione mutuanda sunt.

Si verò suppressio fiat à calculo in vesicæ ceruicem impacto,sequentibus remediis auferenda est.

Primò æger supinus collocetur, cruribus elatis,mox plurimùm diúque concutiatur vt catculus in vesicam relabatur.Et si hoc modo deturbari nequeat, immisso cathetere impellatur. Si verò calculus altiùs penetrauerit in penis meatum, omnimoda illius exclusio procuranda est, digitis molliter impellendo, & deducendo ad extremum virgæ: tum virgam in aquam tepidam, aut in lac tepidum demittendo, aut ægrum in semicupium mergendo, vt meatus laxetur, & amplior fiat.Si verò neque foràs extrahi, neque intro impelli valeat, docent Practici ligato pene in superiori & inferiori loco, partem sectione factâ aperire, & calculum eximere.

Obstructio verò colli vesicæ, quæ ab inflammatione fit, propriis inflammationis remediis curabitur. Interim tamen si vrina diutiùs retineatur, candela cerea, oleo amygdal. dulcium illita, blandè immitti poterit omninò vitando catheterem, ne dolore excitato inflammatio augeatur.

Quæ verò à caruncula fit vrinæ suppressio, carunculæ ipsius extirpatione curatur. Hæc autem remediis appropriatis perficitur, per candelam ceream immissis, quæ à perito artifice,in huiusmodi Chirurgia apprimè exercitato, administranda sunt. Vrgente tamen symptomate, quandoquidem caruncula interdum intumescit, & totum canalem obstruit,necessitas cogit immisso cathetere vrinam educere, quamuis periculum sit, ne irritata pars magis intumescat. Priùs tamen tentandum

dum eſt reuulſionibus, per venæ ſectionem, & vomitoria celebratis, tum repellentibus pubi & perinæo adhibitis, carunculæ inflationem imminuere, vt retentæ vrinæ via patefiat.

Si à pituita craſſa oriatur vrinæ ſuppreſſio, conueniet primùm purgatio ex diaphœnicone cum rhab. in boli formam redacto; ac deinde terebinthina, cùm puluere liquiritiæ frequenter exhibita, poſtmodum radicum aperientium decoctum, cum oxymel. aut ſyrupo byzantino exhiberi poterit. Non omiſſis interim clyſteribus, fomentis & ſemicupiis emollientibus & aperientibus. Eáque omnia conuenient, quæ ad calculum diſſoluendum & expellendum fuerunt propoſita. At inter cætera peculiari efficaciâ ſequentia conferre experientia docuit.

℞. Benedictæ laxatiuæ ℥.ß. trochiſc. de myrrha ℈.ij. decocti ſabinæ Vnc. iij. Miſce, fiat potio; quâ vrinæ ſuppreſſio in quadam muliere breui curata eſt.

Si redundantis pituitæ copia in toto corpore, vel capite luxuriare videatur, purgatio vniuerſalis per apozemata ad tres vel quatuor dies inſtituta, ab ipſo morbi principio, erit vtiliſſima, præmiſsâ phlebotomiâ.

Non parùm etiam huic affectui prodeſſe poteſt iulepus, ex ſucco parietariæ, fœniculi marini, & limon. cum ol. amygd. dulcium, in curatione calculi renum deſcriptus.

Syrupus Fernelij de raphano, ad Vnc. ij. per vices exhibitus, eſt etiam vtiliſſimus.

Refert Dodonæus *libro obſeruat. cap.* 48. quendam octogenarium, lixiuio, ex ouorum teſtis in cinerem redactis, cum vino Rhenano permixtis, ſemel tantùm aſſumpto, ab vrinæ ſtillicidio integrè fuiſſe liberatum,

Arnaldus Villanouanus vinum alkekengi commendat

dat ſequenti hiſtoriâ, *in libro de vinis conſcriptâ. Fuit tempore meo Cardinalis quidam, qui iam per quatriduum vrinæ abnegationem paſſus eſt, turgidus, &, vt dicitur, deſperatus, nullis aliis proficientibus medicinis: qui de conſilio parui Medici per potum vini alkekengi liberatus eſt, & ſoluta eſt vrina in quantitate, vt impleretur quaſi concha vna. Ex eo ſolo experimento, Medicus ille cum parua ſcientia & pauper, factus eſt magnus & diues: & multis quidem Deus dat gratiam, & affert vtilitates, & contrà; & totum eſt, quia iudicia Dei abyſſus multa.* Fit autem huiuſmodi vinum, vt ibidem docet Arnaldus, accipiendo fructus alkekengi 5. aut 7. aut plures, & contundendo cum vino albo, poſteà colando & exhibendo.

Aſelli etiam cum vino albo triti & exhibiti, ad vrinam prouocandam efficaciſſimi ſunt. Oleum ſcorpionum Matthioli ad gutt. v. vel vj. exhibitum cum iuſculo, aut alio liquore, vrinam potenter educit.

Cryſtalli mineralis vſus frequens ſuppreſſam vrinam mouet, præcipuè vbi metuitur inflammatio, quæ ab ipſa vrina diu retenta ſæpiſſimè concitatur in tunica interiori veſicæ.

Spiritus ſalis idem præſtat, & multò efficaciùs.

Ex vulgaribus ſuccus parietariæ depuratus ad Vnc. iv. exhibitus cum ſacchari Vnc. ß. multùm prodeſt. Illi admiſceri poteſt ſal prunellæ, vel ſpiritus ſalis.

Si huiuſmodi ſuppreſſiones vrinæ à materia pituitoſa oriundæ frequenter recurrant, nihil erit præſtantius aquis thermalibus nitroſis & ſulphureis, quales ſunt noſtræ Balerucanæ: quæ tum potu, tum balneo, materiam illam mucilaginoſam diſſoluere, abſtergere, & abſumere facilè poterunt.

Quidam vir nobilis huius vrbis, ab vrinæ ſuppreſſione multos dies perſeuerante, poſt alia remedia fru-

ſtrà tentata, ſequenti clyſtere iniecto, & per duas horas retento, liberatus eſt.

℞. Rad. apij, petroſel. bruſci, gram. aſparagi, maluæ, biſmaluæ, ana .ij. parietar. M.ij ſem. aniſi, fœniculi, anethi, carui, dauci, ameos, carthami, rutæ, cumini, & baccarum lauri, an. Vnc. ſem. flor. chamæm. melilot. anethi & ſtœchad. an. P.ij. Coquantur in vino albo ad medias. In colaturæ ℔.j. diſſolue butyri recentis Vnc. iv. mellis roſac. Vnc.ij. ſacchari rubri Vnc.j. benedict. laxat. Vnc.ß. vitell. oui, num.j. olei nucum, anethini, & ſem. lini, ana Vnc.j. Fiat clyſter.

Chymici ſua etiam remedia ad hunc affectum prædicant, nimirùm ſpiritus ſalis, vitrioli, ſulphuris & terebinthinæ: quos ad ℈.ß exhibent cum aquis appropriatis, vel iuſculo pulli. Commendant & ſalem tartari, & ſalem ſtipitum fabarum, à ʒ.ß. ad ʒ.j. exhibitum.

Nec non ad reuulſionem humorum à parte affecta, vomitoria vſurpant: eorúmque beneficio non paucos fuiſſe confeſtin liberatos gloriantur.

Toto curationis decurſu fomenta, linimenta, cataplaſmata, ſemicupia, aliáque externa vſurpanda ſunt: quæ non alia eſſe debent, quàm quæ ad dolorem nephriticum ſuprà fuêre propoſita. Inter cætera valet cataplaſma parietariæ frixæ cum butyro, vel meliùs cum oleo ſcorp. Item veſica oleo ſemiplena: melius erit ſi in hoc oleo cantharides coquantur.

Vulgò admouetur regioni pubis & lumborum cataplaſma ex cepis frixis cum axungia porci, additis oleis quibuſdam.

At longè efficaciùs operantur cepæ albæ crudæ in mortario tuſæ, addito oleo in formam cataplaſmatis, & renibus admotæ, atque veteribus & regioni pubis.

Cataplaſma ex raphanis contuſis idē præſtare poteſt.

Quando à grumo ſanguinis iſchuria producitur, illius

lius dissolutioni incumbendum est, exhibitis iis,quæ id præstare apta nata sunt. In hunc censum referuntur trochisci de carabe, coagulum hœdi, leporis,mumia,oxymel simplex & scilliticum, syrupus acetosus,& similia. Exteriùs verò stercus bubulum mira præstat, iuxta sententiam Aëtij *tetrab.3.serm.2.cap.27.*

Cùm denique à pure vrinæ suppressio, aut stillicidium producitur, tergentibus & incidentibus opus est, qualia potissimùm in renum & vesicæ vlcere proposita sunt.

CAPVT IX.

De dysuria seu ardore vrinæ.

DYsuriæ, seu vrinæ difficultatis nomine, omnem dolorificam mictionem intelligimus, quam etiam nomine ardoris vrinæ recentiores enuntiare solent. Cum stranguria ferè confunditur à quamplurimis Autoribus, qui in hac dolorificam etiam mictionem constituunt, sed eam à dysuria in hoc tantùm differre volunt, quòd maior vrinæ quantitas in dysuria excernatur; minor verò in stranguria, quæ etiam eâ ratione vrinæ stillicidium nominatur. Verùm maluimus nos, clarioris doctrinæ gratiâ, vrinæ quantitatem imminutam, quæ sine dolore fit, stranguriam nominare; & sub vno capite cum ischuria comprehendere, ex eo quod vtrique eadem curatio adhibenda fit: omnem verò mictionem dolorificam sub dysuriæ nomine in hoc capite explicare, propterea quòd ab iisdem causis omnes producantur, iisdemque remediis curentur.

Causa proxima & immediata mictonis dolorificæ

eſt ſolutio continui in muſculo ſphinctere , vel canali veſicæ. Atque adeò quæcumque ſolutionem continui in illis partibus inferre valent , dyſuriam ſeu ardorem vrinæ excitare poſſunt.

Inter illas cauſas , præcipua & magis frequens eſt vrinæ acrimonia , aliquando ſimplex , & ſine aliorum humorum permixtione , quam viſcerum , vel totius intemperies calidor, vel acriorum & calidiorum ciborum vſus excitauit ; ſæpiùs verò ex permixtione humorum acriorum,vt bilis , & pituitæ ſalſæ;comparata. Aliquando pus ex renibus aut veſica vlceraris emanans talem vrinis conciliat acrimoniam. Nonnunquam etiam materia alba , & quaſi lactea cum vrina copioſè emittitur, & ardorem vrinæ inducit , quam quidem materiam vulgus Medicorum purulentam eſſe exiſtimat,& à renibus oriundam. Quam ſententiam reprobat Sennertus, huic innixua rationi , quòd nimirùm , etiamſi toti renes in pus reſoluerentur , non poſſet tanta eius copia , quanta interdùm per aliquot ſeptimanas ſingulis diebus excernitur , indè ſuppeditari. Sed arbitratur ipſe hanc materiam prouenire ex vitiata coctione , primò quidem ventriculi , deindè etiam hepatis , cùm error primæ coctionis non poſſit corrigi in ſecunda , vnde chylus , & poſtea etiam ſanguis crudus relinquitur, neque à partibus ſalſis & tartareis mundatur, quæ in prima coctione ſeparari debent , & ille poſtmodùm à renibus attractæ,& ad veſicam tranſmiſſæ,dolorem inter mingendum pariunt. In eam ſententiam ſe deductum eſſe profitetur , ex eo quòd vir quidam doctus , qui per aliquot ſeptimanas ardore vrinæ laborabat , & vrinam quidem ſatis copioſam , ſed tali materia alba ita refertam , vt dimidium vrinalis occuparet, cum maximo dolore excernebat , & variis adhibitis remediis nihil leuaminis ſentiebat , tandem ſolius vini maluatici

potu

potu curatus fuit.

Calculus etiam in vesica latens, vbi inter mingendum ceruici vesicæ alliditur, dolorem excitat, quod etiam præstare possunt arenulæ crassiores canalem in exitu vellicantes.

Inflammatio denique, vel vlcus istarum partium vrinæ ardorem excitat, quandoquidem sensus exquisitior ab illis affectibus redditus, vrina etiam benè temperata grauiter afficitur; quemadmodùm videmus partes externas inflammatas aut vlceratas, ab obiectis etiam proportionatis, vel leui contactu, dolore affici. Sic in gonorrhœa, quamdiu adest parastatum inflammatio, ardor vrinæ continuò percipitur.

Diagnosis huius affectus ex se manifesta est; dolor enim inter mejendum ita euidens est, vt ægri non rarò ex illius molestia eiulare cogantur. At signa causarum ita distinguenda sunt.

Si ex vrinæ acrimonia procedat, illa tenuis apparebit, ac intenso colore, atque interdùm flammeo prædita, vel admistio biliosæ, pituitosæ, aut purulentæ materiæ conspicua fiet, viscerum aderit intemperies, vel alimenta calida & acria, aëris æstus & similes causæ calefacientes præcesserunt.

Calculi denique, & inflammationes illarum partium ex propriis suis locis innotescent.

Quod ad prognosim attinet, hic affectus per se periculosus non est; sed magnam affert laboranti molestiam: & pro varia causarum dispositione difficilem non rarò curationem recipit; in senibus præsertim, qui si decrepiti sunt, cum morbo commoriuntur. Atque in quacunque ætate, si diutiùs perseueret, vesicam tandem & illius ceruicem exulcerat.

Curatio primùm ad causæ sublationem dirigenda est. Atque ita si calculo, inflammationem, vel vlcere ve-

ſicæ, aut ceruicis illius, dyſuria oriatur, ex propriis capitibus eorum affectuum curatio deſumenda eſt: leniendo tamen ſymptomati, quæ inferiùs proponentur, plurimùm conferre poterunt.

Quæ verò ab vrinæ acrimonia & humoribus calidioribus ei permixtis oritur, ſequentibus remediis oppugnanda eſt.

Ac primùm phlebotomia, ad hepatis aliarúmque partium intemperiem corrigendam, neceſſaria eſt. Eáque pluries repetita, pro plethoræ magnitudine, aut inflammationis periculo, ex brachio dextro primùm ad euacuationem, & reuulſionem; poſtmodum verò ex venis inferioribus ad deriuationem à parte affecta; cuius ratione Hipp. eúmque ſequutus Galenus, in omnium partium infra renes poſitarum affectibus, venas inferiores aperire præcipiunt.

Purgatio etiam in hoc affectu conuenit, ſed ex lenientibus tantùm & refrigerantibus compoſita, alioqui ardorem vrinæ maximè exaſperaret. Ideóque multi bolum ex caſſia ſimplici non audent tranſcendere. Et illa certè reliquis præferenda. Magis tamen refrigerans efficietur, ſi pulpa tamarindorum etiam adiiciatur. Vel dilutum caſſiæ, ex decocto lactucæ, portulac. & ſummitatum maluæ paratum, ad plures dies exhiberi poterit, vt acres humores in partes vrinarias confluentes, ad inteſtina ſenſim deriuentur. Si tamen humorum prauorum copia maiorem purgationem poſtulare videatur, ad ſequentem potionem tranſcendere poterimus.

℞. Fol. lactucæ, portulac. platag. & ſummit. maluæ, ana M.ß. tamarind. ℥.ß. myrobal. citrin. ʒ.j. Coquantur ad ℥.vj. In colatura infunde caſſiæ recenter extractæ ℥.j. Colentur iterùm, & poſteà diſſolue rhab. in aqua lactucæ cum ſantal. citrin. infuſi ʒ.j.ß. mannæ & ſyrup. roſ. ana ℥.j. Fiat potio.

In

In diuturna d suria conueniet opiata purgans in vlcere vesicæ descripta.

Vomitus blandis remediis concitatus præstantissimus, est: reuellit enim à parte affecta, & incommoda arcet, quæ à purgantibus per inferiora induci consueuerunt. In iis igitur erit proritandus, qui sine magno labore illum ferre possunt, & semel, aut bis in septimana iterandus.

Per clysteres etiam frequenter iniectos, non solùm humores acres ad intestina deriuari, sensimque expurgari; sed etiam vesicæ, partiúmque annexarum intemperies atque inflammationes demulceri poterunt; quorum formula talis esse poterit.

℞. Rad. althææ ℥.j. fol. maluæ, violariæ, lactucæ, ana M.j. flor. nymphææ, & hordei mundati, an. P.j. Coquantur ad ℔.j. In colatura dissolue cassiæ recenter extractæ ℥.j. ouum integrum vnum, olei violac. ℥.ij. Fiat clyster.

Mucilagines sem. althææ, cydonior. fœnugr. clysteribus vtiliter admisceri possunt ad dolorem leniendum.

Verùm ad contemperandum dolorem & ardorem, clysteres ex lacte puro, vel cum prædictis admixto, ita efficaces esse consueuerunt, vt quosdam viderimus ægrotantes, qui in duturnis doloribus ex hoc solo remedio, & semicupio, de quo posteà dicetur, leuamen suscep erint.

Per os autem exhibenda quamplurima, in vsu practico comperta non parùm conferre ad ardorem vrinæ demulcendum, & partium affectarum intemper es corrigendas? quorum præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Aquar. portulac. lactucæ, rosarum & nymphææ, an. Vnc.j. syrupi violacei, & nymphæ, an. ℥. vj. salis prun. ʒ.j. Misce, fiat iulep. sæpe iterandus. Vel

℞. Rad. althææ ℥.j. fol. lactucæ, endiuiæ, portulac. & summit. maluæ, an. M.j. sem. melon. cucurbitulæ, maluæ, lactucæ,

lactucæ,& papau. albi, ana Drach.iij.iuiubar.& sebesten, an par.vj.flor.violar.rof.& nymphææ, an P.j.Coquantur ad quartaria quinque.In colatura dissolue syrupi violac.iuiubini, & de papauere, ana Vnc.j.sem.salis prunell.Vnc.sem. Fiat iulep.pro iiij.dosibus, bis in die sumendis.

Emulsiones etiam vsurpari poterunt, quamuis sint diureticæ, quia refrigerant, & vesicæ meatus leniter expurgant, in hunc modum compositæ.

℞.Quatuor sem.frig.maior.& papau.albi,ana Drach. iij. amygdal. dulc excortic.& in aqua frig.infusar. Vnc. sem. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti hordei excorticati, liquirit. portulac.& summit.maluæ ℔.j.sem. Fiat emulsio pro iij.dosibus, addendo vnicuique dosi syrup. violac. Vnc.j.salis prunellæ Drach.j. Si dolor sit acerbior, aliquid syrupi de papauere admisceri potest. Tum etiam gummi arab. pulu. Drach.j. vtiliter additur, vel syrup. de alth.Fern. de mucilaginibus.

Iuscula etiam parari possunt in hunc modum.

℞. Rad. althææ Vnc. sem. maluæ M.j. liquirit.Vnc. ß.sem. cydon.Drach.j. Bulliant cum iusculo pulli, vel galinæ. Fiat iusculum, per plures dies iterandum.

Conueniet etiam non parùm serum lactis caprilli, magno haustu exhibitum, vt in calida hepatis intemperie dictum est.

Imò & maiori efficaciâ, absente febre, lac integrum, præsertim asininum, propinari poterit; quod non solùm detergit, sed etiam dolorem mulcet, & humorum acrimoniam contemperat.

In diuturno autem affectu, aquæ minerales refrigerantes, præsertim aluminosæ,& ferratæ, aut parùm vitriolatæ, plurimùm conferunt. Experientiâ enim compertum est aquas nostras Meynen.es simili virtute præ-

ditas, huiusmodi affectus, quamuis inueteratos, interdum sustulisse.

Loco iuleporum prædictorum, simplex maluæ decoctum, cum syrupo violaceo vsurpari poterit, quo seipsum Forestus, *obs.4.lib.25.* à grauissima dysuria liberatum refert: dicitque nihil æquè iuuisse ac dictum decoctum, eóque se alios ægros similiter laborantes curasse.

Idem Forestus *obs.3. eiusdem libri*, dicit quemdam Iacobum Ioannis Pharmacopœum, aquâ rosaceâ cum albumine oui concussâ, & ad medium scutellæ ebibitur seipsum & alios curasse.

Tradit etiam ibidem Forestus, senem quemdam Delphensem decocto flor. chamæmeli cum lacte bubulo, ex mulierculæ consilio fuisse curatum.

Amatus Lusitanus *curatione. 58.cent. 6.* dicit quamdam mulierem dysuria laborantem, quæ multis remediis ibidem recensitis curari non potuerat, vsu conseruæ florum maluæ fuisse persanatam. Sumebat autem illius conseruæ ℥. j. manè & vesperi, superbibendo aquæ maluæ ℥. iij. Et idem *curatione sequenti 59.* dicit senem quemdam ab excreto lapillo dysuria laborantem, eadem conserua, eodem modo vsurpata, intra triduum fuisse liberatum. Conserua flor. althææ est eiusdem vel maioris efficaciæ.

Quidam Practici commendant trochiscos alkekengi ad Drach. j. cum liquore idoneo exhibitos, quia diuretici sunt, vrinæ acrimoniam obtundunt, & stupefaciunt.

Dolore admodum vrgente non inutile est dum vrina redditur, penem demergere in lac tepidum, vel decoctum maluæ, & sem. papau. albi. Imò & aqua sola tepida non parùm conducit ad huiusmodi dolorem & ardorem minuendum.

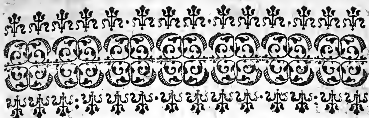
Pro potu leue decoctum maluæ, cum syrupo violaceo, aut conserua rosarum agitatum, erit vtilissimum.

Ad eundem verò ardorem leniendum, fiunt etiam iniectiones in vesicæ ductum, ex lacte, emulsione sem. frigid. aqua plantag. sero lactis, quibus addi potest liquor albuminis oui probè concussi, vel trochiscor. alkekengi ℈.j.

Eterna etiam remedia ad huiusmodi ardores temperandos non parùm conducunt, qualia sunt balnea, vel semicupia, & fomenta pubi & perinæo admota, ex decocto herbarum refrigerantium parata. Linimenta ex oleo rosac. nymphæ, vnguento rosaceo, refrigerante Galeni, populeone cum caphura, & mucilag. psyll. extr. in aqua plantag. Renibus etiam & iecori admouenda epithemata refrigerantia, & linimenta prædicta; tum ea quæ ad iecoris & renum intemperiem calidiorem suprà proposita sunt.

Quando humores acres & biliosi fluunt ab hepate, ad eorum deriuationem conueniet causticum tibiæ dextræ, tùm apertio hæmorrhoidum, quæ omnibus renum & vesicæ affectibus vtilissima est; iuxta Aph. 11. sect. 6. quandoquidem ab eodem ramo splenico ad renes, vesicam, & hæmorrhoides venæ disseminantur.

PRAXEOS

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XV.

De morbis mulierum.

PRÆFATIO.

MORBI *mulierum appellantur ij, qui mulieribus proprij sunt, & à vitio illius partis emanant, quæ mulieribus propria est, vteri nimirum, de quo non sine ratione dixit Democritus in epistola ad Hippocratem, eum sexcentarum ærumnarum, & innumerarum calamitatum autorem esse. Nos igitur vt affectus vteri præcipuos, & in Praxi Medica frequentiùs occurrentes, quadam methodo exponamus; eos ita diuidemus, vt alij à vasis vteri dependeant; alij in ipso vteri*

vteri corpore, illiúsque cauitate resideant; alij verò præcipuam illius actionem, & opus nobilissimum, nempe generationem, respiciant. A vasis vteri malè affectis, & causis præternaturalibus ea obsidentibus dependent, chlorosis, mensium suppressio, & fluxus immodicus, fluores albi seu fluor muliebris; furor vterinus, & hysterica passio. In ipso vteri corpore, illiúsque cauitate resident, inflammatio, vlcus, scirrhus, cancer, gangræna & sphacelus, hydrops vteri, procidentia & clausura. Illi autem affectus generationi quidem officere possunt, sed tantùm per accidens. Affectus verò totum generationis opus, nempe conceptionem, grauiditatem, & partum respicientes sunt, sterilitas, morbi acuti, & chronici prægnantium, abortus, partus difficilis, fœtus mortuus, secundinæ retentæ, fluxus lochiorum immodicus, suppressio lochiorum, tormina à partu, & morbi acuti puerperarum. Quos omnes affectus breuissimâ ratione, quantum rei dignitas ferre poterit, elucubrare aggredimur.

CAPVT PRIMVM.

De Chlorosi, seu pallidis virginum coloribus.

HIc affectus ab Hippocr. chlorosis, à recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus pallidi virginũ colores, & icterus albus appellatur.

Definiri potest, vitiosus corporis habitus, ab obstructione venarum hepatis, lienis, ac mesenterij, & præcipuè earum, quæ sunt circa vterum, quam sequitur plerumque grauitas membrorum, palpitatio cordis, difficultas spirandi, rerum absurdarum appetitus, & alia symptomata.

Pendet igitur hic affectus immediatè ab obstructionibus partium infimi ventris, præcipuè earum venarum quæ sunt circa vterum, quæ liberum sanguinis affluxum ad vterum impediunt, vnde ille copiâ luxurians in virginibus, quando menstruæ purgationes apparere incipiunt, si ab illis obstructionibus impediantur, sanguis refluit ad partes superiores, & cor, hepar, lienem, diaphragma, aliasque partes opprimit, earumque calorem natiuum obruit, & vasa obstruit, vnde vitiosa fit in visceribus concoctio, & hinc crudi humores in toto corpore cumulantur, qui ad habitum corporis delati, cachexiam excitant : in reliquis verò partibus varia symptomata producunt. In hypochondriis enim viscerum intumescentiam parit, à qua diaphragma comprimitur, vnde difficultas spirandi emergit. Quia verò sanguis crassus & flatulentus spiritus per venæ cauæ & magnæ arteriæ ramos ad cor deferuntur; quorum noxam excutere contendens ne suffocetur, frequenti arteriarum motu eluctatur, vnde pal-

pitatio cordis emanat, quam etiam temporum pulsationes frequenter consequuntur. Præterea cibi fastidio huiusmodi virgines frequenter corripiuntur, quia ob malam concoctionem, & distributionem, ventriculus magna crudorum excrementorum copia refertus est. Quæ excrementa vitiosam, ex peculiari quadam corruptela, qualitatem adepta, prauorum eduliorum, imò & rerum absurdarum minimè alibilium appetentiam inducunt, vt salis, aromatum, gypsi, carbonum, cinerum, & similium, qui affectus pica & malacia nominatur; à nobis inter affectus ventriculi capite proprio fusè explicatus est.

Causæ obstructionum, quæ in venis vteri & hypochondriorum contingunt, sunt humores crassi, viscidi & crudi, ex praua plerumque victus ratione geniti. Virgines enim istæ largo aquæ frigidæ potu horâ somni, vel manè ieiuno stomacho vtuntur; aliæ acetum, olera, fructus immaturos, vel ipsam niuem & glaciem auidissimè deuorant: vnde calor partium natiuus obruitur, & magnus fit crudorum excrementorum prouentus: aliæ nimio somno indulgent, aliæ otio immodico, vt quæ, suendi causa, puluinaribus toto die affixæ, maximo sæpe frigore torquentur; aliæ intempestiuis vigiliis & exercitationibus vtuntur, vt choreis statim à pastu, quas in longam noctem, cum suis amatoribus perducunt, quibus vtplurimùm accedunt grauissimæ curæ, & varia animi pathemata, ex quibus coctiones ordinariæ plurimùm euertuntur, & multa cacochymia inducitur.

Diagnosis ex sequenti symptomatum serie manifesta euadet.

Primò sese offert faciei & totius corporis color pallidus & subalbidus; interdum verò plumbeus, liuidus aut virescens. Cùm enim in hoc affectu humores crudi,

di, pituitosi, ac serosi abundent, & ad habitum corporis deferantur, colorem toti corpori inducunt; & si pituita, bilis, aut melancholia permisceatur, color inde subflauus, virescens, aut liuidus efficitur.

Secundò, inflatio, & quædam intumescentia in facie & palpebris apparet, præcipuè post somnum; quia per noctem conclusus calor plures vapores eleuauit, quàm dissipare potuerit. Crura quoque & pedes præcipuè circa malleolos intumescunt, tótúmque corpus laxum & molle euadit, ob eandem pituitosorum ac serosorum humorum abundantiam.

Tertiò grauitas & segnities totius corporis adest, crurum ac pedum tensiua lassitudo, deuolutis sua granitate humoribus ad partes illas decliuiores.

Quartò, respiratio difficilis est, præsertim cum se vehementer mouent, aut loca alta & accliuia conscendunt. Tunc enim sanguis crassus incalescit, ex eóque multi vapores eleuantur, qui difficultatem spirandi pariunt.

Quintò, cordis adest palpitatio, & pulsatio in arteriis temporum, dum corpus commouetur & exagitatur, propter eandem euaporationem, quæ ab humoribus crassis excitatur aucto per exercitationem calore.

Sextò, dolor capitis grauans ac diuturnus sæpe ægrotantes affligit, & interdum in occipitio, dum vterus compatitur; in sincipite verò ac fronte, dum ab hypochondriis magis vapores eleuantur.

Septimò, pulsus est celer, & frequens, vt febricitare videantur, & ideò hic affectus dicitur febris alba: propter illam pulsus frequentiam, quæ talis efficitur, quia cùm facultas vitalis debilis sit, vnde pulsus paruus emergit, natura paruitatem frequentia cogitur compensare.

Octauò, somnus grauis est, ac profundus, ita vt ad

meridiem vſquem ſomnum producant, niſi expergiſcantur, quia à vaporibus craſſis ac copioſis ex illuuie pituitoſa eleuatis excitatur.

Nonò, ingens adeſt ciborum, præcipuè euchymorum, faſtidium, propter maximam crudorum in ventriculo, ac vicinis partibus collectionem; qui humores deteriorem tandem conditionem adepti, picam, & rerum abſurdarum appetitum inducunt.

Denique malo ingraueſcente, & multiplicatis obſtructionibus, ſuppreſſio menſium tandem conſequitur, quæ prouectum affectum, ac veluti confirmatum oſtendit.

Quod ad prognoſim attinet. Affectus iſte vt plurimùm periculoſus non eſt, & ad longum tempus perſeuerat. Si tamen nimium negligatur & altas radices agere permittatur, ita vt magna nutrienis deprauatio contingat; partium naturalium graues affectus, vt ſcirrhi aliique tumores, tum etiam propriæ ſubſtantiæ corruptiones contingunt, quæ per hydropem, febres longas, alioſque graues caſus, ad interitum perducunt.

Quando leuior eſt affectus, & à venarum vteri obſtructionibus potiſſimum oriundus, in iuuenculis virginibus coniugio fœliciter curatur.

Mulieres quæ diutiùs hoc affectu laborarunt, aut ſteriles fiunt, aut prolem morboſam, debilem ac parùm vitalem edunt.

Magna ſalutis ſpes elucet, quando menſtrua ſtatas periodos repetunt, & debita quantitate ac qualitate donata progrediuntur.

Curatio huius affectus perficitur obſtructionum apertione, vitioſorum humorum ex toto corpore vacuatione, & intemperiei viſcerum correctione, eorumque roboratione.

Obſtructiones auferuntur iiſdem remediis, quæ in obſtructionum hepatis & lienis curationibus fuêre propoſita,

proposita; additis nonnullis quæ vterum respiciunt, & ad venarum eius obstructiones referandas magis appropriata sunt.

Primò igitur medicamentum purgans exhibendum est, laborantis naturæ & temperamento congruum; ex benignioribus compositum; vt primam tantùm regionem euacuet; idque præmisso clystere; si aluus non sit libera.

Posteà verò venæ sectio erit celebranda, si affectus non fuerit inueteratus admodùm; & puella valdè exanguis vel ad cachexiam inclinans. Vena autem brachij ab initio erit aperienda; quamuis menstrua suppressa fuerint. Si enim ex pede sanguis tunc temporis detrahatur, maiores fient venarum vteri obstructiones, aucta earum plenitudine. Ex brachio denique sinistro sanguis detrahetur, si lien magis obstructus sit: è dextro verò, si hepar obstructiones magis inuaserint.

Educta ea sanguinis quantitate quæ necessaria fuerit, solennis purgatio instituenda est apozemate aperiente & purgante; quale in obstructionis hepatis curatione fuit propositum. Cui addentur herbæ vtero peculiares, vt artemisia, matricaria, pulegium; & si lien obstructus fuerit, addi etiam poterunt, quæ illum peculiariter respiciunt, vt cortex capparis, ceterach, scolopendrium. Si verò biliosum fuerit temperamentum, & calidiores & sicciores hepatis indicia apparuerint, calidiora omnia simplicia ex apozemate erunt detrahenda, & aperientia frigida eorum loco substituenda.

In puellis delicatioribus loco apozematis, iuscula in dicta curatione obstructionis hepatis descripta vsurpari poterunt, eiusdémque simplicia immutari, vt de apozemate dictum est.

Interim fotus & linimentum dicto loco descripta admoueri debent, non solùm regioni hepatis, sed etiam

lienis & vteri.

Peracta solenni purgatione, paretur sequens balneum, ad vasa aperienda & relaxanda, & materiam obstructionum fundendam, aque digerendam. Cuius tanta est efficacia, vt aliquando viderimus quibusdam ægrotantibus menstruas purgationes in tertio, aut quarto balneo profluere incepisse, quæ per longum tempus antea delituerant.

℞. Rad. althææ, liliorum, enulæ campanæ, bryoniæ, cucumeris agrestis, ana ℔.ij. foliorum maluæ violariæ, mercurialis, pulegij, matricariæ, melissæ, ana M.iiij. seminis lini & fœnugr. leuiter contusi, ana Vnc.ij. Coquantur in aqua fontis pro balneo, quod ingrediatur tepidè, bis in die, sine sudore, longè à pastu, per biduum; singulis diebus decocto renouato.

Postridie vltimi balnei, si mensium suppressio adfuerit, aperiantur venæ inferiores, & emittatur sanguis ad Vnc. iij. Idque bis, aut ter repeti eo tempore, quo menses fluere solebant. Aut si nunquam adhuc apparuerint, quo tempore ægra magis affici, & grauiùs laborare solita est.

Absolutis hisce remediis, ad viscera roboranda, & obstructionum reliquias conterendas, conueniet opiata aperiens & roborans, dicto loco descripta. Cui vtiliter fæcula bryoniæ & sal artemisiæ ad Drach. ij. vtriusque addi poterit.

Quia verò non rarò adeò contumaces sunt obstructiones, vt primis remediis non cedant; in hoc casu syrupus magistralis parari poterit, ex materia apozematis præscripti, auctâ purgantium dosi, quo vtetur ægra bis, aut ter in mense.

Pilulæ etiam vsuales erunt efficacissimæ, quales in dicta obstructionis hepatis curatione fuerunt propositæ, quibus vtiliter addentur remedia ex tartaro, vitriolo,

triolo, & chalybe composita, ibidem descripta.

Zacutus Lusitanus, *obseru.* 99. *lib.* 2. proponit historiam cuiusdam mulieris, quæ cholorosim per decennium cum mensium suppressione passa erat; & variis purgantibus & aperientibus remediis; quibus chalybs etiam accesserat, curari non potuerat. Hanc ipse curauit conseruâ artemisiæ; triginta dierum spatio exhibitâ, superbibendo aquam stillatitiam sabinæ, in qua per noctem rhabarbarum maduerat;

Idem Zacutus *obseru.* 117. *lib.* 3. aliam proponit historiam cuiusdam virginis, quæ multo sale sese ingurgitans, ex diuturno atque assiduo illius vsu incidit in diarrhœam biliosam cum tabe implicatam. Quam ipse curauit post totius prouidentiam; lacte caprino chalybeato, & frigidis hepati applicitis.

In contumacissimis & diuturnis obstructionibus, causticum tibiæ dextræ, vel sinistræ (prout hepar, aut lien afficitur) inustum, plurimùm conferre poterit.

Reseratis magnâ ex parte obstructionibus; humores pituitosi ac serosi, tum in venis residui, tum præcipuè in habitu corporis stagnantes, per sudores resoluendi sunt. Cui vsui conueniet decoctum guaiaci, in naturis frigidioribus; vel radicis chinæ ac salsæ parillæ, in calidioribus, per quindecim aut viginti dies exhibitum. Hâc cautione adhibitâ, vt quarto aut quinto quôque die, intermisso sudore, catharticum detur, quod humorem circum viscera collectum præparatum, ac concoctum (ad sudores ineptum) per aluum detrahat. Alioqui intus si restitet, ibi obdurescens & putrescens, febris & aliorum morborum occasio erit. In eundem finem thermæ sulphureæ vsurpari poterunt, quales sunt nostræ Balerucanæ, tam potu, quàm balneo. Potu enim istarum aquarum, expeditis priùs,

& liberatis viis, remediis anteà propositis; detergitur excluditúrque humor in prima & secunda corporis regione contentus, per alui & vrinæ profluuium; tertia verò regio excitatis à balneo sudoribus, ab humorum sarcina liberatur.

Ac denique congressus, si legitimè fieri possit, post deobstruentium remediorum vsum, erit vtilissimus; illo enim calor naturalis in partibus naturalibus multùm excitatur, quo vteri vasa impensè dilatantur. Et docet experientia, interdum primâ coniugij nocte pallidis istis mensium fluxum excitari: aliis verò, quæ optimâ fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipari.

CAPVT II.

De suppressione mensium.

Mensium suppressio adesse dicitur, quando in fœmina ætate matura, quæ nec lactat, nec grauida est, sanguinis per vterum euacuatio, quæ naturaliter singulis mensibus fieri consueuit, rariùs aut parciùs procedit, aut omninò supprimitur.

Causa illius suppressionis, vel ad vterum referenda est, vel ad vasa illius, vel ad sanguinem, qui per illas fluit aut fluere debet.

Vteri varij morbi suppressionem istam efficere possunt; intemperies nimirum frigida & sicca, densando & constringendo corpus vteri; vel calida & sicca partem eandem exsiccando, vel eiusdem alimentum exurendo, vnde praui humores generantur, qui parti infixi liberum mensium effluxum prohibent: Morbi etiam organici eiusdem partis, nempe inflammatio,

matio, vel scirrhus, distorsio osculi interioris, vel compressio facta à tumoribus partium vicinarum, aut omenti crassioris: ipsius vteri densitas & crassities nimia, vlcera & cicatrices ab iis relictæ, aut ex laceratione cotyledonum in violento aborsu.

Vasa vteri non rarò obstructiones patiuntur, quæ frequentissima est causa mensium suppressionis, ab humoribus frigidis & crassis oriundæ. Interdum etiam à constrictione earum venarum suppressio hæc contingit, quæ fit à partibus vicinis distentis, vel tumefactis vt de ipsius vteri astrictione dictum est.

Sanguis quantitate, qualitate, vel motu peccans, causa esse potest suppressionis mensium. Quantitate peccat, aucta, vel imminuta. Aucta, si nimiâ copiâ in venis redundet: tunc enim venas nimiùm distendit, vt sese contrahere nequeant ad expulsionem; quemadmodum vesica nimis repleta vrinam emittere nequit ob eandem distensionem. Imminuta verò, quia paucus & imminutus sanguis in corpore retinetur ad illius nutritionem.

Sanguis qualitate peccat, dum crassior & viscidior est ex se, & propriâ naturâ, propter frigidam hepatis aliarumque partium intemperiem, vel ex humorum crassorum, pituitosorum scilicet aut melācholicorum, permixtione, vnde plerumque obstructiones oriuntur.

Motu verò peccat, cùm per alias vias excernitur, vt per nares, vomitum, sputum, vrinas, hæmorrhoides, & multas alias partes. Vidi puellam pustulam habentem in capite, quæ singulis mensibus aperiebatur, & satis copiosum sanguinem fundebat. Multás verò vidimus sanguinem periodicè per pulmonem reiicientes, quæ euacuatio purgationis menstruæ vicem gerebat.

Causæ externæ suppressionem sanguinis promouen-

tes sunt, aër frigidior & siccior, vt Aquilonia tempestas; ingressus præceps in aquam frigidam, aut nimia in ea mora, præcipuè dum fluunt purgationes menstruæ: cibi pauciores, vel copiosiores, crassiores & frigidiores, vel astringendi vi præditi; calidiores etiam id faciunt, vt nimius salis vsus, & aromatum, exsiccando, hepatis, aliarúmque partium substantiam, & sanguinem ipsum absumendo, atque exassando, vnde crassitiem acquirit, obstructionibus efficiendis idoneam: exercitationes vehementes, & vigiliæ immodicæ, sanguinem valdè absumentes: somnus diuturnus & otium immodicum calorem natiuum eneruans & cruditates multiplicans, excreta & retenta naturæ limites excedentia, vt hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum, diarrhœæ, aliæque euacuationes diuturnæ per vomitum, vrinas, aut sudores. Ac denique animi pathemata grauiora, vt iracundia vehemens, timor subitus, mœror perseuerans, zelotypia grauis, & similia.

Diagnosis suppreßionis mensium ex ipsius ægrotantis relatu, mutuanda est. Sed quia illa vel à causis præternaturalibus procedit, vel à naturalibus, puta grauiditate; signa vtriusque suppreßionis distinctiua proponenda sunt; ne Medicus à mulierculis grauiditatem ex illegitimo concubitu contractam tegere conantibus, decipiatur; neve remedia menses prouocantia grauidæ mulieri temerè præscribat.

Primò igitur grauidæ vtplurimùm naturalem retinent colorem, qui in aliis valdè immutatur, & pallidus ac fœdus efficitur.

Secundò, symptomata, quæ grauidis in principio accidere solent, in dies paulatim mitescunt: contrà verò in simplici mensium suppressione, quòd diutiùs

tiùs menſes ſubſiſtunt, eò magis ſymptomata augentur.

Tertiò, in grauidis poſt tertium menſem, motus & ſitus infantis ſenſibilirer percipitur, admotâ ventri inferiori manu: in aliis verò ſentitur quidem aliquis tumor, ſed œdematoſus, ac minimè durus, qui circumſcriptionem non habet ſemper cum vtero limitatam.

Quartò, ſi oſculum vteri interius à perita obſtetrice tangatur, non ita exactè clauſum, vt in grauidis, percipitur, ſed potiùs durum, contractum, quodam dolore affectum.

Quintò, grauidæ vt plurimùm hilares ſunt, & parùm in animi pathematis mutantur; contrà verò in ſuppreſſione menſium plerumque mœſtæ fiunt, & triſtitia afficiuntur.

Signa cauſarum in hunc modum ſe habent.

Vteri vitia quæ ſuppreſſionem menſium efficere valent, in ſequentibus capitibus erunt explicanda; maxima tamen pars eorum ex relatu ægrotantis, inſpectione & contactu earum partium percipi poteſt.

Obſtructiones & anguſtiæ vaſorum vteri cognoſcentur ex labore & moleſtia, quæ in lumbis & partibus vtero vicinis, inſtante potiſſimum menſtruæ purgationis tempore, percipiuntur & ſi quid tunc temporis effluat: mucoſum, ſubalbidum, aut ſubnigricans apparet. Affectus verò partium vicinarum, qui vteri os aut venas occludere poſſunt, ex propriis ſignis apparebunt.

Sanguis in venis redundans ſeſe euidenter profert ex venis admodùm diſtentis in cruribus & brachiis; tum ſi fœmina carnoſior & rubicundior euaſerit, cibiſque lautioribus ſeſe per multum tempus impleuerit. Defectus verò ſanguinis erit coniiciendus, ſi fœmina

mina obesior fuerit; si febrem diuturnam, longam inediam, aut cibi fastidium passa fuerit. Praua verò sanguinis qualitas; ex prauo corporis habitu, hepatis aut aliarum partium vitio, & præsertim ex ipsius sanguinis consideratione; si tantillùm ex eo effluat, innotescet. Motus verè sanguinis præposterus; quando nempe per alias vias effluit, per se satis sensibus manifestatur.

Quod ad prognosim attinet; mensium suppressio periculosissima est; ex eaque multi atque grauissimi morbi oriuntur, & quidem alij in ipso vtero, vt tumores, abscessus & vlcera; alij in toto corpore variisque partibus, vt febres, obstructiones, cachexiæ, cibi fastidium, hydrops, cardialgia, tussis, difficilis respiratio, lipothymia, ophthalmia, mania, melancholia, capitis dolor, arthritis, & alij non pauci. Progressum noxarum quæ ex suppressione mensium oriuntur, eleganter proposuit Hippocr. *lib.* 1. *de morbis mulierum*, hic verbis: *Tertio mense post suppressa menstrua incipiunt sentire suffocationes & horrores, lumborum grauitatem; & quandoque febrim* Quòd si suppressio diutius perseuerat, iam illi obdurescit venter, vrina copiosior mingitur; cibi fastidium, & vigiliæ ingrauescunt, ita vt inter dormiendum dentibus strideat: & si adhuc retineantur, quinto mense his omnibus, & maximè doloribus vrgebitur grauiùs, sed sexto mense insanabilis morbus redditur, qui antea curari poterat. Et cum hoc anxia fit, & animo linquitur, pituitam vomit, siti magna vexatur, dolebunt partes ventris & pectinis, febris accedit, supprimentúrque alui excrementa, atque vesicæ, spina dorsi dolore vexabitur, estque & quasi balbuties. Posthàc autem intumescunt crura, pedes, venter, & vrina mingitur rubra, sanguineaque, & dolor totum

totum occupat corpus, maximè collum, ſpinam, & inguina, atque ſic moriuntur, ſcilicet ex hydrope. Hæc Hippocrates. In hoc contextu dubium facit, quòd dicit autor ſexto menſe morbum eſſe inſanabilem: contrarium enim docetur experientia, & ipſe Hippocr. 4. *epid.* refert ancillam quandam, cui per ſeptennium ſuppreſſa fuerant menſtrua, illis tandem redeuntibus ſanitati fuiſſe reſtitutam. Conciliari poteſt Hippocrates cum ſeipſo, dicendo, vltra ſex menſes morbum eſſe inſanabilem, quando menſtrua in ipſo corpore, aut cauitate vteri retinentur, quia ibi putreſcunt, aut ſuppurantur, vt in retentis lochiis contingit; hoc tamen non de quacumque ſuppreſſione eſſe intelligendum.

Minus periculoſa eſt illa ſuppreſſio, quæ à multitudine ſanguinis laudabilis exoritur, vel à pinguedinis copia, hæmorrhagia, & vacuationibus aliis: cauſæ enim illæ, ſi non multùm inualuerunt, tolli facilè poſſunt.

Difficiliùs verò curatur, quæ à ſuccorum grauitate, vaſorum obſtructione, vel anguſtia dependet; quia rebellis iſte humor in penitiores illos meatus inſinuatus, non niſi multis remediis, & diuturna opera, cuius mulierculæ ſunt valdè impatientes, educi poteſt.

Suppreſſio menſium, quæ ex proprio vteri affectu proficiſcitur, omnium peſſima eſt: quia pars illa per idiopathiam læſa, difficilè curari poteſt, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè diſpoſita eſt: ita vt corporis totius ſentina ac cloaca à nonnullis nominetur.

Curatio huius affectus pro cauſarum varietate variè inſtituenda eſt. Ac primum ſi à nimia copia ſanguinis

guinis ſuppreſſio oriatur, illius quantitas minuenda eſt phlebotomiâ in brachio làrgâ manu celebratâ. Si enim venæ inferiores priùs aperirentur, traheretur magis ſanguis verſus vterum; vbi maiorem obſtructionem, & vaſorum diſtentionem efficeret, cum ruptionis eorumdem, aut etiam vteri inflammationis periculo.

Sublatâ plethorâ, & ſanguinis multitudine, ſanguis ad inferiora retrahendus eſt, apertis venis inferioribus circa illud tempus, quo anteâ laborans purgari conſueuerat; tum etiam frictionibus, ligaturis, cucurbitulis, tam ſiccis, quàm ſcarificatis.

Hiſce præmiſſis, partes vterinæ emolliendæ & relaxandæ ſunt fomentis, ſemicupiis, & inunctionibus humectantibus & emollientibus. Quibus, ſi affectus pertinacior fuerit, addere poteris purgationes hyſtericas, & particularia medicamenta menſes mouentia, quæ in poſterum proponentur; eligendo ex iis, quæ mitiora & magis temperata fuerint.

Si propter ſanguinis penuriam menſtrua non procedant, vt poſt febres diuturnas, magnas euacuationes, & in quâuis corporis inſigni extenuatione; eorum prouocatio molienda non eſt, priuſquam conuenientibus alimentis, putà analepticis, corpus inſtauratum fuerit, & ſufficiens ſanguinis copia procreata; ac morbus omnis, qui extenuationis cauſa eſſe poteſt, debitè expugnatus. Quibus præſtitis vtplurimùm contingit menſtrua ſponte profluere. Quòd ſi non fiat, & natura ſui muneris oblita ad priſtinum officium non reuertatur; apertis venis inferioribus erit incitanda, cum aliis remediis ſuprà deſcriptis; ita tamen vt quantitas ſanguinis qui educetur, valdè ſit moderata, metu virium iam deiectarum, & ne ægra in tabem præcipitetur. Hîc autem diligenter eſt

aduerten

aduertendum, quamuis corporis extenuationem, penuriam sanguinis non indicare, sed eam tantùm quæ magnis euacuationibus, aliisque causis consumentibus succedit. Fit enim interdum, vt menses suppressi, & in venis retenti prauam accersant qualitatem, ob quam alendis partibus minimè idoneus sanguis efficiatur; vnde corporis macies & extenuatio succedit, licèt venæ multo sanguine, sed prauo, refertæ maneant; & tum temporis venæ sectio, etiam largâ manu celebrata, plurimùm conferre solet. Quod quidem luculento Gal. experimento confirmatur, qui *comment. 3. in lib. 6. epid. Ego*, inquit, *cuidam muliercula, iam octo menses purgationis menstrua suppressione laboranti, extenuatissima cùm esset, haud exiguo detracto sanguine, breuissimo tempore proprium habitum restitui; sicut & alias non paucas eodem modo ad sanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neque enim erat ignobilis) fuit valdè celebre. Ipsi quidem rescissa vena est, medicis ex eo remedio futuram vtilitatem firmiter polliceri verentibus; quin etiam nonnulli mihi aduersari audebant, non solùm propter mulieris maciem, sed etiam propter inappetentia, ex venæ sectione sequuturam esse noxam affirmantes. Profectò hæc melius est longiori sermone persequi, quàm vtrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit, diligenter inuenire conari. Verùm recentiores medici ad magis sophisticam doctrinæ speciem deflexerunt, ægrotis euenientia diligenter obseruare, & ipsorum affectus causásque, ex quibus curationis inuentio acquiritur, indagare negligentes, quæ & ipsa per experientiam diiudicatur. In muliere sanè quam memoraui, primo die sanguinis sesquilibram detraxi, rursùm postero die libram vnam, tertio non multò plus semilibrâ, erant enim vnciæ octo.* Hæc Galenus. Quibus patet, in mulieribus mensium suppressione laborantibus, etiam extenuatis, sanguinem larga manu interdum esse detrahendum; quamuis huius

huius sæculi mulieres tantam sanguinis euacuationem, quæ Galeni temporibus educebatur, ferre minimè valeant.

A motu sanguinis præpostero suppressio mensium contingit; quando is per narium hæmorrhagiam, vomitum, aut sputum, aut hæmorrhoidas, aliaque loca non naturalia excernitur; eiusque curatio perficitur, repellendo sanguinem à partibus per quas fluit præternaturaliter; eundémque retrahendo ad vteri vias. Primum perficitur (dum sanguis per superiora loca irrumpit) lotione brachiorum, capitis & faciei ex aqua frigida, & priuatione exercitij earumdem partium, præcipuè cantus & vociferationis. Secundùm verò absoluitur venæ sectione partium inferiorum, factâ biduo, aut triduo antequam sanguis erumpat; cucurbitulis femoribus & suris adhibitis, interdum siccis sæpe etiam cum scarificatione; prouocatione hæmorrhoidum, frictionibus, ligaturis, deambulationibus, fomentis, semicupiis ex herbis aperientibus, inunctionibus, pessariis, clysteribus vterinis, aliisque infra describendis. Præcipuè verò commendatur balnei naturalis vsus, sulphurei ac bituminosi, quod laborans pluries ingrediatur longè à pastu, dummodò aqua hyprochondriorum regionem non superet, eodémque tempore superiores partes flabello refrigerandæ sunt, ne calido balnei aëre etiam incalescant.

Si per hæmorrhoides fluat sanguis, & ab vtero auertatur, difficillima erit curatio. Si enim trahentibus ad inferiora vtaris, eadem ad sedem trahent. Si verò adstringentia sedi adhibeas, ea etiam propter viciniam repellent quæ feruntur ad vterum. Hæc igitur vna medendi ratio conferre poterit, vt postquam trahentibus ad inferiora vsus fueris, localia vtero dhibeas, quæ humorem commotum magis ad vterum

rum alliciant.

At verò omnium frequentissima est illa mensium suppressio, quæ fit ab obstructionibus venarum vteri. Cuius curatio eadem propemodum est cùm ea, quæ in pallidis virginum coloribus fuit proposita, nonnullis tantùm additis, quæ vterum magis specificè respiciunt.

Primò igitur ea omnia sigillatim vsurpari poterunt, quæ ad chlorosis curationem fuere descripta. Et vtplurimùm contingit, vt reseratis viscerum obstructionibus menses sponte profluant. Quorum tamen eruptionem adiuuare poterunt, quæ motum humorum ad inferiora promouent; vt sectio venarum inferiorum, circa consuetam menstruorum periodum celebrata; vel vicariæ eius cucurbitulæ, coxis & suris admotæ, tum siccæ, tum scarificatæ; frictiones earumdem partium, & ligaturæ dolorificæ.

Si rebellior affectus prædictis remediis non cedat, ad ea progrediendum est, quæ peculiari virtute & proprietate specificâ menses promouere valent. quæ sub variis formulis vsurpari solent. Ac primùm pulueres efficacissimi, & gustui gratiores ita comparantur.

℞. Cinam. & succini, an.℈.j. croci ℈.ß.Misce, fiat puluis sumendus aliquot matutinis. Vel.

℞. Pulu. radic. rubiæ tinctorum, & sacchari puluerisati, ana.ʒ.j. Misce, diuidatur in tres partes, quarum vna detur tempore mensium, cum vino calido summo mane in lecto, in quo maneat benè cooperta per horas quinque. Si non fluxerint menses, rursus in secunda periodo exhibeatur altera pars. Si adhuc non apparuerint, rursùs in tertia. Vel

℞. Rad. aristol. rotundæ ʒ.ß. fol. sabinæ siccor. ʒ.j. ß.dictam.cretici & trochiscor.de myrrha, sine assa fœ-

tida ob fœtorem, an.ʒ.j. cinam. elect.ʒ.ij.ſacchari albiſſ.ʒ.ij. Fiat omnium puluis ſubtiliſſimus, de quo capiat ʒ.ij. manè per aliquot dies, cum iuſculo cicerum rubrorum, in quo cinam. ʒ. ij. croci ʒ. ß. bullierint. Pilulæ præſtantiſſimæ in hunc modum componuntur.

℞. Trochiſc. de myrrha Drach.j.caſtorei ℈.ß. Cum ſucco artemiſiæ, fiant pilulæ paruæ.

Inter familiaria remedia & euporiſta habentur flores lauendulæ cum melle per multos dies comeſti, vel conſerua flor. calendulæ ad Drach.ij. exhibita.

Maximas autem habet vires ſanguis hirci ſylueſtris tum etiam domeſtici, ad menſes ſuppreſſos educendos, iuxta præparationem & doſim in pleuritidis curatione propoſitam.

In calidioribus naturis cremor tartari per plures dies vſurpatus in iuſculo, vel docoćto aliquo melanagogo, menſes ſuppreſſos promouet.

At maximè laudantur pilulæ Montagnanæ, quæ ita ſe habent.

℞. Trochiſc.de myrrha ʒ.j.ß.ſem. petroſelini, caſtorei, cinam. ana ℈. j.moſchi ǵ. x. Cum ſucco apij formentur pilulæ xxij, deauratæ, capiat duas manè,vel in ingreſſu lecti per aliquot dies. Vel

℞. Rad. rubiæ tinćtorum & ariſtol.rotundæ,ana ʒ. iij. agar. & cinam. an. ʒ.j. croci ℈.j. Cum ſucco artemiſiæ fiat maſſa pilularum, cuius doſis eſt Drach.j.

Fermentum vetus à multis commendatur, magnitudine caſtaneæ cum pari ſacch. quantitate, per tres dies continuos exhibitum. Magis tamen proderit, ſi puluis trochiſc. de myrrha, dićtamni, aut ſimilis permiſceatur

Decoćta vſitatiſſima ſunt, eorumque vtiliſſima in hunc modum ſe habent.

℞.Rad.

♃. Rad.petrosel. & rubiæ maioris, ana ℥. ij. cicerum rubr. P.iij. Coquantur ad ℔. j. ß. In colatura dissolue pulueris cinam.℥.j. croci ʒ.ß. mellis q.s. Misce, capiat ℥.vj. calidè, manè, bis in die, antequam menses prorumpant: vel etiam iis fluere incipientibus, si lentè procedant. Vel

♃. Rad.apij,aparagi,fœniculi, an. Vnc.j. fol.matricariæ,capill.veneris,nepetæ,pulegij, ana M.j.Coquantur ad ℔.ij,Colat. Vnc.iv.adde syrupi de artemisia ℥.j. Bibat calidum bis in die, vt suprà. Vel

♃. Rad.cyperi,angelicæ, valerianæ & rub.tinct.ana ʒ.ß.fol.artem.pulegij,sabinæ,ana.M.ß.sem.dauci & seseleos,ana Drach. j.dictam. cretici Drach.j.ß. cinnam. electi ʒ.iiij. croci ℈.j. Fiat decoct.ad Vnc.iiij. In colat. dossolue syrup.de artemis. & de hyssopo, ana ℥.ß.Fiat iulep.pro dosi vnica, quæ alternis diebus exhibeatur.

Quercetanus in Pharmacopœa duo decocta valdè commendat: quorum primum ita se habet.

♃. Milij.solis,anisi, visci quercini,ana Drach.iij.dictamni cretici Drach.j. croci ℈.j. Contundenda contundantur & macerentur per viginti quatuor horas in vino albo generoso. Dein parùm bulliant. De hoc decocto exhibe Vnc.iiij.

Alterum decoctum ita describitur.

♃. Splené bouis integrum. Hunc in frusta incisum in phialam vitream capacem iniice, ita vt ad medietatem vsque impleatur; addendo cinam.crasso modo cōtusi ℥.j.caryophyll.℥.ß.croco ʒ.ij.vini albi optimi q. s. ad humectandam solùm materiam. Vas probè clausum ponatur in S.M.feruentissimo, adeò vt ebulliat per vigintiquatuor horas, donec splen in particulas minutissimas coctus & consumptus fuerit, magnáque iuris exquisitissimè cocti & fragrantissimi copia restet; de quo ægra capiat manè Vnc. iv. continuando per qua-

tuor, aut quinque dies, cùm menses fluere debent.

Aquæ stillatitiæ cæteris liquoribus præferendæ sunt, vtpotè gustui gratiores, & quæ propter substantiæ tenuitatem faciliùs penetrant ad vasa vteri obstructa. Præ cæteris sequens à Mercato, Roderico à Castro, Sennerto commendatur.

℞. Panem ferè ad fermenti naturam redactum, mediocriter coctum & calidum, cui ablato cortice adde mellis ℥.xij. pulueris seminum vrticæ, dauci, ameos, anisi, & fœniculi, ana. ʒ.j. trochisc. galliæ mosch. myrrhæ rubeæ, ana. ℈.j. cotulæ fœtidæ ʒ. ß. Infundantur omnia in ℔. iij, infrascriptæ decoctionis, quæ recipit phaseolorum rub. cicerum rubr. an. P. ß. seminis iuniperi Vnc.j. rad. rubiæ, rusci, raphani siluestris, asparagi, apij & petrosel. an. Vnc sem. chamædr. recentis M. j. ameos, anisi, fœniculi, an. Vnc.ij, Coquantur omnia secundùm artem. Deinde in B. M. stillatitium liquorem extrahes, cuius Vnc.ij. summo manè laboranti porriges. Addi etiam potest syrupus capill. ven. de duabus rad. de artemis. Dosis etiam sequentibus diebus augeri potest, si ventriculus non offendatur.

Guaiaci, aut sassafras decoctum in pituitosis corporibus vtile est, etiam cum dictamno cretico; si per duodecim, aut quindecim dies sumatur sine sudoris prouocatione. Illius experimentum refert Iacchinus in nonum Rhasis, cap. 66. *Ego*, inquit, *lignum Indicum coxi, & adiunxi dictamnum. Vnde mulieri, quæ iam per quinque annos nihil purgabatur, & sterilis erat & purgationem euocaui, & partum.*

Chymici commendant tartarum vitriolatum, spiritum tartari, mixturam spiritalem, sales artemisiæ, melissæ, radic. chelidoniæ, valerianæ.

Aqua theriacalis sequens ad hunc vsum mirè est efficax.

℞. Theriacæ

℞. Theriacæ vet. Vnc.v. myrrhæ rubræ Alexandrinæ Vnc.ij.ß. cinam. electi, croci orientalis, an. Drach. sem. camphoræ Drach.ij. Affunde optimum vini spiritum, ad eminentiam trium digitorum, & in leni calore tincturam extrahe. Cui per inclinationem effusæ adde spiritus tartari sextam partem. Dosis cochlear j. cum vino, aut aqua appropriata.

Dum prædicta remedia vsurpantur, clysteres frequenter iniecti maximè conueniunt, ob incumbentem recto intestino vterum; & ita componi possunt.

℞. Rad. lil. Vnc.j. ireos, valerianæ, ana Vnc.ß. mercurialis M.ij. artem. sabinæ, an. M.j. flor. chamæm. lauendulæ, an. P.j. sem. carui, nigellæ, an. Drach.j. Coquantur ad ℔.j. In colatura dissolue hieræ simplicis & benedictæ laxatiuæ, an. Vnc.ß. olei cheirini Vnc.ij. elect. de baccis lauri Vnc. sem. Misce, fiat clyster.

Imò verò purgationes per interualla repetitæ erunt præstantissimæ, quæ variis modis institui possunt.

Ac primùm laudantur maximè à Gal. pilulæ de hiera simplices & compositæ; quia præterquàm quòd educunt conuenienter humores superfluos, habent etiam facultatem vias aperiendi, & expurgandi vterum. Vel

℞. Aloës Drach.iij. massæ pilul. coch. min. ʒ.j. Cum succo sabinæ formentur pilulæ xx. de quibus exhibeantur num.iij. ante prandium, tertio quôque die. Vel

℞. Aloës Drach.j. rhab. elect. ʒ.j.ß. diagryd. ℈.j. myrrhæ, rad. asari, an. Drach.ß. spicæ ℈.j. Cum syrupo de artemisia fiat massa pilul. Dosis à ℈.ij. ad Drach.j. Vel

℞. Massæ pilular. cochiar. minor. Drach. sem. mercurij dulcis gr.xx. Cum syrup. ros. solut. formentur pilulæ v. vel vj. capiat summo mane.

Exteriùs verò mensium suppressorum prouocatio adiuuari solet topicis sequentibus, ad vias dilatandas, humores attenuandos, & facultatem expultricem excitandam.

citandam.

♃. Radicum bryoniæ, lilior. cyperi, valerianæ, angelicæ, asari, ireos, & petroselini, an. Vnc. j. fol. artemis. lauri, rutæ, sabinæ, thymi, rorismar. pulegij, nepetæ, maluæ, mercurialis, ana. M. j. flor. sambuci, cheiri, chamomillæ, ana P. ij. gran. iuniperi Vnc. ij. Coquantur in aqua & vino albo. Colaturâ foueantur venter & inguina cum spongia.

Eodem decocto, auctâ dosi, potest parari semicupium, in quo ægra vmbilico tenùs sedeat, & herbæ coctæ sacculo inclusæ ventri applicentur. Caueat tamen à sudore, qui menses potiùs sistit.

♃. Ol. lil. aneth. & rutacei, an. Vnc. j. sem. vini generosi Vnc. iij. iunci odorati, rad. cyclam. angelicæ. aristol. vtriusque, fol. sabinæ, an. Vnc. sem. Bulliant ad vini consumptionem. Coletur & exprimatur oleum, quo inungatur regio pubis, & pudendorum calidè fotum, vel semicupium.

Suffitus humidi fiunt ex vapore decocti fotus & semicupij, quod modicè calens operiatur patellâ perforatâ, cui annecti debet fistula oblonga, quæ collum matricis attingat; excipiátque fumum manè & serò vestibus contecta.

Siccus suffitus ita confici potest.

♃. Caryophyll. cinam. macis, an. Drach. ij. bacc. iuniperi Vnc. sem. seminis nigellæ Drach. j. styrac. calamit Drch. ij Fiat puluis crassior, qui carbonibus iniiciatur, fumúsque excipiatur vt suprà. Vel

♃. Styrac. calamit. ʒ. ij. thuris ʒ. j. benjoini, aliptæ mosch. ana ℥. sem. caryoph. ligni aloes, cinam. an. ℈. ij. Cum mucilag. gummi tragacanth. extracta cum aqua cinam. fiant trochisci pro suffumigio.

Pessaria in hunc modum fieri poterunt.

♃. Fol. mercurial. contus. M. j. pulueris hieræ picræ

&

& benedictæ laxatiuæ, an. ʒ.ij. pulu. arist. longæ ʒ.j. mellis & succi mercurialis q.s. Fiat pessarium. Vel

℞. Agarici, myrrhæ, ana ʒ.ij. galbani ʒ.sem. croci ℈.j. Cum melle despumato fiat pessarium, quod linteo raro inducatur, & non diu in vtero relinquatur metu inflammationis.

Pilulæ cochiæ minores in parui pessarij formam redactæ menses egregiè mouent.

Iniectiones etiam in vterum fieri solent, quæ metrenchytæ, seu clysteres vterini appellantur; abluunt enim sordes vteri parietibus adhærentes, & orificia vasorum interna reserant. Parantur autem ex decocto fotus præscripti, demptis acrioribus; vel ficuum pinguium cum artemisia, pulegio, mercuriali; vel ex solo succo mercurialis depurato, in quo parùm benedictæ laxatiuæ sit dissolutum. Ad acriora enim ascendere nefas est metu inflammationis. Imò post vsum istorum, quæ intus per horam tantùm vnam morari debent, vtile erit decoctum maluæ, hordei, & violarum iniicere, vel parùm hydromel. sero caprillo diluti.

In affectu inueterato cauteria tibiis admota plurimùm conferre poterunt. Quamuis enim illa à Sennerto reprobentur, ex eo quòd ab vtero potiùs deriuent, & humoribus, qui cum sanguine ex vtero fluere solent, aliam viam concilient, & inclinationem eorum ad vterum prohibeant. Attamen maximè prodesse mercurialis, Varandæi & aliorum frequentibus experimentis comprobatum est. Per ista enim vlcuscula superflui humores perpetuò vacuantur, & humorum cursus ad inferiora dirigitur. Ac tantùm abest, vt humorum superfluorum deriuatio ab vtero fluxum mensium auertat; quin potiùs eum prouocet, sanguinem puriorem, & naturæ regimini magis obedientem efficiendo, qui cum dictis humoribus ad cauteria non retrahitur. Adde

quòd isti humores, nisi per has vias educantur, retenti in venis obstructiones geminat, & ita suppressionem augent. Existimamus tamen, restitutis menstruis purgationibus ad naturalem statum, cauteria esse occludenda, vt natura per vterum superflua excludere assuescat.

In prædictorum remediorum vsu quædam præcepta notatu dignissima obseruanda sunt.

Primum, Nunquam vtendum esse remediis menses mouentibus, nisi præmissis vacuationibus vniuersalibus; ne humores ad venas vteri copiosiùs promoti obstructiones augeant, aut valdè attenuati ad partes alias irruant & grauia mala producant. Quemadmodum narrat Schenchius in obseruationibus, quemdam Medicum Venetum mulieri suppressione mensium laboranti, non euacuatâ priùs pituitâ venas obstruente, apozema quoddam dedisse; quo assumpto paulò pòst illa in paralysim incidit.

Secundum, In menses mouentium exhibitione à leuioribus esse incipiendum ad validiora sensim progrediendo.

Tertium, Medicamenta menses mouentia in maiori copia esse exhibenda, quia eorum virtus retunditur in via à ventriculo ad vterum.

Quartum, Medicamenta prædicta esse exhibenda vel horis matutinis ieiuno ventriculo, vel etiam aliquando in ingressu, aut egressu balnei: ita enim in calidum ac solutum corpus illabens medicina, vires suas potenter exerit; & multo adhuc efficaciùs, si ante venarum inferiorum apertionem illa exhibeantur.

Quintum, Pessaria, & clysteres vterinos nuptis, & viro vtentibus dumtaxat præscribi debere; virginibus verò nascalia, fomenta, insessus, & suffumigia sufficere.

Sextum

Sextum, In biliosis, aut melancholicis temperamentis, calidiora omnia medicamenta esse deuitanda, ac mitiora tantùm vsurpanda; iisque aperientia temperata & humectantia atque emollientia esse permiscenda.

CAPVT III.

De fluxu mensium immodico.

MEnsium fluxus moderata quantitate, ac debito tempore procedens, naturalis est; si verò quantitatis modum excedat, vel frequentiùs redeat, vel diutiùs perseueret; immodicus ac præternaturalis censendus est.

Causæ mensium fluxus immodici eædem sunt, quas in hæmoptysis productione concurrere, suo loco, diximus; nempe anastomosis, diapedesis, diæresis, & diabrosis; quæ fiunt à sanguinis quantitate nimia, caliditate, tenuitate, vel acrimonia, ictu, casu, aut vulnere, quæ in hæmoptysis theoria fusiùs expositæ sunt, vt eadem hîc repetere non opus sit. Idea lectorem ad dictum caput perlegendum remittimus.

Diagnosis ad ipsum affectum, illiusque causam dirigenda est. Fluxum mensium immodicum & præternaturalem ostendunt; difficilis tolerantia, virium lapsus, inappetentia, cruditas, & cachexia, color cadauerosus, pedum intumescentia, & alij affectus grauiores; qui caloris natiui exolutionem consequuntur.

Causarum verò diagnosis in hunc modum instituenda est.

Per diapedesim sanguinem fluere ostendunt, rarus corporis habitus, & carnium mollities, cibi & potus

vſus ſerum multiplicare idonei ; ac præſertim ipſe ſanguis dilutus ac ſeroſus , qui facilè in linteis dignoſcitur.

Per anaſtomoſim,vel rhixim ſanguinem fluere oſtendunt , vulnera , caſus , aut contuſiones prægreſſæ, ſaltus , clamores , & geſtatio ponderis inſoliti in corpore plethorico, & multo ſanguine referto,vel ingens æſtus, frigus immodicum , coitus immoderatus , iracundia inſignis , & ſimilia. Idem contingit poſt partus laborioſos , vel ab imperita obſtetrice miniſtratos , poſt aborſus , vel diuturnam menſium ſuppreſſionem,quæ collectum nimia copia ſanguinem,confertim deinde effluere facit.

Diabroſim , ſeu vlcerationem in vtero factam indicant , ſanguis paulatim exſtillans cum ſenſu doloris & acrimoniæ , humores ſalſi & acres in corpore redundantes. Sanguis verò effluens primò ſanioſus,ichoroſus, nigricans , aut flauus profunditur ; poſtmodum verò ſi vlceratio augeatur , fruſtula quædam partis deraduntur, à quibus deinde magna ſequitur ſanguinis effuſio,quam ſiſtere difficile eſt.Præceſſerunt cauſæ cacochymiam generantes,vt vſus ciborum acrium,ſalſorum,putridorum, & ſimilium.

Prognoſim quod attinet. Omnis hæmorrhagia copioſior , vel diuturnior periculoſa eſt , præcipuè ex vtero,quæ non ſolùm indiuiduo , ſed etiam ſpeciei noxia eſt.

Diapedeſis omnium minimè periculoſa eſt,quia minorem efficit caloris & ſpirituum iacturam , diutiùs tamen perdurat , propter crudioris & ſeroſioris ſanguinis prouentum.

Rhixis & anaſtomoſis maius inferunt periculum,quia magnam ſubitò profundunt ſanguinis copiam ; citiùs tamen curantur , quia in corporibus benè ſanis & plethoricis vtplurimùm contingunt.

Diabrosis verò omnium difficillima est, quia in vlcere fit substantiæ deperditio, quæ nouum istarum partium coalitum impedit.

Si virium debilitas, & symptomatum vehementia nullo modo minuatur, sed in dies augeatur, ægræ interitum portendit.

In senescente muliere menstruorum nimius fluxus plerumque incurabilis, & lethalis est.

Curatio mensium fluxus immodici, eadem ferè esse debet, quæ ad immodicum hæmorrhoidum fluxum fuit proposita.

Primò enim phlebotomia reuulsionis gratiâ in brachio celebranda est, partitis vicibus, & digito per vices foramini admoto. Magnâ copiâ sanguis detrahendus est, quantùm vires ferre possunt. Testatur enim Hollerius *Comment. Aph.* 50. *sect.* 5. se multas vidisse mulieres, quæ detracto multo sanguine è vena conualuerunt, cùm nullis allis remediis posset reprimi fluxus sanguinis.

Frictiones, ligaturæ, & cucurbitulæ ad reuulsionem etiam conueniunt, vt in dicta curatione præcipue verò mammis, iuxta Aphor. Hippocr. citatum *Mulieri*, inquit, *si placet menstrua sistere, cucurbitulam quàm magnam ad mammas appone.* Si tamen admotâ cucurbitulâ difficultas spirandi oriatur, subitò auferenda est.

Purgatio pariter eadem, vt in dicta curatione, conuenire potest; eáque semel, aut bis in hebdomada erit repetenda, donec impuritati viscerum & venarum sit prouisum. Sublatis enim biliosis & serosis humoribus. qui sanguinem fluidum reddunt, ipse sponte consistit. Si serum magis abundare videatur, radix mechoacan cum rhabarbaro conueniet.

Purgatio etiam per vomitum potenter reuellit, & ab

Hipp.

Hipp. laudatur 2. *de morb. mulierum.* Blanda autem debent esse vomitoria, & frequenter iterata; aut etiam digito in os immisso vomitus prouocari poterit. Imò verò sufficiet, eritque vtilissimum, ante prandium vomitum ciere, attamen non vomere, sed solùm id tentare.

Postmodùm iulepi, pulueres, opiatæ, pilulæ, aliáque remedia incrassantia, & astringentia in dicta curatione proposita hîc etiam conuenient, additis etiam narcoticis si vrgeat necessitas. Quibus sequentia vtiliter addi poterunt, à doctissimis viris experta.

℞. Cortices duorum ouorum recentium vstos, thuris, masticheś, ana Vnc.sem. margarit. præparat. coralli rubri præp. carabes, ana ʒ.ij. lapid. hæmatit. smaragdi præp. ana ℈.sem. farinæ hordei sine furfure P.ij. albumina ouorum numero iv. & si opus fuerit, adde parùm aquæ chalybeatæ, & fiant duæ placentæ, quæ in furno coquantur, vt possint in puluerem redigi. Dosis à ʒ.sem. ad ʒ.j. cum iusculo pedum veruecis summo mane. Hoc puluere multas mulieres hoc affectu satis antiquo curatas fuisse testatur Ioannes Michaël Paschalius. Laudatur quoque puluis solus corticis oui ad ʒ.j. exhibitus in aurora per aliquot dies, & habetur pro secreto.

Forestus sequentem puluerem commendat, quem dicit esse vnum ex arcanis præceptoris sui Helidæi. Accipit turturem moderatè pinguem, ab intestinis repurgatum, & lotum vino rubro astringente, & aquâ rosacea. Deinde mastiches Vnc. j. in ventre ponit, & assuit ne elabi possit: atque in veru ad ignem rotat, & inter assandum, loco butyri, aceto rosaceo aspergit, pinguedinémque ex eo defluentem colligit, & vsui seruat. Post perfectam assationem, turturem in ollam

ollam nouam vitream coniicit, luto philoſophico obturatam; & in furnum calidum demittit, vt turtur perfectè exſiccari poſſit; quem poſteà in puluerem redigit. Cuius cochlear vnum exhibet omni mane, cum aquá plantaginis, aut decocto aſtringente. Et pinguedine reſeruata regionem renum, pubis & inguinum inungit.

Noſtrates mulieres vulgare habent remedium ex floribus chamæleontis, quibus lac condenſare ſolent. Exhibent cum iuſculo, aut alio liquore. Aliæ vtuntur coagulo hœdi, vel leporis ad.℈.ſem. quod & ſanguinem fluentem ſiſtit & concretum in vtero diſſoluit.

Succus plantaginis inter reliqua remedia præſtantiſſimum cenſetur à Gal. ſi recenter extractus ad Vnc. iij. vel iv. exhibeatur.

Solenander dicto ſucco colophoniam addit, & infallibile remedium aſſerit, his verbis. *Ad conſtringendum menſtruum rubeum antiquum; Accipe ſucci plantaginis cyathum vnum. Impone Drach. j. colophoniæ puluerisatæ & tribue ægræ. Id fiat quater, & erit curata infallenter, Deo dante.*

Succus millefolij huic vſui etiam conuenienſſimus eſt, ſi eius ℥.ij. vel iij. exhibeantur cum ſyrupo corallorum, aut alio conuenienti.

Succus vrticæ prædictis non cedit, vel etiam efficacior eſt: exhiberi poteſt ſolus, vel cum aliis permixtus: vel ex iis fieri poteſt ſyrupus ad vſum frequentem.

Aqua ex tenerrimis & rubentibus quercus foliis extracta prædictum profluuium ſiſtit.

Sequens autem aqua valdè efficax à Mercato in hunc modum componitur.

℞. Panem ex amylo, farina hordei, & oryza confectum.

ctum. Affunde aquæ chalybeatæ ℔.vij. Quibus adde rosar. rubr. sicc. P.iij.succi plantag. ℔.j. rad.consolidæ maior. virentis & conquassatæ ℥.ij. caudæ equinæ M.j. carnis pyrorum agrestium & cydoniorum,ana ℥.ij.portulacæ M.ij. boli armen. Vnc.j. balaust. & santal. omnium, ana Vnc.sem. Destillentur omnia per alembicum: huius aquæ capiat ℥.iij. cum syrupi de portulac. aut de rosis siccis Vnc.sem.

Pro fœminis delicatioribus poterunt parari iuscula ex decocto pedum vituli, & fol. plantaginis, vel sanguinariæ. Vel ad incrassandum sanguinem, poterit fieri iusculum ex aqua rosarum pura, & vitellis ouorum recentibus.Iisdem quoque confert conserua fructus cynorrhodi frequenter exhibita,præsertim si calida hepatis intemperies adfuerit,

Ad omne sanguinis profluuium Practici vtuntur oxycrato, largo haustu per os exhibito. Verùm in mensium fluxu pertimescendum est,quia vtero (vtpote parti membranosæ) est inimicum.

Inter specifica recensentur radix filipendulæ, & cortex radicis moti, quorum pulueres exhibentur ad ʒ.j. cum liquore idoneo.

Flores nucum, quando sunt maturi & cadere incipiunt, collecti, & in puluerem redacti, exhibeantur ad ʒ.j. cum vino calido mane per plures dies. Et hoc medicamine omnes habentes fluxum menstruorum sanantur, vt testatur Solenander. Specificâ etiam vi suffocationibus vteri medetur.

Spica nardi tenuissime puluerata, & sumpta ad ʒ.j. cum liquore idoneo, menstrua cohibet;tum etiam si ex ea nascale componatur.

Lac chalybeatum per plures dies epotum in affectu inueterato multùm prodest: humorum enim acrimoniam comtemperat, eosdemque incrassat,corpus reficit, &

& fluxui resistit. Hoc commendat Auicenna, Rhasis aliique Arabes, & Augenius ad cœlum extollit. Cauendum tamen ab eo est, vbi aliquid vitiosi humoris in corpore superesse suspicio fuerit.

Aquæ minerales acidulæ, vitriolatæ, ferratæ, vel aluminosæ, in fluxu diuturno cohibendo, causis eiusdem auferendis & visceribus roborandis plurimum conferunt.

Chymici tincturam corollorum valdè commendant, tum etiam vitriolum Martis, & multa alia è suis autoribus repetenda.

Pro potu vtatur ægra decocto mastiches, vel millefolij, vel lentisci sicci. In vino etiam lignum lentiscinum infundi poterit, eóque nigro, & austero, quo maximè viscera roborantur, & fluxiones cohibentur.

Diligenter obseruandum est, in affectu inueterato multùm astringentia, & incrassantia non esse diu vsurpanda. Periculum enim est, ne meatus offarciant, occludant, & constringant; atque ita obstructiones generent, & visceribus præcipuis (quæ insigne damnum in hoc affectu recipere solent) plurimùm officiant. Sed multò præstabilius, est in hepar roborantibus insistere: quæ quidem astringunt, attamen ita moderatè, vt astrictione obesse nequeant.

Ludouicus Septalius *lib. 7. Animadu. medic. art.* 144. decoctum corticum arantiorum, tanquam remedium certum, ita commendat, vt propria eius verba transcribere non inutile fuerit. *Post*, inquit, *huiusmodi remedia ex ratione facta, cùm ea quæ aut incrassandi facultate, aut astringendi maximè conueniunt, vnum in præsentia omittendum nullo modo esse censui, quo infinitas propemodum mulieres ab hoc morbo liberaui; inter secreta aliquando reseruatum, pòst adolescentibus, qui sub nostra tutela ad*

praxim

praxim medicam addiscendam exercentur, etiam communicatum; nunc omnibus ad communem vtilitatem, commune factum: quo ferè nunquam frustratus sum, modò ab exulcerato aliquo vase in vtero fluxus is menstruorum aliquam non habeat occasionem. Est autem omninò euporiston, & facillimè parabile. Recipit autem aquæ ℔.vij. *In qua incoque cortices trium arantiorum acidorum, aliquanto adhuc subuiridium, at illos in phillyras incido, & excoquo ad duarum partium consumptionem, & factâ colaturâ Vnc. viij. vel ix. potandas mane do. Quòd si valentius medicamentum parare hoc ipsum volo, manipulum herbæ pilosellæ in fine excoquendum addo. Validius adhuc redditur, si in aqua Villensi decoctio fiat; aut si in octo libris aquæ fiat, vbi duæ tertiæ partes per coctionem absumptæ fuerint; & excolatum reliquum chalybe indito ignito sæpiùs, adhuc magis roboretur.*

Exterius verò topicis medicamentis fluxus mensium immodicus cohiberi solet.

Ac primùm fomenta in hunc modum parari poterunt.

℞. Rad. bistortæ, tormentillæ, & corticum granatorum, ana Vnc. ſ. fol. plantaginis, centinodiæ, bursæ pastoris, equiseti, ana M. j. nucum cupressi, balaustior. granorum myrti, sumach, ana Vnc. j. Bulliant in aqua ferrata & vino austero. Colatura foueatur regio pubis valdè tepidè.

Item spongia marina in aceto forti bulliat, quæ supra pubem mulieris posita menstrua potenter sistit.

Semicupium ex priori decocto fotus paratum, auctâ dosi, etiam conuenit. Sed cauendum ne calidum administretur, sed tantùm subfrigidum; alioqui calore suo vasa vteri magis aperiet. Efficacissimum est balneum decoctionis aluminis; sed sterilitatem inducit.

Linimentum, vel vnguentum post fotum, vel semicupium,

cupium, admouendum est pubi, perinæo & lumborum regioni, in hunc modum compositum.

℞. Ol.myrtini, de mastiche,& cydoniorum,ana ℥.j. boli armenæ, sanguinis draconis,& κarabes, ana ʒ.j. aceti cochear j. Fiat linimentum.

Vel admoueri poterit vnguentum comitissæ, aut vnguentum de bolo recenter dispensatum, vel ceratum sequens summè efficax.

℞. Picis naualis Vnc. sem. thuris masculi Vnc.j. mistich. Vnc.sem. terebinthinæ Vnc.j. sang. draconis, rosar. rubr. ana Drach.ij. Fiat ceratum renibus applicandum.

Emplastra etiam vmbilico & lumbis vtiliter admouentur, ex massa emplastri contra rupturam, pro matrice, de mastiche, solis, aut simul mixtis: vel ex massa emplastri de Vigo pro fracturis, quod præstantissimum est, & absque calefactione operatur.

Cataplasmata sequentia multò efficaciùs operantur, & in largo sanguinis profluuio, vnde vitæ periculum immineat, plurimùm possunt.

Parantur autem si vel bolus armena cum succo plantaginis & pauco aceto incorporentur, & admoueantur.

Vel pulueris gypsi ℔.j. cum gummi arabici torrefacti ʒ.x. & quatuor albuminibus ouorum incorporetur, & cum placentulis gossipij emplastrentur partes prædictæ. Dicit Solenander, hoc cataplasma omnem muliebrem fluxum sistere vno die.

Benigniùs operatur, & specifica quadam vi potiùs quàm astrictione, cataplasma ex vrtica cocta in sartagine, pubis regioni admotum.

Iniectiones etiam fiunt in vterum per matrenchytem ex succo plantaginis solo, qui valdè est efficax, & à Practicis celebratus. Et succo polygoni idem præstari poterit. Tum iisdem succis addi interdum solent mu-

cilaginis gummi tragacanthæ ℥.j. amyli ʒ. j. aquæ peculi rosarum Vnc.iij. Et in vterum infunduntur. Vel

♃. Fol. polygoni, plantag. millefolij, bursæ past. caudæ equinæ, ana M.sem. Coquantur ad ℔.sem. In colat. dissolue acaciæ Drach.iij. sanguin. dracon. boli armen. & lapid. hæmat. ana Vnc.j. Misceantur, fiat clyster vterinus.

Suffitus ex aceto supra laminam candentem effuso, & in sella perforata receptus, vtilissimus est. Vel in hunc modum componi poterit.

♃. Thuris, mastiches, ana Drach.ij. myrtillorum ladani, ana. Drach.j. succini, rosarum rubr. balaustiorum, an. Drach.sem. Cum infusione tragatanthæ in aqua rosarum, fiant trochisci pro suffumigio.

Suffitu ranarum combustarum testatur Ioannes Michaël Paschalius, se fœminam quandam curasse, quæ septem ferè mensibus hoc fluxu laborauerat. Idem etiam suffitum vngulæ mulæ hunc fluxum mirificè sistere expertum esse scribit.

Pessaria adstringentia hîc etiam vsurpantur. Quæ tamen parùm vtilia sunt, cùm vix ad orificia venarum aperta possint pertingere. Si tamen venæ ceruicis vteri apertæ sint, locum habere possunt, & in hunc modum componi.

♃. Succi plantag. vel centinodiæ ℥.ij. pulu. trochisc. de carabe, & acaciæ, an ʒ.j. Misceantur cum albumine oui, & panno serico inuoluatur. Fiat pessarium. Vel

♃. Pulu. hypocistidis, acaciæ, boli armeni, sang. draconis, rad. consolidæ, arnoglossæ, gallarum, ana ʒ. sem. succi portulacæ, vel plantag. vel syrup. de rosis siccis, aut myrtillorum q.s. Excipiantur bombace.

Parantur etiam pessaria ex foliis portulacæ, plantag. aut polygoni, vel alterius herbæ conuenientis contusæ, & in linteo inuolutæ; aut ex vnguento comitissæ lana excepto

excepto, & vtero indito.

Neque omittenda eſt lotio tibiarum in aqua frigida, aut decocto aſtringente, à Practicis vſitata, quæ cohibendo menſium fluxui non parum confert.

Circa topicorum adminiſtrationem hoc aduertendum, ne ſcilicet aſtringentia medicamenta ſaltem fortiora admoueantur, priuſquàm reuulſiones ſufficienter celebratæ fuerint, præſertim illa quæ venæ ſectione perficitur. Periculum enim eſt, ne tumores in vtero, aut grauiores alios affectus concitent. Ideò ſemper, quantùm morbus dare inducias poterit; tum reuellentibus, tum incraſſantibus atque aſtringentibus internis curatio tentanda eſt, priuſquàm ad topica illa deueniatur.

Suprà deſcripta curatio fluxui menſium aptari poterit, ſiue ab anaſtomoſi, ſiue à diapedeſi, ſiue à rhixi, ſeu ruptione vaſorum dependeat, adhibito iudicio. At ſi ab eroſione, ſeu exulceratione oriatur, illius curatio erit inſtituenda, prout in vlceri vteri curatione docebitur.

In toto morbi decurſu, dum prædicta remedia vſurpantur, viſcerum roborationi, & correctioni ſanguinis incumbendum erit, quemadmodum in fluxu hæmorrhoïdum dictum eſt.

Ac denique ſedato ſymptomate, prophylaxis ibidem inſtita, hîc etiam conferre poterit.

CAPVT IV.

De Fluore muliebri.

FLuor muliebris, vteri profluuium, seu menstrua alba, dictus, fit quando humores excrementitij ex vtero profluunt, vel continenter, vel saltem nullo ordine, nullóque circuitu.

Illi autem humores excrementitij modò albi sunt, & pituitosi, sero lactis, aut hordei cremori persimiles: modò pallidi, aut flaui, aut virides, ex bilis permixtione, modò aquosi ex serosis humoribus, modò subnigri, ex humore melancholico admixto; modò acres & erodentes, vt partes vterinas exulcerent; modò tetri & graueolentes, modò nullo odore molesti.

Fœminas adultiores, & ætate maturas plerumque malum hoc solet corripere; virgines tamen ab eo non semper sunt immunes, quod perperam nonnulli asserere ausi sunt, viarum angustiam accusantes, & temerè pronuntiantes, corruptas esse virgines, quibus fluores albi promanant. Etenim si virgines satis amplas habeant vteri venas, vt per earum ductus menses ordinarij fluere valeant, quidni etiam fluores albi per easdem vias stillare poterunt, cum sæpe materia illius fluoris ipso sanguine tenuior, & fluidior sit, vtpote serosa vel biliosa; Idipsum confirmat experientia à doctissimis Medicis prolata, & quotidiano vsu à nobis etiam confirmata; castissimas atque integerrimas virgines, de quibus nulla corruptionis suspicio esse potuit, hunc affectum passas esse. Et testatur Fernelius se puellam vidisse octauo

ætatis anno, hoc malo obſeſſam, ac diu poſteà grauiter afflictam.

Generantur autem humores iſti excrementitij, vel in toto corpore, vel in aliqua parte principali vel in ipſo vtero.

Si à toto corpore iſti profluant humores, vel ex prauo alimento, vel ex vitioſo, & habituali totius corporis temperamento generantur, & ad vterum confluunt, tanquam totius corporis ſentinam, ac veluti cloacam ad quam reliquæ partes ſeſe exonerant.

Partes verò peculiares, quarum conſenſu in hoc morbo vterus afficitur, potiſſimùm ſunt, cerebrum, ventriculus, hepar, lien, meſenterium, & veſica, quæ ſua excrementa ad partes debiliores, & receptioni magis diſpoſitas, amandant.

In vtero generantur humores iſti excrementitij, quia proprium alimentum commutare nequit, ob debilitatem retentricis, aut concoctricis, ideò illud maiori parte in excrementitium humorem faceſſit, cùm imperfectè conficiatur, vel potiùs corrumpatur. Imperfectè conficitur in frigida vteri intemperie, corrumpitur in calidiori. Et cum vterus ex concoctionis defectu, nutritione ſuâ fruſtretur, nouum alimentum continuò attrahit, quod in excrementum conuerſum, ab eo tanquam inutile expellitur, ac noua omnino fit attractio, vnde continuus, & copioſus fit praui illius humoris per vterum effluxus. Debilitatur vterus, & horum excrementorum receptioni magis idoneus redditur, à grauiditate, partu, aborſu, contuſione, inflammatione, abſceſſu, aut exulceratione.

Diagnoſis ad ipſum affectum partem affectam, & cauſam illum producentem dirigitur.

Affectus ipſe ex ægrotantis relatu facilè dignoſcitur, eúmque non rarò varia ſymptomata conſequuntur

tur, nempe color faciei pallidus, appetentia deiecta, nausea, spirandi difficultas, virium deiectio, oculorum tumor, & inflatio, mœror & tristitia, vrinæ crassæ & turbidæ; aliaque non pauca, quæ pro humoris peccantis diuersitate varia esse solent, vt inferiùs distinctè magis explicabitur.

Partem affectam, & locum in quo humores excrementitij fluorem istum efficientes generantur, sequentia indicabunt.

In toto corpore materiam istam generari indicant, lassitudo spontanea, & grauatiua, à qua leuatur ægra, copiâ humoris excretâ, & rursus grauari incipit nouâ collecta materia; venarum plenitudo, torpor pedum, manuum ac crurum, quæ signa plenitudinem præcipuè ostendunt. Cacochymiam verò in toto corpore redundare significant, prauus totius corporis habitus; manuum & pedum inflationes, pruritus & mordacitas in toto corpore, si humor acrimoniæ sit particeps, & alia non pauca.

In aliqua verò parte peculiari materiam peccantem ostendunt symptomata, & excrementa cuique parti propria & particularia; v.g. iecoris, dolor, calor, aut tumor, cum excrementis biliosis, iecur esse affectum significant: eadem verò symptomata in sinistro hypochondrio apparentia, cum excrementis humorem melancholicum referentibus, ex liene fluxum procedere ostendunt. Pituitosa excrementa, nausea, inappetentia, & aliquando ingens fames, frequens ciborum corruptio, & ructus acidi, vel nidorosi, certa sunt affecti ventriculi indicia.

Dolor capitis, spumosa excrementa, consueta per os, nares euacuatio suppressa, à capite humores affluere testantur. Si nulla prædictarum partium læsarum signa appareant; ab ipso vtero fluxum procedere

coniiciendum

coniiciendum eſt. Præterea fœmina eſt boni coloris, materia fluens pauca eſt, cùm ſolius vteri ſit excrementum. Præceſſerunt cauſæ vterum labefactantes, vt partus laborioſus, vel aborſus, caſus ſupra ventrem aut dorſum, coitus immoderatus, præſertim ſi fœmina nimis iuuenis coniugio tradita ſit; tumores, vlcera, aliique affectus vterum obſidentes, quorum ſigna in propriis capitibus propoſita ſunt.

Humorem verò, fluxum iſtum efficientem, teſtantur in primis colores humoris effluentis ſuprà propoſiti, qui in linteis apparent, quibus ille excipitur; ſi, vt docet Hipp. 2. *de morbis mulierum*, lintea illa areſacta ſimplici aqua lauentur, ac in vmbra exſiccentur. Tunc enim manifeſtè colorem referunt humoris in excrementis dominantis: quibus addi poſſunt ex ſemeiotica generali, ſigna humoris in toto corpore redundantis.

Signa denique proponenda ſunt, quæ iſtum affectum à conſimilibus diſtinguere valent. Conſimiles autem ſunt, excretio materiæ purulentæ ex matricis vlcere, & gonorrhœa.

A materia purulenta diſtinguitur, ex ipſius vlceris ſignis proprio capite deſcribendis, tum etiam quia pus ipſum longè eſt craſſius, & albicans, & minoris quantitatis, ſi ritè concoctum ſit verò ſanioſum & ichoroſum fuerit, quodam cruore perfuſum eſt, & interdum filamentis partium, & cum inſigni doloris ſenſu exire ſolet: tum etiam mulieres vlcera patientes in vtero, aut illius ceruice, non admittunt coitum, niſi cum moleſtia quæ affectum ipſum exaſperat; quæ verò muliebre profluuium patiuntur, liberè, & patienter venereos amplexus ſuſtinent. In gonorrhœa verò materia effluit in minori copia, craſſitie maiore, albedine ſplẽdidiore, & longioribus interuallis, ac rariſſimè

fœtet; tum ſi gonorrhœa ſit virulenta ex impuro concubitu contracta, ex ardore vrinæ, pudendi vlcuſculis, aliiſque ſignis malignitatem indicantibus innoteſcet.

Prognoſis huius affectus ex vna parte bona eſt, ex altera verò mala. Bona dici poteſt, quatenus vtplurimum vitæ periculum non infert: mala verò quatenùs affectus eſt contumax, ac diuturnus, & curatu difficillimus: ſiquidem humorum ſuperfluorum effluxus, qui ſemel hanc viam affectauit, difficillimè auertitur, cum vterus, vt antea dictum eſt, ſit ſentina totius corporis, per quam etiam in ſtatu naturali humores ſuperflui ſingulis menſibus expurgantur.

Si grauior euadat affectus, multa alia mala inducere poteſt, nempe ſterilitatem, vteri procidentiam, exulcerationem, cachexiam, hydropem, tabem.

Fluxus liuidus, cruentus, aut fœtidus deterior eſt albo, pallido, & minimè fœtido.

Quò diutiùs durauerit hic affectus, eò curatu difficilior eſt.

Vetulas hoc malum plerumque ad mortem comitatur, ob pituitæ copiam, & facultatis concoctricis imbecillitatem.

Curatio huius affectus incipienda eſt ab vniuerſali humoris peccantis euacuatione, quæ illius naturæ conueniat. Et quia huiuſmodi fluxus à pituitoſis, & ſeroſis humoribus plerumque fieri conſueuit; illos humores purgantia medicamenta erunt præcipuè vſurpanda: iiſque chologoga, aut melanagoga erunt admiſcéda prout bilioſi, aut melancholici humores illi admixti fuerint. Præſcribi ergo poterit apozema conueniens, alterans ſimul & purgans, pro quatuor, aut quinque doſibus pro ſolenni euacuatione; hoc continuò aduertendo medicamentis purgantibus quædam aſtringentia, & roborantia

borantia esse permiscenda, ne humores commoti versus vterum magis præcipitentur.

De venæ sectione dubitatur, an scilicet in hoc affectu conueniat. Cùm enim hic fluor à cacochymia dependeat, & illa per phlebotomiam ad venas attracta, massam sanguinis inquinare possit, nullus videtur esse venæ sectioni locus. Adde quòd cùm in chronico hoc affectu vires valdè deiiciantur, & corpus non raro ad tabem perducatur, venæ sectione ampliùs labefactandum, & alimento suo fraudandum non videtur. Ita tamen deciditur, quòd fluor iste non sit purus & solitarius, sed sanguini aliquo modo permixtus, & subruber appareat; tunc celebrari potest venæ sectio; tum etiam sit insignior sit iecoris caliditas, & biliosi succi acrimonia huic fluxui coniuncta. In aliis verò casibus, præsertim quando hic affectus inueterauit, melius est à phlebotomia abstinere.

Ligaturæ in superioribus partibus, & cucurbitulæ scapulis & dorso ad reuulsionem erunt vtilissimæ; tum præcipuè frictiones ex linteis primùm mollioribus, mox asperis, quibus quotidie Galen. vtebatur in vxore Boëthi, quam intra tredecim dies curauit, vt ipse refert *lib. de præcognitione ad Posthumum, cap.* 8.

Ac præter purgationem vniuersalem supra propositam, vsuales etiam purgationes administrandæ sunt, & frequenter repetendæ; vt magis illa excrementorum illuuies sensim educatur, & natura assuescat humores per aluum expurgare, qui ante ad vterum confluebant. In hunc finem syrupi magistrales, pilulæ, & opiatæ vsuales componi poterunt, ægrotantis temperamento, & humoribus peccantibus congruæ. In affectu pituitoso laudat Mercatus syrupum ex decocto ligni guaiaci, cum senna, turpetho, & agarico, tum etiam pilulas sequentes.

℞. Pilular. de hiera ℥.j agarici trochiſcat. Drach.j.ß. Cum melle roſaceo fiant pilulæ, quarum ſummo mane capiat laborans ſex, aut ſeptem, tertiò quoque die; poſteà verò earum tantùm, quinto, aut ſexto quoque die. Vel ad magis aſtringendum ſimul & purgandum, in quocunque temperamento, ita confici poterunt.

℞. Rhab. electi ſucco roſarum frequenter irrigati ℥. ij. myrobal. citrinorum, chebulorum, & indorum infuſorum in ſucco roſar. ana ℨ. j. maſtiches ℈.j. ſpicæ ℈.ß. Cum ſyrupo roſaceo fiat maſſa pilularum, cuius doſis erit Drach.j. bis in ſeptimana.

In fluxu ſeroſo radix ialapæ eſt præſtantiſſima, eáque in hunc modum vſurpari poterit.

℞. Rad. ialapæ ſubtiliſſimè pulueriſatæ ℨ. j. cinam. pulueriſati ℈.ß. Miſceantur, & cum iure pulli fiat potio, quam ſumat in aurora.

Ptiſana laxans per menſem quotidiè exhibita, contumax vteri profluuium curauit, quod aliis remediis non ceſſerat, vt in obſeruationibus noſtris videre eſt.

Vomitus etiam in hoc affectu maximè commendatur, in iis præſertim quæ facilè vomunt; quia humores crudi, qui circa ventriculum cumulari ſolent, euacuantur, tum etiam ab vtero potenter reuelluntur. Inter idonea medicamenta ad concitandum vomitum, laudatur diaſarum Fernelij, cuius Vnc.ſem data cum aqua mulſa, vel cum oxymelitis Vnc.j.& iure pulli tepido, bis, aut ter in menſe, ſine vllo labore vomitum ter, vel quater mouet.

Poſt ſufficientes purgationes, ad diſcutiendas humoris ſuperflui reliquias, ſudores excitari poterunt, quibus etiamnum fiet conueniens reuulſio fluxionis ad vterum decumbentis. Huic rei conueniet decoctum guaiaci & ſaſſafras

ſaſſafras in pituitoſis, vel chinæ & ſalſæparillæ in bilioſis & melancholicis; additis etiam herbis refrigerantibus, vel temperatis, ne magis iſti ſucci exaſperentur, & acriores euadant. Vel prouocabuntur ſudores herbarum calidarum decocto, vt nepetæ, calamenti, fœniculi, hyſſopi, enulæ, chamom. aneth & ſimilium, cuius euaporatio in ſolio idoneo recipiatur. Ex quo etiam decocto balneum fieri poterit, à quo ſudores excitentur. At in calidioribus naturis ſufficiet balneum aquæ dulcis tepidæ, in quo modici tantùm ſudores, & blandi prouocentur.

Thermæ etiam ſulphureæ ſudores potenter excitant, & huius morbi reliquias abſumunt: harúmque vſu nonnullas mulieres curatas vidimus, quæ aliis remediis reſtitui nequiuerant.

De diureticis non leuis eſt difficultas, an ſcilicet huic affectui conueniant. Illa enim non ſolùm vrinas, ſed etiam menſtrua prouocant, calefaciendo ſcilicet, & attenuando humores in venis contentos. Attamen ab omnibus autoribus approbantur, & à Gal. ipſo, qui iis vſus eſt in vxore Boëthi. Et ratio eſt, quia diuretica vrinas primariò prouocant, menſes verò ſecundariò, & quaſi ex accidenti. Deinde renes continuò ſeroſam materiam attrahunt, vterus verò excipit tantùm. Vnde credibile eſt, maximam iſtarum humiditatum partem ad vias vrinæ profecturam.

Diureticum autem in dicta muliere à Galeno vſurpatum fuit decoctum aſari, & apij in aqua communi; attamen magis temperatum efficietur in aqua cichorij.

Magis compoſitum decoctum in hunc modum parari poterit.

♃. Rad. aſari, apij, ana Vnc. j. fol. calamenthi, ſoldanellæ, ana M. j. fol. ſambuci M. ſem. polypod. & ſem.

ſem. carthami,an. Vnc.ſem. Coquantur ad ℔.j.Colaturæ dentur Vnc.v. mane. Et ſi purgans efficere volueris adde decocto aliquid agarici, vel turpethi in ligatura incluſi.

Dubitatur de cauſticis tibiæ admouendis. Cùm enim humores alliciant ad inferiora, fluorem iſtum vterinum augere poſſunt. Attamen in diuturnis affectibus conuenire experientia docuit, quòd per hæc emiſſaria inutilis materiæ portio educatur.

Si humores bilioſi & acres in vitio fuerint,non ſolum exhibenda ſunt purgantia cholagoga;ſed etiam alterantia, refrigerantia, incraſſantia, & leuiter aſtringentia quales ſunt iulepi ſequentes.

♃. Fol. cichorij cum rad. endiuiæ, borrag. lactucæ, & portulacæ,ana M.ſem. iuiubarum, & ſebeſten recentium, ana num.vij. ſem. quatuor frig. maior.& papau. albi, an. Drach.ß. roſar. rubr.P.j.Coquantur ad ℔.j.In colat. diſſolue ſyrup. cydon. vel de roſis ſiccis Vnc.iij. Fiat iulep. pro iij. doſibus.

Si verò humores melancholici redundent, remediis etiam illos reſpicientibus alterandi & expurgandi ſunt.

Vtrique autem cauſæ maximè conferre poterit lactis chalybeati vſus, per 40. dies exhibiti manè ad Vnc.iv. vel v.Cui addi poterit circa finem tantillum boli armenæ,aut terræ ſigillatæ.

In toto curationis decurſu aduertendum eſt, an aliqua pars corporis vitio aliquo laboret, vt poſſit eſſe pars mandans illius fluxionis; atque ita illi parti erit medendum.

Si enim à cerebro fluentes humores huic morbo originem dederint, remedia ad eam partem dirigenda ſunt, præcipuè fluxionem reuellentia & deriuantia; vt cucurbitulæ ſcapulis & dorſo admotæ frequenter, errhina

rhina, masticatoria, vesicantia, & caustica occipiti, vel brachio insta, quorum vicem, & multò efficaciùs subeunt setacea. Refertque Fabricius Hildanus *curat.* 41. *cent.j.* se mulierem quandam diuturno fluxu muliebri laborantem, & inde ortam sterilitatem, adhibito setaceo curasse.

Si à ventriculo, hepate, aut alia quadam parte humores defluant, illi remedia appropriata adhibenda sunt.

Corpore præparato, & materiâ morbificâ magnâ ex parte vacuata, vel deriuatâ, ad roborantia & astringentia veniendum est. Quæ tamen numquam sunt adhibenda, donec antecedens materia probè euacuata & deriuata sit. Alioqui humores illi retenti, ad partes nobiliores ruunt, & grauiora symptomata excitant. Quemadmodum scribit Gal. *loco citato*, vxori Boëthi contigisse, cui ab vsu astringentium præpostero venter intumuerat, retentis serosis humoribus, qui anteà euacuari solebant. Illud etiam aduertendum, vt dum vtimur astringentibus, materia matecedens aliò diuertatur, illiúsque generatio prohibeatur remediis prædictis. Inter præcipua roborantia theriaca recen etur, in corporibus pituitosis vsurpanda. Cui conserua rosarum & absinthij admisceri poterit. Vel opiata sequens erit componenda.

℞. Conseruæ anthos Vnc.j. conseruæ rad. acori vulgaris Drach.ij. specier. diarrh. abbat. & aromat. rosat. an. Drach.j. coralli rubri præparati Drach ß. theriacæ ℥.ij. Cum syrupo condit. cortic. citri fiat opiata. Vel

℞. Conseruæ rosar. antiquæ, rad. symphyti, buglossi, & cortic. citri, an. ℥.j. corali rubri vsti, raturæ eboris, boli armenæ, terræ sigillatæ, sang. drac. an. Drach.j. Cum syrupo de rosis siccis fiat opiata.

Puluis ex saluia, salsap. & balaust. sumptus manè singulis

ſingulis diebus cum iuſculo, eſt remedium aulicarum mulierum.

Zecchius ſequentem opiatam commendat, à ſe cum fœlici ſucceſſu ſæpe vſurpatam.

℞. Gummi arabici, tragacanthi, ana Drach.ij. coralli vtriuſque, cinerum putaminum ouorum, cornu cerui, ſeminis anethi, ſuccini, ana ℈. iv. mellis roſat. q. ſ. Fiat opiata, cuius ℥. ß. horis duabus ante cibum deuoranda exhibeatur. Deinde ſtatim ſuperbibat ægra aquæ plantag. ℥.iv. cum vini rubri Drach.ij.

Iulepi fieri poſſunt ex aqua roſar. centinodiæ, plantag. cum ſyrupis myrtino, de roſis ſiccis, & ſimilibus, adiectis quibuſdam pulueribus ex ſupradictis.

Mercurialis decoctum foliorum quercus cum coagulo leporis ſe in frequenti vſu habere teſtatur, eóque ſe multas mulieres hoc affectu laborantes curaſſe, idque remedium ita parat.

℞. Decocti fol. quercus ℥.v. vel vj. coaguli leporis Drach.j. Capiat per viij. vel x. dies.

In affectu bilioſo ſequens ſyrupus roborans, aſtringens, & refrigerans parari poterit.

℞. Aquæ roſar. ℔. iv. ſpiritus vitrioli q. ſ. vt aqua reddatur acidula, ac vix talis ſentiatur ad guſtum, roſar. rubr. ſiccarum P. iij. Infundantur frigidè per biduum. Colaturæ adde ſacchari roſacei q. ſ. vt fiat ſyrupus.

Ac denique aſtringentia medicamenta, in menſium fluxu immodico deſcripta, huc transferri poterunt.

Pro potu ordinario conueniet bochetum ex rad. chinæ, vel ligno lentiſcino, cum vino aſtringente.

Dum aſtringentia & roborantia vterum per os exhibentur, topica & externa admouenda ſunt; videlicet fotus, ſemicupia, vnguenta, emplaſtra, iniectiones, ſuf-

fitus

situs, & pessaria; qualia in fluxu mensium immodico præscripta sunt.

Antequam autem astringentia hæc topica in vsum reuocentur, vterus probè detergendus est. Alioqui impuritates illæ in eo retinerentur, quæ sursum remeantes grauiorum morborum causa essent. In detergendo autem habenda est ratio humoris morbifici. Alia enim detergentia debentur humori pituitoso, alia humori bilioso.

Si humor sit biliosus, fiant iniectiones ex aqua hordei, sero lactis, aqua saccharata. Si verò pituitosus sit, parentur ex hydromelite, vel decocto absinthij, matricariæ, & similium.

Pessarium detergens etiam fieri poterit ex theriaca, & terebinthina, vel ex foliis mercurialis contusis, & panno lineo raro inuolutis.

Hisce vtetur ante astringentia, donec vterus probè detersus fuerit. Quod cognoscetur ex nullo, aut pauco humorum per eam partem transitu.

Ab vsu detergentium suffitus primùm administrandi sunt, quia vterum exsiccant & roborant. Iique commodè parabuntur ex thure, ladano, mastiche, santalis, nuce moschata, rosis rubris. Postmodùm verò ad alia astringentia progrediendum erit.

CAPVT V.

De furore vterino.

FVror vterinus est species maniæ, ab intenso & effrænato coëundi appetitu orta, qui mentem de sede sua deiicit; ita vt laborantes obscœna & impudica verba passim effutiant, abiecta omni verecundia venerem furiosè-

niosè expetant, & ad eam viros inuitent.

Producitur immodicus iste coëundi appetitus à ſeminis copiâ, acrimoniâ, & feruore naturæ leges excedente, quæ in vaſis ſeminalibus immodicè turgens, genitalia vehementer excitat ad veneris appetitum, eaque veluti inflammat. Et ea verò materia vapores ad cerebrum demittuntur, qui rationem perturbant, eamque è ſede ſua deiiciunt; quamuis ipſe coëundi appetitus immodicus ſine vaporum concurſu per ſe rationem ſuperare poſſit, & obruere, quemadmodum omnia pathemata vehementiora idem præſtare poſſunt, præſertim amor immodicus, qui eroticus affectus nominatur.

Illas autem qualitates acquirit ſemen, quando nimis retinetur in corporibus ſalacibus, & multo calore præditis; atque adeò hic affectus virginibus, aut viduis iunioribus proprius eſt; quamuis etiam nuptis contingere poſſit; quæ ſcilicet ignauos habent coniuges, aut non ſatis adamatos, vt vaſa ſpermatica ſufficienter deplere, aut appetitum venereum ſatiare nequeant

Quidam volunt ſemen etiam putreſcere, & malignam qualitatem induere, quæ grauia iſta ſymptomata producat. Verùm non facile iis eſt differentiam oſtendere, quæ inter hunc affectum, & hyſtericam paſſionem intercedit, quæ à ſemine corrupto, & malignitatem adepto producitur. Licèt enim varij putredinis gradus, varios etiam malignitatis gradus efficiant, vnde magna ſymptomatum varietas exurgit; ſufficiunt tamen qualitates manifeſtæ, nempe ſeminis copia excedens, caliditas, acrimonia, & turgentia nimia, cum phlogoſi partium genitalium, ad iſtum affectum generandum.

Cauſæ verò calidum iſtud ſemen, acre, & copioſum

ſum producentes ſunt, ætas iuuenilis, temperies ſanguinea & bilioſa, vel melancholiæ aduſtæ particeps; cibi euchymi & opipara menſa, idque magis ſi edulia aromatibus condiantur; odor ipſe aromatum frequens, vt moſchi, zibetæ, & ſimilium; ſomni longiores, & in lecto plumis mollioribus referto, blanditiæ amaſiorum, lectio librorum impudicorum, choreæ, & aliæ voluptates in adoleſcentium conſortio ſuſceptæ.

Diagnoſis huius affectus ex iis quæ dicta ſunt facilè elici poteſt. Sed quia ſenſim & per gradus apparere ſolet, illius progreſſus exponendus. In principio igitur dum adhuc mentis compotes ſunt, mœſtiores ac taciturniores euadunt, ſed cum oculorum iactatione, ac laſciuia, & faciei rubore; qui per interualla intenditur, præcipuè verò rei venereæ facta commemoratione, ad quam reſpiratio, & pulſus immutantur per ſympathiam cordis, vnde Galenus, ſe ex pulſu cognouiſſe gloriatur furibundos mulierum amores; quòd eiuſmodi amantes varias ſubitò mutationes in pulſu patiantur, dum obiecta expetita illis offeruntur, vel in memoriam reuocantur. Poſtmodùm verò dum malum exacerbatur, incipiunt rixari, & lacrymari, ac ſubinde in riſum effundi, multa colloqui inconcinnè & imprudenter, ex quibus nihil certi colligas. Deinde reſipiſcunt, donec alter paroxyſmus ex materiæ motu inordinato, & ſine vlla certa periodo redierit. Hoc furore percitæ mulieres morbo ad ſtatum progreſſo, viros ad coitum palàm & coram omnibus inuitant, rem veneream proprio & vernaculo nomine paſſim inculcantes.

Quod ad prognoſim attinet. Morbus iſte curabilis eſt, ſi maturè medela adhibeatur. Si verò diutiùs per-

feueraucrit, & firmas radices egerit, in veram maniam degenerat.

Magna falutis fpes eft, quando longiora incipiunt effe interualla, aut quando corpus emaciatum inftaurari incipit, & commemoratio rei venereæ coram illis facta eas non ampliùs ita afficit,& perturbat.

Curatio huius affectus eò dirigenda eft, vt calida intemperies tum vifcerum, tum vteri præfertim, tum fanguinis, & feminis corrigatur, & humores acres ac materia feminalis euacuentur. Quod quidem fequentibus remediis perfici poterit.

Ac primùm phlebotomia pluries repetita, quantùm vires ferre poffunt, celebranda eft; vt tota humorum maffa, & ipfe vterus refrigerentur, & fanguis feruidus ab vteri venis reuellatur.

Si verò menfium fuppreffio adfuerit,tundendæ poftmodum erunt venæ inferiores, vt curfus ille naturalis humorum concitetur.

At fi verfus hæmorrhoïdales venas fanguis pergere videatur, quod ex tumore & rubore illarum dignofcitur; admotis hirudinibus aperiendæ funt.

Poftmodum purgatio inftituenda eft,ex benignioribus compofita, bilem, aut melancholiam educentibus, prout alteruter humor redundauerit.

Purgationi fuccedent iulepi præparantes humorem peccantem, refrigerantes fcilicet, & leuiter aperientes, per triduum vfurpandi.

Mox purgans validius exhibendum erit,ad humores illos penitus infixos euellendos. Cui vfui conferre poterunt illa medicamenta purgantia, quæ in maniæ curatione fuêre defcripta, quæ per interualla erunt repetenda.

Iterata purgatione, ad vterum,& vniuerfum corpus refrigerandum, homorífque feruorem temperandum; fequens

ſequens balneum erit vtiliſſimum ; idque plures in morbi decurſu erit repetendum.

♃. Fol.lactucæ , ſalicis , nymphææ,vitis portulacæ, vmbilici veneris , ana faſc.j. flor. violar. nymphææ , & roſar.an.M.ij.Coquantur omnia pro balneo , quod ingrediatur tepidè,ſine ſudore,bis in die longè à paſtu.

Quia verò balneum integrum tam facilè ad multos dies continuari nequit ; ſaltem ſemicupium ex prædicti decocti portione , imò verò ex aqua ſimplici paratum frequenter iterandum eſt ; & valdè tepidè adminiſtrandum : ſumma etenim huiuſce curationis in eo conſiſtit , vt vterus valdè refrigeretur. Quod confirmatur inſigni experimento ab Haruæo propoſito , in tractatu de partu nobilis fœminæ à furore , & melancholia vterina vltra decennium delirantis ; cui poſtquam omnia fruſtrà tentata eſſent , contigit vteri prolapſus, qui non fuit repoſitus , donec à frigore externo illius intemperies deferbuiſſet. Succeſſit res ex ſententia, breuique planè conualuit , atque vterus demùm loco ſuo reſtitutus eſt.

Ad vlteriorem corporis refrigerationem , ſerum lactis per multos dies exhibitum , conuenire poterit.

Ac denique ea omnia , quæ ad maniam & affectionem hypochondriacam propoſita ſunt , in hoc affectu etiam conferre poterunt , prout bilis , aut melancholia illi dederit originem.

Quibus omnibus addi poſſunt illa , quæ proprietate ſpecificâ ſemen extinguere ac refrigerare valent , in quarum numero ſequentia recenſeri debent.

♃. Fol. nymphææ , ſalicis , viticis,ana M.iv. fol. lactucæ , portulacæ , vmbilici veneris , ana M. j. ſem. quatuor frigid. maior. lactucæ & papau. albi, an. ℥. ß. anethi ʒ.ij.flor. nymphææ & violarum , an M.j. Contundantur omnia recentia & irrorentur ſucco lim...

& destillentur in B. M. ac singulis aquæ libris adde camphoræ ℨ.j. Capiat ℥.j. frequenter.

Vel ex prædictis simplicibus, vel eorum nonnullis potest fieri decoctio, & saccharo dulcorari ad plures doses, addendo camphoræ parùm.

Vel fiat emulsio ex sem. frig. maior. lactucæ, & pau. albi, extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & salicis, cum syrupo violaceo.

Opiata in hunc modum præscribi poterit

℞. Conseruæ flor. nymphææ, violar. & viticis seu agni casti, ana ℥.ß. conseruæ rosar. Vnc. sem. caudicum lactucæ condit. Vnc j. coralli & smaragdi præpat. an. ℨ.j. Cum syrupo violac. & nymphææ, fiat opiata.

In summa delirij vehementia somnum conciliantia vtilissima sunt, tam interna, quàm externa, prout in phrenitidis & maniæ curatione descripta sunt.

In toto morbi decursu, clysteres refrigerantes, & blandè purgantes vsurpandi sunt, cauendo ab acrioribus, & vehementer purgantibus quæ materiam in vtero, aut in eius vasis contentam exagitant, vnde symptomata exacerbari solent.

Iniectiones etiam fieri possunt in vterum ex decoctis herbarum pro balneo aliisque remediis præscriptarum, quibus vtiliter sal Saturni addi poterit.

Clysteres frequentes ex oxycrato ad hoc quoque conferre poterunt.

Exteriùs etiam linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admouenda sunt, ex ol. nymphææ, vnguento rosac. vel albo refrigerante, cum succis solani, hyoscyami, nymphææ dissolutis, addendo parùm camphoræ.

Tum lamina plumbea perforata supra renes continuò gestanda.

Ratione causæ coniunctæ, quandoquidem seminis illius

illius acrioris, & corrupti euacuatio morbum soluere potest; optimè consultum foret, in morbi principio, antequam deliria sint valdè conspicua, aut in eorum interuallo, si satis dilucidum extiterit, huiusmodi virgines viro iuueni ac valido iungere. Sic enim satiato vtero, & effusâ materiâ quæ in vasis illius continetur, eas curari contingit.

Si verò non ita facilè nuptiæ celebrari valeant, aut vitæ conditio id minimè patiatur; consulunt nonnulli, vt à perita obstetrice fiant frictiones & contrectationes partium genitalium, à quibus excernere possunt magnam istius seminis copiam. Sed quia illud nefas est, sufficiet, dum ægra est in balneo, perfricare leniter longè à pudendis vteri partes, vt aquæ tepore ille attemperetur, & madore laxior fiat, discutiatúrque suâ sponte seminale excrementum; ita vt manus nihil aliud præstet, quàm leuem aquæ subingressum ad penitiores vteri partes; quòd tantum aqua operetur, quantùm aliud auxilium ex iis, quæ aduersus semen pugnant.

Ad eundem vsum pessaria componi poterunt ex foliis mercurialis contusis, cum pauca myrrha, aut puluere aristolochiæ. Quæ supponi debent dum ægra est in balneo, ne nimiùm incalescat vterus, & post vnius horæ spatium auferri. Móxque fiat iniectio in vuluam ex sero lactis, vel decocto hordei cum pauco succo solani, semperuiui, aut cicutæ, quæ in hoc affectu peculiariter commendatur.

Ad semen expurgandum sequens bolus erit vtilissimus.

♃. Terebinth. Venet. Drach.iij. agarici trochiscat. Drach.sem. dauci, cannabis pulu. ligni aloës, an.gr.viij Cum sacch. fiat bolus.

Si affectus perseueret, applicentur cauteria cruribus.

Nihil enim præstantius est, quàm materiam ad inferiora per istos fonticulos deriuare.

Quòd si lienis tumores, & obstructiones superuenerint, vt sæpe fit illis diligenter erit prouidendum propriis remediis.

Quia denique in hoc affectu cerebrum & cor grauiter afficiuntur, ob vapores ab vtero sursùm elatos, vtrique prouidedum erit; cerebro quidem, frictionibus, ligaturis ad inferiora, cucurbitulis supra coxas & inguina frequenter admotis; cordi verò epithematis tam liquidis quàm solidis, in virium imbecillitate præscriptis.

CAPVT VI.

De hysterica passione.

DVm semen & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putresunt ac corrumpuntur, nec non malignam & venenatam qualitatem acquirunt: vnde vapores maligni eleuantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consensum quem vterus habet cum omnibus propemodùm corporis partibus: & inde varia accidunt symptomata, ita diuersa, vt iure dixerit Democritus *in epistola ad Hippocratem*, sexcentarum ærumnarum innumerarúmque calamitatum autorem esse vterum; & ipse Hippocr. scripserit *lib. de morbis virginum*, multis & incomprehensibilibus ferè affectionibus premi miserrimas mulieres. Nos illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & vnico hysteriæ passionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui *lib. 6. de loc. affect. cap.* 5. dicit hystericam passionem vnum

vnum quidem nomen esse, varia tamen & innumera accidentia sub se comprehendere. Quamuis neoterici ferè omnes suffocationem hystericam sub titulo hystericæ passionis explicent, symptoma peculiare generis nomine donantes, propterea quòd omnium frequentissimum & molestissimum esse consueuit. In hoc tamen maximè superflui esse videntur autores præcipui, qui de morbis mulierum scripserunt, quòd diuersis capitibus varios ex vtero affectus exponunt; nempe hystericam suffocationem, capitis dolores, conuulsiones epilepticas, cordis palpitationes, arteriam in hypochondriis & dorso pulsationes, ventriculi, hepatis & lienis affectus ex vtero oriundos, & varios in variis partibus dolores ab eodem concitatos; quòd omnes illis affectus ab iisdem causis oriantur, & iisdem remediis curari debeant; ita vt autores prædicti in variis capitibus eadem sæpiùs, non sine lectorum tædio, repetere cogantur.

Nos igitur, vt breuiter & methodicè omnes istos affectus exponamus, operæ pretium ducimus causas eorum vniuersales præmittere, vt deinceps sigillatim ostendamus quomodo illi affectus ab his causis oriantur.

Diximus itaque ab initio, duas causas præcipuas horum omnium affectuum esse, semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignámque ac venenatam qualitatem acquirunt; ex quibus maligni vapores eleuantur, variasque partes afficiunt. Cui doctrinæ generatim propositæ, duo alias maximi momenti adiungenda sunt; quorum primum est, non solum semen & sanguinem menstruum hystericas affectiones producere, sed etiam varios humores excrementitios in vterum confluentes, qui diuturnâ mora putrescunt, & tetros vapore emittunt. Huius rei fidem faciunt

vetulæ non paucæ, quæ sanguine menstruo & semine destitutæ, hyster.cis tamen affectibus sunt plurimùm obnoxiæ. Alterum est, quòd non solùm vapores ex prædictis substantiis eleuati hystericos affectus producunt, sed etiam ipsi humores, qui liberum exitum non inuenientes per vias vteri (ad quem veluti sentinam, natura humores superfluos deponit) ob suppressionem mensium, vel fluoris vterini, ad partes superiores regurgitant, easque inficiunt praua illa qualitate, quam in vasis vteri, diuturniori morâ, aut per contagium seminis, aut menstrui corrupti contraxerunt.

His ita constitutis, videndum est quomodo hysterici affectus à prædictis causis excitentur, à suffocatione incipiendo, quæ omnium præcipua & magis frequens huiusmodi muliercularum affectio esse solet, multisque aliis iisque grauissimis plerumque stipatur symptomatis. Nam præter læsam respirationem, quæ interdum etiam aboletur, totius corporis refrigeratio, vocis & pulsus interceptio, imò interdum motus & sensus abolitio contingit, vt ægræ quasi mortuæ iaceant, & quædam pro mortuis habitæ, sepulturæ destinatæ fuerint, cùm tamen posteà reuixerint.

Inuadit autem hoc malum per paroxysmos, qui nunc frequentiùs, nunc rariùs redeunt, nunc breuiore, nunc longiore tempore durant, pro materiæ copia, quæ nunc citiùs, nunc tardiùs colligitur, nunc etiam citiùs, nunc tardiùs discutitur. Habent enim eiusmodi causæ in corpore humano sua digestionis, & exaltationis tempora, quæ vbi attigerunt, subitò & quasi in momento ad agendum erumpunt. Imò verò collecti anteà in corpore huiusmodi humores, in corpore aliquandiu latere possunt, donec à causa aliqua interna

interna, vel externa commoti, venenatam auram in alias partes effundant. Frequentissimæ autem & notissimæ causæ huiusmodi commotionem & agitationem efficientes sunt res odoratæ naribus admotæ, vel alimenta dulcia assumpta, à quibus promptissimè mulieres affectibus hystericis obnoxiæ paroxysmum incurrunt; quod etiam non rarò præstant ira vehemens, terror, aliáque animi pathemata grauiora.

Varij autem sunt huius affectionis gradus pro varia materiæ morbificæ copia & malignitate. Aliquando enim suffocatio & respirationis læsio leuis est, & citò soluitur; aliquando grauis, vt omninò auferatur, & alias affectiones hystericas, vt vomitum, deliria, conuulsiones, syncopem adiunctas habeat.

Communiter tamen ex semine corrupto grauiora excitantur symptomata, quàm ex sanguine menstruo, aut aliis humoribus corruptis. Quantò enim semen propriam seruans naturam, essentiæ suæ bonitate menstruum superat, tantò etiam ex superueniente corruptione, in maiorem & deteriorem venenositatem degenerat.

Aliæ etiam huius suffocationis hystericæ differentiæ annotandæ sunt, quòd nimirùm aliquando mulieres hystericæ magnam respirationis difficultatem patiantur; aliàs sese strangulari dicant, quasi fauces illis fune constringantur; aliàs verò respiratio maximè imminuatur aut aboleatur sine vlla molestia, aut suffocationis sensu. Cuius diuersitatis ratio inde petenda est, quòd simplex suffocatio & respiratio difficilis pendeat à flatuum copia, qui interdum magnâ copiâ cumulantur in mulieribus hystericis; præsertim quando hysterica passio hypochondriacæ iuncta est; qui quidem flatus, diaphrag-

ma & pulmonem comprimunt, vt in asthmate flatuento contingit; sensus verò strangulationis in quo potissimùm fauces constringi videntur, à peculiari auræ venenatæ indole dependeat; quemadmodum alia venena reperiuntur in macrocosmo, quæ hanc fauces constringendi & strangulationem efficiendi vim obtinent, vt de quadam fungorum specie notum est. Varias autem esse venenatas illas qualitates quæ in hystericis mulieribus generantur, satis innuit Galen. 6. *de loc. aff. cap.* 5. dum huius vaporis malignitatem torpedinis veneno, phalangij morsui, & ictui scorpionis comparat, quæ venena etsi mole sint exigua, viribus tamen maxima, in corpus humanum recepta, exiguo temporis spatio, illud grauissimè afficiunt, & vehementissima symptomata inducunt. Imminuta verò aut abolita respiratio fit ab iisdem vaporibus narcoticâ quadam vi præditis, qui cordi maximè & spiritibus vitalibus aduersi, actionem eorum impediunt, vnde sequitur totius corporis refrigeratio ex defectu spiritus influentis, & respirationis cessatio deficiente vsu. Cùm enim respiratio ad cordis refrigerium necessaria sit, dum ab aura ista venenata cor impensè refrigeratur, non indiget illo refrigerio sibi per respirationem communicato, & ita cessat respiratio cessante vsu. Dicere etiam possumus, auram illam venenatam & narcoticam cerebrum impetere & spirituum animalium influxum impedire, vnde motus diaphragmatis & musculorum respirationi inseruientium impeditur. Adde quod destructo spiritu vitali, animalem etiam destrui necesse est, qui ex eo generatur.

Dubium soluit Galenus *loco citato*, ex eo deductum quod passim circumfertur, hominem viuere non posse sine respiratione, atque adeò mulieres hystericas respirationis abolitionem pati nullo modo posse. Dicit enim ex

ex summa cordis refrigeratione tolli respirationis necessitatem, quæ si vigente corde impediretur, promptus sequeretur interitus; sed exiguum calorem qui adhuc superest in corde, sola transpiratione foueri, quemadmodum animalia in latibulis per hyemem degentia solâ transpiratione viuunt, quia frigidissima sunt, & exiguum habent calorem; qui respiratione non indiget.

Præter causam suprà commemoratam hystericæ suffocationis, nempe vaporem malignum & venenum; quidam aliam addunt, scilicet vteri ascensum ad partes superiores, quo ventriculus ac diaphragma comprimitur, & inde non solùm suffocatio hysterica, sed etiam alia symptomata emergunt. Hunc vteri ascensum proposuit Hippocrates *lib. de natura muliebri*, his verbis. *Conuersi vteri impetunt hepar, & ad præcordia irruunt; sursum enim ad humiditatem feruntur, à labore nimium resiccati. Hepar autem gratiosi humoris fons est.* Fernelius verò *lib.6. pathologiæ, cap.* 16. hunc vteri ascensum se frequenter tactu deprehendisse affirmat, eumque instar globi cuiusdam in ventriculum elatum, ac grauiter opprimentem, vnde sæpe manu depressus est manifestêque in propriam sedem propulsus. Idem testatur Eustachius Rudius *lib.2. Practicæ cap.* 51. *se* nimirùm propriis manibus vterum ipsum vsque ad vmbilicum, & nonnunquam supra ipsum eleuatum, contrectauisse, & in propriam sedem paulatim propellendo deduxisse. Galenus verò 6. *de loc. aff. cap.* 5. hanc sententiam oppugnat, docétque etsi vterus aliquo modo moueri possit, atque ascendere, id tamen perexiguum esse: neque fieri vllo modo posse, vt vterus vsque ad ventriculum ascendat, tantùm abest, vt illum prætereundo, ad septum transuersum pertingere possit. Ratio firmissima ex Anatome petitur. Siquidem vterus

quatur

quatuor validiſſimis ligamentis in ſua ſede ita firmatur vt ſursùm tanto ſpatio attolli minimè valeat. Ad hanc tamen reſpondent huius opinionis defenſores, in procidentia vteri ligamenta illius ita laxari, vt extra pudenda prodire ſoleat; atque adeò quantùm deſcendit ad inferiora, tantùm poſſe aſcendere ad ſuperiora ligamentis ita relaxatis. Reſpondemus vteri procidentiam fieri paulatim & longiſſimo tempore per emollitionem & humectationem ligamentorum à diuturno humoris pituitoſi defluxu excitatam; vteri verò aſcenſum quem vocant, fieri in momento, & citiſſimè reſtitui, ac ceſſare; & omnino neceſſarium foret anteà relaxata fuiſſe illa ligamenta, atque adeò vteri prolapſu laborarent omnes mulieres quæ huic aſcenſui obnoxiæ eſſent, quandoquidem ceſſantibus cauſis, quæ illum aſcenſum promouere poſſunt; ſponte & proprio pondere vterus ad inferiora prorueret, & continua procidentia laboraret.

Difficilius eſt reſpondere autopſiæ à Fernelio, Rudio, aliiſque propoſitæ, qui ſe manu propria vterum percepiſſe aiunt globi inſtar ad vmbilicum & vlteriùs aſcendentem, & compreſſione ad ſuum locum propulſum. Ad hoc reſpondet Sennertus, corpus illud, quod tactu deprehenditur, non ipſum vterum eſſe, ſed teſtes, & vas illud cæcum, quod tuba Fallopiana dicitur, à Fallopio inuentore, qui tubæ extremo orificio id comparauit. Cùm enim teſtes vteri ſint penduli, & corpus tubæ fiſtuloſum, laxum & vagum, dum ſemine corrupto, & humoribus vitioſis ac flatibus replentur & turgeſcunt, per hypogaſtrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vſque aſcendere poſſunt. Talem autem tumorem rotundum in teſtibus & tuba vteri poſſe contingere, qualis interdum in fœminis deprehenditur

prehenditur, docere potest Riolani obseruatio in Anthropographia proposita, vbi refert se in hystericis virginibus testes deprehendisse pugno grandiores; seroso semine turgentes, quin etiam tubam vteri amplificatam & valdè dilatatam. Vesalius verò simile quippiam obseruauit in nobili quadam puella vteri strangulatu laborante, in qua alter testis instar maiusculæ pilæ protuberabat, croceo humore, simulque grauissimè olente, ac venenosum quid & tetrum spirante, refertus; qui humor conterminas sedes tingebat, non secus ac colon intestinum, quà sub iecore fertur, à cystide fellea luteum reddi cernimus.

Verùm non valdè recedit Sennertus à prædictorum sententia. Posito enim quod ille asserit, testes & tubam vteri, dum semine corrupto, & humoribus vitiosis ac flatibus replentur & turgescunt, per hypogastrium hinc inde moueri, & ad vmbilicum vsque ascendere posse; cùm partes illæ vtero sint contiguæ, per hypogastrinm, & ad ipsum vterum moueri nequeunt, quin vterus simul moueatur, atque adeò toti vtero ex partibus suis integrantibus eique connexis, composito, motus iste facilè tribui potest. Deinde si testes & tuba vteri dum vitiosis humoribus aut flatibus replentur, variè commoueri possunt, quidni etiam vterus iisdem humoribus aut flatibus refertus, iisdem motibus cieri potest; Conuincit quidem ratio Sennerti à Galeno mutuata, vterum quatuor ligamentis constrictum ad diaphragma non posse ascendere, imò ne quidem ad ventriculum; sed ad vmbilicum vsque proferri posse, vbi authores prædicti globum illum perceperunt, negandum non est; tum quia ligamenta illa aliquantulùm extendi possunt à materia turgente,

turgente; tum quia vterus dum inflatur, locum ampliorem occupat, & versùs vmbilicum percipi poteſt. Siue igitur totus vterus, ſiue partes illi annexæ, nimirùm teſtes, & tuba vteri ſursùm moueantur, ſemper aſcenſum vteri nominare poſſumus, & doctrinæ Hipp. inhærere.

Dolor capitis ex vtero variis modis contingit; interdum enim totum caput obſidet, aliàs ſinciput, aliàs occiput inuadit, aliàs circa oculos percipitur, vt è ſede ſua quaſi erupturi videantur.

Fiunt autem iſti dolores à prædictis vaporibus acribus & malignis ad caput eleuatis, & partes illius membranoſas vellicantibus: humores etiam praui ab vtero tranſlati hunc dolorem excitare poſſunt. Sanguis enim vitioſus ex vaſis vteri regurgitans, & præſertim tenuior ac ſeroſior illius portio, ad caput vſque aſcendit, & in membranoſas partes effuſus, dolores illos procreat; qui dolor interdum pungens & vlceroſus eſt ex vaporum aut humorum acrimonia. Interdum tenſiuus à copia & multitudine tenſionem efficiente, interdum verò pulſatorius, quando vapores aut humores per arterias feruntur, vel quando arteriæ partis alicuius capitis peculiaris ſanguine feruido replentur.

Epilepſia ex vtero ab iiſdem vaporibus acribus & malignis excitatur; qui dum inſignem acrimoniam atque malignitatem adepti ſunt, partes neruoſas vehementiùs & acerbiùs feriunt, vnde fit vt illæ contrahantur, & ad excluſionem rei noxiæ, motibus conuulſiuis agitentur.

Palpitatio cordi ab iiſdem vaporibus ſæpe contingit, ex vtero ad cor eleuatis, illiuſque facultatem expultricem irritantibus.

In arteriis etiam dorſi & hypochondriorum pulſatio contingit

contingit ex sanguine feruido, ex vtero in illas arterias translato, easque distendente, vnde pulsatio maior fit, quæ partes vicinas feriens, pulsationis sensum in iis inducit. Fiunt tamen interdum huiusmodi pulsationes in melancholia hypochondriaca, quæ in horum affectuum diagnosi erunt distinguendæ.

Varij etiam in ventriculo, hepate & liene affectus oriuntur ex vtero. Ventriculi læsiones, deiectam appetentiam, vel eandem intensiorem vel ad absurda propensam; vel singultus, vomitus, aut ructus aut cardialgiam excitant. Quæ omnia symptomata à prædictis vaporibus in ventriculum transmissis per arterias hypogastricas & cœliacas, vel alios cæcos ductus excitantur; varia autem illa symptomata vapores isti inducunt, pro diuersa eorum natura diuersoque putredinis & malignitatis gradu. Prout enim calidi sunt, inappetentiam & sitim excitant. Si verò frigidi fuerint, coctionem ledunt. Absurdorum verò appetentia ex maligna humorum & vaporum qualitate dependet; vt in pica à nobis ostensum est : ac pro diuersa malignitatis specie, fit vt appetitus magis ad hanc, quàm ad illam rem feratur, vt aliæ carbones, aliæ gysum, salem, cinnamomum, aliaque absurda appetant. Ex certa etiam malignitatis specie dependet quorumdam eduliorum peculiaris auersatio, & quod mirabilius est, in quibusdam apparuit potus omnimoda auersio; sicut narrat Lud. Mercatus de Illustri quandam muliere potum omninò auersante; & de alia, quæ licèt potum sibi porrigi expeteret, eum tamen vomitu reiiciebat, simulque grauibus aliis symptomatis vexabatur. Vbi coniicere licet humores prauos in eâ muliere malignitatem fuisse adeptos, illi consimilem, quæ in hydrophobia generari solet. Negandum tamen non est, partium diuersitatem, ad quas humores

mores illi & vapores maligni deferuntur, non parùm conferre ad ſymptomatum varietatem efficiendam. Si enim ad os ventriculi ferantur, appetentiam lædunt & cardialgiam inducunt. Si in ventriculi cauitatem effundantur, ructus & vomitus excitant; ſi ventriculi tunicis hæreant, nauſeam perpetuam inducunt; ſi acrimonia inſigni præditi ſint, ſingultum aut dolores efficiunt; qui etiam dolores à copia grauante ac diſtendente exoriri poſſunt.

Hepatis læſiones ex ſanguine menſtruo retento & per venas ad eam partem refluente, facilè generantur hinc morbus virgineus à ſanguine prauo, ab vtero in hepar & ab hepate in totum corpus effuſo, generatur. Hinc tumores, febres, aliique affectus quamplurimi in toto corpore, variiſque partibus oriuntur, cùm omnes ab hepate nutrimentum capiant.

Si verò ſanguis ille vitioſus ab vtero in lienem refluat, tumores, obſtructiones, & affectiones melancholicæ atque hypochondriacæ excitari ſolent,

Ac denique mulieres varios in lumbis, cruribus aliiſque partibus, dolores patiuntur ex vitioſis humoribus atque vaporibus ab vtero ad eas tranſlatis. Quæ omnia ſymptomata ex vtero oriunda, ab aliis naturæ conſimilis aliunde prouenientibus, & ab aliis cauſis productis, in ſequenti diagnoſi diſtinguentur.

Primò igitur diagnoſis hyſtericæ ſuffocationis ex iis quæ ſuprà relata ſunt, maiori parte deſumi poteſt. Apparent enim in ea ſymptomata enumerata, non omnia quidem in omnibus, ſed quædam in his, alia in illis pro varia cauſarum diſpoſitione. Illa autem ſymptomata ſunt, læſa reſpiratio, in qua nonnunquam ſtrangulari videntur; aliàs verò reſpiratio imminuitur, aut abolетur, ſine vlla moleſtia, aut ſuffocationis ſenſu; totius corporis refrigeratio, vocis & pulſus interceptio, interdum

terdùm etiam motus & sensus abolitio, interdùm deliria conuulsiones, syncope, vomitus & singultus prædictis sociantur.

Verùm ad clariorem diagnosim signa priùs proponenda sunt, quæ affectum imminentem indicant, qualia sunt, murmur abdominis cum ructu vel nausea, lassitudines, oscitationes, & pandiculationes à materia flatulenta, quæ ab vtero in varias partes eleuari incipit; tristis aspectus, & pallor faciei, à retractione caloris natiui versus suos fontes, excitatus.

Ingrauescente affectu sensus strangulationis vrgere incipit, quasi ex grandiori bolo deuorato, quem in faucibus se habere putant. Postmodùm respiratio intercipitur, & suffocatio augetur. Ac tandem actiones omnes vitales & animales deprauantur; imminuuntur, vel abolentur. Hinc deliria, conuulsiones, aliaque symptomata grauia. In quibusdam vterus sensibiliter agitatur, & quasi conglobatur, & in variis abdominis partibus globi instar percipitur. Declinante verò affectu, seu paroxysmo hysterico, humor quidam è locis muliebribus effluit, intestina obmurmurant, oculi attolluntur, genæ rubore suffunduntur, actiones animales restituuntur, corpus incalescit, suspiria profunda emittuntur; sicque ægra sensim restituitur.

Ex signis propositis affectio hysterica à cognatis & consimilibus affectibus, putà syncope, apoplexiâ, & epilepsia facilè distinguitur. Differentia tamen quæ inter illos affectus intercedit, peculiariter annotanda est.

Ac primùm tribus signis generalibus coniicere possumus, symptomata quæ hystericæ passioni, & prædictis affectibus sunt communia, ab vtero dependere potiùs, quam à primario cordis, aut cerebri vitio. Quorum primum est, quod si ægra hystericis affectionibus sit obno-

xia, & prædicta symptomata pati non rarò consueuerit, dum illa de nouo adueniunt, de alio affectu cogitandum non est. Secundum est, quod mulieres, dum symptomate illa pati incipiunt, de vtero malè affecto conqueruntur. Tertium est, quod hystericæ mulieres fœtidis naribus admotis, & suaueolentibus in pudenda immissis, magnum leuamen percipiunt, quod in aliis affectibus non contingit.

Peculiariter verò à syncope distinguitur hysterica affectio, quod in illa respiratio & pulsus omninò amittitur; in hac verò aliquantulùm remanet, licèt valde imminutus, donec ad extremum periculum peruenerint. Secundò syncope promptius inuadit, & quasi derepente corripit ægrotantem. At in hysterico affectu signa euidentia præcedunt futuræ accessionis. Tertiò pallor faciei maior est in syncope, minor autem in hysterica suffocatione. Imò verò nonnullæ mulieres hystericæ in paroxysmo faciem habent rubicundam, & tunc hoc solo signo affectus certissimè distinguitur. Quartò in syncope vtplurimùm sudores frigidi & diaphoretici apparent, qui in suffocatione hysterica non reperiuntur. Quintò syncope breuior est, & citò ad salutem, vel ad mortem terminatur; hysterica verò suffocatio diuturnior est, & ad diem vnum, vel plures interdum perseuerat. Hoc tamen aduertendum est, syncopem cum hysterico affectu aliquando complicari, quando nimirùm cor grauiùs afficitur, vel vires admodùm debilitatæ sunt ex diuturniori affectu; & tunc mixta esse possunt vtriusque affectus symptomata.

Ab apoplexia distinguitur suffocatio vterina; primò quod in hac partes non sint ita resolutę, neque sensus tactus omninò abolitus sit, vt in apoplexia; sed si pungantur, aut pili auellantur, manu sufficienter indicant, se dolorem sentire. Secundò in apoplecticis stertor perpetuò

apparet,

apparet; in hoc vteri affectu minimè. Tertiò hystericæ mulieres post accessionem meminerunt eorum quæ dicta, aut facta sunt, quod in apoplexia non contingit.

Ab epilepsia distinguitur. Primò quod conuulsiui motus non perpetuò coniuncti sunt cum hysterica suffocatione; nec, vbi adsunt, ita vniuersales sunt, vt in epilepsia, sed vnum vel alterum tantùm membrum concutiunt. Secundò pulsus in epilepticis maior est etiam quàm in statu naturali; in hystericis verò contrario modo se habet. Tertiò in epilepsia spuma circa os apparet, in hoc verò affectu minimè. Quartò epileptici non meminerunt eorum quæ circa ipsos facta sunt, quod in hystericis fieri dictum est. Quintò hystericæ mulieres in fine paroxysmi vt dormientes excitantur, cum murmure ventris inferioris, quasi vtero quiescente & in suã sedem redeunte, & interdum magna humoris copia per vterum effluente, quæ in epilepticis non contingunt.

Oportet etiam inquirere, quomodo hystericæ mulieres à mortuis distinguantur, cùm plurimis historiis proditum sit, nonnullas pro mortuis habitas, & sepulturæ destinatas, aut sepultas fuisse. Id quidem autores variis modis explorant. Vel enim lanam carptam aut plumas leuiores ori admouendo, quæ si non moueantur, ægram pro mortua habent; vel speculum tersum ori admouent, quod halitu emisso infici debet, si ægra vel tantillùm spiret; vel cyathum aqua plenum pectori imponunt, & si aqua nullo modo moueatur, ægram pro mortua habent. Hæc signa vt plurimum locum habent, sed perpetua non sunt, nec omnimodam certitudinem præ se ferunt, cum anteà dictum sit, quasdam mulieres hystericas sola transpiratione viuere instar animalium in latibulis degentium hyemis tempore, & omninò abolitam in iis esse respirationem. Quod licèt

rariſſimè contingat, cautio tamen illa obſeruatione digna eſt, ne mulieres affectu hyſterico defunctæ, ante tertium diem ſepeliantur, aut ſaltem donec fœtere incipiant.

Signa cauſarum etiam proponenda ſunt; quæ ternario numero fuere comprehenſæ; & illæ ſunt ſemen retentum, & corruptum; ſanguis menſtruus item retentus, & corruptus; & cacochymia in vteri vaſis aut cauitate contenta.

Si à ſemine retento vel corrupto hic affectus oriatur; aderunt, vel præceſſerunt omnes cauſæ, quæ illud augere, coaceruare, & corrumpere in vaſis potuerunt, vt florens ætas Veneri matura, aut illi priùs aſſueta, quam poſtmodùm intermiſerit, temperamentum ſanguineum vita otioſa, & voluptatibus dedita; victus lautus, & opiparus, tum vſus ciborum facilè corruptibilium. In his ſi contingat hyſterica paſſio, menſtruis commodè fluentibus, concludendum erit à retento ſemine dependere.

Si à ſanguine menſtruo retento & corrupto affectio hyſterica dependeat, illius ſuppreſſio aut imminutio aderit, atque ſufficiens expurgatio, muliere interim ſufficiente coitu vtente. Et ſuppreſſionem illam quædam ſymptomata ſequentur, vt melancholia, iracundia, torpor, ſomnolentia, capitis dolor, mammarum inflatio, grauitas lumborum, & crurum.

A cacochymia verò exoriri affectum vterinum oſtenditur, ſi menſtruis commodè fluentibus, cum ſufficienti Veneris exercitio, hic affectus contingat, & mulier ſenio vicina ſit, aut valdè cacochyma, vel aliquo alio vteri affectu laboret.

Aliorum verò ſymptomatum ex vtero prouenientium & ſuprà deſcriptorum diagnoſis paucis proponenda eſt,

Dolor capitis ex vtero proueniens cognoſcitur ex eo quòd

quod menses non debitè procedunt, dolor præcipuè infestant vel augetur, instante vel apparēte fluxu menstruorum; & vterus non rectè se habet. Distinguere etiam possumus, an vapor vel humor hunc affectum excitet. Si enim dolor grauatiuus non sit, & per interualla recurrat, à vapore fieri certum erit. Si verò continuus sit, cum grauitate coniunctus, humorem in parte contentum indicabit; qui si biliosus fuerit, dolor erit mordax, pungens, & acutus; si pituitosas, torporem inducet; si melancholicus, tristitiam.

Cordis palpitationem: & arteriarum in hypochondriis & dorso pulsationes; ventriculi, hepatis, & lienis affectus, tum etiam dolores varios, ex vtero prouenire coniiciendum erit, si alia vteri affecti signa & symptomata suprà enumerata simul adfuerint. Tum etiam si graueolentia naribus, & suaueolentia pudendis admouendo, quodammodo mitescant.

Quoad prognosim attinet. Rarò hic affectus interficit ægrotantes, sed valdè chronicus esse consueuit. Aliquando tamen propter syncopem superuenientem, aut insignem conuulsionem, vitæ periculum ægrotantes incurrunt. Tum etiam si affectus sæpiùs repetat, & difficilè soluatur, periculum est, ne respiratione toties læsâ, calor natiuus suffocetur, & vita deficiat.

Illa passio hysterica est deterior, in qua plures partes in consensum trahuntur; tum etiam illa quæ à semine corrupto exeritur, vel diuturnâ suppressione mensium.

In senioribus vix curatur hic affectus, propter insignem cacochimiam, quâ scatere solent. In iuuenibus plerumque cessat quando parere incipiunt.

In prægnantibus & puerperis periculosum est malum. In illis quidem propter metum aborsus. In his verò ob virium post partum imbecillitatem.

Sternutatio hystericæ mulieri superueniens, bona.

 Robur

Robur enim significat cerebri:& illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes discutiuntur; tum humores vitiosi in vtero contenti euacuantur.

Curatio hysterici affectus duplex instituenda est, vna in paroxysmo, altera extra paroxysmum. In paroxysmo vapores illum efficientes, discutiendi & reuellendi; humores in vtero contenti, vnde vapores illi eleuantur, euacuandi; & vterus ad propriam sedem, quando ab ea dimouetur, vt sæpe fit, iuxta doctrinam Hippocratis, reducendus. Quæ omnia sequentibus remediis impleri possunt.

Primò itaque ægra in lecto ita collocanda est, vt ceruicem & scapulas accliues & elatas habeat. Inguina verò & femora decliuia, ita enim vterus faciliùs reducitur

Posteà verò fieri debent ligaturæ dolorificæ partibus inferioribus, tum etiam frictiones celebrandæ earumdem partium; nec non cucurbitulæ coxis admouendæ. Tum etiam cucurbitula magna pectini admota multùm prodest. Cauendo tamen, ne supra vmbilicum applicetur, quod multi imperitè faciunt, sic enim vterus sursùm retrahitur. Vbi conuulsiones adsunt, vel animi deliquia, frictiones asperæ conueniunt in plantis pedum, etiam cum sale & aceto; tum etiam auulsiones pilorum capitis & pudendorum; contorsiones digitorum, inclamationes altâ voce, & alia huiusmodi.

Vtile etiam in plantis pedum admouere cataplasma epispasticum in hunc modum compositum.

℞. Fol. artemis. matricar. rutæ, an. M. j. saluiæ M. sem. stercor. columb. puluer. ℥. iij. saponis nigri Vnc. j. ß. succini, thuris, mastiches puluerat. an. ʒ. j. ß. succi rutæ, & oxycrati q. s. Fiat cataplasma.

Eodem tempore fœtida & graueolentia naribus admouentur, vt plumæ perdicum combustæ, vetera co-

ria

ria vsta, & sulphur accensum; oleum gagarinum, pomum ex assa fœtida, castoreo, galbano, ruta, malaxatis cum syrupo artemisiæ, vel aceto; serta ex ruta, tanaceto, absinthio. Ab iis tamen, quæ ex iam dictis fortiora sunt, abstinendum, si fœmina epileptica fuerit; quia ab iis cerebrum offensum agitatur, vnde humores in illius ventriculos præcipitantur, ac symptomata ingrauescunt.

Fumus tabaci ori & naribus ægrotantis insufflatus, eam à paroxysmo citissimè liberat.

Contrà verò suaueolentia vtero admouenda, vt moschi, aut zibetæ grana aliquot cotone inuoluta.

Naribus puluis sequens insuffletur.

℞. Piperis albi, sinapi, pyrethri, castorei, an. ℈.j. Fiat puluis tenuissimus.

Si mulier valdè sepulta videatur, proritetur sternutamentum (iuxta *Aph.* Hipp. 35. *sect.* 5. *Mulieri quæ hystericis molestatur, aut difficulter parit, superueniens sternutatio, bonum.*) Quod quidem etiam à prædicto puluere non rarò proritatur. Sin minùs, tantillum hellebori albi, aut euphorbij adiiciatur.

Naribus quoque oleum succini, vel etiam gagatinum illiniri poterit.

At verò clysteres laxantes & carminantes præ cæteris remediis conferunt, ad discutiendos vapores tetros paroxysmum producentes; quorum formula talis esse poterit.

℞. Fol. mercurial. pariet. artemisiæ, pulegij, rutæ, calamenti, an. M. j. sem. carui, cumini, & baccarum lauri, an. ℥.ij. Coquantur ad ℔.j. ß. In colat. dissolue hieræ, & bened. laxat. an. Drach. vj. olei rutacei Vnc. iij. camphoræ ℈.ß. Misce, fiat clyster.

Si primus clyster non sufficiat, iterandus erit ex eodem, aut simili decocto, dissoluendo diaphœnici ℨ.x.

 terebin

terebinthinæ vitello oui dissolutæ Vnc. j. cum oleo prædicto, camphoræ in oleo nenuph. solutæ ℈. sem.

Ac denique perseuerante affectu, tertius merè hystericus & discutiens, non autem purgans iniiciendus est, qui valdè efficax ita componi poterit.

℞. Olei rutac. ℥. iiij. aquæ vitæ ℥. j. vini generosi quartaria iij. galbani ʒ. ij. Misce, fiat clyster, qui iniiciatur præmisso clystere laxante.

Clyster ex oxycrato hystericum paroxysmum statim cohibet, vapores illum efficientes comprimendo, & coagulando.

Idē præstat oxycrati eiusdem cyathus ore assumptus

Consulunt etiam Autores ventrem supra vmbilicum fasciâ fortiter alligare, vt reducatur vterus, & vaporum ascensus prohibeatur.

De venæ sectione est magna dubitatio, vtrùm scilicet in ipso paroxysmo conueniat. Cùm enim tum ingens adsit virium deiectio, & aliquando de vita dubitatio, & refrigeratio totius corporis à malignis vaporibus, cor & cerebrum infestantibus, qui nullo modo per venæ sectionem excludi possunt: non est dubitum, quin ex vsu illius, accessionis tempore, maximum immineat periculum. Huic sententiæ astipulatu Varandæus & Sennertus. Contrà verò Mercatus & Rodericus à Castro statuunt, in talo venam esse aperiendam; quando affectus producitur à sanguinis menstrui copia atque retentione, & nullo alio remedio vires onere pressa, vias nimiâ redundantiâ obcœcatas, & suffocationis periculum, leuari posse. Siquidem in hoc casu neque fœtida, neque odorata, neque cucurbitulæ ægram à paroxysmo suscitare solent. Philippus Hoechstetterus *obseruationum parte secundâ*, nonnullis historiis ostendit, venæ sectionem in pede plurimùm profuisse. Ita vt virgo quædam monialis, quæ aphona, & conuulsa per

per biduum fuerat, post duas horas à venæ sectione, tari cœperit, comedere ac bibere. Existimamus nos venæ sectionem posse celebrari, si pulsus fuerit validus & manifestæ plenitudinis notæ appareant. Si verò pulsus languidus appareat, esse abstinendum, & interuallum esse expectandum, in quo tutiùs sanguis detrahi possit.

Emplastra vtiliter sub vmbilico admoueri solent, ex massa emplastri ceronei composita, quod emollit & discutit, atque ita melius est emplastro pro matrice vulgari, quod aliquantulùm astringit, & sic vapores & humores malignos retinere potest. Fiunt etiam emplastra ex galbano & assa fœtida; vel ex gummi caragna, & tacamaacha, vel solis, vel admixtis quibusdam aromatis. Exempli gratiâ.

℞. Gummi caragnæ ℥. sem. pulu. nucis mosch. & caryophyl. an. ʒ ß. olei succini gutt. iv. terebinth. ʒ. ij. Fiat empl. Huiusmodi emplastra ad formam scuti fieri debent, & in parte acuta, quæ ad vuluam vergere debet, apponenda grana aliquot moschi, vel zibetæ, vt gratum odorem vtero inspirent, ipsumque retrahant. Moschi gr. iij. excipiantur cotone, pauco oleo humectato, & intrudantur in foramen vmbilici. Deinde admoueatur emplastrum paruum ex galbano liquato. Hoc quædam mulieres pro secreto vtuntur.

Vel caphuræ gr. iv. dissoluantur in ol. amygd. dulc. & vmbilico indantur, admoto desuper emplastro diapalma.

Si flatuum copia affectum fouere videatur, conueniunt fotus, & semicupia ex decocto fol. rutæ, artemisiæ, thymi & calamenti, sem. fœniculi, anisi, cumini, baccarum lauri, flor. chamæm. anethi & similium.

Sacculi etiam parati poterunt, quibus includan-

tur cuminum, aniſum, ſemen dauci, ſal, ruta, furfur; & benè calidi applicentur, ac ſæpe iterentur Vel

℞. Olei rutacei ℥. iv. ſpiritus terebinth.℥. ß. Miſce, immergatur panis recenter è furno extractus, & vmbilico applicetur.

Inunctiones quoque ventris inferioris & totius vteri regionis, pectinis & lumborum non erunt inutiles: eo quòd vias dilatent, vapores attenuent, & diſcutiant. Eæque parabuntur ex oleo nardino, de ſpica, anethino, ſeſamino,de croco,lilior. & amygdal. dulcium.

Maximè commendant Autores ſuffitum ex verrucis, quæ tibiis equorum adnaſcuntur, quæ ſi in calente furno exſiccentur, & in puluerem redigantur,ac naribus ſuffumigium fiat, tanquam præſentaneo remedio,& magnâ aſtantium admiratione, ſolent mulieres ferè in inſtanti à paroxyſmo liberari.

Si à ſemine retento affectus oriatur,nihil coitu conducibilius eſt, cùm mulier fuerit excitata, ſi viro coniuncta ſit.

In coitus penuria multi conſulunt pudendorum confricationem atque titillationem ab obſtetrice factam, immiſſis digitis in vteri ceruicem oleis aromaticis perunctis. Verùm cùm id ſine ſcelere fieri nequeat, à Medico Chriſtiano nunquam eſt præſcribendum.

Ad vapores iſtos malignos, paroxyſmum hyſtericum producentes,diſcutiendos,multa per os exhiberi ſolent è quorum numero eſt theriaca vetus ad Drach.j.exhibita cum aqua artemiſiæ, pulegij, meliſſæ; trochiſci de myrrha ad ℈.ij. vel ol. ſuccini ad gut. v. vel ſex cum iiſdem liquoribus.

Pilulæ in frequenti vſu eſſe conſueuerunt, quarum præcipuæ

præcipuæ ita componi possunt.

℞. Castorei, myrrhæ & assæ fœtidæ, an ℈.j.fæculæ bryoniæ ℈.ß.sem.rutæ, & croci,an. gr.vij. Cum syrupo de artemisia fiant pilulæ xij. Capiat tres vel quatuor, quas si ægra deuorare nequeat, dissoluantur in aqua artemisiæ.

Ad vehementissimum paroxysmum sequentes vtilissimæ sunt,eumque certò sedare solent.

℞. Assæ fœtidæ ℈. j. castorei gr. vj. laudani gr. iij. Fiant pilulæ tres,vel iv.Capiat statim.

Pilulæ fœtidæ maiores, licèt purgantes sint, tamen in paroxysmo vtiliter exhibentur ad ʒ.ß.Blandè enim euacuant, nec nisi sedato priùs paroxysmo purgare consueuerunt; ita vt ab operatione nullum sit metuendum periculum.

Aquæ etiam multæ exhiberi solent in paroxysmo, nimirùm aqua vitæ,cinamomi,vel theriacalis.

Vel aqua specifica in hunc modum componi poterit.

℞. Rad. zedoar. sem. dauci, rad. leuistici, an ℥.ij. myrrhæ rubræ, castorei, an.℥.ß. rad.pœoniæ ℥.iv.visci querc. decrescente lunâ collecti ℥.iij. Præparatis affunde aquæ matricariæ ℔.iv.sem.spiritus vini ℔.sem.Digerantur per triduum, posteà destillentur. Dosis cochl.j. per se, vel cum aqua conueniente.

Paratu facilior, & gustui gratior, neque minùs efficax,ita componi poterit.

℞. Succor. melissæ, borrag. depurator. an. ℔. ij. croci op. ʒ. j. Infundantur & destillentur in balneo. Dosis cochl.j. cum iusculo. Hæc potiuncula in communi vsu habetur.

℞. Aquæ cinam. ℥. ß. aquæ naphæ ℥.iv. castorei gr.iv. Misce,fiat potio.

Oleum succini, ad gutt. ii. vel iv. exhibitum cum aqua

aqua flor. arantiorum, vel alia ſpecifica, paroxyſmum hyſtericum citiſſimè diſcutit.

Potio ſequens plurimùm conferre ſolet, vt in obſeruationibus noſtris videre eſt.

℞. Aquar. artem. roſar. flor. arant. an. ℥. j. aquæ cinam. ℥. iij. confect. de hiacyntho Drach. j. puluer. elect. diamarg. frig. ℈. ß. croci gr. ir. Fiat potio.

Aqua naphæ ſola ad Vnc. iij. vel iv. vtiliter exhibetur. Sed cum moſcho & ſang. draconis permixta, miranda præſtat; quod teſtatur Solenander his verbis. *Mulier quædam ſæuiſſimis ſymptomatibus affligebatur, dolore capitis, ructu, contractione corporis, dolore inguinis, ſtridore dentium, aliquando in terram cadens ſine voce, ore clauſo, vt aperire non poſſet; atque hæc ex matricis vitio omnia. Remediis multis fruſtrà factis, ſuperueniens mulier quædam vetula dedit tredecim grana moſchi, & totidem ſanguinis draconis vulgaris ex* ℥. iv, *aquæ flor. arantiorum; ſanata eſt, nec vnquam in poſterum iſtos dolores paſſa eſt. Idem medicamentum in ſimili caſu à me exhibitum ſemper profuit, exhibitum autem aliquoties.*

Vngula alces ad hunc affectum eſt etiam vtiliſſima, iuxta experimentum Apollonij Menabei, *tract. de alce c.* 10. his verbis. *Contra matricis ſuffocationem, vnguem alces præſentaneum eſſe remedium, & ab aliis audiuiſſe, & periculo facto me cognouiſſe fateor. Nam accerſitus vt medicam manum adhiberem cuidam mulieri ſuffocatione oppreſſæ, datâ huius vnguis raſurâ cum radice zedoariæ, aliiſque auxiliis ex arte adhibitis, optatum finem cum honore ſum conſequutus. Cùm præterea intelligerem eandem ſæpenumerò eo ipſo morbo tentari, vt partem huius vnguis collo appenſam iugiter portaret, iniunxi. Quod cùm ſedulò feciſſet, quandiu ego interfui, tribus nempe menſibus, ea ſemper moleſtiâ caruit, vnde mihi multoties gratias egit.*

Camphora accenſa & in aquam conjecta, ibique manens

manens donec extinguatur, præstans est remedium, ad ʒ.j. exhibita.

Iüli, seu catuli nucis iuglandis, in epistolis à Laurentio Scholtzio collectis, epistolâ à Thoma Moufeto ad Petrum Monauium scriptâ, hoc elogio commendantur. *In vteri strangulatu habeas singulare remedium. Iülos, siue catulos iuglandis in puluerem exsiccatos contunde. Dentur ad* ℈. ij. *cum guttulis duabus olei succini. In eo affectu nihil vnquam noui præstantius.*

In forma pulueris duo parari possunt remedia efficacissima, & à nobis pluries experta.

Vnum fit ex secundina primi partus in camino exsiccata, & in puluerem redacta. Cuius dosis est ʒ.j. in liquore idoneo; confestim liberat à paroxysmo.

Alterum fit ex duabus partibus sulphuris, & vna nucis moschatæ. Rediguntur in puluerem, & ʒ.j. pondere exhibentur.

Puluis gagates ad Drach. sem. vel Drach.j. exhibitus multum potest.

Puluis granorum actes seu sambuci Quercetani, cum vini cyatho sumptus Drach.j. pondere, epilepsiam hystericam submouet, illiúsque recursum impedit secundâ exhibitione.

In pulueris illius defectu, fuligo camini exhiberi potest eâdem dosi, in ouo sorbili.

Quia verò vterus non rarò prauis & excrementitiis humoribus refertus est, vnde tetri vapores eleuantur: illius expurgationi incumbendum est, quod commodissimè fiet pessario sequenti.

♃. Diaphœnici ʒ.j. pulu. hieræ picræ ʒ.ß. terebinthinæ ʒ.iij. Excipiantur stupis, & fiat pessarium.

Pro potu ordinario bibat ægra leue decoctum cinamomi, vel carui, vel anisi.

De vino est controuersia, an in paroxysmo hysterico

fit

ſit exhibendum. Hipp. 1. *de natura mulierum*, commendare videtur. Illiuſque ſententiæ ratio maximè fauet. Nam ſumma corporis refrigeratio,& virium languor non poteſt melius ſubleuari, quàm exhibito vino generoſo. Auicenna tamen omninò prohibet. Et certè, quia hic affectus vtplurimùm dependet à retento ſemine, vel ſanguine & vaporibus tetris, qui ab vtero eleuantur: vinum tenuitate ſuâ, & ſummâ penetrandi vi materiam morbificam magis exagitat. Vndè communi experientia videmus, mulieres hyſtericas ex vſu vini in ipſo paroxyſmo malè ſe habere. Vt hæc difficultas dirimatur, dicimus vinum ordinariè non eſſe exhibendum tempore paroxyſmi,ſed tantùm extraordinariè: quando ſcilicet ratione virium ſummè collapſarum, complicatæ ſyncopes, vel inſtantis mortis, cogimur ad præſentaneum illud auxilium rucurrere, iam omnibus aliis fruſtrà tentatis.

In hac curatione diligenter aduertendum eſt,in prægnante muliere, hyſterico affectu laborante, prudenter remedia eſſe adminiſtranda, neque vehementiora illa ac valdè fœtida eſſe exhibenda, ne abortus concitetur; & externis remediis, magis quàm internis, rem eſſe abſoluendam.

In curationis decurſu, cordis & cerebri ratio habenda eſt, & ſi valdè opprimi videantur, propriis remediis illis ſubueniendum eſt. Cordi, admouendo epithema ex vino,& aqua florum arantiorum, vel imperiali, aut ex theriaca in vino diſſoluta; aut animalia calentia eidem parti applicando. Capitis verò ratione vſurpanda ea remedia, quæ in ſoporoſis affectibus fuêre propoſita.

Extra paroxyſmum curatio in prophylaxi verſatur, vt acceſſionis reditus impediatur, aut ſaltem retardetur. Quæ quidem cauſarum ablatione, & vteri corroboratione perficitur.

Primò igitur, tempore conuenienti, præcipuè vere, vel autumno, solennis euacuatio instituetur, incipiendo à potione purgante, vel alio medicamento ægrotantis naturæ congruo, additis perpetuò quibusdam hystericis.

Deinde si sanguis redundare videatur, mittendus erit primùm ex brachio, posteà verò ex pede; eligendo quantùm fieri potest, tempus medium inter duas purgationes menstruas.

Postmodùm verò, vt prauorum humorum illuuies sufficienter præparetur & expurgetur, componendum est apozema, alterans, aperiens, & purgans, ad quatuor vel quinque doses exhibendum.

Si natura ad sanguinis euacuationem per hæmorrhoidas inclinare videatur, aperiendæ sunt admotis hirudinibus. Eáque in hoc affectu plurimùm profuisse testatur Mercatus *consilio* 13. *&* 14.

Post vniuersalem purgationem, ad materiæ morbificæ reliquias discutiendas, conueniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum; ex ligno sassafras, aut guaiacino, cum semine fœniculi, rutæ & viticis paratum.

In eundem vsum maximè conuenient thermæ sulphureæ, & bituminosæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, quarum vsû multas optimè habere quotidiana experientia patefacit,

In affectu diuturno, præter dicta remedia, conueniunt purgationes frequentes per pilulas vsuales, syrupos, aut potiones. Quorum remediorum formulæ ita componi possunt.

℞. Agarici trochiscati ℥.j.ß. hieræ diacolocynth. ʒ.j. sem. dauci, viticis, an. ℈.j. myrrhæ, castorei, diagr. ℈ij. an. ℈.ß. terebinth. q. s. Fiat massa pilul. de qua capiat ʒ. sem. vel ℈.ij. bis, aut ter in mense.

Syrupus

Syrupus ſequens à Mercato maximè laudatur, tanquam mirabilis, & omnibus hyſtericis mulieribus maximè proficuus, *conſ.* 13.

℞. Succi mercurialis, & lactis ſeminis carthami, an. ℥. vj. aquæ ſcorzoneræ ℥ vij. ſacch. q. ſ. vt fiat ſyrupus. Cui adde interim dum coquitur, in ligatura, confectionis de hyacintho, alkermes, & pulueris electar. de gemmis, ana Drach. ij. Doſis Vnc. ij. vel iij.

℞. Rad. bryoniæ ʒ. iij. fol. ſennæ ℥. ß. agarici ℈. ij. zinzib. ℈. j. cinam. ʒ. j. Infundantur per noctem in aqua fontis. In colat. diſſolue ſyrup. roſac. Vnc. j. Fiat potio ſumenda bis, aut ter in menſe.

Pilulæ fœtidæ maiores bis in menſe ad Drach. ſem. exhibitæ ſunt vtiliſſimæ.

In iis, quæ facilè vomunt, vtile eſt vomitum proritare ſemel, aut bis in menſe, in hunc modum.

℞. Agarici trochiſcati ℈. j. ß. oxymel. ℥. j. aquæ meliſſæ, & artemiſiæ, ana ʒ. iij. Fiat vomitorium.

Chymici ſal vitrioli in aqua appropriata exhibent à ʒ. ß. ad ʒ. j. & hyſtericis affectibus ſpecificum prædicant.

Poſt ſingulas euacuationes roborantia nonnulla exhibenda ſunt, qualis eſſe poterit opiata ſequens.

℞. Conſeruæ anthos, betonicæ, meliſſæ, ana ℥. j. ß. pulu. electar. diamoſchi, & diacalaminth. an. ʒ. ß. Cum ſyrup. de artemiſ. fiat opiata.

Theriaca ſola huic vſui eſt aptiſſima, quæ in calidioribus naturis temperari poterit admixtis conſeruis nymphææ, capil. ven. & ſimil.

Sed longè afficacior eſt puluis ſequens, qui diuturnas, & contumaces affectiones hyſtericas ſanat, ſi frequenter aſſumatur ʒ. j. pondere cum vino, aut pane hoſtiario, vel in boli formam redactus cum ſyrupo artemiſiæ.

℞. Rad.

& Rad.gentianæ, dictamni albi, tormentillæ, pyrethri; rhapont.bistortæ, aristolochiæ rotundæ, carlinæ, baccarum lauri, angelicæ, imperatoriæ, sem. coriandri præp.sem.anisi, gran. iuniperi, mastiches, boli armenæ oriental. terræ sigillatæ, an.℥.iij.ß. croci orient. ʒ.ij.ß. Fiat puluis tenuiss. in vase benè clauso reseruandus.

Neque omittenda sunt illa medicamenta, quæ virtute specifica hystericis affectibus mederi consueuerunt. Quæ quia maiori parte odore, ac sapore ingrata sunt, in forma pilularum frequentiùs exhibentur, quarum exemplum tale esse poterit.

℞. Assæ fœtidæ ℈.ß. castorei, myrrhæ, galbani, sagapeni, ana ℈.j. Cum melle mercuriali fiat massa, de qua capiat ℈.ß. vel ℈.j. frequenter.

Platerus etiam ex vehementer odoratis pilulas componit in hunc modum.

℞. Moschi gr.vj. benjoini ʒ.ß. sacchari ʒ.j. Cum aqua cinam. fiant pilulæ ℈. sem.

Aquæ hystericæ supra descriptæ, in paroxysmo exhibendæ, extra paroxysmum etiam vtiliter vsurpari poterunt, sumendo cochlear j. vel ij. manè per interualla.

Matthiolus bryoniæ radicem valdè prædicat his verbis. *Bryonia mulieres vuluæ strangulationi obnoxias mirum in modum iuuat, adeò vt eas à strangulatu liberet, & sanet. Equidem noui mulierem quotidie ferè per annos hoc morbo vexatam, quæ tandem à quodam vulgari herbario edocta, vt vinum album biberet, in quo vitis albæ radicis ℥. j. efferbuisset, dormitum itura, semel in hebdomada; cum hac medicina per annum vsa fuisset, optimè ex illo morbo conualuit.*

Hepar lupi exsiccatum, & ʒ.j. pondere exhibitum epilepsiam hystericam præcauere potest, si ter aut quater exhibeatur post vsualem purgationem.

Chymici ad hunc affectum vitriolum Martis commendant, eiusque granum vnum, vel duo, cum dupla sacchari portione exhibent per multos dies, cum vino, aut liquore idoneo.

Imò verò ad gr. xij xv. & xx. exhiberi potest cum conserua idonea; vel in pilulas efformari cum mucilagine gummi tragacanthi.

Cremor tartari frequenter exhibitus, huic etiam affectui curando vtilissimus est.

Hæc duo remedia non solùm aperiendo, sed etiam refrigerando conferunt. Sæpe enim calida intemperies in hoc affectu, vtero infixa est, à sanguine intra illius venas retento & excalefacto oriunda; quemadmodum dicit Galenus, in melancholia hypochondriaca esse phlogosim in hypochondriis, à sanguine in iis propter obstructiones retento, & supercalefacto: ideò ea, quæ vterum refrigerare possunt, hîc maximè conuenient; qualia sunt semicupia, oxycratum ore assumptum, & per clysteres iniectum, & similia. Quibus addere licet historiam ab Haruæo relatam in tractatu de partu mulieris, hystericis symptomatibus nulli remediorum generi cedentibus, diu laborantis; quæ tandem post multos annos ab vteri prolapsu sanitatem recuperauit. Quia nimirum vterus aëri externo expositus, refrigeratus est; sicque phlogosis illius & calida intemperies repressa.

Ipsius etiam chalybis vsus à quibusdam Practicis maximè commendatur, tanquam omnibus affectibus vterinis opportunissimus. Cuius præparationes desumentur ex curatione obstructionis hepatis.

Cauteria cruribus admota maximè etiam conferunt. Ab vtero enim prauos humores deriuant, ratione venarum, quæ vtero & cruribus communes existunt.

Neque negligenda amuleta de collo suspensa supra

regionem vmbilici ; quemadmodum antea monuimus, vngulam alces hoc modo conferre. Alij laudant radicem peucedani geſtatam. Et noſtrates mulieres non infœliciter geſtare ſolent fruſtulum aſſæ fœtidæ linteo raro incluſum. Alias vidimus , quæ vulpis veretrum exſiccatum cum teſticulis , de collo ſuſpenſum ſupra vmbilicum gerebant , & ſeſe modo ab inſultibus hyſtericis præſeruabant.

Aliæ geſtant fruſtulum carnis lupinæ exſiccatæ , vel hepatis lupi , non ſine fructu.

Quod ad remedia externa attinet , poſt ſingulas purgationes ; aut ſaltem ſemel in menſe , octo , vel decem diebus ante purgationem menſtruam , conuenient fotus , aut ſemicupia , vt colliquatus humor morbi cauſa per reſeratas vias faciliùs effluat. Et parari poterunt , ex rad. althææ , lilior. bryoniæ , ireos , rubiæ, valerianæ , angelicæ , fol. artemiſiæ , nepetæ , matricariæ, meliſſæ , baccis lauri & ſimilibus.

Ad materiæ morbificæ reliquias diſcutiendas , & vterum roborandum , poſt fotum , vel inſeſſum , emplaſtrum ſequens ſub vmbilico admoueri poterit.

℞. Gummi tacamaachæ & caragnæ , an. ʒ.ij. aliptæ moſchat. ʒ.ß. ſem. agni caſti ʒ.j.ß. ſantal. omnium , ana ʒ.ß. terebinth. ladani, ceræ, an. q. ſ. Fiat emplaſtrum

Si à ſemine retento hic affectus oriatur , vſurpentur illa remedia , quæ ad ſemen extinguendum , & diſcutiendum ſupra in furoris vterini curatione deſcripta ſunt.

CAPVT VII.

De vteri inflammatione.

VTeri inflammatio est tumor illius partis à sanguine in illius substantiam effuso.

Illa autem inflammatio, vel totum vterum occupat, vel aliquam illius partem. Et vel à puro sanguine producitur, ac phlegmone simpliciter appellatur; vel bilem cum eo permixtam habet, & phlegmone dicitur erysipelatodes: vel iungitur cum pituita, aut melancholia, & phlegmone œdematodes, aut scirrhodes nominatur.

Causæ ad hunc affectum producendum, aut promouendum idoneæ, variæ esse possunt: temperamentum scilicet sanguineum, plethoricum aut biliosum; naturalis vteri laxitas; & viarum amplitudo, aër impensè calidus humores inflammando, vel frigidus constringendo, & profluentia menstrua, vel fluere parata coërcendo; vehemens exercitatio, coitus immoderatus, ictus vel casus supra regionem vteri; animi pathemata grauiora, præsertim iracundia, alimenta acriora, & calidiora, & quæcunque alia assumpta acrimonia insigni, atque erodendi facultate prædita, vt de cantharidibus autores referunt, quas non solùm vesicæ, sed etiam vtero valde infensas asserunt; pessaria acriora diutius vsurpata, medicamenta cathartica aut alterantia, qualia plerunque vsurpantur à sterilibus mulieribus vndecunque exquisita; mensium retentio plethoram augendo, vel nimia profusio vias relaxando & motum humorum à toto corpore in hanc partem promouendo, cucurbitulæ etiam pubis regioni admo-

tæ attrahere possunt violenter ad regionem vteri, in eaque cohibere sanguinem, & alios humores. Idem præstare possunt partus laboriosus, abortus, contrectatio violenta partium genitalium ab obstetrice imperita, & gestatio fœtus molesta.

Signa diagnostica sunt, tumor, calor, & dolor in regione vteri cum febre continua. Sed quia rectum intestinum & vesica eandem regionem occupant, ideò aliis signis vteri inflammatio distinguenda est; qualia sunt mensium suppressio, aut diminutio, eorumque color pallidus, aut citrinus, ac dolorifica excretio, & in mensium absentia, ichores quidam fœtidi, ac putridi resudant, & locos muliebres irrigant. Quorum etiam inuestigatio claram affert diagnosim. Osculum enim interius tumidum, retractum & dolorificum apparebit: ceruix vteri rubicunda, & inflammata erit, tumentibus venulis per eam dispersis.

Si totus vterus laboret, omnia symptomata erunt vehementiora. Si magis vteri ceruicem inflammatio teneat, calor & dolor maximè ad inguina, & pudendum extenduntur. Si anterior pars laboret, maior erit vesicæ sympathia; si posterior, rectum intestinum magis laborabit, & dolor ad lumbos exporrigetur. Si pars dextra, aut sinistra inflammetur; tumor & dolor circa alterutrum inguen apparebit; & crus eiusdem lateris grauitate quadam afficietur.

Signa causarum ita inuestiganda sunt. Si à sanguine puro inflammatio fiat, omnia symptomata sunt mitiora; si verò bilem admixtam habeat, febris est ardentior, omnia symptomata sunt vehementiora. Si verò sanguis pituitosus sit, aut melancholicus, febris erit minùs acuta sed morbus diuturnior ac contumacior. Tum etiam ad istam diagnosim referenda erunt signa humoris in toto corpore prædominantis.

Si inflammatio in ſuppuratum abeat; dolor, & febris augetur, & horrores ſæpè ſine ordine oriuntur, plerumque tamen circa veſperam recurrunt. Omnia etiam reliquia ſymptomata intenduntur. Suppuratione factâ, omnia miteſcunt, & tumor magis attollitur, ex quo interdum aluus, aut vrina ſupprimitur. Si verò inflammatio ſine ſuppuratione diſcutiatur, tumor imminuitur ſymptomatis miteſcentibus.

Si denique in ſcirrhum degeneret, febris, dolor, & reliqua ſymptomata imminuuntur, tumore perſeuerante & duritiem maiorem adipiſcente; tum etiam pondus, & grauitas permanet, non ſolùm in vtero, ſed in partibus etiam circumiacentibus, vt ægra corpus difficilè mouere queat.

Prognoſis huius affectus bona inſtitui non poteſt, quia periculoſiſſimus eſt, & vtplurimum lethalis. Maius tamen vel minus periculum portenditur pro magnitudine morbi, cauſæ & ſymptomatum, in hunc modum.

Si inflammatio totum vterum occupat, morbus eſt deploratus; ſi verò aliquam tantum partem, ſalutis ſpes adeſt.

Si mulieri grauidæ in vtero ſit eryſipelas, lethale, ex Hipp. *Aph.* 43. *ſect.* 5. fœtus enim propter inſignem inflammationem emoritur, vnde ſequitur aborſus, qui in grauiſſimo morbo accedens, matrem iugulat. Gal. *in comment. huius Aphor.* dubitat num hæc ſententia de omni inflammatione pronuncianda ſit, & num vtero inflammatione patiente, fœtus poſſit aliquando viuere.

Inflammatio vteri facilè in gangrænam degenerat; quia vterus veluti totius corporis cloaca, excrementorum illuuiem recipit, à quibus calor natiuus facilè ſuffocatur.

Vteri

Vteri inflammationi delirium, conuulſio, ſingultus, extremorum frigiditas, ſudor diaphoreticus ſuperueniens, mortem breui aduenturam portendunt.

Si inflammatio vteri ſuppuretur, ſolutio illius ſpetanda eſt: ſed vlcus ſordidum ſequetur, à quo ægra lenta febre contabeſcit, vel in hydropem incidit.

Si inflammatio in ſcirrhum mutetur, malum diuturnum euadit, & ſæpè hydropem accerſit.

Ad curationem huius affectus, ſanguinis ad vterum fluxus reuellendus, repellendus, & deriuandus eſt; qui fluxit & in parte continetur, reſoluendus. Et ſi tumor ad ſuppurationem vergat, ea adiuuanda eſt, ruptóque abſceſſu pus euacuandum. Quod fiet ſequentibus remediis.

Præmiſſo igitur clyſtere emolliente, & refrigerante, mittatur ſanguis è baſilica lateris magis affecti; vel ab vtraque, ſi totum vterum tumor occupet; & phlebotomia reiteretur bis, ter, quater, pro ægræ viribus, & phlegmones magnitudine.

Poſt ſufficientem reuulſionem, & tranſacto morbi augmento, vbi nulla ampliùs ſuſpicio eſt fluxionis adhuc fientis; venæ inferiores aperiendæ ſunt ad deriuationem à parte affecta. Quo ſenſu audiendus eſt Gal. *lib. de ſang. miſſione, & 13. meth.* cùm docet, in vteri inflammationibus venas poplitis & malleoli eſſe aperiendas. Attamen quindiu aliqua reuellendi indicatio perſeuerat, ſatius eſt venas brachij aperire.

Ad reuulſionem etiam conueniunt frictiones, & ligaturæ ſuperiorum partium, & cucurbitulæ ſcapulis, lumbis & dorſo admotæ.

Si vitioſi humores, pæcipuè bilioſi in corpore abundent, qui reliquorum humorum in fluxu quaſi vehiculum ſint; ij lenibus medicamentis euacuandi, vt ſyrupo roſaceo, & violato ſolutiuo, mannâ, rhab.

catholicone, vel electuario lenitiuo; fortiora enim humores nimiùm commouendo fluxionem excitarent.

Vomitoria autem, licèt præſcribantur ab Anicenna, minimè conuenire videntur. Si enim blanda & mitiora ſint, nihil penè euacuant. Si fortiora, magnam corporis agitationem efficiunt, vnde humores commoti magis in partem irruere poſſunt.

Propter inſignem febrem refrigerantia medicamenta vſurpanda ſunt, vt iulepi & emulſiones; quibus, ſi immenſæ vigiliæ, dolor, & inquietudo ægrotantem vehementer afficiant, narcotica erunt permiſcenda quæ etiam ſeorſim exhiberi peterunt.

Poſt primas euacuationes, topica admoueantur imo ventri, inter vmbilicum & pectinem, & circa renes, primò repellentia & refrigerantia, in forma linimenti, epithematis, & cataplaſmatis.

Linimentum fit ex oleo roſaceo loto in aceto, vel vnguento roſaceo, cerato ſantalino, refrigerante Gal. addito pauco aceto.

Epithema fiet ex aquis, vel decocto plantaginis, acetoſæ, ſolani, ſummitat. papau.albi & roſarum, addendo boli armenæ, ſang. drac. vel terræ ſigillatæ tantillum.

Cataplaſma parabitur ex mica panis albiſſimi cum lacte cocta, cui parum olei roſacei, ſucci hyoſcyami, vel ſolani, cum vitellis ouorum addatur. Vel ex farina hordei, ſemin. lini, fœnugr. cum oleo roſaceo, quibus etiam prædictæ plantæ contuſæ addi poterunt.

Iniectiones in vterum fieri debent, in hunc modum compoſitæ.

℞. Fol.plantag.nymphææ, ſolani, endiu. ana M.j. roſ.rubr.P.ij. Coquantur ad tertias, & adde olei myrtini Vnc.j.aceti ℥.ß. Fiat iniectio.

Ex

Ex iisdem herbis contusis cum oleo rosaceo, & aceto fieri debent pessaria, & in vterum immitti.

Neque verò diutiùs vtendum est repellentibus & refrigerantibus, ne tumor indurescat, & in scirrhum degeneret. Ideoque cum repellentibus emollientia & resoluentia permiscenda; eâ cautione, vt quò longiùs phlegmone à principio distat, maior sit quantitas digerentium. Sic prædictis remediis malua, althæa, artemisia, fœnugræcum, chamomilla, melilotus (auctâ, vel imminutâ eorum dosi) admisceri poterunt.

Interim si aluus est dura, emollienda est blandè purgantibus. Imò verò ad temperandam inflammationem clysteres refrigerantes frequenter iniecti plurimùm prodesse poterunt, cùm vterus recto intestino incumbat. Eorum autem minima sit quantitas, vt diutiùs retineantur, & ne vterum comprimant; quorum tale sit exemplum,

♃. Rad.althææ Vnc.j. fol. maluæ, violar. lactucæ; ana M.j.solani M.ß.flor. violar.rosf. ana P.j. prunor. acidor.num. x. Coquantur in aqua hordei. In colat. ℥. vj. adde olei rosacei ℥.iij. Fiat clyster.

Si dolor valdè vrgeat, prædictis clysteribus addi poterunt vitelli ouorum, axungia gallinæ, lac muliebre, mucilago sem.fœnugræci, lini, vel maluæ;imò & tantillum opij cum pauco croco.

Tum etiam fiant iniectiones in vterum ex lacte caprillo, vel ouillo, cum opij. & croci,ana gr.iij. vel iv. & pauca aqua rosarum.

Vel pessariis addetur opij modicum cum pauco croco, vitellis ouorum & oleo rosaceo. Vel etiam fiant pessi ex philonio Romano cum cotone. Vel fotus anodynus in hunc modum paretur.

♃. Althææ cum rad. maluæ, violar. ana M.j. cha-

momillæ, meliloti, rosar. ana P. j. Coquantur pro fotu.

Inclinante affectu purgatio iteranda est blandioribus catharticis. At affectu ad resolutionem vergente, (quod ex remissione symptomatum, & minori partis grauitate dignoscetur,) discutientia maiori copiâ prædictis remediis addantur. Vel fiat tale cataplasma.

℞. Pulueris rad. althææ Vnc. j. flor. chamomillæ, meliloti, ana Drach. ij. fol. artemisiæ puluer. farinæ hordei, & fabarum, ana Vnč. sem. Coque parum in vino austero; adde pinguedinis porcinæ recentis, olei chamæmel. & liliorum alborum, ana Vnc.j. Fiat cataplasma.

Fotus & insessus resoluentes hîc etiam conferre poterunt.

Si tumor resolui nequeat, sed ad suppurationem vergere videatur, adiuuanda est sequenti cataplasmate.

℞. Pulueris radicis althææ, flor. chamom. meliloti, farinæ sem. lini, fœnugræci, an Vnc.j. ficuum pinguium num. viij. Coquantur ad pultis consistentiam. Deinde adde vitellos ouorum num. iv. croci Scrup.ß.olei lilior. & butyri recentis, ana ℥.j. Fiat cataplasma.

Confecto pure, quod ex caloris & doloris remissione, ac quadam inundatione tangendo dignoscitur; abscessus disruptio procuranda est motu corporis, tussi, sternutatione, cucurbitulis admotis, iniectionibus detergentibus & attenuantibus, vel pessariis rumpendi vim habentibus. Exempli gratiâ.

℞. Adipis anserini Vnc.sem. terebinth. ʒ.ij. pulueris sem. rutæ, nitri, radicis iridis, ana ʒ.ß. Misce, & cum lana fiat pessarium.

Rupto

Rupto abſceſſu, puris expurgationi, & vlceris deterſioni ac conſolidationi incumbendum eſt, prout in vlceris vteri curatione iam deſcribenda docebitur.

CAPVT VIII.

De vlcere vteri.

INflammationem vteri ſuppuratam ſequitur vlcus, quod etiam ab aliis cauſis dependet, quæcumque ſcilicet in vtero eroſionem efficere conſueuerunt.

Cauſæ igitur illius ſunt, abſceſſus diſruptus, humores acres in vterum confluentes; acria & erodentia medicamenta in vterum immiſſa, vel etiam aſſumpta, vt de cantharidibus ſuprà relatum eſt.

Cauſæ antecedentes ſunt illæ omnes, quas inflammationem efficere poſſe ſuprà docuimus, vt partus difficilis, violentus, & effrænis concubitus, fluor muliebris acrior, & diuturnus, vulnera, caſus, & contuſiones, & præcipuè gonorrhœa virulenta, ac lues venerea, cuius contagium vtero, illiúſque ceruici facilè communicatur.

Differentiæ petuntur à loco, magnitudine, figura, & complicatione cum aliis affectibus.

Ratione loci, nempe variarum vteri partium; modo vlcus ceruicem vteri occupat, & internum illius orificium; modo in fundo reſidet, quod rariùs contingit. Aliquando & frequentiùs internam vteri ſuperficiem obſidet; aliquando, ſed rariùs, externam inuadit; vnde fit nonnunquam, vt pus ab huiuſmodi vlceribus emiſſum, per veſicam, vel inteſtina vacuetur; vel ſi in cauitate abdominis ſubſiſtat, abſceſſus circa

circa inguina apparent, de quibus loquitur Hippoc. *Aph.47.sect.5.*

Ratione magnitudinis, quædam magna, quædam parua, multum scilicet, vel parum spatij occupantia in vtero, dicuntur; quæ, si sint parua, & superficiaria, parum à scabie & pruritu differunt; si verò magna, & grauia, ac veluti depascentia, nomæ ab Hippocr. nominantur.

Ratione figuræ, vlcera dicuntur rotunda, oblonga, sinuosa, aut fistulosa.

Ratione complicationis cum aliis affectibus, dicuntur phlegmonosa, cancrosa, scirrhosa, dolorifica, saniosa, virulenta & contagiosa.

Signa diagnostica vlceris in vtero geniti sunt; dolor & mordicatio in vtero, vel illius ceruice; & purulentæ materiæ ex vtero emissio. Quæ diagnosis ampliùs illustrabitur, si causæ vlcus producentes suprà relatæ præcesserint.

Si vlcus ceruicem vteri occupet, ipso visu deprehenditur, immisso speculo matricis; tum etiam contactu, manu obstetricis, vel in concubitu, in quo ægra dolorem percipit molestum. Si verò vlcus fuerit in vteri fundo, dolor percipitur versùs regionem pubis, excrementa profluunt copiosiora.

Si vlcus penetret ad externam superficiem, vrinæ, aut deiectiones purulentæ apparent, vel fluctuatio quædam in abdomine percipitur, vel tumor versùs inguina, in quibus abscessum minatur.

Si vlcus simplex fuerit, & benignum, pus effluit paucum, album, minimè fætidum. Si verò fuerit malignum, & depascens, sanies erit viridis, liuida, & varij coloris, cum fœtore, magno cruciatu effluens.

Si ex lue venerea duxerit originem, præcessit gonorrhœa,

norrhœa, vel adhuc præſens eſt, & alia luis venereæ indicia apparebunt.

Prognoſis deſumitur ex Hipp. *lib.1. de morb. mulier.* nullum ſcilicet vlcus vteri eſſe contemnendum, quia fit in parte exquiſito ſenſu prædita, quæ ſympathiam habet cum præcipuis corporis noſtri partibus, & ab iis illuuiem excrementorum recipere valdè diſpoſita eſt.

Si vteri vlcera cancroſa, phagedænica, ſinuoſa, aut fiſtuloſa euaſerint, ſunt vtplurimùm inſanabilia, & toto vitæ curriculo miſeras ægrotantes crudeliter exercent.

Vlcera ceruicem vteri occupantia, faciliùs curantur, quia remedia iis immediatè admoueri poſſunt.

In mulieribus quæ ab hoc morbo conualeſcunt, perfectæ valetudinis ſignum eſt, quando concipere incipiunt, & ſemen virile commodè recipere, aut menſtrua conuenienter, & ſine dolore effundere.

Curatio vlceris vterini eò dirigenda, vt humorum acrium vlcus vel generantium, vel fouentium defluxus prohibeatur, & vlceris deterſio, ac conglutinatio procuretur. Ad quem finem ſequentia in vſum reuocari poterunt.

Ac primùm, ſi corpus ſit plethoricum, vel vlcus coniunctam habeat phlogoſim, venæ ſectio ex brachio celebranda eſt, eáque toties repetenda, quoties nouæ fluxionis periculum inſtare videbitur. Tum præcipuè inſtante purgatione menſtruâ maximè conuenit, vt illa imminuatur, quæ vlceri materiam ſuppeditare ſolet, & aliorum humorum in vterum affluxum promouere.

Purgatio etiam maximè neceſſaria eſt, vt à cacochymia corpus liberetur. Eáque inſtitui debet ex benignioribus catharticis, vt ſennâ, rhabarbaro, tamarindis, myrabolanis

myrobalanis, catholicone, & similibus; quæ frequenter iteranda est, vt vitiosi humores ab vtero auertantur: eáque tanti est hac in re momenti, vt testetur Forestus *obseruat.*48.*lib.*28.Ioannem Tiengium Medicum Amstelrodamensem, nobilem matronam ab vlcere vteri saluti restituisse, cui dabat de quarto in quartum diem Vnc.v. decocti sennæ,epithymi, rosar. rubr. myrobalanorum Indorum saccharo dulcorati, & abstergentia decocta in vterum iniiciebat.

Ad vsum frequentem syrupus magistralis componi poterit in hunc modum.

℞.Rad.symphyti maioris, & polypod.quer. recentis,ana ℥.j. corticis citri sicci ʒ. vj. fol. plantag. vincæ peruincæ, saniculæ.acetosæ, capill. veneris,ana M.j.liquiritiæ rasæ. & passularum mundatarum. an. ℥.j. sennæ mundat.℥.vj. sem. carthami contusi ℥.ij. agarici recenter trochiscati in ligatura positi ʒ.x. sem. melon. & anisi,ana ʒ. iij. flor. cordialium, anthos, & epithymi, an.P.j. Fiat omnium decoctio in aqua hordei. In cuius portione infunde rhabarbari electi ℥.ß. cinamomi ʒ.j. In colat. ℔.j.ß. dissolue syrupi rosat.solut.℥.iij. sacchari q.s. Fiat syrupus perfectè coctus, de quo capiat ℥.ij.vel iij. bis, aut ter in mense, cum decocto agrimonij, & plantag. vel infuso rhab. in aqua endiuiæ.

Si ægra facilè vomat,purgatio per vomitum erit præferenda,quia humores ab vtero reuellit.

In purgationum interuallis decoctum vulnerarium diu vsurpandum est, quod in hunc modum componi poterit.

℞. Fol. agrimon. pimpinellæ, centinodiæ, plantaginis,ana M.ß.rad.chinæ. ʒ. iij. sem. coriandri ʒ.j. passul. min.℥.ß. santali rubri ℈. j. Coque in iure pulli gallinacei. Colat. capiat manè & serò.Vel

℞.Fol. artemis. plantag.millefolij,ana M.j. rhapont. ʒ.ß.

℥.ß. sem. viticis ʒ.j. Coque in mensura vini albi, & dulcorentur saccharo. Capiat ℥.ij. vel iij. manè.

Si febris vrgeat, & magna saniei copia excernatur serum lactis erit vtilissimum, manè ad Vnc. viij. vel plures exhibitum, addendo mellis rosacei, vel sacchari parùm.

Si corpus tabescere incipiat, cum vestigio febris hecticæ, lac præsertim asininum cum saccharo rosaceo, per integrum mensem exhibeatur.

Sudorifica, absente inflammatione, & calidiori intemperie, etiam conferre poterunt ad vlcus exsiccandum, reuellendósque humores serosos versùs habitum corporis.

Terebinthina lota in aquâ vtero conuenienti, vt artemisiæ, matricariæ; vel vlceri idoneâ, vt plantag. rosarum, cum saccharo rosaceo sumpta per interualla, vlcera detergit & consolidat.

Pilulæ de bdellio ad Drach. j. pro vna vice exhibitæ, vel singulis, aut alternis diebus ad ℈.j. valde etiam conferunt, & si sanguis fluat, eum compescunt.

Vel recentes eodem modo vsurpandæ, sic parari poterunt.

℞. Bdellij ʒ.iij. myrrhæ, thuris, an. ʒ.j. sarcocollæ, styracis, succini, myrobalanorum chebulor. ana ʒ.ß. coralli rubri ℈. ij. Cum syrupo de papau. fiat massa pilularum, cui in dolore vehementi tantillum opij admisceri potest.

Trochisci alkekengi cum opio, dolore vrgente, etiam soli puluerati propinantur.

Ad dolorem etiam leniendum vsurpari possunt eadem remedia, quæ in vteri inflammatione pro eodem symptomate fuerunt proposita.

Puluis sequens ad vlcus exsiccandum erit non parùm efficax.

℞. Acaciæ, hypocist. ana ℥.j. ſanguinis draconis, amyli, radicis plantag. ariſtolochiæ rotundæ, ana ʒ.ß. boli armenæ ℥.j. maſtiches, ſarcocollæ, ana ℥.ß. Fiat puluis tenuiſſimus, cuius doſis erit Drach.j. cum aqua plantag.roſarum, vel chalybeata.

Zacutus Luſitanus *obſeru.* 87. *&* 88. *lib.* 1. opiatam & aquam proponit, quibus ſe deſperata vteri vlcera ad curationem perduxiſſe teſtatur. Earum deſcriptiones ex dictis locis repetere quis poterit.

Ad vlceris deterſionem, exſiccationem & conglutinationem variæ parantur iniectiones. Quæ tamen vſurpandæ non ſunt, quin priùs inflammatio auferatur, quæ non raro huiuſmodi vlceribus ſolet eſſe coniuncta; ſimulque dolor demulceatur, qui non ſolùm valdè moleſtus eſt, ſed etiam partem irritando fluxionem augere ſolet.

Ratione igitur inflammationis illius & acrimoniæ, iniicientur priùs in vterum emulſiones ſeminũ frigidorum, ſerum caprinum, vel lac integrum, aut ſolum, aut cum ſucco plantaginis & burſæ paſtoris permixtũ; vel, ſi neceſſitas vrgeat, decoctum capitum papaueris & ſummitatum maluæ. Quidam Practici ſolâ aquâ tepente plurimùm iuuari exiſtimant huiuſmodi ægrotantes, ſi frequenter iniiciatur. Nec immeritò. Sic enim feruor & inflammatio temperatur, dolor demulcetur, & ſordes vlceri adhærentes abluuntur. Valeſcus de Taranta etiam frigidam probat, his verbis. *Noui*, inquit, *aliquas mulieres ſe ſentientes habere huiuſmodi vlcera. Lauabant ea cum aqua frigida, mundabant deinde, & cum pannis lineis exſiccabant, & in matricem mittebant frequenter. Atque iiſdem præſidiis ſæpe mutatis, hæc ipſa per ſe ſæpe ad integram curationem ſufficiebant.*

Ablatâ intemperie calidâ, & dolore ſedato, aut ſaltem magna ex parte imminuto, ad detergentia veniendum eſt,

eſt, à mitioribus ad fortiora progrediendo.

Mitiora ſunt ſerum lactis cum ſaccharo; decoctum hordei cum ſaccharo, vel melle roſaceo, maioris deterſionis gratiâ; vel hydromel ſimplex.

Paulò validior erit decoctio ex hordeo, lentibus, fabis non excorticatis, & foliis apij, parietariæ, plantaginis parata, addito melle roſaceo.

Vbi valdè ſordidum eſt vlcus, decoctum vulnerarium aqua catapultarum vulgò dictam, principem locum obtinet; cuius compoſitio talis eſt.

℞. Rad. gentianæ, rhapontici, zedoariæ, & ariſtolochiæ rotundæ, ana Vnc.j. vini albi ℔.vj. Bulliant ad tertiæ partis conſumptionem. In colat. diſſolue ſacchari albi ℔.ſem. Seruetur ad vſum.

Vel ſequens decoctio parari poterit.

℞. Hordei integri, furfuris macri, & roſar. rubr. ana P.j. fol. agrimon. abſinthij, caprifolij, & apij, ana M.j. fabarum & lentium, ana Drach.iij. liquirit. raſ. radic. ireos Florent. & zedoariæ, ana Vnc.ij. Fiat omnium decoctio, addendo circa finem parùm vini albi.

Si vlcera admodum fœtida, & putrilagine infecta fuerint, decoctioni addi poterit parum vnguenti Ægyptiaci, collyrij Lanfranci, vel pulueris Mercurij dulcificati.

Vbi vlcus probè deterſum, atque mundificatum fuerit, ad exſiccantia & ſolidantia veniendum eſt, quorum formula talis eſſe poterit.

℞. Rad. conſolidæ maior. biſtortæ, ana Vnc.j. fol. plantag. caudæ equinæ, burſæ paſtoris, ſaniculæ, piloſellæ, millefolij, ana M.j. roſar. rubr. M. ſem. Coque in menſura, pro iniectione.

Prædictæ, aut ſimili iniectioni puluis ſarcoticus ſequens admiſceri poterit.

℞. Rad. ireos, ariſtolochiæ, conſolidæ maior. ana

Vnc.ſem. myrrhæ Vnc.j. aloës Drach.iij. Fiat puluis, cuius Vnc.ſem.miſceatur in qualibet iniectione.

Terebinthina lota cum aqua plantaginis ad ℥. ij. & diſſoluta cum melle, & oui vitello, iniectioni mixta valde prodeſt: idque magis ſi puluis ſarcoticus etiam addatur.

Vnguenta pompholygos, de ceruſa, de plumbo, ſimiliter cum iniectionibus, an.Drach.vj.pro vna doſi mixta vſurpantur. Sed reliquis præſtat oleum ex vitellis ouorum in mortario plumbo agitatum.

Suffumigia ad vlcera profunda versùs vteri fundum inhærentia penetrant, atque deſiccant: quæ ita parari poterunt.

℞. Thuris, myrrhæ, maſtiches, ſtyracis calamitæ, gummi iuniperi, ladani, an. Vnc.j. terebinth.q.ſ.Fiant trochiſci pro ſuffumigio.

In vlcere contumaciſſimo cinnabaris addita ſuffumigio omne feret punctum.

Thermæ quoque ſiccantes, ſulphureæ & aluminoſæ in vlceribus diuturnis vſurpantur: eóque mulieres deſperatas, tanquàm ad extremum remedium, Medici ablegare ſolent.

Emplaſtra etiam conuenientia epigaſtrio applicare non inutile fuerit. Siquidem eorum vires ad interiora vſque, per inſenſiles meatus deferuntur.

Si vlcus ſit in collo vteri, linimentis inungendum eſt detergentibus & exſiccantibus. Detergentia in hunc modum componi poterunt.

℞. Succi apij Vnc.ij.mellis roſac.Vnc.j.ſem.terebinthinæ Vnc.ſem. farinæ hordei, vel orobi q.ſ. Leuiter bullian., & fiat inſtar linimenti. Vel

℞. Ariſtolochiæ rotundæ ℥.ß.marrubij, centaur. min. agrim.ana.M.ſem.Coquantur in ſ.q. hydromel.Colaturæ adde pulu.rad.ireos Florent. Drach.ij. farinæ orobi, mellis

mellis despumati, ana q.s.Fiat linimentum.

Admouetur etiam vnguentum diapompholygos, addendo thus, mastichem,myrrham,aloën, prout vlceris ratio requirit.

Vlcere sufficienter mundato, exsiccans & cicatricem inducens vnguentum admouendum est,cuius forma talis esse poterit.

♃. Tuthiæ lotæ Vnc.ß. lithargyri, cerussæ,sarcocollæ, ana Drach.ij.olei & ceræ q.s. Fiat vnguentum.

Interdùm contingit vlcera vteri ad rectum intestinum penetrare, interdum verò ad vesicam;quod ostenditur pure per illas partes excreto.

Si per intestinum rectum pus effluat, clysteres lenientes, detergentes, exsiccantes vsurpandi sunt; quales in dysenteriæ curatione fuêre propositi.

Si verò per vesicam pus effluat, conuenient diuretica leniora, & refrigerantia, quæ vacuent istas sordes in vesicam transmissas, & vlceris curationem promoueant, quales sunt emulsiones sem. frig. maior. quibus succedet terebinthina, aliáque remedia pro vlcere vesicæ præscripta.

Si vlcus in fistulam degeneret, quod præcipuè contingit, dum exterius versus coxam aperitur, quamuis etiam in ipso vtero, eiusdémque ceruice idem fieri possit.Aduertendum erit, vtrum magis conducat ægrotanti, meatum iam assuetum relinquere intactum,per quem natura vacuationem excrementorum multiplicium molitur, vel eiusdem curationem suscipere. Illud si magis è commodo ægrotantis sit, cura, saltem palliatiua dicta, instituenda per purgationes frequenter repetitas, & sudorifica bis singulis annis exhibenda; tum iniectiones detergentes & roborantes, atque emplastra diapalma, diuinum & similia superimposita. Si verò sanatio sperari possit, eadem remedia vsurpanda

sunt, quæ ad aliarum fistularum curationem adhiberi solent.

Si à lue venerea in pudendo, vel sinu vteri fiant vlcera, citra vniuersam huius luis curationem sanari minimè possunt. In qua perficienda per varios modos, ille qui per suffimgia cinnabaris fit, maximè confert: non solum enim ea conducent ad luem illam è toto corpore auferendam, sed etiam peculiariter, si vteri sinu excipiãtur, vt hæc vlcera citius sanentur efficient. Tum etiam in cura quæ per inunctionem hydrargyri fit, vnguenta mercurialia in penitiora illa loca erunt demittenda.

In quibusuis vteri vlceribus, si pruritus molestus illius ceruicem afficiat, vt non raro solet contingere, ob humoris acris & salsi in eam partem defluxum; ad eum demulcendum conueniet pessarium imbutum vnguento enulato cum mercurio; aut Ægyptiaco dissoluto in aqua marina, aut aqua aluminosa; aut butyro recenti, in quo hydrargyrum extinctum sit, addito sulphure.

CAPVT IX.

De scirrho vteri.

Scirrhi in vtero geniti natura, differentiæ, & causæ eædem sunt, quæ in hepatis scirrho fuere propositæ, vt eas frustà hîc repetere non opus sit, sed indè erunt depromendæ.

Inter causas tamen antecedentes hæc vteri scirrho propria est, eáque satis frequens, dum scilicet mulieres fluxum menstruorum, aut lochiorum patientes, sese imprudenter aëri frigido exponunt, aut aquam frigidam potant, vnde sequitur fluxus cohibitio, sanguisque

retentus craſſeſcit, & condenſatur, ac tandem in parte tumorem ſcirrhoſum producit.

Signa ſcirrhi in vtero geniti ſunt, durities & renitentia in vteri regione, illius circumſcriptionem referens; grauitas in eadem parte, & ponderis ſenſus, præcipuè quando ægra ſtat, quaſi vterus prolapſurus ſit in pudenda: ſedentibus verò, aut decumbentibus, grauitate ſuâ rectum inteſtinum premit; febris carentia, & doloris; quibus diſtinguitur ab inflammatione aut ſaltem dolor eſt exiguus in ſcirrho non exquiſito, cùm in vtero nullus ſit. Si inflammationi ſuccedat ceſſat febris & dolor, manente duritie & renitentiâ. Si in ipſo vteri corpore ſit, regionem pubis contrectando facilè dignoſcitur; ſi verò in ceruice, digiti contactu explorari poteſt. A mola diſtinguitur ex cauſis præcedentibus: tum quòd in mola menſes ſi fluant, inordinatè fluunt: in ſcirrho autem ſi fluant, ordinem ſeruant; in mola etiam mammæ lacte turgent, in ſcirrho autem extenuantur.

Quod ad prognoſim attinet, omnis ſcirrhus curatu difficillimus eſt, durities enim valida ſemel contracta vix emolliri poteſt; adde quod calor natiuus in parte ſcirrho affecta admodùm debilis eſt, vt ægrè materiam craſſam & ferè lapideam diſcutere poſſit.

Magnus & contumax ſcirrhus hydropem tandem accerſit.

Scirrhus vteri, ſi calidioribus & nimium humectantibus remediis tractetur, in cancrum degenerat.

Curatio huius ſcirrhi ad duo dirigenda eſt, ſcilicet ad cauſam antecedentem & coniunctam.

Ratione cauſæ antecedentis phlebotomia inſtituenda eſt. Primùm è venis brachij, ſi affectus non fuerit admodum inueteratus. Poſteà verò ex venis

inferioribus, præcipuè quando suppressa sunt menstrua.

Hæmorrhoïdum apertio hîc etiam vtilissima est. Nam & sanguinem fæculentum euacuant, & ab vtero deriuant, propter venarum communionem, quam habent cum vtero.

Purgatio etiam necessaria est, per interualla repetita, ex medicamentis melancholiam educentibus, vsurpando primùm mitiora, mox ad fortiora transeundo.

Purgantibus autem præmittenda erunt præparantia humorem melancholicum, & aperientia, in forma apozematum, iuleporum, aut iusculorum, iuxta dispositionem ægrotantis.

Ac præter aperientia vulgaria, etiam remedia ex chalybe vsurpanda sunt, quibus validissimi isti infarctus rebellium & crassorum humorum, in vtero aliisque partibus dissoluuntur.

Vt verò humores superflui ab vtero deriuentur, vtiliter admoueri poterunt cauteria cruribus, tandiu gestanda, donec purgationes menstruæ (quæ vtplurimùm in hoc affectu supprimuntur) ad consuetum ordinem, ratione temporis, quantitatis, & qualitatis, redierint.

Ratione causæ coniunctæ emollientia, & resoluentia medicamenta exteriùs admouenda sunt, in hunc modum composita.

♃. Rad. althææ, & liliorum, an. Vnc. ij. fol. maluæ violariæ, althææ, branchæ vrsinæ, ana M. j. fol. artemisiæ, nepetæ, an. M. ß. sem. lini, & fœnug. an. ℥. j. flor. chamæm. & meliloti, an. P. j. Fiat decoctio, quâ foueatur regio pubis & inguinum, cum spongia in ea imbuta & expressa.

Ad magis emolliendum, potest fieri decoctio in aqua &

& oleo dulci, vel in decocto inteſtinorum veruecis.

Poſſunt etiam addi decocto, vt potentius euadat, radices bryoniæ, & cucumeris agreſtis. Nam à mitioribus incipiendum eſt, ad validiora progrediendo.

Ex eodem decocto, aucta doſi ſimplicium poteſt parari ſemicupium, quod huic rei eſt efficaciſſimum, & fotu potentius.

Clyſteres etiam frequentes, tum iniectiones in vterum ex eodem decocto erunt conficiendæ, quibus olea liliorum, chamæmel. aut amygdalarum dulcium addi poterunt.

℞. Olei lilior.& amygd.dulc. an. ℥.iij.mucilag. ſem fœnugr. extractæ cum vino albo ℥.i. pingued. gallinæ, anſeris, & anatis,an. ℥.j ß. butyri recentis,& axungiæ porci,ana ℥.ij.ceræ & terebinth.q.ſ. Fiat vnguentum.

Sequens verò in omni ſcirrho probatur, & à Rhaſi deſcribitur 7. *ad Almanſorem.*

℞. Bdellij,ammoniaci, galbani, ana partes æquales. Terantur in mortario cum oleo de been, & liliorum. Deinde adde mucilaginum ſem. fœnugr. lini, & ficuum parem quantitatem. Fiat vnguentum.

Ex eadem materia additâ cerâ, fit etiam emplaſtrum efficaciſſimum, amouendum regioni vteri ante & retrò. Vel admoueatur emplaſtrum diachylum ireatum.

Cataplaſma fiet ex reſidentia decocti fotus prædicti contuſa, & per ſetaceum traiecta, addendo farinæ ſem. lini, fœnugr.ana Vnc.j.ficuum num.vj.pulueris rad.iridis ℥.ij. croci Drach.ß. pingued. gallinæ, olei amygd. dulc. ana q.ſ. Fiat cataplaſma.

Lutum bituminoſum thermarum ſulphurearum, & bituminoſarum, vtiliter inſtar cataplaſmatis admouetur.

Suffitus ex lapide pyrite candente in aceto extincto,

miris laudibus effertur à Galeno, ad omnes tumores ſcirrhoſos diſſoluendos, ita vt inſtar incantamenti operetur. In dicto acetò ſatureia & parietaria incoqui poterunt. Aduertendum tamen eſt, ne lapis pyrites ſit plumbarius, quia maximè nociturus eſſet.

Ac denique omnia remedia tam interna, quam externa quæ ſuprà in hepatis & lienis ſcirrhi curationibus fuêre propoſita, hîc etiam conferre poterunt.

Hæc tamen medicamenta in toto curationis decurſu, ſummo iudicio ac prudentiâ moderanda ſunt: ne vel induretur ſcirrhus, vel, quod multò peius eſt, in cancrum degeneret. Quod omnes Practici verentur, ex incauta, vel diuturniore auxiliorum adminiſtratione: à qua melius eſt per interualla deſiſtere, vt eorum ſucceſſus aduertantur. Fruſtrà enim pugnatur, quando ſcirrhus omninò indolens, lapideam naturam adeptus eſt.

CAPVT X.

De cancro vteri.

Cancer vteri eſt tumor durus, ac renitens in vteri corpore vel ceruice dolorem acerbiſſimum, punctorium, & lancinantem præ ſe ferens.

Fit ab humore atrabilario in ea parte collecto, vel à ſcirrho malè curato, qui facilè in cancrum degenerat, in ea præcipuè parte, ob ſanguinis copioſum affluxum, qui in venis ſcirrho vicinis retentus, nec ſufficienter per menſtruas purgationes euacuatus, aduritur, & malignam corruptionem acquirit.

Duplex vulgò ſtatuitur, vlceratus, & non vlceratus.

Quamdiu

Quamdiu materia morbifica minoris acrimoniæ, & malignitatis particeps est, cancrum afficit non vlceratum. Acrior verò facta per putredinem, vel adustionem, tumorem exulcerat, & cancrum vlceratum producit.

Diagnosis ex definitione proposita facilè elicitur. Si enim tumor durus ac renitens in vteri corpore, aut ceruice percipiatur, qui dolorem punctorium ac lancinantem efficiat, cancrum esse pronuntiare possumus. Euidentiùs tamen distinguitur, si oculis percipi possit, vt quando est in vteri ceruice, speculo matricis adhibito: apparebit enim tumor inæqualis ac tuberosus, liuescens, aut nigricans, venarum propaginibus quasi radicibus circumseptus. Si verò vlceratus sit, saniem quandam emittit fuluam, aut nigram, & grauiter olentem, interdum etiam sanguinem, ob erosionem venarum quæ in partem decurrunt; tantâ copiâ nonnunquam aperto aliquo vase insigniore, vt ægra vitæ periculum incurrat. His accedit febricula, anxietas, nausea, pudendorum ardor, & similia.

De prognosi hoc tantùm pronuntiare licet, cancrum esse incurabilem, siue vlceratus, siue non vlceratus sit. Quod quidem vt omni cancro, etiam partes externas obsidente verum est; sic potiori iure de eo qui vterum occupat sentiendum est, ob continuam superfluitatem illuuiem quæ ad eam partem decurrit.

Cùm igitur curatio integra sperabilis non sit; ad alteram quæ palliatiua dicitur, confugiendum est. Eáque eò dirigenda, vt cancri non vlcerati vlceratio prohibeat, & ne vlceratus maius incrementum suscipiat: & in vtroque doloris atrocitas temperetur. Quod fiet primùm vniuersalibus corporis euacuationibus, & aliis remediis, quæ humorem melancholicum & atrabilarium

bilarium alterent, euacuent, eiúsque generationem impediant. E quorum numero sunt missio sanguinis ex brachio, malleolo, hæmorrhoidibus; potiones, apozemata, iulepi, iuscula, lac, serum lactis, aquæ minerales frigidæ & alia huiusmodi, quæ ad cuiuslibet cancri, in quacunque parte siti, curationem à Practicis vulgò præscribi solent. Et purgationes præsertim, frequenter iterandæ sunt, vt antecedens cancri materia subtrahatur.

Tum etiam admouenda erunt topica, quæ moderatè refrigerent & astringant, sine vlla mordicatione; linimentorum forma imprimis vsurpantur, quorum præcipua ita componi poterunt.

℞. Ol. myrtini, & rosat. ana ℥.ij. succi solani & semperuiui, an. ℥.j. Agitentur omnia in martario plumbeo cum pistillo plumbeo, donec nigrescant. Deinde adde lithargyri, & cerussæ in aqua scabiosæ lotor. ana ʒ.iij. tuthiæ præp. ʒ.ij. camphoræ ℈.ß. Fiat linimentum, quo illinatur ter, aut quater in die. Vel

℞. Olei ex vitellis ouorum, & rosac. ana ℥.j. sem. sacchari Saturni ʒ.j. Agitentur in mortario plumbeo, donec colorem mutent.

Sequens cæteris præcellit, eóque tumores mammarum, qui cancrosi putabantur; prorsùs curati sunt

℞. Ol. ex vitellis ouorum ℥.ij. succi solani & veronicæ vel semperuiui, ana ℥. sem. mercurij crudi ʒ.ij. Agitentur in mortario plumbeo cum pistillo plumbeo, donec crassitiem linimenti acquirant.

Linimenta prædicta in vterum immittenda sunt cum turundis oblongis, vel candelis cereis linteolo obuolutis. Iniectiones tamen multò faciliùs immitti poterunt, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ hord. ℔. sem. aquæ solani, & plantag. an. Vnc. ij.

℥.ij. aquæ veronicæ ℥.j. trochiſcorum alb. Rhaſ. Drach. ij. ſacchari Saturni Drach. j. Fiat iniectio.

Si dolor atrociter vrgeat, adde Vnc. iv. iniectionis, ſyrupi de papauere Vnc. j.

Foueatur etiam pars affecta aquis plantaginis, & ſolani, vel eorum decoctis; quibus addi poterunt folia nymphææ, papaueris albi, roſæ rubræ, & camphora. Quod etiam decoctum iniici frequenter poterit in vterum? fiétque multò efficacius, ſi in mortario plumbeo agitetur, vel ſaccharum Saturni eidem permiſceatur.

Inter ſpecifica commendantur ranæ lotæ & coctæ, & cataplaſmatis loco impoſitæ; vel earum decoctio per iniectionem adhibita. Tum etiam decoctum, aut ſuccus cancrorum fluuiatilium in vterum iniectus. Sicut & herba Roberti ſumpta, vel admota.

Si cancer vlceratus ſit, linimentis prædictis mineralium doſis augeatur, iiſque cinis cancrorum fluuiatilium vtiliter addi poterit. Iniectionibus verò trochiſci albi Rhaſis, & aqua hordei cum ſuperiori iniectionis materia, permiſceri.

Si dolor valdè vrgeat, fomenta ex malua, althæa, nymphæa, papauere, hyoſcyamo, coriandro viridi, anetho, ſemine pſyllij, lacte, croco & ſimilibus per interualla vſurpanda; vel cataplaſmata ex iis parata imponenda. Ex quibus etiam decoctis iniectiones & ſemicupia parari poterunt.

Hæc tamen omnia, aliquando non ſufficiunt ad immaniſſimum dolorem placandum, qui interdum nullum quieti & ſomno locum relinquit. Vnde cogimur non raro ad narcotica recurrere, quæ in hoc affectu, propter intenſum humorum feruorem, minùs nocent. Et vidimus nos mulierem cancro in mamma laborantem, quæ ſingulis noctibus, per quatuor menſes,

menſes, laudani gr. ij. vel iij. innoxiè & cum maximo ſolatio ſumebat.

Si ex cancro vlcerato multus ſanguis prodeat, vt ſæpè fit, iniiciatur in vterum ſuccus plantaginus cum tantillo thuris.

CAPVT XI.

De vteri gangræna, & ſphacelo.

GAngræna eſt corruptio, ſeu mortificatio partis incipiens; vbi autem omnino corrupta, & emortua fuerit, ſphacelus, ſeu ſyderatio nominatur.

In mulierum genitalibus facilè hic affectus generatur, propterea quòd iſtæ partes humidiores ſunt & molliores, totiúſque corporis excrementa facilè recipiunt.

Inflammationi, abſceſſui, vlceri vel cancro malè curatis ſæpiſſimè ſuccedit, quando calor vitalis partis ſuffocatur aut deſtruitur. Suffocatur in magnis inflammationibus, quando plus ſanguinis affluit, quàm inſitus calor partis digerere, aut in pus commutare valeat. Deſtruitur vel à frigida intemperie illum extinguente, vel à calida diſſipante ac reſoluente.

Cognoſcitur gangræna incipiens, ex eo quòd calor inſolitus in parte percipitur; horror ac tremor inuadit cum pulſu languido ac frequenti, & animi deliquio Et cùm vtplurimùm ceruicem vteri magis hic affectus inuadat, atque adeò pars affecta oculis explorari poſſit, ea mollis, liuida, nigra, & cadaueroſa apparet, & ſine ſenſu pungi ac ſecari valet, tum fœtidum ac cadauerοſum halitum expirat.

Quod ad prognosim attinet. Malum hoc grauissimum est atque periculosissimum, imò vtplurimùm lethale. Obseruatum tamen est à quamplurimis autoribus, vterum putredine & gangræna corruptum, vel spontè cecidisse, vel sectione ablatum fuisse, cum incolumitate mulierum; quas autorum obseruationes magno numero collegit Schenkius *lib.4.obseruationum.*

Curatio perficitur iisdem remediis, quæ ad aliarum partium gangrænas adhiberi solent, si gangræna sit in ceruice vteri, vel ad externas partes vergat; vt scarificationibus, & ablutionibus, decocto absinthij, myrrhæ, & similibus; vnguento Ægyptiaco, cataplasmate de tribus farinis dicto, quod sic habet.

℞. Farinæ hordei, fabar. orobi, ana Vnc.ij.oxymel ℔.j. Coquantur ad formam catapl. Cui si addatur farina lupinorum, myrrha, aloë, & absinthium, efficacius erit.

Quod omninò corruptum, & emortuum est, amputandum sectione; aut in vteri procidentia, ligaturâ in dies magis ac magis coarctatâ & constrictâ. Quarum operationum exempla quamplurima habentur à Schenkio collecta *lib.4.obseruationum.*

Refert etiam Wierus in obseruationibus, à se curatam mulierem annorum 25. cui æstuante canicula tuberculum quoddam in sinu muliebri, violento forsan mariti concubitu, productum fuerat. Illi autem cùm imperitus chirurgus cataplasmata minùs idonea admouisset, intra dies non multos, pars vniuersa putrescere, nigrescere, & emori cœpit, & incredibili celeritate anum versus malum progressum est. Ipse autem sequenti methodo eius curationem instituit. Primò solani & plantaginis succum vberrimum, syringa in vtrumque meatum ter vel quater in die iniecit; deinde horis illis inter

intermediis lini hapſum iis ſuccis, admixto aceti, imbutum applicuit: qui exſuccus eodem rursùs permaduit liquore. Ac in eiuſmodi repetita aliquoties applicatione perſeueratum eſt, donec reſtingueretur feruor, deſineret putrefactio. Aſſumebat interim quoque potionem, ſingulis diebus ter, ex decocto acetoſæ, ſcabioſæ pimpinellæ, prunor. damaſc. ſummit. borrag. bugloſſ. flor. calendulæ, cum aqua, ſaccharo, & aceto, ad ſyrupi acidi longi formam apparatam. Victus erat paucus, ſed refrigerans & acidus, putredinis occaſionem præſcindens. Tertio die incendij furia ſæuitiâque putredinis remiſit Quare carnen nigram mortuámque exiguo forcipe attrahi & circumquaque à viuo, ſine doloris ſenſu, ſeparari reſecarique iuſſit. Inde reliquam ad viuum vſque Ægyptiaco vnguento abſumpſit. Eodemque modo ad cicatricis inductionem, vt in aliis vlceribus, progreſſus eſt.

Toto curationis decurſu, cordis roborationi incumbendum eſt, tam aſſumptis, quàm admotis. Tum etiam enemata emollientia, abſtergentia, & refrigerantia, frequenter infundenda, quæ propter viciniam parti affectæ plurimùm opitulantur.

CAPVT XII.

De vteri inflatione, & hydrope.

VTeri inflatio, & hydrops ab omnibus propemodum autoribus confunduntur, ita vt inflationem vocent illum hydropem, qui fit à flatibus; cùm hydrops ſimpliciter dictus ab humore aquoſo generetur. Diſtinguuntur tamen, & datur quædam vteri inflatio, quæ hydrops dici non debet; quando nimirùm à flatu ſubitò

ſubitò irruente vterus inflatur ac diſtenditur, vnde dolor intenſus excitatur, quemadmodum in colico dolore contingit; atque adeò ſi illa inflatio non diu perſeueret, ſed breui diſcutiatur, hydropis nomen non meretur;talis ſępe accidere ſolet in hyſtericis affectibus.

Duplex igitur hydrops vteri ſtatuendus eſt, vnus à flatibus, qui tympaniti aſſimilatur; alter verò à ſeroſo humore, qui aſciti analogus eſt. Quidam tertium addunt à pituita, vt etiam leucophlegmatiæ ſimilem ſpeciem conſtituant, quæ in vſu practico raro contingit. Nos tamen nobilem mulierem vidimus, quæ vnâ die tantam pituitæ craſſæ copiam ex vtero excreuerat, vt ſex vel ſeptem librarum pondus æquare potuerit: quæ procul dubio pituita diutiùs retenta, hydropem vteri producere potuiſſet.

Flatus & ſeroſus humor vteri hydropem efficiens, vel in cauitate vteri, vel intra membranas illius, aut veſiculas continetur. De cauitate vteri eſt aliqua dubitatio, quomodo flatus, & humores in ea contineri valeant; cùm facilis pateat exitus per vteri oſculum & ceruicem. Reſpondemus, orificium vteri internum pluribus modis occludi poſſe, vel à pituita craſſa illi parti impacta indurata, vel à tumore ſcirrhoſo, vel aliqua alia cauſa. Mercatus cenſet pituitam mucoſam excerni per orificia venarum, quæ purgationi menſtruæ deſtinatæ ſunt, & ex illa pituita fieri quandam pelliculam, totam vteri ſuperficiem internam obducentem, in qua pellicula ſerum & flatus contineatur. Aëtius verò putat ex illa pituita per venas vteri tranſmiſſa quoſdam produci folliculos, in quibus ſeroſus humor contineatur. Fernelius verò putat, ſine oſculi vitio, & ex ſimplici illius conſtrictione aquam in vtero contineri poſſe. Omnes iſti modi recipiendi ſunt, & variis exemplis confirmari poſſunt.

Ac

Ac primum flatuum in cauitate vteri contentorum exempla referuntur à Sennerto *pract. lib.*4. *par.*1. *sect.*2.*cap.*10. quorum primum desumitur à Valesco de Taranta, cuiusdam Iudææ Vlyssiponensis, quæ cum prægnantem se esse putaret, eo tempore quo partus aduenturus putabatur, magnâ flatuum copiâ exclusâ, vterus detumuit. Secundum est ex Matthæo de Gradi, qui idem propriæ vxori contigisse refert. Alia etiam exempla ex Dodonæo, Thadæo Duno, & aliis desumpta, similes casus ostendunt; & in vsu practico talia videre non raro contingit. Quibus addere licet historiam à nobis infrà in curatione ex Solenandro relatam, mulieris quæ ex suffitu nucis moschatæ, flatum emisit ex vtero, cum strepitu instar sclopeti, edito.

Aquæ verò seu materiæ serosæ in vteri cauitate contentæ, exempla proponuntur ab eodem Sennerto, ex Rhasi, qui vidit fœminam,ex cuius vtero viginti quinque cotylæ aquæ effluxerant: tum etiam ex Iacobo de partibus, & Dodonæo, simile quippiam referentibus. Vesalius verò fœninam dissecuit, in cuius vteri cauitate serosæ materiæ plusquàm sexaginta mensuræ Augustanæ, quæ singulæ tres capiunt libras, repertæ sunt, os verò vteri mirum in modum occalluerat.

Interdum verò aquam intra vesiculas contineri in vtero plurimi testantur autores, qui huius rei exempla viderunt in quibusdam mulieribus, quæ tales vesiculas aqua plenas per vterum excluserant. Ex eorum numero sunt, Aëtius, Valeriola, Christophorus à Vega, Mercatus, Platerus, & Fabricius Hildanus.

Aliquando etiam hydrops vteri cum grauiditate complicatur, vt de propria vxore narrat Fabricius Hildanus,

Hildanus, cuius venter in monstrosam magnitudinem intumuerat, & tempore partus primùm aquæ libras octodecim excreuit, post semihoram verò iterum libras nouem, & consequenter puellum sanum, & robustum peperit. Similis casus habetur apud Schenkium, sed euentu contrario, mulieris, quæ à partu fœtus viui, ventris tumorem retinuit, qui successu temporis magis ac magis increscens, ægram de medio sustulit; & vtero aperto, ingens aquæ copia in eo reperta est.

Denique ex sola osculi vteri constrictione, sine peculiari illius vitio aquæ in vtero retentæ exemplum habetur apud Fernelium *lib. 9. pathol. cap.* 15. cuiusdam mulieris hydrope vteri correptæ, quæ, quoties appetebat menstrua purgatio, omnem aquarum illuuiem ex vtero profundebat, peluesque sex vel octo complebat aqua citrina feruentissima, dum vterus totus subsideret, collecta proximo mense par colluuies, stato tempore profluebat.

Causa mediata inflationis, & hydropis vteri est caloris natiui imbecillitas, quæ vel in hepate & liene residet, & ex iis partibus flatus, pituita aut serosi humores in vterum transmittuntur, vel in ipso vtero, vnde prædictæ materiæ in eadem parte per congestionem cumulantur.

Causæ autem quæ calorem natiuum debilitare valent, vel per se, vel per accidens, quamplurimæ sunt, ex rebus præsertim nonnaturalibus petitæ. Sic aër frigidior, præsertim post partum imprudenter in vtero receptus, grauissima est huius affectus causa; quem etiam producere potest, si fluentibus menstruis importunè occurrat, demersio frequens in aqua frigida, præcipuè fluentibus mensibus, idem præstat: tum etiam ciborum frigidorum, aut flatulentorum, vt fructuum, olerum, leguminum & aceti vsus diuturnus: aquæ frigidæ potus copiosus, & in-

tempestiuus: somnus longior, & profundior, partus vel aborsus laboriosus, isque frequenter recurrens, mensium fluxus immodicus calorem natiuum exhauriens, vel suppressio eumdem calorem suffocans. His adde peculiares vteri morbos, vt tumores, vlcera, & similia, quæ calorem partis resoluunt; vel etiam osculum vteri occludunt, & sanguinis menstrui, atque excrementitiorum humorum exitum impediunt.

In diagnosi huius affectus multa inquirenda sunt. Primò quo modo iste hydrops vteri particularis ab vniuersali totius corporis distinguatur.

Secundò quomodo species illius diuersæ dignoscantur, vtrùm à flatu, sero, vel pituita producatur. Tertiò vtrùm à primario ipsius vteri affectu, vel ex vitio aliarum partium oriatur. Quartò vtrùm materia peccans in cauitate vteri, vel intra membranas illius, aut vesiculas contineatur. Quintò quomodo ab aliis vteri tumoribus. Sextò quomodo à grauiditate. Septimò quomodo à mola distinguatur.

Quod ad primam quæstionem attinet. Ab hydrope abdominis vniuersali distinguitur ex eo quod in hydrope vteri tumor fundum ventris magis, occupat; hydrops verò vniuersalis abdomen vniuersum æqualiter distendit. Prætereà in hydrope vteri non tam citò apparet pallor, & extenuatio totius corporis, quemadmodum in hydrope vniuersali, in quo etiam plerumque sitis & linguæ siccitas conspicua est non autem in hydrope vteri, tum etiam in eo reliqua omnia symptomata sunt longè mitiora. Durities etiam & renitentia, quando fit à flatibus, aut fluctuatio quando ab aqua generatur, tantum spatium non occupat, quemadmodum in hydrope vniuersali. Ac denique in eo aliquid flatus per interualla ex vteri erumpit; aut tantillum aquæ effluit, quæ manifestè ostendunt flatum vel aquam

in vtero contineri.

Secundæ quæſtioni ſatisfaciendum eſt in hunc modum. Species hydropis vteri ita inuicem diſtinguuntur. Si à flatibus excitetur, imus venter percuſſus, ſonitum edit, venter doloribus premitur pungitiuis, qui interdum per ſeptum tranſuerſum, ventriculum, lumbos, vmbilicum, aliaſquè partes excurrunt; nonnunquam flatus per vteri ceruicem euidenter erumpunt. Sentiunt quoque ſæpenumero mulieres vterum ad ventriculum inſtar globi cuiuſdam efferri. Reſpiratio interdùm difficilis eſt; & ægra à ſomno excitata ſæpe cum anxietate ſpiritum ducere cogitur. A cibo, & potu quocumque malum exacerbatur. Frequenter eructant, & à ructu meliùs habent. Suffocationem vteri ſæpe incurrunt. Dolorem interdum, in regione hypogaſtrica percipiunt, vt admotam manum ferre nequeant. Hæc ſigna inflationi vteri etiam, conueniunt, cùm illa fiat quoque à flatibus: & in eo tantùm differunt inter ſe hi duo affectus, vt anteà diximus, quòd inflatio breuioris ſit durationis, hydrops verò à flatibus, multò longioris.

Si verò vteri hydrops ab humore ſeroſo fiat, regio illa mollis & flaccida apparet; cum flatus tenſionem efficiant: grauitas maior adeſt in parte, & ſonus veluti fluctuantis aquæ, aliquid aquæ nonnunquam è pudendis extillat. Ac denique ſi à pituita oriatur, maior erit mollities, & flacciditas partis, quæ in dies incrementum ſumit, & partes circumſtantes, nempè hypogaſtrij, pubis, perinæi, ac lumborum, tumore œdematoſo affectæ conſpicientur.

Ad tertium quæſitum ita reſpondemus. Si apparentia ſint totius corporis malè affecti indicia, vt per febres acutas, vel diuturnas, hæmorrhagias immoderatas; fluxiones à capite grauiores, ventriculi imbecillitates, lienis vel hepatis tumores, alioſque earum partium affe-

ctus contumaces, cum quibus vteri hydrops inceperit, & cum iis incrementum susceperit; maxima erit coniectura, vterum ab illis partibus per viam rheumatismi materiam hydropis suscipere. Si verò toto corpore satis benè valente, tumor iste acciderit, & particularibus ipsius vteri affectibus successerit, quales sunt, partus laboriosi, suppressiones mensium, vel nimiæ eorum profusiones, vlcera, tumores phlegmonosi, vel scirrhosi, coniiciendum erit hydropem vteri à peculiaribus istis dispositionibus dependere, & materiam illum producentem, per congestionem ex deprauata illius homiosi cumulari.

Quarto quæsito satisfiet, dicendo, materiam quæ in vteri cauitate continetur, multò ampliorem tumorem efficere quàm dum intra mẽbranas continetur. Deinde quando fit ex serosa materia, maior fluctuatio percipitur, quàm vbi intra membranas coërcita est. Si verò quædam vesiculæ aquâ repletæ ex vtero deiiciantur, signum erit certissimũ serosum humorem in vesiculis contineri.

Ad quintum quæsitum respondum est, hydropem vteri à tumoribus eiusdem partis phlegmonosis, vel erysipelatosis distingui, ex eo quòd in hisce febris adest, & dolor ad leuissimum contactum sese exasperans; tum inflammatio vsque ad partes genitales exporrigitur. A tumoribus verò scirrhosis & cancrosis distinguitur; quòd in eo sit tanta durities, quæ digitis comprimentibus resistat, sed potiùs cedat, ac veluti in foueam deprimatur.

Sexto quæsito satisfaciendum est in hunc modum In grauiditate tumor nõn est ita æqualis ac depressus, sed acuminatus, & fastigium, atque eminentiam quandam circa vmbilicum præ se ferens. Secundò, in grauiditate post aliquot menses, mulieres meliùs se habent vt plurimùm, quia grandior fœtus maiorem humorum

partem absumit, qui primis mensibus laborem faciebant; at hydrops quò vlteriùs progreditur, eò maiores procreat molestias. Tertiò in grauiditate fœtus commotio manifestè percipitur post tertium mensem, vel quartum; quod in hydrope non contingit. Fit tamen aliquando, vt quando hydrops à flatibus exoritur, palpitatio quædam in vtero sentiatur, sed illa à motu infantis facilè distinguitur, qui magis æqualis est, & plures ventris partes occupare solet. Quartò in grauiditate mammæ intumescunt, in hydrope verò extenuantur, ac graciliores euadunt.

Ad septimum quæsitum respondemus, in mola grauitatem quandam à mulieribus in ventre sentiri, quæ in hydrope vteri non apparet; & quando ægræ decumbunt in alterum latus, pondus percipere in illud lapidis instar deuolui. Deinde in mola fluxus mensium effrænes per interualla, tertio scilicet aut quarto quoque mense contingunt, quod in hydrope vteri non fit. Ac denique in mola mammæ intumescunt, & aliquando lac in iis apparet; cuius rei contrarium accidit in hydrope.

Quod ad prognosim attinet. Simplex vteri inflatio, quia diuturna non est, periculo vacat. Si tamen citò non curetur, in verum hydropem degenerare potest.

Hydrops vteri, si ab humore benigno, & minimè corrupto producatur, solet quidem malum esse diuturnum; successu tamen temporis curationem recipere potest, imò interdum ex vtero aqua spontè effluit, & mulier conualescit.

Si verò humor prauus sit, acer, aut putridus, quod ex symptomatis grauibus innotescit, morbus periculosus est, & plerumque lethalis. Si enim à proprio vteri vitio affectus dependeat, integram denotat functionum naturalium istius partis ruinam, vnde vniuersalis hy-

 drops

drops tandem accerſitum. Si verò vterus per conſenſum aliarum partium patiatur, hepatis nempè, lienis, aut ventriculi, eo maior erit labes, & inde totius corporis ruina impendet. Hinc rectè Aëtius, qualis eſt vterus in muliere, tale, eſt vtplurimum reliquum corpus.

Si flatus, aut aqua in vteri cauitate contineatur, facilius curatur, quàm ſi intra membranas, aut veſiculas concludatur.

Huius affectus curatio iiſdem ferè remediis perficitur, quæ ad hydrôpis & chloroſeos curationem fuêre propoſita. Quibus etiam peculiaria quædam, huic affectui magis appropriata ſubnectenda ſunt. Ac primùm, quod ad phlebotomiam ſpectat, in affectu recenti, à ſuppreſſione menſium producto, & plenitudine aliquâ adhuc apparente, illa conuenire poterit. Alioqui noxia futura eſt, cùm calor natiuus admodùm debilitatus, atque imminutus ſit; & contumaces obſtructiones, ab humore frigido productæ, hydropis vniuerſalis metum incutiant.

Purgatio verò omninò neceſſaria eſt, eàque frequenter repetita, quemadmodùm in prædictis affectibus præcepimus.

Poſt ſufficientem purgationem, aperientia, diuretica, & menſes mouentia erunt vſurpanda, in prædictis etiam locis deſcripta: quibus addi poterunt ſequentia.

℞. Rad. apij & rubiæ tinctor. an. ℥.ß. fol. ſabinæ, matricariæ, pulegij, an P.j. ſem. dauci ʒ.j. Coquantur in iuſculo pulli columbini, colaturam capiat manè per plures dies.

Ante iuſculi aſſumptionem vna ex ſequentibus pilulis deglutiatur.

℞. Caſtorei opt. myrrhæ, rubiæ tinct. an. ʒ.ß. croci ℈.j. Cum ſucco limon. formentur pilulæ ix.

A quibus medicamentis valido exercitio vtendum est. Quo quidem non solùm excrementa in visceribus & corporis ambitu concepta, calore mediante dissipari possunt; verùm & totum id, quod in vtero continetur, ruptis exercitij vehementiâ pelliculis, foràs euocari potest.

Si mulier facilè vomat, bis in septimana vtiliter vomitus prouocabitur. Quo non solùm humores ad vterum confluentes reuocabuntur, & educentur, sed etiam dictæ pelliculæ vtero inhærentes, & interdum aquosum humorem continentes, motu & agitatione vehementi disrumpi forsan poterunt, vndè humoris noxij fluxus consequetur.

Ad dictum humorem in vtero contentum discutiendum, bolus sequens erit efficacissimus.

℞. Boracis mineralis ʒ. ß. croci ℈. ß. Cum succo sabinæ fiat bolus, bis in septimana sumendus.

Sudorifica etiam in hoc affectu non parùm proficua sunt: iis enim humores serosi & pituitosi, siue in vtero, siue in toto corpore contenti, discutiuntur & euacuantur.

Interim innatus ventriculi calor roborabitur, tam assumptis, quàm admotis; in affectuum illius partis curationibus descriptis.

Exteriùs verò topica remedia admouenda sunt, ad vterum roborandum, & humores in eo contentos discutiendos idonea.

Ac primùm parari poterunt fomenta & semicupia, ex decocto radicum bryoniæ, cucumeris agrestis; foliorum ebuli, mercurialis, sambuci, origani, calamenti, absinthij, rutæ, saluiæ, maioranæ, thymi, lauri, pulegij, artemisiæ; seminum genistæ, dauci, cumini, anisi, fœniculi, baccar. lauri & iuniperi; florum, chamomillæ, meliloti, rorismarini. Ex quibus etiam fieri poterunt

ſacculi decocti in vino albo. Vel decoqui poterunt prædicta, aut eorum nonnulla in lixiuio cinerum ſarmentorum.

Vt autem meliùs operentur prædicta fomenta, applicanda ſunt ante & retrò: ægráque ſudare debet, ſi poſſit, in lecto, vel ſtupha commodè parata. Quod quidem ſemicupij beneficio præſtari etiam poterit.

In hydrope flatuoſo fotus ſicci magis erunt proficui; ex ſacculis paratis ex milio, ſale, cumino furfure in ſartagine torrefactis, & vino irroratis.

Poſt fotum liniatur infimus venter oleo nardino, anethino, rutaceo, abſinthite, abrotoni. Quæ ſi arte chymicâ fuerint elicita, multò efficaciora futura ſunt.

A litu admouebitur emplaſtrum de baccis lauri; vel cataplaſma ex ſtercore vaccino, ouillo, ſeminibus apij, petroſelini, cumini, & melle cocto.

In eundem vſum commendatur pellis recens mactatæ ouis, vino meraciori calido irrorata, & ventri calidè admota.

Clyſteres frequenter iniiciendi ſunt, ex decocto abſinthij, origani, pulegij, rutæ, centaurij, & ſimilibus Vel ex oleo rutæ, nucum, anethi, & vino albo, aut Hippocratico, aut maluatico. In quibus diſſolue benedictam laxatiuam, diaphœnicum, hieram diacolocynthidos, terebinthinam, confectionem è baccis lauri; mel anthoſatum, & ſimilia.

Iniectiones in vterum, humoribus in eo contentis euacuandis, plurimùm conferre poterunt, in hunc modum compoſitæ.

♃. Rad. aſari ℥.iij, fol. pulegij, calaminthæ, an. M. ſem ſabinæ P.j. mechoacan Drach.j. ſem. aniſi, cumini, ana Drach.ſem. Coquantur, & in colat. Vnc.vj. diſſolue olei irini & ſambucini, ana Vnc.j. Fiat iniectio.

Ad eundem finem peſſaria conficientur ita parata.

♃. Co

℞. Colocynth. & mechoac. ana ℥.j. salis nitri ℈.ß. mellis cocti q.s. Fiat pessarium. Vel

℞. Rad. cyclam. esulæ, ana ʒ.j. sem. nigellæ romanæ ʒ.ß. mellis q.s. Fiat pessarium. Vel

℞. Elaterij ℥. ß. caricarum contusar. q. s. Fiat pessarium.

Quando inflatio fit à flatibus, maximè conducit suffitus ex nuce moschata, à Solenandro commendatus, his verbis. *Mulier quædam puerpera se intempestiuius ante tempus debitum ventris committens & aëri, incidit in intorerabiles dolores, neque potuit restitui. Tandem superuenit obstetrix vetula benè exercita. Iussit sibi afferri nuces tres myristicas grossè contusas. Tum supponebat fictilem testam cum carbonibus ignitis ægræ mulieri, statim insperso nucum myristicarum puluere, testam ita supposuit, vt inspersi pulueris suffitum exciperet pudendis, per infundibulum inuersum. Per superiora eodem tempore eumdem suffitum excepit. Qui vbi penetrasset, mulier statim exclamat. Necessariò reddenda mihi aluus. Qua voce vix edita, auditus est sibilus & strepitus, qualis eliditur, cùm puluis tormentarius alicui pyxidi angustæ inclusus, accenditur. Qui spiritus vbi elisus proruperat, in ipso protinùs momento mulier sanitati restituta est. Ist â experientiâ monitus; in simili casu aliquotis posteà idem remedij genus admotum, vtile & proficuum inueni sæpenumerò.*

In eodem casu vtiliter admouetur cucurbitula vmbilico, cum multa flamma, flatus enim egregiè discutit.

In affectu verò humorali cauteria cruribus admouenda, vt per eos fonticulos vteri sentina sensim exhauriatur.

Sic etiam thermæ sulphureæ & nitrosæ à plerisque laudantur, tam potu, quàm balneo. Dummodò insignis

ſignis feruor iecoris, aut totius corporis non ſit illi coniunctus.

Ad vteri dolorem, in hoc affectu ſæpè infeſtantem, commendat Amatus Luſitanus aquam vel decoctum florum chamæmeli ℥.iv. vel v. exhibitum.

Ac denique ſi à partu inflatio contingat; non opus eſt aliâ purgatione, quàm eâ quæ per vterum fit. Quæ ſi non ſatis procedat; iuuanda eſt peſſariis attrahentibus, & cucurbitulis femoribus affixis, cæteriſque remediis in menſium ſuppreſſione deſcriptis. Et ſi flatus adfuerint, ſuffitus ex nuce moſchata ſuprà propoſitus, erit opportuniſſimus.

CAPVT XIII.

De vteri procidentia.

QVando vterus ſitum ſuum naturalem amittit, & versùs pudenda prolabitur, vteri procidentia, ſeu prolapſus nominatur.

Variæ ſunt illius differentiæ, ſecundùm magis & minùs tantum differentes. Interdum enim ſola ceruix interior prouoluitur in vuluam: aliàs totum vteri corpus procidit, ſeu non prominet extra vuluam, & in illius margine apparet oſculum vteri interius, inſtar glandis virilis, aut oui anſeris perforati. Aliàs fundo etiam inuerſo prominet extra vuluam, inſtar ſcroti virilis, aut oui ſtruthiocameli, cum tamen rugoſus ſit, ac ſuperficie inæquali præditus: ac denique aliquando ita relaxatur, vt ad femora vſque deuoluatur.

Cauſa proxima vteri procidentiæ eſt ligamentorum, illius corpus, & ceruicem in ſuo loco naturali continentium, ruptio vel relaxatio.

Ruptio

Ruptio ligamentorum fieri poteſt ab omnibus cauſis violentis, vt ictu, caſu, ſaltu, oneris grauioris ſubleuatione, vel geſtatione, compreſſione abdominis violenta, tuſſi vehementi, & diuturniori, ſternutatione violenta, præcipuè in puerperio, alui compreſſione forti, partu difficili, auulſione violenta fœtus, aut ſecundinæ, conatu vehementi vteri ad expellendum aliquid ſibi moleſtum, vt fœtum mortuum, molam, aut ſecundinam: tunc enim contingit vtero, docente Galeno *lib. 3. de facult. nat.* quod duobus Athletis, cum ſeſe mutuò deiicere conantur, vterque in terram prolabitur; his adde frequentem cucurbitularum admotionem femoribus, & quamlibet corporis & animi agitationem vehementem.

Relaxatio ligamentorum excitatur etiam ex variis cauſis, vt catarrho diuturniori, cruditatibus variis, quæ in vterum velut ſentinam totius corporis amandantur. Hinc mulieres quæ fluore albo diutiùs laborant, vix hoc malum euitare poſſunt, præcipuè ſeniores, quæ illi maximè ſunt obnoxiæ. His accedunt cauſæ externæ, vt balnei vſus frequentior, & præſertim in aqua frigida; aër auſtrinus & humidior, præcipuè poſt partum in vtero ſuſceptus; alimenta humidiora, potus vberior; otium, ſomnus prolixior, & omnes aliæ cauſæ, quæ humoris pituitoſi prouentum eiuſque in vterum confluxum promouere poſſunt.

Signa diagnoſtica ſenſibus ipſis patent. Vterus enim in pudendo obuius fit inſtar oui gallinacei, vel anſerini, aut glomeris fili, cum ſenſu ponderis pudendo incumbentis, dum erecto corpore ſtant. Dum verò ſedent, aut aluum exonerant, dolor vehemens percipitur circa regionem pudendi & oſſis ſacri. Si multùm promineat, dolor & ardor maior ſentitur; vrina paulatim egreditur & vuluam in tranſitu mordet.

Cauſæ

Causæ procidentiam excitantes ita distingui possunt. Si à laxitate ligamentorum fiat, sensim generatur, minorem habet dolorem, & præcesserunt purgamenta alba, vel aliæ causæ vterum humectantes, eiusque ligamenta relaxantes. Si verò fiat à ruptione ligamentorum, dolor est vehementior, & sanguis interdum erumpit; ac præcesserunt causæ, quæ violenter ligamenta rumpere potuerunt.

Quod ad prognosim attinet. Affectus per se periculosus non est; valdè tamen turpis & molestus, progressionem ac deambulationem liberam, conceptionem, & conuenientem menstruorum expurgationem impediens.

Interdum tamen mortem inferre potest, si dolor, febris, conuulsio, aut alia quædam grauia symptomata accedant,

Interdum etiam ab aëris intemperie, aut violenta impulsione corrumpitur, & gangræna afficitur, quæ partem amputare cogit.

Recens affectus, in quo vterus non valdè prominet, faciliùs curatur, quam si inueteratus sit, & magis egrediatur.

In iunioribus faciliùs, quàm in adultioribus vterus in proprium locum restituitur.

Quæ à ruptione ligamentorum orta est procidentia incurabilis est.

Ad curationem, vterus in suum locum naturalem retrudendus est, ibidemque continendus; & ligamentorum vitium corrigendum. Si nempè disrupta fuerint agglutinantibus, si relaxata, exsiccantibus, astringentibus, & roborantibus. Quæ omnia sequentibus præsidiis perfici poterunt.

Primò itaque, quò vterus in suum locum faciliùs reponatur, aluus & vesica exonerandæ sunt, ne ceruicem vteri

vteri comprimendo, illius reductionem impediant; siquidem ceruix vteri recto intestino incumbit, sibique incumbentem habet vesicam.

Postmodum verò mulier in dorsum supina recumbens, diuaricatis cruribus, genibusque sursùm attractis, manibus vterum introrsùm premat; sursumque in ceruicem trudendo, sicque inuertendo adigat, donec in sinum vsque omnia remearint. Vel, si ægrè succedat, obstetricis opera id peragat, vt bacillo crassiori obtuso linteis inuoluto hoc faciat, quo & in sinum profundiùs, quàm solis manibus potest repelli. Aut vt minùs lædatur, pessarium ex panno lineo sæpiùs conuoluto, filóque strictè ligato paretur, & huic vsui accommodetur.

At si prolapsus vterus intumuerit, ita vt sinum denuò subire non possit, tumor ante omnia erit tollendus. Et si inflammatio sit, quæ huic senandæ competunt, erunt adhibenda. Si alia inflatio, quæ eam discutiunt, vsurpanda; fotus nimirùm, insessus, & inunctiones emollientes & resoluentes. Rodericus à Castro tumentem vterum betæ decocto abluit, deinde aceto & sale subinde insperso, ac sic imminuto tumore reducit.

Idem Rodericus scribit, ad vteri repositionem plurimum conferre, si Medicus, vel Chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrum candens manu ostentet, & in vterum inserere velle fingat. Ita enim natura contrahitur, & cum ea vterus ipse, tum etiam quæcunque alia pars extrà prominens. Refert enim quemdam exercitatissimum Chirurgum intestina per vulnus abdominis exeuntia, hâc industriâ reposuisse, cùm reliqua remedia non profuissent. Candens etenim ferramentum magnum coram patiente manu gestans, vulneri applicaturum se finxit. Cuius rei subito terrore

terrore inteſtina è veſtigio in ſuum locum retracta fuêre.

Auenzoar 2. *Theizir, tract.* 5. *cap.* 4. quippiam non abſimile proponit. *In principio*, inquit, *quando apparet hæc ægritudo, Medicus eam leniter poterit curare. Et reducitur omnibus iſtis modis, videlicet manu, ſi vis, & ſi non, fac eam ſupinam iacere, & fac quod aliquis ſedeat ſuper pectus ſuum, & alius ſuper crura, & fac eam terrere, ponendo circa pedes eius aliqua reptilia, ſicut ſunt mures & lacertæ, aut ranæ, vel his ſimilia; ex quibus multum terreſiat, & velit fugere, trahendo pedes & crura ad ſe; & inde omnia membra, & corpus totum ſimul contrahantur. Et hac de cauſa matrix intrò redibit ad ſuum locum.*

Zacutus Luſitanus Auenzoarem ſecutus, ſequentem hiſtoriam, *obſeruat*, 86. *lib.* 2. proponit. *Cùm*, inquit, *accederem ad fœminam, quæ ab anno & dimidio vterum prolapſum habebat, cum duritie ſumma; difficile videbatur, ob tenſionem poſſe ad ſuum locum reduci, maximè cùm dicat Auenzoar, in principio hoc opus celebrandum eſſe; cùm adhuc vterus non contraxit callum. Multa ſum præſidia pro hoc morbo curando machinatus. Inſeſſiones adſtringentes, peſſaria, emplaſtra, confectiones. Tandem laborioſè luctatus nihil profeci. Ad hoc præſidium accedo. Suppono mulieris cruribus mures filo alligatos. Quibus poſitis & per femora vagantibus, fœminæ metus ingens incutitur, & repentè, (mirabile viſu.) vterus in propriam ſedem reducitur. Hoc facto, emplaſtro contra rupturam vteri regioni, & inguinibus appoſito, à malo in poſterum tuta remanſit.*

Antequam vterus reponatur, priùs inungendus eſt mulicagine rad. conſolidæ, vel infuſione gummi tragacanthi. Poſteà aſpergendi pulueres, qui aſperitatem nullam

nullam habeant, ne vterum, aut illius ceruicem lædant; sed glutinandi magis, quàm astringendi vi polleant. Qualis esse poterit in hunc modum præscriptus.

℞. Thuris, mastiches, & sarcocollæ lacte muliebri nutritæ, ana Drach. j. mumiæ, gummi arabici, acaciæ, hypocistidis, ana Drach. sem. Fiat puluis tenuissimus, inspergendus vt dictum est.

Idem puluis ad formam vnguenti admoueri poterit, si cum dictis mucilaginibus, aut oleo hypericonis, alióve consolidante permisceatur.

Postquam vterus conuenienter fuerit repositus, omni arte in suo loco continendus est, muliere in lecto remanente aliquantulum inclinata, & cruribus extensis molliter, & ita coaptatis, vt vnum alteri incumbat. Ac per aliquot dies in hoc statu maneat, immisso etiam lanæ, aut bombacis, vel etiam spongiæ frustulo in sinum vuluæ, quod irrigatum fuerit vino austero, aut aqua rosacea, in quibus acacia, aut hypocistis dissoluta fuerit.

Ad huiusmodi retentionem iuuandam, cucurbitulæ sub mammis & vmbilico cum multa flamma frequenter erunt admouendæ.

Tum etiam benè olentia naribus erunt admouenda, & fœtida genitalibus subiicienda, nisi mulier hystericæ suffocationi sit obnoxia.

Foueantur dictæ partes decocto astringentium, ex vino rubro, & aqua ferrata parato.

Semicupium etiam ex eodem decocto, à Practicis vsurpatur. Quod tamen cautione indiget. Periculum enim est, ne ex illo situ vterus denuò prouoluatur extra suam sedem, potissimùm in principio, dum adhuc recens est affectus. Vbi autem diutiùs ægrotantem detinuerit, eáque conuenienti subligaculo

subligaculo præmunita fuerit, non parum conferre poterit.

Post semicupium suffitus etiam erit vtilissimus, ex thure, mastiche, sandaracha, & rosis rubris paratus. Alij verò commendant, tanquam specificum, suffitum ex pelle anguillæ sale conditæ.

Iniectiones in vterum multò efficaciùs operabuntur, in remediis quæ exteriùs admouentur: eæque componentur ex decocto fotus, aut semicupij.

Linimenta & emplastra hîc etiam conuenient, qualia in fluxu mensium immodico, & fluore albo fuêre descripta, & infra etiam ad abortum præcauendum proponentur.

Per os assumptis medicamentis astringentibus & roborantibus, vteri retentio etiam adiuuari potest. Et inter illa puluis sequens sæpe sumptus huic affectui peculiariter accommodatur.

℞. Rad. tapsi barbati Drach. ij. fol. myrti, sem. pastinac. domesticæ, ana Drach. j. rasuræ cornu cerui Drach. sem. cineris conchar. Drach. j. coralli rubri Drach. ij. Fiat puluis. Dosis ʒ. j. cum vino austero.

De astringentibus hisce medicamentis tam internis, quàm externis, hoc obseruandum; cautè esse vsurpanda, si menstrua statis periodis adhuc profluant, ne supprimantur, & grauiora mala inde oriantur. Tempus autem huiusmodi remediis magis idoneum est, vbi fluxus menstruus præteriit.

Ista remedia per duodecim, aut quindecim dies erunt continuanda. Simul que cura est habenda, ne aluis pigrior sit, aut laxior. Si enim fæces duræ sint, vterus in iis egerendis facilè præcipitatur; & fluida nimium aluus ligamenta vteri relaxat.

Dum prædicta remedia vsurpantur, causæ antecedenti occurrendum est, iis quæ humores pituitosos, vteri

vteri ligamenta relaxantes, euacuare & discutere valent.

Ac primum purgationes conuenientes instituere oportet. Quæ tamen non sint perturbantes & violenter operantes, ne vterum de nouo præcipitent, adductis in eas affatim partes humoribus.

Nonnulli vomitum probant, quòd humorum fiat reuulsio ad superiora. Et eo nomine quidem esset proficuus, ni aliâ ratione esset metuendus. Quod nimirùm magno conatu perficiatur, & non minùs quàm sternutatio vterum propellat. Imò verò docuit experientia, nihil esse efficacius ad partum difficilem, & fœtum citò excludendum, quàm vomitorium exhibitum.

Post sufficientem purgationem, decoctum guaiaci per tres hebdomadas exhibendum est, vt singulis diebus manè sudor eliciatur. Vesperi autem fotus imo ventri adhibeatur ex saluia, origano, maiorana, thymo, matricaria, tanaceto, absinthio, ruta, rosis rubris, radicibus cyperi, calamenti, nucibus cupressi, & similibus, decoctis in aqua fabrorum, & vino rubro. Post fotus suffitus & linimenta suprà descripta adhiberi poterunt.

Loco sudorifici, vel etiam post vsum ilius thermæ sulphureæ, quales sunt nostræ Balerucanæ, erunt præstantissimæ: earúmque vsu multas conualuisse compertum est.

Vt autem à procidentia, quæ facilè iterum recurrit, fœmina secura sit: aut si nulla perfectæ curationis spes sit, subligaculum adhibendum, quòd vulgo *Zona Hippocratis* nominatur. Hoc enim munitæ mulieres, sine pro lapsus periculo ambulare, & munia quotidiana exercere possunt; tum vterus ab externo frigore defenditur. Paratur autem ad eum ferè modum, quo fasciæ ad herniam parari solent.

Pessaria quoque in deploratis vteri procidentiis vtilissima sunt, quæ à nonnullis componuntur ex subere satis oblongo, & cera superinducta. Alij ex sola cera conficiunt, & ex iis nonnulli formâ rotundâ, alij ouali, quadratâ, triangulari, aliáve formâ; quæ in ipsam vteri cauitatem inducuntur, & nunquam eximuntur, atque vterum in suo loco retinent: ita tamen vt mulieres omnia munia consueta exerceant, cum viris sine incommodo coëant, concipiant, vtero gerant, & pariant. Quod pluribus exemplis confirmatur à Francisco Rosseto de partu Cæsaræo *sect.6.cap.5.* & Bauhino *in appendice ad Rossetum.* Quæ omnia ad verbum transcripta sunt à Schenkio & Sennerto, capitibus propriis, vbi videri possunt.

CAPVT XIV.

De vteri clausura.

VIrgines vteri clausura laborantes atretæ, seu imperforatæ nominantur. Illa autem clausura in tribus locis fieri solet, scilicet in osculo vteri interno, in eiusdem ceruice, & in osculo anteriori, quod vulua nominatur. Generatur verò aut à prima conformatione, quando membrana quædam vteri orificio, aut ceruici obtenditur; vel à vulnere, aut vlcere præcedēte, quibus coalescentibus, fit partium ceruicis vteri, aut labiorum coalitus; vel à tumoribus meatum interiorem obturantibus. Vel denique à compressione, strictura, aut distorsione, quæ pudendi virilis, & seminis ingressum, tum etiam menstruam purgationem præpedire solent.

Diagnosis ex parte facilis est, ex parte verò difficilis. Si clausura sit in externo orificio pudendi, sensibus ipsis

sis dignoscitur. Si verò in ceruice, aut orificio vteri, non animaduertitur, nisi dum menstrua erumpere incipiunt, aut fœminæ generationis operi incumbunt. Adueniente nimirùm menstruæ purgationis tempore, dolores,& tormina in regione vteri certis periodis sentiuntur, cum ponderis sensu: nullus tamen sequitur mensium effluxus. Coniecturam augebit, si virgo benè habita sit, nullaque cachexia, aut obstructionibus affecta. Perseuerante affectu intumescit vterus, vt virgines grauidæ videantur, & interdum totum corpus, quod etiam liuore quodam, ex redundantia sanguinis, infectum apparet. Si verò clausura ceruicem vteri occupet,in primis coïtibus dignoscitur, quando scilicet pudendum virile non admittit.

Si denique orificium vteri clausum sit, difficilè cognoscitur; id tamen peritæ obstetricis manu aliquo modo explorari potest,illiúsque coniecturam faciet, si semen virile post eiaculationem statim egrediatur.

Quod ad prognosim attinet. Si clausura sit in orificio pudendi,curatu facilis est,& leui sectione resoluitur.Si verò penitiores partes occupet, longè difficiliorem curationem admittit.

Quando à membranâ meatus clauditur, faciliùs curatur; quando verò à materia carnosa fit coalitus, vt post vlcera contingit,curatio est difficilior.

Clausura interius vteri orificium occupans incurabilis est, chirurgica enim instrumenta illic aptari nequeúnt.

Curatio vteri clausuræ cum à Chirurgia maxima ex parte petatur,idcò eam paucis expediemus.

Si à primo ortu clausura vteri contracta fuerit, simplici sectione aperienda est. Cuius modus amplâ narratione describitur à Sennerto *cap.proprio.*

Si verò ex vlcere clausura ortum duxerit, vt in lue

venerea contingit; aduertendum est, an sit tantùm carnis excrescentia, meatum non omninò claudens; an integer parietum ceruicis, aut labiorum coalitus. Si enim caro tantùm excreuerit, tentandum est, præmissis euacuationibus conuenientibus, primùm carnis augmentum prohibere siccantibus & discutientibus medicamentis, postmodùm carnem tandem imminuere medicamentis ex thure, aristolochia, cortice thuris, rosis, balaustiis, mastiche, myrrha, aloë, & similibus. Quæ si non sufficiunt, ad carnem absumentia minùs dolorifica transeundum est, vt alumen vstum, vnguentum ægyptiacum, & similia. Ac tandem, sine hoc quidem hoc modo consumptio obtineri possit, caro in gyrum præcidenda instrumento illo, quo polypi tolluntur. Si verò ceruix vteri omninò coaluerit, tentandum est vlcus nouare, & medicamentis prædictis carnem superfluam tollere. Sin minus, sectio instituenda est, eo prorsus modo, quo naturalis ceruicis vteri coalitus curatur.

Si à tumore aliquo meatus vteri occludatur, propria remedia illi decernenda sunt, qualia in vteri inflammatione, scirrho, & cancro fuêre proposita.

Si fiat à compressione ceruicis vteri, vel osculi illius interioris, causa comprimens auferenda, quæ varia esse potest, nimirum calculus vesicæ, tumor recti intestini, omentum pinguius, crura, aut femora distorta, ac diuaricata, quorum curationes à suis locis repetendæ.

In strictura, quo potissimum sit à duritie, vel siccitate, agendum est humectantibus, emollientibus, & laxantibus, semicupiis, fotibus, linimentis & pessariis; sicque relaxatâ parte, immittatur cannula plumbea, vel ex cera albâ optimè concinnata, & butyro, aut oleo emolliente irrigata, quam perpetuò gestet, vel saltem noctu dum decumbit, & interdiu immittatur pessus

pessus ex cotone conuenienter constructus,& inunctus vnguento de althæa,vel simili.

In distortione eadem ferè curandi methodus obseruanda est: & cannula ita sit conformata,vt in contrariam partem distortionis molliter deflectat:sícque vteri ceruix ad locum debitum paulatim reducetur.

CAPVT XV.

De Sterilitate.

STerilitatis nomen non adeò strictâ significatione in hoc loco vsurpatur,vt tantùm omnimodum concipiendi defectum, & integram abolitionem significet, sed in ampla & lata, vt omnem concipiendi impotentiam,omneque impedimentum comprehendit.Quando nimirùm mulier ea ætate,quâ ad concipiendum habilis esse debet,& viri consuetudine vtens,non concipit. Et talis defectus *ἀγονία*, seu *ἀτεκνία* nominatur.

Hæc autem sterilitas, seu concipiendi impotentia à pluribus causis excitatur,quas omnes, clarioris doctrinæ gratiâ,ad quatuor capita reuocare possumus, iuxta quatuor operationes naturales, quæ ad conceptionem perficiendam requiruntur.Quarum prima est,vt mulier in congressu venereo virile semen conuenienter in vtero recipiat;secunda,vt semen receptum debito tempore retineat;tertia,vt illud in vtero foueat,& conseruet; quarta, vt debitam materiam suppeditet ad embryonis conformationem & incrementum necessariam. Hinc quatuor conceptionis impedimenta oriuntur; si nempè mulier semen non recipiat, non retineat, non conseruet,& non nutriat.

Receptio seminis impeditur à pluribus causis,ex re-

bus naturalibus, nonnaturalibus, & præternaturalib. repetitis. Inter res naturales primùm recensetur ætas iuuencula, in qua ob exiguitatem, & stricturam partium genitalium, mulier virile pudendum admittere non potest, aut certè nisi cum summo dolore, qui eam concubitum auersari cogat. Eundem effectum præstat ætas prouectior; siquidem in virginibus senioribus partes genitales, defectu exercitij venerei, marcidæ, ac vietæ factæ sunt, ac strictiores redditæ, vt penem virilem facilè postmodùm admittere non possint. Quæcunque etiam natura claudæ, distortæ cruribus, vel depressa coccige existũt, vix possunt commodã in concubitu figurã præstare, quæ ad seminis debitam receptionẽ necessaria est. His adde pinguedinem nimiam, quæ vias vteri angustat, & aqualiculo prominentiore, iustum & commodũ viri cum fœmina cõgressum impedit. Ac denique temperies vteri frigidior torpidas mulieres reddit, vt nulla propemodùm voluptate in coitu fruantur, aut tardiùs saltem excitentur; ita vt internum vteri orificium tempestiuè non aperiatur ad semen virile recipiendum.

Inter res nonnaturales animi pathemata principem locum obtinent, ac in primis odium inter coniuges, quo mulier ab huiusmodi voluptate auersa, non suppeditat spiritus sufficientes, quibus turgere debent genitalia tempore congressus, vt matrix quasi gestiens semini virili occurrat, idque benignè excipiat, attrahatque in cauitatem suam; simulque proprio semine in ea voluptate effuso perfundat, & irriget, atque ex amborum commixtione conceptio oriatur.

Res verò præternaturales, quæ seminis receptionem impedire possunt, in morbosis dispositionibus versãtur, quæ partibus genitalibus, aut illis vicinis aduenire solent: vt tumores, vlcera, obstructiones, astrictiones, clausuræ, distorsiones, calculus vesicæ, & aliæ huiusmodi.

Secundum

Secundum mulierum vitium conceptionem impediens quando scilicet semen non retinetur, vel à nimia vteri humiditate depēdet, quando scilicet vterus multis excremētitiis humoribus refertus est, à quibus laxior factus, non debitè constringitur ad semen receptum exactè retinendum, vel orificium illius laxius redditum, nō potest sese sufficienter constringere ad semen retinendum; quod præcipuè contingit ex abortu, vel partu laborioso, in quo fibræ vteri diuelluntur, & nimiùm laxantur cum orificio interno. Illa autem humiditas immodica & à proprio temperamento, & à causis externis humidioribus, vt balneo, otio, victu humidiori, vel præcipuè à fluore albo excitari potest, qui quidem fluor albus, siue fluor muliebris frequētissimè accidit, cùm vterus sit veluti cloaca, ad quā omnes corporis partes suas superfluitates deponunt, ita vt hæc omnium frequentissima, & magis ordinaria sterilitatis causa esse soleat.

Tertia verò causa conceptionem impediens, quando nimirùm semen non nutritur sufficienter in vtero, ab iis dependet, quæ semen corrumpere apta sunt, vt intemperies vteri quælibet; frigida nimirùm quæ semen extinguit, calida quæ spiritus dissipat; humida quæ debitam seminis crassitiem diluit; & sicca quæ semen absumit: atque ita semen ab huiusmodi intemperiebus corruptum, à naturali sua constitutione deiectum, conceptioni ineptum efficitur. His addunt autores maleficia & incantationes, à quibus conceptionem impediri posse apud omnes in confesso est. Res etiam externæ, seu alimenta, & venena idem præstare possunt, quæ ab autoribus recensentur, nempè inter alimenta, acetum, mentha, sisymbrium aquaticum, fabæ & similia. Inter venena verò, aut saltem deleteriam quandam qualitatem, ad sterilitatem inducendam obtinentia, lapis gagates, vulua capræ, aut mulæ, noctiluca, sapphirus,

ſmaragdus & ſimilia. Ac denique morbi maligni, & labe quadam venefica inquinati ſemen maximè corrumpere, ac generationi ineptum reddere valent, vt phthiſis, elephantiaſis, lues venerea, vlcera fœtida & cancroſa.

Quarta denique ſterilitatis cauſa, quando ſcilicet fœmina debitam materiam non ſuppeditat ad embryonis conformationem, & incrementum, ex ſeminis aut ſanguinis menſtrui defectu dependet; ſic nimis iuuenculæ, & vetulæ non concipiunt, propter vtriuſque materiæ defectum. Ætas autem conceptioni idonea vulgò definitur à 14. anno ad 50. Imò verò licet materiæ illæ nō deficiant, ſi diſpoſitiones prauas adeptæ ſint, generationis incapaces fiunt. Prauæ autem illæ diſpoſitiones à variis intemperiebus, aliiſque morbis induci poſſunt, tum etiam ex praua victus ratione illaudabilem ſanguinem producentis. Sic fœminæ multis fructibus crudis & aquæ frigidæ potu ſeſe ingurgitantes, ſeroſum ſanguinem cumulant, generationi ineptum. Fateri autem oportet nonnullas mulieres concepiſſe quibus nunquã menſes effluxerãt, vt ex plurimorum autorum obſeruationibus colligitur. Verùm dicendum eſt, quòd ſi in illis mulieribus materia defuerit ad menſtruas purgationes efficiendas, non defuit tamen ad conceptionem; ſed tanta illius copia colligebatur, quanta ſupereſſe ſolet mulieribus, quæ purgantur, licet non ſuffecerit ad menſtruas purgationes.

Cauſis hactenùs propoſitis adiungi debet certa ſeminum, virilis, & fœminei improportio, qua fit vt rectè inuicem commiſceri, & in vnam embryonis generationem conſpirare nequeant; licet in neutro coniugum aliquis defectus ſenſibilis non appareat. Et contingit interdùm, vt idem vir cum alia muliere, & eadem mulier cum alio viro prolem ſuſcipiat, cùm tamen ſimul

simul iuncti steriles permanserint. Fit etiam vt mulier per decem aut plures annos viro cohabitet, & non concipiat: posteà verò concipere, & parere incipiat: cuius euentus causa est mutatio temperaturæ, quæ progressu ætatis fit, ob quam semen aliam temperiem recipit, quæ cùm anteà seminis virilis temperaturæ improportionata esset, per ætatis mutationem proportionata euasit. Illa autē improportio in eo præcipuè versatur, quando viri valdè intemperati, cùm mulieribus eodem intemperaturæ excessu laborantibus coniunguntur, putà calidiores viri cum fœminis calidioribus, frigidiores cum frigidioribus; ista enim intemperamenta nullam mediocritatem conciliare possunt duobus seminibus, & aliis causis ad generationem necessariis. Quidam etiam ad qualitates occultas confugiunt, ob quas semina conuenire, aut discrepare asserunt, etiamsi nullus primarum qualitatum excessus appareat.

His etiam addunt autores occultam quandam dispositionem, qua nonnullæ mulieres steriles redduntur, licèt nulla causa manifesta appareat.

Signa diagnostica sterilitatis, iuxta quatuor propositas causarum classes percurrenda sunt.

Ac primùm causæ seminis receptionem impedientes difficilem non habent diagnosim, & ipsis sensibus conspicuæ sunt. Facilè enim dignoscitur ætas tenerior, aut prouectior; mala partium vteri vicinarum cōformatio, vt quando mulieres claudæ sunt, vel crura distorta, aut depressam coccygem habent; & pinguedo nimia. Frigiditas verò vteri in tertia causarum classe indagabitur. Odium inter coniuges, ex eorum, & adstantium relatu innotescet. Morbi etiam particulares seminis receptionē impedientes, vterum ores, vlcera, obstructiones, astrictiones, clausuræ, distorsiones, partium genitalium exploratione ab obstetrice, vel chirurgo innotescent.

Ex causis seminis retentionem impedientibus, quæ secundam classem, constituunt, humiditas nimia in tertia classe exponetur; abortus verò, & partus laboriosus ex mulieris relatu dependet.

Tertiæ classis causæ, quæ scilicet semen corrumpere valent, accuratiorem requirunt diagnosim, quam nos in hunc modum persequimur.

Frigida vteri intemperies inde dignoscitur, quòd fœmina coitum non appetit, minorique in eo voluptate afficitur; facies illi mollis, albicans, & obscura est, stupido sensu prædita est circa pectinem, lumbos, & crura; crudum ac tenue semen excernit, & cum exigua voluptate, menses supprimuntur, vel parce atque inordinate procedunt, suntque pallidi, ac decolores. His accedit prægressa victus ratio refrigerans, in fructuum & olerum vsu diuturno, & largo frigidæ potu consistens.

Humidiorem vteri intemperiem arguunt, laxus fœminæ habitus, & mollis; vita sedentaria; fluores albi frequentes, ac fermè assidui, menses copiosi, tenues, & aquosi; coitus inappetentia; lumborum grauitas, ad abortum procliuitas, vrinæ copiosæ, & victus ratio humidior.

Calida intemperies cognoscitur ex habitu virili ac robusto, qualis in viraginibus existit; facie rubicunda; pilis ac superciliis nigri; voce forti, ac virili; his addatur iracundia frequens, ad omnes actiones promptitudo nimia, sitis inexpleta; vrina flaua; menstruorum paucitas color ruber obscurus, calor & acrimonia, vt sæpè pudenda exulcerent; pruritus genitalium, magna ad venerem procliuitas; prompta & celer seminis excretio in coitu; pollutiones frequentes, ac libidinosa insomnia.

Siccam verò vteri intemperiem significant; mensium

ſium paucitas, oris vteri ſiccitas, pruritus & fiſſuræ quæ rhagades nominantur; pauca in coitu ſeminis excretio; ex nimio coitu moleſtia, corporis gracilitas.

Si ex maleficio ſeminis corruptela,& ſterilitas, contingat,aberunt omnia alia ſigna,quæ cauſas manifeſtas indicare poſſunt; aderit autem aliquod diuortium inter coniuges, cuius neuter rationem ſatis appoſitè reddere poteſt; imò & interdum ſeminis vtriuſque eiaculatio, raro,difficulter & cum labore fit.

Alimenta aut venena ſemen extinguentia ſi aſſumpta fuerint, ex diligenti mulierum interrogatione, & aſtantium relatu perdiſcendum eſt.

Ac denique morbi maligni ſemen extinguere valentes, vt elephantiaſis, lues venerea, aliique propriis ſignis innoteſcent.

Quarta ſterilitatis cauſa, quæ in menſtrui ſanguinis defectu, aut praua qualitate præcipuè conſiſtit, dignoſcitur primò ex nimia totius corporis pinguedine, ad cuius nutritionem ſanguis abſumitur, & fœtui alendo non ſuppeditatur. Idem oſtendit corporis gracilitas,& ſumma macies. Cùm enim ſanguis non ſufficiat ad corporis nutritionem, vix ſupereſſe poterit ad fœtus incrementum.

Ac denique ea omnia quæ ſanguinem abſumere, & multum imminuere poſſunt, ſi præceſſerint, vel affuerint,eiuſdem penuriam in corpore ſignificant; vt labores immenſi, vigiliæ immodicæ, ieiunia auſtera, larga hæmorrhagia, febres acutæ, vel diuturnæ, vlcera fiſtuloſa, & cauteria multùm fluentia.

Nimia etiam ſanguinis quantitas interdum ſeminis, atque embryonis nutritionem impedit; obruitur enim ſemen à nimia illa copia, & vim ſuam plaſticam exercere non poteſt. Hoc contingere ſolet in mulieribus

mulieribus plethoricis, ac rubicundioribus, genio & crapulæ indulgentibus, quibus vterus perpetuo quasi madore proluitur.

Praua verò sanguinis qualitas, seu cacochymia ex prauo mulieris habitu, menstruorum colore, aliisque conditionbus alienis? & praua victus ratione prægressa, innotescet.

Seminum vtriusque coniugis improportio difficilè cognoscitur. Si tamen ambo calidiori admodùm, aut frigidiori temperamento præditi sint, ex illa intemperie improportionem prouenire coniiciemus, si aliæ sterilitatis causæ manifestæ non appareant.

Difficiliùs adhuc cognoscitur sterilitas, quæ ab occulta quadam dispositione dependet, nullis illius causis manifestis apparentibus. Apud autores tamen multa reperiuntur experimenta, quibus internosci possit, an mulier à natiua cõstitutione sterilis sit. Quæ licèt omnimodam certitudinem non habeant, coguntur tamen interdùm Medici ea in vsum reuocare, in gratiam principum, & magnatum, quibus licet sterilitatis causâ diuortium facere.

Hippocrates *Aphorism.* 59. *sect.* 5. *Si mulier*, inquit, *non conceperit; scire autem velis an conceptura sit, pannis circumtectam infernè suffias. Et si odor videatur per corpus ire ad nares, & os, scito quod ipsa ex se ipsa sterilis non est.*

Idem Hippocrates fœminam fœcundam dignosci putat, si caput alij derasum & purgatum in vterum subdatur. Si postridiè odor ad os peruenerit, eam ad conceptionem aptam; sin minus, ineptam esse.

Vel galbanum ad ignem emollitum, sericóque inclusum, muliebris vteri orificio nocte indito, caputque totũ linteolo odorato obligato: manè si vertex mulieris galbanũ redolet, mulier probè purgata, & fœcunda erit.

Idem

Idem experieris, si parùm balsami aquæ admixtum, & bombace exceptum in vterum immiseris, & femori alligaueris; quod si tunc vterus traxerit, fœcunditatis est probatissimum signum.

Amatus Lusitanus, sequens, vt probatissimum laudat. Capit coaguli leporis ʒ. j. quam aqua calida dissolutam, mulieri in aqua calida existenti, ieiuno ventriculo propinat. Si mulier tunc dolores ventris sentit, fœcundam; sin minùs, sterilem illam pronuntiat.

Multi quoque ex vrina sterilitatem colligere volentes eam hordeo affundunt. Hoc intra decimum diem si germinet, pro fœcunditatis nota; si non germinet, pro sterilitatis certo argumento agnoscunt.

Alij denique siliquis, vel furfuri vrinam affundentes sterilitatis notam ex eo obseruant, si vermes in eo generari videant.

Pro huius diagnosis coronide aduertendum est, ac diligenter inquirendum, num viri culpâ aut defectu generatio impediatur. Frustrà enim mulier multorum remediorum vsu torqueretur. Sterilitas à viro procedens dignoscetur ex morbis partes genitales illius obsidentibus, vt erectione læsa, seminis defectu, testiculorum tumoribus, gonorrhœa, aliisque. Huius etiam rei coniecturam faciet, si vir timidus extiterit, & effœminatus, frigidus naturâ sit, & barba careat, tardè semen excernat, idque frigidum habet; quod tale ab vxore excretionis tempore in vtero sentiatur, nullam, aut exiguam habeat coitus appetentiam, & quàm minimam in eo percipiat voluptatem. Ac denique si causæ præcesserint, quæ semen infœcundum reddere valeant.

Prognosis iuxta causarum suprà enumeratarum seriem instituenda est.

Ac primùm ætas tenerior conceptionem non impedit, nisi ad tempus, & illa ætate adultiore expectanda est. Ætas vero prouectior omnimodam conceptionis desperationem inducit. Si tamen adhuc menstrua procedant ordinatis periodis, quædam superesse potest conceptionis spes, sed admodùm exigua in his mulieribus in primis quæ quadragesimum ætatis annum excesserunt; quia licet mulieres quæ iuniores pepererunt, in ea etiam ætate concipere soleant; illæ tamen quæ nunquam grauidæ fuerunt, exiguam spem habere debent, in ea ætate concipiendi, quia vterus tamdiu otiosus, marcidus ac vietus factus est, & ad concipiendum inhabilis.

Quæ à praua membrorum conformatione sterilitas inducitur, vt in iis quæ claudæ sunt, aut crura distorta habent, vel coccygem depressam, incurabilis est.

Si verò à nimia pinguedine, aut aliqua vteri intemperie non admodùm inueterata, sterilitas procedat, curatio sperabilis est, maciem inducendo, & intemperiem corrigendo.

Illa verò quæ ab aliis morbis inducitur, vt tumore, vlcere, obstructione, fluore albo, mensium defectu, vteri prolapsu, phthisi, elephantiasi, lue venerea, aliisque, curatu facilior, aut difficilior est, prout dicti morbi facilem, aut difficilem curationem admittunt.

Ad curationem huius affectus quæcumque ex caussis prædictis eum producere valent; earum remotioni incumbendum est.

Ac primùm angustia partium genitalium ob ætatem iuuenculam curatione non indiget; siquidem ætatis progressu ad conuenientem amplitudinem reducitur. Interim tamen coitus abstinentia est necessaria, ab illo

illo enim præmaturo partes istæ à naturali constitutione deiiciuntur.

Quæ verò à parua statura, aut ætate prouectiore procedit, incurabilis est; tentari tamen potest emollientibus, & relaxantibus medicamentis adhibitis, si adhuc menstruæ purgationes profluxerint.

Nimia obesitas extenuante victus ratione, & conuenientibus euacuationibus erit corrigenda.

Si ex praua victus ratione sterilitas dependere videatur, vt in gulosis, ebriosis, aut hydropotis, ad exactam viuendi normam huiusmodi mulieres reducendæ sunt; omnisque excessus tum cibi, tum potus, penitus circumcidendus.

Viragines, & robustiores mulieres ad naturam virorum quodammodò accedentes, vt reddantur aptæ generationi, effœminandæ sunt omni artificio, & ad mores sexui congruos efformandæ, interdictis omnibus eduliis crassioris succi, laboribus, & exercitationibus, ac procurato conuenienti menstruorum fluxu, vt illius immoderatâ copiâ eneruentur ac mollescant. Tum si menstruorum fluxus ad id non sufficiat, frequenti purgatione, ac venæ sectione imminuantur humores, & balneis sæpiùs iteratis, aliisque alterantibus totus habitus humidior & frigidior reddatur.

Si ab vteri clausura, distorsione, obstructionibus, tumoribus, aut vlceribus sterilitas producta fuerit; illis prouidendum est remediis in eorum curationibus propositis.

Quæ ab occulta quadam dispositione, eaque natiua dependet, incurabilis est, eáque sedulò exploranda, ne frustrà remedia vsurpentur.

Si à maleficio, aut incantatione, aut occulta pharmacorum vi, sterilitas inducta fuerit, perexiguus est

medicinæ

medicinæ locus:ſed ad preces, atque orationes confugiendum eſt, quæ à viris pietate præſtantibus ardenti animo fuſæ,diuinum auxilium eliciunt.

Aduersùs tamen pharmaca, occultâ vi ſterilitatem inducentia, nonnulla proponuntur ab Autoribus amuleta, quæ proprietate qnâdam malignæ huic qualitati aduerſantur. Vnde voluit Cardanus,priapum lupi geſtatum omnes illas faſcinationes diſſoluere. Alij valdè commendant adamantem & hyacinthum. Antiqui hypericum vocabant fugam dæmonum. Eadem vis etiam tribuitur ſcillæ, eryngio, rutæ, ſagapeno, ab vtroque coniuge geſtatis. Deindè huic negotio plurimùm conducere certum eſt, vt huiuſmodi faſcinati confidenti animo iſta conentur maleficia & incantationes aſpernari. Tum (ſi auctor maleficij ignoretur) vt locorum mutatione,domos, cubilia, veſtes, & ſupellectilem relinquant,in quibus vis illa venefica & faſcinatoria ſæpè abſconditur.

Si calidior intemperies ſterilitatis cauſa fuerit,eadẽ curatio adhibenda eſt, quæ in calida iecoris intemperie fuit propoſita. Quòd ſi maior fuerit caliditatis exceſſus, ad ea erit recurrendum, quæ pro furore vterino fuêre deſcripta. In quibus tamen remediis caphura non admittenda eſt, quia fœcunditati plurimùm nocere creditur.

Siccitas immodica conceptioem impediens curabitur victu analeptico; & ſi maior ſit conſumptio,ad curam hecticorum erit reuocanda, videlicèt lactis vſum, balneum frequens,& ſimilia.

At verò omnium frequentiſſima ſterilitatis cauſa eſt, frigida, & humida intemperies totius corporis & vteri,quam fluores albi ſæpiſſimè comitantur, eorúmque curatio ſpecialis ex proprio capite deſumenda. Peculiariter verò dictis intemperiebus ſequentia adhibebuntur

buntur remedia, quæ à prudenti Medico variari poterunt; ita vt magis, vel calefaciant, vt exsiccent, prout vel frigiditas, vel humiditas magis in vitio fuerint.

Ac primùm humores pituitosi in corpore restagnantes, euacuandi sunt purgantibus medicamentis, diureticis & sudorificis. Nec non reuulsiones quædam instituendæ sunt cauteriis, brachiis, ceruici, aut cruribus adhibitis. Tum partes principes roborandæ theriaca, mithridatio, tabellis aromatici rosati, confectione alkermes & similibus. Nec non purgationes per interualla repetendæ, si cacochymia redundare videatur.

Postmodùm ad ea veniendum est, quæ proprietate specificâ vterum roborare, conceptionem adiuuare, & veneri stimulos addere nata sunt; quorum innumeræ apud Autores describuntur formulæ. Nos præcipuas hîc seligemus,

Ac primùm opiata in hunc modum componi poterit.

♃. Radic. eryngij & satyrionis sacchharo condit. ana ℥. j. zinziberis viridis conditi ℥. ß. auellanar. nucleor. pini, pistacior. an. ʒ. vj. nucem moschar. sacchharo condit. num. j. sem. erucæ, & nasturtij, an. ʒ. ij. cineris priapi tauri, renum scincor. & rasuræ eboris, an. ʒ. j. confect. alkermes ʒ. iij. diambræ, & diamoschi dulc. an. ʒ. j. ß. ambræ gris. ʒ. ß. Cum syrupo conditurae cortic. citri, fiat opiata, de qua capiat ad quantitatem vnius castaneæ in introitu lecti, bis aut ter in septimana, superbibendo vini generosi, vel Hippocratici parùm.

In forma pulueris sequentia exhiberi poterunt.

♃. Sem. erucæ, sileris montani, an. ʒ. ß. rasuræ eboris, cinam, nucis moschat. an. ʒ, j. moschi (in iis quæ ferre eum possunt) gr. iij. santali albi ʒ, iij. Misce, fiat puluis detur ℥. j. ex vino generoso. Vel

℞. Sem. erucæ, paſtinacæ ſylueſtris, cinam. nucis moſchat. pulueris electar. diambræ, & diamoſchi, ana ℥. j. matricis leporis, teſticuli apri, priapi cerui, caryophyll. an. ℥. ß. moſchi, ambræ, an. gr. vj. ſacchari ad pondus omnium. Miſce: fiat puluis, doſis ℥. ij. cum vino generoſo.

Summæ efficaciæ creditur ſecundina mulieris exſiccata, & in puluerem redacta, ad ℥. j. exhibita.

Alio pro ſecreto habent puluerem ex hepate & teſticulis porcelli, quem ſolum ſcropha edidit: eúmque ſterilitatem arcere aſſerunt, tam in viris, quàm mulieribus.

Matthiol. in Dioſcoridem ammi ſemen prædicat his verbis. *Ammi legitimi ſemen, quod ex Alexandria affertur, mirificè præſtat ad mulierum ſterilitatem. Nam compertum eſt huius tantùm ſeminis auxilio plures prolificas effectas. Siquidem ſi propinetur manè dragma pondere ex vino meraco, aut carnium iure in tenuem puluerem contritum, alternis diebus, tribus horis ante cibum, futuram pollicetur prolem. Sed oportet maritum cum vxore rem habere iis tantùm diebus, in quibus illa ſemen non ebiberit.*

In quibus mulieribus viſcerum calefactio timetur, raſura eboris erit vtiliſſima, ad ℥ j. cum vino albo ſumpta, per quatuor, aut quinque dies poſt purgationem menſtruam.

Eſſentia ſatyrionis à Crollio deſcripta hîc maximè excellit, ſi ea ad ℈. j. vel ij. vſque ad ℥. j. in vino maluatico exhibeatur.

Eiuſdem ſatyrionis ſal eſt etiam valdè efficax, ad ℈. ß. cum vino maluatico, poſt purgationes menſtruas exhibitum.

Decocta varia in eundem vſum componi ſolent. Efficaciſſima ſunt quæ ſequuntur.

℞. Rad. eryngij ℥. j. artemiſiæ, nepetæ, an. M. j. Coque in

in vno albo. Detur cyathus vnus manè & vesperi cum ʒ.j.trypheræ magnæ sine opio, per dies nouem.

Quercetanus sequens maximè commendat.

℞.Testiculorum arietis præparati in vino, & exsiccatorum, matricis leporis eodē modo præparatæ, & exsiccatæ, macis, cinam. caryophillor. zinzib. albi, sem. ammeos, an.ʒ.ij.croci ʒ.j.ß. medullæ nucum communium auellanarum, pistaciorum, an.ʒ.iij. Contundenda contundantur; & tandem coquantur in ℔.ij.vini maluatici ad ʒ.partis consumptionem. Huius decocti capiat post mensium fluxum ℥.iij vel iv. manè tribus horis ante cibum, idque tribus diebus consequentibus; quartâ verò marito iungatur.

Aqua stillatitia sequens est etiam valdè efficax.

℞.Cinam. caryophyll. nucis moschat. macis, an.℥.j. cubebarum, piperis longi, galangæ, zedoariæ, sem. ammeos, seseleos, an.℥.ß. gran. iuniperi ʒ.j. vini albi generosi, aquæ rorismar. maioranæ, melissæ, an.q.s. Stent in digestione sex diebus, & posteà distillentur, ac manè & vesperi cochlear. ij. vel iij. exhibeantur.

Pena & Lobellius maioranæ tenuioris, delicatioris, & minutæ vocatæ oleum stillatitium coagulo leporino remistum, & moschi tantillo, tanquam arcanum proponunt conceptui facilitando, nulli referandum.

Si mulier saluiæ hortensis succi heminam cum modico sale potauerit quartâ menstruæ purgationis die, deinde post horæ quadrantem viro se commiscuerit, infallibiliter eam concipere multi graues viri testantur. Quo remedio etiam post magnam pestilentiam, Ægyptias fœminas ad multam sobolem peruenisse Aëtius testatur.

Prædictis remediis internis topica erunt adiungenda. In quorum vsu diligenter erit obseruandum, priusquàm de exsiccatione, astrictione, & corroboratione,

vteri cogitemus, vt attrahantur prius, & expurgentur sordes in illius cauitate contentæ; ne vel in partes nobiles refluant, vel illius substantiæ magis affigantur. Priùs igitur vterum expurgantia immittenda sunt, in hunc modum composita.

℞.Diaphœnic. & hieræ picræ, an.℥.ß.terebinthinæ & mellis mercurialis, an.℥.j.castorei ℥.j. Misce, & ad conuenientem consistentiam artificiosè reducantur, & fiant pessaria in vterum immitteuda. Vel

℞.Hieræ picræ ℥.ß. agarici trochisc.puluerat.ireos flor. ana ʒ.j.mithridatij veteris & diaphœnici, an.ʒ.ij. Cum succo mercurialis fiat pessarium linreo obuolutum, quod immitti debet horâ somni & per duas aut tres horas detineri.

Si vterus magnâ excrementorum copiá luxuriet, pessarium validius immittendum erit, præmissâ iniectione sequenti.

℞ Fol.absinthij, artemis.mercurialis & rutæ,an.M.j. ß.pulpæ colocynth.℈.j. agaric.trochisc.ʒ.ß. zinzib. & myrrhæ, an.℈.j. Fiat decoctio in aqua, & vino albo ad ℔.j.in qua dissolue mellis rosat. ℥.ij. Iniiciantur huius decocti ℥.iij.in vterum, continuando per tres aut quatuor dies,manè,& dum ibit cubitum,post fluxum menstruorum.Posteà immittatur pessarium sequens.

℞.Hieræ picræ,& benedictæ laxat.an.℥.j.pulpæ colocynth.agarici trochiscat. an.ʒ.ß.spicæ nard. sem. nigellæ rom.& fol.sabinæ puluer. an. ʒ.j. Incorporentur cum melle anthosato, & includantur panno serico. Fiant pessaria, quorum vnum immittatur in vuluam dum ibit cubitum,& ibi maneat per duas horas,deinde abluatur pars vino albo.

Ad vterum roborandum, astringendum,& exsiccandum sequentia vsurpari poterunt.

℞.Rad.aristol.rotundæ ℥.ß.ligni aloës ʒ.iij. nucum cupressi

cupressi, & rad. cyperi, an ℥. ij. calami aromat. ℥. j. fol. dictamni cretici, satureiæ, & fol. myrti, an. M. j. myrrhæ electæ, styrac. calamit. & benjoini, an. ℥. ij. ß. flor. stœchad. anthos, & maioran. an. P. j. Coquantur in s. q. vini albi generosi. In colat. ℔. j. ß. dissolue trochisc. de alipta moschata ℥ ij. ambræ griseæ & moschi, an. g. vj. zibetæ gr. v. Fiat iniectio manè & serò calidè per aliquot dies.

Ante, vel post iniectionem suffumigium sequens vsurpari poterit.

℞. Trochisc. garliæ & aliptæ moschat. an. ij styrac. calamit. benjoini, & ladani puri, an. ℥. ß. ligni aloës & rhodij, an. j. sem. nigellæ rom. cubebar. & caryophyll. an. ℈. iv. succini & gummi tacam. an. ℥. j. ß. macis ℥. ß. Fiat omnium puluis, ex quo cum aqua flor. arantiorum, in qua eliquatum fuerit gummi tragac. formentur trochisci: quorum vnus, aut alter supra prunas iniiciantur, & fumus excipiatur per infundibulum.

Pauperes suffumigentur cum æquis partibus myrrhæ, thuris, ligni aloës, storac. benjoin. cinnam. & carthiophyllor. Post iniectionem & suffumigium, sequens immittatur pessarium.

℞. Thuris, masticheś, an. ℥. ij. trochisc. galliæ & aliptæ moschat. an. ℈. iv. radic. bistortæ, nucum cupressi, rasur. eboris & rosar. rubr. an. ℥. j. styrac. benjoini & ladani, an. ℈. ij. calami aromat. & cyperi, an. ℥. ß. Malaxentur cum aquam flor. arantiorum, deinde cum panno lineo raro formentur pessaria duo debitæ magnitudinis; quorum vnum immittatur in introitu lecti, illito illius apice oleo nucis moschatæ cum zibeta permixto.

Cæterùm de allio hortensi refertur, si cum oleo de spica conteratur, & in linteum rarum, oblongi sacculi modo conformatum, intrudatur, ac in vuluam profun-

dè pellatur, cessantes menses potenter moueri, & vterum mirâ voluptate affici, ac repurgari: vt hinc multis facta sit via ad conceptionem, diu antè desperatam.

Ante iniectiones roborantes & suffumigia potest vsurpari semicupium per horam ante lecti introitum, idque in hunc modum compositum.

℞. Rad. bryoniæ, imperat. valerian. ireos, enulæ campan. an. ℥.iij. fol. maioran. artemis. nepetæ, pulegij, mercurialis, saluiæ, lauri, an. M.iv. baccar. lauri & iuniperi, an. ℥.j. Coquantur pro semicupio.

At verò pro balneo thermæ sulphureæ & bituminosæ præstantissimæ sunt, & ad eas quamplurimæ mulieres, tanquam ad asylum, confugiunt.

Post balneum & suffitum, regiones pubis, & perinæi inungendæ sunt sequenti linimento.

℞. Olei nardini & moschatellini, an. ℥.j.ß. ol cheirini ℥.ß pulu. electarij diambræ, & diamoschi, ana ʒ.j.ß. styrac. liquidæ ʒ.j. ziberæ ℈.ß. moschi, ambræ gris. an. g.vj. ceræ albæ parùm. Misce, fiat linimentum, quo inungantur dictæ partes, & interius inungatur zibetâ, aut balsamo Indico naturali. Vel tempore coitus viri penis zibetâ inungatur.

Tandem emplastra perinæi, & lumborum regioni applicentur, quæ gestentur continuò, vel singulis noctibus, vsque ad vltimam, quâ menses erumpere solent, septimanam. Eáque in hunc modum parabuntur.

℞. Massæ emplastri pro matrice ℥.iv. massæ emplastri de mastiche ℥.ij. gummi tacamaacha, & caragnæ, an. ℥.j. plu. rad. tormentil. & bistortæ, an. ℥.iij. pulueris myrtill. ʒ.ij. pulu. aromat. rosat. ℈.iv. Malaxentur cum ol. cydonior. admixtâ ʒ.j. ol. nucis moschat. Extendantur super alutam, & formentur duo emplastra; quorum vnum sit rotundum, pectini admouendum; alterum quadratum, lumbis applicandum.

CAPVT

CAPVT XVI.

De morbis acutis & chronicis prægnantium.

Morbi acuti, & chronici prægnantium non aliam habent essentiam, aliâmve diagnosim, ac dum non prægnantes, aut etiam viros obsident, ideoque hîc peculiarem eorum Theoriam proponere non opus est; sed illa ex propriis capitibus repetenda,

Prognosis verò illorum morborum eadem non est, quandoquidem in grauidis longè periculosiores sunt, & sæpissimè lethales. Sic apud Hip. *Aph.*31.*sect.*5.*Grauidam mulierem morbo acuto corripi, perniciosum.* Siue enim cum febre morbus, sit duplex impendet à morbo periculum, vt docuit Gal. *in comm. huius Aph.* vnum à febre ipsa fœtum perimente, alterum à victu tenui, qui ad morbi acuti curationem necessarius est, fœtui autem alendo non sufficit. Siue autem sine febre acutus morbus fuerit, vt epilepsia, apoplexia, tetanus, morbi magnitudini, ac vehementiæ mulier & fœtus resistere nequeunt, neque vehementia remedia, quæ ad illorum morborum curationem requiruntur, ferre possunt. Sciendum tamen est, istam prognosim non esse perpetuæ veritatis. Multas enim mulieres morbis acutis laborantes euadere, tum autorum testimoniis, & exemplis, tum quotidianâ experientiâ notum est.

Chronici verò morbi, vt febres intermittentes, catarrhi, tenesmi, aliique abortus periculum minantur: & si eum non inferant, vix ante partum curari possunt, sed vsque ad tempus illius perseuerant.

Morbi acuti, & chronici in primis, & vltimis gesta-

tionis menſibus periculoſiores ſunt, quàm in mediis. In primis enim menſibus vincula quibus fœtus vtero alligatur, ſunt imbecilliora, vt faciliùs diuellantur; & fœtus tenerior à cauſis illis præternaturalibus faciliùs opprimitur. In poſtremis verò menſibus, ſextò nimirũ, ſeptimo, & octauo, fœtus grandior multo indiget alimento, quo in morbis prædictis deſtituitur. Adde quòd prædicta ligamenta non ita firmiter hærent, quemadmodum in tertio, quarto, & quinto menſe, in quibus minus eſt periculum aborſus. Ideò Gal. fœtum in vtero egregiè comparat fructibus ab arbore pendentibus; qui in ortus ſui principio tenerrimos habent pediculos, vt facile à vento aut quauis alia commotione violenta excuti poſſint: dum verò ad maturitatẽ accedunt, minùs firmiter habent, quàm in mediis temporibus.

Curatio etiam prædictorum affectuum in prægnantibus ſatis inſignem habet diuerſitatem circa diætam, & magna remedia, venæ ſectionem ſcilicet & purgationem; quibus addi poſſunt medicamenta per alias vias euacuantia, nimirum menſes mouentia, diuretica, & ſudorifica: quia metus eſt, ne ab huiuſmodi euacuationibus aborſus concitetur. De his ergo tantùm hîc agere conſtituimus, reliqua ad peculiaria cuiuſque morbi capita reiicientes.

Quod ad diætam ſpectat. Illa in morbis acutis non adeò tenuis imperanda eſt prægnantibus mulieribus, ne fœtus genio ſuo fraudetur; neque tamen adeò liberalis concedenda, vt ea febris promoueatur; ſed mediâ quadam viâ incedendum eſt, ea tamen cautione adhibita, vt in primis geſtationis menſibus tenuior victus inſtituatur, in poſtremis verò paulò craſſior, & copioſior, quàm fœtus eo tempore maiori indiget alimento. Si tamen in ea diæta aliquid peccandum ſit, ſatius eſt ad paulò pleniorem victum accedere, quàm

nimis

nimis exquiſitum; ex matris enim & fœtus viribus præcipuè ſalus ſperanda eſt.

Circa venæ ſectionem, ſtatim opponitur Aphoriſmus Hippocr. 31. ſect. 5. *Mulier vtero gerens ſanguine ex vena miſſo abortit, & præcipuè ſi fœtus ſit grandior.* Et ratio reducitur à Galeno *in comment.* quia ſanguine detracto fœtus ſuo fraudatur alimento, vnde abortus conſequitur. Ex altera verò parte in pluribus prægnantium morbis, præcipuè verò acutis, vt pleuritide, peripneumonia, febre continua, & ſimilibus, plebotomiam eſſe neceſſariam, & poſſe adminiſtrari, non ſolùm primis, ſed etiam mediis, imò & interdum poſtremis grauiditatis menſibus, vſu quotidiano oſtenditur. Eáque omiſsâ tum mater, tum fœtus in ſummum vitæ diſcrimen coniicitur. Et huic poſteriori ſententiæ ſeniores Medici ſuffragantur, neque ab Hippocratis & Galeni mente diſſentiunt. Ea enim tantùm de cauſa mulierem grauidam ſectâ venâ abortire voluerunt, quia extracto ſanguine ſubtrahitur alimentum fœtui. Si igitur talis venæ ſectio dari poteſt, qua fœtui alimentum nō ſubtrahatur, nullum ex ea imminebit abortus periculum. Talis autem datur primùm in prioribus geſtationis menſibus, dum fœtus eſt minor, & minori alimenti copia indiget; tunc enim ipſi alimentum non ſubtrahitur, præſertim ſi quædam plethoræ indicia apparuerint. Sicque à primo menſe vſque ad quintum venæ ſectio tutò adminiſtrari poterit. In mediis verò & poſtremis menſibus, maiori circumſpectione opus eſt, quia fœtus maior, maiorique egens alimento, non ita tutò phlebotomiam ferre poteſt. Attamen ſi mulier ſanguine abundet, & copioſa admodùm non fiat venæ ſectio, tutò poteſt mitti ſanguis, quia hinc ſedabitur morbus; nec tantum alimentum fœtui ſubtrahetur, vt hinc mulier abortum incurrat. Si autem aliter

videtur sensisse Hippocrates, animaduertatur quòd modo longè diuerso nos venam secamus, ac antiqui faciebant, qui ad libras, nos vero ad vncias mittimus. Imo vero ad præseruandas mulieres ab aborsu, nullum est præstantius remedium, quando is contingit ex nimia sanguinis copia fœtum obruente & suffocante, in fœminis, quæ extra grauiditatem menstruis temporibus copiosè eum per plures dies expurgant. Sic Petrus Salius Diuersus *lib. de morbis particularibus cap.* 22. *Testor ego*, inquit, *me plurimas ab abortu in quem frequenter inciderant, ex sola sanguinis missione primis mensibus facta, præseruasse. Non ita tamea censendum est de hac sanguinis missione, vel moderata, vel parca in vtero gerentibus administranda, vt tanquam non veniat etiam in vsum, si copiosè fiat. Interdum etiam in vltimo mense copiosa sanguinis missio facta, non spernendum attulit iuuamentum. Et ego aliquando hanc venæ sectionem copiosè factam in vltimo mense, instante partus tempore, dum vtero gerentes ardenti conflictarentur febre, plurimòque abundarent sanguine, tentant; & hinc remissionem febris, ac partus accelerationem sperans, vtrumque ex sanguinis missione consequutus, summa cum vtilitate administraui, fœtumque & matrem vnà periclitantem ex hoc solo remedio saluaui. Quod remedium in aliquibus prætermissum, & à Medicis verba solùm Hippocratis, & non ipsam rem ponderantibus, neglectum, fuit in causa, vt conceptus sæpè vnà cum matre, à plenitudine & feruore sanguinis suffocatus, miserabiliter perierit.* Hæc Salius. Amatus Lusitanus *curat.*57.*sect.*1. mulieri annos octo decim natæ, semestrem vterum gerenti, & causone laboranti, quater venam aperuit cum fœlici successu. Et Roder. à Castro *lib.* 3. *de morbis mulierum*, *cap.* 21. scribit, se mulieri Vlyssiponensi in octauo mense pleuritide correptæ, & ab aliis Medicis pro deplorata relicto, quater

ter etiam sanguinem misisse, eamque conualuisse, ac filium sanum peperisse. Ac denique, si nobis aliquid ex propriis experimentiis depromere liceat, sequentem historiam, quæ insignis est, & notatu dignissima, hîc annotabimus. *Vxor Ioannis Vieules ciuis Monspeliensis, tres aborsus consequentes passa fuerat variis temporibus gestationis: dum quartò grauida esset, circa finem mensis secundi, correpta est iisdem ventris, & lumborum doloribus, qui aliorum aborsuum prodromi esse consueuerant. Vocatus ad eam, & aduertens mulierem sanguineo temperamento præditam, & plethoricam, statim sanguinem mitti iubeo ad* Vnc.iv. *& intra dimidiam horam prædicti dolores omninò quieuerunt, & mulier ita benè habuit, vt reliqua remedia, ad præcautionem aborsus à me præscripta, admittere noluerit. Illa autem symptomata apparuerant eo prorsùs tempore, quo ipsa extra grauiditatem menstruas purgationes pati consueuerat. Tertio demùm grauiditatis mense, eâdem periodo, similia redeunt symptomata. Illa me statim vocatum, rogat vt iterùm venæ sectionem præscriberem, cùm præterito mense adeò præsentaneum leuamen ab ea percepisset. Me igitur votis ipsius annuente, sanguis denuò mittitur, pari prorsùs euentu. Quarto itidem mense, quinto, sexto, septimo, & octauo, iisdem symptomatis periodicè recurrentibus iterata fuit phlebotomia, & mulier statim liberabatur. Vltima phlebotomia celebrata fuit octo diebus ante principium noni mensis, cum eodem fructu; & circa finem noni mensis dicta mulier peperit filium vitalem, & benè habitum.*

Non est tamen quòd hisce exemplis persuasus iunior Medicus, audacior fiat in sanguine mittendo postremis gestationis mensibus. Sed morborum & mulierum habitus diligenter oportet circumspicere, vt illis remedia conuenienter aptari valeant. Hoc perpetuò in memoriam

tiam reuocans, peccata omiſſionis leuiora eſſe peccatis commiſſionis,& ſatius eſſe in re dubia infrà ſubſiſtere, quàm vltra debitos limites progredi. Attamen vbi manifeſtas ſanguinis mittendi indicationes intuetur, præmonitis aſtantibus,multò maius ex morbi ſæuitia,quàm ex venæ ſectione,tum abortus, tum vitæ matris ac fœtus imminere periculum; audacter ſanguinem detrahet; hoc nihilominùs aduertendo, vt ſanguinis miſſio ſit parcior, non copioſa; quæ fœtui alimentum ſubtrahere poſſit. Et ſi multitudo ſanguinis largiorem eius detractionem deſideret, partitis vicibus, non ſemel, id exequendum erit.

Prædictus igitur Hippocratis Aphoriſmus non abſolutè venæ ſectionem interdicit, ſed tantùm admonet, vt Medici cautiores ſint in ea celebranda. Quod à Cornelio Celſo eleganter proditum eſt *lib. 2. cap. 10.* his verbis. *Antiqui primam, vltimámque ætatem ſuſtinere non poſſe hoc auxilij genus iudicabant. Perſuaſerántque ſibi mulierem grauidam, quæ ita curata eſſet, abortum eſſe facturam. Poſteà vero vſus oſtendit, nihil ex his eſſe perpetuum, aliaſque potiores obſeruationes adhibendas eſſe, ad quas dirigi curantis conſilium debeat. Intereſt enim, non quæ ætas ſit, nec quid in corpore intus geratur, ſed quæ vires ſint. Ergo ſi iuuenis imbecillus eſt, aut ſi mulier, quæ grauida non eſt, parùm valet, malè ſanguis emittitur. Emoritur enim vis ſi qua ſupererat, & hoc modo erepta eſt. At firmus puer, & robuſtus ſenex, & grauida mulier valens, tutò curantur.* Hæc Celſus. Recentiores quidam auſi ſunt venas inferiores aperire in grauidis mulieribus, ad curationem epilepſiæ ex vtero, bubonis venerei & peſtilētis, imò & abortus præcautionem; vt videre eſt apud Zacutum Luſitanum *in Praxi med. mirac.obſer.23.lib.1. & obſeru.130. & 151.lib.2.* Qui propriis & aliorum experimentis oſtendere nititur, eam phlebotomiam

phlebotomiam posse tuto celebrari. Quæ prudentibus Medicis pensitanda relinquo.

Diximus ab initio huius capitis, nullam esse diuersitatem in affectibus prægnantium curandis, nisi circa magna remedia; quæ in iis ita determinanda est, vt nimirum affectus, qui non grauidas occupant, vt vomitus, inappetentia, & similes, in non grauidis magis indigeant purgatione, quàm venæ sectione, quia fiunt à cacochymia in ventriculo, & toto corpore redundante: in prægnantibus verò magis egeant phlebotomia; quia fiunt ex sanguine retento ab ipso grauiditatis initio. Et docuit experientia vomitum, qui prægnantes frequẽter infestare solet primis gestationis mensibus, à purgationibus exacerbari; à venæ sectione verò plurimùm subleuari; imò verò in totum auferri, si vsque ad solutionem symptomatis singulis mensibus iteretur,

Purgationis verò vsum in grauidis mulieribus definiuit Hippocr. *Aph.1.sect.4.Vtero gerentes,* inquit, *sunt medicandæ, si materia turget, quarto mense, & vsque ad septimum. Sed hæ minùs; à iuniori autem fœtu, & seniori cauere oportet.* Galen. *in comm.* dicit eandem esse proportionem fœtus, & fructuum arborum. Hi siquidem in prima generatione debilioribus pediculis continentur, & ideo facilè decidunt, quando vehementior ventus ipsos concusserit. Posteà verò aucti difficilem habent à plantis dissolutionem. Sicuti rursùs cum perfecti sunt, sponte suâ sine vi extinseca decidunt. Eodem modo mulieres primis & vltimis mensibus abortum patiuntur, quia in illis fœtus minùs firmiter vtero alligatus est. Attamen nostro hoc sæculo purgationes quolibet fere grauiditatis mense administrari solent, in morbis qui excrementorum dominatu, & cacochymia producuntur, turgente, vel concoctâ materiâ; quotiescumque maius impendet periculum ex parte illius

cacochymiæ morbum committentis, quàm ex commotione à purganti medicamento excitata. Audaciores hac in parte Medicos fecerunt blanda & innoxia medicamenta, quibus hodie vtimur, vt sunt rhabarb. myrobalani, cassia, manna, senna, agaricus, & similia. Attamen habenda perpetuò ratio sententiæ Hippocratis; tutiusque mediis mensibus, cautiùs verò primis & vltimis purgantia medicamenta esse exhibenda. Præterea pilularum vsus in grauidis perpetuò debet esse suspectus; tum quia corpus magis conturbant, tum etiam ratione aloës, quæ propter insignem amarorem fœtui infensa est, & ora venarum aperire creditur. Quòd si aliquando illius vsus necessarius videatur in grauioribus ventriculi affectibus, qui prægnantes non raro primis gestationis mensibus infestare solent, lauetur diligenter cum aqua rosacea, vt eius acrimonia tollatur; vel admisceatur astringentibus, & roborantibus, vt rhabarbaro, mastiche & similibus.

Euacuatio autem quæ fit per clysteres, non omninò tuta est, quia comprimendo vterum potest abortum excitare. Vbi igitur illius opus fuerit, & in mulieribus assuetis huic remediorum generi, in minori quantitate componi debent, & ex iis quæ molliendi & leniendi potius, quàm validè purgandi facultate prædita sunt.

Denique de sudorificis, diureticis, & menses mouentibus ita pronuntiandum est; menses mouentia proprie dicta in grauidis nunquam esse vsurpanda. Diuretica verò, quia menses quoque mouere apta sunt, debent esse suspecta; & si morbi necessitas aliquando eorum vsum postulet, leuiora erunt eligenda. Ac denique sudorifica tutius administrari poterunt, quia per habitum corporis humores educunt, vnde nullum imminet

imminet abortus periculum. Ita vt nonnullæ mulieres in media grauiditate à lue venerea, illæso fœtu, liberatæ fuerint.

CAPVT XVII.

De Abortu.

ABorsus est immaturi fœtus exclusio, atque adeò fœtus mortuus in vtero, non dicitur abortus, donec excludatur. Siue ergo fœtus viuus, siue mortuus excludatur, qui nondum maturus est, neque debitum accretionis, quam in vtero recipere debet, terminum attigit, aborsus dicendus est.

Causæ abortus aliæ internæ sunt, aliæ externæ.

Internæ ad quatuor capita referri possunt, nempè ad humores, ad fœtum, ad vterum, & ad morbos matris.

Humores abortum efficere possunt, dum quantitate, vel qualitate peccant.

Quantitate peccant excedente vel deficiente.

Quantitas excedens reperitur in plethora; sanguis enim copiosior, quàm ad fœtus nutritionem requiritur, ad vteri venas fluit, & instar purgationis menstruæ excluditur, simulque fœtum elidit.

Quantitas deficiens humoris alibilis ex iis causis procedit, quæ fœtui alimentum subtrahere valent, vt inedia, siue voluntaria sit, siue coacta, vt cùm grauidæ omnem cibum auersantur, aut vomitu reiiciunt; tenuis diæta in morbis acutis, immodica sanguinis euacuatio per nares, hæmorrhoides, vterum, vel phlebotomiam immodicam, vnde Hipp. *Aph. 34. sect. 5. Mulieri vtero gerenti, si aluus multùm fluat, periculum est, ne abortiat.*

tiat. Huc referenda eſt ſumma totius corporis gracilitas, in qua tantum ſanguinis non ſuppetit, vt fœtui alendo ſufficiat. De quo Hippocr. *Aph.44.ſect.5.* *Quæ præter naturam tenues vterum gerunt, abortiunt, donec habitiores euaſerint.*

Ratione fœtus aborſus accidere poteſt, ſi ſit nimis grandis, vt propter molem in vtero contineri non poſſit; hinc ſæpè contingit paruas mulieres abortum pati, præſertim ſi viris grandioribus iungantur, quorum ſoboles magnum incrementum capeſſit, & non habet ſatis amplum locum ad illud perficiendum, vnde Hipp *lib.de ſuperfœt. Mulier,*inquit, *ſi quæ concipiat quidem, & frequenter, ſed fœtus bimeſtres, trimeſtres, aut quadrimeſtres, & vetuſtiores ſtatò tempore ſemper & certo excutit, illud eſt referendum ad vteri anguſtiam, quæ augeſcentem fœtum ampliùs continere non poteſt.* Numerus etiam excedens abortum efficere poteſt, vt ſi duo, tres, vel plures in vtero contineantur, periculum eſt, ne vterus nimia ſarcina grauatus, illos præmaturè excludat, vnde frequens fieri ſolet gemellorum aborſus. Mortuus etiam fœtus ad hanc claſſem referri poteſt, ad cuius excluſionem natura continuò inſurgit.

Ratione vteri abortus contingit, ſi non ſit ſatis amplus, & capax, vt ſufficienter dilatari poſſit pro incremento fœtus, quemadmodum ſuprà relatum eſt ex Hipp. de ſuperfœt. Tum etiamſi aliquid præternaturam in vtero ſuccreuerit, vt inflammatio, tumor ſcirrhoſus, abſceſſus, & quamplurimi alij morbi. Ac denique ſi vterus ſit humidior & laxior, vt fœtum ſatis commodè continere nequeat.

Ratione morborum matris, duplici ratione abortus contingere poteſt. Primò, cum morbi fœtui communicantur, à quibus extinguitur, vel ita debilitatur, vis

conueniens

conueniens nutrimentum, aut incrementum recipere nequeat, quales sunt febres continuæ, & intermittentes, lues venerea, & alij complures. Secundò cum à dictis morbis magnæ euacuationes, aut graues corporis commotiones excitantur, vt hæmorrhagiæ copiosæ, à quacumque corporis parte fiant; alui profluuia, grauis syncope, epilepsia, vomitus, & tenesmus; qui supra omnes alios morbos abortum efficere consueuit, quandoquidẽ à frequenti ac ferè continuo egerendi conatu, qui tenesmum perpetuò comitatur, musculi abdominis assiduè contrahuntur, & vterum magis comprimunt, quàm intestinum rectum, cui superiacet, & ex continua illa compressione, fœtus exclusio tandem subsequitur.

Causæ externæ abortum promouentes, aliæ fœtum eneant, aliæ cibum illius subtrahunt, aliæ fœtus acetabula, quibus vtero alligant, dissoluunt.

Fœtum enecant animi commotiones graues, vt ira, tristitia, terror, &c. cib ardenter expetiti & denegati, medicamenta carthartica fortiora, menses mouentia, partum adiuuantia: quæ fœtum enecare creduntur; odores tetri, & præcipuè fumus extinctæ lucernæ.

Cibum fœtui subtrahunt, inedia, & immoderata sanguinis euacuatio, præcipuè dum fœtus est grandior, docente Hippocr. *Aph.60.sect.5.*

Vteri acetabula dissoluunt, exercitatio vehemens, saltatio, cursus, equitatio, aut vectio durior, qualis est carrucarum; grauioris oneris gestatio, aut è terra eleuatio, casus violenter concutiens, ictus ventris fœtum contundens, abdominis motus vehemens, à tussi, vomitu, alui fluxu, sternutatione, conuulsione, clamore, & immoderata venere, aut petulante. Ac denique motus brachiorum vehemens, aliquid violenter attrahendo, rotam agitando, aut aliquid simile agendo

 abortum

abortum maximè promouere potest.

Signa abortus præsentis per se manifesta sunt. Abortum verò præcedentia & illum futurum demonstrantia hæc sunt: lumborum, coxarumque grauitas insolita, & ad motum segnities, appetentia deiecta, rigor aut horror per vices recurrens; capitis dolor, præsertim circa oculorum radices; laterum, ventrisque superioris constrictio; mammarum detumescentia, & extenuatio, vnde ex Hipp. *Aph.37.sect.5. Si mulieri vtero gerenti mammæ subitò extenuentur, abortus sequitur.* Significat enim mammarum illa extenuatio sanguinis defectum in venis vtero, & mammis communibus, ob quem fœtus periclitatur. Si verò à causa aliqua externa abortus concitetur, vnde sequatur violenta fœtus agitatio, & vasorum disruptio, cum dolore illarum partium, spiritus, & sanguis ad partes genitales ruunt, quibus mammæ destitutæ, extenuantur. Præterea lac copiosum è mammis effluens partum imbecillum, & hinc metum abortus indicat, ex Hippoc. *Aphor.52.sect.5.* Si verò dolores frequentes, & ferè continui renes & lumbos excrucient, qui versùs pubem, & os sacrum exporrigantur; cum quodam ex vtero egerendi conatu, certum imminentis abortus indicium est. Dolores enim illi membranas, & ligamenta, quibus fœtus vtero alligatur, tendi ac diuelli significant. Quòd si dolores illos, & conatus sanguis purus, vel serosus, vel aqua ex vtero profluens, subsequatur; abortum instare, & disrupta vasa ac membranas, atque os vteri apertum esse significat. Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui anteà sublimis, & fastigiatus, ventris medium occupabat, iam conglobatus versùs pudenda prouoluitur: tum etiam non rarò grauia symptomata consequuntur, vt rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copiosæ.

His

His addere licet quod docuit Hip. *2. ep id. text.* 71. quod si à causis paternis violentioribus, putà ictu, vel casu, & similibus, vehemens dolor, & perturbatio, in grauida excitetur; statim, vel saltem eadem die sequitur aborsus; si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad tertium diem aborsum differri posse, quo elapso cessat aborsus periculum, quia vulnera huiusmodi tertio, ad summum quarto die recrudescere solent, vel admodùm mitigari, vnde fœtus denuò in vtero confirmatur & retinetur. Quod præceptum maximi est in praxi momenti, vt prægnantes mulieres post violentum causæ alicuius externæ insultum, in lecto per triduum, aut ampliùs quiescant, remedia abortum prohibentia vsurpent.

Prognosis aborsus varia institui potest in hunc modum.

Ex aborsu mulieres magis periclitantur, quàm ex vero partu, quia violentior est, ac tempore alieno fit. Vt enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructus spontè decidunt: ita in partu naturali vasa, & ligamenta quibus fœtus vtero alligatur, spontè laxantur, & soluuntur, quæ in abortu spontè abrumpi necesse est.

Quamplurimæ mulieres propter aborsum steriles euadunt, ob insignes lacerationes, quæ vteri dispositiones omninò euertunt.

Insignes hæmorrhagiæ, ad quas syncope, deliria, & conuulsiones sequuntur, mortem inferre solent; & testatur Aretæus se nullas vidisse seruatas ex iis, quibus in aborsu, aut post aborsum, conuulsiones superuenerunt.

Inflammatio vteri ex aborsu contracta vtplurimùm lethalis. Sanguis enim in vterũ magnâ copiâ affluens, non expurgatur, sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, vnde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, aliáque symptomata suprà enumerata.

Aborſus in primipara periculoſior, quia inaſſueta doloribus, & anguſtiores habent iſtas vias, diutiùs ac vehementiùs torquetur.

Mulieres admodum graciles aut craſſæ in aborſu magis periclitantur: illæ quidem propter infirmitatem, hæ verò propter conſtrictionem viarum per quas excluditur fœtus.

Aborſus periculoſior eſt, ſexto, ſeptimo, & octauo menſe, quia tunc grandior fœtus maiori cum moleſtia & difficultate excluditur.

Fœminæ quæ laxiorem & humidiorem vterum habent, ſine noxa vtplurimùm abortiunt primis, potiſſimùm menſibus; quia partes iſtæ facilè cedunt, vndè minor ſequitur moleſtia.

Hippocrates 2. *epid.* aſſerit aborſum ſexaginta dierum maſculinum conferre in menſium ſuppreſſionibus. Per menſium ſuppreſſiones, intelligit rantùm imminutiones, quando ſcilicet mulieres ſufficienter aut commodè non purgantur menſtruis periodis; per huiuſmodi enim aborſum aperiuntur viæ illæ obſtructæ, & ſanguis allicitur versùs vterum, qui parciùs anteà fluebat. Huius Hippocratis ſententiæ veritatem obſeruaſſe videntur noſtrates mulierculæ, quæ in aborſu paucorum menſium, vernaculo ſermone, & velut adagiali pronunciant: *La fenne auortade es miege empreignade*; id eſt, fœminam abortum paſſam ſemiimpregnatam eſſe.

Curatio abortus in præſeruatione poſita eſt; qui enim iam factus eſt, reſtitui non poteſt. At quæcunque eum conſequuntur ſymptomata, cum ſymptomatis enixarum communia ſunt. Illa autem abortus præcautio duo præcipua habet capita. Vnum extra grauiditatem: alterum in grauiditate.

Extra grauiditatem omnes prauæ corporis diſpoſitiones

tiones, quæ aborſum concitare ſolent, remouendæ ſunt: vt plethora, cacochymia, & peculiares vteri morbi, v.g. intemperies, tumores, vlcera, & ſimilia.

Plethora, & nimia ſanguinis copia, vteri venas reſerat, aut fœtum intùs ſuffocat. Huic, ſi pura & ſimplex fuerit plethora, ſanguinis miſſio medetur, quæ illius redundantiæ ſatisfaciat.

Cacochymia verò, aut bilioſa eſt & acrimoniæ particeps, vt venarum orificia aperiat; aut naturam ſtimulando, expultricem excitet, quâ etiam fœtus vnà cum noxiis humoribus excludantur; aut propter excrementorum copiam in prima regione cumulatam, ventrem diſtendendo, fœtum ſuffocat; aut in toto corpore ſanguinem vitiat, & fœtui alendo inutilem reddit; aut nimiâ humiditate fœtus retentionem impedit, vel vteri acetabula mucore plena reddit.

Huic cacochymiæ medebitur etiã plhebotomia, ſed parciori manu celebrata, cùm præcipuum curationis caput ſit, frequenti purgatione ſuperuacanea corporis excrementa detrahere. Quibus interiicientur ea, quæ viſcerum intemperies, humorum acrimoniam, ſi adfuerit, demulcent, vel tenuitatem incraſſant. Aut ſi humores pituitoſi luxurient, ſudorificis, diureticis, aliíſque remediis erunt diſcutiendi. Hic tamen ſedulò obſeruandum, in quacumque cacochymia cauteria mirum in modum prodeſſe ad præcauendum aborſum: quod ſpeciatim annotat Zacutus Luſitanus his verbis. *Fœliciſſimo experimento obſeruaui, frequentem aborſum ex vitioſis humoribus ad vterum à toto demandatis, ſuáque prauâ facultate, vel copiâ fœtum enecantibus, hoc ſolo præſentaneo auxilio impediri. Fœminæ plures hac ipſa de cauſa frequenter abortiebant. Ex iis quædam fœtum ſeptimeſtrem, quaſtrimeſtrémve, lacerua tamen, & omni putrilagine infectum, ſæpiùs enixæ, non niſi hoc præſi-*

dio, tam in brachiis, quàm cruribus, ſemper tamen ad originem fluxionis celebrato, à tantis malis leuari potuerunt, & debito ac conſtituto tempore fœtus ſanos, & nulla labe fœdatos in lucem edidêre.

Peculiari vteri vitia, vt nimia humiditas, tumores, vlcera & ſimilia, erunt auferenda remediis in propriis cuiuſque affectus capitibus deſcriptis.

In grauiditate, ſi eædem cauſæ adfuerint, maior eſt difficultas, quia prægnantes non ita facilè quæcunque ferre poſſunt remedia. Ne tamen auxiliis deſtitutæ, in ſummo abortus & vitæ periculo verſentur, quædam remedia vſurpanda ſunt.

Præſente igitur plethôra, etiam in grauida muliere, ſanguis detrahendus eſt, primis potiſſimùm menſibus; idque bis aut ter, ſi opus fuerit. Hoc perpetuò obſeruando, ne magnâ copiâ vnicâ vice detrahatur. De qua ſanguinis miſſione fuſiùs egimus præcedenti curatione.

Vbi verò inſignis cacochymia redundauerit, purgatio blanda frequenter iteranda eſt, mediis præſertim menſibus geſtationis. Et ſi intemperies humida, catarrhoſa, mucoſa, vel flatuoſa infeſtauerit, ad diætam ſudorificam in robuſtioribus, ſaltem leuiorem, tranſcendere aliquando licet.

Interim toto geſtationis decurſu aſtringentia & roborantia, quæ abortum prohibere nata ſunt, in vſum reuocanda ſunt. Quorum non pauca in fluxu menſium immodico deſcripta ſunt, hiſque ſequentia vtiliter addi poterunt.

℞. Granor. tinctor. rad. tormentillæ, ana ℥. iij. maſtiches ℥. j. ß. Fiat puluis, de quo per interualla detur ℥. ß. vel quantum in cuſpide cultri contineri poterit. Vel

℞. Coralli rubri Drach. ij. granor. kermes, oſſium dactyl.

dactyl.an.ʒ.j.rasuræ eboris ʒ.ß.margarit.non perforat. ℈.j.Fiat puluis.

Vel grana aliquot masticheѕ singulis diebus manè deuorentur.

Nostrates mulierculæ in frequenti vsu habent semen plantaginis, quod manè ad ʒ.ß.circiter assumunt cum vino diluto, ouo, aut iusculo; vel per se singulis ferè diebus,toto gestationis tempore,non sine fructu.

In eumdem vsum opiatæ componuntur valdè efficaces,quarum exemplum sequens esse poterit.

♃.Conseruæ rosſ.℥.ij.cortic.citri condit.ʒ.vj.myrobal.conditor. pulpæ dactyl. an.℥.ß. coralli præp.marg. præp.& rasuræ eboris, an. ʒ.j. Cum syrupo cydon.fiat opiata,de qua capiat magnit.castaneæ frequenter.

Si forma liquida magis arrideat, decoctum tormentillæ cum conserua rosarum viriliter exhibeatur.

Tabellæ sequentes sunt vtilissimæ. Siquidem roborant,& corpus ab excrementis sensum liberant,licèt aliquando sensibiliter non euacuent.

♃. Macis,trium santal. rhab. sennæ, corall.margaritar.an.℈.j.sacchari in aqua rosar.dissoluti ℥.iv. Fiant tabellæ, pond.ʒ.iij. Capiat vnam bis in septim. per se, vel in pauco iusculo dissolutam.

Exteriùs verò admouenda erunt vnguenta, & emplastra,in hunc modum composita.

♃. Picis naualis ℥. ß. thuris ℥. j. mastiches ℥.ß. sanguinis drac. & rosſ.rubr. ana Drach.ij. Fiat ceratum. Vel

♃. Olei myrtini & mastich. ana ℥. j. santali rubri, citrini, hypocistidos, acaciæ, an.℥.ß.spodij, rosar. rubrar. an. ʒ.ij. boli armen.terræ sigillat. rasuræ eboris, ana ℈.ij. terebinth. cum aqua plantag. lotæ ℥.j. ceræ q.ſ.Fiat ceratum,quod supertendatur linteo,& renibus applicetur.

Emplaſtra componuntur ex maſſa emplaſtri promatrice,& contra rupturam, regioni pubis & lumborum applicanda; vel in ſequentem modum.

℞. Maſſæ empl. pro matrice ℥.iij. rad. biſtortæ, acaciæ, hypociſt. cortic. malor. granat. ana ℥.ß. ladani ʒ.vj. Malaxentur cum ſucco cydon. & fiat maſſa emplaſtri ad vſum dictum.

Circa emplaſtra hoc animaduertendum, ea non diu eſſe geſtanda, ſed per interualla remouenda. Alioqui diutiùs lumbis affixa adeò renes calefaciunt, vt miſeræ mulieres aliquando vrinæ ardore afficiantur; vel calculos, arenulas, & interdùm ſanguinem mingant.

Neque omittenda ſunt ea, quæ ex proprietate fœtum retinere dicuntur; vt lapis aëtites de collo ſuſpenſus, magnes vmbilico admotus, coralla, iaſpides, ſmaragdi, oſſa de corde cerui legitima, & ſimilia ſub axillis geſtata, vel de collo ſuſpenſa.

Zacutus Luſitanus *obſ.* 152. *lib.* 2. *Praxis adm.* inter cætera commendat zonam, ex corio equi marini confectam; & illius defectu corium lupi vtiliter vſurpari poſſe aſſerit.

Vt autem horum remediorum fœlix poſſit eſſe euentus, ſumma quies imperanda eſt, tum corporis, tum animi; tum etiam coitus abſtinentia, qui vterum vehementer exagitat. Dum enim ſe vterus aperit ad comprehenſionem ſeminis, quo maximè oblectatur, fœtum recentem, & nondùm firmiter adhærentem propellit.

Si verò non obſtantibus remediis prædictis, propter cauſæ vehementiam, ſiue illa interna fuerit, ſiue externa, abortus immineat, ſequentibus auxiliis illi erit ſuccurrendum. Ac primùm dolores & tormina quamprimùm apparuerint in ventris fundo, versùs pubem, in lumbis & oſſe ſacro, eorum ſedationi incumbendum eſt,

est, tam sumptis, quàm admotis, pro varietate causarum adhibitis. Si enim ob cruditates & flatus excitetur abortus, (quod est frequentissimum, quando incipit, à causa interna,) exhibendus erit puluis ex aromatico rosato, & sem. coriandri compositus. Imò aqua imperialis exhiberi poterit, si maior sit pituitæ, & flatuum congeries.

Eodem tempore applicentur abdomini carminantia, vt sacculi ex sem. anisi, fœniculi, fœnugræci; floribus chamom. sambuci, anthos, & stœchados compositi. Vel placenta rosacea frixa in sartag. cum vino generoso, & puluere nucis mosch. & coriandri conspersa. Vel omentum veruecis recenter mactati, aut palmo eiusdem calidè admotus.

Si hisce dolores non cesserint, iniiciatur clyster ex vino & oleo confectus, in quo philonij Rom. ʒ. ij. dissolui poterunt. Aut etiam narcotica per os, in minori dosi exhiberi, ad frænandum flatuum, & humorum impetum, vt in colico dolore fieri consueuit.

Si verò propter dolores contumaces, aut causæ externæ violentiam sanguis apparere incipiat, reuellentia remedia administranda sunt. Vt frictiones superiorum partium, & ligaturæ dolorificæ, tum cucurbitulæ scapulis, sub mammis & vtrique hypochondrio admotæ. Imò verò si mulier fuerit plethorica, non erit abs re sanguinem detrahere, tum apparente sanguine, tum præcipuè antequam appareat, & partitis vicibus, non affatim educere.

Quæ si non sufficiant, fluxu sanguinis perseuerante, ad astringentia veniendum est & incrassantia, tum alimenta, tum medicamenta; atque ita pulueres & opiatæ supra descriptæ exhiberi poterunt. Tum etiam succus plantaginis recenter extractus, necnon syrupus de papau. ad Vnc. j. cum puluere boli armeni, aut sanguinis

draconis.

Exteriùs verò admoueri poterunt fotus astringentites & roborãtes, ex corticibus granat. nucibus cupressi, calycibus glandium, balaustiis, acinis vuarum, & similibus in aqua fabrorum & vino rubro decoctis.

Vel sacculus rosis & balaustiis impletus, coquatur in vino rubro, & ventri calidè applicetur.

His etiam accedere possunt cerata & emplastra prædicta. Vel ad magis astringendum, fiat cataplasma ex pulueribus astringentibus, cum terebinthina & albuminibus ouorum, quod extendatur super stupas, & vnum applicetur vmbilico, alterum renibus calidè. Stupæ applicandæ vmbilico, madeant in vino; applicandæ renibus, in aceto.

Sequentia duo remedia pro secreto habentur, & fœtum certò retinere creduntur, si antequàm fœtus à cotyledonibus diuulsus fuerit, vsurpentur.

℞. Folia auri num. xij. spodij Drach. j. germina trium ouorum non subuentaneorum. Misceantur probè, donec aurum sit in minutissima diuisum. Posteà dissoluantur in dimidio cyatho vini albi, & detur manè per triduum.

Eodem tempore sequens cataplasma admoueatur.

℞. Thuris masculi puluerati ℥. ij. albumina ouorum num. v. Agitentur simul super prunas, semper mouendo ne concrescant. Addendo terebinthinam, ne nimis adhæreant. Postea stupis excipiantur, & quantum ferre poterit, calidissima vmbilico applicentur bis in die, manè & serò, per triduum prædictum.

CAPVT

CAPVT XVIII.

De partu difficili.

PArtus difficilis appellatur, qui debitas atque ordinarias naturæ leges non seruat, in eóque longius tempus insumitur, & dolores subitò vehementiores, aliaque symptomata grauiora eum comitantur.

Plures illius causæ assignari possunt, tum internæ, tum externæ. Internæ dependent vel à matre, vel ab vtero, vel à fœtu.

Ex parte matris partum difficillem reddere potest, debilitas totius corporis, vel natiua; vel propter ætatem, vt in iuuenculis, & vetulis; vel ob morbos quibus in grauiditate mulier afflicta fuit, aut adhuc affligitur. Ad hoc etiam conferre potest macies, & siccitas nimia totius corporis, vel pinguedo, & crassities vias vteri comprimens, & angustiores efficiens; ossium vterum ambientium mala conformatio, vt in claudicantibus, flatus intestina distendens; calculus, aut tumor præter naturam vesicam occupans, vterumque comprimens; & pulmonis, aliarúmque partium respirationi inseruientium praua constitutio, quia spiritus cohibitio ad fœtus exclusionem valdè necessaria est.

Ex parte vteri, varij illius morbi partum difficilem reddere possunt, vt tumores, vlcera, obstructiones, astrictiones, obturationes à causis præternaturalibus oriundæ.

Ex parte fœtus contingit partus difficilis, quando vitium aliquod in eo reperitur ratione substantiæ, quantitatis, figuræ, & illi adiunctorum.

Ratione substantiæ vitium in fœtu est, quando mortuus

tuus eſt, aut putrefactus, aut labe aliqua infectus, aut ab aliquo morbo debilitatus, vt nihil virium conferre poſſit ad ſuam excluſionem.

Ratione quantitatis fœtus partum non adiuuat, quæ vel continua eſt, vel diſcreta. Ratione quantitatis continuæ vitioſus eſt, ſi grandiori corpore, aut capite prædìtus ſit, vnde laborioſa excluſio ſequitur. Ratione quantitatis diſcretæ, vt quando plures ſunt in vtero; ſic partus gemellorum laborioſior vt plurimùm eſſe conſueuit.

Ratione figuræ ſeu ſitus in vtero, partus difficilis variis modis contingit; vt quando fœtus in pedes, aut manibus præuiis exire conatur; vel vnum tantùm pedem, aut manum alterutram exerit, vel duplicatus egredi conatur, nates aut ventrem ad vterum orificij offerens.

Ratione adiunctorum fœtus; contingit difficultas in partu, quando membranæ fœtum obuoluentes tenuiores ſunt, vt citiùs quàm par ſit, diſrumpantur; vnde ſequitur præcox aquarum effuſio, ſicque reſiccatum manet vteri orificium tempore excluſionis fœtus; vel quando craſſiores ſunt & denſiores, vt facilè à fœtu diſrumpi nequeant.

Externæ cauſæ dependent ex rebus neceſſariis, & contingentibus. Res neceſſariæ ſunt illæ quæ nonnaturales vulgò nominantur. Sic aër frigidus & ſiccus, & flatus Aquilonaris, parturientibus valdè infenſus eſt, quia totum corpus conſtringit, ſanguinem & ſpiritus ad interiora repellit, & infanti à repentibus illis locis exeunti valdè noxius eſt. Aër etiam feruidior ſpiritus diſſipat, & fœtus ac fœtæ vires exhaurit, inflammationem febrilem facilè inducit in corpore iam cacochymo & exagitato.

Alimenta

Alimenta cruda, aut concoctu difficilia, aut astringentia magnâ copiâ ante partum assumpta, difficilem eum reddere possunt, debilitato ventriculo, & constipatis viis communibus, quæ hîc maximè patere debent.

Somnolentia, & stupor, matris & fœtus impetum retardant, & naturam inualidam ostendunt.

Motus parturientis intempestiuus partum maximè retardat, cum illa, vbi opus est, stare, ambulare, decumbere, vel in sella obstetricis sedere renuit, vel importunè agitatur; vnde contingit fœtum, vel non posse exire secundùm debitam figuram, vel illam amittere ob matris motus præposteros.

Excretorum retentiones tempore partus, vt vrinæ vesicam distendentis, fæcum induratarum in recto intestino; & hæmorrhoides valdè tumentes, vteri ceruicem coarctant, & naturam à conatu parturiendi auertunt.

Ac denique animi pathemata vehementiora, vt timor, tristitia, iracundia, partus facilitatem plurimùm impedire possunt.

Ad res contingentes referuntur ictus, casus, vulnera, quæ partui plurimùm nocere possunt; tum etiam astantes, qui parturientem adiuuare debent, validæ nimirùm mulieres, & famulæ, quæ illam subleuent, & fulciant dum est ipso enixu, & præsertim obstetrix perita, quæ vniuersæ huic actioni præsidere debet. Si enim illa in officio suo errauerit, partus difficultatem inferre solet. Interdum enim obstetrices citiùs parturientes incitant ad conatus expulsionis, & spiritus cohibitionem, dum adhuc ligamenta fœtus vtero firmiter adhærent; vnde virium exolutio subsequitur, quæ postmodum in ipsa partus hora non sufficiunt. Imò verò dum obstetrices parturientibus præmaturè persuadent, tempus pariendi

ad

inſtare;ſit vt illæ omnes vires ad excernendum fœtum intendunt, & ſæpenumero vaſis violenter diuulſis, in non leue diſcrimen præcipitentur.

Cognoſcitur partus difficilis, tum ab ipſa parturiente, tum ab aſtantibus, & præcipuè ob obſtetrice. Ac primùm ſi longiori tempore maneat fœmina in laboribus partus, v. g. per duos, tres, quatuor, aut plures dies, cùm verè naturalis partus intra 24. horas perfici debeat. Deindè ſignum difficilis partus eſt, ſi dolores partus ſint languidi, & per longa interualla recurrant, & dolores ad dorſum potiùs, quàm versùs pudenda vergant. Cauſæ verò difficilis partus ex ipſarum parturientium relatu, & ipſa autopſia maiori ex parte dignoſcentur. Sic debilitas ægræ, macilentia, aut pinguedo nimia, ex habitu corporis deprehenditur. Morbi vteri propriis indiciis dignoſcuntur. Fœtus debilitas ex debili, & tarda motione dignoſcitur. Fœtus verò mortui ſigna capite ſequenti innoteſcent. Magnitudo fœtus ex parentum ſtatura colligi poteſt, præſertim cum vir magno corpore præditus, cum puſilla muliere coniunctus eſt. Quando verò hæc deficiunt, & matris conatus ſatis validus eſt, fœtúſque ſeſe commouendo, ſufficienter exitum affectat, partus tamen difficilis, ac laborioſus eſt; indicio eſt ſecundinam eſſe fortiorem, quæ non facilè diſrumpi valeat. Cuius rei coniecturam augebit, ſi aqua & humiditas in labore non profluit. Præpoſtera fœtus figura ab obſtetrice deprehenditur, & reliqua, vt dictum eſt, ipſa autopſia innoteſcunt.

Prognoſim quod attinet, Partus difficilis ex ſe periculoſus eſt, & in eo interdum mater, interdum fœtus, & interdum vterque extinguitur.

Si mulier quatuor diebus in partu laboret, vix fieri poteſt quin fœtus moriatur.

Affectus soporosi & conuulsiones in partu difficili superuenientes, sunt vtplurimùm lethales.

Sternutatio in partu difficili superueniens, bona, ex Hippocr. *in Aphorism.*

Ad curationem partus difficilis, primò omnes causæ quæ illum retardare valent, quantùm fieri poterit, auferendæ. Deindè partum adiuuantia remedia methodicè administranda.

Ac primùm vulgare est apud mulieres aquæ cinnamomi cochl.j.aut alterum exhibere. Vel ipse cinnamomi puluis cum pauco croco, vel confect. alkerm. ʒ.ß. cum iusculo propinari poterit. Tum etiam crocus solus ad ℈.ß. in singulis iusculis, aut singulis horis, cum modico vino sumptus vtilissimus est. Vel

♃. Olei amygd.dulc. & vini albi, ana ℥.ij. croci & cinnamomi,ana g̃.xij.confect.alkerm.Drach.sem.syrupi capillor.ven.℥.j.ß. Misce, fiat potio.

Si hæc non sufficiant, & validioribus agendum sit, sequens potio erit efficacissima, frequenti vsu à nobis comprobata.

♃. Dictamni cretii, aristoloch. vtriusque trochiscorum de myrrha, an.℈.ß. croci & cinam. ana gr.xij. confect.alkerm.Drach.sem.aquæ cinam.℥.ß. aquæ naphæ & artemisiæ,ana Vnc.j.sem. Fiat potio.

Inter efficaciora recensentur oleum succini, cinamomi, & extractum croci, quæ in exigua quantitare multum operantur; scilicet extractum croci ad gr.v. vel vj. oleum cinamomi ad gutt. iv. vel v. oleum succini ad gutt.xij. vel xv. cum vino, iusculo aut alio liquore.

Sternutatio partum accelerat,ex Hipp. *Aph.35.sect.5. Difficulter parienti superueniens sternutatio, bonum.* Illa prouocabitur puluere sequenti.

♃. Hellebori albi Drach.sem.piperis longi ℈.j. castorei

ſtorei ℥.v. Fiat puluis, qui inſuffletur in nares ad piſi magnitudinem.

Idem Hippocrates aliud præſcribit remedium *lib.1. de morbis mulierum*, quod ab omnibus ferè Autoribus eſt prætermiſſum. Illud autem eſt ſectio venæ inferioris, his verbis propoſita. *Si verò*, inquit, *prægnans multo tempore cohibeatur & parere non poſſit, ſed diebus pluribus ex partus dolore laboret: ſit autem iuuenis, & in vigore, & multo ſanguine referta, ſecare oportet venas in malleolis, & ſanguinem detrahere, virium reſpectu habito.* Quamuis à Practicis noſtris nunquàm in vſum reuocetur huiuſmodi remedium, & videatur maximè reformidandum, cùm in partu vires vnicè neceſſariæ ſint, quæ à venæ ſectione infringi poſſunt. Tamen ſi à plethora difficultas pariendi oriatur, quod innuere voluit Hippocr. cum dixit, *ſi mulier ſit iuuenis, & in vigore, & multo ſanguine referta*; non eſt dubium, quin maximè conferre poſſit, cùm venæ plurimo ſanguine refertæ omnes vias interiores anguſtiores efficere ſoleant. Vnde fit, vt in dolore nephritico ſimilis phlebotomia ſæpè miranda præſtet, & calculorum tum in renibus, tum in vreteribus contentorum, excluſionem facilitet.

Non ſolùm autem internis remediis propoſitis, ſed etiam externis, partus difficilis adiuuari poterit.

Obſtetrix itaque vterum parturientis frequenter inungat oleo lilior. amyd. dulc. ſem. lini & ſimilibus.

Tum etiam foueatur venter inferior decocto emolliente, ex rad. alth. lilior. fol. maluæ, violar. artemiſ. ſem. lini, fœnugr. flor. chamom. meliloti,

Clyſteres acres iniiciantur, quorum irritatione expultrix etiam vteri ſtimulabitur, & depleta inteſtina ampliorem locum vtero relinquent.

Vmbilicus inungatur oleo ſucciui. Quidam fel gallinæ nigræ laudant, eidem parti admotum.

In vſum etiam venire poſſunt ea, quæ proprietate ſpecifica partum iuuare creduntur; vt lapis aëtites, vel magnes, ſtyrax calamita, & reliqua coxis alligata.

Hartmannus oculos leporis, menſe Martio captos, laudat: qui ſtudioſè eximendi, ne comprimantur nimis, & cum pipere in orbe exſiccandi. Horum vnus ventri cum pipere ita alligetur, vt venter à pupilla tangatur, & fœtum, ſiue mortuum, ſiue viuum educet. Quo facto, mox amoueatur, ne vterum planè propellat. In mola etiam valere aſſerit.

Cauendum etiam eſt, ne puerpera gemmas in annulis aut alio loco geſtet, ſed omnes deponat; nam multæ ex iis, proprietate ſpecifica, fœtum retinere creduntur.

Si fœtus debilior videatur, reficiendus eſt tum roborantibus matri exhibitis, vt vino calente, confectione alkermes, aqua cinamomi; tum externis, vt cruſta panis, aut placentâ roſaceâ, puluere nucis moſchat. cinam. caryophyll. granor. kermes ſinapiſatâ, & aquâ imperiali, aut vino repente irrigatâ. Vel fruſtulo carnis veruecinæ parum aſſo ſupra craticulã, & aquâ roſaceâ, vel flor. arantior. irrigato; omento veruecis nuper mactati adhuc calente, & ſimilibus.

Si præpoſtero modo fœtus egredi incipiat, vt brachio vno aut pede primùm emiſſo, vel altero quopiam modo; obſtetrix nullo modo talem partum excipiat, ſed in vterum retrudat, & ad legitimam formam conuertat. Quod fiet puerperam in lecto ſupinam collocãdo, capite demiſſo & clunibus elatis. Poſteà ventrem ipſius verſùs præcordia blandè comprimendo, & in vterum fœtum ipſum compellendo. Poſtea verò obſtetrix alia forma exeundi occaſionem infanti miniſtret,

artificiosa manu procurans, vt faciem tergo matris obuertat, deinde nates & crura versùs matris vmbilicum eleuet, & ad legitimum partum acceleret.

Sublata omni partus spe, aut etiam matre iam morti proxima, nonnulli Autores ad sectionem Cæsaream accedunt, de qua Franciscus Rossetus elegantissimum edidit tractatum, vbi multis rationibus & exemplis conatur ostendere, illam posse aliquando succedere. Attamen quia hæc operatio est periculi & terroris plena, rarò aut nunquam tentanda est Medico prudenti, si nomini suo consulere voluerit.

CAPVT XIX.

De fœtu mortuo.

IN partu difficili ob magnos & diuturnos labores sæpè fœtus extinguitur; interdum etiam ante labores partus ex caussis præternaturalibus, quales sunt eæ quæ aborsum prouocare consueuerunt, eum mori contingit, & si nondum determinatum pariendi tempus attigerit, abortum facit; si verò ad illud tempus peruenerit, facit partum difficilem, quia ad legitimum & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, vt è carcere suo egrediatur.

Omnes igitur caussæ partum difficilem efficere valentes, si maiores & grauiores sint, fœtum extinguere possunt. In primis verò fœtus extingui solet, si adeò prepósterâ figurâ prodeat, vt nullo modo excludi possit, neque ab obstetrice, vel chirurgo extrahi, aut in meliorem situm conuerti. Cùm enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat, sic vt in istis conatibus, variisque motibus & cõpressionibus, interdũ mater

mater & fœtus, interdum mater ſola, & interdum fœtus ſolus moriatur. Admiratione dignum eſt, quod refert Fabricius Hildanus de duabus mulieribus ex partu laborioſo extinctis, in quibus vterus diſruptus inuentus eſt, & caput infantis in ventris capacitatem demiſſum. Vndè colligere eſt quantus ſit validi fœtus impetus ad ſui excluſionem moliendam.

Cognoſcitur fœtus mortuus, quando motus illius ceſſat, quem priùs in vtero aut mater ipſa ſentiebat, aut obſtetrix percipiebat admotâ manu, aut aliis rebus repentibus, & roborantibus, quibus illius vis ſopita ſolet exſuſcitari: maior ponderis ſenſus cum dolore abdomen infeſtat, quando fœmina de latere in latus ſeſe conuertit, fœtum ex vna parte in alteram inſtar lapidis dilabi percipit, ventris inferioris frigiditas tactu deprehenditur, extincto calore natiuo, & diſſipatis ſpiritibus, qui in fœtu continebantur; oculi redduntur concaui, & perturbati: facies, & labra pallent, partes extremæ frigidæ, ac liuidæ apparent: mammæ flaccidæ euadunt, ac tandem putreſcente fœtu, ichores fœtidi & ſanioſi ex vtero emanant; abdomen ob vapores eleuatos inflatur, teter odor, & graueolens ſpiritus, non ſolùm ex ore matris, ſed etiam à toto corpore exhalat. Si ante fœtum ſecundina excludatur, certiſſimum eſt fœtus in vtero mortui indicium.

Quod ad prognoſim ſpectat, periculoſiſſimus eſt fœtus in vtero mortuus, & niſi maturè excludatur, febres, lipothymias, ſopores, conuulſiones, & mortem inferre ſolet.

Aliquando tamen fœtus in vtero mortuus per longum tempus ſeruari poteſt, vt plurimis hiſtoriis à variis autoribus relatis conſtat, quas tanquàm raros caſus magno numero collegit Schenkius, & tranſcripſit Sennertus;

netrus, multarum mulierum, quæ fœtus in vtero mortui corrupti officula, per vterum, aluum, vesicam, & tumore in abdomine aperto excreuerunt.

Nos vnam vidimus, quæ omnia fœtus ossa per vmbilicum excreuit, & posteà coalescente vmbilico perfectè restituta est.

Curatio tota versatur in fœtus exclusione, vel extractione. Cùm enim maximum vitæ periculum immineat ex longiori fœtus mortui in vtero mora; quamprimùm ex signis propositis certò concluditur fœtum esse demortuum, ad illius exclusionem properandum est. Illa autem iisdem remediis promouetur, quæ ad iuuandum partum fuerunt proposita. Ex iis tamen fortiora & efficaciora eligenda sunt, quibus nonnulla maioris adhuc efficaciæ addi potuerunt in hunc modum.

℞. Fol. sabinæ siccor. rad. aristol. rot. trochisc. de myrrha, castorei, an. ℥. j. cinam ℥. ß. croci ℈. j. Misce, fiat puluis, de quo capiat ℥. j. cum aqua sabinæ. Vel

℞. dictamni cretici, sabinæ, boracis, an. ℥. j. myrræ, rad. asari, cinam. croci, an. ℥. ß. Misce, fiat puluis, dosis ℥. j. cum dicto aut simili liquore.

Interim admoueantur pudendo, pubi & perinæo fotus emollientes prædicti, addendo rad. bryoniæ, cucumeris agrestis, ireos Floren. aristol. rot. & flores genistæ.

Post fotum inungantur eædem partes vnguento de arthanita, vel sequenti.

℞. Aristol. rot. colocynth. & agarici, an. ℥. j. gummi ammoniaci in vino soluti, & fellis tauri, ana ℥. ij. olei cherini q. s. Fiat vnguentum.

Pessarium etiam in vulnam immittatur.

℞. Rad. aristol. rot. ireos, hellebori nigri, colocynth. myrrhæ, an. ℥. j. galbani, opopanacis, an. ℥. ß. Cum felle bouis, fiat pessarium. Vel

℞. Ammon. opopan. castor. serap. hellebori nigri staphis,

ſtaphis, ariſtol.rot.pulpæ colocynt. ſcam. an. ℈. j. euphorb. ʒ. j. Cum ſucco rutæ, cyclam. cucum. agr. & felle taurino fiat peſſarium.

Zacut. Luſit. *obſeru.* 154. *lib.* 2. *Prax. adm.* fœtum nonimeſtrem in vtero mortuum, & grauiſſima ſymptomata excitantem, excluſum fuiſſe teſtatur huius peſſarij vi, & balnei oleagini, cum decocto medicamentorum aperientium & vias dilatantium commixti.

Suffitus ex galbano, vel vngula aſinæ per infundibulum recipiatur.

Si res cunctetur diutiùs, vtile erit conſtantibus viribus, catharticum medicamentum exhibere; quo ſimul educuntur vitioſi humores, qui in hoc ſtatu facilè & citò colliguntur, & conſecutione quadam fœtus propellitur.

Angelus Sala in triumpho emeticorum, teſtatur ſe fœliciſſimo cum ſucceſſu pluries in hoc caſu exhibuiſſe mercurij vitæ ℥. iv. vel v. idque remedium potentiſſimè fœtum mortuum excludere & reliquis remediis prævalere. Quod tamen propter vehementem ſuam operationem, ſumma cautione & Medici prudentia indiget.

Si medicamentis diu tentata fœtus mortui eductio obtineri nequiuerit, ad Chirurgicam operationem veniendum eſt. Eâque fit, vel inſtrumentis, quemadmodùm à Paulo Ægineta deſcribitur; vel manus ſolius miniſterio, prout docetur à Carolo Stephano, Bauhino & aliis; quæ omnia à Schenkio & Sennerto diligenter tranſcripta ſunt.

CAPVT XX.

De secundina retenta.

IN partu naturali secundina vtplurimùm statim post fœtum excludi solet, aliquando tamen in vtero retinetur, vnde grauissimum imminet vitæ periculum.

Causæ istius retentionis internæ sunt, nimia tunicarum istarum densitas & crassities, propter quam vteri parietibus firmiùs adhærent, earumdem intumescentia, ab humorum affluxu qui in partu laborioso concitatur; virium exolutio ex partu laborioso facta, vt non sufficiant ad secundinarum exclusionem; & oris vteri occlusio post fœtum eiectum. Causæ verò externæ sunt aëris frigiditas, cuius vi secundina repellitur, & vteri orificium occluditur; odoramenta quædam, quibus vterus sursùm allici, vel exagitari potest; animi pathema graue, vt timor, vel terror subitò adueniens, morositas parturientis, quæ in eo situ permanere non vult, vel eos conatus præstare, qui ad hoc opus perficiendum requiruntur; infantis pondus nimium, quo ex improuiso vmbilicus disrumpitur, remanente intus secundinâ; & imperitæ obstetricis error, quæ vasa vmbilicalia citiùs resecuit, aut non tenuit sinistrâ manu, vt debebat: si enim dimittantur, retrahuntur ad vterum, & in eo cum secundinis latent, quæ earum extractioni inseruire debebant.

Diagnosis secundinæ in vtero retentæ per se facilis est; aliquando tamen frustulum illius separatur, & in vtero remanet, cuius notitia non est adeò facilis; cognosci tamen potest ex eo quòd vterus post partum adhuc in excernendo laborat, quamuis leuiores sint

illius conatus, doloris & caloris sensus in vtero percipitur, & post aliquot dies, teter ac cadauerosus halitus ab vtero exhalat.

Periculosissima est secundinæ retentio, & si per aliquot dies in vtero moretur, fœtum putredinem acquirit; vnde febris acuta, nausea, lipothymia, dispnœa, sudor diaphoreticus, extremorum frigiditas, hysterica suffocatio, epileptici insultus, & mors tandem subsequitur.

Hippocrates 2. *epidem.* exemplo vxoris cuiusdam cotiarij, innuit bonum esse, si sanies copiosa breui per pudendum effluat, spes enim est membranas illas putrefactas, vel marcore consumptas, sexto vel septimo die effluxuras.

Secundina retenta iisdem remedijs expellitur, quæ ad fœtum mortuum fuêre proposita, quibus addere licet nonnulla specifica ab Autoribus tradita.

Gesnerus & Augenius plurimùm laudant equi castrati testiculos, frustulatim incisos & in furno siccatos. Illorúmque pulueris datur, quantùm tribus digitis capi potest, cum iure pulli: idque si opus sit, bis aut ter repetatur.

Rulãdus olei iuniperi guttas xxx. fœliciter exhibuit.

Alij iubent puerperam dentibus cepam comprimere, succúmque deglutire; idque ter, quatérve dentibus in cepam adactis, succóque semper elicito ac deglutito, repetere: posteà vini calidi cyathum superbibere, vnde citò liberatur.

Forestus refert de obstetrice quadam, quæ à Iudæo Medico secretum sequens acceperat. Sumebat folia leuistici viridia, contundebat & succum exprimebat cum vino Rhenano optimo, eiúsque cyathum propinabat.

Angelus Sala mercurium vitæ commendat, vt in fœtus mortui eductione.

His addenda erunt sternutamenta, suffitus, fomenta, linimenta, aliâque tum externa, tum interna, suprà descripta in partu difficili.

Sequens decoctio à muliere quadam nostrate vsurpata miranda præstitit.

℞. Aceti rosac. ℔. viij. vel x. folior. lauri & baccarum eiusdem, ana M. iij. placentam rosaceam ex aqua distillata relictam, in frusta dissectam, num. j. Bulliant in lebete, & eo decocto lauentur diu coxæ & tibiæ calidè, ab inguinibus ad pedes vsque; ex eo vterus spontè apertus est, ac secundina decidit. Huic decocto commodè addi poterit myrrhæ & aristol. vtriusque, ana ℥. j.

Inter alia verò remedia multùm potest manus periti Chirurgi in vterum immissa, antequàm inflammatio, vel inflatio augeatur. Sic enim apprehensis secundinis & molliter circunductis, poterit illas extrahere, mulierémque à tot symptomatis & remediorum molestiis liberare.

Si nullo modo secundina educi potuerit, sed firmiter vtero hæreat, & in eo putrescat, suppurantia in vterum immittenda sunt, admixtis detergentibus, vt id quod putrefactum est sensim educatur. Ad id laudat Rondeletius vnguentum basilicum, præsertim si dissoluatur in decocto sequenti.

℞. Fol. maluæ cum rad. M. iij. rad. aristol. vtriusque, an. ʒ. vj. sem. lini & fœnugr. an. ℥. ß. violariæ M. j. florum chamom. & centaur. min. an. M. ß. Fiat decoctio in aqua, admiscendo, si magnâ suppuratione opus est, aliquid olei; si verò maiori detersione, vnguenti Ægyptiaci parùm.

CAPVT

CAPVT XXI.

De fluxu lochiorum immodico.

FLuxus lochiorum immodicus non ex quantitate, aut tempore durationis æſtimandus eſt; quia in diuerſis naturis, ætatibus, ac vitæ generibus, varius admodùm eſt; ſed ex difficili tolerantia, & virium deiectione, quæ ex eo contingit.

Cauſæ illius ſunt, vaſorum apertio nimia, vel laceratio in partu difficili, vel ſecundinarum violenta extractio; vel ſanguinis copia maior; quæ per totum geſtationis tempus in vteri venis collecta fuit, vel eiuſdem tenuitas, & acrimonia, quæ vaſorum oſcula nimium aperit, & naturam ad excretionem ſtimulat.

Cognoſcitur fluxus lochiorum immodicus ex viribus, vt dictum eſt, quæ exhauſtis ſpiritibus deiiciuntur; tum ſanguis grumoſus effluit; iiſque accedit cibi faſtidium, dolor in hypochondriis, cum ventris tenſione; pulſus debilis & frequens; viſus obtenebratio; aurium tinnitus, animi deliquium, & conuulſio.

Cum omne ſanguinis profluuium periculoſum ſit, ex eo quòd ſanguis eſt vitæ noſtræ theſaurus: ſic fluxus lochiorum immodicus magis periculoſus eſt propter labores partus prægreſſos, à quibus facta eſt virium reſolutio. Maius autem, vel minus adeſt periculum pro maiori vel minori ſanguinis effluxu, & ſymptomatis leuioribus, aut grauioribus, quæ illi ſuperueniunt; Vnde apud Hipp. *Aph.* 35. *ſect.* 5. *ſi muliebri profluuio conuulſio, aut animi deliquium ſuperueniat, malum.*

Curatio ſanguinis fluxus immodici in illius cohi-

 bitione

bitione tota versatur. Summa tamen cautio adhibenda est, ne quod per huiusmodi purgamenta excerni consueuit, intùs retineatur, & grauissimorum affectuum causa euadat. Atque adeò si affectus non vehementer vrgeat, à lenioribus incipiendum erit, ad potentiora, si opus fuerit, sensim progrediendo.

Ac primùm sanguinis impetus cohibendus est alimentis incrassantibus, vt panatellis, gelatinis, oryza, amylo, cum iusculis pedum vituli, pyris, cydoniis coctis, carnibus assis succo granatorum aspersis.

Cibus paulò copiosior exhibeatur, non tamen vnâ vice, sed potiùs frequenter, cùm hoc modo calor & spiritus, qui expulsionem in vtero adiuuant, ab vtero ad ventriculum auocentur, & vires instaurentur. Vitelli ouorum huic vsui conueniunt: nam & facilè coquuntur, & calorem ad ventriculum auocant.

Potus sit aqua ferrata, vel extinctionis auri, vel in qua parùm mastiches bullierit. Deindè sanguinem ad partes superiores reuellentia remedia vsurpanda sunt, vt frictiones & ligaturæ partium superiorum, cucurbitulæ sub mammis, & vtrique hypochondrio admotæ.

Vtile etiam est manus fouere in vino calente, in quo confectio alkermes vel theriaca dissoluta fuerit.

Tum etiam venter fasciâ mediocriter constringatur: quia hoc modo comprimuntur vasa, & fluxus immodicus impeditur.

Lumbis admoueantur lintea oxycrato madefacta, quibus sanguis in veua caua contentus temperatur, illiúsque motus inhibetur.

Si fluxus valdè immodicus sit, virésque deiiciat, vt vitæ periculum immineat; ad fortiora remedia confugiendum est. Et inter alia sequens potio vtplurimùm succedit.

℞. Aquar. plantag. naphæ & rosar. an. ℥. j. syrupi corallor. vel illius defectu, de rosis siccis ℥. j. salis prunellæ ʒ. j. sang. dracon. ℈. ß. Fiat potio.

Si diutiùs duret fluxio, puluis, vel opiata ad plures doses præscribi potest in hunc modum.

℞. Lapidis hæmatitis ℈. iv. pulu. boli armeni, coralli rubri, margarit. præpar. an. ʒ. j. sem. plantag. coriandri præpar. & granor. sumach, an. ℈. ij. Misce, fiat puluis tenuissimus, de quo capiat ʒ. j. cum decocto centinodiæ & syrupo cydoniorum.

℞. Conseruæ rosar. & rad. symphyti, an. ℥ j. boli armen. trochisc. de carabe & corall. an. ʒ. j. Cum syrupo corallor. vel de rosis siccis fiat opiata, de qua capiat ad magnitudinem castaneæ, superbibendo parùm aquæ potus ordinarij.

Exteriùs verò fotus & vnguentum vtiliter admouebuntur, quorum formula talis esse poterit.

℞. Summit. lentisci rubri, plantag. cupressi, oliuæ, & polygoni, ana M. j. rosar. rubr. P. ij. granor. myrti ℥. j. ß. nucum cupressi num. vj. corticum granat. P. ij. Coquantur in aqua chalybeata & vino rubro astringente, & colaturâ foueantur partes muliebres valdè tepidè & ferè subfrigidè.

℞. Vnguenti comitissæ ℥. ij. succi plantag. ℥. j. Agitentur simul, & fiat linimentum, applicandum post fotum.

Iniectio in vterum etiam potest fieri ex succo plantag. à Galeno laudato 5. *methodi*, vel decocto fotus prædicti.

Reliquis remediis non conferentibus, venæ sectio in cubito præsentaneum est remedium, si paulatim & per quædam interualla sanguis educatur; sic enim multas deploratas conualuisse experientia docuit.

Ac

Ac denique perseuerante affectu omnia remedia, quæ pro fluxu mensium immodico sunt descripta, hîc etiam conuenire poterunt.

Inter remedia autem pro fluxu mensium immodico proposita habentur cataplasmata, regioni pubis, & lumborum applicanda, quibus sequens addi poterit, fluxui præsertim lochiorum immodico maximè conueniens.

℞. Fuliginis camini purissimæ Vnc. viij. Subigatur cum aceto fortissimo, & fiat cataplasma renibus applicandum.

De somno peculiariter hîc annotandum, dum sanguis copiosè effluit, eum esse penitus arcendum. Multæ enim ex eo de medio tolluntur, quia calor ad interiora retractus maiorem fluxum efficit. Et si aliquando is concedendus sit, aliquis ex ministris semper adesse debet, qui ægrotantis pulsum & respirationem obseruet.

Denique si grumi sanguinis in vtero subsistant, ibique dolorem & tensionem excitent; danda opera, vt maturè educantur, ne putredinem contrahentes, tetros vapores transmittant ad cerebrum & cor, febrémque concitent. Ideò puerpera, si vires ferant, leui deambulatione vti debet, vel erecta aliquandiu stare, aut in sella perforata sedere, quasi vellet deiicere. Quod si non sufficiat, decocto hordei tepido cum pauco oxymelite, vel melle rosaceo in vterum iniecto dissoluendi sunt. Cautè tamen hic agendum est, ne dum grumi educuntur, sanguis de nouo concitetur.

CAPVT

CAPVT XXII.

De ſuppreſſione lochiorum.

BOnus ac fœlix puerperij ſucceſſus ex conuenienti lochiorum effluxu præcipuè dependet, quādoquidem impuritates, quæ per nouem geſtationis menſes in venis vteri, ac toto corpore colligūtur, per iſtas euacuationes expurgari ſolent. Si verò illæ ſupprimantur, aut imminuantur, infinita mala & pericula inde oriuntur, nempè febres acutæ, phrenitides, maniæ, melancholiæ, anginæ, pleuritides, peripneumoniæ, vteri inflammationes, & alij tumores vtplurimùm maligni.

Cauſæ iſtius ſuppreſſionis aut imminutionis ſunt, ſanguinis craſſities, vaſorum anguſtia, vel obſtructio, quæ liberum effluxum impediunt; aër frigidus incautè in vtero ſuſceptus, quia vaſorum orificia conſtringit, refrigeratio pedum, & aquæ frigidæ potus, metus, terror, triſtitia, & alia animi pathemata, quæ ſanguinem ab vtero auertunt.

Diagnoſis iſtius ſuppreſſionis per ſe manifeſta eſt. Imminutio verò ex quantitate ſanguinis effluentis deſumenda non eſt, quandoquidem mulieres aliæ plus, aliæ minus ſanguinis ſuperflui habent. Sed integra illius cognitio ex ſymptomatis ſuperuenientibus elicitur, qualia ſunt, ventris intumeſcentia, dolor imum ventrem, lumbos, & inguina occupans; faciei rubor, ſpirandi difficultas, oculorum perturbatio, rigores, febres, animi deliquia, & alia ſymptomata ſupra enumerata.

Prognoſis elicitur ex ſymptomatis propoſitis, quæ huic affectui ſuperuenire diximus: cùm enim maiori parte periculoſa ſint, cauſam etiam eorum valde periculoſam arguunt.

A prædicto periculo liberantur puerperæ, si quædam alia euacuatio fiat, quæ lochiorum vicem aliqua saltem ex parte supplere valeat, vt hæmorrhagia narium, aut hæmorrhoidum: vrinæ profusio cum fuliginoso sedimento, aut sudor copiosus. Aut si post aliquot dies ex vtero liuida, nigra, & graueolentia effluere incipiant. Metuendum tamen est, ne ex corrupto sanguine vlcera in vtero excitentur.

Curatio suppressionis lochiorum, in eorum prouocatione tota consistit, eáque molienda est remediis, quæ sanguinem ad inferiora prouocant, & vteri vasa aperiunt.

Ac primùm clysteres emollientes, laxantes, & aperientes iniiciendi sunt, in hunc modum compositi.

℞. Rad. althææ & lilior. ana Vnc. j. aristol. vtriusque, an. Drach. iij. fol. maluæ, althææ, parietar. mercurial. ana M. j. sem. lini & fœnugr. ana Vnc. sem. flor. chamom. & sambuci, ana P. ij. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue olei aneth. & lilior. ana Vnc. j. hieræ simpl. ℥. sem. vnguenti de arthanita Drach. j. Misce, fiat clyster.

Frictiones fiant in cruribus, deorsum versus; ligaturæ dolorificæ digitorum pedis. Cucurbitulæ admoueantur inguinibus & coxis, & nonnullæ scarificentur.

Si hæc non sufficiant, aperiantur venæ poplitis aut vtriusque cruris; vel etiam hæmorrhoidum, si natura eò vergere videatur.

Si febris excitetur ex lochiorum suppressione, venæ sectio in brachio celebranda est, vt in morbis puerperarum dicetur.

Fotus sequens ventri inferiori & pudendo admoueatur.

℞. Rad. althææ, lilior. bryon. angelic. & aristol. vtriusque, an. Vnc. j. fol. mercurial. artemis. pulegij, sabinæ, calament. ana. M. j. sem. lini & fœnugr. an. Vnc. j. flor. chamom.

chamom. melil. sambuci, tanaceti, ana P.j. Contundantur & incidantur vt artis est, & imponantur duobus sacculis, qui decoquantur in aqua fontis, & applicentur calidè vicissim.

Post fotum inungantur dictæ partes oleo lilior. amygdal. dulc. & sesamino, addito croco.

His etiam addi possunt pessaria & suffumigia, in suppressione mensium proposita, à mitioribus incipiendo.

Per os exhibeatur decoctum rad. aperitiuarum, cinam. & cicerum rubrorum cum pauco croco. Vel

♃. Radic. aperitiu. ana Drach. ij. fol. betonic. endiu. capill. ven. ana M.j. schœnanth. P.j. sem. anisi & fœnic. ana ℈.j. cicerum rubr. cochl.j. Coquantur ad ℔ j. sem. Colaturæ adde aquæ cinam. Drach. ij. syrup. de 5. rad. ℥. iij. Dentur ℥. iv. bis in die.

Antequàm febris augeatur, exhibere aliquando licet trochisc. de myrrha Drach. j. cum vino albo vel aqua fœniculi.

Forestus etiam præsente febre, sequenti vtitur decocto.

♃. Hordei mund. M.j. glycyrrh. ras. ℥. sem. schœnanthi Drach. j. sem. Coquantur ad lib. j. pro iij. dosibus.

Debilioribus verò schœnanthi Drach. j. in iure pulli bullire iubet, & exhibet.

Purgatio etiam conuenire potest, septem vel nouem diebus à partu, ex infusione rhab. agaric. aut sennæ; vel cum iusculo laxante ex herbis, ac rad. aperientibus cum senna parato; vel cum mannæ Vnc. j. sem. in iusculo dissolutæ.

CAPVT

CAPVT. XXIII.

De torminibus à partu.

TOrmina puerperis adeò frequenter contingunt, vt pauciſſimæ ab iis immunes ſint. Attamen horum dolorum ratione, Medicorum opem implorare non ſolent, quia intra biduum, aut triduum ceſſant. Si quando tamen acerbiores ſint, aut diutiùs perſeuerent, Medicos vocare coguntur, qui antequam remedia præſcribant, eorum cauſas perluſtrare tenentur.

Cauſæ igitur præcipuæ torminum, & dolorum, qui à partu contingere ſolent, ſunt ſanguinis copia, craſſities, acrimonia, & vaſorum anguſtia. Cùm enim venæ vteri per nouem menſes ab ordinaria ſanguinis excretione ceſſarint, & ille intereà magnâ copiâ congeſtus fuerit, nec non diuturniori mora craſſitiem, & acrimoniam adeptus; dum per anguſtas vias tranſit, dolores parit, qui per interualla recurrunt, quoties vterus nouam ſanguinis excretionem molitur, eaque peracta ceſſant, donec iterum alius ſanguis egredi conetur.

Fiunt etiam interdùm huiuſmodi tormina à flatibus, aut frigore in vterum ſuſcepto, ſed minus frequenter.

Diſtinguuntur hi dolores ab aliis qui ventrem infeſtare ſolent, ex continuitate, & interuallis, quæ excretiones ſanguinis interpolatas ſequuntur. Et ipſæ mulieres eos facilè diſtingunt.

Sanguis craſſior in grumos facilè concreſcit; tenuior verò ex tenuitate, & colore viuido, aut ſubflauo cognoſcitur.

Si à flatu oriatur dolor, ille magis vagus eſt, & plures ventris partes occupat, neque ſequitur excretio-

num ſanguinis interualla. Si aër frigidus in vterum admiſſus fuerit, ex iis quæ circa ægram acta ſunt deprehendi poterit.

Periculoſi non ſunt huiuſmodi dolores, ſed plerumque maximè moleſti. Ideò quamprimùm tollendi aut demulcendi ſaltem.

Curatio huiuſmodi torminum eò dirigenda eſt, vt vaſa vteri laxentur, ſanguinis craſſitie, attenuetur, acrimonia temperetur. Quæ omnia ſequentibus præſidiis obtineri poterunt.

Ac primùm puerperæ venter faſciâ leniter conſtringatur, vt vterus ſubſideat, neque hûc illûc commoueri poſſit, vt à partu non raro, propter ſubitam euacuationem ſolet contingere.

Deinde olei amygdal. dulc. recenter extracti Vnc. iij. cum ſyrupi violacei Vnc. j. ſem. vel vini hippocratici Vnc. ij. exhibeantur.

Clyſteres iniiciantur ex lacte cum ſaccharo & vitellis ouorum.

Vel parari poſſunt ex decocto flor. chamæm. & artemiſiæ cum iure pulli, addendo oleum liliorum & vitellos ouorum.

Inungatur venter oleis carminantibus & aperientibus, vt oleo anethino, rutaceo, iaſmino, vel ſequenti magnæ efficaciæ, quod ad hunc vſum tempore idoneo componi debet, & in officinis aſſeruari.

℞. Rad. ariſtol. rot. iridis & pœoniæ, an. ℥. j. cyperi. ℥. ß. folior. ſiccor. artimis. matricar. origani, calamenti, pulegij, dictamni cretici, abſinth. ſabinæ, rutæ, betonicæ, ſaluiæ, an. M. j. flor. anthos, ſtœchados, lauendulæ, chamom. anethi, hyperici, ſambuci, ana M. ß. granor. lauri & iuniperi, an. ℥. ß. cumini, ſem. rutæ, pœon. dauci & agni caſti, an. ʒ. iij. caryophyl. nuc. moſchat. cinam. zinzib. ana ʒ. ij. ſtyrac. & myrrhæ, an. Vnc. j. Omnia con-

 cuſa

tula & incisa misceantur, & macerentur in olei veteris ℔.vj. addendo vini albi parùm. Et ponantur in vase fictili benè clauso, spatio vnius hebdomadæ, & fiat ebullitio supra cineres calidos, spatio quatuor, aut quinque horarum; & posteà exprimatur oleum, ac recōdatur ad vsum. Si non habeatur paratum vrgente necessitate, bulliant simplicia dicta in æquis partibus olei & vini albi ad vini consumptionem, posteà exprimatur oleum.

Fotus etiam fieri potest ex decocto artemisiæ, matricariæ, melissæ, fol. lauri, calament. sem. dauci, cumini, carui, flor. cheiri & chamomillæ, in aqua & vino albo vel lacte parato. Vel sequens cataplasma admoueatur.

℞. Cepas in aqua bene coctas num.iij.vel iv. Contundantur in mortario, addendo sem. lini & cumini contusor. an.M.j.flor.chamom.tantundem, farinæ hordei q.s. vt fiat cataplasma. Et si opus sit, adde parùm aquæ, in qua cepæ decoctæ fuerint. Extendatur super linteum, & vmbilico calidè applicetur.

Vtile etiam est pelle veruecinâ ventrem munire cùm adhuc calet, & recens detracta est. Huius enim calor nostro affinis, doloris causam concoquit & mitificat; tum etiam impedit, ne cutis abdominis contrahatur in rugas.

Per os verò sequentia exhiberi possunt.

Sem. dauci puluerat. Drach.j.vini albi Vnc.iij.Misce, detur calidè bis in die. Vel

℞. Nucis moschat.anisi, cinam.an.℈.j. Misce, fiat pulvis, detur cum vino albo. Vel olei nucis moschat. ℈.j.cum iusculo exhibeatur. Vel

℞. Nucleorum dactylorum & persicorum, an.ʒ.sem. nucis moschat. ℈.iiij. puluer. diamarg.calidi Drach.ij. anisi ʒ.j.acinam.℈.ij.croci ℈.ß sacchari ad pōdus omnium. Fiat puluis tenuissimus, cuius dentur ʒ.ij.cum vino albo, bis aut ter in die, si vrgeant dolores.

Forestus

Forestus decoctum flor.chamom.in cereuisia,vel decoctum artemisiæ & chamæm. in iure pulli propinauit fœlici successu.

Præstat mox à partu ius galli veteris tribus diebus summo manè,ieiuno stomacho,porrigere cum modico cinnamomi & croci.

Sequens puluis, statim post partum sumptus, à torminibus mirè præseruat. Ita vt si primiparæ exhibeatur, in sequentibus partubus nullomodo à dictis doloribus torqueri credatur.

℞.Rad.consolidæ maior.exsiccatæ ʒ.j.nucleor.persicor.& nucis mosch. ana ℈.ij.succini ʒ.ß. ambræ grisea ℈.ß.Fiat puluis,de quo capiat ʒ.j.cum vino albo;& si febris adfuerit,cum iusculo.

Pro potu ordinario vtatur ægra decocto artemisiæ & cinamomi.

Si à biliosis & acribus humoribus tormina generentur, eodem ferè modo curantur, quo dolor colicus à bile. E.g.

℞.Syrupi violac.borrag.an.℥.j.mucil.de sem. cydoniorum aquâ viol. extract. ℥.sem. aquæ borrag.scorzoneræ, an.℥.iij.Misce,fiat iulep.pro ij.dosibus.Vel

℞.Ol.amygdalar. dulc. ℥.ij. syrup. violac.℥ j.aquæ borrag.℥.ß. Misce, pro vno haustu.

Externa quoque medicamenta vias laxantia & emollientia adhibeantur, quæ eâdem operâ dolorem sedant.

Enixas post partum sæpè dolor exercet in inguine, ex vtero in illo conglobato. Curatur admouendo vmbilico emplastr.ex galbano & assa fœtida,in cuius medio grana aliquot moschi ponantur.

CAPVT XXIV.

De morbis acutis puerperarum.

QVod suprà de morbis acutis prægnantium diximus, id nunc de morbis acutis puerperarum possumus repetere, non aliam scilicet habere essentiam, aliámve diagnosim, ac dum non puerperas, ac etiam viros obsident. Vt hîc peculiarem eorum theoriam proponere non opus sit, quæ ex propriis capitibus facilè desumi poterit.

Illi autem morbi acuti vtplurimùm sunt febres, continuæ; tùm essentiales, vt synochus putrida, tertiana continua, & reliquæ; tum symptomaticæ quæ inflammationes internas, vt pleuritidem, peripneumoniam, hepatitidem, phrenitidem, & alias comitantur.

Est tamen peculiaris febris species, quæ omnibus propemodùm puerperis contingit, *febris lactis* vulgò à mulieribus nominata, eáque circa tertium, aut quartum puerperij diem accidere solet, cum lac in mammis copiosiùs generari incipit; oriturque ex sanguinis ab vtero ad mammas refluxu, eiusdémque motu & agitatione. Quæ quidem febris inter ephemeras plurium dierum recensetur, neque vllis indiget remediis, quia intra triduum, vel quatriduum, nempè circa nonum diem sudore soluitur. Distinguitur à putridis, quòd ferè circa quartum diem inuadit, mammæ lacte repleri incipiunt, & duritie, dolore, ac calore affici; cum dorsi, & scapularum grauitate & calore, tum puerperia rectè fluunt, quod in putridis rarissimè contingit.

Febres autem putridæ puerperis superuenientes à tribus causis oriuntur; nempè lochiorum suppressione,

ne, aut imminutione, prauorum humorum congerie gestationis tempore cumulata, ac in partu agitata; aut diætæ erroribus. Nonnulli addunt fluxum lochiorum immodicum, qui potiùs signum est latentis cacochymiæ febrem excitantis, illius verò causa propria esse non potest.

In suppressione lochiorum sanguis, & vitiosi humores qui per gestationis decursum cumulati sunt, ad venas maiores regurgitant, ibique putrescunt, & interdùm ad hepar, lienem, aliásque partes feruntur, in iisque inflammationes concitant. Aut si in venis vteri morentur, putredinem concipiunt, atque ita febrem pariunt, etiam in iis fœminis, quæ anteà inculpata valetudine frui videbantur.

Si verò ritè fluentibus lochiis febris oriatur, illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus prouenit. Praui humores ex partus laboribus, ac doloribus agitati, calorem, & putredinem facilè concipiunt, febrémque excitant. Diætæ errores variis modis contingere possunt. Ac primùm in victu, in quo puerperæ plurimùm peccare solent, pluribus & copiosis ferculis sese ingurgitantes, quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aëri sese imprudenter exponunt, præcipuè vrgente febre ex lacte, quæ per sudores, & diaphoresim solui consueuit. A frigore autem ambiente incautè admisso, diaphoresis impeditur, vnde fit vt febris illa, quæ per se salutaris erat, & paucis diebus cessatura, in putridam periculosam mutetur.

Est & alia causa satis frequens febris puerperarum, cum videlicèt secundinæ integræ non excluduntur, sed quædam illius portio intùs remanet. Id potissimùm cōtingit in hepate vterino, cuius portio interdum vtero

annexa relinquitur; eáque putrescit; vnde lochia virescentia, malè olentia, & cadauerosa promanant; & nisi intra paucos dies ab vtero separetur & excludatur, in maximum vitæ discrimen ægrotantem præcipitat, cùm ipsi vtero sphacelismum inducere valeat.

Si sanguinis grumi, vel aliud quid præternaturale, post partum in vteri cauitate remanserit; illud inde dignosci potest, quòd ceruix vteri mollis, & aperta remanet, nec internum illius orificium clauditur, neque sursùm vterus retrahitur: cùm omnibus ritè se habentibus post partum, vterus sursùm trahatur, illiusque ceruix, atque orificium breui tempore claudatur. Huius rei experimentũ proponitur ab Haruæo tractatu de partu; de muliere, quæ febre maligna, cum summa virium iactura laborans abortiuit; & post exclusionem fœtus integri, atque incorrupti; prostratis tamen viribus, cum pulsu vermiculante, & sudoribus frigidis, moribunda videbatur. Ipse vero vterum explorans, eius orificium laxum, molle, & patentissimum deprehendit vnà cum malè olentibus lochiis: & digitis immissis molam, oui anserini magnitudine, foraminibusque aliquot (atram, viscidam, & fœtentem putrilaginem in se habentibus) præditam extraxit, statimque inde à prædictis symptomatis liberata est, & breui conualuit.

Contingit etiam in nonnullis, orificium vteri statim à partu adeò constringi, vt detentus intra vterum sanguis subitò grumescens, & putrefactus, sæuissima inducat symptomata, cúmque nullâ arte exitus ei parari possit, præsentaneam mortem inferat. Refert tamen Haruæus loco citato historiã mulieris à se curatæ, cùm tali affectu laboraret. Pudendi labra tumida erant, & feruida; orificium vteri durum, & clausum. Ipse verò instrumento ferreo immisso per vim aliquantulùm aperuit, vt iniectionem per siphunculũ admitteret: indéque

grumescens,

grumescens, ater fœtidusque sanguis ad libras aliquot effluxit, cum præsenti ægræ leuamine.

Prognosis harum febrium in eo tantùm differt à prognosi similium febrium, quæ non puerperis, contingunt, quod ex laboribus partus vires sunt magis deiectæ; & ex suppressione lochiorum, maior est in venis humorum redundantia; & vtrinque maius impendet periculum.

Ad prognosim etiam facit, & crises imprimis præuidendas, celebris illa quæstio, an computatio dierum morbi debeat fieri à principio morbi, an à die partus. Cuius decisio paucis stabilienda est in hunc modum. Si partus fuerit naturalis, nullis symptomatis grauibus comitatus; & lochia optimè procedant, febris verò post aliquot dies accedat: computatio non debet fieri à die partus, sed à die febris, quæ ab aliqua alia causa, eaque præternaturali, fuit concitata: nempè humoribus prauis intùs latentibus, vel ab aliqua causâ externa. Si verò partus fuerit difficilis, & præternaturalis, febris verò post tres aut quatuor dies oriatur; computandum est à die partus; quia tunc cœpit totius corporis œconomia euerti, humorumque perturbatio fieri, quam deinceps febris consequitur. Si in grauibus vulneribus, capitis præsertim, licet febris non inuadat, nisi post quartum, vel quintum diem; computatio tamen fieri solet à die accepti vulneris; quia tunc temporis humores commoueri cœperunt, & ad febrem disponi.

Curatio istarum febrium ab aliarum curationibus non differt, nisi circa magna remedia, venæ sectionem scilicet & purgationem, in quarum administratione non exigua est difficultas, quam tamen nos breuiter diluere conabimur.

Quod ad venæ sectionem spectat, in acutis puerpe-

rarum affectibus celebrandam, tanta est Autorum dissensio, propter pugnantes inuicem indicationes, vt vix duo reperiantur, qui in eamdem omninò sententiam coëant Nos eam quæ ad sapientiorum mentem magis accedit, & in vsu practico fœliciùs succedit, omissis ambagibus, sequentibus theorematis hîc proponemus.

Morbus acutus puerperam aggreditur, vel in principio puerperij, vel in medio, vel in fine.

Si contingat in principio, & mulier copiosè purgetur, nulla alia tentanda est sanguinis euacuatio, quàm quæ à natura rectè & conuenienter operante dirigitur. Si verò lochiorum expurgatio supprimatur, aut minuatur, secentur venæ inferiores, & copiosè sanguis mittatur, quoniam tunc temporis copiosa esse debet, ex præscripto naturæ, lochiorum euacuatio.

Si medio tempore morbus acutus superueniat, duo consideranda sunt. Vnum, an materia morbifica in vno loco particulari contineatur & conculcetur; aut sit per venas dispersa. Alterum, an mulier conuenienti expurgetur mensurâ vel, non. Si morbus fiat à materia sparsa, vt in febribus; & mulier non perfectè purgetur, venæ inferiores aperiendæ sunt: quia & materia morbifica minuetur, & naturalis fluxus prouocabitur. Si verò mulier sufficienter expurgetur, morbúsque inualescat, nec euacuatio naturalis morbo satisfaciat: venæ inferiores etiam aperiendæ sunt, tantúmque detrahendum, vt ex duabus euacuationibus perficiatur, quod morbus exigit, vt docuit Galen. 9. *meth. cap.* 5.

Si febris admodùm intensa, magnumque incendium adfuerit, id fiat quod in morbo à materia in loco particulari conculcata & putrescente agendum esse iam dicturi sumus.

In morbo acuto particulari, vt pleuritide, peripneumonia, angina, & similibus, aduertendum est, an fluxio tantùm

tantùm fieri incipiat, ita vt morbus sit tantum imminens, vel incipiens, & perexigua sanguinis quantitas in parte collecta sit. Tunc enim venæ inferiores aperiendæ sunt, vt reuulsione factâ ad opposita distantissima præposterus ille humorum motus inhibeatur. Si verò iam bona ex parte fluxio facta sit, & inflammatio genita, eáque valdè vrgeat, siue mulier expurgetur sufficienter, siue non; statim venæ superiores aperiendæ sunt è directo partis affectæ, quia talis euacuatio à parte affecta sanguinem educit. At si venæ inferiores aperiantur, quæ nec proximæ sunt parti affectæ, nec ab ea euacuare possunt; & virtus ab euacuatione labefactabitur, & materia in loco particulari conculcata non minuetur. Atque ita vel totum ferè sanguinem educes, ad reuellendam materiam morbificam à parte affecta; vel priùs mulier à morbo perimetur, quàm facta fuerit reuulsio sufficiens. Neque metuendum est, misso sanguine à venis superioribus, ne retrahatur sanguis ab vtero, quia in illis casibus partes superiores sanguine abundant. Et quamuis multus extrahatur, non ita inaniuntur venæ, vt aliunde nouum sanguinem attrahere cogantur. Ad maiorem tamen cautelam, non erit inutile, antequam sanguis mittatur, frictiones celebrare in cruribus, & consequenter ligaturas dolorificas facere in medio ipsorum, quæ detineantur donec missus fuerit sanguis, & paulò post venæ sectionem soluantur; ac subinde cucurbitulas iisdem partibus applicare, vel saltem frictiones repetere. Hinc habere poterimus materiæ peccantis eductionem, & naturalis fluxus conseruationem.

Idem faciendum est in febribus ardentibus & vehementibus. Quia licet materia sit sparsa, attamen incendium tantum est circa cor & viscera, vt minoris & longinquæ venæ apertione non ita extingui possit, sicut

proximæ & maioris, qualis est basilica.

Hæc curandi methodus, non solùm in puerperis, sed etiam in reliquis mulieribus morbo acuto correptis, & menstruas purgationes patientibus obseruari potest.

Si in fine puerperij morbus acutus inciderit, idem agendum est vt in medio; iisdem conditionibus obseruatis; hoc animaduerso, vt quò magis distat mulier à principio, eò tutiùs venæ superiores aperiri valeant; quò autem illa vicinior est, etiam medio tempore, id ipsum maiori cum præmeditatione exequamur. Et si morbus non instet, neque vrgeat illius acuties, ac naturalis expurgatio copiosa fuerit, prorsùs abstineamus. Si verò purgatio fuerit imminuta, venas inferiores, ad supplementum debitæ quantitatis, secabimus. Si tamen oppositum contigerit, seruetur id, quod vrgente acuto morbo agendum esse diximus.

Purgationis verò vsus in puerperis morbo acuto correptis, sequentibus concludetur theorematis.

Dum lochia naturaliter profluunt, nunquam purgatio administranda est; periculum enim est, ne ab opere suo natura diuertatur.

Si verò puerperia præter naturam se habeant, considerandum est, an quantitate peccent, vel qualitate.

Si quantitate peccauerint, eáque imminutâ; & mulier vel omnino nihil, vel insufficienter purgetur: postquàm omnia remedia promouendis huiusmodi purgamentis idonea, frustra vsurpata sunt; & materia morbifica concocta apparet, transactis octo, decem, vel duodecim diebus à partu, secundùm maiorem vel minorem morbi vrgentiam, leuiori pharmaco purgatio institui poterit, à vehementioribus prorsùs abstinendo.

Si lochia qualitate peccent, ita vt fluxio albida, vel alterius coloris non naturalis prodierit, coctâ existente materia

materiâ, vltimo puerperij tempore tutò purgatio administrabitur.

In genere autem hoc perpetuò obſeruandum, quò longiùs puerpera diſtat à die partus, eò tutiùs medicamentum purgans poſſe adminiſtrari, & contrà. Nam experientia docuit, mulieres purgamentorum ſuppreſſione laborantes, ſi poſt ſeptimum, aut nonum diem alui fluxu corripiantur, vtplurimùm liberari. Si verò primis diebus, videlicet ſecundo, tertiò vel quarto diarrhœa acciderit, vtplurimùm interire.

Atque ita (Deo ſit laus & honos) affectuum muliebrium curationes abſolutæ ſunt.

PRAXEOS

PRAXEOS MEDICÆ LIBER XVI.

De affectibus Articulorum, & Rheumatismo.

PRÆFATIO.

LICET *omnes articulorum affectus ab iisdem causis dependeant, & ratione tantùm loci affecti inter se differant, iisdémque remediis curari soleant; nonnulla tamen reperitur differentia inter ischiadem, & aliorum articulorum dolores, ob partium ischij articulationem componentium structuram & amplitudinem; cuius ratione quandam in nonnullis remediis diuersitatem obtinet: ideò seorsim de dolore ischiadico agere constituimus.*

stituimus. Et quia rheumatismus cum arthritide magnam habet affinitatem, illius ideò expositionem hoc in loco subnectere visum est. Atque adeò liber iste tribus absoluetur capitibus; quorum primum erit de arthritide; secundum de dolore ischiadico; tertium de rheumatismo.

CAPVT PRIMVM.

De Arthritide.

ARthritis est dolor articulorum ex interuallis ferè inuadens, ab humorum influxu excitatus.

Partes dolore affectæ sunt membranæ, tendines, nerui, omnésque partes neruosæ articulis vicinæ, quæ ab humore in eas influente distenduntur, vel ab eiusdem acrimonia punguntur & vellicantur. Ligamenta verò ab ossibus oriunda sensus expertia sunt. Raro autem humores arthritidem efficientes in ipsas articulorum cauitates influunt, nec nisi in affectu diutissimè perseuerante, & vbi ampliores sunt cauitates, vt in dolore ischiadico diuturno, in quo nonnunquam os femoris excidit, laxatis ligamentis, aliisque partibus articulum connectentibus; & tunc articuli cauitas mucosâ pituitâ repletur, vt est apud Hippocr. *Aph.59. sect.6.*

Quæritur hoc in loco, cur ab humoribus in partes neruosas & membranosas influentibus, eásque distendentibus aut vellicantibus, non fiat conuulsio. Respondemus, partes, quæ in arthritide magis afficiuntur, esse membranosas, quæ cùm motui nullo modo inseruiant, conuulsionem efficere non possunt

quantumuis

quantumuis distendantur, aut vellicentur. Licèt autem tendines & nerui motui dicati etiam dolore afficiantur, conuulsionem tamen non pariunt; quia vt fiat conuulsio, debent musculi retrahi versùs suum principium, & illa retractio debet fieri per contractionem neruorum, qui in eos inseruntur; quando verò à musculis egressi sunt, aut ad extremitatem eorum peruenerunt, licèt distendantur, musculos contrahere non possunt.

Quatuor arthritidis differentiæ ab authoribus vulgò constituuntur, ex diuersis articulis affectis repetitæ; chiragra, cùm manum dolor occupat; ischias, cum coxendicem inuadit; gonagra, cùm genua: & podagra, cùm pedes huiusmodi dolore afficiuntur. Reliquorum verò articulorum dolores generico arthritidis nomine donantur: licèt Paræus propria iis nomina imposuerit, à partibus affectis desumpta; dolorem in maxillæ articulis residentem, syagonagram appellans; in ceruice, trachelagram; in spina dorsi, rachysagram; in humero, homagram; in cubito, pechyagram. Sed istæ nomenclaturæ in vsum medicum relatæ non fuerunt. Ideò sufficit aliarum partium dolores ad commune, & genericum arthritidis nomen referre.

Aliæ prætereà dantur arthritidis differentiæ, quòd alia sit generalis, omnes aut saltem plurimos corporis articulos occupans; alia particularis, vni tantùm articulo inhærens: alia insita, & congenita, à parentibus hæreditario iure contracta; alia aduentitia, à causis externis & erroribus in victu commissis inducta.

Humores autem arthritidem efficientes, non solùm in articulos, sed etiam interdum in alias partes, vt caput, dentes, latera; imò & partes internas, vt iecur

&

& lienem, influere possunt, in iisque varios dolores excitare, qui tamen arthritici dicendi non sunt, quamuis à materia arthritidem efficiente generentur.

Omnes autem dolores articulos occupantes arthritidis nomen non merentur; fiunt enim interdùm tumores in articulis, præcipuè in genibus, à quibus etiam dolores excitantur, ab humoribus crassis, pituitosis & melancholicis profecti, & diutissimè perseuerantes, qui ad dolores arthritico, non referuntur, sed diuersam omninò naturam sortiuntur. Quæ diuersitas ex peculiaribus arthritidis characteribus in diagnosi describendis, clarius innotescet.

Causa proxima & immediata arthritidis est humor serosus, sua vel quantitate partes sensiles articulos ambientes distendens, vel acrimonia vellicans. Serosam esse illam materiam inde colligitur, quòd humores crassiores in articulos tam facilè confluere non possunt, & tumorem in articulis magis conspicuum efficerent, qui perexiguus esse solet, imò verò in principio nullus apparet, licèt dolor acerbissimus excitetur: adde quòd ille tumor nunquam suppuratur, quod aliis humoribus crassioribus sæpè contingit, si tantillùm sanguinis secum admixtum habeant. In arthritide autem sanguis ad articulos attrahitur, qui ex inflammatione partis innotescit: nunquam tamen suppuratio contingit, propter seri prædominium, quod suppurationi resistit.

Illud autem serum rarò purum atque syncerum est, sed alios humores, aut ichores eorum secum admixtos habet; vnde diuersitas insignis exoritur, pro maiori vel minori humorum permixtorum acrimonia, à quibus maior vel minor dolor excitatur. Tumor aliquando est notabilis magnitudinis, aliquando vix

vix apparet: color aliis est rubicundus, aliis flauus, aliis albus: in quibusdam malum citò soluitur, in aliis longiùs protrahitur; interdùm caliditas ingens & feruor partem affectam occupat, aliàs nulla aut perexigua apparet; quandoque calida admota prosunt, aliàs verò nocent, & frigida conferunt. Negandum tamen non est, serum per se maiorem vel minorem acrimoniam habere, prout magis vel minùs salis heterogenea, quæ ex alimentis in corpore cumulantur dissoluere, & in sese recipere soleat, (hinc omne serum falsum est,) prout maior, vel minor salis copia in eo recipitur, & prout salia illa maiorem vel minorem acrimoniam obtinent, maior vel minor dolor excitari consueuit.

Quia verò in arthritide, quemadmodùm in omni fluxione, quatuor considerantur, materia fluens, pars mandans, pars recipiens, & viæ per quas fit fluxio; postquam materiam fluentem exposuimus, de reliquis est agendum.

De parte mandante est aliqua dissensio. Fernelius omnem arthritidis materiam, quam pituitosam, & tenuem esse vult, à capite defluere existimat. Non quidem à cerebro ipso, cuius excrementa vel per nares excernuntur, vel per palatum effluentia, ad os, fauces, asperam arteriam, aut ventriculum propellnntur: sed ab externis capitis partibus, & extra caluariam positis. Cùm enim venæ quamplurimæ ab externis iugularibus deductæ eò excurrant, excrementa sua tenuia ac serosa ibi deponere asserit, cùm capitis cutis crassa densaque sit, & humores per eam facilè non expirent, temporis progressu ibi cumulari, & per summa corporis sub cute ad articulos defluere existimat. Alij verò caput quidem fluxionis arthriticæ ori-

ginem agnoſcunt, ſed à partibus illius interioribus, cerebro nimirùm effluere cenſent. Alij denique à viſceribus in imo ventre continentis, putà hepate, & liene, vtero, aliiſque, tum etiam à toto corpore, humores illos noxios per venas & arterias in articulos defluere pronunciant. Quæ omnes ſententiæ, meo quidem iudicio, ex parte veræ sũt, ex parte verò falſæ. Veras eſſe cenſemus in eo, quòd humores arthritidem committẽtes, à capite per internas & externas partes, & à viſceribus, totóque corpore per venas & arterias defluere pronuntiant. Falſas verò aſſerimus in eo, quòd vel ſolas capitis partes externas, vel internas tantùm, vel ſola viſcera inferiora materiam arthritidis ſuppeditare voluerunt. Cùm enim totum corpus confluxile ſit, poſſunt omnes partes humores ſuperfluos ad articulos tranſmittere, ſi illi eorum receptioni diſpoſiti ſint. Diſpoſitio autem articulorum, humoribus illis recipiendis idonea, vt partis recipientis conditionem hîc datâ occaſione explicemus; eſt eorumdem imbecillitas, vel natiua à parentibus iure hæreditario contracta, vel aſcititia à cauſis præternaturalibus inferiùs exponendis, oriunda. Cùm igitur certiſſimo theoremate ab omnibus Medicis receptiſſimo ſancitum ſit, partes robuſtiores excrementa ſua deponere in debiliores, aſſerendum eſt omnes partes prædictas ſuperfluitates ſuas in articulos poſſe deponere, ſi illi imbecilliores facti ſufficienter reſiſtere nequeāt. Et vt ſigillatim opiniones prædictæ confutentur: Fernelius quidem ſatis perſpicuè oſtendere videtur humorem extra caluariam collectum per ſumma corporis, & ſub cute in articulos defluere, cum interdũ dolor in capite incipiat, inde ad ceruicem, humeros, ac tandẽ in articulos excurrat. Sed nunquam ab aliis locis, aliiſque partibus humores in articulos deferri, nullo modo probat, neque vllus poſt

ipſum probare poterit. Sic etiam qui à ſolo cerebro fluxiones huiuſmodi fieri dicunt, contra ſenſum pugnare videtur. Cùm enim partes articulos ambientes, venas & arterias recipiant, per quas ſanguis nutritionis cauſa ad eas transfertur; quidni etiam ſeroſus humor in maioribus vaſis collectus, ad eaſdem partes per eaſdem vias deferri poterit? Hoc docuit præcisè Gal. *com. Aph.* 20. *ſect.* 3. Vbi docet in tuberculis & doloribus articulorum profundum corporis expurgari, vitioſis humoribus à partibus principalibus ad ambitum corporis protruſis. Hoc etiam oſtendit febris, quæ in arthritidis principio ſæpe excitari ſolet; fit enim illa à ſeroſa illuuie in venis contenta, & commota, atque ebulliente, quando natura ad illius excluſionem ſeſe accingit: & cùm foràs omninò eam tranſmittere nequeat, ad partes ignobiliores & debiliores deponit. Tertia verò ſententia, quam Sennertus defendit, à ratione etiam aliena eſt, & in eo peccat, quòd nunquam à cerebro fluxiones podagricas fieri cõtendit. Cùm enim ad omnes alias partes, tum internas, tum externas, fluxiones à cerebro decumbant, quomodo articuli ab iis poterunt eſſe immunes? Et ſi humores catarrhum efficientes per venas & arterias defluunt non rarò, vnde febres catarrhales paſſim oriuntur; humores verò in venis, & arteriis contenti (vt ipſe Sennertus aſſerit) ad articulos facilè confluunt: demonſtratiuè concluditur, fluxionem fieri à cerebro in iuncturas. Illum præterea humorum defluxum à cerebro per venas, oſtendit copioſa vrinarum profuſio, quæ fit non rarò, cerebro ab inſolatu, aut nimio frigore commoto; tunc enim humores ſeroſi in cerebro collecti agitantur à cauſis illis procatarcticis, & ad venas arteriáſque propelluntur; per quas ad renes & veſicam confluunt, vnde copioſa illa vrina promanat.

Cauſa

Causa interna proxima & immediata arthritidis sufficienter hactenus exposita; iam ad causas externas & procatarcticas transeundum est: quas in tres classes, clarioris doctrinæ gratiâ, distribuere possumus. Prima est earum, quæ materiam generandæ arthritidi idoneam suppeditant. Secunda earum, quæ articulos debilitant & relaxant. Tertia denique earum, quæ humoris morbifici affluxum ad articulos promouent.

Ad primam classem referuntur, quæcunque crudorum ac serosorum humorum, omnisque cacochymiæ prouentum adiuuare possunt, vt alimenta crassa, & concoctu difficilia, ac valde excrementitia; crapula, & ebrietas frequens; venus immoderata, vnde arthritis Bacchi & Veneris filia dicitur; otium, & vita sedentaria, ac consuetarum exercitationum intermissio; somnus longior, & vigiliæ intempestiuæ; euacuationum consuetarum siue naturalium, siue artificialium intermissio; metus, tristitia, & sollicitudo diuturna.

Ad secundam classem referuntur, labor & motus vehemens; veneris vsus frequens, illius præsertim, quæ corpore erecto exercetur; articulorum refrigeratio & humectatio; balneatio frequens, articulorum contusio, luxatio, fractura.

Ad tertiam classem referuntur, aër frigidus humores exprimens, & calor eosdem fundens ac liquans & exagitans, meatúsque aperiens; cibi acres & salsi humores attenuantes, vinum tenue ac generosum, exercitium immodicum, venus effrænata, ira vehemens, aliáque animi pathemata immoderata.

Signa diagnostica alia imminentem, alia præsentem arthritidem significant.

Imminentis signa sunt: sensus in articulis solito exquisitior, vt à leuissima causa lædantur, putà noui cal-

cei compreſſione, ambulatione longa, vel leui aliquo ictu, aut ad lapidem aliúdve corpus duriuſculum illiſione. Febris plerumque arthritidis inuaſionem antecedit, quæ fit à seroſis humoribus, aliiſque in venis & arteriis contentis, commotis & exagitatis, dum natura eos ad partes illas ignobiliores expellere nititur. Viciniorem verò arthritidis inſultum, & quaſi incipientem ſignificant, torpor & formicationis ſenſus in articulis, & quidam in iis feruor præter conſuetudinem inuadens.

Præſentem arthritidem ſignificat dolor iam actu articulum excrucians, quem plerumque tumor, & rubor comitatur;& ſi ſtatim à principio non appareat, paulò poſt ſaltem excitatur. Pedis pollicem,& præcipuè ſiniſtrum dolor frequentiùs inuadit, & ad alios articulos non rarò poſtmodùm exporrigitur. Febris ante dolorem apparens interdum perſeuerat; interdum non antecedit, ſed cum dolore inuadit.

Signa cauſarum etiam aduertenda ſunt. Licèt enim humor arthritidem efficiens à prædominio ſeroſus ſit, aliorum tamen humorum cum ſero permixtorum notitia neceſſaria eſt,vt iis remedia aptari valeant.

Ac primùm bilem cum ſero redundantem ſignificant,dolor vehemens & lancinans, tumor exiguus, color ſubrubeus aut ſubpallidus, calor magnus, & febris in ſtatu perſeuerans, febris intenſa, vrina tenuis, flaua, & ſubrubra, auxilium à frigidis, læſio à calidis.

Pituitæ cum ſero redundantis ſigna ſunt, tumor partium affectarum ſublaxus, qui impreſſis digitis foueam relinquit; dolor minùs acerbus, vrinæ craſſæ ac perturbatæ, læſio à frigidis, auxilium à calidis, calor ferè nullus,color albus à naturali parùm recedens.

Melancholiæ redundantis ſigna ſunt color partis obſcurus

obſcurus ad liuorem tendens, dolor profundus, vrina tenuis & aquoſa, laſſitudo totius corporis, eiuſdemque temperamentum ad melancholicum accedens.

Quod ad prognoſim attinet. Arthritis periculoſa nõ eſt, ſed dolorum vehementiâ moleſtiſſima, & duratione cõtumaciſſima, vt totâ vitâ plerũque perſeueret, ægroſque ad ſenectutem comitari ſoleat, imò verò longæuitatem nonnullis conciliet, ex eo quòd natura humores vitioſos, ex quibus alij morbi perículoſiores generari poterant, ad articulos per certa interualla propellit; ſicque partes nobiliores à prauis humoribus liberat.

Contingit tamen non rarò in corporibus debilioribus, vel iam ſenio confectis, vt quãdo natura humores noxios intus coaceruatos expellere nõ valet, morbi inde lethales oriãtur; vt febres acutiſſimæ, viſcerũ inflammationes, apoplexiæ, conuulſiones, phrenitides, orthopnœæ, cordis palpitationes, aliique grauiſſimi affectus.

Licèt diatheſi arthritica viſceribus penitiſſimè infixa, & natiua articulorum imbecillitas radicitus extirpari nequeant; poſſunt tamẽ arthritidis inſultus maximè retardari; ita vt nonnulli ſola vini abſtinentia, alij purgationibus vſualibus frequenter iteratis, & per multos annos ſeſe ab arthriticis doloribus ſeruauerint.

Hippocr. 2. *Prorrhet.* multos arthriticos ſanari poſſe affirmat, eoſque ab illis qui ſanari non poſſunt, diſtinguit his verbis. *De podagra hoc dico: quicunque aut ſenes ſunt, aut circa articulos callos tophaceos habent, aut ærumnosè viuunt, ſiccam aluum habẽtes: hi omnes ſani fieri non poſſunt humana arte, quantùm ego noui. Sanat quidem hos optimè dyſenteria, ſi ſuperuenerit; Sed & aliæ eliquationes valdè proſunt, quæ ad infernos locos repunt. Qui verò iuuenis eſt, & circa articulos nondum callos habet concretos, & acuratè viuit, & laboris amans eſt, & aluum bonam habet ad obediendum pro ſtudiorum ratione: hic ſanè*

Medicum intelligentem nactus, sanari poterit.

Insanabili etiam arthritidi meritò ea annumerari debet, quæ hæreditaria est.

Si podagricis varices superuenerint, soluitur podagra, ex Auicenna. Quia humores ad articulos fluere consueti, ad exteriores cruris partes deriuantur.

Si arthritis suas periodos seruare consueta non reuertatur, grauissimos & sæpè lethales morbos portendit, nisi materia morbifica diligenti prophylaxi sublata fuerit. Si enim ob debilitatem naturæ materia intùs cumulata non expellatur, maximos morbos & periculosissimos producit.

Quibuscunque morbi podagrici fiunt, iis sedata in 40. diebus inflammatione, finiuntur. Hipp. *Aph.*49.*l.*6. In partibus enim exiguo calore præditis materia morbifica nonnisi longo tempore discuti potest. Certa tamen & perpetua non est illa periodus ab Hipp. proposita; nonnulli enim citiùs, alij tardiùs sanantur; quod dependet ex materiæ morbificæ quantitate, crassitie, vel contumacia; partium affectarum robore aut imbecillitate, & ægrorum obsequio in victus, ac remediorum administratione.

Omnis arthritidis curatio in eo consistit, vt humoris ad articulos influxus inhibeatur; qui iam influxit & articulis inhæret, submoueatur; & dolor interim si acerbus fuerit, leniatur. Quæ omnia sequentibus remediis præstari poterunt.

Ac primùm sanguinis detractio erit conuenientissima, si illius penuria non adsit, & humor pituitosus non abundet; quia ab humoris in articulos fluentis motu sanguis exagitatur, & quasi ebullit, & à dolore in partem affectam attrahitur: illius ideò reuulsio necessaria est, quæ fit ex opposito partis affectæ: atque adeò si brachium dextrum afficiatur, in sinistro vena secanda; si

dexter

dexter pes laboret, vena dextri brachij aperienda. Idem quoque de brachio & pede sinistro dicendum. Est autem sanguis detrahendus statim ab ipso morbi initio, & quantum opus est, si vires ferant; vnica vice detrahendum: Sin minùs, iteratis vicibus, donec plenitudini sit satisfactum.

Hoc præ oculis semper habendum est, copiosam sanguinis detractionem, in iis qui illam facilè ferre possunt, morbum maximè abbreuiare, si statim ab initio celebretur, aut p artitis saltem vicibus.

Purgatio etiam quamprimùm, & in ipso paroxysmi initio instituenda est: sic enim fluens & fluxurus humor ab articulorum viis auocatur, & ad intestina attrahitur. In ista autem purgatione duo notatu digna obseruanda sunt, à Solenandro, practico insigni, pluries annotata.

Primum est, vt purgatio illa fiat non blandiori aliquo, & leniente medicamento, quo humores magis commouentur quàm euacuantur, & in articulos præcipitantur, vndè dolor & tumor acerbior iis sæpè solet succedere; sed aliquo ex fortioribus, quod humorem commotum euacuet, & ab articulis auertat. Alterum est, vt exhibito medicamento artus supra genua, & cubitos obuoluantur aliquo defensiuo, quo humor fluens, si quis assumpto medicamento commotus est, intercipitur, vt minùs, minoréque impetu in articulos decumbat.

In eum vsum ex bolo, malicorio, balaustiis, radicibus bistortæ, vel tormentillæ, rosis, cum albumine oui & aceto conficit vnguentum, idque inductum tæniis seu fasciis palmum latis, & mediocriter longis, supradictis locis obuoluit. Si nec ista ad manus sunt, simplici poscâ tinctas circumdat, atque, quod minimum est, diem totum relinquit. Vbi autem fluxio est ve-

hemens, fasciæ inducit linimentum ex bolo, sanguine draconis, albumine oui,& oleo rosat.omphacino : vel prius sine oleo compositum, cui ne siccatum & induratum dolores excitet, parùm olei præditi, aut vnguenti comitissæ addendum erit.

Ad hanc autem purgationem exequendam, præscribetur à perito Medico medicamentum ægrotantis naturæ, & humoribus in toto corpore redundantibus accommodatum : vel aliquod ex specificis purgantibus,quæ in præseruatione proponentur.

Euacuatio quæ fit per vomitum hîc etiam vtilis est, in iis qui facilè vomunt; quia breuiore viâ humores euacuat, atque adeò non ita metus est vt ad partem affectam ruant. Blanda autem vomitoria exhibenda sunt, quæ tantùm partes ventriculo vicinas euacuant. Si enim vehementia sint, & à venis attrahant humores, eosdem ad articulos præcipitare poterunt. Tum post vomitiones purgatio per inferiora etiam molienda est; imò si vnica non sufficiat, erit iteranda.

Post sufficientem purgationem, sudorum prouocatio maximè conferre poterit; sic enim serosa materia per habitum corporis discutietur. Verùm cum in arthritidis inuasione fiat quasi quædam ebullitio, & plerumque febris adsit, calida sudorifica non conuenient, sed tantùm temperata; ex quibus commendat Sennertus cornu cerui vel crudum, vel sine vstione præparatum, aut solum, aut cum aqua cardui benedicti;tum etiam antimonium diaphoreticum. In affectu diuturno, & absente febre, decoctum chinæ, salsæ parillæ, aut sassafras potest exhiberi, & herbis refrigerantibus,vt cichorio, endiuiâ, acetosâ, borragine alterari. Vel solummodò post detersum sudorem,iusculum pulli prædictis alteratum assumatur.

Martinus Rulandus sequenti sudorifico vsus est fœliciter.

♃. Summit. centaur. min. M. ij. rad. asari Vnc. ij. Bulliant in aquæ ℔. x. ad medias, & colentur. Capiat Vnc. viij. calidè manè per aliquot dies, & sudet.

Forestus verò laudat decoctum radicis bardanæ seu lappæ maioris; quod incidat, discutiat, sudores & vrinas moueat. Refertque quemdam arthriticum in lecto decumbentem, vt nullum membrum mouere posset, bibisse cereuisiam calidam, in qua radix lappæ maioris cocta erat; qua epota, cum nullis remediis à Medicis curari posset, plurima minxit alba instar lactis, & à doloribus liberatus fuit.

Hercules Saxonia panis recenter è furno extracti decem aut duodecim ordines, secundùm omnem corporis circumferentiam admouet, quibus sudor copiosè prouocatur, & dolores auferuntur.

Conuenit etiam non parùm stupha humida ex decocto ebuli, lauri, saluiæ, rorismarini, & similium cum vino albo parata; vt illius decocti fumum recipiat æger in doliolo, vnde copiosus sudor excitatur.

Aquæ etiam thermales balneo sudores prouocant, & materiam in articulis contentam promptè discutiunt. Ideò cùm ægri eas adire nequeunt, aqua earum transferri solet, & in lebete calefieri pro balneo. Erastus *cons.* 15. hoc reliquis præfert ad mitigandos dolores; sed in aqua tantum salis incoquit, vt gustus clarè salsedinem percipiat.

In principio fluxionis, temporibus vacationum intermediis, quæ eam sistant exhibenda sunt; qualia sunt, quæ in calidi catarrhi curatione proposita sunt: præcipuè verò iulepi ex aquis, vel decoctis & syrupis refrigerantibus & incrassantibus.

Imò verò interdum necessitate vrgente narcotica

exhibenda sunt: nam & fluxionem sistunt, & dolorem atrocem mitigant. Ex his theriaca recens erit opportunissima, & sæpè iterari poterit sine periculo ad ℥.ß. vel ℥.j. Cui vtiliter, ad fluxionem cohibendam, tantillum boli admisceri poterit. Huius tamen loco laudanum opiatum, aliáque narcotica substituere non erit inconueniens.

Post debitas euacuationes celebratas, aliásque interna exhibita, quæ causam antecedentem respiciunt; ad topica deueniendum est, quæ dolorem demulcent & causam coniunctam discutiunt. Quæ statim vsurpanda non sunt, antequàm vniuersalia prædicta præmissa fuerint; alioqui plus damni, quàm commodi afferre solent. Vel enim materia, quam natura ad articulos expellere conatur, ad interiora repellitur, vndè grauia symptomata excitantur; vel articulis impingitur, dolórque exasperatur; vel pars effœminatur laxaturque, atque ita fluxus augetur.

Quæ cum vulgò non obseruentur, & topica non satis tempestiuè & cautè adhibeantur, plus plerumque damni, quàm vtilitatis indè ægri percipiunt. Topica autem ista vel dolorem solùm respiciunt, vel causam simul doloris, humorem scilicet qui affluxit, dolorémque & tumorem excitat.

Dolorem lenientia hîc maximè necessaria sunt, quia symptoma grauissimum vires deiicit, & humores ad partes affectas attrahit. Præterà vsu anodynorum partes relaxantur, & humor qui anteà ad profundiores circa articulum partes fluebat, ad exteriores & ambientes diffunditur. Vndè arthritici dolores, antequàm pars intumescat, sunt vehementissimi: mitigantur verò vbi pars intumescit. Anodyna autem medicamenta partibus arthritide laborantibus admouenda, plurima proponuntur ab Authoribus. Præcipua verò sunt

sunt quæ sequantur.

Lac tepens parti dolenti admotum, cum pannis lineis in eo intinctis, dolorem demulcet; tum etiamsi pars eo irroretur, præcipuè cùm primùm ex mamma detrahitur; quod maximè commendat Amatus Lusitanus *curat*. 41. *cent.* 6. his verbis. *Qui podagræ ingentes dolores patiebatur, capram intra cubiculum suum adducere, & ex ea lac supra membrum dolens, & male affectum emulgere curabat; quo dolores euidenter imminui sentiebat. Nec quidem iniuriâ. Nam lac sic recens emulctum dolores demulcet, & mitigat ac remittit. Est autem remedium Turcarum Principibus commune, & familiare satis, à te qui lucrum & honores petis, in pretio habendum.*

Ex eodem lacte paratur cataplasma de mica panis, quæ in eo incoquitur, addendo vitellos ouorum, & tantillum croci.

Folia etiam hyoscyami, aut violariæ in lacte vel posca decoquuntur, & parti vtiliter admouentur.

Paratur etiam cataplasma ex pulpa rad. althææ, cùm lacte permixta.

Ex pulpa cassiæ fit etiam cataplasma, vel sola, vel cum oleo rosaceo aut sequentibus permixta.

℞. Medullæ panis albi in lacte decoctæ ℔. ß. medullæ cassiæ ℥. iij. Fiat cataplasma. Vel

℞. Medullæ cassiæ ℥. iv. theriacæ recentis ℥. ß. farinæ hordei & auenæ, ana ℥. iij. micæ panis albi ℥. iv. lactis vaccini ℔. ij. vel iij. Coquantur omnia in formam cataplasmatis, quod applicetur calidè partibus dolentibus. Si addideris vitrioli calcinati, & subtilissimè puluerati ℥. ß. vel ℥. j. multò præstantius efficies.

In principio arthritidis, quæ pedis pollicem tantum adoritur, sequens admouendum erit.

℞. Album.

℞. Album ouor. num.ij. ſalis triti parum, aceti roſ. gutt. aliquot. Excipiantur ſtupis, & applicentur.

Alia etiam fiunt cataplaſmata ſummæ efficaciæ, in hunc modum compoſita.

℞. Aquarum verbaſci albi & filicis totius, ana ℔.ß. vitioli calcinati ſubtiliſſimè puluerati ℥.j. ß. farinæ ℥.iv. croci ʒ.ij. Fiat cataplaſma.

℞. Maluæ cum radicibus quantùm vis. Coque in fictili nouo, cum æquis vini & aceti partibus, ad tertiæ partis conſumptionem; deinde adde furfuris ſecalis craſſioris q.ſ. ad conficiendum cataplaſma. Quòd benè ſubactum, & panno lineo inductum applicetur partibus dolentibus calidum quantùm fieri poteſt. Hoc maximè commendat Solenander.

Refert Foreſtus, miraculoſum eſſe cataplaſma compoſitum ex lenticula aquatica, & floribus chamæm. in lacte coctis, addendo farinæ hordei parùm.

Montagnana in acerbiſſimis doloribus ſequens præſtantiſſimum eſſe affirmat.

℞. Vitell. ouor. num. x. Conquaſſentur in frixorio, cum ℔. ß. olei roſacei. Coquantur leuiter ad inſpiſſationem, addendo croci ʒ. ij. & calidum applicetur.

Admonetur à pleriſque in principio fluxionis, cataplaſma ex ſale & fuligine, cum albuminibus ouorum ſubactis.

Vel ex flor. chamæm. ℥.ij. roſar. rubr. ℥.j. ß. flor. verbaſci ℥.ß. Puluerentur & coquantur in lacte dulci ad cataplaſmatis conſiſtentiam, addendo vitell. ouor. num.iij. vel iv.

Vel ex farinæ hordei, & fabarum, ana M.j. flor. chamæm. & roſ. ana M.ß. aquæ verbaſci, fol. ſalicis, ana q.ſ. vel aquæ plantag. & vini, ana q.ſ. Incorporentur omnia

omnia ſimul in formam cataplaſmatis.

Fomenta etiam partibus dolentibus admouenda, varia componi poſſunt in hunc modum.

♃. Fol. verbaſci ℔. vj. vini rubri ℔. ij. Trita macerentur per aliquot dies. Deſtilletur aqua, quâ foueantur partes dolentes tepidè, cum linteis eâ imbutis. Vel

♃. Flor. verbaſci q.ſ. Iis ampulla vitrea impleatur, & orificio obturato ſoli exponatur: ſic enim in liquorem diffluunt, qui linteo parti affectæ impoſitus dolorem lenit.

Sal Saturni in ſpiritu vini tenuiſſimo diſſolutum mirè dolores ſedat.

Aqua ſpermatis ranarum menſe Maio deſtillata, partibus dolentibus impoſita, mirè dolores lenit, & partis inflammationem ac ruborem temperat. Cum illa etiam ſequentia vtiliter admiſceri poterunt.

♃. Aquæ ſpermatis ranarum, tapſi barbati, & filicis, ana ℔.j.ß. In quibus infunde tuthiæ, lithargyri, ana ℥.j. vitrioli calcinati, aluminis, an.℥.j. Foueantur partes dolentes tepidè.

Acetum ex infuſione lithargyri paratum, & nonnihil euaporatum, vt omninò dulceſcat, admodùm prodeſt arthritidi calidæ.

Oleum ex pedibus vituli extractum, ad dolores arthriticos ſedandos præſtantiſſimum eſt, & hoc modo elicitur.

Pedes vituli contundantur, & oſſa confringantur. Deinde coquantur ad putrilaginem. Oleum aquæ ſupernatans miſce cum aqua vitæ & ſale, iiſque partes dolore affectæ illinantur.

Olea & pinguedines à plurimis etiam vſurpantur. Sed cùm inflammatio, quæ in membris arthritide laborantibus contingit, ad eryſipelatis naturam vtplurimùm

rimùm accedat, pinguia illa plus nocere, quàm prodesse non rarò possunt, cùm poros obstruendo humorem noxium intus retineant, & ita dolorem augeant.

Quemadmodum refert Sennertus, virum quendam arthriticum, summo cum fructu vti solitum ad dolores sedandos caseo ouillo planè recenti imposito, verùm sæpè renouato. Quamprimùm enim à calore partis calefactus pinguescere, & quasi butyrum fundere caseus incipiebat, dolor intendebatur. In quibusdam tamen corporibus oleum rosaceum, & similia conuenire poterunt, saltem cum aliis medicamentis permixta; quandoquidem pro variis hominum naturis varia conferre solent. Ideo ingens remediorum numerus habendus est, vt passim immutari valeant; quia vix vllum inueniri potest adeò efficax, vt omnibus æquè prosit. Exempli loco sequentia habeantur.

♃. Medullæ panis albiss. ℔.ß. Coque in lacte recenti ad pultis consistentiam. Deinde adde mucilaginis sem. althææ ℥.ij. farinæ seminis lini, fœnugr. ana Drach.ij. pulu. flor. chamæm. meliori, ana ℥.j. croci ʒ.i. ol. rof. ℥.j. Misce, fiat cataplasma.

Vel cataplasmati de mica panis suprà descripto oleum rosac. admisceri poterit.

Linimenta & vnguenta etiam parari solent ad dolorem demulcendum.

♃. Vitell. ouor. num. ij. vel iij. Dissoluantur cum oleo rosac. vel violac. vel vino, & tepidè applicentur.

Balsamum Saturni cum ol. violato, vel rof. paratum, dolorem sedat efficacissimè.

♃. Cerussæ ℥.ij. Dissolue in aqua endiuiæ, & modico aceti. Fiat liquidum vnguentum.

Ex

Ex eadem cerussa fit emplastrum magnæ efficaciæ, quod ab initio morbi admoueri potest, etiam tumore atque inflammatione præsente; eiúsque compositio talis est.

℞.Ol.commun.℔.j.vini ℔.j.ß.Bulliant ad mediam vini consumptionem. Deinde adde cerussæ subtilissimè pulueratæ ℔.j. camphoræ ʒ.ij. Coquantur ad emplastri consistentiam.Vbi magna est inflammatio, loco vini acetum est reponendum. Extendatur emplastrum super lintea, vt commodiùs partes obuoluantur.

Catellus viuus parti laboranti admotus dolorem valde demulcet.

Dolore admodum sæuiente ad narcotica licet confugere; quamuis ea diu in parte retinenda non sunt, cùm calido natiuo & neruis sint inimica.

℞.Fol.hyoscyami M.ij.solani,semperuiui, ana M j. capitulum papaueris hortensis P.j.rad. mandragor.℥.j. florum chamæm. violar.ana P.j. Fiat decoctio in aqua vel lacte,qua foueatur locus.

Residentia pistetur, addendo farinæ sem. lini ℥.j.ß. farinæ tritici ℥.ij.ol. chamæm. ℥.iij. Fiat catapl. Vel

℞. Spiritus vini, per croci infusionem flauescentis Vnc.iiij. camphoræ ℈.j Bulliant parùm. Deinde dissolue opij ʒ.j.Eóque liquore pars dolens illinatur. Tutum & efficacissimum est remedium.

Folia nicotianæ recentia, contusa & admota dolorem arthriticum sedant, & vim quandam narcoticam obtinere dicuntur.

Causam verò dolorem efficientem quod attinet, fluenti in partem debentur repellentia; fluxæ verò deriuantia, & resoluentia.

Attamen repellentia hîc improbãtur, saltem sola, & sine aliorum permixtione adhibita. Nam si humorum in partem influxum omninò impediant, metus est ne illi

illi ad partes internas retrocedentes periculosos affe-ctus inducant, nisi ad aliquem alium articulum transferantur. Adde quòd humor iam influxus ad partem intimiùs impingitur, vnde dolores acerbiores excitantur. Attamen si maximus in principio fiat humorum, præcipuè calidorum, affluxus, ex quo doloris acerbitas metuenda sit, eum quadamtenùs reprimere conueniet, admotis repellentibus, non solis, sed cum anodynis permixtis, post vniuersales & sufficientes euacuationes. Tunc enim nimis laxantia humorum affluxum promouent. Itaque prædictis cataplasmatis, aliisque remediis, plantaginem, lactucam, portulacam, semperuiuum, & similia addere licebit, vt & aceti tantillum. Exempli gratia.

℞. Farinæ hordei ℥.iij. Coque in oxycrato, adde vitellos ouo.num.ij. croci ℈.j. Fiat cataplasma. Vel

℞. Rof. rubr. M.j. far.fabar. hord. & fœnugr. ana ℥.j.santali rub. ʒ.j.ß. flor.chamom. P.j.Coctis & contusis addantur vitell. ouorum num.ij. aceti ℥.iv.ol. rosacei q.s. Fiat cataplasma.

Inter deriuantia remedia locum habent hirudines, parti dolenti admotæ, post sufficienter euacuatum corpus: tunc enim valdè prosunt, præsertim cum venæ in parte affecta distentæ, & sanguine turgidæ apparent.

Resolnentia verò medicamenta sub variis formis vsupari solent, aquæ nimirùm, olei, vnguenti, balsami, fomenti, suffitus, cataplasmatis, emplastri, & similium, in sequentem modum composita.

℞. Vitrioli albi, & viridis, ana ℥.j. camphoræ ʒ.ij. aquæ vitæ & vini albi, an.℔.j. Misceantur, atque cum intinctis pannis applicentur. Vel

In vrina calx viua extinguatur, & cum ea per residentiam, aut colaturam deputata, locus dolens foueatur.

tur. Idem ex calce, & aceto factum probatur.

Martinus Rulandus in centuriis suarum curationum, aquam suam antipodagricam mirè prædicat, cuius descriptionem nunquam proposuit. Eam autem ita se habere existimant Libauius, Petræus, aliíque.

℞. Aquæ fontis ℔.j. aquæ fortis ℥.ß. sublimati ʒ.j. Bulliant per horæ quadrantem. Hoc liquore panni line madefacti partibus dolentibus tepidè applicentur.

Quercetanus in Pharmacopœa sequentes proponit.

℞. Muriæ, salis, & vrinæ pueri, ana partes æquales. Distillentur, & aqua foueantur partes cum linteis, sæpè renouandis.

℞. Folior. & flor. sambuci viridium, an. ℔.j. Contundantur & macerentur in aqua vitæ, idque per duos dies vel tres. Distillentur per vas vitreum vel cupreum ad siccitatem.

℞. Spiritus vini rectificati ℔.ij. mellis purissimi ℔.j. Distillentur in balneo vaporoso. Sic duos distillabis liquores. Primus est aqueus. Secundus multò fortior, & sulphureus, quem seorsim reserua. Magmati siue remanentiæ adde croci orientalis integri ℥.j. sem. terebinthinæ Venetæ ℥.ij. castorei ʒ.vj. tartari ad albedinem calcinati ℔. sem. salis fusi Vnc.j phlegmatis vitrioli à suo spiritu non separati ℥.iv. lixiuij sarmentorum ℔.ij. Macerentur per xxiv. horas. Dein distillātur ad siccitatem. Liquor qui inde emanabit, seruetur etiam seorsim. Fæcibus remanentibus affunde priorem aquam reseruatam. Macerentur & distillentur. Tandem omnes liquores distillatos misce, & denuò per balneum vaporosum distilla. Hanc dicit Quercetanus esse miræ facultatis, & sibi communicatam à quodam Germano celeberrimo, tanquam singulare donum, affirmante hanc esse ipsam aquam Martini Rulandi. Séque eximios illius effectus

 vidisse

vidisse testatur in sedandis arthriticis doloribus, si linteola in eadem mediocriter calefacta & demersa membro dolenti applicentur.

Idem Quercetanus *in consilio de arthritide*, gloriatur se sibi reseruare aquam suam antipodagricam, tanquam veterano militi aliquid athletici artificij. Quam dicit fieri ex aqua fontana simplici, in qua iteratè & aliquoties extinguit quædam metalla, cui addit duas substantias metallicas, quæ vel per os ritè præparatæ dari solent: quarum spiritus impressi in aqua prædicta, vim ei tribuunt penetrandi ad radices vsque morbi, atque verè resoluendi & attenuandi materias tartareas, gypseas atque sales in iuncturis concretos, à quibus tam intolerandi dolores excitantur.

Huic fortè non absimilis, nec inferior est quæ sequitur.

℞. Calcis viuæ ℔.iv. Extinguantur in aquæ fluuialis s.q. & relinquantnr in cella vinaria trium dierum spatio, vt meliùs sal extrahatur ex calce. Posteà parùm bulliant, & colentur per manicam Hippocratis. In colat. ℔.xx. extingue septies, aut nouies, primò laminas chalybis ignitas; secundò laminas cupri ardentes; tertiò vitriolum ad albedinem calcinatum ad Vnc. x. quartò antimonium liquefactum in crucibulo ad ℔. ß. quintò lithargyri vel cerussæ in crucibulo calefactæ ℔.ß. mercurij præcipitati albi vnica locatione loti ℥.ß. æris vsti subtiliter triti ℥. ß. Post extinctionem horum mineralium, aqua superSedeat in cella vinaria decem dierum spatio. Posteà parùm bulliat, & coletur per manicam Hipp. Hac aqua calente lintea duplicata imbuantur, & applicentur frequenter.

Inter fotus partu faciles commendatur ille, qui fit ex sale ammoniaco septies sublimato, & in vino aut aqua ritè dissoluto. Vel ex vrina iuuenis benè sani vs-

que

que ad medietatem cocta,& cum linteis admota.

Scribit Solenander *conſ.24. ſect.4.* quemdam ſenem podagricum ſibi hoc modo facere medicinam ſolitum. Cùm tumor & dolor magnus, locúſque rubens erat, accipiebat ſalem, cinerem, vrinam pueri, & acetum. In iis commixtis madefactum, & expreſſum pannum laneum album, applicabat aliquoties, ſicque dolor magna ex parte ſedebatur.

Quemadmodum anteà diximus, olea anodyna in arthritide parùm conuenire; idem de oleis reſoluentibus hîc dicendum eſt, quia poros cutis occludunt, ſicque liberam tranſpirationem impediunt, & calorem augent, neque propter viſcidam ſuam ſubſtantiam ad intimas articulorum partes penetrare poſſunt, vt humores ſalſos, acres & tartareos in iis latitantes temperent ac reſoluant. Attamen ſi prædicta olea per retortam diſtillentur, huic vſui maximè idonea, vtpote valdè penetrantia, ac minimè viſcida efficientur. Ex illis præſtantiſſima ſunt oleum cheirinum, hyperici, & de vitellis ouorum, quæ ſimul mixta, & per retortam deſtillata, dolori ſedando, eiuſque cauſæ diſcutiendæ vtiliſſima ſunt.

Oleum etiam ſcorpionum Matthioli, modo prædicto deſtillatum, præſtantiſſimum eſt.

Oleum ad idem etiam eſt efficax.

At cæteris omnibus præfertur, & non ſolùm à Chymiatris, ſed etiam à Doctoribus dogmaticis, vt Cratone, Platero, aliíſque laudatur oleum ex oſſibus humanis, eodem modo paratum, quo oleum de lateribus conficitur: nimirùm oſſa humana non humata, confracta, & ignita in oleum vetus iniiciuntur. Poſteà verò oleo imbibita contunduntur, & in retortam coniiciuntur, ſicque vi ignis extrahitur oleum.

In oſſium humanorum defectu, aliorum animalium

ossa subrogari poterunt.

Sequens etiam erit valdè vtile.

℞. Masticbes, thuris, myrrhæ, ammoniaci, opopanacis, bdellij, mumiæ, an. ℥.ij. vitriol. ℔.j. mellis ℔.ij. tartari ℥.j.ß. spiritus vini ℔.iv. Distilletur oleum, ex quo pennâ illinatur pars dolens.

Ad dolorem sedandum & materiam arthritidis resoluendam laudatur etiam liquor limacum, in hunc modum compositus.

In manicam Hippocratis coniice limacum integrorum M.j. Tum super illos iniice salis communis M.j. super salem seminis ebuli subtilissimè triti M.j. & sic vicissim, limaces, salem, semen; donec omnium sigillatim quatuor vel quinque strata confeceris. Manica dependeat in cella vinaria humida. Et post paucos dies distillabit ex ea liquor lubricus, & pinguis, quem soli exponito per quatriduum, & locum affectum eò illinito.

Vnguentum resoluens in hunc modum componi poterit.

℞. Chamæpit. absinthij vulgaris, & summit. rorism. an. M.j. flor. chamom. meliloti, rosar. an. P.j. ol. & vini an. ℔.ß. Bulliant ad vini consumpt. Expressioni adde ceræ q. s. ad vnguenti consistentiam. Inungatur calidè pars affecta. Intra 24. horas pars intumescit, & dolor cessat.

Cataplasmata etiam resoluentia, & dolorem sedantia varia confici possunt. Præcipua verò sunt hæc.

℞. Furfuris tritici ℔.j. salis ℥.j. sapæ q. s. Decoquantur ad formam cataplasmatis. Vel

℞. Farinæ fabar. ℔.ß. Decoquantur in vini s. q. addendo aquæ vitæ & butyri parùm. Fiat cataplasma. Vel

Ebuli folia tenera aut sambuci contusa applicentur, vel cum butyro frixa in sartagine, in formam placentæ.

Radix bryoniæ contusa cum aqua vitæ est etiam valdè

de efficax.

A nonnullis etiam commendatur radix aronis, cum stercore vaccæ permixta.

Sequens verò à Solemandro laudatur, quod sine insigni calefactione resoluit, dolorem sedat, & articulos roborat. Potéstque tutò post paroxysmi principium, circa quintam morbi diem, applicari.

♃. Pulu. rosf. rubr. ℥. ij. masticheś ℥. j. camphoræ ʒ. ß. farinæ hordei ℔. ß. Coquantur in vino albo, continuè agitando, donec inspissetur, & calidum applicetur.

Emplastra demum magno vsui esse solent. Præcipua verò sunt hæc.

♃. Thuris, mumiæ, colophoniæ, an. ℥. j. masticheś, myrrhæ, coralli albi, an. ℥. ß. axungiæ humanæ ʒ. vj. gummi ammon. & bdellij in aceto solut. an. ʒ. iij. terebinth. ℥. ß. olei vulpini & rosac. an. q. s. Fiat emplastrum.

♃. Rad. ireos florent. & hermodactylorum puluerat. an. ʒ. vj. emplastri oxycrocei, & de mucilag. an. ℥. ij. resinæ pini ℥. j. Malaxentur simul, addendo ol. lumbric. q. s. Fiat massa emplastri.

Emplastrum diapalma seu diachalciteos maximo in vsu est, vel solum, vel additâ camphorâ, in hunc modũ.

♃. Massæ emplastri diapalma ℔. ß. camphoræ ʒ. ij. Misceantur simul, & applicentur partibus affectis. Vel in formam sparadrap.

♃. Massæ emplastri diachalcit ℔. ß. de sulphure ℥. j. styrac. calamit. & benjoini, an. ℥. ß. gumm. tacam. ℥. ij. olei hyperici & lumbric. an. ℥ j. styracis liquid. ℥ j. ß. ceræ nouæ q. s. Liquefactis omnibus simul, immergatur tela bis aut ter, quæ politia & siccata seruetur ad vsum.

At verò idem emplastrum cum sequentibus permixtum, inter excellentissima remedia arthritica censeri debet.

℞. Emplastri diachalcit. vino rubro austero soluti, & ad vini consumptionem cocti ℔.j.myrtill. rof.rubr. mastiches,tartari vini rubri puluerat. an.Drach.ij.chamæp. & chamæm.odorati veri puluerat. Drach.ß. Fiat emplastrum,applicandum vbi tumor valdè imminutus fuerit.

Tandem in dolore diuturno & valdè contumaci, à materia præsertim frigida oriundo, confugiunt nonnulli ad vesicatoria, partibus affectis admota. Eorum mentionem facit Sennertus, sed quæ anodynis permisceantur. At emplastro vesicatorio, quod in nostris officinis habetur, solo & impermixto,sapientissimus Varandæus præceptor meus fœliciter vsus est: eoque curauit magnum & contumacem tumorem genu occupantem, cum alij Medici multas purgationes, & diætam sudorificam,necnon topica permulta frustrà vsurpassent.

In omnium autem prædictorum remediorum vsu hoc vnicè annotandum est, vt à iuuantibus & lædentibus sumatur indicatio; quandoquidem variæ sunt hominum naturæ, varia temperamenta, & varij generis excrementa in iis colliguntur, vnde summa in morbis varietas solet exoriri. Ideò quod vni prodest, alteri sæpè est inutile. Quod maximè vsu venit in arthritidis curatione. Eáque ratione vnicuique practico medicamentorum sylua habenda est, vt si vnum frustrà tentetur, ad aliud atque aliud confugere possit: ea semper deligendo, quæ rationali methodo magis consentanea videbuntur.

Quando arthriticis tophacea,& nodosa est, difficillimè curatur,præsertim si inueterata sit. At nodi recentes emollientibus & resoluentibus fomentis,vnguentis & emplastris;dissolui possunt. Specifica verò sunt quæ sequuntur.

Galen.

Galen. valdè commendat emplastrum compositum ex caseo veteri & acri, cùm decocto pernæ suillæ salitæ subacto.

Alij pedes suillos salsos decoquunt, quousque in mucilaginem conuertantur. Posteà admiscent casei antiqui partes duas, puluer. nasturt. partem vnam, vt fiat emplastrum. Vel

℞. Succi nicotianæ Vnc. iij. ceræ citrinæ Vnc. ij. resinæ pini Vnc. j. sem. terebinth. Vnc. j. olei chamom. q. s. Fiat ceratum molle. Vel

℞. Baccarum orientalium (quas Galli vocant, *coques de Leuant*) myrrhæ, ana ℔. ß. Puluerentur & simul misceantur cum aceto forti in formam cataplasmatis.

Gummi ammoniacum in aceto dissolutum potenter emollit.

Rulandus tumores istos duros inungit manè, meridie, & vesperi oleo seu balsamo sulphuris calente, & desuper emplastrum diasulphuris calens applicat.

At vnicè confert emplastrum sequens, quod præter doloris sedationem, etiam ex articulis materiam tophaceam extrahit.

℞. Vitrioli rom. ℔ j. aluminis rupei ℔. sem. salis Vnc. iv. Hæc omnia coniunctim calcina in catino terreo, euaporando saltem, donec spiritus etiam exhalare cœperint. Quibus odore perceptis, statim desiste à calcinatione, & refrigescant omnia, ac puluerentur.

℞. Huius puluer. & farinæ hord. ana partes æquales. Misce cum fæcibus vini ad formam pultis, quam supra laciniam extende, ad spissitudinem cultri, & applica loco affecto. Exsiccatam massam cum fæcibus vini iterùm dissolue, & applicare perge, donec primùm discussus dolor; posteà verò ex articulis ipsis contortis omnes tophi consumpti fuerint. Interim tamen sæpe fit, vt cutis aperiatur, quod formidandum non est. Vel

enim ſponte ſuâ poſteà vlcera coëunt, vel cerâ ſaltem emplaſtri loco impoſitâ conſolidantur, ipſis articulis denuò mobilibus & agilibus redditis.

Si denique nimis inueterata arthritis & prorsùs nodoſa fuerit, præcedenti curâ mitigatio quidem dolorum ſperanda eſt, ſed tophi vix cedunt; ideò cauſtico leuiori cutis aperienda, deindè emplaſtro attractiuo ex gummatibus tophi eximendi.

Articularis doloris iam præſentis curatio prædictis perficitur. Sed quia hic affectus per interualla, præcipuè vere & autumno, redire ſolet; illius prophylaxis inſtituenda eſt. Quæ quidem eò reſpicere debet, vt materiæ ad articulos ruituræ collectio impediatur: aut ſi quæ collecta ſit, auferatur. Ac denique ne articuli tam facilè humorem influentem recipiant, impedietur materiæ collectio, optimâ victus ratione, & remediis viſcerum intemperiem corrigentibus. Materia collecta auferetur remediis euacuantibus. Et articuli non tam facilè recipient, ſi roborantibus confirmentur.

Diætam quod attinet, licèt ea in hoc caſu maximi, imò præcipui ſit momenti; inſtituti noſtri ratio eam deſcribere non patitur.

De potu tantùm dicemus, vinum arthriticis eſſe maximè noxium, multóſque eius abſtinentiâ penitus fuiſſe liberatos. Si tamen æger propter alia valetudinis incommoda non poſſit ab eo omninò abſtinere, bibat pauciferum, ſeu aquoſum & valdè dilutum. Hollerius loco vini commendat melicratum valdè dilutum, ſcilicet ex aquæ partibus 40. vel 48. & mellis parte vna, quod tamen non conuenit picrocholis & ſitibundis.

Bochetum ſequens omnibus naturis conuenit, & plurimis valdè profuit.

℞. Rad. ſalſæ paril. ℥.ij. liquirit. Vnc.j. cinam. & ſem. aniſ ℥.ß. Fiat puluis tenuiſſimus. Cuius cochl.j miſceatur

miſceatur cum ea aquæ quantitate, quæ pro vno paſtu ſufficit. Agitentur in duobus vaſis ter, aut quater. Poſteà colentur pro potu ordinario, ſingulis paſtibus idem iterando.

Vacuationes verò quod attinet, phlebotomia primùm inſtituenda eſt, præſertim vere & autumno; in iis qui ſanguine abundant, eiúſque efferueſcentiæ obnoxij ſunt.

Purgatio verò non ſolùm vere & autumno, ſed etiam quater in anno, imò & ſingulis menſibus in valdè cacochymis celebranda eſt. In quem vſum multæ purgantium formulæ circumferuntur huic affectui ſpecificæ. Præcipuæ verò quæ ſequuntur, à prudenti Medico ita vſurpandæ, vt plerumque immutari debeant, tum ratione materiæ, tum ratione doſis, iuxta varia ægrorum temperamenta.

℞. Sennæ mundat. turbith. hermodactyl. & raſuræ cranij non humati, an. Drach.j.diagrydij Drach.ß. Fiat puluis,de quo capiat Drach.j.cum aqua iuæ arthriticæ,vel iuſculo.Vel

℞.Salſæ paril.℥.j.ſennæ mundat. Drach.vj.turbith. hermodactyl. ialapæ, mechoac. anc.Vnc.ß agaric. trochiſc.Drach.ij.diagrydij,cinam. an. Drach.ß. Fiat puluis.Cuius Drach.j.infundatur in vino albo per noctem. Capiat æger manè vinum & puluerem.

Electuarium caryocoſtinum à Petro Bayro miris laudibus effertur, & ab omnibus Practicis approbatur, eiúſque deſcriptio habetur in Pharmacopœa Bauderonij. Datur ad Vnc.ß. Sed in calidioribus naturis illius vſus poterit eſſe noxius.

Rhaſis pilulas ſuas laudat eo encomio,quòd *incedere non valentes faciant ire pedes.* Illæ autem ita ſe habent.

℞.Aloës optimæ Vnc.ſem.roſar.rubr.℈.ij.hermodactyl.alb.à cort.exterioribus mundatorum ʒ.j.ß.diagry-

dij Drac.j. Cum aqua iuæ arthriticæ & melle rosac. fiat massa pilul. Cuius dosis erit Drach.j.

Vtiles etiam sunt quæ sequuntur.

℞. Aloës, hermodactyl. an. ℥.ß. chamæpit. Drach.ij. chamædr. stœch. arabic. an. ʒ.j. sem. hyperici ʒ.ß. Cum terebinth. Veneta fiat massa pilul. quæ quia minùs purgant, frequentiùs exhiberi poterunt.

Per vomitum etiam facta euacuatio in præseruatione magno successu adhibetur, si æger eum facilè ferat. Quod indicauit Alsaharauius insignis Medicus, his verbis. *Vomitus*, inquit, *vtilior est laxatiuo, ad eradicationem grossorum humorum, qui sunt ab infra genu, & vsque ad pedem; sicut in dolore sciatico, & dolore genuum, & similium.*

Prouocari autem poterit vomitus singulis mensibus per biduum sequens, quia secundus dies prioris reliquias extrudit. Hunc autem meliùs succedere quidam obseruarunt, cùm Luna in signo aliquo ruminante, vt Tauro vel Capricorno, reperta fuerit. A cœna autem prouocare vtile est, ingestis priùs cibis variis, pinguibus, acribus aliisque in magnâ copiâ. Posteà ventriculum fricando, & digitos in fauces immittendo. Quod si non sufficiat, vomitorium exhibendum est, præsertim ex radic. asari & genistæ decocto conflatum, quæ alioqui in arthritide curanda idonea esse solent.

Illa etiam quæ per sudores fit euacuatio, sanguinem à serosis excrementis repurgat, & causam arthritidis antecedentem educit. In hunc vsum institui poterit diæta sudorifica vere & autumno, ex decocto salsæ par. chinæ, sassafras, aut etiam guaiaco, prout ægri temperies suadere videbitur.

At sine sudorum prouocatione, per simplicem diaphoresim, materiam morbificam educens decoctum,

à recentioribus quibuſdam Practicis in vſum reuocatum eſt, cum eximio fructu. illius compoſitio, & vtendi modus talis eſt.

℞. Rad. ſalſæ parill. antimon. crudi, & putaminum nucum, an. ℥. vj. rad. chinæ ℥. j. ligni Braſiliani parùm, aquæ ℔. ix. Bulliant ad medias; antimonium, & putamina pulueren tur, & in nodulo includantur, qui in olla ſuſpendatur, ne fundum attingat. Colaturæ capiat bonum hauſtum, manè tribus horis ante paſtum; poſt meridiem quatuor horis à prandio, & tribus horis poſt cœnam per xv. dies, præmiſsâ venæ ſectione & purgatione vniuerſali.

Ex reſidentia, cum pari aquæ quantitate, fiat bochetum, ad quartæ partis conſumpt. pro potu ordinario, addendo coriandri & liquirit. q. ſ. ad ſaporis gratiam.

Ad arthritidem præcauendam, eiúſque radices in viſceribus latentes extirpandas, quidam Practici commendant vſum antipodagricorum, per annum integrum ebibitorum, quibus multos in integrum fuiſſe liberatos pronuntiant. Ex multis eorum formulis ſequens præcipua eſt.

℞. Salſæ parillæ ℥. iv. ß. hyperici, fol. chamæp. & chamædr. an. ℥. iij. ariſtol. rotund. ʒ. vj. angelicæ ʒ. iij cinam. ʒ. ij. caryophyll. ℈. iv. croci ℈. ij. Omnia in tenuiſſimum puluerem redacta incorporentur cum mellis Hiſpani cocti q. ſ. Fiat opiata, qua vtatur æger per annum integrum, ſumendo ſingulis diebus veris, autumni, & hyemis ʒ. j. ß. æſtate tantùm ʒ. j. & abſtineat omninò diebus canicularibus. Vinum bibat valdè dilutùm, & abſtineat à venere.

Horum antipodagricorum inſtar forſan eſſe poterit decoctum chamædryos; quod propterea Carolo Quinto Imperatori à Genuenſibus Medicis valdè commendatum

commendatum erat: & testatur Solenander, plurimos qui hoc medicamentum per sexaginta dies bibissent, penitus fuisse liberatos. Huius decocti compositio talis est.

♃. Chamædræos dum floret, lectæ, & benè asseruatæ M.j. vini mediocris maturi ℔. iij. Coque in duplici vase per hor. quinque. Colati vini capiat æger haustum, corpore ad sudorem composito, præmissâ purgatione.

De calidis autem istis medicamentis hîc notandum; ea non solùm calidis naturis non prodesse, sed etiam immedicabiles resolutiones, aut alia incommoda inducere, ideóque summa cum præmeditatione ea esse exhibenda.

Tutiùs & forsan vtiliùs vsurpari poterit opiata sequens, quæ minùs calefaciendo, totum corpus sensim, & per epicrasim ab omni superfluitatum illuuie repurgat.

♃. Sennæ mund. ℥.ß. turbith. hermodact. an. ℥.vj. ligni guaiaci, sassafras, & rad. salsæp. an ℥.ß. rad. chinæ ℥.j.ß. ligni nephritici ℥.ij. trium santal. an. ℥.j.ß. anisi ʒ. ij. mellis optimè depurati ℥. iv. Fiat opiata. Dosis ʒ.j. per integrum annum, exceptis diebus canicularibus.

Inter vulgares homines quidam pro magno remedio prophylactico habent; vt tres alliorum bulbi integri manè deglutiantur, continuando per mensem integrum. Etenim ventriculum calefaciunt, & roborant, citra hepatis, aliorúmque viscerum calefactionem: nam integri cum fæcibus excernuntur, sed cocti, & pituitâ viscidâ obuoluti, quam à ventriculo, & intestinis deturbant.

In arthritide biliosa aquæ acidulæ, vitriolatæ, & refrigerantes plurimùm conferunt. Ita vt earum vsu

plures ab ea immunes per longum tempus euaserint.

Ad eundum finem laudatur ab Hippoc. *lib. de morbis*, vsus lactis asinini, quod etiam pluribus arthriticis multòm contulisse experientia docuit.

Ac denique omnia remedia, quæ calidiori hepatis intemperiei corrigendæ, eique visceri roborando idonea sunt, hîc etiam conuenire poterunt, prout supra in eiusdem intemperiei curatione descripta sunt.

Si verò serosus humor à cerebro defluens, vt plerumque fit, huic affectui dederit originem, cerebri ratio habenda maximè est: vt nimirùm intemperies illius corrigatur, & humores in eo geniti deriuentur & discutiantur. Quibus vsibus conuenient cauteria, vesicatoria, errhina, masticatoria, pulueres, cucuphæ, suffitus, aliáque remedia, in affectuum cerebri curationibus proposita.

Vltimum præcautionis caput est, vt articuli roborentur, ne tam facilè humorem influentem recipiant. Aduertendum tamen, roborantia medicamenta, non solùm frustrà, sed etiam noxiè vsurpari, nisi materia antecedens, & fluxurus humor remediis prædictis sollicitè auferatur. Alioqui hæc roborantia vel humorum ad articulos influxum impedire nequeunt: vel si impediant, ad partes nobiles refluunt humores isti, & multò grauiora mala concitent.

Inter præcipua roborantia vinacea numeranda sunt, quæ materiæ morbificæ reliquias discutiunt calore actuali, & astringendi vi partes maximè roborant. Duretus in Hollerium ea ita commendat. *Sed mirificè prodest vinaceorum vsus tempore vindemiarum, si vinacea exportentur ex torculari in horreum, & stragulis operta incalescant. In his æger contineat pedes, tibias, crura, aut brachia,*

bila, vel etiam totum corpus. Poſteà verò addit Gallico idiomate; *Ie l'ay practiqué cent fois, il n'y a rien de meilleur ſous la chappe du Ciel.*

Solenander verò *conſil.* 21. *ſect.* 4. hoc remedium ſequenti elogio prædicat. *Sed inter optima remedia & tutiſſima, quæ partes etiam affectas roborant, ac calorem innatum fouent, hoc ponendum, & diligenter ſingulis annis, cùm ampliùs fieri nequeat, vſurpandum. Videlicet, vt tempore vindemiæ immergantur pedes atque manus affecta vinaceis, poſt expreſſionem calentibus adhuc, vel muſto calido calefactis, manè per dies quindecim. Ac poſſem nominare virum præſtantem, cui hoc medicamentum communicaui, atque ab eo præclaro munere ſum donatus: qui planè incedere non poterat, & iſto remedio, beneficio Dei, reſtitutus eſt. Quò autem vitæ maturiores ſunt, eò plus adiumenti vinaceorum vſus affert.*

Thermæ ſulphureæ, & nitroſæ, quales ſunt noſtræ Balerucanæ; non ſolùm ſudores euocando, vt anteà dictum eſt, materiam arthritidis diſcutiunt; ſed etiam roborando articulos, ad præcautionem non parùm conferre poſſunt; quemadmodum ſi per modum embrochiæ, vel duciæ capiti admoueantur. Earundem thermarum lutum partibus infirmis applicatum, eas etiam corroborat.

In thermarum defectu lotiones pedum, aut totius aliarum partium parari poterunt, ex decocto herbarum neruallium, additis quibuſdam aſtringentibus, vt balauſtiis, myrtillis, nucibus cupreſſi, alumine, & ſale, cum aqua ferrata & vino rubro.

Commendantur etiam inunctiones frequenter vſurpatæ, in hunc modum compoſitæ.

Ol. myrtini vel roſacei ℥.ij. ſalis ʒ.j. Miſce, fiat linimentum. Vel

℞. Ol.

℞. Ol. omphanici Vnc.ij. mastichi Vnc.j. salis torrefacti ʒ.ij. boli armen. ʒ. iij. sang. dracon. hypocist. thuris, mastich an. Drac.j. sem. Terantur singula per se prius subtilissimè, tum cum oleis misceantur in formam vnguenti.

Non parùm etiam vtile est ad articulos roborandos emplastrum diachalciteos, seu diapalma impositum: estque vtile in omni arthritide, à quocumque humore ducat originem. Scribitque Solenander *cons.25. sect.4.* se nouisse quosdam, qui aliàs frequenter podagræ paroxysmis tentari consueuerant, vsu huius emplastri continuo, & purgationibus per interualla assumptis, quinquennium integrum ab istis doloribus liberatos fuisse. Atque emplastrum hoc non inquinat, non pruritum aut pustulas excitat, neque odore, aut aliâ qualitate molestum est. Aptatur autem ad formam membri. In pedibus ex aluta tenui fiunt calcei, qui hoc emplastro obducti pedibus aptãtur. Eadem aluta emplastro hoc oblita carpis, & aliis partibus applicari potest. At verò idem emplastrum diachalciteos, in vino decoctum, & cum puluere myrtill. rosar. mastiches, tartari, chamæpit. chamomillæ permixtum, quale suprà in curatione descriptum est, ad eosdem vsus multò præstantius est. Et nos vidimus arthriticos, qui huiusmodi emplastrum in pedibus & carpis continuò gestarent fœlicissimo successu.

CAPVT

CAPVT II.

De dolore iſchiadico.

DOlor iſchiadicus ab aliis arthritidis ſpeciebus in eo præcipuè differt, quòd in his dolor ſolos articulos occupat; in illo verò non in ſola eſt coxendice, ſed etiam ſummam natem, & lumbos & os ſacrum occupat, ac in femur, tibiámque & extremum pedem exporrigitur. Quod fit propter neruos à lumbis & oſſe ſacro emergentes, qui ad coxendicem feruntur, & inde ad femur, tibiam, & pedes diſſeminantur.

Cauſa huius doloris eadem eſt, quæ in aliis arthritidis ſpeciebus fuit propoſita.

Diagnoſis ex loco affecto deſumitur, vnde etiam nomen habet; dolor enim præcipuè iſchij regionem occupat. Hoc etiam habet peculiare, quòd nullus tumor, nulláque inflammatio, aut coloris mutatio apparet, quemadmodum in aliis arthritidis ſpeciebus fieri ſolet, quia humores affluentes in partes profundiores, & ampliores, multáque carne contectas ſeſe inſinuant, & vſque ad corporis ſuperficiem, ipſamque cutem non diffunduntur.

Prognoſis doloris iſchiadici hoc habet peculiare, quòd diu perſeuerans coxæ luxationem infert: humor enim ſeroſus & pituitoſus in articuli cauitatem, quæ ampliſſima eſt, ſeſe inſinuat, & ſi diu in ea immoretur, pars illius tenuior diſcutitur, craſſiori remanente quæ mucoſa redditur, & ligmanta articuli oſſa connectentia emollit ac relaxat, vt os coxæ ex alueo ſuo exeat, vnde luxatio contingit, ex qua etiam claudicatio ſequitur, & cruris totius tabes, atque atrophia; quia

quia os è ſede ſua elapſum muſculos, venas, & arterias comprimit, vnde motus impeditur, & ſanguis ac ſpiritus in partes inferiores commodè fluere non poſſunt. Prædictam doctrinam confirmant duo Hipp. Aphoriſmi, nempè Aph. 59. ſect. 6. *Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, rursúmque incidit, iis mucores ſuperueniunt.* Et Aphor. 60. *eiuſdem ſectionis; Quibus diuturno coxendicum dolore infeſtatis coxa excidit, iis crus contabeſcit, & claudicant, niſi vrantur.*

Curatio doloris iſchiadici cum reliquarum arthritidis ſpecierum curatione multa habet communia; in multis tamen differt, propter loci affecti ſtructuram, & amplitudinem; ideò à prædictis diſtinguenda fuit, & ſeorſim in hoc capite deſcribenda.

Ac primùm præmiſſo clyſtere, aut leui pharmaco, vena brachij eiuſdem lateris aperienda eſt, ad reuellendum: poſteà verò ad deriuandum, ſecari debet in poplite, aut iuxta malleolum exteriorem illa vena, quæ ob inſignem vtilitatem, quam affert in hoc affectu, iſchiadica nominatur; quæ & ſæpe ſola ſecta hunc affectum ſanat.

In crure dolente ſecari ſolet, licèt & in ſano apertam admodùm profuiſſe, ſubitóque omnem dolorem ſuſtuliſſe viſum fuerit.

Gal. *lib. de vena ſect. cap.* 18. *Memini*, inquit, *me iſchiadas vno die, factâ ex cruribus euacuatione, curaſſe, nempe vbi non ex frigore, ſed impletis ſanguine, quæ in coxâ ſunt, venis, proueniſſent; quare ſecta in poplite vena illis commodior eſt, quàm in malleolo.*

Ex hæmorrhoïdibus etiam ſãguis per hirudines eductus, mirum in modum iſchiadicis opitulatur, quòd ſanguis in coxendicum venis contentus educatur: harum enim partium maximus eſt per venas conſenſus.

Purgationes fortiores hîc locum habent; nam leniores, humores magis ad partem affectam præcipitant. Ideò conueniunt maximè pulueres arthritici, caryocostinum, pilulæ de hermodactylis & similia. Chymici purgationes mercuriales, & antimoniales in robustis corporibus fœliciter aliquando vsurpant.

Mercurius dulcis cum scammonio, vel aliis purgantibus exhibitus satis frequenter, humorem ischiadem efficientem potenter eradicat.

Vomitoria à multis præferuntur purgantibus per aluum, cùm per locum à parte affecta remotiorem, humores vitiosos euacuent. Asarum reliquis præfertur à Rondeletio.

Post sufficientem purgationem, ad topica veniendum est. Et quidem repellentia quod attinet, illa minimè conueniunt, quod metuendum sit, ne humores ad partem affectam magis promoueantur; sed statim initio resoluentia admouenda sunt: primò mitiora & minùs calida, ne magis humores ad partem attrahant; posteà vehementiora, in hunc modum.

℞. Rad. bryoniæ ℔. ij. rad. ebuli ℔. j. baccarum iuniperi ℔. ß. fol. iuæ arthriticæ, menthæ, maior. saluiæ, rorismarini, flor. chamom. meliloti, ana M. iv. Fiat decoctio pro semicupio, quod ingrediatur bis in die per biduum, aut triduum. In principio parari poterit decoctum ex aqua sola, posteà ex aqua & vino albo.

Ex eodem aut simili decocto potest foueri pars dolens calidè frequenter.

Sacculi etiam parari poterunt ex sale, millio & furfure frixis in sartagine cum vino generoso, & calidè applicari.

Vel componi etiam poterunt sacculi efficaces, ex foliis granis iuniperi contusis, & prædicto modo in sartagine calefactis.

Ii 3 Inunctiones

Inunctiones etiam conueniunt ex ol.chamom.aneth. lilior. irino, nardino, & rutac. quæ partes exteriores relaxando, motum humorum ad eas conciliabunt, vt ſic internæ minùs afficiantur.

Oleum ſcorpionum Matthioli inunctum, eſt etiam valdè efficax.

Ad potentiùs reſoluendum aqua balſami Guidonis, inunctione admota erit præſtantiſſima.

Vnguentum de althæa partes exteriores laxat, & materiam morbificam blandè diſcutit: ideò circa initia eo inungi poterit totum crus, & tibia vſque ad extremum pedem, iuxta ignem luculentum.

In progreſſu verò ſequens potentius & calidius admoueri poterit.

♃. Ol. lumbric. de lateribus, & de terebinth. ana ℥. ij. ol. vulpini ℥. j. gummi ammoniac. & ſagapeni aquâ vitæ ſolutor. an. ʒ. vj. caſtorei pinguis ʒ. iij. euphorbij. ʒ. ij. ceræ q. ſ. Fiat vnguentum.

Sapo durus cum ſpiritu vini diſſolutus optimus, inunctione factâ ad ignem.

Oleum de lateribus ſolum, poſt ſex cucurbitulas parti dolenti, & in ambitu eius admotas, calidè impoſitum, poſteà tegendo linteis valdè calidis, contumacem dolorem iſchiadicum vnâ die curauit.

Lacuna *Comment. in Dioſc.* vnguentum ſequens tanquam mirabile commendat.

♃. Succor. rad. & fol. ebuli, ana ℥. j. olei chamom. ℥. vj. Bulliant ad ſuccor. conſumptionem. Deinde adde ceræ q. ſ. aceti guttulas aliquot ad penetrationem. Fiat vnguentum.

Cataplaſma ex iberide multùm laudatur ab Authoribus, quòd hæc planta huic affectui curando ſit valdè efficax. Id componi poterit in hunc modum.

♃. Iberidis M. iv. Decoquantur in vino & contun-

dantur, addẽdo farinæ lupinor. orobi & fabar. a r. 3 pulueris rutæ ſiccæ, flor. chamæm. & rad. coſti, an ʒ.j. ol. terebint. Vnc. ſem. ol. lumbric. q. ſ. Fiat cataplaſma.

Platerus plurimùm prodeſſe teſtatur, ſi ſaluia recens in tegulam cauam ignitam poſita, ſæpéque ne aduratur agitata, & hoc modo ſemicocta, aceto perfundatur, reguláque linteis obuoluta ſub ægri coxa ponatur, vaporque indè excitatus excipiatur.

Non parum etiam conducit panis recenter è furno extractus valdè calens, per medium ſectus, aqua vitæ irroratus & admotus.

Ad materiam morbificam foràs extrahendam conuenit cucurbitula, in ſumma parte doloris, quæ ad os ſacrum pertinet, quater repetita ſine ſcarificatione.

Ad idem valdè conferunt hirudines octo vel decem parti affixæ, quæ à Paulo & Aureliano probantur. Et Zacutus Luſitanus ſe decem horarum ſpatio dolorem iſchidiacum ſuſtuliſſe aſſerit, qui omnibus aliis remediis auferri non potuerat.

Emplaſtra verò in frequentiſſimo vſu ſunt, & hac in re plurimùm poſſunt. In eorum tamen vſu hoc perpetuò obſeruandum, quemadmodum de aliis in genere dictum eſt; vt primò mitiora admoueantur, quæ ſi parùm profuerint, ad vehementiora tranſcendere poterimus. Quem etiam ordinem nos in eodem formulis deſcribendis obſeruabimus.

℞. Picis naualis ℥.ij. ſulphur. commun. ſubtiliſſimè triti ʒ.iij. maſtich. ʒ.ij. terebinth. ℥.ß. Miſce, fiat empl.

℞. Picis naualis ℥.ij. gummi ammoniac. bdellij in aceto diſſolut. ana ℥.j. ſulphuris viui, turbith. hermodact. an. Vnc. ſem. caſtorei Drach.j. terebinth. parum, ceræ q. ſ. Fiat emplaſtrum.

℞. Gummi ammoniaci & ſagapeni in aceto diſſol. & denuò inſpiſſat. an. Vnc. ij. empl. diachylon. cũ gummis

mis ℥.j.ß.Liquefiant omnia ſimul. Deinde adde cinnabaris,& æris vſti,an.Vnc.j.auripigmenti & viridis æris, an.Drach.ij. Fiat maſſa emplaſtri.Si veſicæ excitentur, ponatur linteum inter partem & emplaſtrum.

Si malum pertinaciter hæreat,ad veſicatorium tranſeundum eſt, quod parti admotum materiam morbificam euellit. Emplaſtrum igitur veſicatorium applicandum eſt,vel ſolum,vel vt mitius agatur,cum aliquo ex prædictis,æquis partibus permixtum:ſic enim per longius tempus in parte poterit detineri. Vel ſequens de nouo diſpenſari poterit.

℞.Picis naualis,ceræ,picis albæ, ana Vnc.j.ſem,colophoniæ,thuris,maſtiches,ana Drach.ij.euphorbij, ladani,ſulphuris viui,opopan.ammoniac.bdellij,galbani, ſagapeni,an.℥.ß. ſtyrac.calamit.benjoin. ana ʒ.ij. cantharid.ʒ.iij. galangæ,caryophyll.an.ʒ.ij. ſtyrac.aliquid q.ſ.Fiat emplaſtrum.

In diuturno affectu cauſticum tibiæ lateris dolentis materiam morbificam deriuat, & morbum interdum tollit. Zechius admouendum eſſe vult parti tibiæ exteriori.Si verò ſuſpicio fuerit catarrhi à cerebro defluentis, alterum etiam occipiti admouendum eſt. Id enim aliquando iſchiadicum dolorem antiquum curauit,qui nullis aliis remediis vinci potuerat. Tum denique alia remedia cerebri intemperiem corrigentia non erunt omittenda.

Zacutus Luſitanus cauterium retrò aures inuſtum, quando fluxio à capite irruit, cum miro ſucceſſu in vſum ſe vocaſſe aſſerit, & peculiari hiſtoria confirmat *obſ.160.lib.2.*

Toto curationis decurſu clyſteres frequentes iniiciendi ſunt, vt materiæ morbificæ portio ad inteſtina deriuetur. Tum etiam ad doloris cauſam proximam diſcutiendam ſequens aliquando profuit.

℞. Vini generosi ℔. sem. ol. nucum & rutac. an. ℥. iij. ol. terebinth. Vnc. sem. Misce fiat clyster, iniiciendus quoties dolor vrget.

Clyster verò sequens humores à parte affecta potenter extrahit, propter viciniam quam habet cum intestinis.

℞. Pulpæ colocynth. Drach. j. furfuris macri M. j. vini albi ℔. j. sem. Coquantur ad ℔. j. Ex colatura fiat clyster, qui seruetur per horam.

Dolor ischiadicus interdum à bile, & humoribus calidis generatur; qui quidem dignoscitur cùm dolor est acerbissimus, & pungitiuo similis, exacerbationes alternis diebus sæuiores efficiuntur, habitus est gracilis, temperamentum biliosum, ætas iuuenilis, regio & tempestas calida, dolor à calefacientibus exacerbatur, morbi præcesserunt biliosi, victus calefaciens, exercitatio vehemens: tunc enim ad bilem & calidam intemperiem remedia dirigi debent. Ideò conuenient venæ sectio, purgationes cholagogæ, nunc lenientes, nunc etiam vehementer purgantes, additis diagrydiatis, vt materia morbifica educatur; iulepi refrigerantes, clysteres mollientes, & refrigerantes, lac, balneum, aliáque remedia in calida hepatis intemperie proposita. Hoc perpetuò cauentes, vt aperientia vitentur, incrassantia potiùs eligantur, qualia in catarrho calido & tenui proposita fuerunt.

Dolore acerbiori existente narcotica exhiberi possunt, præsertim syrupus de papauere, quo dolor sedatur, & fluxio cohibetur humoris incrassatione.

At longè potentiùs operatur laudandum opiatum ad gr. iij. vel iv. exhibitum; quod etiam in clystere ex iusculo, vel lacte dissolutum, præmisso alio laxante, dolorem sæpè in momento sedat.

Topica erunt mitiora, vt ol. lilior. violac. chamæmel.

&

& amygd. dulcium: cataplaſmata ex lactuca, ſolano, endiuia, farina hordei, cum oleis prædictis; & circa declinationem fomenta, linimenta, emplaſtra mitiora, & minùs calefacientia.

Materia dolorem iſchiadicum efficiens aliquando ſuppuratur; & in abſceſſum conuertitur: quod docuit Hipp. 3. *epid. in historia Eupolemi*, qui talem abſceſſum paſſus eſt; & ex eo tabidus interiit. Si abſceſſus aperiatur, vlcus remanet ſordidum & cacoëthes, quod etiam ad tabem perducit. Eam tamen cum vlcere curatam ſæpè à ſe fuiſſe gloriatur Zacutus Luſitanus, *obſeruat.* 126. *lib.* 1. decocto ligni ſancti, & radicis ſalſæparillæ. Quæ obſeruatio legenda, & ſedulò meditanda eſt.

CAPVT III.

De Rheumatiſmo.

POſt arthriticos affectu propriè dictos, de Rheumatiſmo agere operæ pretium eſt, propter magnam analogiam, quæ inter hoſce affectus intercedit: quæ ſanè tanta eſt, vt vulgus medicorum qui Rheumatiſmi naturam ignorant, eum arthritidem vniuerſalem nominare ſoleant. In vtroque enim affectu dolor articulorum reperitur; ſed in hoc differunt, quòd in arthritide ſoli articuli dolent; in Rheumatiſmo verò non ſolùm articuli, ſed etiam totum corpus, media ſcilicet inter articulos ſpatia, muſculi nimirum, eorúmque membranæ, ac præſertim perioſtia, torúſque corporis habitus; imo verò interdum corporis partes internæ, vt ventriculus, inteſtina, vterus, pulmo, rheumaticos affectus experiuntur.

Licèt autem catarrhus rheumatis nomine donetur apud Græcos : differt tamen ab eo rheumatiſmus ; quia in genere quidem fluxionis eſt, ſed alterius naturæ ab fluxione , quæ vulgò catarrhus nominatur , qui quidem à cerebro tantùm exoritur, & vnam aut alteram ſolummodò partem infeſtat, cùm rheumatiſmus ab internis viſceribus , tum venis & arteriis procedat, & in corpus vniuerſum effundatur.

Hic affectus, morbus nouus non eſt, attamen à veteribus non eſt ſufficienter deſcriptus. Illius delineatio habetur apud Hippocr. *lib. de loc. in homine*, & apud Galen. 1. *de differ. febr.* & 1. *de compoſit. med. ſecundùm genera.* Sed omnium maximè inſignis ac perſpicuus locus hunc affectum explicans 1. *in lib.1. de differ. febr. cap.7.* continetur , his verbis. *Huiuſmodi quapiam ratione prouenire ſcito rheumaticos nominatos affectus , toto videlicet corpore infirmo, principibus verò illius partibus , paululùm licèt inſit ſanguinis , grauari tamen ſolitis , eúmque ad carneas cutis partes protrudentibus.* Vnde legitimam rheumaticæ affectionis naturam in eo ſitam eſſe conſtat , iuxta Galeni doctrinam , quòd corpus vniuerſum ea impotentia ſit affectum , vt vbi principem eius partem aliquo ſanguine grauari contigerit , licet non ſit in copia plurimùm excedens , ad carnoſas partes , & habitum corporis tranſmittat.

Illud autem crudè & ſimpliciter admitti non poteſt , quoc dicitur à Galeno , partes principes ſanguine grauatas , eum ad carneas cutis partes protrudere. Inde enim inflammationes & tumores in illis partibus exorirentur. At conſtat experientia in rheumatiſmo nullum tumorem , nullam inflammationem, nullámque coloris mutationem in partibus dolentibus

vtplurimùm

vtplurimùm apparere.

Cauſa igitur proxima & immediata huius affectus eſt humor ſeroſus, qui propter tenuitatem, partes in tumorem non eleuat, & propter ſubſtantiam minimè ſuppurationi idonea, nullum vnquàm abſceſſum producit, ſed tantùm diſpoſitionem quandam inflammatoriam ex ſeri feruore oriundam.

Origo autem primaria huius effectus hepati adſcribenda eſt, quod feruida intemperie affectum, atque debilius redditum, alimentum non ſatis nutritioni conueniens generat, & totum corpus pari imbecillitate afficit, vt ita ſuperfluitatum receptioni reddatur maximè idoneum. Ex eadem verò hepatis intemperie ac imbecillitate, multus fit prauorum humorum prouentus, qui in venis & arteriis diutiùs retenti, prauam quandam acquirunt corruptelam, ibique colliquantur, & in ſeri, atque ichorum naturam abeunt, & tanquam onus graue expelluntur à natura ad partes ignobiliores; cùm ſatis robuſta non ſit, vt eos extra corpus omninò eliminare valeat. Illi autem humores ſeroſi & ichoroſi ſumma acrimonia præditi, pattes ad quas deducuntur, lancinant & pungunt, vnde dolores & cruciatus oriuntur. Licet autem hepar primariam huius affectus originem præ ſe ferre à nobis cenſeatur; à cerebro tamen humores iſtos interdum immediatè defluere ex eo patet, quòd ſæpe dolores in ceruice incipiunt, poſtmodùm verò ad humeros & brachia deſcendunt. Verùm prima humorum acrium generatio fuit in hepate feruidiori, qui ad cerebrum tranſlati, confluunt poſtmodum in ſubiectas partes.

Quamuis autem modo veluti critico humores iſti à renis expellantur, motus tamen eorum non eſt ita ſubitus, ſed lentè & paulatim efficitur: cum nempè

 humores

humores illi praui, & corrupti in venis feruent & ebulliunt, ac postmodùm à venis sensim expelluntur, ac veluti euomuntur, vnde nautiosis venarum, satis appositè, motus iste appellari solet.

Humorem autem serosum esse causam præcipuam horum dolorum multiplici ratione conuicitur. Primò quòd nullam coloris mutationem, nullumque tumorem vtplurimùm partibus inducit; licet aliquando, cùm humor valdè copiosus est, in exiguum ac prætenbrum tumorem partem eleuet, qui tamen facilè discutitur. Secundò, quòd dolores isti admodùm mobiles sint, & nunc hanc, nunc illam partem inuadant, & ab vno loco in alium subitò mutentur, priori subitò immuni reddito, ac dolore omnino vacuo: quæ repentinæ mutationes non nisi ab humore mobili, summáque tenuitate prædito fieri possunt. Tertiò, quod sudoribus sæpe morbus iste terminetur. Quartò, quia pleonexiæ serosæ multa in hisce ægrotantibus apparent indicia; nempe vrinæ tenues ac copiosæ, potus quantitatem excedentes, & magna seri copia in sanguine detracto apparens.

Licèt autem serosus humor sit causa præcipua & frequentissima dolorum qui in Rheumatismo contingunt, non est tamen à ratione alienum, flatus aliquando concurrere ad eorum productionem. Cuius rei coniecturam facere potest subita doloris permutatio de loco in locum, & quòd non est pondus, aut grauitas in partibus dolentibus. Hæc est Auicennæ sententia, qui hunc affectum describere videtur, illiusque generationem flatibus tribuere, *fen.* 1. *lib.* 3. *tract.* 2. *cap.* 7. his verbis. *In dolore facto ex flatibus extensio augetur, & grauitas minuitur: & aliquando est cum punctione, quandoque etiam cum corrosione; & in flatuoso dolore quidem grauitas nulla est. Et quandoque etiam cum* ipso

ipso fit permutatio doloris frequens de loco ad locum. Hæc Auicenna: quibus sequentia subiungit, quæ ad rheumatismi descriptionem propiùs accedere videntur. *Et flatus est quandoque in tunicis membrorum, & villis, sicut in colica flatuosa; aut in tunicis musculorum, & sub membranis, & super ossa; aut in circuitu musculorum, inter carnem mollem, & cutem; aut in ipso membro latitans, vt in musculis in pectore.*

Si quis verò obiiciat, morbos à flatibus oriundos non tandiu durare, cùm flatus facilè discutiantur. Respondebimus, flatum in partibus dolentibus contentum facilè discuti, vnde frequens dolorum permutatio contingit; sed mineram adesse in venis, ex qua fieri potest continua flatuum eleuatio, qui postmodùm ad partes prædictas deferuntur. Minera autem flatibus generandis idonea est humor crassus, viscidus, & pituitosus, quem in rheumatismo laborantibus sæpissimè redundare ostendit sanguis ipsis detractus, qui non rarò crassus & glutinosus est, pituitam crudam & putridam referens.

Diagnosis huius affectus, ex iis quæ dicta sunt, facilè elici potest: paulò vberiùs tamen explicanda est. Primò igitur partes doloribus afflictæ, nempe musculi, eorúmque membranæ & periostia hunc affectum à reliquis omnibus distinguunt. Licèt enim dolores venerei, artus & internodia occupent, & maximè periostia; differunt tamen in eo, quòd non ita vniuersaliter corpus totum infestant, neque ita continui sunt, noctu tantùm, & parum interdiu excruciantes, neque vtplurimum à consuetis officiis ægrotantes auertunt: cùm rheumatismus ipsos lecto penitùs affigat, vt sese vix commouere valeant, neque à ministris, nisi cum maxima molestia, & dolorum exacerbatione, moueantur. Ac denique alia luis venereæ signa adsunt, vel præcesserunt,

ferunt, vt gonorrhœa, bubo venereus, caries pudendi,& similia.

Alia etiam symptomata hunc affectum concomitantia ad illius diagnosim plurimùm conferre possunt. Admotâ enim manu partibus dolentibus, caloris & acrimoniæ sensus percipitur; febris vtplurimùm adest, sed ea perexigua, interdum verò nulla. Sanguis qui detrahitur planè corruptus est, crassus & glutinosus; tum post multas phlebotomias sero copioso diffluit, ita tamen mutatus, vt sanguinis speciem amiserit. Postquam cessauit, vel intermisit dolor, nulla remanet imbecillitas in parte, vt in arthritide contingit. Purgantia medicamenta, & topica ab initio vsurpata nihil prosunt, imò morbum & dolorem augent: in declinatione verò vtraque sunt proficua.

Quod ad prognosim attinet; affectus iste raro, aut nunquam vitæ periculum infert, sed longitudine suâ magnam parit molestiam: ad duos enim vel tres menses perseuerat, si sit sine febre; imò verò interdum, præcipuè si non rectè curetur, ad annum, vel plures annos extenditur. Franciscus Portus, qui eleganti carmine decadem medicam scripsit, agens de rheumatismo, refert seipsum per biennium ferè hunc morbum expertum esse, quem tandem superauit admittentibus sex Medicis Parisiensibus, illius temporis illustrioribus, Basino, Ellinu., Belliquerco, Sanjacobæo, Seguino, Hollerio.

Si cum febre rheumatismus oriatur, breuior esse solet, sed diris cruciatibus, & acerbioribus ægrum exercet: & tunc intra 20. vel 40. dies soluitur, aut maximam saltem patitur imminutionem.

Rheumatismus aliis morbis superueniens, vt apoplexiæ, & conuulsioni, periculum imminuit, transla-

ta materia morbifica à partibus internis ad habitum corporis.

Sudores in declinatione morbi aduenientes, ſalutares.

Vrinæ craſſæ & multæ in declinatione prodeuntes, morbi ſolutionem afferunt.

Ad curationem huius affectus, materia morbifica reuellenda, mitiganda & euacuanda eſt, viſcerum intemperies corrigenda, omniumque partium, tam mandantium, quàm recipientium robur conſeruandum eſt.

Quæ omnia ſequentibus remedis præſtari poterunt.

℞. Fol. maluæ, violar. betæ, lactuc. borrag. an. M. j. ſemin. aniſ. ʒ. ij. Coquantur ad quart. v. In colatura diſſolue mellis violac. & butyri recent. an. ℥. ij. Fiat clyſter iniiciendus horâ commoda, & interandus ſingulis, vel ternis diebus per integrum morbi decurſum.

Reiecto clyſtere vena aperienda eſt alterutrius brachij, & detrahendæ ſanguinis ℥. viij. vel ix. Non refert ex quo brachio ſanguis primùm detrahatur, quãdoquidem pluries iterãda eſt phlebotomia, atque adeò vtriuſque brachij venæ ſæpiùs erunt pertundendæ. Singulis igitur diebus ab initio ſanguis detrahendus eſt, donec morbus remiſerit, & dolores imminuti fuerint. Nec refert ſi per 10. 12. aut etiam plures dies ſanguis detrahatur, quandoquidem iſte morbus hoc habet peculiare, vt ex frequenti venæ ſectione vires non deiiciãtur, ſicut in aliis morbis ſolet contingere. Ideóque mihi in vſu eſt in huiuſmodi affectionibus, dum venæ ſectionem adeò frequentem præſcribo, ne ægrotantes, vel adſtãtes terreantur à toties repetita phlebotomia; hanc reſtrictionem addere, vt continuetur ſingulis diebus miſſio ſanguinis, donec imminuti fuerint dolores, aut vires multùm debilitatæ. Cùm autem huius euacuationis

vſum

vſum continuando, virium deiectio inde non emergat, eam ægrotantes liberè patiuntur, eiúſque frequenti iterationi facilem aſſenſum præbent. Facilem autem illam tolerantiam facit ſanguinis conditio, qui in hoc morbo admodùm putridus ſemper educitur. Copioſæ huius ſanguinis euacuationis vtilitatem oſtẽdit experientia; ſiquidem ex ea ſedulò continuatâ morbus qui longus eſſe conſueuit, vt in prognoſi dictum eſt, intra ſatis breue ſpatium non raro euincitur. Et docet eadem experientia, hæmorrhagiam largam huic morbo ſuperuenientem eum omninò reſoluere. Hoc ſubinnuere viſus eſt Hipp. *Aph.* 74. *ſect.* 4. *Quibus ſperatur abſceſſus futurus ad articulos, eos liberat ab abſceſſu vrina multa, craſſa, & alba, qualis in laborioſis febribus quarto die quibuſdam incipit fieri: ſi verò etiam ex naribus fluxerit ſanguis, breui admodùm ſolutio fit.* Humorum enim decubitus, qui ad articulos fiunt, cum rheumatiſmo quandam habent analogiam. Tum etiam idem Hippocrates quandam rheumatiſmi adumbrationem proponere videtur 2. *Prorrhet.* illiúſque generationem ſuppreſſæ hæmorrhagiæ conſuetæ adſcribit, his verbis. *Quibus circa articulos dolores fiunt, & tumores, & ſedantur non podagrico modo: in iis comperies viſcera magna, & in vrina ſubſidentiam albam,* & quæ ſequuntur. Poſtea addit: *Fit autem hic morbus iis, quibus in pueritia & iuuentute ſanguis ex naribus fluere ſolitus, deſiit.*

Dum phlebotomiæ celebrantur, clyſteres, (vt anteà dictum eſt,) ſingulis vel alternis diebus vſurpandi, tum etiam iulepi exhibendi, qui viſcerum intemperiem corrigere, & humorum acrimoniam atque agitationem cohibere valent. Huic vſui maximè conducit aqua papaueris rhœados, quæ cùm valdè proficua ſit in hoc affectu, ſola exhibenda eſt manè & ſerò

ſerò ad Vnc.vj,cum ſyrupo de limonib.vel granator.ad formam iulepi; quamquam ſine ſyrupo non minoris ſit efficaciæ.

Pro potu ordinario ptiſana ex hordeo, gramine, & liquiritia, vel ex decocto rad. acetoſæ, vel tinctura roſarum vſurpari poterit: à vino prorsùs abſtinendo, quod omnium fluxionum vehiculum eſt maximum.

Purgatio in huius affectus principio, augmento, & ſtatu nullum affert auxilium; imò vero noxia eſt: fluxiones enim irritat, & dolores intendit, quemadmodùm in omnibus inflammatoriis diſpoſitionibus euenire ſolet. At in declinatione neceſſaria eſt, & multoties celebranda, idque blandis medicamentis, vt per epicraſim cacochymia in vniuerſo corpore reſtagnans educatur. Ad hunc finem potio ſequens præſcribi poterit.

♃. Sennæ mundat. & tamarind. an. ℥. ß. ſemin. anil. & cremor.tart an.ʒ.j.fol.acetoſ M.ß. Coquantur ad ℥.iij.In colatura diſſolue mannæ & ſyrup.roſac.an. ℥.j. Fiat potio per interualla, iteranda pro arbitrio Medici curantis.

Si forma boli magis arrideat, ita componi poterit.

♃. Caſſiæ recèter extractæ ʒ.vj.cathol.duplic.ʒ.iij. rhabarb.puluer.& cremoris tart.an.ʒ.j. Cum ſaccharo fiat bolus.

Si efficaciùs purgare deſideres,adde bolo,vel potioni rad.ialap.℈.j.

Si purgationes iſtæ non ſufficiant ad affectum(ſæpe admodum contumacem) prorſus eradicandum, ad vehementiora purgantia, vt electar. diaphœnic. diaprun. ſolut. & alia huiuſmodi confugiendum erit, modò febris abſit. Ego ſemper hunc affectum ſuſtuli, poſt-

quam

quam prædicta remedia rem absoluere nequiuerant, mercurio dulci sexies sublimato, aliquoties exhibito ad gr.xx. cum scammonij vel resinæ ialapæ gr.x. Cuius curationis exemplum videre est in obseruationibus meis, nempe *obseru.*41.*cent.*3. & vnicus clyster ex vino emetico paratus hunc effectum curauit in nobili muliere, vt habetur *obseru.*22.*eiusdem centuriæ.*

De sudorificis idem dicendum est, quod de purgantibus iam dictum; ea nimirum in principio, augmento, & statu non esse proficua, imò verò plurimùm nocere; quod vulgares Medici experiuntur, qui veri catarrhi specie delusi, & morbi contumaciæ pertæsi, ad sudorifica confugiunt, vnde morbus geminatur, & dolores intenduntur. Attamen in declinatione, post debitas purgationes, nullâ febre præsente, plurimùm conferre possunt; eáque parari possunt ex decocto chinæ, vel salsæ parillæ; vel proliciri possunt sudores in laconico, cum vapore spiritus vini, aut decocti alicuius appropriati.

Post sufficientes euacuationes; imò dum illæ celebrantur, partium principum, & totius corporis roborationi incumbendum est; quam indicationem Galenus 1.*de diff.febr. cap.*6. vbi rheumaticam affectionem exponit, reliquis præferendam asserit, his verbis. *Meritò ergo in his curandis scopus est, non euacuatio, sed totius corporis roboratio.* Quod quidem ita intelligendum est, non quòd nulla omnino competat euacuatio, (idem enim Galenus huius affectus curationem orditur à missione sanguinis; ac si excrementa prauam qualitatem habuerint, etiam adhibet purgationem,) sed quòd magis & frequentiùs roborantibus, minùs verò, & parciùs purgantibus agendum sit. Certum tamen est, partes non posse roborari, nisi priùs excrementorum illuuies, quà onerantur, expurgata fuerit.

Illa

Illa autem roborātia refrigerandi vi prædita eſſe debent, ſiquidem (vt anteà dictum eſt) feruida hepatis intemperies primam huic morbo originem præbere ſolet. Horum maxima ſupellex apud authores inuenitur: Ex his nos quatuor proponemus, quæ efficaciora, & minùs ingrata exiſtimauimus.

Primum ex tinctura corallorum, cuius ℥.ij. æger ſumere poterit, manè duabus horis ante paſtum, ſingulis diebus vacuis ab aliorum remediorum vſu.

Quia verò tinctura corallorum diu ſeruari nequit, ad vſum longiorem in ſyrupum reducitur cum ſaccharo; cuius cochlearia duo manè ſumi poterunt: ſed multò minor eſt illius efficacia, quàm tincturæ ſimplicis.

Secundum eſt conſerua fructus cynorrhodi, quæ guſtui gratiſſima eſt, hepar refrigerat, & leui adſtrictione corroborat. Hanc ſumere poteſt æger ad nucis magnitudinem, manè & ſero.

Tertium eſt electarium triaſantali quadruplicato rheo, in tabellas redactum, cuius ʒ.ij. ſingulis diebus ſumi poterunt, ſuperbibendo parùm aquæ potus ordinarij.

Quartum ex tinctura roſarum, cuius cyathum vnum æger haurire debet ſemel, bis, ter, in die, longè à paſtu. Illius præparatio talis eſt.

♃. Roſar. rubrar. ſiccar. ℥.j. aquæ tepidæ ℔.iij. ſpiritus ſulphus. aut vitriol. ʒ.j.ß. Infundantur per horas, vj. Colaturæ adde ſacchar. albi ℔.ß. Seruetur in vaſe vitreo ad vſum.

Prædicta remedia, vel eorum nonnulla alternatim, vſurpautur, ne natura eidem aſſueſcat.

Curato affectu prophylaxis ad aliquod tempus eſt neceſſaria, ne nouâ accumulatâ materiâ recidiua contingat. Illa igitur præcipuè verſabitur in purgatione periodica, ſemel aut bis in menſe iteranda, quod

commodè fiet syrupo Magistrali sequenti, qui magis alterando, & roborando hepar, quàm purgando proderit.

℞. Succor. recenter expressor. & per residentiam depurat. ex foliis endiu. cichor. agrimon. fumar. lupulor. & bugloss. ℔. iij. succi pomorum redolentium recenter express. & depurat. ℔. ij. sennæ mund. ℥. vj. epithym. ℥. ij. rhabarb. elect. & agaric. recenter trochisc. an. ℥. j. macis & caryophyll. an. ʒ. ß. Infundantur, & decoquantur, vt artis est, donec colaturæ supersint quart. v. in quibus dissolue sacchar. albi quart. v. Fiat syrupus perfecte coctus, de quo capiat ℥. ij. semel aut bis in mense, cum iusculo pulli, aut vituli, foliis borrag. pimpinell. ceterach. & agrimon. alterato.

Venæ sectio etiam vere & autumno erit conuenientissima.

Præterea ad hepatis feruorem temperandum vtilissimum erit balneum aquæ tepidæ, quod per totam æstatem frequenter erit iterandum: vel vt commodius vsurpari valeat, semicupium sufficiet.

In eundem finem conserua cynorrhodi, aut opiata iisdem facultatibus prædita, & tabellæ triasantali, frequenter vsurpari poterunt.

His accedet optima victus ratio ex cibis boni succi, & concoctu facilibus, vt perdicibus capis, pullis gallinaceis, & pipionibus; præcipuè verò iusculis & consummatis, iuribus carnium expressis, & similibus, quæ omnia sumenda sunt in mediocri quantitate, vt faciliùs concoqui valeant.

PRAXEOS

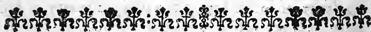
PRAXEOS MEDICÆ LIBER XVII.

De Febribus.

PRÆFATIO.

MAGNA à non paucis authoribus circa febrium theoriam, & therapiam volumina conscripta inueniuntur; in quibus controuersiæ innumeræ, & arduæ disputationes agitantur. Quæ, vt in scholis vtilissimæ sunt, imò & necessariæ; plerisque tamen Medicis extra Academias artem exercentibus, tædium pariunt. Illi siquidem breuem atque dilucidam morborum theoriam expetunt, quæ eorum naturæ, causis, & signis, tam diagnosticis, quàm prognosticis intelligendis, & curationi (cui toti incumbunt) ritè obeundæ;

sufficiat. Nos in toto hoc opere, votis eorum satisfacere conantes, omnes controuersias ablegauimus, earum tantùm quæ ad praxim maximè necessaria visæ sunt, decisiones breuiter exponentes. Quod etiam in febrium expositione obseruauimus: & prætermissis omnibus controuersiarum ambagibus, quæ in scholis ad nauseam continuò tractantur; ea tantùm, quæ ad praxim maximè faciunt, exposuimus. Hunc verò librum clarioris doctrinæ gratia in tres sectiones distribuimus, generalem illam diuisionem sequentes, quâ febres diuiduntur in simplices, putridas, & pestilentes. Atque adeò huius libri sectio prima febrium simplicium. Secunda putridarum. Tertia verò pestilentium explicationem continebit.

SECTIO I.

De febribus simplicibus.

PRÆFATIO.

FEBRIS quæ simplex nominatur, in tres species subdiuiditur, quarum alia dicitur ephemera; alia synochus simplex, seu imputris; alia verò hectica. Ideò huius sectionis tria erunt capita. Primum febris ephemeræ. Secundum synochi simplicis.

plicis. Tertium hecticæ naturam & curationem explicabit.

CAPVT PRIMVM.

De febre ephemera.

Febris ephemera plerumque generatur à causis externis, & corporis animique motibus vehementibus, vt irâ, curis, labore, dolore, vigiliâ, & inediâ, quibus spiritus inflammantur. Item somno & mœrore, quibus humores & vapores calidi intùs coërcentur. Item calefactione à sole, igne, hypocausto, quibus feruidus aër inspiratione attractus, & per insensiles poros admissus spiritus inflammat. Item crapula, & præsertim cibo potúque calidiori magna copia sumpto, vt piperatis, & vino generoso, quibus vapores suscitantur plures, quàm exhalare queant. Item excrementorum calidorum retentione, non solùm fæcum & vrinæ, sed præcipuè fuliginum, quæ per habitum excludi solent, si pori insensiles claudantur à frigore, balneo aluminoso, & similibus

A causis etiam internis generatur febris ephemera, vt bubone, aliisque crurum, aut brachiorum tumoribus, præcipuè dum suppurantur; extremitatum erysipelate, quando materia calido loco conclusa, non sua putredine, sed tantùm qualitate cor afficit. Item vasorũ obstructione leui, qua fuligines retentæ febrem accendunt; vt in destillationibus solet fieri, dum illæ in calidis naturis, aut densiori corporis habitu contingunt. Hanc febrem significant, tam ex enumeratis causa aliqua prægressa; tum pulsus celer, frequens, magnus; respiratio etiam magna, & frequens, & capitis dolor & calor; frigoris, & horroris absentia, necnon lassitudi-

 nis

nis ſpontaneæ, aut inappetentiæ. Aliquando tamen rigor, aut horror adeſſe poteſt, in iis videlicet, quæ à Solis ardore, vel frigore initium habent. Calor etiam adeſt tangentibus ſuauis, ac blandus, vrina concocta, naturali ſimilis, niſi ab obſtructione, vel cruditate immutetur. Intra 24. horas plerumque ſolet terminari, cùm molli ſudore, licet aliquando ad tertium diem extendatur. quem ſi tranſgrediatur, in ſynochum ſimplicem, aut putridam, vel hecticam degenerat.

Ad illius curationem antiqui maximè vtebantur balneo aquæ tepidæ, cuius etiam in ſtatu ſano vſus erat frequentiſſimus. Sed cùm noſtris temporibus abierit in deſuetudinem, in huiuſmodi febre etiam obſoleuit, & minimè tutus habetur, propter plethoram, cacochymiam, putredinem, aut fluxionem, quæ in talibus corporibus poſſunt exiſtere, aut timeri ne accidant.

Sed potiùs curetur huiuſmodi febris victu refrigerante & humectante, vt cremore hordei, iuſculis refrigerantibus, potu hydroſacchari, ptiſanæ vulgaris, aut aquæ fontanæ, cum ſyrupo limon. aut capill. ven. permixto.

At verò pro cauſarum varietate curatio aliquantulùm varianda eſt. Sicque ephemeræ ab æſtu, vel Solis ardore competit victus refrigerans, tranſlatio ægri in locum frigidiorem; & oxyrrhodinum fronti, ſincipiti, & temporibus admotum, ſi dolor adfuerit, qui ab inſolatu vtplurimùm generari ſolet.

Si à frigore producatur, præſertim cùm æger ab exercitio æſtuans in aërem frigidiorem repentè ſeſe contulit ſudor prouocandus eſt, maximè in fine acceſſionis.

Si à cutis denſitate & pororum occluſione, eadem debetur curatio; & vtrique huic cauſæ vinum obligo-

phorum

phorum valdè dilutum concedendum eſt, quia meatus aperit, & ſudoris prouocationem adiuuat.

Si à labore duxerit originem, quies imperanda eſt, & victus vberior, ac concoctus facilis concedendus. Si à laſſitudine, frictiones celebrandæ. Iræ, animi tranquillitas & hilaritas opponenda eſt, biliſque frænanda cibo & potu refrigerante. Triſtitiæ eadem animi recreatio conuenit, & vini tenuis vſus. Si à vigiliis febris duxerit originem, ſomnus erit conciliandus. Si ab inedia, victus euchymus & refrigerans inſtituendus. Si à crapula vel cruditate, inedia & cibi abſtinentia conferet, non omiſſis ſtomachum roborantibus, ſumptis & admotis: nec non clyſtere molliente & laxante cruditatis portio erit auferenda. Si corruptio metuatur, vomitus proritandus eſt, vel purgatio inſtituenda. Si fiat ab obſtructione, aduertendum eſt, num plethora, vel cacochymia redundet; hiſque phlebotomia, aut purgatio decernenda eſt. Et ſi obſtructio facilè non reſoluatur, in alias febres morbus degenerat, quarum curationes ſuis locis erunt deſcribendæ.

CAPVT II.

De Synocho ſimplici.

Cauſæ ephemeram excitantes ſi incidant in corpus plethoricum, denſo habitu præditum, febrem ſynochum inducunt. Solus tamen ſanguis abundans, venas infarciens, pluresque vapores producens, quàm expirare valeant, hanc febrem producere potis eſt.

Hanc ſignificant corporis habitus craſſus, tumidus; color corporis, & faciei rubicundus; capitis dolor

tensiuus, somnolentia, pulsatio temporum, inquietudo, pectoris angustia, respiratio difficilis, & frequens; pulsus magnus, æqualis, frequens, plenus; venæ sanguine turgidæ, vnde lassitudo tensiua oritur; vrina crassa, colore à naturali parùm recedens, sed paulò rubicundior; calor ad tactum mitis, halituoso vapore perfusus; febris æqualiter procedit; nempe vel in eodem tenore persistit: vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter, non per interualla remittit. Vnde tres illius petuntur differentiæ. Quæ enim continuò augetur, epacmastica; quæ continuò decrescit, paracmastica; quæ eundem tenorem seruat, homotonos seu acmastica nominatur. Ad quartum diem extenditur,& aliquando ad septimum;tum hæmorrhagia, vel sudore terminatur, ac si vlteriùs protrahatur,in synochum putridam degenerat.

Illius curatio sanguinis euacatione, refrigeratione, & meatuum apertione perficitur. Galenus 9. *meth. cap.* 4. duobus remediis eam absoluit, missione sanguinis ad animi deliquium, & aquæ frigidæ largo potu.

Venæ sectio in hoc affectu absolutè necessaria est, cùm à sanguinis copia generetur; eaque statim celebranda, quacumque horâ vocatus fuerit Medicus, nisi ventriculus cibis refertus fuerit,quorum concoctio expectanda est per aliquot horas.Et licèt copiosè sanguis mittendus sit,dicatque Gal.*loco supra citato*,se plerosque hac febre laborantes subitò curasse phlebotomiâ vsque ad animi deliquium, quam sequebatur alui fluxus, vomitus biliosus,& sudor copiosus.Attamen nostris hisce temporibus obsoleuit largior illa sanguinis euacuatio, quæ non vacat periculo,cùm referat ipse Gal.*lib.de cur. rat.per venæ sect.* c.12. tribus Medicis contigisse, talem phlebotomiam celebrantibus, vt pro animi deliquio

mors

mors aduerterit. Satius igitur est repetitis vicibus eam sanguinis quantitatem educere, quæ ad morbi curationem necessaria est.

Ante venæ sectionem, si aluus non sit libera, aut intestina cruditatibus scateant, clyster emolliens, & laxans iniiciendus est.

Aquam frigidam quod attinet, eam Galenus tanta copia exhibendam esse præcipit, vt æger pallescat, tremat, & toto corpore refrigeretur; sicque asserit eam calorem igneum extinguere, solidas partes roborare, inutiles humores per aluum, per vrinas, & per sudores excernere. Ad illius autem exhibitionem multas cautiones adhibendas præcipit, nempe, vt in vigore febris, concoctionis signis apparentibus, exhibeatur; vt æger per sanitatem frigidæ assuetus sit, firma habet viscera, & succi plena; corpus eusarcum, & quadratum; viribus polleat validis atque constantibus, non sit refertus crassis viscidisque humoribus, neque tumorem aliquem habeat in visceribus, neque ventriculus, gula, aut neruosum genus debilia sint. Alioqui si conditiones istæ defuerint, periculum est, ne in spirandi difficultatem, hydropem, tremorem, conuulsionem, lethargum, aut alium grauem affectum præcipitetur. Obsoleuit etiam hoc remedij genus nostro hoc sæculo, cùm omnes istas conditiones obseruare difficile sit, & ex præpostero illius vsu tanta immineant pericula. Satius enim est aliis remediis sanguinem, & totum corpus refrigerantibus, iisque tutoribus vti; vt iulepis, & aperientibus emulsionibus, epithematis, linimentis, & omnino victu refrigerante. Iulepi parantur ex decocto hordei, aut acetosæ, & cichoraceorum, vel aquis cichorij, endiuiæ, acetosæ, lactucæ, additis syrupis de cichorio simpl. limon. granat. oxysaccharo, &c. Quibus etiam, ad

maiorem aperiendi & refrigerandi vim iis conciliandam, guttulæ aliquot spiritus vitrioli, aut sulphuris addi possunt. Si aquæ destillatæ crudiores videantur, leuiter bulliant cum modico specierum triasantali, vel diamargariti frigidi.

Emulsiones in hunc modum parari poterunt.

℞. Amygd. dulc. excorticat. & macerat. in aqua ros. ℥.j. quat. sem. frig. maj. & papau. albi, an. ℥.ij. Contundantur in mortario marm. sensim affundendo aquæ hordei ℔.j. ß. In colat. dissolue sacchari rosac. ℥.iij. Fiat emulsio pro tribus dosibus, bis in die sumendis. Quæ maximè conueniet, & iulepis præferetur, si vigiliæ adfuerint.

Epithemata cordi & hepati admouenda, in hunc modum parabuntur.

℞. Aquæ rosar. bugloss, & lactucæ, an. ℥.iij. aceti rosac. ℥.j. pulu. elect. diamarg. frig. ʒ.j. sem. camphoræ gr. vj. Fiat epithema, admouendum regioni cordis.

℞. Aquar. endiu. cichor. acetosæ, an. ℥.iv. aceti rosac. ℥.j ß. trium santal. ʒ.ij. ß. Fiat epith. admouendum regioni hepatis.

Linimentum refrigerans hepati & lumbis admouendum ex oxyrrhodino, vnguento rosaceo, refrigerante Galeni, vel cerato santalino oxycrato ablutis.

Si morbus protrahi videatur, à phlebotomia purgatio instituenda est, ne serosa & biliosa excrementa putrescant, indéque putrida febris oriatur. Remedia tamen vsurpanda, quæ citra calorem, & agitationem id præstent, vt cassia, manna, syrupus rosac. tamarindi, catholicum, & similia.

Huc accedat conueniens victus ratio, nempe refrigerans & humectans, eáque tenuis, ex iusculis, cum herbis refrigerantibus paratis; prunis & pomis acidis coctis

coctis, cremore hordei, vel panatellis.

Potus sit decoctum hordei, aqua simplex cocta, vel in quam panis immersus sit, vel cum syrupo capill. ven. limonum, aut granat. permixta.

CAPVT III.

De febre hectica.

HEctica febris, seu habitualis occupat partes solidas, quæ corporis habitum constituunt, & vulgò dicuntur spermaticæ, vel carnosæ; tum etiam ratione illarum partium magis fixa est & radicata, quàm aliæ, quæ sunt in spiritibus aut humoribus. Eam quoque ob causam habitualis dicitur, quòd in habitu consistat, ac difficile à subiecto remoueri possit.

Multiplices habentur huius febris diuisiones. Primò enim alia est hectica primaria, quæ à principio inuadit; alia secundaria, quæ aliis febribus succedit. Secundò, febris hectica vel simplex est & solitaria, vel cum febre putrida complicata. Tertiò, alia à corde incipit; alia ab aliqua alia parte, vt pulmone, hepate, liene, renibus, vtero, aliisque partibus inflammatis, vlceratis, corruptis, aut aliquo alio graui morbo obsessis. Et hæc febris quamuis ἕξιν habeat in corde, & toto corpore, symptomatica tamen vulgò dicitur, propter primam originem, quam ab aliis partibus sortita est.

Tres hecticæ gradus constituuntur à Galeno. Primus est ipsum febris hecticæ initium, in quo vix corpus extenuatur; rorida tamen corporis humiditas efferuescit, absumitur, & exsiccatur. Secundus complectitur augmentum, in eoque est euidens corporis extenuatio,

tio,& carnoſa, atque adipoſa ſubſtantia perit. Tertius ſtatum morbi, & poſtremum illius tempus continet; nunquam enim vergit ad declinationem, cùm in eo gradu ſit incurabilis: tum námque ſubſtantia corporis fibroſa & membranoſa conſumitur, corpuſque ita extenuatur, vt facies Hippocratica ſit, & oſſa pellibus tantùm circumtecta appareant. Poſtremus iſte gradus maraſmus nominatur, vel potiùs hectica maraſmôdes; cùm in vero maraſmo frigiditas cum ſiccitate coniungatur.

Cauſæ febris hecticæ diuiduntur in externas, & internas. Ad externas referuntur quæcunque reliquas etiam febres generare poſſunt, ſi continua vehemens ſit calefaciendi actio, vel corpus huic febri concipiendæ aptum occurrat. Tales ſunt calor Solis, aut ignis, exercitium vehemens, cibi & potus calefacientes, excretiones immodicæ, vt in diarrhœa, & dyſenteria; animi pathemata vehementiora, ac denique inedia in corpore bilioſo, calido & ſicco; cùm dicat Galenus diatritarios, huiuſmodi corpora in febres ardentes & hecticas, abſtinentiâ cibi triduanâ, perduxiſſe.

Cauſæ internæ ſunt febres ardentes, & peſtilentes, quæ humidum cordis abſumunt celeriter. Tum febris lenta diuturna. Tum etiam affectus peculiaris alicuius viſceris, vt inflammatio, vlcus; vel putredo alicuius humoris in eo contenti; vel denique ipſius membri corruptio, quæ febrem lentam & hecticam facere ſolent.

Horum affectuum membra peculiaria obſidentium, & febrem hecticam producentium exempla habemus ſatis manifeſta. Nam quod ad inflammationes attinet, Galenus ex inflammatione ſepti tranſuerſi ſe hecticam vidiſſe refert. Ex vlcere verò hecticam complicatam in phthiſi

phthisi quotidie animaduertimus. Putredo humoris in viscere contenti fit in obstructionibus magnis; vel abscessibus frigidis. Membri denique corruptio in pulmone sæpè contingit; aliquando in iecore, in hominibus vinosis, & qui calidis multis vtuntur aromatibus: sanies enim quædam in hepate gignitur, quâ illius substantiâ corrumpitur. Hanc febrem se aliquando vidisse Fernelius affirmat, & signa illius esse dicit, quòd vinum auidissimè cupiant, carnes verò maximo odio prosequantur.

Cognoscitur febris hectica simplex, quòd continua sit, sine vlla accessione, semper sibi similis, non crescens, nec decrescens, nisi quòd augetur vna, duabus, aut tribus horis à cibo. Calor in hypochondriis primo tactu mitis, pòst acer, mordax, aridus. Pulsus paruus, frequens, & celer; febrem non percipiunt ægri, pigri sunt, & ad motum desides, & cum difficultate mouentur, eò quòd virtus langueat. Arteriæ calidiores sunt partibus circumstantibus, quod tactu post lotionem ex aqua frigida dignoscitur. Vrina naturali similis est, tum colore, tum sedimento. In progessu oleosa supernatant, & sedimenta farinacea sunt, quod est signum colliquationis.

Speciatim verò non solùm singulos gradus; sed etiam imminentem febrem hecticam ita dignoscere possumus.

Imminens febris hectica dignoscitur, si causæ prædictæ præcesserint; nempè si febris ardens in corpore calido sicco, raræ contexturæ, in aere æstuante præcesserit, periculum est, ne æger in febrem hecticam incidat. Et remedia eam præcauentia vsurpanda sunt.

Primus hecticæ gradus, si cum putrida fuerit coniuncta, difficillimè dignoscitur: si sola sit, non facilè.

In

In prima die omnia ſigna ephemeræ. In die ſequenti augetur ariditas, non calor. Tertiâ die non repetit, non aucta euidenter, non diminuta. Ac tandem vnâ, aut duabus horis poſt cibum caliditas nonnihil aucta apparet.

In ſecundo gradu æger non percipit ſe febrire, quamuis percipiat alterationes à cibo. Ariditas manifeſta eſt, pulſus minor & celerior, cum duritie quadam.

Tertij gradus ſigna ſunt manifeſtiſſima, oculi concaui, ſordes in iis ſiccæ, & ſqualor, oſſium prominentiæ conſpicuæ, viuidus flos coloris extinctus: cutis vniuerſa arida, præcordia vehementer contracta, vt videantur carere inteſtinis. Pulſus ſentitur ſub ventriculo in omnibus extenuatis.

Quia verò febris putrida cum hectica non rarò copulatur, vtraque exactè diſtinguenda eſt, cùm maximi ſit in curatione momenti, quæ admodùm varia tunc temporis exiſtit. Hæc antem complicatio dignoſcetur, comparando ſigna hecticæ propoſita, cum ſignis febris putridæ, quæ infrà ſuo lòco deſcribentur.

Primus gradns facilè curatur. Tertius, vt dictum eſt, incurabilis eſt. Secundus medio modo ſe habet, & quo magis accedit ad primum, vel tertium, ita faciliùs, aut difficiliùs curatur. Frequentiùs accidit febris hectica à decimo octauo anno ad trigeſimum quintum: eo enim tempore calor intenſior eſt, faciliúſque marcorem inducit. Qui verò ante hanc ætatem, vel paulò pòſt hecticâ corripiuntur, faciliùs euadunt, ac nonnunquam curantur; præcipuè verò mulieres.

Ad curationem huius febris primùm aduertendum eſt, num hectica pendeat à partis alicuius morbo: tunc enim curatio ad eum morbum dirigenda eſt: tum etiam

num

num ſimplex ea ſit, an complicata cum febre putrida. Ei in hoc caſu, putrida primùm tollenda eſt venæ ſectione,& purgatione,nec non remediis aperientibus,& putredinem inhibentibus, febre interim hecticâ non neglectâ. At verò ſi ſimplex & ſolitaria ſit febris hectica, ſolis refrigerantibus & humectantibus, nec non analepticis curatio abſoluitur; quorum materia ex diæta,& pharmaca erit deſumenda,

Diæta, vt in omnibus chronicis affectibus multùm poteſt, in hoc præſertim plus præſtat, quàm medicamenta. Illa idcircò exactè præcipienda eſt, vt ſcilicet ad totius corporis refrigerationem & humectationem dirigatur. Aër itaque ſi naturâ ſuâ mediocriter frigidus ſit, vel temperatus, tali vtendum eſt; ſin minùs, corrigendus, ita vt ad frigidum & humidum declinet. Eâ ratione Galenus 10. *method. cap.*8. æſtatis tempore, aëre exiſtente calidiori,ægrum degere præcipit in loco ſubterraneo, qui frigidiſſimus ſit, & maximè perflatus,& ad Septentrionem vergens. Quo ſolo remedio nos hecticum ,extremâ macie confectum, intra menſem reſtitutum vidimus. Deinde caliditas aëris in conclaui alteranda eſt aquâ frigidâ, de vaſe in vas transfusâ, cuius etiam ſtrepitu ſomnus conciliatur; tum etiam pauimento aquâ frigidâ ſubinde aſperſo, vel herbis refrigerantibus in illo frequenter ſparſis; turbâ quoque hominum ingredi prohibitâ:nam hoc quoque cubiculum calefacit. Quando verò aër frigidiſſimus eſt, eum eſſe admittendum Galenus præcipit, quatenus reſpirando attrahitur, vt qui calorem cordis maximè refrigeret; quamuis minimè conferat, quatenus extrinſecus ægrum contingit, quòd cutis poros condenſet, & tranſpirationem prohibeat. Attamen maius fore ex frigida inſpiratione commodum affirmat, quàm ex cute condenſata incõmodum; præſertim cùm

illud

illud vitari possit, operimentis corpus probè muniendo. Aduerte tamen, si febris hectica fuerit ex vlcere pulmonis, aërem frigidum non conuenire ratione vlceris, sed temperatum in actiuis, ad calidum vergentem; in passiuis siccum. Quâ ratione Galenus phthisicos mittebat ad Tabias, montem Vesuuium dictum, vbi aër siccior erat.

Cibi esse debent refrigerantes & humectantes, citóque nutrientes, vt iuscula pulli, gallinæ, capi, vituli, hœdi, veruecis, vitelli ouorum, cum hordeo mundato, lactuca portulaca, endiuia, borrag. acerosa, carnes vituli, hœdi, porcelli, phasiani, perdicis, lepusculi, & similium; panatellæ, hordeata, auenata, oryzata, cum saccharo, & paucis amygdalis, vel potiùs cum sem. frig. maioribus Carnes elixæ præferuntur assis, quæ faciliùs inflammantur, & in bilem vertuntur; elixa magis humectant. Si tamen assis æger delectetur, ea minùs coquenda sunt, & temperanda succo limonum, citrij, arantiorum, vel omphacio insulso.

Pisces vsurpari poterunt, quia refrigerant & humectant. Sed eligendi saxatiles, & qui tenerâ carne sunt præditi, in mari, aut aquis puris natantes.

Inter fructus poma laudantur, quia frigidum sanguinem generant. Conueniunt quoque pyra, pruna damascena, & briniolensia cocta cum saccharo, tum etiam passulæ mundatæ, quæ in sequentem modum præparatæ corpus alunt citra calefactionem.

℞. Passul. mundat. ℔.j. Temperentur in aqua endiuiæ, buglossi, & rosar. & abluantur diligentissimè, vt vis laxandi amoueatur. Posteà in iisdem aquis decoquantur leuiter, addito pauco saccharo ad perfectionem, cum quo seruentur vsui, iisque vtatur manè, & post singulos pastus.

Quia verò hectici infixum habent solidis partibus calorem

calorem, quo alimenta facilè & promptè dissipantur: illis ideò præscribere solent Practici alimenta solida, & viscosa, extremitates animalium, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum. Cùm enim illæ carnes viscosæ sint & humidæ, facilè agglutinantur partibus, nec facilè absumuntur à calore febrili: sicque partium solidarum siccitatem remorantur. Non desunt tamen qui hæc alimenta reiiciant, quia ægrè concoquuntur, & magnum ventriculo negotium facessunt. Quod dissidium ita conciliatur. In hectica incipiente, dum adhuc robusta est facultas coctrix, conueniunt hæc alimenta crassa & viscosa. In confirmata verò non sunt exhibenda, quòd difficilè concoquantur. Adde quòd ita præparata & elaborata exhibeantur, vt facilè concoqui possint, nempe vel elixantur ad consumptionem, vel contusa ex illis parantur. Inter alia testudines terrestres maximè laudantur ad hecticas febres, non solùm simplices, sed tabificas; & variis modis præparantur. Vel enim in aqua decoquuntur, donec dissoluantur. Mox corticibus abiectis, caro ab ossibus separata rursus coquitur, cum cichorio, acetosa, borragine, hordeo mundato, & prunis in hectica simplici. At in hectica pulmonis coquitur cum foliis rubi, portulacæ & plantaginis. Ius bibatur, & carnes edantur per dies viginti. Vel contusum ex iis paratur, vel conficiuntur pastilli ex carne testudinum, cocta in aqua hordei cum amygdal. dulcibus, pineis, sem. frigidis, & saccharo. Qui leuiter concoquuntur in furno, & in prandio ac cœna exhibentur. Formula talis esse poterit.

℞. Carnis testudinis in aqua hord. elixatæ Vnc. iv. amygd. dulc. infus. in aqua ros. Vnc. vj. pineor. eodem modo infus. Vnc. ij. quat. sem. frig. maj. an. Vnc. j. anisi non puluerati, sed in furno leuiter cocti Drach. j. sem.

cinam. ʒ. ij. ſacchari in aqua roſ. diſſoluti ad pondus omnium, fiant morſuli.

Loco teſtudinum vſurpatur pulpa caponis, & perdicis, fitque confectio, quæ vulgò *paſta regalis* nominatur, ad hecticos inſtaurandos idonea, in hunc modum.

℞. Pulpæ caponis, & perdicis elixatæ, an. ℥. iij. amygd.dulc.in aqua roſac.macerat.℥.iv. pinearum ℥.j. ß.ſem. papau. albi ʒ.ij.gummi arabic. & tragacanthæ, an.ʒ.j.ß.manus Chriſti perlatæ ℥.ij. Cum pauca aqua roſarum fiat paſta regalis, auro obducta.

Iis qui infirmiorem habent ventriculum, gelatinæ, iura & deſtillata inſtaurantia exhibentur. Gelatina in hunc modum parari poterit.

℞.Caponem electum,poplitem vituli,vel femur veruecis, pedes vituli num.2. aut veruecinos num.6. Coquantur in aqua fontana ad ſufficientem conſumptionem. Iuſculum coletur per expreſſionem, & pinguedo remoueatur. In colat. diſſolue ſacchari albi ℔.j. albumine ouor.num.6.croci, vel cinam. parum. Agitentur ſimul, poſteà bulliant leuiter, ac tranſmittantur per manicam Hippocratis bis aut ter. Tandemque iuſculum excipiatur in vaſculis,vbi concreſcet in gelatinam. Si croci aut cinamomi ſapor diſpliceat, vel magis refrigerantem gelatinam deſideres,adde eorum loco ſuccum limonis, vel citri vnius.

Iura inſtaurantia variis modis parari poſſunt. Hoc cæteris longè præſtat.

℞. Caponem benè habitum. Deplumetur,exenteretur,ac in fruſta diuidatur, à quibus pinguedo & pellis detrahantur. Adde, ſi vis, carnem vituli aut veruecis etiam in fruſtra diuiſam, & ab omni pinguedine liberam Ponantur in olla vitreata,in cuius medio ſit craticula ex ligno, aut alia materia confecta, ſuper quam

fruſtula

frustula dicta ita concinnentur, vt ollæ fundum vacuum remaneat. Posteà olla optimè clausa suo operculo, probè lutato cum farina aqua subacta, ponatur in B. M. bulliente per quinque horas. Distillabit in fundum ius limpidum, cuius cochlearia duo vel iij. cum iusculis, aut per se, ter aut quater in die exhiberi poterunt.

Huiusmodi carnium destillationes per descensum factæ hecticis instaurandis sunt valdè idoneæ. Quæ verò per ascensum fiunt, licèt spiritus reficiant, minimùm tamen nutriunt, ac solidam substantiam non restaurant.

Potus sit aqua hordei, vel sola, vel cum syrupo acetoso, aut granatorum mixta, vel aqua panata cum pauco saccharo. Si tamen ventriculus admodùm infirmus fuerit, vinum aquosum & valdè dilutum concedendum est, quod coctionem & distributionem iuuat. Galenus 10.*meth.cap.5.* & 6. aquam frigidam exhibet, eâque se multos à marasmo præseruasse gloriatur. Attamen in illius exhibitione maxima cautio adhibenda est. Dum enim corpus valdè extenuatum est, periculum est ne pusillus calor omninò extinguatur. Idcircò imminente hecticâ tantùm conferre potest, aut in eius principio, & in assuetis, & corpore adhuc satis copioso sanguine referto.

Motus corporis non conuenit, sed quies potius impetranda est, quamuis ante cibum, si vires ferant, idoneum esse possit leue aliquod exercitium; aut eius loco molles frictiones, non multæ, instituti possunt, præcipuè statim à somno, incipiendo ab inferioribus partibus: nam internos humores ad exteriora euocant. Et fricandus tantùm æger, donec leuis rubor apparere incipiat, nam si vlteriùs pergatur, corpus exsiccabitur. Coi-

tus in primis fugiendus est, quo corpus maximè resoluitur.

Somnus nec longior, nec breuior sit. Nam longior viscerum calorem auget, recurrente ad interiora calore breuior corpus magis exsiccat. Minus tamen incommodi ex paulò longiori, quàm ex iusto breuiori oritur, quia somnus valdè humectat, quod in hac febre maximè expetendum est. Dormiant in molli strato, eoque laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habente. Lintea sæpè immutent, quæ aquâ rosarum anteà irrorata fuerint.

Aluus si pigrior fuerit, proritetur glande aut clystere, ex iusculo pulli cum hordeo, malua, & violaria parato: addendo cassiam, mel violac. butyrum, & vitellos ouorum.

Denique animus in tranquillitate & hilaritate seruandus est, fugiendo vehementes animi perturbationes, vt iram, tristitiam, metum.

Ex pharmacia desumuntur medicamenta hecticis idonea, tum interna, tum externa. Inter interna, primùm purgantia consideranda sunt: cũ adiectio hic magis necessaria sit, quàm detractio, vix ea conuenire possunt, nisi hecticæ putrida adiuncta sit. Si tamen prima regio excrementis referta videatur, propter cruditates à debili ventriculo productas, tuto purgatio institui poterit ex cassia, manna, aut syrupo rosaceo. Imo verò aliquando, si vires non sint debiles, exhiberi poterit infusum rhei, cum decocto prunor. tamarind. myrobal. buglossi & violar.

Alterantia verò medicamenta in formam iuleporum, iusculorum & emulsionum redigi poterunt in hunc modum.

℞. Aquar. endiu. lactucæ, acetosæ, an. ℥. iv. syrupi violacei, nymphææ, pomor. ana ℥. j. Misce. Fiat iulep.

pro

pro tribus dosibus, bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integr. P. j. fol. endiu. cichor. lactucæ, pimpinellæ, ana M. j. flor. borrag. buglossi, violar. & nymphææ, ana P. j. prunor. damasc. par. iij. Coquantur ad ℈ j. ß. In colat. dissolue syrupi de cichorio simplicis, & de nymphæa, ana ℥. ij. Fiat iulep. pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallina iuniori decoctis, parari potest iusculum ad eundem vsum. Vel

℞. Rad. chinæ ʒ. j. ß. hordei integri P. ij. quat. sem. frig. maj. ℥. ß. Contundantur, iisque impleatur venter capi, aut pulli iunioris. Fiat iusculum; cui adde sacchari rosac. ℥. ß. Capiat per longum tempus. Reficit, & impinguat.

℞. Amygdal. dulc. excortic. & in aqua frig. infusar. ℥. j. sem. quat. frig. maj. & papau. albi, ana ʒ. j. Contundantur in mort. marmor. sensim affundendo aquæ hord. ℔. j. In colat. dissolue manus Christi perlatæ ℥. iv. Fiat emulsio pro tribus dosibus.

Si intensiùs refrigerare est animus, adde vnicuique dosi iulepi, vel emulsionis, salis prunel. ℈. ij. vel ʒ. j.

In vsu refrigerantium hoc obseruandum, ne potentiora statim, & frequenter vsurpentur; calorem enim debilem possent extinguere. Vtilius autem est sensim quàm subitò refrigerare. Humectantia verò semper tutiora sunt, quàm refrigerantia, quia lentè suas exercent operationes.

Dum prædicta remedia vsurpantur, viscerum corroborationi incumbendum est opiatá conuenienti, quæ in hunc modum confici poterit.

℞. Conseruæ flor. borrag. buglossi, & violar. ana ℥. j. conseruæ flor. nymph. ℥. ß. pulu. electar. diamarg. frig. ℈. iv. rasuræ eboris, ossis de corde cerui, ana ʒ. ß. margarit.

margarit.præp.& coralli præp.an.ʒ.j.fol. auri num.iij. Cum ſyrupo de pomis, fiat opiata.

In ſumma extenuatione, clyſteres nutrientes frequenter iniiciendi ſunt, ex iuſculo pulli, vel capitis veruecis,cum ſaccharo, & vitellis ouorum.Eorum autem quantitas exigua eſſe debet;alioqui compreſſis inteſtinis vim expultricem irritarent.

At inter cætera remedia hecticis maximè idonea, lac principem locum obtinet, cùm omnibus dotibus præditum ſit, quæ in hoc morbo deſiderari poſſunt, quippe quod refrigerandi & humectandi vi præditum eſt; multùm nutrit, & facilè diſtribuitur.In illius vſu eædem cautiones adhibendæ ſunt, quæ in phthiſeos curatione fuerunt propoſitæ.

Inter remedia externa balneum aquæ dulcis primas obtinet; potenter enim refrigerat & humectat, parteſque externas relaxat, vt promptiùs alimentum excipiant. Apud veteres balneorum vſus erat frequentiſſimus, & quatuor partes habebant. In prima nonnihil calida exuebantur. In ſecunda erat ſolium aquæ calidæ. In tertia ſolium aquæ frigidæ. In quarta verò ſudores, & madores abſtergebantur. Galenus 10. *meth. c.*19.harum balnei partium vſum ita moderatur,vt ægri in primam partem balnei deducantur,quæ vapore balnei incaleſcebat, vt pori aperiantur, deinde oleo dulci perfuſi,in aqua calida immergantur ad corporis humectationem:poſt repentè in aquam frigidam iniiciantur, ſubitóque educantur, exſiccentur,oleóque inungantur, vt poris condenſatis humiditas inducta retineatur. At verò cùm iam diu obſoleuerit illa antiquorum in balneorum vſu diligentia, à Practicis etiam noſtris derelicta eſt illa hecticorum balneandorum methodus,quæ nec ſatis tuta iudicatur. Siquidem metuendum eſſet, ne frigidæ occurſu repentino corpus læderetur, ægerque

que subitum contrariarum qualitatum occursum ægrè ferret Consultiùs enim, & compendiosiùs ab iis factum est, dum ægros in balneum aquæ moderatè calidæ coniiciunt, manè, depositis excrementis naturâ vel arte, duabus vel tribus horis post assumptum iusculum, vel lac, vel vitellos ouorum: in quo tamdiu æger immorari debet, donec spontè tepescat, ac tandem refrigeretur. Cùm enim Galenus balneum frigidum post calidum, adeò necessarium censuerit, vt calidum sine frigido nihil prodesse existimet: frigidæ vices suppleantur, si tamdiu æger in balneo moretur, donec spontè tepescat,& refrigeretur. At si nimis tardè hæ mutationes fiant, vt æger tædio afficiatur, aquæ frigidæ affusione balneum ad libitum tepescere & refrigerari poterit. Hæc tamen cautio adhibenda est, vt cùm triplex qualitas in eodem balneo haberi possit, æger in calida parum immoretur, in tepida diutiùs, in frigida minimum.

Licèt autem antiqui ex aqua simplici balnea parare consueuerint, vtilius tamen est ea magis humectantiâ efficere, decoctis in iis herbis emollientibus & humectantibus, vt malua, althæâ, violariâ, &c. vel hordeo & amygdalis contusis, præcipuè æstatis tempore, quia balneum ex decocto herbarum citiùs corrumpitur. A balneo æger linteis calidiusculis molliter detergendus est. Posteà verò inungendus oleo violaceo, amygdal.dulc. cum butyro insulso. Postmodùm, vbi parum requieuerit, iusculum, vel aliud ferculum ei exhibendum est.

Balneum ex hydrelæo à Zacuto Lusitano maximè laudatur *obseru.35.lib.3. Praxis admirandæ*; eóque asserit iuuenem quendam curatum fuisse, cui balneum ex aqua simplici, & lac caprinum nihil profuerant. Tantæ vtilitatis rationem ex eo desumit, quod balneu-

ex aqua dulci paratum, cui olei copia adiuncta sit, tensas partes emollit; siccas, & arefactas humectat; & poros obstructos, ac præ siccitate conniuentes aperiendo, ad extimas, maxmeque distantes corporis partes, alimentum attrahit.

Quando æger non potest vti balneis, admoueantur epithemata cordi, & hepati, in hunc modum composita.

℞. Aquæ rosar. nymphææ, & portulac. an. ℥. iij. succi granatorum ℥. j. pului. electar. diamarg. frig. ʒ. ij. ossis de corde cerui ℈. j. camphoræ. g̃. iv. Fiat epithema, cordi admouendum.

℞. Aquar. endiu. lactucæ, & cichorij, ana ℥. iij. aceti rosac. ℥. j. trium santal. ana ℈. ij. spodij ex ebore ℈. j. Fiat epithema, hepati admouendum.

Poterit etiam inungi regio hepatis vnguento rosaceo, vel cerato santalino. Verùm oleis, & vnguentis parciùs vtendum, quia febrem aliquando augere possunt.

Inter symptomata, quæ huic morbo superuenire solent, præcipuum est alui fluxus, qui ægros ad interitum solet perducere. Qui quidem frænandus est decocto hordei excorticati, & tosti pro potu ordinario, syrupo cydoniorum, rosar. siccarum, lacte chalybeato, oryzâ cocta in lacte, & similibus.

 SECTIO

SECTIO II.

De febribus putridis.

PRÆFATIO.

FEBRES putridæ diuiduntur in continuas, & intermittentes. Continuæ generantur, quando putridus vapor, seu calor præter naturam, qui à putrescentibus humoribus oritur, continuò cor affligit, calorémque continuum in eo excitat, vnde etiam febris calor in vniuersum corpus continuò diffunditur. Intermittentes verò fiunt, quando iidem vapores per interualla quædam ad cor deferuntur.

Continuæ rursùm diuiduntur in essentiales, seu primarias, & symptomaticas. Primariæ, seu essentiales dicuntur, quando putredo in venis communibus, & extra partes priuatas accenditur. Symptomaticæ verò, quando in parte peculiari inflammatâ putredo, aut suppuratio fit: è qua ob vasorum communionem vapor putridus cordi continuò communicari potest; quales apparere solent in pleuritide, peripneumonia, hepatitide, aliarúmque partium internarum inflammationibus. Continuæ primariæ rursum duplices sunt. Aliæ enim sine vlla exacerbatione, aut remissione, à principio ad finem porriguntur, & σύνοχοι continentes appellantur. Aliæ verò manifestas habent exacerbationes & remissiones, & συνεχεῖς, seu continuæ, generis nomine solent appellari. Et illæ rursùm ab

exacerbationum, & remiſſionum diuerſitate, in tres ſpecies diuiduntur. Aliæ enim tertianæ continuæ dicuntur, quæ tertio quoque die exacerbantur. Aliæ quotidianæ, quæ ſingulis diebus. Aliæ verò quartanæ, quæ quarto quoque die reduplicantur. Intermittentes etiam in tertianas, quartanas, & quotidianas diuiduntur; prout earum paroxyſmi tertio, vel quarto quoque die, vel ſingulis diebus regredi conſueuerunt. Aliæ etiam dantur febrium differentiæ, quæ vel accidentales ſunt, vel ex prædictarum compoſitione ortæ, quas omnes ſigillatim & breuiter explicabimus.

CAPVT PRIMVM.

De febribus putridis continuis.

ETſi variæ ſint febris putridæ continuæ ſpecies, earum tamen omnium curationem ſimul deſcribere ſtatuimus, eò quòd eadem ferè omnibus conueniant remedia, quorum nonnulla ſecundùm magis, & minùs tantùm varianda ſunt: quod ex Medici iudicio, & artis vſu magis, quàm præceptis particularibus dependet. Nos tamen, quantùm fieri poterit, in quo vnaquæque differat, ſuis locis annotabimus.

Febres continuæ primariæ, ſeu eſſentiales generari ſolent ex putredine humorum, qui in venis, & arteriis maioribus continentur. Et pro varia humorum putreſcentium natura, variæ ſpecies emergunt.

Synochus putrida nullis paroxyſmis, aut exacerbationibus diſtinguitur, ſed illius vniuerſum tempus vnâ veluti acceſſione, conſumitur, quæ à principio ad finem pertingit.

pertingit. Eiusque, sicuti & simplicis, tres constituuntur differentiæ. Quarum prima est, quæ à principio ad finem qualis perdurat. Secunda, quæ paulatim augetur. Tertia, quæ paulatim decrescit. Prima acmastica, seu homotonos nominatur, fitque cùm toto morbi decursu par est modus putredinis. Secunda epacmastica dicitur, cum plus putrescit, quàm dissipatur. Tertia paracmastica appellatur, cum minùs putrescit quàm dissipatur. Licet autem huiusmodi febres continuò crescant, aut decrescant, aut eundem tenorem seruent; hoc tamen non impedit, quin illæ quatuor habeant tempora, si ad salutem terminentur; sed alia longiora, alia breuiora, si iuxta symptomatum vehementiam considerentur. Sic enim homotonos breuissimum habet principium & augmentum; longum verò statum. Epacmasticæ longum habent augmentum: paramasticæ longam declinationem, reliqua autem tempora citissimè transeunt. Sciendum autem est, febrium putridarum tempora dupliciter considerari; vel quoad symptomata, vel quoad co-ctionem, & cruditatem; quæ duo in aliis febribus plerumque coincidunt: in synochis verò non item. Earum enim tempora non tam ex symptomatum incremento & decremento, quàm ex signis concoctionis æstimari debent, quæ in vrinis præcipuè apparent.

Duæ autem synochi, seu continentis febris species à Galeno proponuntur. Vna ex sanguine putrescente, de qua agit 2. *meth. cap.* 1. *&* 9. tum etiam 9.*meth. cap.* 3. *&* 5. Altera ex bile putrescente in maioribus vasis, de genere febrium ardentium, quam explicat 2. *de diff. febr. cap.*2. *&* 2. *de cris. cap.*6. Prima dicitur synochus sanguinea, altera verò synochus biliosa. Licèt enim tota humorum massa in venis conte[illegible]

guinis nomen obtineat, quatuor tamen illius partes agnoſcuntur, quarum magis temperata ſanguis ſpeciatim nominatur; calidior, bilis; crudior & frigidior, pituita; craſſior autem & fæculentior, melancholia. Iam verò ſi pars illa magis temperata, quæ ſanguis propriè dicitur, reliquas copiâ ſuperet, & tota maſſa putredinem concipiat, ſynochus ſanguinea efficitur. Si verò tenuior ſanguinis pars, & calidior, quæ flauæ bilis naturam æmulatur, reliquas partes ſuperet, & putredinem concipiat, ſynochus bilioſa exoritur.

Ab iiſdem cauſis ſynochus putrida generatur, quæ ſynochum ſimplicem ſolent producere. Sicque non ſolùm cutis conſtipatio, ſed vaſorum etiam obſtructio à multo ſanguine, & craſſis ac lentis humoribus impactis, hanc febrem efficere ſolet. Cum enim per huiuſmodi obſtructiones fuliginoſorum vaporum tranſpiratio impediatur, putredo generatur in ſanguine intra venas redundante.

Tertiana continua, quæ tertio quóque die magis affligit, à ſanguine cacochymo bilioſo in vena caua putreſcente ducit originem. Illiúſque cauſæ ſunt ea omnia, quæ humorem hunc multiplicare poſſunt; vt hepatis calida & ſicca intemperies, alimenta calida & ſicca, ætas iuuenilis; inedia, aut victus tenuis, & parcior; exercitatio vehemens, & frequens; calida & ſicca aëris conſtitutio, vigiliæ nimiæ, & ſimilia.

Quotidiana continua, (quæ barbaris *latica* nominatur, quòd latentem atque abſconditum quemdam calorem habeat,) à pituitoſo ſanguine intra venas putreſcente producitur, & ideò ſingulis diebus ſuas habet exacerbationes. Corpora pituitoſa ſolet adorari vt infantium & puerorum, tum etiam ſenum, necnon eorum qui habitu ſunt corporis obeſo, otio,

& crapulæ dediti, locaque humida inhabitant. Minùs frequens esse solet hæc febris, quia pituita difficiliùs putrescit.

Quartana continua, quæ quarto quòque die intenditur, fit à sanguine melancholico in venæ cauæ ramis putrescente. Eamque omnia efficere possunt, quæ humorem melancholicum generare, eique putredinem inducere valent. Rarissima tamen esse consueuit.

Differentiæ febrium accidentales à prauis symptomatibus desumuntur, quæ essentialibus complicari solent, ab iisque denominantur. Inter eas recenseri solent, febris ardens, colliquans, horrifica, asodes, elôdes, syncopalis, epiala.

Causus, seu febris ardens propriè ea dicitur, ex Galeno 3. *Epid. com.* 3. *text.* 34. quæ duabus hisce symptomatis perpetuò comitata est, calore scilicet ardente, & siti inextinguibili, quantumvis ægri bibant. Diuiditur autem ab eodem Galen. *com.* 4. *de vict. rat. in acut. t.* 13. in legitimam, & notham, Legitima, seu exquisita est, quæ dicta duo symptomata semper & euidenter coniuncta habet. Notha verò, in qua illa symptomata sunt minùs vehementia, sitisque est minus intensa, nec corpus ita vritur. Legitima, & propriè dicta fit ab humore bilioso, intra maiora vasa cordi vicini putrescente. Notha verò fit à bile cum pituita permixta, vel pituita falsa in iisdem vasis putrescente. Hinc patet, febrem ardentem legitimam nihil aliud esse, quàm febrem tertianam continuam, cuius materia acrior & copiosior sit, & in maioribus vasis cordi maximè vicinis contineatur; cùm materia tertianam continuam simpliciter efficiens sit in vasis à corde remotioribus. Rursùm exquisitæ febris ardentis duæ sunt species. Vna, quæ à principio ad finem vnicam dumta-

xat accessionem obtinet, quam synochum biliosam suprà nominauimus, & synochus ardens etiam nominatur; quæ fit, cùm bilis putrescens vasa omnia cordi propinquissima occupat. Altera, quæ plures in se continet accessiones, & ardens periodica dicitur, fit ab eadem bile contenta in vasis cordi vicinis, sed non omnibus, aut non ita propinquis, quemadmodum in synocho ardente. Ita vt tertiana continua, synochus ardens, & ardens periodica inter se tantùm differant, prout bilis magis, aut minùs acris, copiosa, & cordi vicina est.

Febris colliquans est etiam de genere ardentium, quæ propter calorem ingentem, confestim pinguedinem, carnem, partiúmque solidarum substantiam, vel aliquando humores in venis contentos colliquat, atque dissoluit per insensilem transpirationem, sudores, vrinas, aut deiectiones. Excitari solet à materia tenui, acri, & biliosa, quæ vehemens concipit incendium. Eique non raro ad iunctam esse malignam & pestilentem qualitatem docet Gal. *com.in* 3.*Epid.sect.*3.*sent.*57.

Horrifica febris, φρικώδης Græcis appellata, ea dicitur, in quâ horrores frequenter solent accidere. Fitque ex mixta materia, biliosa scilicet, & pituitosa, aut serosa, quæ cùm inæqualiter moueatur, horrores istos excitare solet: nempè vel succensa bile humores crudos putrefaciente & commouente; vel tenui, acri & serosâ materiæ portione partes sensiles & membranosas vellicante; vel denique naturâ crudum humorem frustrà excutiente. Hinc retracto ad centrum calore, frigent extrema; mox eodem emicante, incalescunt.

Assodes etiam febris ad ardentem referenda est, in qua ægri iactantur, & frequentibus inquietudinibus anguntur, grauiter morbum ferentes, cum nausea vt plurimùm

plurimùm, & vomitu. Quia exoriri ſolet ex afflictione ventriculi ab acri & bilioſo humore, eius orificium, vel tunicas mordente.

Elôdes dicitur illa febris, in qua ſudores perpetuò funduntur: fitque ab ingenti humorum putredine, aut malignitate, ſubſtantiam corporis diſſoluente.

Syncopalis febris ea dicitur, in qua ſyncope, aut animi deliquium frequenter ægrotantem corripit. Duæ illius ſpecies ponuntur ab Auicenna. Vna ex bile tenui, acri & venenata. Altera ex pituita multa, aut crudorum humorum copia. Prior ſyncopalis minuta appellatur, quia fit ab humore pauco, ſed tenui, & venenato. Poſterior ab eodem vocatur ſyncopalis humoroſa, ſiue repletionalis, quia à multa crudorum humorum copia generatur. Idcircò ad pituitoſas febres referri conſueuit. Et ab aliis tantùm differt, quod in hac maior crudorum & pituitoſorum humorum copia redundat. Et prætereà coniuncta eſt oris ventriculi debilitas, ex qua in primis ægri frequenter in ſyncopen incidunt.

Epiala febris dicitur à Galeno 2. *de differ. febr. cap.* 2. *& lib. de inæquali intemper. cap.* 8. quando eodem tempore, per vniuerſi corporis minimas particulas, calor & frigus ſentitur. Quamuis enim vna & eadem pars contrariis alterationibus affici nequeat: id tamen, quod de febre epiala dicitur, de minimis particulis quoad ſenſum, non autem reuera minimis intelligendum eſt. Hanc febrem duobus modis fieri docet Galenus. Vno quidem, à pituita vitrea cum bile amara permixta, & in vniuerſum corpus diffuſa. A bile enim caloris, à pituita frigoris ſenſus infertur. Altero autem, à pituita vitrea ſola, ſed partim putrefacta, partim putredinis experte. Cùm enim pituita vitrea

frigidiſſima

frigidissima sit, crassa & lenta, non promptè putrescit, nec tota simul, sed tantùm per partes; ita vt vna eius portio putrida sit, altera imputris remaneat. Istius igitur pituitæ per sentientes partes delatæ portio quæ nondum putrescit vtpotè frigidissima, frigoris sensum inducit: ea verò quæ putredinem concepit, caloris sensum infert. Atque ita corpus vniuersum eodem tempore calorem & frigus percipit. Platerus etiam febris epialæ generandæ modum excogitauit, quando scilicet febres intermittentes eodem die coincidunt, vt frigus posterioris accessionis incipiat, antequam calor prioris desinat; vel etiam quando intermittentes cum continuis concurrunt, vt vnus febris calor cum alterius frigore eodem tempore possit coincidere.

Dantur etiam aliæ febrium continuarum accidentales differentiæ, quæ cum ad febres symptomaticas referri soleant, in earum expositione iam delineanda discutientur.

Quamuis autem symptomaticum febrium curatio à morborum particularium, ex quibus oriuntur, curatione dependeat: earum tamen ratio proponenda est, ne cum essentialibus confundantur.

Illæ igitur febres symptomaticæ nominantur, quæ ab humorum accensione & putredine in aliquo viscere contenta, oriuntur. Cuius generis esse solent febres illæ, quæ sequuntur pleuritidem, perineumoniam, phrenitidem, anginam, hepatitidem, aliasque partium internarum inflammationes, vlcera, vel abscessus.

Aduertendum autem est diligenter (quod maximi est in praxi momenti, & à paucis animaduersum) non omnes perpetuò febres, quæ cum partium inflammationibus coniunguntur, esse symptomaticas; sed quasdam etiam

etiam esse essentiales, quibus inflammationes prædictæ succedere soleant. Fit enim plerumque, vt sanguis corruptus, aut prauis humoribus refertus, postquam febrem excitauit, exagitetur à natura, & tanquam sibi noxius expellatur ad partes debiliores, aut humori recipiendo magis idoneas: vnde in iis inflammatio producitur, quæ febrem istam non efficit, sed illi potiùs succedanea est. Sic nobis frequenter in vsu practico videre licet ægrotantes, ab initio febre continuâ laborantes per vnam aut alteram diem, antequam dolor lateris & alia pleuritidis signa appareant. Sic multi tertio, vel quarto febris die in phrenitidem incidunt; sic arthritici ferè omnes antequam dolore, tumore, & inflammatione articulorum afficiantur, febre continuâ per vnam, aut alteram diem laborare solent. Sic qui erysipelate tentantur, febre aliquandiu afficiuntur, antequam erysipelas appareat. Idipsum ostendit vrinarum dispositio, quæ in huiusmodi inflammationibus notas putredinis in venis contentæ manifestas produnt. In principio enim crudæ apparent, in progressu verò signa coctionis in dies increscentis ostendunt. Tum sanguis è vena admodum corruptus interdum educitur. Quæ non fierent, si febres eiusmodi essent tantùm symptomaticæ, aut ab illis inflammationibus simpliciter dependentes.

Istæ autem febres, siue symptomaticæ sint, siue primariæ, & comitatæ partium inflammationibus, suas habent differentias accidentales. Si enim inflammatio sanguinea sit, febris illa phlegmonôdes nominatur: si biliosa, erysipelatis naturam referens, typhôdes nominatur. Peculiariter verò erysipelas ventriculi & intestinorum, febrem lipyriam accersit, in qua exteriora rigent, & interiora vruntur. Incendium enim internum, sanguinem & spiritus ad locum inflammatum attrahit,

vnde calor ita intenditur, vt interiora vri videantur, cum siti inextinguibili: exteriora verò frigore afficiantur, calore & spiritu destituta.

Lenta febris etiam ad symptomaticas referri consueuit, quæ oritur ex latente obstructione, ac putredine visceri adeò contumaciter adhærescente impactáque, vt substantia visceris plerumque labefactetur. Et cùm putredinis portio in venas effundatur, sanguiníque permisceatur, febrem excitat lentam, & adeò mitem, vt nullo graui symptomate ægro molesta sit, & æger vix se febrire sentiat. Putredinis tamen aliquæ notæ in pulsibus & vrinis apparent. Interdum verò ex visceris alicuius putredine, ac corruptione exoritur febris lenta, quòd per venas visceri insertas, putridi, & calidi vapores ad cor expirent. Frequentissimè autem talis febris in phthisicis excitatur, quæ in hecticam degenerat. Fit etiam interdum, cùm hepatis, aut lienis substantia putredinem concepit: vel cùm circa mesenterium, omentum, aut pancreas, aliásque partes putredo incidit; vel etiam interdum cùm fœtus, aut secundina in vtero putrescit. Hincque febres, non solùm lentæ, sed etiam aliquando acutæ, pro ratione putredinis diuersa, oriuntur. Ac denique ad hoc febrium lentarum genus referuntur illæ febres, quæ in cachecticis reperiri solent, & virginibus chlorôsi laborantibus; eásque Fernelius ex serosæ pituitæ in corpus effusæ leui putredine prouenire statuit.

Præter hactenus enumeratas febrium continuarum differentias, quæ frequentissimæ sunt, & vulgò ab Autoribus proponuntur; dantur etiam nonnullæ à caussis peculiaribus & extraordinariis oriundæ, quæ in vsu practico interdum solent apparere. Exemplo esse poterit casus à Zechio relatus *cons.* 46. de quodam infante, vix secundum ætatis annum agente, & febre continuâ laborante

laborante,cum grauissimis symptomatis,nempe inquietudine, moribus conuulsoriis, & nausea continua;cui etiam malum morem esse coniunctum inde coniiciebatur, quòd tam grauia symptomata febri non responderent. Omnes etenim partes externæ frigebant, licèt internæ vrerentur, quo ex calore circa thoracem & hypochondria, necnon ex arida, nigráque lingua intelligi facilè poterat. Cuius causa erat sanguis putrescens in ventriculo contentus. Cùm enim huic infanti loquela impedita fuisset, ob innaturalem linguæ cum partibus subiectis colligantiam,& præsertim cum ea membrana, quæ frænum dicitur;ideò nuper illi à Chirurgo lingua cultello à subiectis partibus separata fuerat. In quo opere aperta vena aliqua sanguinem in ventriculum effuderat, qui illic putrescens calidos,putridos,ac veluti venenatos vapores in cor & cerebrum expirando, omnium commemoratorum symptomatum causa fuit. Quomodo autem causa hæc animaduersa, & sublata fuerit, operæ pretium est ex Zechij historia hîc recensere. *Si quando,* inquit in appendice huius consilij, *meeum ipse diligentiùs considero, quàm difficile sit morbo internos, eorumque causas interiores assequi, in eam sententiam facilè descendo, Hippocratem 2. de morb. vulgaribus, sect.4. non sine maxima præmeditatione scriptum reliquisse, in omnibus obscuris morbis tractandis oportere Medicum diligenter inuestigare primum morbi insultum, hoc est, primam occasionem vnde quis ægrotare cœperit. Illinc enim & morbi, & causæ cognitio vtplurimùm dependet. Ecce exemplum. Nobilissimi infantis morbus sanè acutissimus,vnà cum causa obscurus admodùm erat,nisi mihi de pueri,& nutricis vita, & conditionibus diligenter percontanti ab eius parentibus significatum fuisset, quòd duobus diebus ante primum morbi insultum à Chirurgo quodam secta illi fuit membrana, quâ lingua cum partibus subiectis alligabatur. Rursùs inter-*

rogati num ab hoc opere ſtatim pronum collocauerint infantulum, atque num ſanguis ab ore fluxerit; vtrumque negarunt. Vnde ſtatim conieci ego, ſanguinem à loco vulnerato in ventriculum præcipitatum, ibique putrefactum, morbi & ſymptomatum commemoratorum cauſam extitiſſe. Nec mea me fefellit opinio; quandoquidem oleo amygdal. dulcium ad ciendum vomitum propinato, ſanguinis concreti purulentique notabilem copiam euomuit. Ad hæc vnà reiecto clyſtere, ſanguinis corrupti grumos permultos excreuit. Atque ſtatim (Deo immortali fauente) remiſſa fuit febris, ceſſaréque cœperunt ſymptomata omnia. Vnde valenter & auidè mammis nutricis lac exugere cœpit, totáque ſequenti nocte placide dormiuit, neque in poſterum quicquam mali perſenſit.

Signa febrium putridarum continuarum diagnoſtica alia continuitatem, alia putredinem, alia peculiares earum differentias oſtendunt.

Continuitas facilè dignoſcitur ex eo, quòd febris aſſidua ſit, & ad apyrexiam non deſinens.

Putredinem verò ſignificant calor acrior & mordacior, quàm reliquarum, ab acri & mordaci fuligine, ex putridis humoribus exhalante, productus. Pulſus non ſolùm magnus, & frequens, ac non rarò inæqualis; ſed etiam hoc habet peculiare, vt ſyſtole velocior ſit, quàm diaſtole; quia expulſio fuliginoſorum excrementorum magis vrget, quàm refrigeratio. Vrinæ initio crudæ, aut parum concoctæ. Exacerbationes certis temporibus factæ, quod tamen in ſynochis locum non habet. Rigor in prima inuaſione apparens. His accedunt ſymptomata varia, febres putridas plerumque comitantia; vt nauſea, vomitus, grauitas corporis, dolor capitis, delirium, vertigo, ſingultus, anxietas, morſus oris ventriculi, ſitis, aſperitas & nigrities linguæ, tenſio hypochondriorum, aliáque. Hanc autem præceſſerunt laſſitudo ſpontane

ſpontanea, motus grauis, ſomnus turbulentus, vigiliæ, hypochondriorum tenſio,difficilis ſpiratio, capitis dolor & pulſatio, nauſea, inappetentia,excrementa fœtida,& copioſa, crebra pandiculatio,& oſcitatio,aut eorum nonnulla.

Peculiares verò febrium putridarum continuarum differentiæ ſequentibus ſignis diſtinguuntur.

Synochus putrida eadem habet ſigna, quæ in ſimplici fuerunt propoſita, ſed vehementiora:calor enim acrior eſt,vigiliæ,dolor capitis, ſitis, inquietudo, aliáque ſymptomata vehementiora. Tum pulſus inæqualis eſt,vt maior ſyſtole,quàm diaſtole appareat,vrinæ crudæ,rubræ & craſſæ.

Billioſam febrem indicant calor deŭrens, pulſus valdè frequens, & velox, vrina acris,flammea, initio ſemper cruda,ſine ſedimento, nauſea,vomitus bilioſi & deiectiones, magna anxietas, ſitis ingens,oris amaritudo, linguæ ariditas & nigrities, vigiliæ, delirium,laſſitudo vlceroſa præcedens, color faciei pallidus, aut citrinus, ætas iuuenilis, temperamentum calidum & ſiccum, tempus æſtiuum, victus ratio calida & ſicca,vacuationes bilioſæ ſuppreſſæ.ſi Tertiana verò continua à ſynocho bilioſa diſtinguitur,quòd illa tertianas habeat exacerbationes, hæc verò illis omninò careat, & eodem tenore procedat.

Quotidianam continuam indicant,calor initio magis vaporoſus quàm mordax, poſt nonnihil acer, ſed inæqualis, propter humoris craſſitiem,quæ difficulter diſſoluitur;vrinæ initio albæ,aquoſæ,& conturbatæ, pòſt nonnihil rubræ,& craſſæ; pulſus rarior, tardior,& minor, quàm in reliquis febribus;ſitis nulla, aut exigua, ſudor rarus,niſi adſit pituita ſalſa;facies ſubtumida, laxa, & ſubliuida, ſomnolentia,inapetentia, excretiones pituitoſæ, temperamentum frigidum & humidum,ætas

ſenilis, tempus hyemale, victus frigidus & humidus, pituitæ euacuatio ſuppreſſa, quotidiana exacerbatio.

Quartanam continuam ſignificant calor minùs acer quàm à bile, ſed acrior quàm à pituita; ſimiliter quoque ſitis maior quàm in quotidiana, minor quàm in tertiana; pulſus initio tardus, rarus, languidus, pòſt validior, crebrior, valdè inæqualis. Vrina in principio tenuis, pòſt varia; corpus aridum & macilentum, color fuſcus aut oſcurus, temperamentum frigidum & ſiccum, ætas inclinans, tempus autumnale, aut magnas inæqualitates habens; vita multis curis & ſollicitudinibus implicata, hæmorrhoïdum fluxus ſuppreſſus, tumor lienis, exarcerbatio quartana.

Cauſi ſeu febris ardentis ſigna pathognomonica ſunt anteà propoſita, nempe calor corporis deürens, & ſitis inexpugnabilis. Hoc tamen annotandum eſt, ſi tuſſis aliqua ſuperuenerit, ſitim inde minui, ab humore ſcilicet qui ex vicinis locis attrahitur, quamuis nunquam, durante febre, illa auferatur. Signa verò aſſidentia ſunt ea omnia, quæ febrem bilioſam indicare ſuprà declarauimus. Ea tamen quæ notham ardentem ſignificant, prædictis multò remiſſiora ſunt.

Colliquantem febrem ſignificant, ſubita corporis conſumptio atque emaciatio; oculi concaui, collapſa tempora, nares acutæ; deiectiones rufæ, pingues, fœtidæ, viſcoſæ, corpulentæ, ſinceræ, bilioſæ, & ſpumoſæ, vrinæ pingues & oleoſæ.

Febres horrificæ & aſsôdes cognoſcuntur per ea, quæ in earum deſcriptionibus propoſita ſunt.

In febre elôde madet continuò lento humore cutis, & calor ad tactum non multum acer eſt. Diſtinguitur malignitas à copioſa putredine, quòd in cauſa maligna vrinæ ferè naturales, vel ab illis non admodum diuerſæ apparent,

apparent; vel quædam vrinis innatant instar telæ aranearum, quando fit colliquatio pinguedinis; vel si cum vrina corpuscula erui vel hordei speciem referentia prodeant, quæ carnis colliquationem denotant; vel denique vrinæ multitudo per multos dies apparês, quando sanguis & humores colliquantur: His omnibus accedit maxima virium exolutio; pulsus paruus, contractus, neque valdè frequens est. In magna putredine vrinæ crassæ & confusæ, pulsus magnus, mollis, frequens.

Syncopalem febrem significant lipothymia, & animi defectus frequentes. Minuta verò ab humorosa distinguitur, quòd in illa biliosæ, in hac pituitosæ febris signa suprà recensita appareant.

Epiala febris ex eo solùm dignoscitur, quòd eodem tempore calor & frigus in toto corpore persentitur.

Febres denique symptomaticæ, tum etiam comitatæ, cognoscuntur ex iis, quæ in earum historia proposita sunt.

In singulis autem febrium putridarum continuarum speciebus signa prognostica describenda sunt, quibus earum euentus præsagiri possit.

Ac primùm, quod ad synochum putridam spectat, cùm illa de genere sit febrium acutarum, periculo non vacat. Attamen si concoctionis signa euidentia appareant die quarto, & nullus committatur error, salutariter die septimo terminabitur. Si verò tardiùs signa concoctionis appareât, ad vndecimum vel decimum quartum extendi poterit. Si verò concoctionis signa nulla appareant, ægrique tornatilem faciem, seu instar sphæræ turgidam habeant, morbi longitudinem significant. Vrina quantò rubicundior ab initio, cæteris paribus, tanto, securior, & citò morbum solutum iri significat, si

in ea ſigna concoctionis appareant: at cum cruditatis ſignis, mortis periculum minatur, præcipuè ſi vires ſint debiles. Vrina alba peſſima, mortémque vtplurimùm portendit. Ex ſynochi differentiis paracmaſtica ſecurior, acmaſtica periculoſior, epacmaſtica periculoſiſſima. Prætereà ſynochus exquiſita & benigna rite curata, ſecuta; non exquiſita, & malignitatis particeps, cum ſæuis ſymptomatis, & virium debilitate, periculoſa.

Bilioſæ verò febres quatenùs acutæ, ſunt etiam periculoſæ; idque magis vel minùs, pro maiori vel minori intemperie, ſymptomatum vehementia, & virium robore. Intemperies æſtimatur non ſolùm abſolutè ex ipſo caloris gradu, ſed etiam comparatè ad ſtatum ægrotantis naturalem; vt quò maior eſt ab eo receſſus, maius immineat periculum. Sic febris ardens in ſene, vel hyemis tempore aduenięns, lethalis eſt vtplurimùm. Symptomatum vehemētia conſideratur in actionibus animalibus, vitalibus, & naturalibus, in excrementis, qualitatibus mutatis, & propriis accidentibus; quorum enumeratio integrum opus exigit, prout à nobis expoſita ſunt in ſectione tertia noſtræ ſemeioticæ, ex Hippocratis Aphoriſmis, prognoſticis, prorrheticis, & Coacis prænotionibus deprompta, quæ in hunc locum facilè transferri poſſunt. Ac denique vires cum ſymptomatum vehementia comparandæ ſunt: Si enim validæ ſint, & aduersùs hoſtium ſæuitiam ſufficere poſſe videantur, bene ſperandum eſt: ſin minùs, meritò metuendum.

Quotidiana continua longa eſſe conſueuit, ob humoris craſſitiem & contumaciam: ſi tamen plures euacuationes accidant in illius decurſu, breuior eſſe ſolet. Periculum illius metiri oportet, comparatione factâ ſymptomatum vehementiæ cum virium robore. Ac

præcipuè

præcipuè metuendum eſt,ne in cachexiam, aut hydrôpem degeneret, propter hepatis & lienis obſtructiones,quæ in hiſce longis febribus contingunt.

Quartana continua primaria rariſſima eſt,interdum tamen intermittens in eam degenerat, túncque vtplurimùm lethalis eſt.

Febris colliquans, horrifica,aſſôdes,elôdes,& ſyncopalis,quia nomina ſua mutuantur ex prauis ſymptomatis quibus ſtipatæ ſunt, ideò ratione illorum periculoſiſſimæ ſunt, & lèthales vtplurimùm.

Febrium denique ſymptomaticarum prognoſis ex partium affectarum præſtantia, ſymptomatum vehementia,& virium robore deſumenda eſt.

In omni autem febrium putridarum curatione indicationes deſumendæ ſunt à febre, eius cauſa, & viribus. Priora duo ſui ablationem indicant; tertium ſui cuſtodiam.Hæc fient trium communium inſtrumentorum therapeuticorum miniſterio, diætâ nimirùm, chirurgiâ, & pharmaciâ.

Diæta in omnibus febribus bilioſis debet eſſe refrigerans & humectans, in pituitoſis & melâcholicis magis calefaciens & attenuans. Aër igitur frigidus & humidus ſit, qui inſpiratione ad cor attractus, illius incendium maximè contemperat. Attamen ad illius occurſum corpus denudare nefas eſt, cùm diaphoreſis maximè neceſſaria impediatur, & fuligines, ac ſudores intrò repellantur.Interim tamen ſtragulis leuibus mollibúſque æger operiendus, neque nimis integumentis onerandus; tum plumea ſtrata auferenda, laneis tantùm vtendo, quibus etiam magno vigente æſtu, coria inſternere conueniet. Lectus ſit ſpatioſus,vt in eo æger locum mutare poſſit. Eiuſdem linteamina, & induſia frequenter mutanda, contra vulgi opinionem, modò non ſint recenter lota, aut lotionem redoleant,& non

instet criseos tempus, in quo nihil mouendum, ne naturæ motus perturbetur. Radij solares à conclaui arcendi, hominúmque frequentia vitanda. Aqua de vase in vas sæpiùs transfundenda. Pauimentum cubiculi aquâ cum aceto, aut aquâ rosacea conspergendum; vel herbis floribusque frigidis, vt foliis vitis, salicis, nenupharis, cannarum, floribus rosarum, violarum, & nymphææ, quæ in loco frigido asseruentur, & Sæpiùs in die mutentur, hæc enim siccata calefaciunt. Si nimia frigiditas sit, in hyeme, igne sine fumo aliquantulùm contemperanda est. In febribus tamen pituitosis aër modicè calidus & siccus esse debet.

Alimenta quod attinet, victus tenuis esse debet in acutis febribus. Et in eo ita seuera fuit antiquorum diligentia, vt potissimam curationis partem in illo cōstituerent ægrisque febre acutissima laborantibus victum tenuissimum imperarent, ac sola ptisana hordei ægros nutrirent, vtpotè febricitantibus maximè conueniente, cùm refrigeret & humectet, simulque extenuet & aperiat, nullámque euacuationem cohibeat. Duplex autem ptisana erat. Vna simpliciter dicta, siue ptisana integra non colata, altera colata, quæ cremor hordei nominatur. Hordeum è corticibus mundatum, in aqua simplici coctum & in massam conglobatum, est ptisana integra: hæc posteà cum expressione colata, cremor, aut succus hordei dicitur.

At nostris temporibus, in hac saltem regione, mulierum contumaciâ, & Medicorum indulgentia factum est, vt in quibusvis febribus, quantumvis acutissimis, iuscula semper concedantur ex decocto carnium gallinæ, capi, veruecis, eáque vtplurimùm tertia, aut ad summum quarta quaque hora exhibeantur. Æstate verò pulli gallinacei, aut carnes hœdinæ prædictis addi solent. Tum etiam per vices, ex pullo solo cum herbis

bis refrigerantibus, vt lactuca, endiuia, acetosa, portulaca, iuscula conficiuntur. Vel ordinariis etiam iusculis succus limonum, arantiorum, aut granatorum, vigente magno ardore febrili, aut intensa putredine, permiscetur.

Præterea in febribus minus acutis panatellæ exhibentur, bis aut ter in die, ex pane loto cum iusculo confectæ. Hordacea etiam aliquando vsurpantur, ex ptisana colata antiquorum cum iusculo carnium prædictarum, & saccharo parata; vel etiam sine iusculo, additis amygdalis dulcibus. Sed plerumque ea ventriculum grauant, ideóque iusculorum simplicium, & panatellarum vsus commodior visus est. Cùm tamen vtilissimum sit hordei mundati tantillum cum carnibus decoquere, & inde iuscula parare.

In longis febribus plenior victus ex carnibus pullorum, vituli, gallinæ, capi, perdicis, veruecis, aut earum contusis, & consummatis, similibusque conuenit.

Circa tempus exhibendi cibos hoc in primis obseruandum, vt nunquam tempore exacerbationis, sed in remissione febris exhibeantur. Si verò exacerbatio longior fuerit, in declinatione ipsius æger cibandus erit.

Pro potu vulgò vsurpatur in omnibus febribus continuis ptisana recentiorum, ex decocto hordei, & liquiritiæ parata. Cui, si febris ardentior sit, addi potest aliquid lactucæ, acetosæ, tamarindorum. Frequentiùs tamen addi solet rad. graminis, vel acetosæ, quæ aquam vini colore eleganter inficit. In longis verò febribus addi potest rad. fœniculi, petroselini, semen anisi, coriandri, aut cinamomum. Posteriora tamen tantùm addenda sunt, quoties ventriculus debilis à potu offenditur.

℞. Prisanæ vulgaris ex hord. & liquir. ℔. ij. spir. sulph. q.s. ad gratam acid. cornu cerui ad albed. calcin. ℥.j. Vtatur pro potu ordinario, vas vsus tempore agitando.

Vsurpatur etiam aqua panata, vel sola, vel sacchato dulcorata; vel cum modico aceti permixta, vel aqua simplex decocta, vt cruditas ipsius auferatur, cui interdùm permiscetur saccharum: tum aliquando nonnihil succi vel syrupi limonum, granatorum, berberis, aut cerasorum, vel spiritus vitrioli aut sulphuris quod sufficit ad gratam aciditatem; vel salis prunellæ tantillum, si potentiùs refrigerandum sit.

Laudatur aqua, in qua macerantur tamarindi, berberes, aut pruna.

Decoctum prunorum brinolensium gustui gratissimum est.

Vel coquitur hordeum cum tamarindis, & sub finem addito santalo citr. & cinam. aromatisatur. Qui potus non solùm sitim sedat, sed aluum laxat, hepar refrigerat, & corroborat.

℞. Sacchari ℥. viij. salis prunellæ ℥. j. Fiat puluis, permiscendus prisanæ pro potu ordinario. Cui etiam, siti admodùm vrgente, spiritus vitrioli admisceri poterit.

De spiritu vitrioli & sulphuris hoc diligenter aduertendum, in febribus putridis magnum esse illius vsum; quia insignem vim habet refrigerandi, aperiendi, putredini resistendi, inflammabilitatem humorum prohibendi, & sitim sedandi. Attamen in pleuritide, peripneumonia, hæmoptoë, phthisi, cæterisque pulmonis affectibus, (nisi à crassa pituita vasa illius obstruente ortum habeant) ventriculi inflammatione, dysenteria, sanguinis mictu, renum & vesicæ vlceribus plurimùm nocere, & ab eo abstinendum esse.

In

In febribus à bile valdè tenui & calida, aut cum tenui, acrique destillatione coniunctis, acida non conueniunt; sed potiùs leuiter incrassantia, vt syrupus violaceus, & de rosis siccis, cum aqua hordei, vel panata, vel cocta simpliciter, permixtus.

Vbi humores crassi lentique abundant, syrupus acetosus loco prædictorum erit vtilissimus.

Solent etiam interdùm conseruæ rosarum, violarum, buglossi cum aqua cocta, vel aqua hordei misceri, & per manicam Hippocratis traiici pro potu ordinario, cui aliquot guttæ spiritus vitrioli vtiliter addi possunt. Vel paratur tinctura rosarum, colore, & sapore iucundissima, in hunc modum.

℞. Rosar. rub. siccarum ℥.j. aquæ tepidæ ℔.iij. spiritus sulphuris, aut vitrioli ʒ.j. ß. Infundantur per iij. aut iiij. horas frigidè. Colaturæ adde sacchari albi ℥.iiij. aquæ rosar. ℔. ß. Fiat iulep. clarus pro potu ordinario.

Iulepus Alexandrinus non parùm etiam vtilis & iucundissimus est, qui ita componitur.

℞. Aquæ fontis ℔.j. aquæ rosar. succi limon. & sacchari albi, an. ℥.iiij. Coquantur lento igne dum despumauerint.

Quod ad reliqua diætam spectantia attinet, somnus maximè vtilis est, vigiliæ noxiæ. Nimius tamen somnus calorem natiuum obruit, & excrementorum euacuationem impedit. Quies necessaria est in febribus acutis; in longioribus verò leuis exercitatio vtilis. Danda etiam opera est, ne ea quæ secundùm naturam expelli debent, retineantur; licèt omnis immodica euacuatio quæ vires exhaurit, cohibenda, omnésque vehementes perturbationes eliminandæ.

Inter chirurgica præsidia phlebotomia principem locum obtinet. Non solùm enim plenitudinem euacuat

cuat, siue ad vasa sit, siue ad vires, siue in toto, siue in aliqua parte; sed etiam influxum humorum obstruentium reuellit, totum corpus refrigerat, & perspirabile reddit, putredinem arcet, & putrescentium humorum concoctionem adiuuat. Statim igitur & ab initio morbi sanguis detrahendus est (nisi virium infirmitas prohibeat, vt in febre syncopali, aliisque casibus,) idque aluo priùs laxatâ enemate, aut suppositorio. Quantitatem sanguinis iudicabit plethora, vires, ætas, anni tempus, consuetudo, aliæque circumstantiæ. Veteres in synocho putrida, & ardente febre sanguinem mittebant ad animi deliquiū. Sed multò tutius est, (vt in synochi simplicis curatione à nobis dictum est,) partitis vicibus quantitatem necessariam educere, quàm ægrum subitò in vitæ discrimen coniicere. Auicenna in febre ardente, & tertiana continua venæ sectionem prohibet, nisi vrina crassa, rubráque fuerit. Metuit siquidem ne bilis magis efferuescat, cuius frænum sanguinem esse dicit. Verùm à sapientioribus exploditur hæc sententia, cùm huiusmodi febres hæmorrhagiâ sæpè à natura ipsa iudicentur; tum phrenitidas interdum aliásque inflammationes producant. Denique cùm phlebotomia potenter refrigeret, ebullitionem potiùs cohibet quàm excitet, cùm non solus sanguis, sed bilis etiam cum eo permixta, educatur; ita vt in ea massa quæ superest in venis maioribus, eadem maneat sanguinis ad bilem proportio, quæ priùs inerat. Imò verò, cùm vena secatur, si vegetæ sint ægri vires, & sanguis confertim erumpat, solus putris, & naturæ molestus excernitur, remanēte in venis puriore, quod à paucis Authoribus est annotatum, quamuis in vsu practico passim obseruetur. Si enim sanguis è vena guttatim effluat, purissimus est, quia motu proprio è vena egreditur. At si cùm impetu erumpat

erumpat, impurus & putris apparet, naturâ deteriorem massæ sanguinis partem expellente. Parciùs tamen sanguis mittendus est in naturis admodùm biliosis, æstate mediâ & sub canicula, quàm in aliis naturis, & temporibus. In pituitosis verò, & melancholicis febribus minori copiâ sanguis mittendus est, & perpetuò summa ratio habenda est coindicătium, & contraindicantium; cùm febres quotidianæ vtplurimùm contingant in pueris aut senibus, regione frigidâ, aut tempestate hyberna, quæ sanguinis quantitatem à morbo, vel causa morbifica indicatam imminuunt. Quando febris fit à nimio labore, parciùs mittendus sanguis. Si ex nimio veneris vsu febris contingat, phlebotomiâ perniciosa.

Circa tempus venæ sectionis aduertendum est, non statim ab assumpto alimento venam esse aperiendam, sed peracta ventriculi concoctione, & aluo ab excrementis liberâ. Præterea tempore remissionis febris, sanguis est detrahendus, non autem in vigore illius: tunc enim natura vim impetúmque morbi, ac venæ sectionem ferre nequit. Quod ad iterationem phlebotomiæ spectat, si ea ad euacuationem necessaria est, eodem die instituenda; si reuulsionis causa, diuersis diebus. Nam vbi euacuandum est, præcipuè in acutis, subitò corpus in alium statum transferendum est; tum sæpè accidit, vt morbus mox principium percurrat, vt posteà venæ sectione non ita commodè vti liceat. In reuulsione verò respicimus ad motum humoris, quia rectiùs fit, si diuersis vicibus & interuallo interiecto natura contrario motui quasi assuescat. Interuallo enim temporis sanguis in partes effusus regurgitat in venas, & iterata venæ sectione vtiliter extrahitur. Iterandam esse venæ sectionem intelligimus, si sanguis primò detractus valdè putris fuerit, eiúsque in venis magna copia superesse videatur.

Imò

Imò verò licèt ſanguis ab initio purus, ac minimè corruptus appareat, non tamen deſiſtendum eſt ab illius detractione, quin potiùs ea continuanda eſt, donec impurior & corruptior appareat. Et certè vtiliſſimè obſeruari poteſt in febribus acutis præceptum ab Hippocrate traditum 4. *de victus rat. in morbis acutis*, in pleuritidis curatione; vt ſcilicet ſanguinis detractiones continuentur vſque ad coloris mutationem; vt ſi ab initio corruptus educatur, continuetur euacuatio, donec purior appareat: & contrà ſi ab initio laudabilis prodeat, eouſque educatur, donec impurus & corruptus extrahatur.

Eſt tamen quædam diuerſitas adhibenda in vtroque caſu. Si enim ab initio ſanguis laudabilis educatur, iteratio debet fieri ex eadem vena; vt ſanguis putridus in profundo corporis reſidens, citiùs educatur. Si verò ab initio ſanguis putridus educatur, ex altero brachio ſanguis eſt detrahendus, & conſequenter ex vtroque brachio alternandæ ſunt phlebotomiæ.

Si verò ſymptomata dumonſtrent putredinem ſubeſſe in interiore ramo venæ cauæ deſcendentis; vt æſtus & dolor lumborum, vrinæ rubor, & craſſities; poſt duas aut tres phlebotomias in brachiis celebratas è ſaphena ſanguinem mittere conueniunt, eamque euacuationem bis aut ter repetere.

Si in poſtremis ſanguinis miſſionibus portio quædam laudabilis appareat, ita vt non adeò putridus videatur vt anteà; ſignum eſt naturæ reſtaurantis & reſtituentis nouum ſanguinem, & probum in putridi vacuati locum. Contra verò, ſi quò magis educitur, eò deterior appareat, ſignum eſt morbum in peius ruere, & putredinem augeri; vndè partium interiorum narcoſis metuenda eſt.

Vena in cubito, vel baſilica, vel mediana vtplurimùm ſecanda

secanda est ex brachio dextro frequentius, ex sinistro verò interdum, cùm videlicet maior tensio in sinistro hypochondrio, quàm in dextro percipitur. Aliquando tamen in pede vena vtiliter aperitur, si reuellendum sit, & vires sint debiles, & materia caput petat, & capitis dolor ac vigiliæ infestent.

Frictiones in febribus putridis rarò vsurpantur, nisi in syncopalibus, quarum curationem, in symptomatum curationibus, in fine huius capitis tradémus.

Cucurbitulæ verò frequentius vsurpantur, præcipuè cum scarificatione; & sunt vicariæ venæ sectionis, quãdo vires, aut ætas illius vsum non permittunt.

Pharmaceutica remedia duplici genere comprehenduntur, quorum alia euacuantia, alia alterantia nominantur. Sub euacuantibus comprehendimus purgantia, vomitoria, sudorifica, & diuretica. Sub alterantibus verò refrigerantia, attenuantia, incidenda, aperientia, roborantia. Quorum omnium compositionem & vsus, iuxta praxeos ordinariæ methodum, seriatim describemus.

Atque vt à purgantibus incipiamus, maximè controuertitur apud Autores, an illa in principio febrium putridarum exhibenda sint. Quod dissidium, missis disputationum ambagibus, ita resoluendum est. Ratione materiæ febrem putridam continuam immediatè producentis, quæ in venis maioribus continetur, purgationem in principio non conuenire, nisi ea turgeat, id est, ita exagitetur à natura, irritata ob prauam eius qualitatem, eámque expellere conante, vt indè excretioni magis disposita sit, & ex illa turgentia metuendum sit, ne in aliquiam partem nobiliorem irruat; quod tamen quia rarò contingit, vtplurimùm illius cõcoctio expectanda est, antequàm per medicamenta purgantia eiusdem euacuatio suscipiatur. Ratione verò materiæ in prima

rigore contenta, si plurima illa sit, quæ febrem augeat, naturam grauet, eámque à materia in venis contentæ concoctione auertat, purgantia altero à venæ sectione die exhiberi poterunt, sed leuiora, quæ primam tantùm regionem euacuent. Humores autem vitiosos & excrementitios in prima regione, hoc est ventriculo, intestinis, mesenteria, aut circa præcordia redundare cognoscimus ex nausea, oris amaritudine, siti, dolore stomachi, aut alterius partis in ventre inferiori contentæ; alui fluxu, aliisque symptomatis, quorum ratione aliquando purgatio ipsi venæ sectioni præmittenda est. Erunt autem huiusmodi medicamenta, cassia, manna, tamarindi, catholicum, electuarium lenitiuum, diaprunum simplex, syrupus rosaceus, de cichorio compositus cum rheo; quæ variis modis concinnari poterunt, in hunc modum.

℞. Cassiæ recenter extractæ ℥.j. pulpæ tamarind. ℥.ß. Cum sacchara fiat bolus. Vel

℞. Catholici ʒ.vj. electarij lenit. vel diaprun. simpl. ℥.ß. cremoris tartari ʒ.j. Fiat bolus. Vel

℞. Fol. endiu. cichor. acetos. an. M. ß. tamarind. ℥. ß. Coquantur ad ℥.iij. In colat. dissolue catholici ℥.ß. mannæ & syrupi rosac. an. ℥.j. Misce. Fiat potio.

Si medicamentum paulò fortius desideres, addere potes rhab. ad ʒ.j. vel ℈.iv. in aqua endiuiæ, vel cichorij, infusum cum santalo citrino. Imò verò & interdum, si febris non sit intensior, sennæ ʒ.ij. vel iij. decocto addi poterunt.

Quidam rhabarbarum reiiciunt, quia calefacit; tum etiam mannam, & syrupum rosaceum, quia dulcia cùm sint, facilè in bilem vertuntur. Verùm cum aquis, vel decoctis refrigerantibus rhabarbarum infusum, vel mãna aliáque dissoluta, nullum afferre possunt incommodum; præcipuè

præcipuè si in dictis decoctis addantur tamarindi, qui ad hunc vsum maximè commendantur, vel pulpa eorum simul exhibeatur.

Nonnulli vtuntur in biliosis febribus sero lactis caprini, idque appositè; nam & ardorem febrilem temperat,& bilem euacuat,& viscera corroborat.In cyatho vno seri lactis infundunt per noctem rhab. ℥.j. vel ℥.j.ß.Vel addunt syrupi rosac.℥.ij.aut tres,exhibent manè, & posteà alias duas libras propinant, ne totum serum medicamenti sapore inficiatur.

Purgatiomem quæ fit in principio febrium putridarum, vulgus Medicorum vocat minoratiuam:eam verò quæ fit concoctâ materiâ, eradicatiuam : quæ etiam in principio conuenit,(vt dictum est)ex sententia Hippocratis, si materia turgeat. Illa autem turgentia, seu orgasmus materiæ morbificæ cognoscitur, ex eo quòd æger percipit in variis partibus dolores leues ac fugaces, admodumque mobiles. Varias etiam patitur in facie, aliisque partibus coloris mutationes, vt nunc rubeat, nunc palleat aliquâ faciei parte. Ac denique anxietatibus & inquietudinibus maximè torquetur.

Illud tamen Hippocratis præceptum de purgatione in turgentia materiæ, in praxi ordinaria non obseruatur: sed potiùs apparente humorum orgasmo ad phlebotomiam tutiùs confugimus, sicque faciliùs præcauemus, ne humores commoti irruant in aliquam partem nobilem,qui à medicamento purgante magis exagitati, promptiùs in eam præcipitari possent.

Aliquando etiam in principio harum febrium vomitus prouocandus est, cùm videlicet ægrum nausea aut vomitus valdè vrget : tunc enim natura per superiora materiam morbificam euacuare nititur, & Medicus illius motum adiuuare debet. Sæpéque accidit,vt magna materiæ copia in ventriculo, & vicinis locis contineatur

tur, quæ per vomitum quamprimùm educenda est; cùm nulla tam capiosæ & excrementitiæ materiæ concoctio expectari queat; & quodcunque ingeritur, in humorem consimilem immutetur, aut peccantem materiam augeat. Rectè enim annotauit Fernel. *lib. 3. meth. medic. 3.* omnem illuuiem in ventriculo, liene, pancreate, mesenterio, & cauis hepatis contētam per vomitum commodè expurgari, quæ, interdum medicamentis per inferiora purgantibus, etiamsi pluries exhibitis deturbari nequiuerit. Et non rarò fit, vt materia per vomitum reiectâ, febris ab initio tolllatur, quæ longa alioqui futura esset, materiâ illâ in penitiores corporis partes transmissâ, & sanguini permixtâ.

Ex vomitoriis autem medicamentis, cùm triplex eorum gradus constituatur, mitiora eligenda sunt, vt aqua hordei tepida cum oleo amygdalino, vel communi, vel cum aceti albi exigua quantitate. Item syrupus acetosus, aut oxymel simplex, cum iure pulli, vel decocto sem. anethi, raphani, aut triplicis, quibus etiam oleum addi potest. Quæ omnia ad ℔. j. vel maiorem quantitatem exhibenda sunt nam in minori quantitate assumpta retinentur in vētriculo. Cùm autem debiliora hæc vomitoria non sint valdè efficacia, ad mediocria aliquando confugere licet, quæ in tertianæ intermittentis curatione infrà proponentur.

Clysteres verò non solùm in principio morbi ante venæ sectionem, sed etiam toto illius decursu iniiciendi sunt singulis, vel alternis diebus, si aluus liberè non fluat, compositi ex decocto emollientium & refrigerantium, vt hordei, prunor. maluæ, violariæ, mercurialis, branchæ vrsinæ, triplicis, lactucæ, endiuiæ, semperuini, nymphææ: dissoluendo catholicum, cassiam, diaprun. simpl. saccharum rubr. mel violaceum, mercuriale; ol. nymphææ, violac. &c. In febre tamen

men intensiora fatius est oleâ non addere, quia facilè inflammantur.

Nota primò, semper vitti maioris in decocto vnius clysteris, quamas tres, vel iiij. tantùm esse præscribendas, quia potentissimè refrigerat, & maiori copiâ vsurpatum, intestina labefactare posset.

Nota secundò, in omni febre biliosa clysteres non actu calido, sed leuem tantùm teporem adeptos, esse iniiciendos.

In pituitosis febribus fiunt decocta ex herbis emollientibus, cum sem. anisi, fœniculi, carthami, flor. chamom. & meliori; dissoluendo hieram, diaphœnic. mel rosaceum, mercuriale; oleum chamæmel. anethinum, vel commune.

Cùm verò, vt suprà annotatum est, integra, & absoluta purgatio, quam eradicatiuam nominant, non nisi concoctâ materiâ instituenda sit, Medicus ab ipso morbi initio post primam venæ sectionem, & primarum viarum euacuationem, ea medicamenta vsurpare debet, quæ humores crudos præparant ad concoctionem, & euacuationem, simúlque calorem febrilem contemperant, putredinem arcent, & obstructiones reserant: qualia sunt iulepi, iuscula, emulsiones, aliáque infrà recensenda.

Iulepi componuntur in materia biliosa, ex syrupis de limonibus, granatorum, de agresta, acetosa simplici, de succo acetosæ, de cichorio simplici, oxysaccharo, cum aquis endiuiæ, acetosæ, graminis & cichorij.

Vel meliùs ex decoctis rad. acetosæ, cichorij, fol. acetos. capill. ven. scariolæ, dentis leonis, seminum frigidorum, tamarindorum, cum syrupis prædictis.

Interdum verò ad intensiùs refrigerandum, sal prunellæ additur ʒ.j. pondere, pro vnaquaque iulepi dosi;

 vel

vel ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris q. ſ. ad moderatam aciditatem.

Acida in billioſis febribus nunquam omittenda; quia amara dulcificantur per acida; quæ ſi intenſa ſint in ſuo gradu, vt ſpiritus vitrioli, aut ſulphuris; ipſius aloës, & colocynthidis amaritudinem dolent. Bilis autem flaua ſuo amarore ſpoliata, mortua eſt, & innoxia.

Ex ſuccis etiam parari poſſunt iulepi, ſummæ efficaciæ & guſtui gratiſſimi, in hunc modum.

℞. Succi pomor. redolent. recenter extracti, & per reſidentiam depurati ℥. iv. ſucci limon ℥. iij. aquæ roſar. ℥. ij. ſucci granat. ℥. j. ſacchari albiſſ. ℔. ß. Fiat iulep. clarificatus pro iij. doſib.

Si bilis valdè acris, & tenuis ſit, quæ orgaſmum faciat, & vel diarrhœam, aut grauem aliquam aliam fluxionem pariat, incraſſantes iulepi componendi ſunt ex aquis lactucæ, portulacæ, papau. rhœad. nymphææ, roſar. cum ſyrupis violaceo, iuiubino, de roſis ſiccis, de ſucco portulacæ, papau. rhœad. papau. albi; vel ex decoctis lactucæ, portulacæ, plantag. flor. nymphææ, papau. rhœad. & violar. cum ſyrupis prædictis.

Notandum tamen, ſyrupum violaceum, alióſque dulciores ſolos non eſſe exhibendos: tum quia laxant ſtomachum: tum etiam quia antequam in venas penetrent, ventriculi calore in vaporem calidum conuertuntur, qui poſteà ſitim intendit. Idcircò aliquid ſyrupi cuiuſdam acetoſi ſumper admiſcendum, vt faciliùs penetrent venas, & magis calori febrili reſiſtant.

In progreſſu febris, apparente concoctione, decoctis prioribus adduntur rad. aſparagi, liquiritiæ, folia agrimonij, pimpinellæ, hepaticæ, capill. ven.

In febribus pituitoſis & chronicis magis incidentia, attenuantia, & aperientia præſcribuntur; à debilioribus

ribus tamen incipiendo, qualia sunt ſyrupus acetoſus, capill.ven. byzantinus, cum decoctis agrimon. capill. ven. betonicæ, liquirit. paſſul. In progreſſu verò prædictis adduntur ſyrupi de duabus, & quinque radic. acetoſus compoſit.de hyſſopo,oxymel ſimplex & compoſit. Decocto verò adduntur rad. 5. aperitiuæ, fol. hyſſopi, cardui bened. & (ſi materia ſit valdè impacta, viſcida, & lenta) chamædryos, & centaurij minoris. Quibus ſi ſal tartari, & ſpiritus vitrioli addantur, fœliciùs operantur.

In febribus melancholicis adduntur quæ vim aliquam humectandi obtinent,vt ſyrupus violac. bugloſſi borrag.de pomis,circa initia: Poſteà verò de fumaria, de epithymo, de 5. rad. oxymel ſcilliticum,cum decoctis primùm bugloſſi,borrag.ceterac.capill. ven. fumariæ,lupulorum; deinde cuſcutæ,ſcordij,centaurij min. corticum capparum,fraxini,& tamariſci.

Ac denique in nothis febribus, ex variorum humorum miſcella oriundis, prædicta remedia commiſcenda ſunt; ita tamen, vt eorum quæ prædominantem humorem reſpiciunt, maior quantitas præſcribatur.

Pro delicatioribus iuſcula medicata, iuleporum loco,præſcribi ſolent: tum etiam ne ægri eiuſdem remedij diutiùs vſurpati tædio afficiantur; eáque componuntur ex prædictis rad. & herbis, guſtui gratiores eligendo,cum pullo gallinaceo, vel fruſtulo gallinæ, aut capi: iiſque interdum, quando magis refrigerandum eſt, ſalis prunellæ ʒ.j.vel ſpiritus vitrioli guttæ aliquot addi poſſunt.

In febribus tamen lentis & diuturnis, à contumacibus obſtructionibus productis,chamædrys,licèt amara, cum cichoraceis in iuſculis decoqui poteſt; & Montanus in conſiliis decoctionem cichorij, & chamædryos in iuſculis velut admirandam prædicat, in iis, quibus

 febris

febris longa cum obstructionibus coniungitur.

In febribus pituitosis decoctum chamæm. præstans, ex Zacut. *obseru.20.prax.admir.lib.3.*

Emulsiones etiam hic locum habent,& iulepis gratiores vtplurimum esse solent. Tum maxime vsurpantur,vbi febris siccam viscerum intemperiem habet comitem,vel catarrhum tenuem,vel pulmonis,& partium spiritualium phlogosim; vel denique, vt remediorum formulæ immutentur, nec æger longioris iuleporum vsus tædio afficiatur. Harum autem emulsionum compositio in præcedentibus curationibus descripta est.

Aqua frigida, magnâ copiâ exhibita, in febribus etiam putridis continuis, à veteribus vsurpari solebat, & à recentioribus quamplurimis laudatur. Verum quemadmodum in synocho simplici suspectum illius vsum esse diximus;sic iam prudenti Medico consultius fore ducimus ab ea abstinere, propter rationes dicto loco propositas.

Conferet tamen aliquando in magno æstu febrili aquæ frigidæ bonum haustum ad Vnc.x. vel xij. cum guttis aliquot spiritus vitrioli exhibere: ab ea enim iidem interdum effectus producuntur, quos Galenus aquæ frigidæ tribuit,ab ℔.iij. vel iv. exhibitæ. Cùm tamen inde ea pericula metuenda non sint, quæ Galenus ipse ex præpostera magnæ illius aquæ frigidæ copiæ exhibitione sæpe contingere fatetur. Spiritus enim vitrioli facit quo minùs aqua obstructiones augeat; quin potius eas aperit, & citò penetrat, atque viscera peruadit, nec moratur in hypochondriis, vt aqua frigida simplex; sed aquis mineralibus & acidulis valdè affinis euadit; quæ licèt magnâ copiâ sumantur,non grauant hypochondria, & citissime reiiciuntur,necnon obstructionibus reserandis opportunissimæ sunt.

Ad vires reficiendas, quæ in omni febre vehementi plurimùm deiiciuntur, conueniunt opiatæ, & condita roborantia, composita ex conseruis rad. buglossi, fol. acetosæ, acetosellæ, stipitum lactucæ; flor. buglossi, borrag. violar. cichorij rosarum; pulpæ citri, quæ vulgò acidum citri nominatur. Quibus adduntur pulueres coralli, margarit. rasuræ eboris, cornu cerui, diamarg. frig. triasantal. diarrhod. abbat. confect. alkermes, de hyacintho; quæ vulgò in sequentes, aut similes formulas redigi solent.

♃. Conseruæ flor. borrag. bugloss. & rosar. ana ℥. ij. confect. alkerm. ʒ. j. ß. pulu. electar. diamar. frig. rasuræ eboris, coralli præp. & margarit. præp. ana ℈. ß. sacchar. rosac. ad pondus omnium, folia auri num. iij. Fiat conditum, auro coopertum, quo vtatur frequenter ex cochleari per se, superbibendo parùm aquæ potus ordinarij, vel cum eadem aqua pro potu admisceatur, vel cum iusculis.

♃. Conseruæ cichorij, acetosæ, lactucæ, & acidi citri, ana ℥. ß. pulu. santali citrini, & margarit. præp. ana ℈. j. spiritus vitrioli ℈. ß. Cum syrupo violaceo fiat opiata.

♃. Conseruæ flor. bugloss. rosarum & violar. ana ℥. j. aquar. endiuiæ, acetosæ, & borrag. ana ℥. iij. Misceantur simul. Calefiant super cineres, & per colum traiiciantur. Deinde adde confect. alkerm. ʒ. ij. pulu. elect. diamar. frig. ʒ. ß. coralli præparat. margarit. præpar. & rasur. eboris, ana ℈. j. syrupi de limon. & granat. ana ℥. iij. Misce. Detur singulis vicibus cochlear j.

Pro delicatioribus, & in magna virium exolutione iulepus sequens gustui gratissimus componi poterit.

♃. Aquar. acetosæ, naphæ, & rosar. ana ℥. j. ß. syrupi de limon. & granat. an. ℥. j. ß. confect. alkerm. ʒ. j. Misce. Vtatur ex cochleari frequenter.

Vsurpatis per aliquot dies remediis alterantibus, & humores noxios præparantibus, ac concoquentibus, eorum purgationi incumbendum est inclinante febre, & quando concoctionis signa apparent, vitando dies criticos. Idque paulò fortioribus medicamentis, quàm quæ in principio vsurpanda præcepimus; cuius generis sunt senna, rhabarbarum, agaricus, catholicum duplex, & similia; quorum materia & dosis peccantibus humoribus, & naturis ægrotantium, à perito Medico erunt accommodandæ. Nonnulli etiam ad diagrydiata audet transcendere, vt diaprun. solut. diaphœnicum, electarium de succo rosar. aut diacarthami. Quæ tamen in febribus continuis rarissimè vsurpanda sunt, cùm scammonium humores maximè inflammare soleat, & sitim vehementer excitare; idque præcipuè in febribus ardentibus, quibus plurimùm noxia sunt diagrydiata medicamenta. Imò verò rhabarbarum, etsi benignum ac præstantissimum medicamentum, in valdè biliosis febribus apud nonnullos suspectum est, propter calefaciendi & exsiccandi vim, quâ insigniter præditum est. Quamuis illius noxa magna ex parte præcaueri valeat, vt anteà dictum est, eius infusione factâ in aquis refrigerantibus, eámque permiscendo cum decocto tamarindorum, & herbarum refrigerantium, addendo cassiam, syrupum rosac. de cichor. compos. & similia.

Si febris protrahatur, purgatio erit identidem repetenda, interiectis præparantibus, & concoquentibus; donec tota illius minera sublata fuerit. Alioqui, si ante integram febris solutiouem à purgatione cessetur, periculum erit recidiuæ. Quod tamen præceptum restrictione quadam indiget. Si enim post repetitas pluries purgationes febris lenta perseueret, quæ ægrum sensim absumat, & in tabem præcipitare videatur; optimum

mum erit purgationes intermittere, & febrem solâ victus ratione, alterantibúsque remediis oppugnare. Contingit enim aliquando, vbi praua quædam est viscerum affectio, diuturnitatis febris causa, vt quamdiu medicamenta exhibentur, tamdiu morbus persistat. Fatigatur enim natura, quæ inde vires resumens, morbi causam concoquit, & concoctam expellit.

Si tamen febris lenta ab obstructionibus oriatur, qualis in pueris sæpissimè contingit, frequens purgatio, eáque leuissima, per epicrasim humores educens, morbum auferre solet; si præsertim ex rhab. componatur, quod & obstructiones aperit & viscera corroborat. Cuius elogium à Mõtano celebratum, *consi.* 10. *de febrib.* hîc transcribi meretur. Ille curam proponens pueri, febre lentâ ex obstructionibus laborantis; *Inter reliqua,* inquit, *quod semper certâ fide à me longo experimento probatum est, laudo vt singulis diebus sumat infusionem rhab. in aqua endiuiæ. Nunquam enim vidi febrem ex obstructione, hoc remedio non esse sublatam, si modo pertinaciter quispiam in eius vsu perseuerauerit. Quandoque enim crassissimos humores impactos, & obstructiones, quæ ob caloris imbecillitatem facilè tolli non poterant, ex rhab. assumptione curatas vidi. Consueui igitur accipere libram aquæ endiuiæ, in qua drachmam rhab. infundo, in panno lineo inuolutam. Deinde singulis diebus* Vnc. iv. *illius infusionis, factâ aliquâ expressione, accipi iubeo circa auroram; & est eiusmodi dosis puerorum; neque desisto ab hac potione, priusquàm videam omninò & febrem, & obstructiones fuisse sublatas. Auferuntur enim proculdubiò, si reliqua rectè fiant, & curationi consentiant.* Hæc Montanus. Apud nos autem in communi vsu est bochetum rhabarbari, quod huiusmodi pueris, febre lentâ cum obstructionibus laborantibus, fœliciter exhibemus

bemus pro potu ordinario. Et fit, rhab. drachmam semi, vel Drach. j. (prout puer ægriùs, vel faciliùs eius saporem ferre potest) crassiusculè tritam, & nodulo inclusam infundendo in aquæ fontis ℔ ij. vel iij. frigidè per diem integrum. Eiúsque vsus continuatur per mensem, aut diutiùs, si morbi contumacia id postulet. Eique interdum, si febris admodùm remissa sit, & corpus pituitosum, aliquid vini additur, ad ingratum rhab. saporem corrigendum.

Post purgationem materiæ morbificæ, natura plerumque in morbi declinatione per vrinas excernere reliquias consueuit, quod ex iis copiosioribus, vel crassioribus colligere licet. Illius motus adiuuandus est diureticis medicamentis, iisque temperatis; qualia sunt emulsiones, & aperientia in iulepis, & iusculis suprà descripta; quibus, si febris admodùm remissa sit, aliquid radic. fœniculi, & petroselini, vel fol. absinthij, addi poterit, idque præsertim in febribus pituitosis, vt quotidiana continua.

Si verò natura ad habitum corporis materiæ morbificæ reliquias propellat, sudorifica vsurpanda sunt; non calida illa quidem, quæ magis propriè sudorifica sunt; sed alia temperata, quæ eadem ferè sunt cum diureticis: & prout attenuandi vi prædita sunt, humores disponunt, vt faciliùs à natura per locum sibi magis conuenientem expelli valeant. His tamen addi possunt aquæ cardui bened. scabiosæ, spiritus vitrioli, aliáque in febribus malignis fusiùs describenda.

Præter interna remedia, extrinsecùs etiam varia adhibentur, ad calorem febrilem contemperandum, partium principium robur confirmandum, vel poros cutis relaxandos, & fuliginem, calorémque febrilem forâs attrahendum. Epithemata nimirùm, linimenta, aliaque cordi, hepati, aliisque partibus admouenda.

Quæ

Quæ calori temperando destinata sunt, non nisi in statu, aut declinatione admouenda, dum calor ad exteriora se se diffundit, non in principio, vel augmento, dum circum viscera adhuc residet, nec etiam instante crisi.

Cordi epithema admouendum, in hunc modum componi poterit.

℞. Aquar. buglossi, acetosæ, nymphææ, rosar. ana Vnc. iij. aceti rosac. vel succi limon. Vnc. j. pulu. electar. diamarg. frig. & triasantal. an. Drach. j. camphoræ, & croci, an. gr. v. Misce. Fiat epithema, applicandum tepide cum panno scarlatino.

Ad magis roborandum, & odoris gratiam epithemati conciliandam, adde aquæ naphæ Vnc. iij. confect. alkerm. Drach. j.

Vbi magis roborare est animus, epithemata solida cordi applicantur, in hunc aut similem modum composita.

℞. Conseruæ buglossi, & rosar. ana Vnc. j. confect. alkerm. Drach. ij. pulu. electar. diam. frig. Drach. j. sem. Cum succo limon. vel aqua rosar. fiat epithema solidum, applic. post liquidum.

Vel forma linimenti magis cardiacum ita paratur.

℞. Confect. alkermes & de hyacinth. ana Drach. iij. pulu. elect. triasantali, & diamarg. frig. an. Drach. ij. Cum aqua rosar. fiat instar linimenti, quo illinatur regio cordis.

Ad roborandum quoque & fuligines, caloremque febrilem foras euocandum, maxime conueniunt pulli columbi, per spinam secti, & regioni cordis applicati, qui etiam non raro sinapisari solent pulueribus cardiacis, vt diamarg. frig. & triasantali. Vel antequam applicentur, regio cordis confectione alkermes, & linimento cardiaco illinitur.

Hepati

Hepati quoque epithemata admoueri solent, in hunc ferè modum composita.

℞. Aquar. endiuiæ, cichorij, acetosæ, & rosar. ana Vnc. iij. aquæ lactucæ Vnc. ij. aceti rosac. Vnc. sem. pulu. electar. triasant. Drach. j. sem. spodij Drach. sem. camphoræ Scrup. sem. Fiat epithema.

Ad potentiùs refrigerandum, ex succis aliquando epithema confici poterit, in hunc modum.

℞. Succi cichorij, endiuiæ, ana ℔. sem. succi lactucæ, & aceti rosac. ana Vnc. ij. pulu. trium santal. Drach. ij. Misce. Fiat epithema.

Non solùm autem hepati, sed etiam vniuersæ hypochondriorum regioni epithemata refrigerantia adhibere vtilissimum est; illa enim non solùm pepasmum promouent, sed etiam viscerum intemperiem emendant: & impediunt, ne partes principes in marasmum lethalem incidant.

Eadem hepatis regio inungenda erit sequenti linimento, quod etiam renibus atque lumbis applicari poterit.

℞. Vnguenti rosac. ℥. j. sem. cerati santalini ℥. j. succi endiuiæ ℥. j. sem. ol. rosac. & ceræ, an. q. s. vt fiat liniment. Cui addatur aceti rosac. parum vnctionis tempore.

Testibus etiam refrigerantia vtiliter adhibentur, propter maximum consensum, qui ipsis cum partibus principibus intercedit; illis ideò refrigeratis totius corporis incendium, magna ex parte restinguitur. Ad hunc vsum tale epithema componi poterit.

℞. Aquar. nymphææ, plantag. rosar. & cichorij, ana Vnc. iij. aceti rosac. Vnc. j. sem. vini Vnc. ij. Misceantur, hisque immergatur linteum, quo actu frigido testes inuoluantur.

Manuū & pedum refrigerationes maximum quoque iuuamentum afferunt; ob eundem consensum, quem habent

habent cum toto corpore, propter arterias, venas, & neruos, quæ ad illas partes desinunt.

Neque timendum est, ne excrementorum difflationem impediant. Siquidem pauca sunt, quæ ex illis partibus effluunt; & ideò maius ex refrigeratione iuuamentum, quàm nocumentum emergit.

Manibus itaque contrectantur pilæ marmoreæ, eburneæ, æneæ, aut plumbeæ. Vel macerantur manus in aqua frigida, cui vini & aceti tantillum mixtum sit. Plantis pedum admouentur folia lactucæ, nymphææ, aqua & aceto immersa. Vel ad vtrarumque partium lotionem decoctum sequens parari poterit.

℞. Fol. lactucæ, violar. semperuiui, portulac. fol. vitis, salicis, ana M.j. cap. papau. num. xij. vel fol. eiusdem (si adsint vigiliæ) M.j. aceti ℥.j. vini albi ℥.ij. aquæ fontis q.s. Fiat decoctio. Cui adde, si lubet, lixiuij parùm, ad corroborationem articulorum. Hoc lauentur manus & brachia, pedes, & tibiæ, tepidè, bis in die, aut semel hora somni.

Aduertendum porrò est, antiquos balneis aquæ dulcis frequenter vsos esse in febrium putridarum curatione, vt videre est apud Galen. *lib. de marcore*, *cap.* 7. 11. *meth. c.* 9. *&* 10. *tom* 1. *ad Glauc. c.* 9. Eáque vel frigida administrabant in febre vehementissima, vt ardente exquisita; vel tepida in declinatione febrium, & concoctionis signis apparentibus. Verùm nostra ætate, non sine periculo huiusmodi balnea administrari possunt, & in vno tantùm casu conueniunt; quando scilicet febris in diuturnitatem abit, & corpus calidum & siccum, ac squalidum occupans, in hecticam degenerare posse videtur.

Hoc etiam peo coronide addendum, solutâ per crisim febre, materiæ morbificæ reliquias purgatione esse auferendas; præcipuè si per sudorem, aut hæmorrhagiam

giam facta fuerit crisis. Hisce enim euacuationibus tenuior tantùm materiæ portio educitur, crassior verò relicta nouum concipit incendium, & recidiuam efficit. Sola itaque crisis, quæ fit per alui fluxum, solet esse secura. Cui tamen non ita fidendum est, vt ab omni purgatione prorsùs abstineamus. Sordent enim adhuc præcordia, & affluens alimentum corrumpunt, vnde aut recidiua oritur, aut alterius morbi causa. Itaque multò satius est (quod à recentioribus nonnullis fuit obseruatum) semel atque iterum repetito blando cathartico, ita reliquias omnes abstergere, vt omnis recidiuæ metus, omnisque morbi alterius occasio tollatur.

CAPVT II.

De Symptomatis febres putridas comitantibus.

Omnes ferè Autores, qui de febribus scripserunt, symptomata febres comitantia, vel illis superuenientia, eorúmque curationes in fine operis descripserunt, vt omnibus febrium generibus optimè accommodari valeant. Quod eorum consilium tametsi minimè improbandum censeo, attamen commodius multò ad praxeos vsum censuerim, si illa febribus putridis continuis immediatè subnectantur, cùm in iis potissimùm, & vehementia esse soleant, & peculiares medelas expostulent.

Quamuis igitur plurima symptomata, multis ex suprà enarratis remediis, causæ, morboque accommodatis emendari soleant: non pauca tamen ipso morbo molestiora, peculiarem curam requirunt, quæ hîc summatim

tim describenda est.

Dolor capitis, vigiliæ & deliria, iisdem propemodùm remediis curantur reuellentibus, repellentibus, deriuantibus, resoluentibus, & anodynis. Reuellentia sunt clysteres emollientes, & laxantes, purgationes blandæ, phlebotomia, cucurbitulæ, lotiones pedum. Repellentia sunt frontalia, oxyrrhodina; vnguenta, vel linimenta. Deriuantia sunt sectio venæ frontis, vesicatoria. Ad resoluentia referuntur olea nonnulla; & animalia capiti admota, quæ etiam sunt anodyna. Per vsum autem prædictorum remediorum exhibentur iulepi, & emulsiones, ad humores calidos & acres temperandos, ac demulcendos. Hisce omnibus accedunt narcotica, non nisi maximâ vrgente necessitate, & reliquis non conferentibus vsurpanda. Quorum omnium medicamentorum materia in phrenitidis, & doloris capitis à causâ calida curatione, descripta reperitur. In eorum tamen administratione hoc vnicè obseruandum, ne instante crisi in vsum vocentur: motum enim naturæ perturbare, & crisim impedire valerent. Quod tum de cæteris, tum de narcoticis præsertim est audiendum.

Ad vigilias & deliria plurimùm confert cataplasma plantis pedum admotum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis semperuiui maioris, lactucæ, & similibus. Tum etiam lotiones pedum, ex decocto herbarum refrigerantium. Sic enim frigiditas per neruos cerebro communicatur.

Conuulsiones in febribus, præcipuè malignis, aliquando contingunt, à malignis vaporibus cerebri meninges vellicantibus. Quibus mederi oportet clysteribus reuellentibus, ac cucurbitulis; tum exhibendo frequenter in iulepis, aut iusculis puluerem epilepticum, *de gutteta* vulgò dictum, aut alium consimilem. Ac denique inungendo spinam dorsi oleo chamæm. violac.

amygdal. dulcium, & de nuce India.

Somno profundo febribus ſuperuenienti eadem adhibentur remedia quæ in ſoporoſorum affectuum curatione fuere deſcripta; hoc tantum obſeruando, vt ea quæ intùs aſſumpta nimis calefaciunt, minimè vſurpentur.

Sitis febricitantium ſedatur præcipuè potu refrigerante & humectante. Attamen ſi intentior ſit, vt potus moderatus ei non ſufficiat, (immoderatus enim plurima infert incommoda; & ægrum non rarò in vitæ diſcrimen præcipitat) aliis auxiliis fallenda atque demulcenda eſt.

Primò itaque frigidus aër inſpiretur, æger in ſilentio maneat, ore clauſo per nares expiret, & ſomno indulgeat.

Deindè abluatur os aquâ hordei tepidâ, aut aquâ in qua decoctæ ſint iuiubæ, ſebeſten, pruna, lactuca, portulaca, & ſimilia.

Teneat in ore æger fruſtum rad. liquirit. à cortice mundatæ, & in oxycrato maceratæ. Vel colluat os aquâ hordei, aut ſimplici, cum modico aceti, aut cum ſucco granatorum, limonum, vel tantillo ſpiritus vitrioli.

Vel teneat in ore acinos granatorum, aut laminam mali citrij, limonis, vel aurantij maceratam in aqua roſarum, ſaccharo adiecto; vel ſtolones lactucæ, endiuiæ, aut portulacæ, folia acetoſæ, taleolas anguriæ, cucurbitæ, cucumeris, in aqua frigida priùs macerata. Vel ceraſa acida, vel ribes, vel tamarindos, vel fruſtulum cryſtalli, vel prunorum acidorum nucleos, quibus nonnihil pulpæ adhæreat, & ſimilia.

Vtile eſt etiam ad ſedandam ſitim, ſaccharum aqua roſarum madefactum cum ſpiritu vitrioli, atque iterùm exſiccatum.

Si

Si leuioribus hisce sitis tolli nequeat, permittendus est potus, non initiis exacerbationum, neque in augmento, nisi paucissimus; sed in vigore, & potissimùm vbi ad declinationem vergit: tunc enim largior potus calorem foràs diffundit, & sudorem aliquando mouet; præcipuè in febrium intermittentium paroxysmis, in quorum declinatione ad satietatem non raró potum haurire conuenit. Varia potus materia in huiusmodi febribus conueniens superiori capite descripta est.

Si verò sitis ab humore bilioso in ventriculo contento ducit originem, is per vomitum, aut deiectionem expurgandus est. Vomitus prouocabitur, si æger sit nauseabundus, syrupi acetosi simpl. ℥. j.ß. cum aqua hord. aut decocti raphani ℥.v. Sin minùs, purgetur bolo ex cassiæ ℥. j. & pulpæ tamarind. ʒ. iij. vel mannæ ℥. ij. in decocto prunorum & tamarindorum dissolutis; vel potione sequenti.

℞. Cassiæ recenter extractæ ʒ. vj. mucilag. sem. psyllij ℥. ß. decocti hord. prunor. & tamarind. ℥. iv. syrupi rosat. ℥. j. Misce. Fiat potio.

Linguæ & faucium ardor, siccitas & scabrities curatur variis remediis, dictis partibus admotis, & in ore detentis, in huuc modum compositis.

℞. Mucilag. sem. cydonior. ℥. j. mucilag. sem. maluæ ℥. ß. specier. diatrag. frig. & sacchari candi, ana ʒ. j. sacchari albi q. s. Fiat eclegma. Vel

℞. Mucil sem. psyllij, aut cydon. extract. cum aqua lactucæ, vel rosar. ℥. ß. syrupi viola. limon. aut granat, ℥. j. ß. Misce. Capiat parū per interualla, & in ore detineat. Vel

℞. Sem. cucumeris ℥. ß. sem. cydon. ʒ. ij. gummi tragacanth. ʒ. j. ß. Contundantur semina, & gummi dissoluatur in albumine oui. Misceantur omnia, & fiant trochisci ore detinendi. Vel

℞. Sem. psyllij, cydon. an. ʒ. j. ß. gummi tragacanth.

ʒ.ß. ſacchari candi ʒ.iij. Cum mucilag. gummi tragacanth. fiant trochiſci. Vel linteo raro includantur, vt fiant noduli, qui macerentur in aqua roſar. & ore teneantur.

Si profundiùs aſperitas hæſerit, fiat gargariſma ex decocto hordei, rad. althææ, fol. lactucæ, portulac, flor. violar. addito melle roſac. ſyrup. violat. vel ſaccharo cando, vel axymel.ſimpl. & ſimil.

Si ſordes linguæ adhæreant, vt plerumque fit, ſæpè detergenda eſt linteo aſperiori intincto oxycrato. Cui etiam ſuccus ſemperuiui, & ſal prunellæ interdum addi poterit.

Si ardor ſit intenſior, cum inſigni linguæ nigredine, magis refrigerantia cum humectantibus permiſceantur, in hunc modum.

℞. Succorum lactucæ, ſemperuiui, limonum, an.℥.j. mucilag. ſem. cydon. ſacchari candi, ana ℥. ß. ſacchari albi q. ſ. Fiat looch. Vel

℞. Semperuiui recentis M. j. aceti roſac.℥.iij. aquæ hordei ℔. j. Coquantur ad tertiæ partis conſumpt. In colat. diſſolue ſalis prunellæ ʒ. j. ß. alum. ℈. j. ſyrup. viol. & de moris, an.℥. j. Fiat gargariſmus. Vel ſal prunellæ ſolum in aqua ſemperuiui diſſoluitur, eóque vtiliſſimè lingua, & fauces abluuntur; nec non eius particula abſorberi poteſt, vt ad œſophagum ſimili ardore affectum peruenire poſſit.

Exteriùs verò guttur & collum illinantur ol. violac. & butyro recenti in aqua roſarum lotis, quibus veluti vſtum guttur humectari poſſit.

Ad refrigerandum admoueri poſſunt, vnguentum roſaceum, refrigerans Gal. & ſimilia. Sed multò efficaciùs admouentur folia lactucæ, & portulacæ trita, ac duobus linteis incluſa. Vel millepedes contuſi eodem modo admoueri poſſunt.

In magno poteris ardore, qualis in febribus solet contingere, totum pectus inungendum est oleo violaceo, nymphææ, & amygd. dulcium. Imò vero, æstu plurimùm vrgente, fomenta eidem parti admoueri debent ex decocto hordei, lactucæ, nymphææ, borraginis, violarum & similium composita, quibus irrigationes ex oleis præditis debent succedere. Quandoquidem, ex præscripto Galeni, & Auicennæ, in huiusmodi febribus, magna cura thoracis, vtpotè caloris fornacis, habenda est. Ea verò remedia, iuxta Tralliani præceptum, rarò frigida, quia intrò calorem repellunt; nec tepida, quia laxant; sed actu calida, potentiâ verò frigida admoueri debent.

Dolor lumborum in febribus excitatur à sanguine feruido & copioso in vena caua ebulliente. Sedari autem debet clysteribus emollientibus & refrigerantibus, emulsionibus ex seminibus frigidis paratis, addendo sal prunellæ; inunctionibus earum partium ex vnguento refrigerante Galeni cum succo semperuiui maioris, & camphora, vel vnguento populeone, vel ol. rosac. nymphææ, & papauerino; vel epithemate ex aqua plantaginis, rosarum, aceto rosaceo, & camphora, vel oxyrrhodino ex aqua rosarum, oleo rosaceo, & aceto parato, quæ omnia actu frigida in æstate, subtepida in aliis temporibus admouenda sunt.

Inquietudines quæ in febre assiduè & paroxysmis tertianæ intermittentis solent contingere, curantur præcipuè purgatione humoris biliosi ventriculum, aliásque partes sensiles vellicantis, ídque per vomitum, aut secessum, provt natura hanc vel illam viam magis affectare videtur; tum clysteribus ad inferiora reuellitur. Mox quies omni arte procuratur & potus frigidus exhibetur; nec non iulepi refrigerantes, quibus interdum

ſyrupus de papauere, vel laudani tantillum vtiliſſimè permiſcentur. Etiam in vigore paroxyſmi ſyrupi de pap. ℥. j. vtiliter exhibetur.

Syncope in febribus ſyncopalibus vulgò dictis ſolet contingere, quarum duo genera conſtituuntur, vt ſuperiori capite dictum; & vna dicitur ſyncopalis minuta; altera verò humoroſa. Quarum curationes, vt potè ab aliarum febrium putridarum curationibus longè diuerſas, prædicti ſymptomatis ratione, huic loco reſeruauimus.

Syncopalis minuta, quæ à bilioſis humoribus, acribus, & venenatis generatur, in hunc modum curanda eſt. Aër ſit frigidus, & humidus, parúmque aſtringens, vt exolutio prohibeatur. Victus tenuis, refrigerans, & inſtaurans, ex iuſculis pullorum cum acetoſa, portulaca, &c. decoctorum, quibus addi poteſt aqua roſar. ſuccus granat. & parùm ſacchari. Panis infuſus in ſucco granatorum, vel aurantiorum exhiberi poterit, ſi victus paulò plenior ſit concedendus, nec non cremor hordei, aut panatellæ cum ſucco granatorum, aut limonum. Tum iura reſtaurantia ex carnibus expreſſis cum dictis ſuccis. Robuſtioribus exhibentur vitelli ouorum cum omphacio, teſtes gallorum, carnes pullorum, gallinæ, perdicis iiſdem ſuccis alteratæ.

Potus tempore paſtus, ſi non adſit inflammatio alicuius viſceris, ſit vinum aquoſum non vetuſtum, nec vaporoſum. Extra paſtus, aut ſi aliqua ſit inflammatio, aqua hordei, aut aqua panata, cum ſyrupo granat. limon. acidi citri, iulepo roſac. &c.

Somnus extra paroxyſmum conuenit, in eodem nocet. Ac denique maximè fugienda, quæ iram, triſtitiam, & ſimiles affectus concitant.

In paroxyſmo flabellis refrigerantibus, & irrorationibus odoriferis, ſpirituum reſolutio ſupprimenda eſt.

Facies aspergenda aquâ frigidâ, vel rosar. cùm aceto. Eâdem quoque testes in viris, & mammæ in mulieribus frigidè foueri poterunt.

Si calor cum spiritibus à corde ad exteriora non reuocetur, reuellendus est frictionibus extremorum, ac vellicationibus; tum nares sæpè apprehendantur, pili vellantur, nomine proprio sæpè æger inclametur. Detur mica panis in succo granat. infusa, aut vinum tenue odoriferum, aquâ rosar. dilutum: Et vrgente necessitate, aqua cinam. cum aqua rosarum. Interim iura restaurantia non omittantur, quibus confectio alkermes, aliáque admisceri poterunt. Potiones quoque cordiales sæpè ex cochleari exhibendæ, in hunc modum compositæ.

℞. Aquæ rosf. Vnc. ij. aquæ naphæ Vnc. j. aquæ cinam. Vnc. ß. confect. alkerm. ʒ. j. margarit. præp. & coralli præp. an. ℈. ß. manus Christi perlatæ ʒ. vj. Misce. Fiat potio. His accedere possunt opiatæ, & condita superiori capite descripta.

Medulla panis adhuc calentis aquâ rosac. & aceto irroretur, & ori, naribúsque admoueatur.

Cordi epithemata refrigerantia, & roborantia applicentur.

Ad puros densandos, & impediendam dissolutionem, inuoluatur æger linteo conspersо puluere rosar. balaustiorum & santalorum; vel irrorentur lintea aquâ rosar. cum modico aceto.

Totum corpus, præcipuè dorsum, illinatur sequenti linimento.

℞. Ol. rosar. omphac. Vnc. j. ß. myrtill. cydon. mucilag. sem. psyllij, ana ʒ. vj. gummi arab. dissoluti in aqua rosf. ʒ. ij. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum.

Ventriculi ratio præcipuè habenda est, quòd in eo præcipuè humor noxius cumuletur. Illinenda autem est illius regio oleo rosaceo, & cydon. tum imponatur pa-

nis tostus maceratus in succo cydonior. & granat. acidorum. Vel magno vrgente æstu foueatur tepidè decocto portulacæ, & rosarum, vel etiam succo solani, portulacæ, vuæ acerbæ, adiecto ol. rosac. & cydoniorum.

Sublata syncope, & refectis viribus, ad febrem, eiúsque causam tollendam conuertendus est animus. Quod fiet alterantibus, & euacuantibus, quæ febribus ardentibus idonea superiore capite descripsimus.

Syncopalis humorosæ, quæ ab humorum pituitosorum, & crudorum multitudine producitur; contraria ferè est curatio ei quæ minutæ ascripta est. Siquidem aër debet esse temperatus, ad calidum inclinans, lucidus, purus, & siccus. Cibi boni succi, & facilis concoctionis, præparati cum hyssopo, fœniculo, aliísque. Potus sit vinum tenue, & oligophoron. Somnus & vigiliæ moderatæ.

At frictiones in primis maximè commendantur à Galen. 12. *met. cap.* 3. eæque ab initio morbi celebrandæ sunt linteis asperioribus supernè deorsum, primùm in pedibus & cruribus; pòst in brachiis, humeris, & dorso. Lintea priùs suffiantur styrace, ligno aloës, thure, caryophyllis, &c. Vbi à frictione artus abundè incaluerint, inungantur oleo anethino, chamæmel. irino, costino, aliísque resoluentibus. Huiusmodi frictiones plurimùm laudantur, quia calorem cum spiritibus, ac materiam noxiam vires suffocantem ad exteriora euocant.

In paroxysmo æger excitandus est narium apprehensione, aurium fricatione, pilorum auulsione, inclamatione, &c. Prætereà ori & naribus odorata admoueantur, vt aqua cinam. flor. aurantiorum, acetum infusionis caryophyll. mica panis intincta vino Hippocratico, quæ etiam per os exhiberi potest; aut ipsum Hippocraticum solum, aut aqua cinamomi, aut potio cardiaca sequens.

℞. Aquar.

℞. Aquar. melissæ, rorism. & flor. aurant. ana ℥.j aquæ cinam. Vnc sem. confect. alkerm. ʒ.j. syrupi conditurae cort. citri & caryophylli nostratis, an. Vnc. j. Misce. Fiat potio, quæ detur ex cochleari frequenter. Opiata etiam in hunc modum componi poterit.

℞. Conseruæ flor. buglossi, anthos, & cort. citri condit. ana Vnc. sem. nucis moschat. condit. ʒ.iij. confect. alkermes ʒ.ij. specier. diambræ, diamoschi dulcis, an. ℈.j. Cum syrupo condit. cort. citri fiat opiata.

Cordi admoueri possunt epithemata, & pulli collumbini; ventriculo & testibus fomenta, aliáque administrari, quæ in virium imbecillitate fuêre proposita.

Dum hæc fiunt, ad frictiones identidem redeundum est, quæ nunquam in hoc affectu omittendæ.

Refectis aliquantùm viribus, materia morbifica educenda est per clysteres & purgationes (in quibus hiera cum agarico, ratione ventriculi, multum prodest) quæ blandæ, & frequentes esse debent, interiectis tamen præparationibus idoneis.

Inappetentia omnibus propemodùm febribus communis est. Dum enim ventriculus calidâ intemperie afficitur, fames imminuitur, & sitis augetur. Aliquando tamen ita deiicitur appetentia, vt ægri vix iuscula haurire possint. Fitque illud cibi fastidium à vitiosis humoribus in ventriculo collectis, aut illius tunicis imbibitis; vel à corruptis, malignísque vaporibus ventriculum obsidentibus. Curari debet euacuatione causæ morbificæ per vomitum, aut secessum, ídque ab initio, diluto rhab. & tamarindorum. In declinatione verò, si febris non sit valida, cum hiera picra in decocto hordei, cicerum, absinthij, aliorúmque detergentium dissoluta. His succedere debent clysteres detergentes, qui consecutione quâdam à ventriculo reuellunt. Præterea exhibenda sunt frequenter acida & refrigerantia, vt sy-

rup.limon.granat.cerasa acida,&c. per se,vel cum aqua frigida exhibita. In declinatione, aut cessante febre, syrupus de absinthio pontico vtiliter dari poterit, vel solus,vel cum syrupis,aut succis acidis permixtus. Cibi offerantur ægro magis grati. Vt enim docet Hippocr. *Aph.*38.*sect.*2.paulò deterior,sed suauior cibus,& potus, meliori, sed insuauiori præferendus. Per rara autem interualla cibus non multus assumatur;frequentior enim & copiosior inappetentiam vel sanis inducit.Condiantur verò cibi,modò tussis absit,omphacio, aceto rosac. succo limon. Si æger ita abhorreat ab omnibus cibis, vt nihil omninò assumat, iniiciantur clysteres nutrientes bis aut ter in die; eductis priùs excrementis clystere detergente. Soluta omninò febre, si remaneat inappetentia, æger modicè se exerceat, vtatur capparibus, saxifraga, oliuis, locum mutet, & migret ad aërem frigidiorem. Ac tandem, si hæc non sufficiant,vtatur vino absinthite, & pilulis de hiera, quæ humores ventriculi tunicis impactos potenter abstergunt.

Singultus & vomitus febribus superuenientes variis oppugnantur remediis, quorum materia ex singultus,& vomitus curationibus à nobis descriptis erit repetenda, & singulis febricitantibus,hisce symptomatis correptis, cum delectu ac iudicio accommodanda.Cauendum tamen maximè est,ne vomitus criticus vlla ratione cohibeatur. Singultus interdum ex immodico refrigerantium vsu procedit,vt testatur Lemnius,referente Schenkio his verbis: *Singultus in febribus nonnunquam sequitur intemperatum refrigerantium vsum iulapiorum. Quo modo affectos inconsulta temeritate Medicorum plures vidi, idque symptoma contra omnium opinionem vini potu sustulimus.*

Fluxus alui febribus putridi superueniens,si criticus sit, cohibendus non est; neque symptomaticus statim initio,

initio, si vires admodùm non deiiciat, ne humor vitiosus ad partes principes recurrat. Quando cohibendus est, id fit purgatione blanda, & simul astringente, clysteribus detergentibus, & roborantibus; assumptis, & admotis incrassantibus, roborantibus, & astringentibus. Quæ omnia ex diarrhœæ curatione erunt desumenda, à leuioribus incipiendo, & ad fortiora, si necessitas vrgeat, paulatim progrediendo.

Sudores, si critici non sint, sed symptomatici, viresque maximè deiiciant; cohibendi erunt aëris refrigeratione, conspergendo aquam frigidam, folia salicis, & vitis supra pauimentum; & si opus sit, fenestras aperiendo; corporis euentilatione paulatim facta sub leuibus integumentis, ac molli culcitrâ detracta: Item facie oxycrato frequenter conspersâ; ac denique vsu medicamentorum frigidorum astringentium; qualia sunt epithemata refrigerantia cordi, hepati ac toti ventri admouenda, & subinde immutanda. Vnguenta ex ol. rosac. myrtino, mucilaginib. & puluer. astringentibus composita, toti corpori, & præsertim spinæ dorsi applicanda. Pulueres ex rosis, balaustiis, malicorio, myrtillis, mastiche, terra Samia, &c. collo, thoraci, alis, & inguinibus inspergendi; vel æger inuoluatur linteo irrorato oxycrato cum pulueribus prædictis, cauendo tamen, ne inflammatio aliqua, aut tumor aliquis præter naturam in hypochondriis lateat: tunc enim ab astringentibus, saltem validioribus, est abstinendum. Sudor abstergendus non est, sed sinendus, vt ad poros cutis concrescens, alium effluere prohibeat.

Per os verò exhibenda incrassantia, astringentia, & roborantia, vt hordeata ex decocto lactucæ, & sem. frig. parata; iuscula instaurantia cum succo granatorum, agrestæ, pulueribus corallor. margarit. rasur. eboris, santalorum,

talorum, aut balaustiorum. Iulepi ex aquis rosar. lactucæ, portulac. cum syrupo granat. de rosis siccis, aut cydonior. Opiatæ ex conserua rosarum, corallis, margaritis, terra sigillata, puluer. diamarg. frig. triasantali, &c.

APPENDIX.

In febrium acutissimarum & perniciosarum curatione hoc diligenter aduertendum, rarissimè eas fieri sine interna & peculiari visceris cuiusdam affectione, & plerumque inflammatione. Quare nunquam omittenda cura hypochondriorum, capitis, thoracis, vteri, renum & vesicæ: vt omni ratione inuestigemus quæ harum partium insigniter laboret, & ei, quoad fieri potest, subueniatur.

CAPVT III.

De febre tertiana intermittente.

FEbris tertiana intermittens fit à bilioso humore excrementitio, in prima corporis regione contento, ac putrescente.

Illa autem vel legitima est, & exquisita: vel illegitima, notha, seu spuria.

Legitima seu exquisita horis 12. terminatur, & producitur à bile naturali putrescente. Notha verò seu spuria paroxismos habet 12. horas excedentes. Quòd si 24. horas excedat, tertiana extensa nominatur. Fítque vel à bile præternaturali putrescente, vel à naturali, aliis humoribus, præsertim pituitæ, permixta.

Item tertiana alia simplex est, alia duplex, alia triplex.

plex. Simplex dicitur, cuius paroxysmi tertio quoque die, hoc est alternis diebus, recurrunt. Duplex verò, quando paroxysmi singulis diebus inuadunt. Et quamuis in hoc à quotidiana non differat, vtraque tamen distinguitur per signa propria, bilem, aut pituitam redundantem indicantia, quæ suis locis exponentur. Aliquando tamen in tertiana duplici duo paroxysmi eâdem die apparent, alterâ die remanente liberâ; idque recentiores nonnulli vocant duas tertianas, & à tertiana duplici distinguunt. Quæ tamen distinctio est exigui momenti. Triplex tertiana fit, quando duorum dierum spacio tres apparent paroxysmi. Rarissima est hæc febris. Vnum tamen illius exemplum proponitur à Galen. *2. de crif. cap. 9.* Et nos aliud vidimus anno 1637. in quadam viro nobili, qui singulis 16. horis febris tertianæ paroxysmum patiebatur. Et singuli paroxysmi intra 10. au 12. horas per sudores iudicabantur. Fiunt autem diuersi hi paroxysmi à diuersa materia, in diuersis locis putrescente, ita vt vnaquæque peculiarem focum obtineat.

Humores autem febres tertianas producentes, in prima potissimùm regione cumulantur; hepate nimirum, cystide fellea, ventriculo, mesenterio, pancreate, aut venis illarum partium.

Earum causæ sunt illæ omnes, quæ bilem excrementitiam generant; nempè calida & sicca hepatis intemperies, ætas iuuenilis, aëris constitutio calidior, vigiliæ, curæ, iræ, ieiunia, ciborum calidorum vsus, exercitatio nimia. His accedunt ad tertianæ nothæ productionem, causæ pituitam, & melancholiam generantes. Hinc illi, qui calidiori hepate præditi sunt, & ex crapula, ac praua victus ratione multas cruditates generant, ex bilis cum crudis humoribus permixtione, tertianis nothis obnoxij sunt. Hinc etiam ætatis tempore cru-

di

di humores, ex caloris natiui imbecillitate, fructuum esu, & nimio potu geniti, bili permixti, tertianas nothas pariunt.

Signa diagnostica tertianæ exquisitæ sunt, quòd hæc febris statim cum insigni rigore incipit, quo à quotidiana distinguitur, in qua leuis tantùm horror, aut frigefactio apparet. Deinde rigorem sequitur calor intensus, acer, & mordax; sitis intolerabilis, respiratio magna, & frequens, vigiliæ, capitis dolor, & interdum deliria. Rigorem etiam sequitur interdum vomitus biliosus, vel alui fluxus. Vrina aliquando flaua est, rufa, vel rubra. Accessiones vltra 12. horas non extenduntur, & sudoribus terminantur. Prætereà præcesserunt causæ bilem generantes supra enumeratæ.

In tertiana notha signa omnia prædicta sunt remissiora, quàm in exquisita, sed intensiora, quàm in quotidiana. Et prout maior, vel minor pituitæ copia bili admixta fuerit: paroxysmi ad tertianæ exquisitæ, vel quotidianæ paroxysmos magis vel minùs accedunt; tum ratione intensionis symptomatum, tum ratione durationis ipsius paroxysmi. Ita vt tertianæ nothæ paroxysmi ad sexdecim, octodecim, & plures horas extendantur. Quamquàm interdum possint esse breuiores ob materiæ paucitatem, & intra octo, decem, aut duodecim horas terminari.

Prognosis desumitur ab Hippocr. *Aph.* 59. *sect.*4. *Tertianæ*, iniquit, *exquisita septem circuitibus, ad summum iudicantur.* Et *Aph.*43, *eiusdem sectionis. Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Quod tamen intelligendum est de tertianis febribus omnis malignitatis expertibus. Dantur enim tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ quamuis euidentes habeant intermissiones: ægrotantes tamen non rarò de medio tollunt. Prætereà multa febri tertianæ possunt superuenire, quæ vitæ

vitæ periculum inferre possunt, quamuis febris ex se periculosa non sit.

Scribit Haly, & vulgatissimâ docetur experientiâ, in tertianâ laborantibus, si vlcera, aut pustulæ in labiis & naribus erumpant, finem febris præsagire. Est enim quædam veluti crisis, quæ ad illas partes fit.

Alui fluxus febri tertianæ superueniens, materia iam concocta, eam soluit. Et hæc vnica est via, quia huiusmodi febres perfectè iudicantur. Cùm enim illarum focus in cystide fellea, vel hepate, vel mensenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur; etiamsi quæ singulis accessionibus effertur exhalatio, in habitum corporis irrepens, vel sudoribus, vel insensili transpiratu, vel papulis expurgetur: manet tamen crassamentum, quod nisi beneficio naturæ, vel medicamentorum per aluum expurgetur; aut febris diuturnæ, aut obstructionum, aut recidiuæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet.

Breues & securæ esse solent febres intermittentes, si bonus sit totius corporis habitus; si viscera bene sint affecta; si ver aut æstas adsit; si æger non multo vtatur alimento, & parcè bibat. Contrà verò longiores, & contumaciores esse solent, si praua adsit iecoris, aut lienis affectio; si æger abundet humoribus pituitosis, aut melancholicis; si hyems, vel autumnus vigeat; si æger multo vtatur alimento, aut potu multo calorem opprimat.

Curatio, vt in aliis febribus, ad febrem, eius causam, & vires dirigenda. Febris indicat refrigerantia; causa, eadem refrigerantia, tum concoquentia, & euacuantia; vires, roborantia.

Ac victus ratio primùm instituenda est refrigerans, & humectans; eadem prorsus in tertiana exquisita, quæ in febribus continuis fuit proposita. At in tertiana notha

notha, eâque ſimplici, paulò plenior victus imperandus eſt, præcipuè ſi illa in longitudinem abeat: tunc enim ſolida alimenta exhibenda ſunt die intermiſſionis, & quinque vel ſex horis ante acceſſionem. In tertiana verò duplici, quemadmodum in tertiana exquiſita, ſolis iuſculis, aliiſque ſorbilibus alimentis æger nutriendus eſt.

Potus gratiſſimus in tertiana notha, ex Foreſto.

℞. Aquæ fontis ℔. ij. cinam.℥. ſem.ſacchari Vnc.iij. Hæc cruda per manicam Hippocratis traiiciantur.

In acceſſione autem alimentum exhibendum non eſt, iuxta ſententiam Hippocr. *Aph.* 11. *ſect.* 1. Natura enim, vt docet Galen. *in comment.* cibi concoctione auocatur à concoctione humorum morbificorum: adde quòd in acceſſione tetro vapore vniuerſum corpus perfunditur, qui cibum recenter ſumptum labefactat, & maxima parte corrumpit. Attamen ſi acceſſio adeò longa fuerit, vel corpus ægrotantis adeo calidum & ſiccum, gracile, & raræ texturæ vt facilè diſſoluatur, & ad finem paroxyſmi ſufficere non valeat; etiam in acceſſione cibandus æger eſt, quod melius fiet in ſtatu, quàm aliis temporibus. Quamuis etiam in principio, & augmento, vrgente neceſſitate, cibus offerri poſſit. Sic enim Gal. 10. *meth. c.* 5. hac febre laborantes, calido & ſicco temperamento præditos, quibus aduerſiſſima eſt inedia, ne in ſyncopen inciderent, etiam in principio acceſſionum cibare coactus eſt. Ad eiuſque imitationem Amatus Luſitanus *cur.* 68. *cent.* 4. pichrocolo, & meram bilem euomenti, vnde ſyncope oriebatur, panem lotum agreſta aſperſum, paroxyſmi initio exhibuit, ſicque prædicta ſymptomata inhibuit.

Illud prætereà tum in hac, tum in aliis febribus intermittentibus eſt obſeruandum, vt æger ante paroxyſmum, neque potum, neque cibum aſſumat, neque

ſomno indulgeat. Vtiliter tamen aluum deponet, iniecto clyſtere, ſi opus fuerit, modo ille ante initium paroxyſmi iniiciatur.

Inſtitutâ igitur victus ratione idoneâ, ad materiæ morbificæ euacuationem ſtatim progrediendum eſt; quæ cùm in primis viis hæreat, non ſolùm clyſteribus, ſed etiam medicamentis aſſumptis aluum laxantibus, tum vomitoriis educenda eſt.

Clyſteres in tertiana exquiſita fient ex decocto emolliente & refrigerante, cum caſſia, catholic. diapr. ſimpl. aut ſolutiuo. In notha verò fiet decoctio ex emollientibus & incidentibus, diſſoluendo diaphœn. mel roſac. &c.

Aluum laxantia medicamenta in tertiana exquiſita erunt eadem; quæ in febribus continuis fuêre propoſita. In notha verò addetur agaricus, ſenna, catholicum, diaphœnicum, aliáque ex curantis Medici iudicio, iuxta varias ægrorum conſtitutiones, eligenda. In quacunque vero ſpecie cremor tartari vtiliter medicamentis addi poterit, quia obſtructiones aperit, potenter detergit, & nihilominùs refrigerat. Medicamenta purgantia die intermiſſionis exhibenda ſunt, ídque matutinis horis, vt vulgo ſolet fieri, ſi intermiſſio in eas horas incidat. Alioqui tempus inter duas acceſſiones medium eligendum. Et quâuis horâ diei ac noctis exhiberi poteſt medicamentum, modo illa ab acceſſionibus plurimùm diſtet, & ventriculus aſſumptum priùs alimentum concoxiſſe videatur.

In tertiana autem duplici difficile eſt horam exhibendi medicamenti eligere, cùm non rarò tres aut quatuor tantùm horæ duobus paroxyſmis intercidant. Imò interdum adeò longi ſunt paroxyſmi, vt alter incipiat antequam prior deſierit, vnde febres ſubintrantes nominantur. Tunc enim occaſio præceps exactam Medi-

ci diligentiam poſtulat. Commodior autem exhibendi medicamenti hora ita eligenda eſt, vt in tertiana duplici non ſubintrante, in fine paroxyſmi exhibeatur, eâ ad ſequentem paroxyſmum diſtantiâ, vt antequam ille inuadat, operatio medicamenti abſoluta ſit. In febre autem ſubintrante exhiberi debet medicamentum in declinationis principio, ſimulátque tantillum remittere incipit. Et in vtroque tribus horis ab aſſumpto medicamento iuſculum exhibendum eſt: ità tamen vt tres aliæ ſuperſint horæ ab aſſumpto iuſculo, antequam paroxyſmus inuadat. Atque adeò ſex horis, ad minimum exhibendum eſt medicamentum ante proximum paroxyſmum.

Quod ad vomitoria ſpectat, ea quæ de iis in cõtinuarum febrium curatione dicta ſunt, hic etiam commodiùs aptari poſſunt; cùm humorum illuuies in ventriculo, meſenterio, & cauis hepatis contenta, quæ huiuſmodi febres ſolet producere, per vomitum aliquando educatur; quæ tamen interdũ medicamẽtis per inferiora purgantibus etiam pluries exhibitis, deturbari nequiuerit, vt rectè Fernelius annotauit. Atque ità, ſi in principio paroxyſmi æger vomitibus torqueatur, eum naturæ motũ rectè ſequetur Medicus. Et cùm mitiora vomitoria plerúmque non ſufficiant, ad medioctia veniendum eſt; quale in primis eſt aſarum, cuius in puluerem redacti ʒ.ß.℈.ij.vel ʒ.j. exhibetur cum iuſculo, aut alio liquore cõuenienti. Alij decoctum illius exhibent, quod paratur ex ʒ.iij.rad.aſari decoctis in iuſculo pulli, vel aqua hordei & paſſularum. Chymici vitriolum album præparatum, & ſalem vitrioli vſurpãt, tum etiam aquã benedictam, quæ ex croco metallorum fit. Quæ quidem, vt & cætera medicamenta ex antimonio deſumpta, ſicuti materiam in primis viis ſtabulantem nonnunquam fœliciter euacuant, ita prudentem & peritum

ritum, qui ea exhibeat, Medicum desiderant. Alioqui sunt veluti culter acutus in manu infantis, aut gladius in manu furiosi.

Expurgatis primis viis vno saltem medicamento, vena aperienda est die intermissionis. Imò verò si corpus sit plethoricum, & vrinæ rubræ, ac crassæ appareant, curatio vtiliter à phlebotomia inchoabitur, meliùs enim postmodùm purgatio procedet.

Si sanguis valdè calidus, adustus, aut putridus appareat, phlebotomia erit iteranda; quod tamen à Medici iudicio pendere debet, iuxta propriam ægrotantis constitutionem.

Post purgationem & phlebotomiam, præparationi humorum incumbendum est per iulepos, in febribus continuis propositos, quorum materia varianda est, provt pituita, vel melancholia bili permixta est, vt etiam dicto loco annotatum est.

Interim verò dum prædicta remedia fiunt, calor febrilis temperandus est epithematis refrigerantibus cordi & hepati admotis, qualia in febribus continuis fuêre proposita. Hâc curatione adhibitâ, vt nôn nisi in summo febris vigore; aut potiùs in declinationis principio admoueantur.

Hepati etiam, & lumbis vnguentum rosaceum aut refrigerans Galeni applicari poterit.

Clysteres etiam emollientes & refrigerantes in fine paroxysmi, vt ante illius inuasionem erunt vtilissimi.

Præparatâ materiâ per aliquot dies vsu iuleporum, purgatio iterùm instituenda est, ex senna, rhab. catholicone, syrupo rosaceo; addendo agaricum, si redundet pituita. Et si æger sit robustus, addi potest diaprun. solut. electar. de succo rosar. vel diaphœnicum.

Purgato iterùm, post vsum iuleporum, corpore; si accessiones redeant, & ad longius tempus continuari

videantur, signum est humores crassos & pertinaciter inhærentes, febrem fouere, & obstructiones producere: quorum ratione abstergentia, aperientia, & incidentia vsurpanda sunt. Eorum autem præcipua sunt, absinthium, quod valdè commendatur à Galeno 1. *ad Glauc. c.9.* & centaurium minus, quod ratione virtutis eximiæ quam habet in curandis febribus, *febrifuga* nominatur. Quia tamen ea calida sunt, frigidorum commixtione temperari possunt in hunc modum.

℞. Rad. gram. cichorij, & asparagi, an. Vnc. j. fol. agrimon. acetosæ, cichorij, endiuiæ, ana M. j. absinthij vulgaris, & centaurij min. ana M. sem. Coquantur ad ℔. j. In colat. dissolue syrupi limon. ℥. iij. Fiat iulep. pro tribus dosibus matutinis.

Finitis iulepis, purgans medicamentum iterùm exhibendum est. Vel vomitorium, si natura per illam viam euacuationem affectet. Tunc enim, apparentibus scilicet concoctionis signis, huiusmodi febres feliciter per vomitum non raro curantur. Et Gal. 1. *ad Glauc. cap.* 10. multos solo vomitu ab hac febre curatos esse scribit. Imò verò quotidiana docet experientia, aquam benedictam huiusmodi febres vtplurimùm eradicare, nisi contumaces viscerum obstructiones obsistant. Multa huius rei experimenta proposita sunt à Martino Rulando in centuriis curationum. Sed vehemens est, vt anteà dixi, medicamentum, nec nisi summâ cautione exhibendum. Quidam huius aquæ ℥. j. cum infusione Vnc. sem. fol. sennæ exhibent, sicque magis per secessum, quàm per vomitum operatur.

Alij vsurpant guttam gummi, alij mercurium dulcem cum scammonio. Quæ remedia cùm potenter euacuent, febres huiusmodi sæpissimè eradicant, sed robustoribus tantùm corporibus exhibenda.

Hisce remediis vtplurimùm febres tertianæ, non solùm

ſolùm legitimæ, ſed etiam nothæ ſolent ſuccumbere. Si tamen adhuc pertinaciter obſiſtant, (vt ſæpè fit) ſolennis purgatio inſtituenda eſt, apozemate per triduum propinato, ex materia iuleporum, addendo ſennam, rhabarbarum, agaricum, ſyrup. roſ. de cichor. comp. & ſimilia. Imò verò, licèt ante huius apozematis vſum tertiana febris ſoluta ſit, vtiliſſimum eſt apozema exhibere, ſi ſpontaneum alui profluuium non contigerit. Inſida enim eſt illa ſolutio, & recidiuam minatur; cùm reliquæ euacuationes, quæ per ſudorem, aut inſenſilem tranſpirationem fiunt, portionem tantùm humorum tenuiorem euacuent, craſſiori intùs remanente, quæ non niſi per aluum educi poteſt.

Antequam apozema exhibeatur, ſi tenſio ſit in hypochondriis, admoueatur fotus emolliens, attenuans, & roborans; in hunc modum compoſitus.

℞. Rad. althææ, gram. & aſparagi, ana Vnc. j. rad. enulæ camp. & cortic. median. tamariſci, an. Vnc. ſem. fol. maluæ, violar. agrimon. capill. ven. & abſinthj, an. M. j. ſem. lini, & fœnugr. an. Vnc. j. flor. chamom. melilot. roſar. an. P. j. Coquantur in tribus aquæ partibus, & vna vini albi ſub finem additi, cum aceti Vnc. ij. Foueanteur hypochondria calidè manè, & ſerò per biduum ante vſum apozematis.

Poſt fotum illinantur eædem partes ſequenti linimento.

℞. Ol. lilior. amygdal. dulc. & tamariſci, an. Vnc. j. vnguenti de althæa Vnc. ij. ceræ parùm. Fiat linimentum.

Si non obſtantibus hiſce remediis pertinax febris in longitudinem abeat, & facies tumida, ac ſubpal lida appareat, tum pedes veſperi intumeſcant: Iis remediis ægri tractandi ſunr, quæ ad hepatis obſtructiones vulgò præſcribi ſolent. Inter cætera verò maximè laudatur à Montano decoctum cichorij, & chamædryos

in iusculo, quod dicit esse admirandum in febribus longis ab obstructione pendentibus.

Notandum tamen est, febris tertianæ longitudinem à calida & sicca iecoris intemperie aliquando foueri, quæ humorem biliosum, nouarum accessionum fomitem, continuò producit. Quod sæpe obseruatur in multis, qui sicco & squalido corporis habitu præditi, & omninò biliosi, citra tensionem viscerum, & citra humoris copiam, per tres aut quatuor menses, calidiori præsertim anni tempore, tertianam passi sunt. His valida purgantia, valde aperientia, & calefacientia nocent. Sed victu refrigerante & humectante, iulepis, & iusculis simili facultate præditis, tractandi sunt. Et superflui humores clysteribus emolientibus & refrigerantibus, cassiâ, tamarindis, catholicone, & syrupo rosac. sensim expurgandi. Sed præsertim balnea aquæ tepidæ hîc miranda præstant, calidam & siccam intemperiem visceribus impressam extinguendo. Iis vtatur æger die intermissionis citra sudoris profusionem.

Interdum etiam febris tertianæ longitudo à praua quadam diathesi visceris alicuius iecoris præsertim, aut mesenterij dependet; quæ purgationibus quantumuis repetitis curari nequit, quia praua illa qualitas in viscere remanens, humorem nouum quotidie accumulat, qui accessiones fouet. Quæ quidē praua qualitas diureticis, sudorificis, aliisque resoluentibus aufertur.

Hisce facultatibus prædita sunt, absinthium, centaurium minus, carduus benedict. rad. dictamni, pimpinellæ, tormentillæ, aliáque; ex quibus fiunt decocta, pulueres, & similia, per plures dies exhibenda ante accessionem.

Vulgò exhibetur teriaca ad Drach. j. cum vino albo, ante accessionem, tribus vicibus repetendo.

Alij

Alij nucem iuglandem cum saccharo, aut melle conditam eodem modo exhibent.

Vbi theriacæ caliditas timetur, sola primùm exhibetur, & desuper aquæ plantaginis cyathus propinatur. Hoc frequenter vtebatur Varandæus præceptor meus tanquam specifico.

Idipsum præstare potest vini Hippocratici cyathus vnus, ante accessionem exhibitus, eóque remedio gratissimo multi curati sunt.

Sedulò tamen aduertendum est, vt hæc omnia remedia non nisi præmissâ diligẽti purgatione exhibeantur.

Zechius in frequenti vsu habebat pilulas sequentes, quæ ad aperiendas obstructiones, hepar roborandum, & viscerum discrasias tollendas, sunt efficacissimæ.

♃. Trochisc. de rhab. de eupatorio, & de absinthio, an. Drach. sem. puluer. elect. diarrhod. ℈. j. Cum syrupo de absinthio, fiat massa pilular. de qua capiat Drach. j. manè per triduum, superbiendo iusculum, ex cichoraceis, & capillaribus paratum.

Montanus verò exhibebat per multos dies trochiscorum de absinthio, vel de rhab. Scrup. j. cum iusculo, in quo hordeum, radix petrosel. cichorium, & borrago bullierant.

Exterius illinatur hepatis regio manè & vesperi ante cibum, linimento parato ex cerati santalini Vnc. ij. succi cichorij Vnc. sem. succi absinthij Drach. ij. & aceti rosac. momento.

Ventriculi pariter regio hoc illinatur linimento.

♃. Ol. nardini, de absinthio, & cydon. an. Vnc. sem. galliæ mosch. ℈. j. ceræ albæ q. s. Fiat linimentum.

Præter remedia hactenus proposita, quæ regularem, & methodicam curationem respiciunt; multa alia dantur specifica, & empirica, tam interna, quàm

externa; tum à practicis laudata, tum apud vulgus vſitatiſſima; è quorum infinito propemodùm numero, nos hîc ſelectiora proponemus. In horum autem remediorum album referenda ſunt ea, quæ ſuprà ad corrigendam prauam diatheſim, iecori, aut meſenterio impreſſam, & febres longas efficientem, ſunt propoſita. Quibus ſequentia cum fructu addi poterunt.

Ac primùm ſpiritus ſulphuris in tertiana legitima, vel ad legitimam plurimùm accedente, poſt venæ ſectionem, & purgationem, in vigore paroxyſmi, cum aqua portulacæ exhibitus, ardorem febrilem potenter extinguit; & ſi humor ſit tenuis, eum per ſudores expellit, vt nouis paroxyſmis materia non ſuppetat, & ita interdum morbus radicitùs euellatur. Eius datur à ℈.ß. ad ℈.j. cum aquæ portulac. Vnc.iv.

Aliquandò verò dictus ſpiritus cum ſale abſinthij miſcetur, qui magnæ etiam eſt efficaciæ ad curandas febres intermittentes. Compoſitio talis eſt.

℞. Salis abſinthij Drach. ß. ſpiritus ſulphuris ℈. j. aquæ card.bened. Vnc.iv. Miſce. Capiat æger inſtante acceſſione & poſtmodùm pluribus veſtibus tegatur.

Aliqui ſuccum plantaginis depuratum, & epotum ad Vnc.iv. per horam ante acceſſionem, tertianam febrem ſanare aſſerunt. Alij cum aceto, & croco exhibent in hunc modum.

℞. Succi plantag. Vnc.iv. aceti roſac. Vnc.ſem. croci gr.iij. Miſce, capiat duabus horis ante acceſſionem.

Manardus præ cæteris remediis commendat decoctum chamom. vel aquam eius deſtillatam, ad Vnc.iv. per horam ante acceſſionem exhibitam.

In vulgari vſu habetur, & ſæpe feliciter ſuccedit potiuncula, confecta ex aquis roſarum, plantag. & aqua vitæ, ſingulis ad cochlearis menſuram, exhibenda ante acceſſionem.

Exteriùs

Exteriùs verò sequentia vsurpantur.

℞. Fol. hyssopi, & tanaceti minutim incisor. ana P.j. myrrhæ Drach.ij. macis, nucis mosch. caryophyll. & cinam. ana Drach. sem. terebinth. Venetæ, & succi tanaceti, an. Vnc.j. Misc. omnia, & extendantur supra placentam rosaceam, frixam in sartagine cum vino generoso; quæ panno lineo inuoluta, applicentur calidè regioni ventriculi, per horam ante accessionem. Vel

℞. Absinthij, & menthæ viridis, ana ℔.j. crustæ panis assatæ, & in aceto rosac. infusæ ℔.ß. pulpæ cydon. vel cydoniati cum melle confecti Vnc. ij. mastiches Vnc. sem. macis & nucis moschas. an. Drach.ij. Omnia pistentur fortissimè cum ol. cydonior. Fiat cataplasma, quod calidè applicetur ante paroxysmum; sudorem prouocat, & ventriculi dolorem aufert. Vel

℞. Nucis Moschatæ, caryophyll. & cinam. an. Drach. iij. myrrhæ & zinziberis, an. Drach. ij. Fiat puluis, qui excipiatur pice liquidâ, & fiat emplastrum, admouendum regioni stomachi.

Hepati quoquè sequens cataplasma vtiliter admoueri poterit.

℞. Santali albi, & rubr. an. Drach.j. farinæ hordei Drach.iij. aloës ℥. sem. flor. violar. & rosar. siccar. ana ʒ.j. Cum succo absinthij & aceto, fiat cataplasma, applicandum regioni hepatis, horâ vnâ ante accessionem.

Neque omninò reiicienda sunt ea remedia, quæ vulgò carpis applicari solent. Non solùm enim hisce vulgi opinio expletur, quòd plerosque hisce remediis sanatos existimet. Sed etiam aliquid præstare possunt, vires suas cordi communicando per arterias insignes, quæ ad carpos decurrunt. Horum verò præcipua sunt quæ sequuntur.

℞. Fol. plantag. & chelidon. maj. ana M.j. telæ aranearum, sem. vrticæ, fuliginis camini, & salis com-

munis, ana Drach. j. aceti fortiss. q. s. Fiat cataplasma, applicandum carpis paulò ante accessionem, & ter, aut quater iterandum.

Auricula muris contusa, cum sale, & aceto, & carpis admota ante accessionem, maximæ à nonnullis creditur efficaciæ.

Ab aliis laudatur semperuiuum minimum, seu mammilla muris eodem modo parata.

Alij folia bursæ pastoris cum sale & aceto trita commendant.

Platerus corticem interiorem ramorum nucis in aceto maceratum carpis applicat, & se fœliciter hoc remedio vsum testatur.

Alij denique vesicas excitantia, vt allia, cepas, ranunculum, & similia applicant; quæ minùs tuta, & valdè incommoda sunt.

CAPVT IV.

De febre quotidiana intermittente.

Quotidiana intermittens ita appellatur, quod illius paroxysmi singulis diebus repetant. In quo tamen cum duplici tertiana, & triplici quartana conuenit, sed propriis signis ab iisdem distinguitur. Rarissima est hæc febris, atque ex sexcentis ægrotis febriles accessiones singulis diebus patientibus, vix vnus quotidianâ laborat.

Generatur hæc febris à pituita putrescente in prima corporis regione. Ideóque ea omnia, quæ priuatam in corpore cumulare possunt, huius febris causæ esse possunt. Qualia sunt viscerum temperies frigida & humida, ætas senilis, aut puerilis; vita otiosa; tempus

hyemale

hyemale, alimenta frigida & humida, somnus longus, & similia.

Signa dianoctica ea sunt, quæ pituitam in corpore redundantem significant; vt corporis moles ampla, mollis & obesa, color albus, aut pallidus, sensus hebetes, somnus profundus, in somnia aquarum. Tum hæc febris, vtplurimùm nocturnis horis solet inuadere, idque sine rigore, sed cum frigore tantùm, aut leui horrore, quandoquidem materia benigna, & naturæ non adeò infensa, minùs ipsam lacessit; ideóque calor non cum impetu, vt in tertiana, sed sensim ad interiora reuocatur. Transacto frigoris tempore, calor segniter accenditur, & inæqualiter, vt modò frigus, modò calor sentiatur. Calor deinde mitis est; ac minimè deurens, sitis exigua. Vrinæ in principio albæ, tenues & crudæ: in progressu verò crassiores, & coloratiores apparent. Pulsus paruus, rarus & tardus. Præcordia intumescunt, & magna ex parte inflantur ac distenduntur. Paroxysmi ad 12. horas extenduntur, & non desinunt in integram ἀπυρεξίαν: quia hæc febris similis est igni in lignis viridibus accenso, qui & tardè accenditur, & multùm fumi relinquit. Aliquando paroxysmus ad 24. horas extenditur, & febris continua apparet.

Hæc autem signa plurimùm euariant, & intensiora vel remissiora apparent, provt pituita, vel simplex est, vel aliis humoribus permixta; tum etiam pro varia specie pituitæ putrescentis. Vnde ex Galeno *lib. de plenitudine, cap.* 11. à pituita salsa, siticulosi: ab acida, famelici: à dulci, somnolenti: ab insipida, inappetentes fiunt. Sic etiam quæ ab acida, aut vitrea pituita febres producuntur, cum rigore solent inuadere.

Febris hæc perpetuò longa esse consueuit, ob materiæ morbificæ crassitiem & contumaciam, & ad 40. dies, interdum ad 3. aut 4. menses extenditur. Nec periculo

culo vacat, cùm in cachexiam, hydrôpem, lethargum, aliósque grauissimos affectus degeneret. Maior vel minor longitudo, ex cruditatis & concoctionis signis indicabitur, tum etiam ex euacuationibus; quas plerumque natura per vomitum, aluum, aut sudores molitur. Illæ enim apparentes; breuiorem morbum significant. Si verò natura nihil moliatur; longiorem.

Quotidiana diurna periculosior est nocturna, vt docuit Hipp. 3. *Epid. sect. 5. text. 64.* Diurnam appellat, quæ interdiu incipit, & noctu intermittit; nocturnam contrà. Cuius prognostici ratio est, quia diurnæ longiores habent accessiones. Cùm enim ad noctem vsque extendantur, in qua densatur corporis habitus, fit vt vapores putridi intùs retineantur; nec ita liberè transpirent; vnde longiores fiunt accessiones, & vt ipse asserit Hipp. ad tabem sæpissimè perducunt. Adde quod, cùm intermissio noctu contingat, noctu etiam cibare ægrum cogimur, quod intempestiuum est, & ægrum vigilare cogit, quo tempore dormire deberet; vnde plurimùm læditur, debilitatur, totáque illius œconomia subuertitur.

Curatio eadem ferè adhibenda est, quæ in tertiana notha & diuturna fuit proposita. Ita tamen, vt inter præparantia humores, & obstructiones aperientia, seligantur ea, quæ maiorem attenuandi & incidendi vim obtinent. Tum etiam in hac febre peculiaris ventriculi ratio habenda est, qui plerumque grauiter laborat; ideóque roborantibus tam internis, quàm externis reficiendus est. In primis autem maximè conducit cataplasma ex mentha & absinthio, in febris tertianæ curatione propositum.

Zacutus Lusitanus duo remedia proponit, quibus se febres pituitosas contumacissimas expugnasse gloriatur.

tur. Vnum eſt decoctum chamæmeli, in hnnc modum compoſitum.

♃. Flor. chamæm. P. iij. comar. abſinthij pontici P. ij. Coque in ℔. iij. aquæ, ad mediæ partis conſumptionem. Colaturæ adde ſacchari albi ℥. iv. Capiat manè Vnc. v. vel vj. ſingulis diebus.

Alterum eſt decoctum chinæ & guaiaci ad xxv. dies exhibitum; quod licèt à Medicis timeatur in xuiuſmodi febribus, propter nimiam calefaciendi & exſiccandi vim; maximè tamen commendatur ab iis, qui de Indicis aromatis peculiares libellos ſcripſere. Aduertendum autem eſt, Zacutum Luſitanum in regione frigida & humida Medicinam exercuiſſe, vbi tutiùs hæc remedia vſurpari poſſunt. Ideóque in aliis calidioribus, non niſi corporibus valdè pituitoſis & cachecticis exhibenda.

CAPVT V.

De febre quartana intermittente.

QVartana febris illa eſt, quæ paroxyſmos habet quarto quôque die recurrentes; fitque ab humore melancholico in prima regione putreſcente.

Humor autem melancholicus alius naturalis eſt, ex craſſiori & terreſtriori alimenti portione genitus, frigido & ſicco temperamento præditus. Alius præternaturalis, ex bilis aduſtione oriundus, atque adeò calidus & ſiccus. Hinc duæ quartanæ ſpecies oriuntur. Quæ enim à melancholia naturali fit, legitima quartana nominatur; quæ verò à præternaturali, ſpuria. Quamquam ſpuria etiam generari poſſit à melancholia naturali, cum bilis portione admixta.

Rursùm

Rursùm febris quartana alia simplex est, alia duplex, alia triplex. Simplex est, cùm vnus tantùm paroxysmus quarto quôque die contingit. Duplex vero, quando paroxysmi duo per duos dies continuos accidunt, tertius autem dies paroxysmo vacuus est. Triplex denique est, quando singulis diebus paroxysmi contingunt, quemadmodum in quotidianas, & duplici tertianæ. Hæ autem duplices, & triplices quartanæ fiũt ab humore melancholico in variis locis putrescente.

Signa diagnostica sunt primùm ea, quæ humorem melancholicum in corpore redundantem significant. Quibus addendus est quartanarius circuitus, tanquam signum pathognomonicum. Sed & forma paroxysmi, ab aliarum febrium paroxysmis diuersa, eius diagnosim constituit. Incipit enim cum oscitatione, pandiculatione, & grauitate totius corporis; quam sequitur frigus, postmodùm horror, & rigor, quo ossa confringi videntur: vnde dolor qui à quartanariis percipitur, ὀστοκόπος nominatur. Calor etiam paulatim accenditur in materia frigida & crassa. Pulsus rarior & tardior, quàm in reliquis febribus. Vrinæ in principio albæ, tenues, & aquosæ in progressu verò coloratiores & crassiores redduntur. Telia autem signa in quartana legitima apparent. In spuria verò vehementia symptomatum maior, humorem tenuiorem, & calidiorem significat. Attamen non in eo solùm spuria quartana à legitima distinguitur, quòd in illa calor, sitis, vigiliæ, & alia symptomata vehementiora sunt; sed etiam quòd legitima primò & per se affligere incipit, nulla alia febre prægressa. Spuria verò aliis febribus tum continuis, tum intermittentibus succedit, ex humoris adustione dictas febres committentis, qui per illam adustionem in melancholiam præternaturalem degenerat.

Duplex quartana per accessionum periodos facilè dignoscitur.

dignoſcitur. Triplex verò à tertiana duplici, & quotidiana diſtinguitur, non ſolum ſignis humorem redundantem indicantibus, & paroxyſmorum forma; ſed etiam quòd antequam fiat triplex, apparuit primùm ſimplex, aut duplex quartana. Nunquam enim, aut perquàm rariſſimè febris quartana à triplici incipit, ſed ſimplex, aut duplex in eam degenerat.

Quod ad prognoſim attinet, febris hæc longiſſima eſſe conſueuit, & quæ autumno incipit, vt plurimùm tota hyeme perſeuerat, nec niſi accedente vere finitur. Imò nonnullæ ad annum, vnum, vel plures extenduntur. Æſtiuæ tamen breuiores ſunt. In omnibus autem perpetuo coctionis ſigna ſunt attendenda, quæ eam breui ſolutum iri ſignificant; & cum his vrinæ etiam nigræ bonis ægri rebus apparent.

Quartana legitima longior eſt ſpuria; quia hæc fit ab humore tenuiori, illa à craſſiori.

Tutiſſima eſſe ſolet, præſertim legitima, nullo graui alicuius viſceris affectu comitata. Spuria verò periculoſior eſt. Tum ſi hepar, aliváve pars præcipua, graue aliquod damnum patiatur, in hydrôpem degenerat.

Senes qui ſexageſimum ætatis annum ſuperant, febre quartana affecti, vt plurimùm moriuntur: quandoquidem calor eorum debilis materiam adeò contumacem ſuperare non poteſt.

Febris quartana intermittens in continuam mutata, vt plurimùm lethalis eſt. Quia fit mutatio illius febris, quæ foràs mouetur, in eam quæ intrò. Quod hyeme maximè contingit, dum excurrentibus ſuccis frigus ſe opponit, eóſque in intima corporis penetralia repercutit. Id etiam contingit medicamentorum purgantium acriorum, & vehementiorum intempeſtiuo vſu. Inde enim ex ſimplicibus quartanis, duplices, triplices, & continuæ generantur.

Quartana epilepſiæ ſuperueniens, eam ſoluit, iuxta Hipp. *Aph.70.ſect.5. A quartana correpti non admodùm conuulſionibus capiuntur. Si verò priùs capiantur, & quartana ſuperuenerit, liberantur.* Ratio autem huius rei eſt, quam proponit Gal. *in comment.* quia materia craſſa epilepſiam efficiens, longo huius febris calore attenuatur & concoquitur. Necnon concuſſione totius corporis, quæ in rigore fit, faciliùs excutitur. Addere poſſumus, prauos humores iu cerebro, aliiſque partibus, aut etiam in venis latitantes, ad hypochondria, & ignobiliores partes, vbi eſt quartanæ minera, transferri, & prædictas partes deſerere.

Dyſenteria febri quartanæ ſuperueniens ſalutaris, iuxta ſententiam Hipp. *Aph.48.ſect.6. Lienoſis difficultas inteſtinorum ſuperueniens, bonum.* At in quartana vtplurimùm lien malè afficitur, & melancholicus humor quartanæ, & lieni affecto communis eſt. Hoc tamen intelligendum eſt de dyſenteria, quæ intra breue tempus finiatur: quæ enim longior eſt, lethalis eſſe conſueuit, vt habetur *Aph.43. eiuſdem ſectionis. Qui lienoſi difficultate inteſtinorum corripiuntur, iis ſuperuenientem longam dyſenteriam aqua inter cutem, aut læuitas inteſtinorum excipit, & moriuntur.*

Hæmorrhagia è naribus febri quartanæ ſuperueniens, peſſima eſt. Quia humor quartanam efficiens nequit per nares euacuari, propter craſſitiem & frigiditatem. Et cùm talis euacuatio ſymptomatica ſit, & diu perſeuerans hydropem accerſat; ſtatim cohibenda eſt, apertâ vnâ baſilicâ, è qua ſanguis putris emanat, cum è naribus purus excernatur.

Curatio quartanæ duplex inſtituenda eſt, ad duas illius ſpecies referenda. Longè enim diuerſa eſſe debent quæ ſpuriæ, ab iis quæ legitimæ debentur remedia.

Atque

Atque vt à quartana legitima incipiamus, ad illius causam expugnandam statim animus conuertẽdus est, spretâ etiam ipsâ febre. Cùm igitur illius causa sit humor frigidus & siccus, crassus & terrestris, calefacientia, humectantia, & attenuantia vsurpanda sunt. Tum etiam opportunis temporibus materia peccãs erit euacuanda, quod tamen non nisi longo tempore præstari potest; propter summam humoris contumaciam, & morbi longitudinem. Antequam verò ea remedia in vsum vocentur, victus ratio idonea præscribenda est. Vtatur igitur æger cibis boni succi, facilis coctionis, tenuis substantiæ, & mediocriter calefacientibus atque humectantibus, vt carnibus iuniorum animalium, & auium montanarum, ouis recentibus & sorbilibus, piscibus saxatilibus. Conceduntur in statu & declinatione pisces saliti, cappares & oliuæ. Gal. 1. *ad Glauc.* etiam piper, & sinapi concedit. Ex herbis commendantur borrago, buglossum, pimpinella, spinacia, radix fœniculi, petroselini, ac præ cæteris rapæ, quæ in aqua priùs coquendæ, postmodum in iusculo pingui, quod quartanariis vtilissimum est. Crato *in consiliis à Scholtzio collectis*, se multos quartanarios curasse gloriatur secundo raparum decocto, cum sacchare, & butyro permixto. Ex fructibus poma, & pruna cocta, passulæ, ficus pingues, amygdalæ, dactyli, nuclei pinei. Ac denique ad condiendos cibos conueniunt, cinnamomum, nux moschata, crocus.

Abstineat ab iis alimẽtis, quæ crassa & tenacia sunt, ac tardiorem exitum habẽt, vt à carne porcina, bubula, ceruina, leporina, & auium palustrium. A leguminibus, brassica, pane furfuraceo, caseo, nucibus, castaneis; & carnibus multo sale conditis, aut fumo induratis. A fructibus, & oleribus crudis, aceto & omphacio, quia humorem melancholicum fermentare cre-

duntur, quemadmodum omnia acida.

Potus sit vinum album optimè defæcatum, aut rubellum, tenue & oligophorum, cum aqua in qua cortices tamarisci, aut folia agrimonij maduerint; vel decocto salsæparillæ, vel aqua hordei chalybeata.

Exigua sit alimentorum quantitas, quæ vires tantùm conseruare valeat: nimia enim ciborum copia cruditates generat, quæ diuturnitatem febri conciliant. Maximè verò parce bibendum est, cùm nihil hanc febrem magis contumacem reddat, quàm nimia potus & humidorum copia: iis enim lien repletur, ac distenditur. Crato potum omninò interdicit in paroxysmo, quod maximè conferre curationi asseuerat. Die paroxysmi æger cibandus est sex horis ante illius inuasionem. Posteà verò nihil sumat, donec finitus fuerit. Somnus prolixior vtilis est, quia humectat; vitandus tamen est initio accessionis. Leuis exercitatio ante cibum diebus intermissionis confert, aut eius loco frictiones totius corporis, depositis priùs alui excrementis. Aluus si spontè non fluat, glande, aut clystere excitetur. Hilaritas denique concilietur, mœstitia arceatur.

Institutâ in hunc modum victus ratione idoneâ, ab initio euacuatio leuis instituenda est clystere iniecto, & medicamento exhibito. Clyster in hunc modum parari poterit.

℞. Rad. buglossi Vnc.ij. herbarum quatuor emollientium, mercurialis, betæ, ana M.j. prunor. dulc. par. v. 4. sem. frig. maj. & anisi, an. Drach. ij. epithymi Drach. iij. Coquantur ad ℔.j. sem. In colat. dissolue cathol. Vnc.j. olei violac. & chamæm. ana Vnc.j. sem. sacchari rubri Vnc.j. Fiat clyster, iniiciendus pridie sequentis potionis horâ commodâ.

℞. Sennæ mundat. ℥. ß. sem. anisi ʒ.j. fol. borrag. & fumar. ana M.j. liquirit. ʒ.iij. Coquantur ad ℥.iij. In colat.

lat.dissolue mannæ, & syrupi rosac.ana ℥.j.Fiat potio.

Gal. 1.*ad Glauc.* c.11. præcipit, vt ab initio febris hæc blandis & benignioribus medicamentis tractetur; alioqui periculum est, si fortiora vsurpentur, ne ex quartana simplici, duplex, aut triplex, vel etiam continua efficiatur.

Post primam istam purgationem sanguis detrahēdus est è basilica sinistra. Si tamen hepar affectum sit, è brachio dextro etiam detrahi potest. Ridendáque est eorum sententia, qui expectandam esse volunt concoctionem, vt sanguis mittatur, quòd tunc temporis fluxilior & tenuior sit: Meliùs enim cōcoquitur, & præparatur, si priùs quantitas illius imminuta fuerit. Neque etiam audiendi sunt illi, qui sanguinis missionem non admittunt in quartana, nisi illius redundantia per venarum turgentiam, aliaque signa apparuerint. Perpetuò enim ab initio est plethora ad vires, nisi quartana aliis febribus longis successerit. At summa commendatione dignum est Galeni præceptum 1.*ad Glauc.* quo vult, vt si sãguis primò detractus niger & impurus appareat, maior illius copia educatur: si verò ruber & purus sit, parcâ manu detrahatur, neq; ampliùs phlebotomia iteretur. Dies accessionibus vacui sãguinis missioni, quemadmodum & purgationi, opportuni sunt. Nonnulli tamen ipso accessionis die sanguinem detrahunt, quinq; aut sex horis ante inuasionem illius. Quod satis commodum est, cùm tunc temporis humores moueri incipientes, faciliùs educantur. Zacutus Lusitanus venæ sectionem in plenilunio celebratam plurimùm cōferre asserit. Tunc enim ob lunæ vim, humor ille terrenus ebullit, & fluxilior fit, promptiúsque venâ sectâ educitur. Hócque remedio eo tempore celebrato plures léuatos, alios à morbo prorsùs immunes euasisse testatur, qui pluribus aliis auxiliis non cesserat. Botallus verò

contra Galeni, omniúmque Medicorum placita, phlebotomiam frequenter iteratam quartanam curare asserit, etiam quæ hydropem minetur, suámque sententiam rationibus & exemplis confirmare nititur. Quæ tamen veluti paradoxa reiicienda est, cùm per refrigerationé quæ toti corpori, multo sanguine detracto, inducitur, materia morbifica crassior & contumacior euadat.

Hæmorrhoidum fluxus in febribus quartanis vtilissimus est, & multi quartanarij hâc éuacuatione liberantur. Cùm enim venæ hæmorrhoidales sint rami venarum mesaraicarum, in quibus morbi huius materia continetur, dum aperiuntur, causam morbi proximam euacuant. Si igitur fluxus hæmorrhoidum contingat in iis qui ei assueti sunt, impediendus non est. Si verò parcior fuerit, adiuuandus. Tum etiam, si natura eò inclinare videatur (quod per ani pruritum, aut tumorem, aut guttas aliquot sanguinis emanantes cognoscimus) proritandus est affixis hirudinibus.

In quibus verò hæmorrhoides numquam fluere consueuerunt, malleoli vena, post brachij phlebotomiam, vtiliter aperitur; vnde sæpè febris mox cessat, vel vt citiùs desinat, vnà cum aliis remediis vsurpata efficere potest. Idque in primis, mulieribus quibus menstruæ purgationes suppressæ sunt, aut parciùs fluxere.

Apertio saluatellæ manus sinistræ ab antiquis, & neotericis non paucis probatur, & quartanam curare dicitur. Ab aliis verò quamplurimis reiicitur, quòd nullâ ratione fulciatur, cùm sit ramus à venis brachij productus. Attamen cùm pluribus experimentis à nonnullis celebretur, non omninò negligendam censemus. Alij autem in ipso lunæ coitu aperiendam statuunt. Alij verò inclinante lunâ, duabus horis ante accessionem, & per tres vices, tribus accessionibus consequentibus, quod nonnullis fœliciter successit.

Post

Post primas illas euacuationes, humorum concoctioni & præparationi incumbendum est iulepis quibusdam in hunc, aut similem modum compositis.

℞. Rad. asparagi, brusci, cichorij, buglossi macerat. in vino albo, ana ℥. j. cortic. tamarisci ℥. ß. fol. borrag. buglossi, ceterac. capill. ven. fumariæ, chamædr. chamæpit. an. M. j. liquirit. ℥. j. flor. iij. cordial. ana P. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. dissolue syrupi byzantini, & capill. ven. ana ℥. ij. Fiat iulep. pro iv. dosibus matutinis, quæ etiam vlterius continuandæ sunt ad multos dies, materia enim contumax longâ indiget præparatione. Vel si æger sit delicatior, iuscula componenda sunt ex portione simplicium præditorum, gustui gratiora seligendo, iisque vtiliter, tum etiam iulepis, cremor tartari addi poterit.

Præparantibus hisce remediis purgantia interserenda sunt, vt tertio, vel quarto quóque die catharticum aliquod exhibeatur, hâc cautione adhibitâ, vt quamdiu materia est valdè cruda, mitiora vsurpentur, increscente verò coctione paulò validiora. Purgantium autem materia notissima est, vt peculiari illius enumeratione non opus sit.

Vtile est aliquando apozema præparans simul & euacuans in quatuor, aut quinque doses præscribere, vt bona materiæ morbificæ portio educatur. Quod componi poterit ex materia iuleporum prædictorum, additis purgationibus. Attamen si humorum crassities & contumacia, cum frigida viscerum intemperie morbi longitudinem, & hydrôpem minari videantur; ad potenter incidentia confugiendum est, ex quibus apozema sequens componi poterit.

℞. Rad. 5. aperit. in vino albo maceratarum, ana ℥. j. rad. enulæ camp. gentianæ, aristoloch. & asari, ana ℥. ß. fol. chamædr. agrim. lupulor. borrag. ceterac. absin-

thij, & centaurij min. ana M. j. liquirit. raſ. & paſſul. mundat. ana ℥. j. ſennæ mundat. ℥. j. ß. epithymi ℥. j. agarici recenter trochiſcati ʒ.iij. zinzib.& caryophyll. ana ʒ. j. Coquantur ad ℔. j. ß. In colat. diſſolue ſyrupi de cichor. compoſiti cum rheo ℥. v. trochiſcor. de capparibus, ſalis abſinthij, & tamariſci, ana ʒ.j. Fiat apozema pro quinque doſibus matutinis.

In chronico hoc morbo obſtinata perſeuerantia neceſſaria eſt, vt continua remediorum viciſſitudo illius cauſam concoquat & expurget. Vnica enim ferè hæc cauſa eſt, cur multi quartanarij incurati maneant. Siquidem poſt paucorum remediorum vſum, tædio affecti reliqua prorsùs abiiciunt & dedignantur.

Ad diuturniorem igitur vſum purgantia quædam vſualia habenda ſunt, frequenter iteranda. Eáque in ſyrupi magiſtralis, aut pilularum vſualium, aut aliam quamuis formam concinnari poſſunt.

Syruppus magiſtralis ex materia apozematis, triplicata purgantium doſi, componi poterit.

Pilulæ vſuales ita præſcribi poterunt.

℞. Aloës opt. ſucco abſinthij diligenter nutritæ ℥. ß. gummi ammoniaci in aceto ſoluti, & iterùm inſpiſſati ʒ.ij. myrrhæ electæ ʒ.j. ß. turbith. gummoſi & agarici recenter trochiſcati, ana ʒ. ij. diagrydij ʒ.j. ſalis abſinthij & tamariſci, an. ℈. ij. croci ℈. ß. Cum oxymel. ſimpl. fiat maſſa pilular. de qua capiat ʒ. ſem. vel ℈. ij, bis in ſeptimana.

Si æger calidiori temperamento præditus ſit, ſequentes pilulæ vſurpari poterunt.

℞. Polypod. quer. ℥. ß. rad. aſari, ſem. geniſtæ, an. ʒ. j. paſſul. corinth. ʒ. cryſtalli tartari ʒ. j. ſem. flor. bugloſſi & borrag. an. P. ſem. Coquantur in aquæ fontis ſ.q. De colat. optimè clarif. cape ℔. ſem. ſucci pomor. redolent. optimè depurati ℥. iv. In quibus infunde ſennæ mun-

dat.

dat.℥.j.turbith.& agarici,an.ʒ.iij.macis,caryophyll.cinam.& epithymi,ana ʒ.j. Digerantur per quatriduum in B.M. Posteà colentur & exprimantur.Insuper adde extracti aloës cum aqua endiuiæ & acetosæ parati ℥.j. myrrhæ in vino ad ignem dissolutæ, & colatæ ʒ.ij. salis tartari ʒ.j. Euaporentur omnia, & inspissentur ad lentum ignem, addendo sub finem specierum diarrhod.abbat. & lætif. Gal.ana ℈.j.salis absinthij & tamarisci, ana ʒ. sem. extracti croci ℈. sem. Fiat massa pilular. ad vsum dictum.

Purgans etiam medicamentum valdè familiare, & paratu facillimum,sed vtilissimum,componi potest ex decocti absinthij ℥.iij. in quibus sennæ ʒ.ij. infusæ fuerint, sumendo per interualla.

Purgantia hæc medicamenta exhiberi solent pridie paroxysmi, quia ægri tunc temporis robustiores sunt. Non pauci tamen ante paroxysmum ea exhibenda esse contendunt, quia per accessionem agitata materia,facilior ad expulsionem redditur. Hanc sententiam fulciunt autoritate Hippocratis, *lib. de affectionibus*, qui pharmacum deorsùm purgans exhibendum esse vult in ipsa apprehensione. Et quamuis ex Gal. sententia, liber ille Hippocratis non sit,sed generi illius Polybi; non tamen idcircò fidem ei derogandam esse volunt, cùm & Polybus ille vir doctissimus fuerit,& experientia frequens huic sententiæ subscribat;prout ab Arculano, Gentili, Amato, Lusitano, aliisque proponitur, qui horis quatuor ante accessionem exhibendum esse medicamentum præceperunt. Quod tamen maximâ cautione,& Medici prudẽtia opus habet,cùm inchoatam euacuationem superueniens horror intercipiat, & in accessione fiat humorum motus, pharmaci motui contrarius;vnde ingentes turbæ in ægrotantis corpore excitari possunt. Ideò non nisi in robustioribus corpo-

ribus hæc methodus tentanda est.

Maior & communior est Medicorum consensus in vomitoriis medicamentis initio paroxysmi exhibendis, quia natura eo tempore ad eam euacuationem magis prona est. Neque dubium est, vomitum in principio paroxysmi excitatum, & pluries, cùm paroxysmi incipiunt, repetitum, mitiorem, breuiorémque morbum efficere. Vomitoriorum materia in febris tertianæ curatione exposita est. In febre tamen quartana asarum reliquis præferendum est, ad ʒ.j. in puluer. radactum, & cum vino albo exhibitum, ac ter, aut quater repetitum.

Temporibus purgationum intermediis clysteres frequentes iniiciendi sunt, qui naturam ad intestina humores noxios expellere assuefaciũt, & aliquid de materia morbifica in venis masaraicis contẽta sẽsim educũt.

Perseuerante morbo, cùm plerumque diuturnus sit & pertinax, interdum quiscere oportet, & à remediis per mensem, aut circiter abstinere; vt intereà natura diuturno remediorum vsu fatigata, sese recolligat, & humoris morbifici concoctioni incumbat. Posteà verò ad præparantia & purgantia redeundum erit.

At verò in morbo diuturno iisdem perpetuò remediorum formulis insistendum non est, ne iis natura assuescat, ægri verò nimio eorum tædio afficiantur. Tum quia à mitioribus ad validiora tum purgantia, tum aperientia transeundum est. Variæ purgantium formulæ supra propositæ sunt. Aperientia verò, præter iulepos & apozemata prædicta, sequẽtia in progressu morbi vsurpari poterunt, cõcoctionis signis apparere incipiẽtibus.

℞. Vini albi ℔.iij. rad. enulæ camp. Vnc.ij. cortic. rad. cappar. ℥. ß. summitat. absinthij vulgaris sicci ℥. j. Infundantur per triduum in B.M. Seruentur omnia simul, & huius vini capiat æger ℥.ij. vel tres singulis diebus, manè horis duabus ante pastum. Sequẽtes verò pilulæ, vel

vel seorsim, vel simul cũ vino prędicto vsurpari poterũt.

℞. Rad. gentianæ ʒ.ij. aristoloch. rotund. ʒ.j.ß. artemisiæ ʒ.j. bryoniæ siccæ ʒ.iij. myrrhæ, & croci, ana ʒ. j. rad. asari ʒ. ij. aloës ℥. j. Cum oxymel. scillit. fiat massa pilular. de qua capiat ʒ. j. singulis debus per se, vel paulò ante assumptionem vini prædicti.

Hisce pilulis chalybs præparatus vtiliter addetur, si æger post earum assumptionem deambulare valeat. Chalybis enim vsus in omnibus febribus chronicis vtilissimus est; obstructiones contumaces, quæ illas fouere solent, potenter dissoluendo.

Vel ad aperiendum simul & roborandum opiata sequens vtiliter præscribi poterit.

℞. Conseruæ rad. enulæ camp. conseruæ fol. absinthij, & capil. ven. ana ℥.j. cortic. citri condit. ℥. ß. confect. alkerm. ʒ. iij. myrobalanos condit. num. ij. puluer. elect. diarrhod. abbatis ʒ. ij. salis absinthij, & tamarisci, ana ʒ.j. croci ℈. ij. Cum syrupo condit. citri, fiat opiata, de qua capiat ad magnit. castaneæ, singulis diebus manè, duabus horis ante prandium. Vel si manè æger sumat alia remedia, poterit capere opiatam duabus horis ante cœnam.

Ad idem commendatur, tanquam remedium præstantissimum, extractum chamædryos, cum sale tamarisci permixtum, in formam pilularum.

His accedunt discutientia & diaphoretica, quæ in declinatione morbi, ad illius reliquias discutiendas, apparentibus coneoctionis signis, vtilissima sunt. Non solùm enim dictas morbi reliquias discutiũt; sed etiam intemperiem longo morbo contractam corrigunt, habitum corporis malum emendant, ac ventriculum, hepar, aliáque viscera, diuturnitate morbi debilitata, corroborant. Ex his primũ locum obtinet theriaca, ab antiquis & neotericis ad hũc vsum commendata. Exhibe-

tur horâ vna ante paroxyſmum ʒ.j.pondere, cum vino aut decocto chamædryos. Vel ſi nimia caliditas timeatur, cum decocto agrimonij, ſucco, vel aqua plantaginis. Reiterandum eſt medicamentum per plures paroxyſmos. Poteſt etiam exhiberi manè extra paroxyſmum per aliquot dies: Sed paulò ante paroxyſmum fœlicius operatur; quia augmentum frigoris prohibet, humoremque febris cauſam, iam efferueſcere incipientem, commodiùs diſcuti, & hoc modo paroxyſmum vel imminuit, vel ſi materia paucior ſit, prorsùs tollit. Hîc tamen ſumma cautio adhibenda eſt, ne theriaca, vel ſimilia medicamenta calidiora, cruditatis temporibus exhibeantur; fundunt enim humores putridos, vnde confuſio & febris incrementum; ita vt quartana ſimplex in duplicem & triplicem, imò verò continuam aliquando degeneret. Quemadmodum contigit Eudemo Peripatetico, vt refert Gal. *lib. de præcogn. ad Poſth. c. 2. & 3.* In quo quartana ſimplex, exhibitâ à Romanis Medicis intempeſtiuè theriacâ, in triplicem verſa eſt. Poſtmodùm tamen apparentibus concoctionis ſignis, exhibitâ eadem theriacâ, à Galeno curatus eſt.

Ex aliis diaphoreticis, commendantur à nonnullis radices chinæ, ſalſæ parillæ, quarum decoctum primarium, & ſecundarium per 20. dies exhibitum, contumaces quartanas interdum curat. Efficaciùs autem operatur, ſi decocto primario purgantia miſceantur.

Alia etiam remedia ante paroxyſmum exhibentur, quæ huic febri creduntur ſpecifica, & verſus declinationem vſurpata ſæpiſſimè paroxyſmos inhibent, & quartanam curant. Horum autem præcipua hæc ſunt.

℞. Fol. plantag. recentium M. j. acetoſæ recentis M. ß. aceti & theriacæ, ana quart. j. Deſtillentur, & huius aquæ capiat æger ℥. iij. dimidiâ horâ ante paroxyſmum. Vel

℞. Saccha

℞. Sacchari candi ℥. iij. zinzib. ʒ. ij. camphoræ ʒ. j. Fiat puluis. Detur ʒ. j. cum aqua calida.

Crocus in puluerem redactus ad ℈. ß. cum vino albo exhibitus ante accessionem, eam valdè imminuit.

Semen rutæ syluestis ante paroxysmum exhibitum cum vino albo, curat.

Heurnius asserit, sequentibus trochiscis, vnicâ exhibitione, etiam hyemis tempore, multos fuisse liberatos à febre quartana.

℞. Seminis rutæ, petroselini, myrrhæ & theriacæ recentis, an. ʒ. j. opij ℈. ß. Fiant trochisci parui. Dabis vnum cum aqua ante paroxysmum. Narcotica equidem eximiam vim habent ad cohibendum paroxysmum. Sed nisi maior humoris morbifici portio ante à euacuata sit, & obstructiones plurimùm imminutæ, noxam inferre possunt; cùm humores vitiosos in corpore retineant, & obstructiones, aliósque morbos grauiores generent. Attamen in exigua quantitate exhibita, & aperientibus, incidentibúsque permixta, vt in hisce trochiscis, minùs nocere possunt.

Ad cohibendum etiam paroxysmum, horâ vna ante illius inuasionem, purgantia leuiora vtiliter exibentur, quæ sollicitando naturam potiùs, quam purgando, humores reuellunt; eo nomine talia præscribi possunt.

℞. Sennæ mundat. polypod. querc. thymi, epithymi, ana. ʒ. j. flo. borrag. P. j. Fiat decoctio ad ℥. iij. Capiat hora vna ante paroxysmum. Vel

℞. Sennæ mundat. ʒ. iij. turbith ʒ. j. cinam. ʒ. ß. croci & zinzib. ana ℈. ß. sacchari ad pondus omnium. Fiat puluis, diuidendus in tres partes. Capiat vnam ante paroxysmum cum vino albo.

Quercetanus in Pharmacopœa maximè laudat pilulas de sagapeno Camilli, quorum vnam tantum exhibet

hibet initio paroxyſmi, continuando ad aliquot dies; & paulò poſt inūgendo ſpinam dorſi liniméto compoſito ex theriaca, aqua vitæ, & oleo laurino, vel de ſpica. Tum duabus aut tribus horis poſt pilularū deuorationem, exhibēdo iuſculum, cum rad. aperientibus, borragine, bugloſſo, thymo, & pomo curtipendulo paratum.

Dictæ autem ſpinæ inunctiones, ad rigorem leniendum vtiliſſimæ ſunt, & frequenter vſurpendæ, etiamſi prædictæ pilulæ non exhibeantur. Sunt enim in frequenti vſu, quando rigor & vehemens & importunus eſt. Fiúntque huiuſmodi inunctiones non ſolùm ex prędictis, ſed etiam aliis quamplurimis medicamentis; vt oleo anethino, chamæmel. irino, coſtino, rutaceo, de piperibus, aliíſque calidioribus, cum aqua vitæ, theriaca, caryophyllis, caſtoreo, ſinapi, pipere, aliíſque permixtis. Efficaciùs autem operantur hæc linimenta, ſi horâ vnâ ante paroxyſmum ſpina ad ignem inungatur; deinde æger in lectum calidum deferatur, & lateres calentes vino perfuſi odorifero, ac linteis inuoluti, plantis pedum, volíſque manuum admoueantur.

Dum prædicta remedia vſurpantur, lienis cura ſpecialis habenda eſt, quoniam ea pars in hoc morbo perpetuò afficitur. Ideóque diu continuari poterunt fomenta, linimenta, & emplaſtra, quæ ad lienis obſtructiones vulgò præſcribi ſolent.

Imò verò interdum balneum aquæ tepidæ poſt plures euacuationes apprimè conducit, non ſolùm ad lienem emolliendum; ſed etiam ad totum corpus humectandum, & concoctionem materiæ morbificæ adiuuandam. Diebus intermiſſionis vſurpari poterit, cauendo tamen diligenter, vt tepidum ſaltem adminiſtretur. Si enim calidius fuerit, periculum eſt, ne fuſi humores in varias partes præcipitentur, & periculoſiſſimos abceſſus producant.

Denique

Denique non omninò negligenda sunt, quæ carpis admoueri solent, cùm etiam non infimæ notæ autores illis aliquid tribuant. Rondeletius enim sequenti remedio magno cum successu se vsum esse asserit.

℞. Folior. sambuci, saliuæ, pedis columbini, rutæ, an. M. ß. calthæ tertiam partem M. j. salis & vini parùm. Omnia simul trita carpis admoueantur ante accessionem. Crato radices vrticæ contusas, & cum aceto maceratas brachiorum & pedum arteriis applicat. Et refert Sennertus, ciuem quendam, cùm toto autumno & hyeme quartana laborasset, tandémque acutissimos in sinistra scapula dolores persentiret, mulieris cuiusdam persuasu, ranunculum carpo applicasse, & pustula excitata, à febre & dolore liberatum fuisse.

Spuria quartana iisdem ferè remediis curari debet, quæ pro tertianæ curatione fuêre proposita; addendo in decoctis iuleporum & apozematum, ea quæ humorem atrabilarium peculiariter respiciunt. His etiam accedere poterunt omnia remedia magis temperata & minùs calefacientia, quæ pro quartana legitima hactenus fuêre proposita.

Conuenient itaque in principio borrago, buglossum, fumaria, lupuli, acetosa, cichorium, ceterac. scolopendria, agrim. poma redolentia. Quorum decocta, aquæ stillatitiæ, & interdum succi depurati in iulepi, apozematis, aut syrupi magistralis forma præscribi poterunt.

In progressu verò prædictis addere licebit cortices radicum capparum, median. tamarisci, enulam campanam, polypod. absinthium.

Dum vtitur æger hisce præparantibus, purgantia frequenter interiicienda sunt, eáque vsurpanda pridie accessionis, & bis in septimana iteranda. Ad hunc vsum

vſum variæ formulæ componi poterunt. Sed pro delicatioribus ptiſana laxans, ſyrupus de pomis Sapor. ſeu compoſ. aut iuſculum pulli, borragine, bugloſſo, & pimpinella alteratum, cum ſennæ ℥.iij. vel Vnc.ß. vtiliter vſurpari poterunt.

Venæ ſectio non omittatur in principio, & ſanguinis copia detrahatur, quæ ſanguinis quantitati & qualitati, & ægrotantis ætati ac temperiei conuenire videbitur.

Si morbus in longitudinem abeat, vbi ſanguinis feruor ſe remiſerit, vomitoria vtiliter vſurpari poterunt, in iis præcipuè qui nauſeam & vomitum in acceſſionem initiis patiuntur. Inter vomitoria febri quartanæ proficua, aſarum (vt ſupra dictum eſt) principem locum obtinet, in vino albo ad ℥.j. exhibitum, & pluribus vicibus repetitum, ſi vnâ, aut alterâ exhibitione morbus diſcuſſus non fuerit.

His accedent fotus & linimenta hypochondriis adhibita, ad prauam viſcerum diatheſim corrigendam, (quæ nouam continuò acceſſionibus materiam ſuppeditat) humorémque valdè impactum emolliendum & attenuandum; quæ in hunc modum præſcribi poterunt.

℞. Rad. althææ, lilior. enulæ camp. cortic. rad. cappar. & mediani tamariſci, an. ℥.j. fol. maluæ, althææ, parietariæ, borrag. bugloſſi, pimpinellæ, abſinthij, ana M.j. ſemi. lini, & petroſel. an. ℥.ß. flor. chamom. meliloti, anethi, ana P.j. Fiat decoctio in tribus partibus aquæ, & vna vini albi ſub finem additi, quâ foueantur hypochondria, bis in die, longè à paſtu.

℞. Vnguenti de althæa ℥.j.ß. olei lilior. chamæm. roſacei & abſinthij, ana ℥.ſem. Fiat linimentum applicandum poſt fotum.

Vel, olea ſola vtiliter apponuntur cum lana ſuccida,

Ac denique balneum aquæ tepidæ, vel ſolius, vel in qua emollientia & temperantia bullierint, vt ex hordeo & amygdalis, vt vulgò ſolet fieri, ad hunc affectum expugnandum erit conuenientiſſimum. Siquidem viſcerum intemperiem corrigit, atræ bilis ſiccitatem ac feruorem emendat, dura emollit, vias reſerat & laxat, & crudos humores concoquit. Quapropter frequens illius vſus erit conuenientiſſimus, adhibitis cautionibus, quæ ſupra enumeratæ ſunt.

Illius autem operatio maximè iuuabitur, ſi in ingreſſu balnei præparantia medicamenta, & obſtructiones reſerantia exhibeantur. Inter quæ primas obtinet decoctum abſinthij, & enulæ campanæ, quod omnibus humoribus contumaciſſimis præparandis accommodatiſſimum eſt, modò nimiùs viſcerum feruor non contraindicet. Quo in caſu aliorum ſupra enumeratorum admixtione temperari poterit.

Dum verò hæc fiunt, leues purgationes frequenter iterandæ ſunt, vt ſupra monuimus. Et in vera declinatione, concoctionis ſignis apparentibus, etiam ſpecifica in quartana legitima deſcripta, in vſum vocari poterunt.

In toto autem morbi decurſu thoraci proſpiciendum eſt, ne æger in tabem præcipitetur, humor enim peccans vim erodendi habet.

CAPVT VI.

De febribus compoſitis, ſeu complicatis, & ſpeciatim de hermitritæo.

GAL. *lib.2.de criſib.c.7.& 9.lib.2.de diff.febr.c.7.* & Auic.*fen.1.lib.4.tract.4.cap.16.* multas proponunt febrium

febrium compoſitiones. Quatenus ſcilicet vel complicantur putridæ cum non putridis, vt dum hecticæ putrida complicatur; vel putridæ cum putridis, idque pluribus modis. Nempe vel continuæ cum continuis, vel intermittentes cum intermittentibus, vel intermittentes cum continuis.

Continuarum duarum compoſitio apud Authores controuertitur, & in praxeos vſu vix animaduertitur.

Intermittens complicatur cum altera intermittente, vel eiuſdem generis, vel diuerſi. Eiuſdem generis intermittentes compoſitæ ſunt tertiana duplex, aut triplex; item quartana duplex, aut triplex, quæ ſuis locis fuerunt expoſitæ. Diuerſi generis ſunt, quando tertiana cum quotidiana, aut quartana complicatur; quod etiam rariſſimè in vſu practico obſeruare licet

Intermittentes cum continuis duobus modis complicantur, nempe tertiana intermittens cum quotidiana continua; vel quotidiana intermittens cum tertiana continua. Et vtraque hemitritæus nominatur, quæ in duas ſpecies prædictas diuiditur.

Illa tamen verè & propriè hemitritæus eſt, quæ fit ex tertiana intermittente & quotidiana continua; atque adeò fit ex flaua bile extra, & pituita intra vaſa putreſcente. Ab Hippocr. & Gal. *in 1. Epid.* horrifica nominatur, quia non ſolùm horrorem facit initio acceſſionis; ſed etiam toto morbi decurſu, & præcipuè in principio & augmento, coëuntibus in vnum duabus acceſſionibus, febris tertianæ ſcilicet & quotidianæ, cum multis reduplicationibus; quæ nihil aliud ſunt, quàm motus horrifici inæquales, in eadem acceſſione certis interuallis recurrentes, ob mutuam pugnam duarum febrium: In qua ſi pituita ſuperauerit, ſequentur horrores, extremorúmque perfrigerationes. Deinde

de verò vincente bile, corpus calefit, & febris ad vigorem tendere videtur; cùm rursùs redeunte ad pituitam victoria, denuò refrigerentur, horreantque: & pugna hæc durare consueuit, donec febris ad vigorem peruenerit. Hinc fit, vt alternis diebus tantùm isti rigores appareant, dum scilicet paroxysmus tertianæ vrget, & cum quotidiana coniungitur.

Dum verò quotidiana sola vrget, nullus solet fieri horror. Notandum tamen est, quasdam reperiri febres malignas, quæ sine commixtione tertianæ & quotidianæ, sine vllo concursu bilis & pituitæ horridæ sunt, in iisque horrores contingunt ex vaporibus acribus & malignis, qui ex materia corrupta febrium malignarum eleuantur, & partes sensiles feriunt ac vellicant.

Hæc autem semitertiana propriè dicta, vel exquisita est, in qua æqualis bilis & pituitæ putrescentis copia redundat, qualis iam descripta est; vel notha, quæ rursùm duplex est. Vel enim bilem habet exuperantem, vel pituitam. In illa maiora sunt tertianæ symptomata, in hac quotidianæ. Atque ita si bilis exuperat, horridior fit tota febris, & aliquando rigorem sibi associat; tum feruidior fit huiusmodi febris, & aliquid bilis per vomitum, aluum, aut sudores excernitur. Pituita verò præualente, frigus vehementius extremas occupat partes, & pauci adsunt horrores; ac pulsus magis, & diutiùs comprimitur, tardiùsque accessio inualescit, ac longum post tempus consistit; non tamen aut sitim, aut magnum affert incendium.

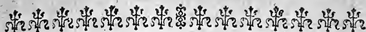
Dignoscitur ista febris ex iis quæ dicta sunt; quod continua & horrida sit, cum multis reduplicationibus, maximísque symptomatis; quòd accessio diebus imparibus inuadat cum horrore: paribus verò cum

aliquo tantùm frigore extremorum. Pulſus in ea frequens & inæqualis. Vrinæ crudæ, tenues & decolores, interdum turbidæ ſunt, cum nullo, aut malo ſedimento. Differentiæ verò dignoſcuntur ex iis, quæ propoſita ſunt, æqualem vel inæqualem bilis, & pituitæ quantitatem indicantibus.

Quod ad prognoſim attinet, periculoſa eſt iſta febris, & in ea ventriculus, partéſque neruoſæ plurimùm afficiuntur. Et conſectariam habet linguæ ſiccitatem, ſitim, animi defectionem, vigiliam, & interdum delirium ac ſoporem. Inter acutos morbos, ratione bilis; & inter chronicos, ratione pituitæ, ab Hippocr. numeratur *in* 1. *Epid.* Et dicit Auic. ad menſem vſque ſeptimum interdùm prorogari, necnon in morbos chronicos ac febrem hecticam interdum deſinere.

Curatio huius febris ex iis deſumenda eſt, quæ ad tertianam & quotidianam expugnandam neceſſaria ſunt: Et cùm continua ſit, eâ methodo erit tractanda, quam ad omnes continuas putridas, *cap.* 1. *huius ſectionis*, propoſuimus. Ita vt bile magis dominante, ea quæ bilem reſpiciunt, magis vſurpentur. Pituitâ verò præualente, eam præparantia & purgantia magis præſcribantur. Ac denique vtroque humore æqualiter redundante, vtraque remedia pari proportione miſceantur.

SECTIO

SECTIO III.

De febribus pestilentibus.

PRÆFATIO.

VTORES ferè omnes qui de febribus scripserunt, febrem pestilentem à maligna distinguunt, ac de singulis deorsim diuersis tractant capitibus; ita vt febris pestilentis nomine veram pestem intelligant: malignam verò eam, quæ vulgò purpurata nominatur, aut quæ licet epidemica sit & contagiosa, minùs periculosa est, ex eáque plures seruantur, quàm intereant: cùm veræ pestis essentia in eo consistat, vt ex ea plures intereant, quàm seruentur. Attamen cùm huiusmodi febres inter se differant tantùm secundùm magis & minus, seu maiorem & minorem malignitatis gradum, & eâdem methodo curatiuâ, eadémque materiâ medicâ oppugnari debeant: conducibilibus nobis visum est, omnes illas febres in eodem capite includere, & generali febris pestilentis nomine donare. Atque ita sectio hæc postrema duobus absoluetur capitibus, quorum primum erit de febre pestilenti; alterum verò de variolis & morbilis. Cùm enim iis febris maligna perpetuò adiuncta sit, meritò in hac parte ab omnibus Autoribus tractari solent.

CAPVT PRIMVM.

De febre pestilenti.

Febris pestilens ea dicitur, quæ non intemperie solâ aut putrido tantùm calore, sed etiam malignâ & venenatâ qualitate infesta est. Hæc, vtplurimum, popularis & epidemica esse consueuit, vt eodem tempore quamplurimos homines eâ correptos videre liceat. Aliquando tamen sporadica est, ex prauis humoribus & venenatam qualitatem adeptis, oriunda.

Contagiosa etiam est, ita vt non solum ex causa communi, aëris nempe, aut alimentorum vitio, sed etiam ægrotantium consortio, contrahi valeat.

Febris maligna etiam vulgò nominatur, cum plurimi tamen morbi maligni & cacoëthes nominentur, ob praua & sæua symptomata, in quibus venenata qualitas nulla reperitur, in qua sola pestilentis morbi essentia consistit.

In quacunque igitur febre venenata illa qualitas reperiatur, seu diaria sit, siue hectica, siue putrida, pestilens iure merito dicenda est. Quamuis diaria & hectica valdè controuertantur, de quo videantur Autores.

Illa autem venenata qualitas ex humorum corruptione oritur, quæ non in simplici temperamenti immutatione, aut vulgari putredine consistit, qualis in febribus putridis reperitur; sed in totius naturæ, insitæque substantiæ destructione. Quemadmodum vinum dum in acetum conuertitur, omnimodam corruptionem patitur; dum verò in vappam commutatur, simpliciter putrescere censetur.

Differt autem febris pestilens à peste, tanquam species

cies à genere, quia pestis dari potest sine febre, vt docuit Hipp. 3. *Epidem. multis in locis*; tum etiam Gal. *in expositione eiusdem libri, & lib. 6. de med. facultatibus, cap. de terra Samia.* Quapropter ratio suffragatur, cùm venenata qualitas non habeat necessario sibi adiunctam putredinem, à qua febris exoritur. Potest enim venenata illa qualitas produci in humoribus per integram substantiæ eorum corruptionem, & nouæ formæ introductionem, à qua dependet illa maligna qualitas. At certum est, quoties noua forma introducitur, priorem corrumpi, ad easque mutationes esse necessarias alterationes præuias, non autem putredinem: ideoque humores talem corruptionem pati posse citra putredinem. Quia tamen humores corporis nostri putredini maximè obnoxij sunt, rarò tantam corruptionem pati possunt, quin putredo etiam interueniat. Quapropter rariores sunt illæ pestes, quæ febrem non habent comitem. Imò verò per intensam, profundam, ac sordidam (vt vocant) putredinem, talis corruptio plerumque suscitari solet. Ita multæ febres, quæ à principio non sunt pestilentes; si Medici ignorantiâ aut negligentiâ, vel ægrotantium inobedientiâ, vel curarum externarum sæuitiâ malè tractentur, intensiori facta putredine, in malignas & pestilentes desinunt. Quòd verò sæpe corruptio putredinem præcedat, colligitur ex iis qui per contagium peste afficiuntur: in quibus maligna & venenata qualitas priùs communicatur, eâque corrumpuntur humores, hancque postmodum corruptionem putredo subsequitur. Vnde fit, vt peste affecti primis interdum diebus febre careant, quæ deinde apparere incipit, cùm putredo accenditur. Simile quippiam apparet in parte gangræna affecta, quæ priùs corrumpitur, posteà verò putrescit.

Fit igitur febris pestilens, quando humores corrupti

& venenatam qualitatem adepti ad putredinem deueniunt. Et sic illa duplici modo cor afficit, nempe calore putrido, & maligna qualitate.

Hæc autem humorum corruptio non semper est vniformis, sed aliquando magis, aliquando minùs intensa est; & pro variis illius gradibus, venenata qualitas ex ea producta magis vel minùs perniciosa est. Vnde febrium malignitas maior vel minor exoriri solet. Hincque exorta est vulgaris distinctio febrium pestilentium apud Medicos, in pestilentem simpliciter vel propriè dictam, & malignam; pestilentem vocantes propriè dictam, in qua vera pestis, est quæve peculiarem hunc habet characterem, vt ex ea plnres intereant, quàm seruentur; malignam vero simpliciter appellantes eam, quæ minùs perniciosa cùm sit, ex ea plures seruantur, quàm intereant.

Febris pestilentis differentiæ desumuntur vel à materia, in qua venenata illa qualitas producitur; vel à loco, in quo eadem materia continetur. Et ita sequuntur febrium putridarum differentias, quæ ratione materiæ putrescentis diuiduntur in synochos, tertianas, quartanas, & quotidianas; provt materia putrescens est sanguis, bilis, melancholia, vel pituita. Ratione verò loci, in quo humores putrescentes continentur, in continuas & intermittentes diuiduntur; provt dicti humores in venis, vel extra venas stabulãtur. Ita febres pestilentes, aliæ dicuntur synochi, aliæ tertianæ, quartanæ, vel quotidianæ; aliæ continuæ, vel intermittentes. Quamuis dixerit Hipp. *Aph.*43. *sect.*4. febres intermittentes periculo carere, quomodocumque intermiserint: quod tantùm intelligendum est de iis, quæ nullius sunt malignitatis participes. Videmus enim singulis ferè annis, in hac saltem regione, febres tertianas intermittentes, quæ summæ malignitatis sunt participes, tertiâ, vel quartâ

quartâ accessione ægros de medio tollere: alias, quæ eos in grauissimum vitæ discrimen coniiciunt maxima symptomatum sæuitia.

Aliæ sumuntur febris pestilentis differentiæ ab intenso, & remisso; provt scilicet aliæ sunt maiores, aliæ minores; aliæ maioris, vel minoris malignitatis participes. Maiores, vel minores simpliciter dicuntur, provt maior, vel minor est putredo, tum calor præter naturam ex ea emergens, intensior aut remissior est. Maligniores verò aut benigniores, pro maiore, aut minore qualitatis venenatæ intensione. Hinc fit vt aliquando febris pestilens habeat summam putredinem, & malignam qualitatem in summo positam: tumque sæuissima esse consueuit, in eáque ratione malignæ qualitatis, facultas vitalis maximè affligitur: ratione verò summæ putredinis cæteræ quoque lædũtur facultates, sæuáque subsequuntur symptomata. Aliquando verò in hac febre putredo est summa, & maligna qualitas remissa; tumque febris molesta est ratione putredinis, vitalis autem facultas minùs affligitur. Contra aliquando putredo remissa est, praua verò qualitas intensa: tumque febris ratione putredinis non ita praua profert symptomata, & remissior apparet, vires tamen magis labefactantur. Quandoque enim ita remissa est putredo, vt ferè nulla sit; maligna verò qualitas admodum intensa: tumque fit febris, quæ nec ægro, nec astantibus videtur molesta; sed mitis omninò primo aspectu videtur, cùm tamen exitialis admodum sit. Adaucta enim maligna qualitate vires deiiciuntur, córque omninò obruitur. Hæcque non solùm ægris & astantibus, sed etiam ipsis interdum Medicis imponit; cùm nullo nec cruditatis, nec prauitatis humorũ signo præsente, pulsu etiam in statu ferè naturali cõstituto, & corporis calore ad tactum, prima fronte, miti ac blando apparente, ad interitum ducat,

Simile quippiam in prima etiam differentia solet contingere, cùm scilicet summæ malignitati coniuncta est. Euicta enim opportunis remediis putredine, ac signis futuræ salutis apparentibus: mors tamen interdum à non correcta maligna qualitate subsequitur.

Ac denique differentiæ febris pestilentis desumuntur ab adiunctis: eæque plurimæ sunt & euidentissimæ. Nullum enim est paruum symptoma, nec vllum morborum exitialium genus, quod cum hac febre interdum non coniungatur. Symptomata sunt, dolores capitis, vigiliæ, deliria, sopores, sitis, nausea & vomitus, appetitus deiectio, syncope, virium languor, singultus, inquietudines, alui fluxus, sudores, & similia, quæ aliis etiam febrium generibus sunt communia.

At vnicum datur symptoma, febri pestilenti proprium & peculiare, quod in reliquis febribus non contingit; maculæ nimirùm purpureæ in toto corpore, ac præcipuè lumbis, pectore, & dorso apparentes, morsibus pulicum plerumque similes, quæ peticulæ, seu petechiæ ab Italis vulgò nominantur; & febres hoc comitatæ symptomate, purpuratæ, seu petechiales appellantur. Neque enim in omnibus febribus pestilentibus apparent huiusmodi maculæ purpureæ; sed quando apparent, febris pestilentis indicium præbent certissimum. Purpureas autem maculas nominauimus, quia vt plurimùm colore purpureo infectæ sunt. Non rarò tamen violaceæ, virides, liuidæ aut nigræ apparēt, & tunc longè deteriores sunt, maiorémque malignitatem significant. Licèt autem vtplurimùm huiusmodi maculæ pulicum morsibus similes sint: maiores tamen aliquando sese produnt, vt referant vibices, seu liuores flagellis inductos; túmque deteriores sunt. Aliquando verò amplissimæ sunt, & partes integras, magnámque corporis partem; brachia nimirùm, crura, vel

vel dorsum occupant: tumque partes rubore infectæ apparent; qui intra paucas horas sæpe euanescit, atque iterum reuertitur, quasi per paroxysmos, dum febris suas patitur exacerbationes; in quibus sanguis ebulliens, ad superficiem corporis exhalationes tenuiores emittit; à quibus nulla fit cutis eleuatio, sed ea tantùm rubro colore inficitur. Non rarò tamen ex huiusmodi ebullitionibus cutis in variis partibus eleuatur cum rubore quodam: & tumores quosdam in cute efficit molles & latos, qui intra paucas horas euanescunt, & vulgò ebullitiones sanguinis nominantur. In his atque prædictis est semper aliqua malignitas, sed ita leuis, vt nullum minetur periculum, nisi morbi progressu intensior euadat. Differunt autem maculæ prædictæ, pulicum morsibus simillimæ, ab exanthematis, quæ etiam in huiusmodi febribus interdum apparere solent, eáque annotauit Hipp. *in Epidemiis*; habéntque eminentiam, & sunt de genere tumorum, qui ad suppurationem, vel exulcerationem quandoque deueniunt. Maculæ autem purpureæ nullam (vt dictum est) habent eminentiam, & antiquis incognitæ, posterioribus tantùm sæculis à recentioribus descriptæ sunt.

Quod ad morbos attinet, qui cum febre pestilenti coniunguntur, idem quod de symptomatibus dictum est, affirmare licet: plurimos nempe morbos exitiales cum his febribus cõiungi, nempe phrenitides, anginas, pleuritides, peripneumonias, hepatis inflammationes, dysenterias, aliósque quamplurimos. Sed præcipui morbi, qui in febre pestilenti reperiuntur, duo sunt, nempe bubo pestilens & carbunculus, qni intensissimam esse indicant venenatam qualitatem, & non nisi in vera peste reperiuntur, eámque vt plurimùm comitari solent, ita vt ipsius pestis nomine apud vulgus indigitari soleant.

Causæ febrium pestilentium aliæ sunt internæ, aliæ externæ. Internæ aliæ immediatæ, aliæ mediatæ.

Immediata huius morbi causa (vt anteà monuimus) est corruptio humorum cum putredine coniuncta. Ex corruptione prauam & venenatam acquirunt qualitatem, ex putredine verò febris generatur.

Causæ verò mediatæ sunt plethora, cacochymia & obstructiones. Plethoram autem non ad vasa, sed ad vires intelligimus, quæ cùm non ita à natura regantur, facilè corruptionem & putredinem concipit. Cacochymia verò seu prauorum humorum copia, facilè corrumpitur atque putrescit. Obstructiones denique omnia febrium genera producere aptæ sunt: quatenus humores in loco calido & humido conclusi, si non liberè transpirent, facilè putrescunt. Causæ internæ mediatæ ab authoribus vulgò morbosus apparatus nominari solent; & tanta est illius efficacia, vt solus interdum febrem pestilentem remissiorem, quæ maligna simpliciter, aut purpurata vulgò nominatur, producere valeat, absque causæ externæ & communis interuentu. Videmus enim sæpe in constitutione minimè epidemica, & nullo morbo populariter grassante, quosdam ex praua humorum conditione febribus hisce correptos, quæ multis malignarum febrium symptomatis, etiam maculis purpureis, stipatæ sunt.

Circa obstructionem hoc aduertendum, eam quidem necessariò concurrere, tanquam causam præcipuam in febribus malignis, quæ fiunt à causis internis, & sporadicæ sunt. Epidemicas verò, quæ fiunt à causa communi, pestilenti scilicet aëris statu, vel per contagium generantur, non necessariò talem habere causam. Ex sola enim aëris corrupti inspiratione, vel ex solo contagio concipitur venenata qualitas, qua humores corporis à propria natura deflectentes, sponte in putredi-

nem

nem dilabuntur. Quemadmodum enim fructus horarij, aliæque res facilè putrescibiles, licèt maximè perflentur, à putredine tamen vindicari non possunt: sic etiam humores, cùm qualitatem illam perniciosam conceperint, procliues in putredinem redduntur: ita vt, etiamsi nulla sit præsens obstructio, in putredinem ac febrem necessariò incidant. Attamē inductâ hoc modo in humores putredine, cùm à illi natura amplius non regantur, obstructiones plerumque generare solent, quibus febris intenditur; sicque in his febribus obstructio concurrit, quæ licèt ab initio causa febris non fuerit, subsequitur tamen, & à causis labe pestilenti infectis fouetur.

Causæ externæ febrium pestilentium sunt sex res non naturales, quæ vt necessariæ sunt, ita necessariò corpus nostrum alterant: & quando à statu naturali valdè recedunt, malignas & venenatas qualitates in nobis generant. Et his principem locum obtinet aër ambiens: qui provt causa communissima est, ita morbi communes ab illius vitio vtplurimùm exoriri solent.

Vitiosus autem fit, hominibúsque noxius triplici potissimùm ratione. Prima, si salubribus ventris non difflet ur. Secunda, si putrium ac fœtidarum exhalationum inquinamento polluatur. Tertia, si primarum qualitatùm excedente, vel præpostera conditione ita homines afficiat, vt inde prauæ & malignæ humorum putredines generentur.

Prima satis euidens est. Si enim aër non diffletur, & ventis agitetur, facilè corrumpitur. Vnde Hipp. 3. *Epid.* pestilentem constitutionem grauissimam describens; *sine aura*, inquit, *vsque annus hic fuit*.

Secunda verò efficacissima est & frequentissima, quando scilicet putridi, tetri & maligni vapores aëri commiscentur, eúmque inficiunt, qui à variis rebus excitari

citari solent, stagnis videlicet, lacubus, paludibus, piscinis, aliisque locis quietis, aut cœnoso humore refertis, vel in quibus linum, aut cannabis maduerit. Vel ex cloacarũ, sterquiliniorum, & angiportuum fœtore. Vel à strage cadauerum insepultorum; vel ex antris & specubus, in quibus aër diutissimè conclusus fœdam acquisiuit putredinem; terræ motu, aut alio casũ apertis.

Tertia verò ratio, quæ in primarum qualitatum excessu, inæqualitate, vel præpostera conditione consistit, variis modis potest contingere, ac præcipuè quando in caliditate & humiditate plurimùm excedit. Illæ enim qualitates quando extraneæ sunt, & aduentitiæ, ac supra statum naturalem auctæ, sunt principia putredinis. Hinc constitutio austrina, per anni tempestates diu perseuerans, apud Hippocratem *in Epidemiis*, fuit causa præcipua omnium febrium pestilentium, quæ ibi describuntur.

Sicca verò aëris constitutio, licèt ex sententia Hipp. sit humidiori salubrior, quia tamen omnis qualitatum excessus naturæ nostræ inimicus est, certum est sicciorem constitutionem valdè excedentem & extraordinariam, febres pestilentes producere, præsertim si cum caloris excessu iuncta sit. Huius exemplum habetur luculentum apud Liuium *lib.1.dec.4.* ob nimium scilicet squalorem Romæ pestem fuisset factam, quòd siccitate eo anno plurimùm laboratum fuerit, neque cœlestes modò aquæ parcè descenderint: sed terra quoque ingenito humore egens, vix ad perennes aquas suffecerit. Hæc autem sicca constitutio eatenus febres pestilentes inducit, quòd humores supra modum exusti in anthracum; carbunculorum atque adeò pestilentis febris materiam degenerant, & admodum inspissati graues obstructiones producunt, ex quibus maligna putredo in

in materia alioqui dispofita facilè generatur. Adde quòd immodica hæc aëris ficcitas fruges corrumpit, debitam iis denegans maturitatem; cùm videlicèt eas è terra citiùs euocat, nutrimentum dein vberius, pòst parciùs largitur, vnde inæqualiter concoquuntur, cùm extrinfecùs fint aduftæ, intrinfecùs verò adhuc planè crudæ, inftar carnium nimiâ ignis violentiâ aduftarum: & fic indigeftionis, variarúmque cruditatum caufa exiftunt.

Frigiditatem etiam immodicam peftilentes febres producere probatur ex Hipp. 1. *Epid. fect.* 5. *tempeft.* 2. quo loco inquit. *In Thaso paulò ante Arcturum, & fub Arcturo multæ & magnæ fpirante Aquilone pluuiæ.* Vbi ex nimia frigiditate, illius tempeftatis venenofitaté & malitiam venatur. Tum apud Liu. *lib.* 5. *dec.* 1. peftilentem conftitutionem à vehementi frigore exortam legere eft, his verbis. *Infignis annus hyeme gelidâ ac niuosâ fuit, adeò vt viæ claufæ, Tiberis innauigabilis fuerit. Triftem hyemem, fiue ex intemperie cœli raptim mutatione in contrarium factâ, fiue alia de caufa, grauis peftilénfque omnibus animalibus æftus excepit.* Et huius euentus ratio in promptu eft, quòd nimirùm prohibito naturali effluxu, ex cutis denfitate ob ambientis aëris frigus facta, maiorem fieri putrefactionem contingit, & grauius venenum; híncque periculofiores febres, quàm æftiuis tēporibus, in quibus ipfa aëris conditio, licèt quodámodo præftet mali principium, meatus tamen reddit patentiores, per quos facilè quod putrefcit, exhalat, & naturales ac præternaturales effluxus promptè expirant.

Inæqualitates temporum harum febrium caufæ effe confueuerunt; quando fcilicet modò calor modò frigus, modò ficcitas, modò humiditas fibi inuicem fuccedunt, vel frequenter recurrunt, vel diutiùs durant. Vt quando poft diuturnos æftus, frigus glaciale irruit, vel

vel post longas pluuias extrema siccitas suboritur, aut contrà. Vel cum præpostero ordine in hyeme calet, aut friget in æstate. Hæ autem temporum inæqualitates ad febrium pestilentium generationem conferre possunt; quia in iis maxima fit humorum conturbatio, ex qua prauam acquirunt conditionem, & à naturali statu valdè alienam, morbisque malignis producendis idoneam, in illis præcipuè corporibus, quæ per illorum temporum decursum, ex praua victus ratione plethoram, cacochymiam, vel insignes obstructiones contraxerunt.

Ad hoc etiam causarum genus, aëris nimirùm vitium, referuntur maligni syderum influxus, qui aërem immutando variis modis corpora viuentium afficere consueuerunt. Huiusmodi esse aiunt coitum planetarum superiorum, Saturni, Iouis, & Martis in signis humanis, qualia sunt Virgo & Gemini, ac tũ potissimùm, cùm Mars dominatur. Ab iis autem morbi inferuntur non alia ratione, quàm per aëris muntationem, quę tanta esse debet, vt illius naturam ac substantiam corrumpat. Illa verò immutatio duobus modis fit; vno per qualitates manifestas, quãdo scilicet à syderum influxu aër ad caliditatem & humiditatem, alióśque primarum qualitatum excessu tantoperè & tam diù immutatur, vt inde tandem in propria substantia vitiosus euadat: Altero per qualitates occultas, quando scilicet ab occulta syderum vi, absque insigni primarum qualitatũ excessu, aëris substantia ita immutatur, vt certũ quendam corruptionis gradum acquirat, vitæ nostræ inimicum. De primo nullus dubitat, cùm ex communi Philosophorum consensu satis constet, hæc inferiora gubernari à superioribus constellationibus. Et quemadmodum aëris alterationes, quæ in quatuor annis tẽporibus cõtingunt, ab annuo solis motu oriuntur: sic ma-

xima annorum diuersitas, quâ vnus valdè humidus, alter valdè siccus existit, cùm sol eundem singulis annis in Zodiaco cursum teneat, non potest nisi à variis syderum aspectibus dependere. Alter verò modus, quia occultus est, non æquè facilè ab omnibus conceditur. Attamen communi Astrologorum sententiâ sancitum est, astra triplici ratione agere in hæc inferiora, motu, lumine, & influentia. Motus & lumen hæc inferiora alterant secundùm primas qualitates & præcipuè calorem. Influentiæ verò, tum primas illas qualitates (frigiditas enim v.g. quæ inducitur à Saturno, non potest à motu & lumine dependere) tum etiam latentes & occultas qualitates inducunt. Cùm enim morbi pestilentes sæpe eueniãt, nullâ factâ in aëre quoad primas qualitates, insigni mutatione; sed iis grassantibus aër purus admodum appareat, & purior interdum, quàm in aliis constitutionibus non pestilentibus; neque præcesserint tempora admodum calida & humida, ex quibus insignes putredines solent exoriri; coniiciendum est à maligno quodam syderum influxu morbos istos pestilentes originem traxisse. Adde quòd pestes in media hyeme sæuire soleãt, quas nulla in primis qualitatibus insignis alteratio præcessit. Tunc enim occultis syderũ viribus huiusmodi morbi assignandi sunt, cùm illa, ex Astrologorum sententia, vim habeant corrumpendi aërem, non facta in eo insigni aliquâ mutatione secundùm primas qualitates. Et illud est diuinum in morbis, quod agnouit Hippocrates, & Galeno interprete, in aëre quidem est, sed à cœlo & minus manifestis causis producitur. Tum etiam ab eodem Hippocr. innuitur *2. Epid. sect. 1.* quando dicit, *morbum & tempus sibi inuicem correspondere, nisi quid in superiori natura innouetur.*

Neque obstat, quod ex Platonis sententia *in Epinomide*

mide adducitur, nempe cœlum & ſyderum concurſus ſemper bonum in hæc inferiora influere, ab iiſque non niſi conſeruationem ac beneficium inferri. Et Ariſt. 9. *Metaph. c.* 10. dicit, in his quę ſempiterna atque æthérea ſunt, neque malum, neque errorem, aut corruptionem inueniri. Auerrhoës verò 1. *Cœli, c.* 24. *Corpora*, inquit, *cœleſtia continent elementa, conſeruant ipſa, & vniuerſaliter ſunt eis quaſi forma.* Vnde colligitur, non poſſe eadē veneno & maligna qualitate afficere. Adde quòd, ſi ex aſtrorum influxu morbi peſtilentes excitarentur, illi eodem tempore mundum penè vniuerſum afficerent, cùm illi influxus cauſæ vniuerſales ſint, & cœlorū circumactione omnes mūdi plagas afficiāt. At huiuſmodi morbi aliquam tantùm regionem peculiariter inuadūt. Ac denique ſi aſtra dicerentur malefica, Deus qui ea creauit, autor maleficij dici poſſet, quod eſt impietate pleniſſimum.

Hæc, inquam, propoſitæ veritati nihil officiunt, iiſque in hunc modum ſatisfieri poteſt. Omnes ſubſtantiæ creatæ duobus modis conſiderantur; vel quatenus entia ſunt, & ad complementum vniuerſi, & perfectionem concurrentia, & tunc omnia bona ſunt: ens enim & bonum reciprocantur, nihilque à Deo opt. max. omnium bonorum autore creatum eſt, quod malum ſimpliciter dici debeat. Vel conſiderantur ratione operationum, & tunc poſſunt dici malæ, quatenus alteri creaturæ damnum inferunt, ex inſita antipathia, & inimicitia. Quamuis autem huiuſmodi antipathiæ penè innumeræ in mundo reperiantur, non deſinunt tamen omnes dici bonæ, ratione ſui autoris, nimirum Dei; & ratione vniuerſi, cuius perfectio in varietate potiſſimùm conſiſtit. Præterea rerum creatarum operationes duobus modis malæ dicit poſsūt; abſolutè & ſimpliciter, vel ſecundùm quid. Abſolutè malę dicuntur.

tur, quando omni tempore, in omni loco, & occasione perpetuò malum efficiunt. Et nulla potest reperiri creatura, quæ in hoc sensu mala sit. Secundùm quid malæ dicuntur, quando vni nocent & alteri prosunt. Et sic nihil adeò noxium reperitur in rerum natura, quin ex alia parte suos etiam habeat vsus, quorũ gratiâ creatum est. Sic omnia venena, quamuis homini, aut aliis animalibus noxiosissima, tamen conuenienter vsurpata, multa bona & cõmoda iisdem afferre solent. Et in rē medica nullum ferè reperitur adeò lethale venenum, quin ex eo artis peritiâ, salutare medicamentũ eliciatur. Ac denique astrorum actiones in hæc inferiora duobus modis considerantur, vel respectu totius mundi sublunaris: elementa omniaque mixta continentis: & tunc cœlorum ac syderum actio simpliciter benefica est, generans, conseruans, viuificans, omniáque alia beneficia præstans, quæ ad conseruationem vniuersi necessaria sunt. Et in hoc sensu verissimum est, hæc inferiora à cœli syderúmque influxu foueri ac conseruari. Vel considerantur respectu peculiaris naturæ; ac conditionis huius, vel illius elementi, huius, vel illius viuentis. Et tunc nullum est inconueniens dicere, dari quosdam influxus alicui elemento, vel viuenti, hoc vel illo modo secundùm aliquam sui partem affectis, noxios atque perniciosos quod quidem ex ipsorum astrorum vitio minimè dependet (sunt enim perfectissimæ cuiusdam naturæ) sed potiùs ex rerum his subiectarum imperfectione, quæ insignem mutationem sine propriæ substantiæ corruptione pati minimè possunt. Variæ autem illæ astrorum naturæ, & variæ qualitates, ex vario eorum concursu in hisce inferioribus productæ, à summo rerum opifice constitutæ sunt ad conseruationem vniuersi, quod tamen variis, & tam inuicem repugnantibus naturis conflatum, tanta etiam in astrorum

influxibus diuersitate indiguit, vt omnia in quodã velut æquilibrio conseruaret. Ex qua tamen influxuum diuersitate vix fieri potest, quin aliqua rerum adeò inter se dissitarum particula interdum patiatur, non in tota aliqua specie (quod tẽderet ad destructionem vniuersi) sed tantùm in aliquibus indiuiduis, minori resistentia præditis & vtplurimùm malè affectis, & in aliquâ tantùm aëris parte maligni influxus receptioni magis disposita. Vnde concludendum est, ea vitia præcipuè dependere ex defectu rerum inferiorum. Siquidem multa loca videre est adeò perfecta aëris conditione, & æquabili hominum temperie donatá, vt quantumvis maligni astrorum cócursus influant, nunquam tamen pestifera lue tententur.

Ad idem causarum genus referri solent luminarium defectus, & eclipses, insolita meteora, & præsertim cometæ, qui nunquam apparere solent, quin morbi epidemici ac pestilentes, variæque in mundo mutationes subsequantur, provt multarum historiarum experimentis confirmatum est. Vnde ille peruulgatus Claudiani versiculus,

In cœlo nunquam spectatum impunè cometem.

Cuius rei testis luculentissimus fuit cometa ille crinitus, qui anno 1618. versus Orientem apparuit die 27. mensis Nouemb. & deinceps toto ferè mense Decemb. conspectus est mobilis, & fulgidus. Illius pars densior, & solidior soli obuersa ortum intuebatur, & tum claro splendore, tum magnitudine in arctum compacta & conglobata Venerẽ longè superabat. Reliqua eius pars tenuior, minùs à sole illustrata propter tenuitatẽ suam, in barbæ protensæ modum diffusa procedebat, & versus occasum porrigebatur. Primùm apparuit hic cometa sub Libra circa Æquatorem; sed primario peculiari motu indè ferebatur ad septentrionem per pe-

des

des Virginis, per medium Bootem, & caudam Vrsæ maioris. Ac tandem paulatim decrescente lumine, dissipata materia disparuit inter Vrsam maiorem, & Draconem. Motu communi syderum ferebatur ab ortu ad occasū, sed paulò velociùs stellis moueri videbatur. Nam primis apparitionis suæ diebus oriri solebat paulò ante horam quintam matutinam, posteà verò hora quarta & ante quartam oriebatur, atque ita deinceps donec mediam noctem & concubitum ortu suo anteuerteret. Hunc verò cometam morborum malignorum, & pestilentium, nec non etiam bellorum, quibus vniuersa penè Europa hactenus deuastata est, præsagum ac prænuntium fuisse; credere non alienum est.

Quamuis autem aër inter causas mediatas febrium pestilentium & malignarum principem locum teneat: certum tamen est alias res non naturales ad earumdem generationem concurrere, provt iam breuiter & sigillatim exponere aggredior.

Secundum post aërem locum obtinent alimenta, quandoquidem ex praua victus ratione contrahitur morbosus apparatus, qui est causa sine qua non, & efficiens interna febrium malignarum & pestilētium. Vnde à Gal. *lib. de cibis boni & mali succi, & 1. de diff. febr. cap.* 3. ex prauis aut corruptis alimentis morbos pestiferos exoriri demonstratum est. Illa autem alimenta praua dici consueuerunt, & horum morborum causæ multis nominibus.

Primò quidem, quando fructus terræ, & arborum, ex praua anni constitutione, putà humidiori, vel sicciori; vel ex nebulis corruptis, à cœnosis putridisque locis emissis; vel aliqua tempestate: aut maligno denique syderum influxu corrupti, prauos succos ingest producunt.

Secundò, quando magna adest annonæ caritas & penuria: vnde vulgare illud, ὁ λοιμὸς μετὰ λιμόν, *pestis post famem*. Tunc enim inops plebecula vilioribus, prauisque alimẽtis sese implere cogitur, vnde praua exoritur cacochymia. Et quod multò deterius est quando penuriæ copia illico succedit: sese enim tunc multis cibis subitò ingurgitant, qui à languente partium calore rectè concoqui nequeunt, & inde malignam contrahunt putredinem.

Tertiò, quando alimenta quæ natura sua bona sunt, aliqua ratione putredinem quandam, aut prauam qualitatem acquirunt. Talia sunt triticum, hordeum, legumina, & aliæ fruges, quæ vel diutiùs asseruatæ, vel malè expositæ in loco humidiori, aut aliter male affectæ, rubiginem, aut qualitatem quandam putredinosam acquisierunt. Tales sunt carnes diutiùs asseruatæ, aut malè olentes, vel quæ non manu hominis, sed vi morbi extinctæ sunt: quemadmodũ narrat Iulius Obsequens, in Insula quæ Lipara appellatur, cùm mare ab Ætnæ montis ignibus ex terræ motu magnâ vi euomitis, incaluisset, piscésque concoxisset, iisque ad littus reiectis cùm incolæ auidius vescerentur, grauem pestilentiam fuisse subsequutam.

Neque minor est in potu efficacia, quando vina putrida & corrupta sumuntur, vel aqua bibitur ex putridis & cœnosis lacubus, aut alio quouis modo infectis. Quemadmodum historiarum fide proditum est, numerosos exercitus, ex huiusmodi aquarum vsu, popularibus morbis fuisse deuastatos.

Duæ res non naturales hactenus expositæ, nempe aër & alimenta, præcipuam vim obtinent ad febrium malignarum generationem. Reliquæ verò quatuor, nimirum excreta & retenta, motus & quies, somnus & vigilia, animi pathemata, minoris sunt efficaciæ, & concurrrunt,

concurrunt tantùm vt causæ adiuuantes, vel corpus disponentes ad malignam putredinem concipiendam; vt ex earum expositione statim apparebit.

Retentiones mensium in mulieribus, aut alterius vacuationis consuetæ in viris, vt hæmorrhoidum, & hæmorrhagiæ, & alui fluxus, qui in nonnullis per interualla solet contingere; si in constitutione epidemica accidant, morbum malignum solent producere. Illa enim, quæ tanquam superflua, & naturam onere grauantia excernuntur, si intra corpus retineantur, facilè concipiunt putredinem. Sic nimiæ euacuationes aut sanguinis, aut aliorum humorũ corpus maximè debilitant, efficiúntque vt calor natiuus imbecillior factus, aëris vitiosi, aut pestilẽtis inquinamẽta facilè recipiat.

Quod ad motum, & quietem spectat, certũ est nimiũ otium efficere, vt calor natiuus liberam euentilationẽ minimè recipiat, atque adeò humores putredinem concipiant. Sic nimia exercitatio poros valdè aperit & calorem dissoluit, vnde fit vt corpus debilius redditum, & magis penetrabile, contagij seminaria facilè recipiat.

Nimius etiam somnus multum facit excrementorũ prouentum, & corpus replet humiditatibus, quæ facillimè putrescunt. Nimiæ verò vigiliæ cruditates generant, & illæ facilè putrescunt, quia à calore natiuo satis commodè non reguntur: tum quia ex iis multæ fiunt obstructiones, à quibus prohibita transpiratio, & tandem putredo generatur.

Denique animi pathemata corpus vehementer exagitare solent, humorésque conturbare: atque adeò ad hanc luem capessendam maximè disponunt, atque in primis timor & tristitia, quæ spiritus vitales introrsum reuocatos quasi suffocant, vnde cordis vires ita franguntur, vt minùs veneno resistere, primísque morbi insultibus obsistere valeant. Imò verò humores commoti

in venis, & vehementer conturbati, à naturali constitutione deiiciuntur, malignámque putredinem concipiunt. Adeò vt nonnulli existimauerint, in obsidionibus & castris, morbos pestilentes non tam ex praua victus ratione, & cadauerum fœtore, quàm terrore, metu, anxietate, & mortis formidine prouenire, quæ humores exagitet, eósque tumultuari ac fluctuare faciat.

Signa febris pestilentis, alia futurum morbum indicant, alia præsentem demonstrant, alia præteritum commemorant. Quæ omnia proponenda sunt, quia à primis præseruatio desumitur; à secundis curatio, ab vltimis præcautio quædam in iis, qui nondùm febre pestilente correpti sunt.

Quæ futuram febrem pestilentem prænuntiant, à tribus desumuntur; nempe à corporis dispositione, à præsentia causarum, & à quibusdam mediis dispositionibus.

Corpora ad febrem pestilentem disposita sunt, quæ prauos congessêre succos ex praua victus ratione, & præpostero sex rerum nonnaturalium vsu anteà enarrato. Vel quæ plethorâ oneratâ plurimùm se ingurgitant, aut intempestiuè, ac inordinatè se replent. Prætereà quidam cacochymiæ & plethoræ expertes, ad hunc morbum concipiendum sua disponunt corpora, dum molestissimis pathematis animum excruciant, vel immodicæ veneri indulgent; ab hisce enim duabus causis frequentiùs multò febris pestilens produci consueuit; quandoquidem ab iis, etiam in bonos humores corruptela facilè inducitur. Animi enim accidentia spiritus à propriis distrahunt operationibus. Venus nimia omnes virtutes labefactat. At distractis spiritibus, virtutibúsque labefactatis, humores in alienam transeunt naturam, corruptelam quandam consequuti.

Demùm

Demùm quibus membra principalia imbecillia, aut labe quadam affecta fuerint, siue ob ortu, siue à prauo victu, aut alia quapiam causa externa; qui calido & humido temperamento præditi sunt, qui rariori aut densiori habitu corporis donati, omnes febri pestilenti concipiendæ dispositi sunt. Siquidem corpora calida & humida putredini obnoxia, rara, omnibus iniuriis patent, densa non liberè transpirant.

Præsentia causarum, quæ febrem pestilentem producere possunt, eam futuram portendunt: atque adeò præpostera tempestatum conditio, annonæ caritas, bella & aliæ causæ suprà enarratæ, quando apparent hunc morbum imminere significant.

Mediæ dispositiones sunt, quando præsente corporis dispositione & causis supradictis, videmus in homine mœstitiam insolitam, timorem inexplicabilem colorem faciei immutatum; ad oblata non bene se habere, insomniis prauis perturbari, lassitudine spōtanea, siti, vigiliis, nausea infestari; facile erit coniicere, febrem pestilentem imminere: hæc enim omnia indicāt humores alienam naturam adipisci, & corruptelam concipere, à qua febris pestilens oriatur.

Præsentem febrem pestilentem declarantia signa exactè proponenda sunt. Ideò omnes fontes percurrendi, ex quibus morborū diagnosis elici potest. Qui quidem fontes à triplici genere symptomatum desumuntur, qua symptomata sunt effectus morborum, & causæ non nisi per suos affectus commodè significari possunt. Atque adeò alia signa ab actionibus læsis, alia ab excretis alia verò à qualitatibus mutatis erunt desumenda. Quibus fontibus quartus erit adiungendus, ab affectibus superuenientibus desumptus. Ad quorum rectam intelligentiam sequentia præmittenda sunt.

Primò ſciendum eſt, eadem ferè ſymptomata febrem peſtilentem propriè dictam, tum malignam ſimpliciter ſignificare, & vtriuſque ſigna per maius tantùm, & minus inter ſe differre; ita vt in peſtilenti ſit maior ſymptomatum ſæuities, in maligna verò minor. Eſſe tamen nonnulla accidentia, quæ magis propria ſunt vni, quàm alteri, ſuis locis indicabimus.

Secundò notandum eſt, nullum dari ſignum harum febrium verè pathognomonicum, quo ſcilicet poſito febris peſtilens neceſſariò ponatur, & ſublato auferatur; nedum bubonem, aut carbunculum in verè peſtilenti; cùm in multis etiam verâ peſte laborantibus non appareant, & dentur bubones ac carbũculi malignitatis expertes: Neque maculas purpureas in febre maligna, quamuis illa à pluribus Medicis purpurata nominetur; cùm in multis eâ laborantibus nuſquam compareant, & interdum erumpere ſoleant in mulieribus menſium ſuppreſſionem patientibus, & in nonnullis pueris ob leuem quandam ſanguinis ebullitionem, nullâ tamen apparente febre, quod nobis in vtriſque non rarò videre licuit. Attamen ex omnium ſignorum ſyndrome & collectione, certa harum febrium diagnoſis facilè ſtabiliri poteſt.

Tertiò aduertendum eſt, omnia ſigna à nobis proponenda in omnibus ægrotantibus non reperiri; ſed partem tantùm eorum, quæ tamen ſufficiat ad morbi ſpeciem ad amuſſim conſtituendam. Pro varia enim corporum diſpoſitione & morbi intenſione, aut remiſſione, nunc hæc ſymptomata, nunc illa magis elucere ſolent.

Denique ſciendum eſt, febris peſtillentis & malignæ ſigna (quamuis in aliis etiam febribus reperiantur) fieri tamen quodammodo pathognomonica in hac febre, duplici

duplici ratione. Primò, quia in hisce febribus peculiarem quandam conditionem præ se ferunt, quæ in aliis febribus non reperitur. Nam capitis dolor, nausea, vomitus, caloris modus, & cætera signa, dum pestilentibus febribus accidunt, peculiarem conditionem & malignam acquirunt, quâ differunt à se ipsis, dum in aliis febribus apparent; quod vel mediocriter exercitatis in operibus artis innotescit. Secundò, quia symptomata inter se non seruant eam proportionem in his febribus, quæ in vulgaribus reperitur: ita vt calor ad tactum mitis, pulsus non valdè immutatus, exiguam febrem ostendant: cum iis tamen dolor capitis ingens, vigiliæ, & interdum deliria, aliáque symptomata febrem ardentem consequi solita, plerumque coniungantur. His positis signorum seriem describamus, ab actionibus læsis incipientes.

Quia igitur cor in hoc affectu potissimùm afficitur à maligna & venenata qualitate, ideò illius actio, nimirùm pulsus, variis modis immutatur, pro temporum varietate, ac diuersa morbi conditione. Interdum enim in principio est ferè connaturalis, & sanorum pulsui simillimus; vt docet Gal. 3. *de præsag. c.* 4. In progressu tamen & morbi augmento frequens, paruus, debilis & inæqualis apparet. Frequentia tamen perpetuò maior erit, quam pro ratione caloris adaucti: quia cor lacessitum à maligna qualitate sese magis exagitat, quàm euentilandi caloris necessitas requirat.

Hanc etiam febrem significare valent cardialgia, seu oris ventriculi dolor, quem tanquam malignum damnauerat Hippocr. 1. *progn.* his verbis. *Oris ventriculi dolor cum præcordio distento, & capitis dolor, malignum.*

Sitis aliquando magna, quæ superat caloris febrilis copiam ac modum; aliquando verò eiusdem carentia,

cum intenſa febre, & linguæ ſiccitate, vtrumque enim malignitatis eſt indicium.

Ingens ciborum inappetentia, quâ multi omnia alimentorum genera, nôn ſecùs ac ingratiſſima medicamenta, horrent. Hæc autem ſolet exoriri à malignis vaporibus ventriculum afficientibus.

Nauſea, vomitus ab eadem cauſa, in principio præcipuè morbi eueniens, iſque ita diuerſus, vt nonnulli aſſumptum alimentum ſtatim euomant; alij ſtatim quidem ab aſſumpto iuſculo, at non iuſculum ipſum, ſed varios humores reiiciant; alij quæuis alimenta probè retinentes, aquam, iulepos, omnem denique potulentam materiam aſſumptam ſtatim emittant, ſuperſtite interim ſiti ingente, cum linguæ ſiccitate & nigredine.

Horror frequens, & inordinatus, ſæpiùs in die contingens, ab halitibus acribus mordacibus & à natura noſtra alienis ad partes ſenſiles delatis, excitatus; qni in aliis febribus putridis raró contingit, quoniam in ipſis halitus eandem non obtinent malignitatem. In febribus tertianis intermittentibus malignitate præditis, ex horrore & frigore malignitatis ſignum interdum deſumi poteſt. Contigit enim aliquando, vt in principio paroxyſmi, accedente leui frigore, aut horrore, tanta caloris retroceſſio accederet, vt caro prægelida eſſet, faciéſque moribundi ſimillima appareret, pulſúſque adeò exiguus, vt omninò nullus videretur. Subſequebatur poſteà calor, qui tamen in augmento, nec in ſtatu ad tactum validus, nec acer percipiebatur; imò caro vel tepido calore prædita, vel ſubfrigida vſque ad declinationem perſeuerabat. Pulſus accenſo calore magis apparebat, ſed paruus, inæqualis, frequens & admodum debilis erat: multáque alia febrium peſtilentium ſymptomata comitabantur, quæ ſatis

ſatis confirmare poterant, non ſolùm continuas, ſed etiam intermittentes dari febres peſtilentes, vt anteà monuimus.

Totius corporis laſſitudo, grauitas, veluti membrorum confractio in principio morbi apparent, ob prædictos vapores in totum corpus delatos.

Capitis dolores, vigiliæ, & deliria, quæ omnia fiunt ab eadem cauſa, vaporibus ſcilicèt acribus & venenatis; qui provt cerebri menbranas impetunt, dolorem capitis efficiunt: provt verò ipſam cerebri ſubſtantiam calefaciunt & exſiccant, ſi leuis ſit alteratio, vigilias tantùm efficiunt; ſi verò inteſior, etiam deliria producunt. Ad hæc verò ſymptomata multùm confert, præter calorem & ſiccitatem, venenata qualitas, quandoquidem in febribus vulgaribus talia ſymptomata non fiunt, niſi multò maior ſit intemperies. Dolor verò in hac febre hoc ſibi peculiariter vendicat, vt varius admodum ſit, nec ſemper eundem locum affligens. Interdum enim ſinciput tantùm, aliàs occiput, frontem, aut ſupercilium lancinans dolor occupat. Interdum & alias partes, vt ſcapulas, latus, dorſum, aliámve corporis partem. Interdum eidem parti continuò affixus, aliàs locum mutans, & nunc hanc, nunc illam diſcrucians.

In nonnullis ſopores & comatoſi affectus contingunt, in iis ſcilicet, qui habent cerebrum pituitoſis excrementis refertum: quæ quidem pituitoſa excrementa à vaporibus calidis ex partibus inferioribus eleuatis, liquantur, & functiones cerebri impediunt.

Vrina aliquando vrinæ ſanorum ſimili, quando ſcilicet humores plus peccant malignâ qualitate, quàm putredine, & primis interdum diebus talis perſeuerat, poſteà fit craſſa & perturbata. Interdum in ſtatu concocta apparet, licèt ad interitum ruant ægrotantes. Interdum

terdum tenuis eſt, & cruda, nullum continens ſedimentum, aut illud excrementi potiùs naturam referens, quàm veri ſedimenti. Frequentiùs tamen craſſa & turbida apparet, ac intenſioris coloris; & craſſum, rubrum, ac conturbatum, diffuſúmque habens ſedimentum. Ac denique omnes prauæ vrinarum diſpoſitiones in hoc morbo poſſunt contingere, pro variis humorum putreſcentium ac corruptorum alterationibus.

Alui fluxus bilioſi, qui vel ex ſe oriuntur, vel à leui cauſa irritantur, vel leui clyſtere, aut pharmaco; & poſteà contumaciter perſeuerant, multóſque ad interitum perducunt. Sic refert Hipp. 3. *Epid.* in peſtilenti conſtitutione ibi deſcripta, plurimos alui fluxu, & dyſenteria fuiſſe ſublatos. A maligna enim qualitate humores ferociores redditi naturam impensè ſtimulant & irritant, ita vt eos per vias ſibi obuias eiicere conetur. In illis autem alui excrementis ingens fœtor ineſſe ſolet, ex ingenti putrilagine humores occupante.

Lumbricorum copia, in principio potiſſimùm huius morbi, excerni conſueuit: inſignis enim putredo humores maximè diſponit, vt ex iis lumbrici generentur.

Sudores frequentes, parui, minuti, & inutiles principio morbi prodeuntes.

Calor ad tactum mitis ac blandus, vt vix febrire videantur; vnde Gal. 9. *ſimpl. cap. de bolo Armena*, & Auic. *fen. 4. lib. 1. cap. de febre peſtilenti*, docent febres peſtiferas calorem mitem & placidum frequenter habere. Et ratio eſt, quia febres huiuſmodi magis fiunt à maligna & venenata qualitate, quàm à vulgari intemperie, vel putredine.

Oculorum rubor in hoc affectu frequentiſſimè apparet, quia à vaporibus acribus ſursùm eleuatis cerebri meninges quandam veluti inflammationem concipiunt,

piunt, eámque tunicæ adnatæ, quæ ab iis ducit originem, facilè communicant.

Denique maculæ purpureæ pulicum morsibus similes, peticulæ, vel petechiæ à recentioribus appellatæ, propriè & peculiariter febrem malignam significant. In nullo enim alio febris genere reperiuntur; vtpote quæ ex praua & venenata sanguinis, vel aliorum humorum qualitate putredini coniunctâ oriuntur. Apparent tamen aliquando in aliis affectibus, citra febrem pestilentem, maculæ quædam prædictis consimiles, sed à diuersissima causa prodeuntes; nempe à sanguinis tenuitate nimia, qui à calore, aut facultate expultrice agitatus, extra capillares venas in cute efflorescit. Illæ potissimùm solent contingere in iis, qui sanguinis fluxum patiuntur, ex eo quòd ille factus fuerit tenuior & aquosior: tum etiam in lienosis, ictericis, & diuturnas viscerum obstructiones patientibus, iísque omnibus (vt summatim dicam) qui propter viscerum debilitatem, sanguinem generant aquosum, & in cachexiam procliues sunt. In his enim sanguis tenuior factus, modò per nares, modò per aliam partem effluit, modò etiam à capillaribus exiens venis, in partes cutaneas transmittitur; vbi retentus proprium amittit colorem, & vel liuidus, vel niger, vel puniceus efficitur, variásque macularum differentias profert; quæ tamen à maculis febrium pestilentium diuersissimæ sunt, & nihil aliud quàm sanguinis tenuitatem aquosam, atque imbecillitatem iecoris præ se ferunt. Hæ autem maculæ febribus pestilentibus superuenientes, ab humoribus putrescẽtibus & prauâ qualitate infectis, oriuntur. Præterea huiusmodi maculæ aliquando criticè, aliquando symptomaticè erumpunt. Criticè quidem, cùm vel ex parte, vel totaliter superatâ putredine, prauáque correctâ qualitate, natura corruptũ humorẽ ab internis ad externa

externa tranſmittit,túmque ſemper ſequitur imminutio morbi. Symptomaticè verò, cum natura materiæ morbificæ quãtitate,vel qualitate praua ſtimulata, ante illius concoctionem, & prauæ qualitatis correctionem, ad partes cutaneas materiæ portionem tranſmittit. Et hinc nullum ſubſequitur ægrotanti leuamen, ſed potiùs factò inutili naturæ cum morbo certamine, deuictæ magis, quàm vincentis naturæ indicium eſt.

Colores harum macularum diuerſi ſunt, & diuerſitatem humorum oſtendunt à quibus generantur. Rubræ ſiquidem à ſanguine puriori: virides, puniceæ, liuidæ, & nigræ à ſanguine bilioſo, & magis, vel minùs aduſto. Quod ad quantitatem ſpectat, aliàs plures, alias pauciores huiuſmodi maculæ apparent; quandoque maiores, quandoque verò minores. Apparere incipiunt aliquando quartâ, quintâ, ſeptima, vel nonâ, vel alia iudicatoria die, ſi ad bonum fuerit excretio; aliquando etiam aliis diebus, cum minùs fida & vtilis fuerit. In omnibus interdum corporis partibus, frequentiſſimè tamen in lumbis, pectore & ceruice apparere ſolent.

Affectus verò febribus peſtilentibus ſuperuenientes præcipui ſunt, exanthemata, puſtulæ oris & vlcera, carbunculi, bubones, & parotides.

Exanthemata à maculis purpureis differunt; ex eo quòd maculæ ad qualites mutatas ipſius cutis, cùm nullo modo emineant; exanthemata verò ad tumorum genera referantur. Sunt enim varorum inſtar aliquando, aliàs verò minora, granis milij ſimillima. Aliquando rubra ſunt, à ſanguine genita; aliquando alba, à pituita, vel ſero; flaua, à bile, punicea, à bile exuſta: liuida vel nigra, à maxima exuſtione, vel mortificatione. Quędam ſymptomaticè, quædam criticè, quædam medio modo erumpunt. Alia exſiccantur ſimpliciter, alia ſuppurantur, alia vlcerantur.

Ad hæc referri possunt pustulæ in ore apparentes, quæ omnes prædictas exanthematum differentias nanciscuntur,& aliquando adeò malignæ sunt,vt cibum & potum ægrotantes vix tolerent. In tenera ætate sæpe mortem afferunt, cùm sibi ipsis vim ad ingerendum cibum non inferant. Hæ pustulæ plerumque in vlcera degenerat,quæ maximam ægrotantibus pariunt molestiam, motum linguæ, & præcipuè deglutitionem impedientia.

Aliquando tamen immediatè,& nullis pustulis præcedentibus,generãtur vlcera in ore,aphthæ Græcis appellata;quorum plures sunt differentiæ.Alia enim sunt superficiaria,alia profunda; alia munda, alia sordida; alia benigna, alia maligna; alia cum crusta, alia sine ea. Et crusta aliquando est alba, aliquando flaua, liuida, aut nigra. Quæ sunt profunda, sordida & maligna,& cum crustâ nigra, deteriora.

Carbunculi & bubones in variis corporis partibus, sed præcipuè circa corpora glandosa solent accidere; quia expultrix facultas à maligna qualitate irritata, à partibus interioribus, præcipuè nobilibus,ad exteriores perniciosam materiam expellit: vnde à cerebro ad glandulas post aures, à corde ad axillas, à iecore ad inguina, materia hæc transmittitur, vnde parotides & bubones generantur. Quæ tumorum genera in febre verè pestilente potissimùm apparent, præsertim bubones, qui apud vulgus pestis nomine donantur. At carbunculi, & parotides, etiam in febribus malignis erumpunt, sed quæ summum malignitatis gradum adeptæ sunt, & ad verè pestilentium naturam proximè accedunt.

Signa commemoratiua potissimùm vsu veniunt, quando vocantur Medici ad visitanda defunctorum cadauera,in illis temporibus,in quibus vagantur morbi

pestilentes, aut quędam eorum est suspicio, vt iudicetur an ex iis morbis interitus acciderit.

Et primùm in dictis cadaueribus apparent aliquando maculæ, de quibus supra mentio facta est; interdum verò vibices, ac si flagellis percussa fuissent: hæc enim sunt venenati morbi indicia; quandoquidem in iis, qui ex assumpto veneno perempti sunt, eadem signa solent apparere. Illæ autem maculæ pestilentem morbum magis significant, si liuido, aut nigro colore infectæ sunt. Idem etiam testantur exanthemata supra enumerata, præsertim si prauo colore infecta sint: tum etiam multò magis bubones, parotides, & carbunculi. Quibus addi possunt signa, quæ in decursu morbi apparuerunt: Eorum enim commemoratio certam demonstrationem efficiet.

Prognosis febrium pestilentium adeò incerta est, vt nihil de earum euentu possit certò constitui, donec manifesta victoriæ alterutrius partis, naturæ scilicet, vel morbi, indicia appareant; quod non solet contingere, nisi circa finem status, aut principium declinationis. Ideò prudens Medicus differre ac suspendere iudicium suum debet de morbi euentu, in principio & augmento.

Proponenda tamen sunt indicia præcipua, ex quibus magnam elicere poterimus coniecturam, an morbus lethaliter, an salutariter finiturus sit, quorum adminiculo quid sperandum, aut metuendum sit, poterimus præuidere, sine certa tamen fiducia: nam experientia nos docuit, plurimos cum perniciosissimis signis euasisse; alios verò cum salutaribus è medio sublatos. Omnia autem signa prognostica prætermittimus, quæ omnibus morbis acutis communia sunt, de quibus fusè egit Hipp. in Prognosticis, Coäcis, Prorrheticis, & Epidemiis, tum etiam in Aphorismis, quæ hîc etiam

suum locum habere possunt. Sed illa tantùm proponemus, quæ febribus pestilentibus magis peculiaria sunt; ab iisque certior prognosis elici potest.

Illa autem ex iisdem fontibus desumentur, ex quibus diagnostica desumpta sunt.

Primò igitur in hisce febribus, pulsus æqualitatem, ac tenorem seruans, licèt febris maxima appareat, spei semper aliquid præstat. Contrà verò inordinatus, inæqualis, & contractus, periculosus, præsertim si à principio debilis appareat. Istæ autem pulsuum differentiæ non ita perniciosæ sunt in febribus malignis, quemadmodùm in febribus vulgaribus. Quamuis enim pulsus intermittens in iuuene ita sit lethalis, vt testetur Galenus, se plurimos senes & pueros cum pulsu intermittente liberatos vidisse, iuuenem verò neminem: In febribus tamen malignis nos iuuenes non paucos, pulsum intermittẽtem per multos dies habentes, euasisse vidimus. Pulsus sanorum pulsibus similes admodum periculosi: significant enim naturam præ imbecillitate à coctione abstinere. Vbi enim prauâ & perniciosâ qualitate vires admodùm debilitantur, natura debilis facta concoctionẽ materiæ non aggreditur, humorémque qui morbũ excitauit, non attingit: vnde non tentatâ coctione, nec labor sequitur, febrísque vel nulla, vel minima est. Huius rei exemplum habemus in tumoribus externis, in quibus quamdiu pars ferè obruta est à copia, vel praua qualitate materiæ, nec dolores, nec febres fiunt: cùm verò natura aduersus materiam illam pugnare aggreditur, eámque in pus conuertere tentat, febris tunc tẽporis plurimùm intenditur. Sic in febribus malignis ægri interdùm à febre immunes vidẽtur, cùm tamẽ in peius, & ad interitum ruant, vt videre est apud Hipp. 3 *Epid. sect. I. ægr. 2.* vbi Hermocrates à 20. die ad 24. febris expers visus est, cùm tamẽ 26. obierit.

Delirium in hac febre frequentiſſimum eſt, neque metuendum cùm à ſomno compeſcitur, tum præcipuè ſi cum copioſo ſudore euaneſcat: Signum enim eſt materiam à cerebro ad corporis habitum reuocari. At perſeuerans delirium perniciosum eſt: in veram enim phrenitidem degenerare ſignificat.

Contractiones & ſubſultus membrorum in hac febre frequenter contingere ſoliti, conuulſiui motus ſunt, & admodum periculoſi, ídque magis, ſi cum delirio coniungantur, maximam enim cerebri læſionem ſignificant.

Motus tremuli manuum & linguæ funeſti eſſe ſolent, & plurimùm damnantur ab Hipp. *progn.* Maximam enim arguunt virium imbecillitatem, & naturam oſtendunt à morbo deuictam.

Surditas licèt in principiis morborum acutorum periculoſiſſima ſit, iuxta doctrinam Hippocratis; tamen in ſtatu morbi apparens, ſalutem portendit, præcipuè in febribus malignis. Et nos millies obſeruauimus, hiſce febribus laborantes, quibus ſurditas in ſtatu ſuperuenerat, aliis ſymptomatis quantúmuis periculoſis exiſtentibus, omnes euaſiſſe; indicium enim eſt cerebrum ſatis validum noxios humores ab internis partibus, ad exteriores detrudere.

Sternutamenta, ex Hipp. *in prognoſticis*, in morbis etiam exitialibus (modò non ſint affecti pulmones) ſpem ſolutionis adferunt. At in febribus malignis, quantúmuis ſæua ſymptomata periculum portendant, ſecuritatem pollicentur.

Cardialgiæ frequentes, aut ſingultus, periculum minantur, & ventriculum grauiter à venenata qualitate affici ſignificant.

Maxima ciborũ auerſio, periculoſiſſima eſt. Significat enim ventriculum à maligna qualitate ſuperatũ,

eiúsque temperiem omninò euersam, vt laudabile alimentum, sibi in statu naturali familiarissimum, respuat & auersetur.

Suppressio omnium euacuationum in principio, & augmento morbi, in bonis habetur. Significat enim materiæ morbificæ tantam non esse malitiam, vt naturam irritet ante debitum tempus; sed naturam adhuc vincere, & suo tempore excreturam, modò non adsit nota aliqua decubitus humorum ad caput, ventrem, aut aliquam ex præcipuis partibus. At in statu morbi nihil excerni, sed signa in aliquo principaliū mēbrorū deteriora apparere, malum est. Indicio enim est, aut morbum diutiùs duraturum, aut dubiam admodum præstiturum salutis spem. Materia siquidem quæ pluribus diebus euinci non potuit, aliquod grauius damnum in eodem membro adfert, vt phrenitidem, lethargum, aliáque post vndecimum, vel 14. diem orientia, quæ difficillimè quibusuis adhibitis auxiliis expugnari valent.

Sanguis per venæ sectionem eductus, si nullum præ se ferat vitium, sed purus, & secundùm naturam se habere videatur, periculosus. Euidens enim signum est plus adesse venenosæ qualitatis, quàm putredinis; aut putredinem in venis cordi proximis latitare, quæ venæ sectione educi non possit.

Ex vrinis in febre pestilenti nulla ferè prognosis elicitur, aut admodum incerta. Non solùm enim confusa, perturbata, tenuior, aut crassior vrina, vt in aliis febribus mala est: sed etiam illa, quæ vrinis sanorum consimilis est. Imò verò multi, coctionis signis manifestè in vrinis apparentibus, iísque denuò recrudescentibus, è medio sublati sunt. Attamen vrinæ concoctæ, & laudabile enæorema habentes, idque multis diebus perseuerans, & de die in diem magis sese vniés, ac in matu-

læ fundum ſenſim deſcendens, certã ſalutem perpetuò pollicetur, etiam in febribus malignis ac peſtilentibus. Fieri enim non poteſt, vt facultas naturalis valida & robuſta, quæ in hiſce vrinis elucefcit, aduerſus malignam qualitatem non inſurgat, eámque tãdem ſuperet. Ideò ſæpe in febre maligna laborantibus, grauiſſimiſque ſymptomatibus afflictis, & in maxima aſtantium trepidatione, fœlicem euentum ex coctionis ſignis in vrinis perſeuerantibus, ſummâ fiduciâ prædiximus.

Vrina pinguis & oleaginea, nigra, aut liueſcens, cum hypoſtaſi nigra, aut liueſcente, certum exitium prænunciat.

Copioſa admodum vrina, quam febris imminutio non ſequitur, periculoſa eſt, quia colliquationem ſignificat.

Sudores in hac febre, etiamſi cum requiſitis accidãt conditionibus, nedum in die decretorio, rarò ſolent eam ex toto iudicare. Imò interdùm primo die ex ſudore febris remittitur; deinceps verò ſymptomata ingraueſcunt alia, poſt multos ſudores ſuccumbit æger. Sudores enim copioſi morbum non imminuentes, ex colliquatione totius corporis oriuntur. Neque ob id credendum eſt, in hac febre nuſquam prodeſſe criticos ſudores. Nam quò minùs venenoſitatis febris obtinuerit, eò magis prodeſſe poterunt; vt in aliis febribus vulgaribus. Obſeruatione etiam compertum eſt, longè vtilius eſſe ſi frequentibus ſudoribus æger à principio morbi corripiatur (dummodò ex ſudore non ſe deteriùs habeat:) Signum enim eſt naturam paulatim materiam attenuare, & per ſudorem excernere.

Alui fluxus incertum omnino eſt præſagium. Nam in principio morbi ſæpe ſalubriter fluit, quod etiam aliquando eſſe lethale ſignum experientia docuit. Rurſùm præmiſſa aliqua coctione viſũ eſt ab alui fluxu laboran

borantem interimi, nonnunquam verò liberari. Ita tamen distinguendum est. Cùm venenosa qualitas præpollet, quò magis à principio per alui fluxum prolabitur materia, eò securior est At cùm ex humorum putredine maiori parte morbus oritur, deteriùs se habent hi, quibus aluus à principio soluitur.

Maculæ purpureæ cùm plures sunt, maiores, & caloris benignioris, & criticè erumpunt, naturæ victoriam prænunciant. Si verò pauciores, minores, & praui coloris & symptomaticè excernantur naturam succumbere significant. Prætereà si retrocedant, post quam apparuerint, pessimum signum est; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere.

Exanthemata in variis partibus apparentia maioris malignitatis soboles sunt, quàm maculæ purpureæ, atque adeò maius periculum portendunt.

Carbunculi & bubones maximam testantur malignitatem, & maximum periculum minantur, cùm eas febres comitari soleant, quarum peculiaris character in eo constitutus est, vt ex iis plures intereāt, quàm seruétur. Anthraces, & bubones, quò longiùs à corde consistunt, citiùs increscunt, & ad maturitatem perueniūt; eò minùs periculosi sunt. Attamen si derepentè, & cum prauis symptomatis tumores augeantur, malum est. Carbunculi valdè magni, fœdi coloris, cùm vlcere depascente, aut qui in gangrænam mutantur, lethales sunt. Quemadmodùm etiam ij, qui cordi vicini sunt, aut guttur occupant. Experientia obseruatum est, carbunculos plures paucis esse periculosiores, & contrà bubones plures paucioribus esse securiores. Parotides in febribus malignis & purpuratis, in augmento statu, lethales. Si verò vel tantillùm inclinante morbo apparere incipiant, & ad suppurationem veniant, salutares.

Curatio febris pestilentis in duas partes diuiditur. Quarum vna continet præseruationem illorum,qui ea nondum correpti sunt; altera curationem actu ægrotantium.

Præseruatio præcipuè consistit in ablatione causarum, quæ corpora febri pestilenti recipiendæ idonea efficiunt, eamque in iis generare possunt. Illæ autem sunt internæ, vel externæ. Internæ sunt corporis dispositio, plethora, cacochymia, & obstructiones. Externæ precipuæ sunt aër vitiatus,& contagium vagans. Corpora huic morbo disposita sunt,quæ à natura, vel accidenti sunt præter modum humida, debilia,laxa & rara,densa & compacta. Humidiora corpora exsiccanda: quæ autem sicciora sunt, in eodem statu conseruanda. Humidiora igitur vitare debent victum pleniorem, largioremque potum, & omnia alimenta humidiora; quales sunt in primis fructus horæi, olera, pisces,lacticinia: aërem austrinum, palustrem, & præcipuè nocturnum,otium,somnum longiorem,præsertim meridianum,balnea, & alia omnia quæ corpus humectare possunt.

Corpora debilia victu analeptico, & roborantibus medicamentis instaurentur. Rara & laxa eâdem, quâ humida, præcautione indigent. Densa verò & compacta, quia febri pestilenti recipiendæ omnium maximè disposita sunt, à plethora, cacochymia, & obstructionibus magis sedulò liberanda sunt. Quæ causæ cùm in omnibus corporibus hanc febrem producere valeant, tanquam causæ internæ, vt anteà dictum est, earum remotioni perpetuò incumbendum.

Plethoræ debetur venæ sectio, modò nihil contraindicet, vt tempus anni calidius aut frigidius, & pestilens aëris status, in quo non est mittendus sanguis, nisi

nisi plethora ad vasa manifestè vrgeat; vel cõsueta aliqua sanguinis euacuatio per menses, hæmorrhoidas, aut hæmorrhagiam narium suppressa fuerit. Exhausto enim sanguine faciliùs inspiratus aër pestilentem imprimet actionẽ, difficiliúsque; si morbus superueniet, ab eodem patiens ob vires aliquantulùm imminutas, euadet. Quemadmodùm his, qui post sectam venam venenum hauserunt, faciliùs hoc penetrat, & illi difficiliùs liberantur. Tum etiam in metu veneni assumpti à venæ sectione abstinemus. Sic etiam Galenus *lib.* 1. *de different. febr. cap.* 4. vbi præseruationem à febre pestilenti proponit, purgationem quidem, & obstructionum apertionem præscribit, nullam verò plhebotomiæ facit mentionem.

Cacochymiæ debetur purgatio, eáque humoribus peccantibus appropriata, præmissâ præparatione idoneâ, si ea necessaria videatur; hac cautione adhibita, vt benigna tantùm vsurpentur medicamenta, ab iis abstinendo, quæ malignam & deleteriam habent qualitatem. Quibus etiam vtile erit admiscere nonnulla bezoardica, & vim alexipharmacam habentia.

Obstructiones fiunt ab humorum multitudine, crassitie, & lentore. Multitudo euacuantibus, crassities attenuantibus, & lentor abstergentibus medicamentis auferetur.

Ratione causarum externarum prçcautio instituenda est; primùm aëris excessus corrigendo: calidiorem scilicèt refrigerando, vt in febribus continuis docuimus; humidiorem exsiccando, accensis ignibus, tum in viis publicis, tum in priuatis domiciliis, idque ex lignis odoratis, quantùm fieri poterit, iunipero, lauro, roremarino, & similibus. Secũdò omnes causas remouendo, quæ aërem inquinare possunt, & suprà recẽsitæ fuêre. Tertiò inquinamenta in ipso aëre suscepta con-

ſumendo ac diſſipando. Quod fiet accenſis ignibus, vt in humiditate corrigenda dictum eſt; & ſuffitibus eſt odoratis atque alexipharmacis. Tum etiam agitatione aëris vehementi, ad quam tormenta bellica frequenter exploſa erunt efficaciſſima.

Quod ſi aër valdè pernicioſam qualitatem induerit, vt indè febris verè peſtilens exurgat omnium præſeruationum præſtantiſſima eſt cœli mutatio. Illi tamen qui manere coguntur vel inter ipſa inquinamenta, & cum ægrotantibus verſari, multis aliis cautionibus indigent, & antidotis frequenter vti debent. Quæ omnia ab Autoribus, qui de peſte ex profeſſo ſcripſerunt, fusè explicantur, inde repetenda: cùm noſtrum inſtitutum ſit ea leuiori pede percurrere, quæ in veræ peſtis curatione maximè propria ſunt. Quandoquidem pauci melioris notæ Medici tam periculoſo exercitio ſeſe exponere audent. Contrà verò cùm per totos viginti annos & in Gallia, & in Europa vniuerſa, plerique omnes Medici in febribus malignis, & purpuratis curandis occupati fuerint: operæ pretium duximus, hanc noſtram curationem ad eam febris peſtilentis ſpeciem, quæ maligna ſimpliciter, & purpurata vulgò dicitur, dirigere. Ita tamen, vt veræ peſtilentis curationi etiam inſeruire valeat; cùm, vt ab initio diximus, eâdem materia medica, iiſdemque indicationibus vtraque oppugnari valeat.

Curatio igitur actu ægrotantium dirigenda eſt ad febrem, putridinem, & malignam qualitatem. Febris oppugnanda eſt refrigerantibus & humectantibus. Putredo euacuantibns & alterantibus. Maligna qualitas alexipharmacis. Quæ omnes intẽtiones triplici inſtrumento medico adimplendæ ſunt, in ſequentem modũ.

Victus ratio in hac febre eadem inſtituenda eſt, quæ in febribus continuis fuit propoſita. Hoc ſaltem obſeruando,

seruando, vt acida in potu & iusculis præscripta frequentiùs vsurpétur, vtpotè putredini & malignæ qualitati oppugnandæ maximè idonea. Deinde circa potum hoc etiam annotandum, vini vsum in hac febre aliquando esse proficuum, vtpotè insigne cardiacum, & malignæ qualitati maximè aduersum. Sæpè tamen valdè nocere, febrilémque calorem plurimùm intendere. Ideò Medici prudentia hîc apprimè necessaria est, vt morbi naturam, & ægrotantis temperiem contempletur; ex his enim vini exhibendi indicatio desumenda est. Si namque febris sit admodùm exigua, venenata verò qualitas plurimùm intésa, & corpus ægrotantis pituitosum; tutò & fœliciter vinũ in potu exhibetur, sed valdè lymphatum. Contra verò in febre intésa, & bilioso corpore vinũ exhibere perniciosum est. Hæc à nobis obseruata sunt infinitis experimentis, ac præsertim in febre purpurata, quæ Monspelij grassata est anno 1623. post vrbis obsidionem; quæ tantæ malignitatis particeps fuit, vt tertia ad minus ægrotantium pars de medio sublata fuerit, & à vera peste solo bubone distincta fuerit; cùm non solùm ecthymata, & exanthemata rubra, liuida, & nigra sed etiam carbunculi & parotides frequenter apparerent. Iis enim ægrotantibus, quibus pulsus erat parùm frequens, & pulsui sanorum ferè similis, lingua humida, & nulla sitis, vinum exhibuimus fœlici successu; illiúsque continuationem indicabat leuamẽ inde emergens, & quòd ex illius vsu febris nullatenùs intensior euadebat, neque sitis, aut linguæ siccitas excitabatur. Iis verò, quibus febris erat intensior, cum siti, linguæ siccitate, scabritie, aut nigredine, vinum prorsùs interdicebamus, eósque in refrigerãtium, acidulorúmque potuum vsu perpetuo detinebamus. Aduertendum tamen est, primis morbi diebus vinum nunquam esse exhibendum, ne materiæ

crudæ nimiùm exagitentur; sed tantùm circa statum, cùm malignitatis signa sese magis exerere incipiunt. Attamen Zacutus Lusitanus *obs.93.lib.1.praxis admirandæ*, refert se in febre maligna, præsente siti intensâ, cum linguæ siccitate & nigredine, ægro iam desperato, vinum exhibuisse fœlicissimo successu, vt hoc solo remedio restitutus fuerit. Verùm hîc Celsi sententiam adducere non alienum est; *Sæpè quos ratio non restituit, temeritas adiuuat.*

Instituta victus ratione, à phlebotomia inchoanda curatio est, præmisso clystere: ea enim maximè conuenit ratione magnitudinis morbi, calidæ intemperiei, & putredinis. Verùm in quantitate sanguinis metienda, summa prudentia necessaria est, cùm ratione malignæ & venenatæ qualitatis non cōferat, imò potiùs noceat: ab ea enim facultas vitalis maxmè labefactatur: & qui veneno assumpto sanguinis missionem patiuntur, in exitium præcipitari solent: Ideò si maligna & venenata qualitas putredini præualeat, quod ex propriis signis suprà propositis facilè internoscit poterit, minori copiâ sanguis mittendus est. Si verò putredo magis infesta sit, quàm venenata qualitas, maiori copiâ detrahēdus. Atque ita, si ex morboso apparatu potissimùm, & putridis humoribus intra venas coërcitis, febris maligna oriatur; iterari tutò potest phlebotomia, semel, bis, aut ter, donec sarcina humoris vitiosi in venis cōtenti exonerata sit. Idque in primis, si visceris cuiusdam inflammatio adesse, aut imminere videatur, quod non raro in febribus malignis solet contingere. Maturè autem & à morbi initio instituenda est phlebotomia. Si enim progresū malū fuerit, & in totā massam sanguineam malignitas diffusa, non solùm nō cōfert, sed etiā naturam maximè debilitat, ita vt Autores quamplurimi, transactô die quartâ sanguinē mittendum non esse censeant.

censeant.Imò verò cùm febres malignæ in variis temporibus diuersam admodùm habeant naturam, ex diuerso malignitatis gradu oriendum, quando illæ grassari incipiunt,sedulò obseruandum est, quodnam ægri ex venæ sectione emolumentum capiant. Nonnullæ enim de synochorum genere, & in quibus intensior est putredo, malignitas verò, quarum natura in vna propemodùm malignitate consistit, sectâ venâ magis perniciosæ fiunt.Hoc apparet in vera peste,in qua multorum & probatissimorum Autorum experientia omnes,ægri,quibus secta vena fuit, è medio sublati sunt; Ita vt etiam in pleuritide pestilenti, sanguinis missionem insignem noxam attulisse, & morbi sæuitiam intendisse affirment.Imò verò in aliis morbis epidemicis, minori malignitate præditis,in quibus tamen sola ferè malignitas erat in vitio, idem euentus animaduersus est.Sic refert Vvierus in catarrho epidemico,qui anno 1580.per totam Europam vagatus est,& ex quo omnes ferè euadebant,ita vt vix millesimus quisque moreretur; tamen ferè omnes quibus secta vena fuerat, interiisse. Obseruandum autem est diligenter,quod docuit Gal. 14.*meth.c.*10. in carbunculorum curatione venæ sectionem ad lipothymiam cõuenire,vt sanguis ebulliens à quo fit carbunculus, magnâ copiâ educatur. Cùm tamen idem Gal.*lib.de curat.per venæ sect.c.*14.in phlegmonosis tumoribus sanguinem detrahendum esse præcipiat vsque ad coloris mutationem,nisi vires sint debiles,aut phlegmone maligna fuerit. Quibus innuitur, Galenum copiosam sanguinis missionem admittere in carbunculo simplici, & malignitatis experte; in maligno verò & pestilenti minimè; quod superiori præcepto à nobis proposito ad amussim conuenit.

Circa

Circa tempus, & interualla in venæ sectionis iteratione adhibenda, hoc aduertendum; vt si morbus lentè procedat; sanguinis detractiones accelerandæ non sint: franguntur enim vires ante tempus; ita vt toti morbo exantlãdo sufficere nequeant. Provt igitur morbus mouetur; sic Medicus celerius, aut tardiùs venæ sectionem celebrare debet.

An verò exanthematis seu maculis purpureis apparentibus sit secanda vena; maximè controuertitur. Nonnulli enim existimant piaculum esse exanthematis apparentibus sanguinem sectâ venâ detrahere; quòd tunc temporis humores ferantur à centro ad circumferentiam, qui motus omninò adiuuandus est; & per venæ sectionem contrarius omninò motus humoribus concilietur, sanguísque trahatur à circumferentia ad centrum, cùm factâ partium interiorũ inanitione, necessarium sit sanguinem in exterioribus partibus contentum, ad interiores recurrere; quod disertè docuit Gal. *6. de sanit. tuenda cap.* 10. sanguinẽ nimirùm sectâ vena à corporis mole vniuersa ad internas; partes remigrare. Et idem Galen. *com. in 6. Epid.* Simoni, illi, de quo Hipp. sermonem habuit, latas pustulas habenti, vomitum ea de causa non profuisse coniectat, quòd succi ad cutem vergentes per eam sint euacuandi.

Attamen sanioribus doctorum sententiis sancitum est, maculis purpureis apparentibus in morbi principio, & iis diebus, quibus venæ sectio celebrari consueuit; si anteà sanguis sufficienter detractus non fuerit, etiam tunc tẽporis quantitate moderata esse detrahendum; neque vllum inde imminere periculum, cùm illa exanthematũ eruptio, quæ fit in principio morbi, critica non sit, sed tãtùm symptomatica, ex insigni sanguinis ebullitione, & humorum malignorum ac putrescẽtium feruore oriunda; atque adeò non possit impediri naturæ

naturæ motus, qui nullus est tunc temporis. Si enim corpore existente plethorico, cum lotio crasso ac rubro, exanthematum apparentium ratione habeat sanguinem non dextraxeris; vix natura tantam humorum copiam superare poterit, & periculum erit, ne illi in partem aliquam interiorem irruant, in eáque perniciosam inflammationem generent. Sanguis tamen eo tempore cautiùs, & minori copia detrahendus est, non vt venæ admodum inaniantur, vnde retractio humorum ab exterioribus ad interiora possit succedere; sed tantùm vt nimia earum plenitudo tollatur; quâ demptâ venæ nouum sanguinem non attrahunt, sed in se concidunt, ac nonnihil laxatur, & coarctantur, vt meliùs sanguinem in iis relictum continere ac regere valeant. Sícque iuuatur motus & expulsio naturæ ad superficiē corporis. Leuatâ enim parte oneris quod premebatur, illud quod relinquum est, faciliùs excutit & expellit. Quod nobis in Medicina faciēda passim innotescit, dū sæpè eadem die qua secatur vna in acutis febribus, imò paucis interdùm post venæ sectionem horis, copiosos sudores, eósque criticos ac salutares erumpentes conspicimus. Imò verò, quamuis satis valida esset natura, vt totum illum sanguinem redundantem regere sufficienter valeret; cùm in corporibus plethoricis sanguis plerumque crassior esse soleat, & per huiusmodi ecthymata, tenuissima tantum sanguinis portio exhalet, crassior in venis remanens magis ac magis computresceret, & longè periculosiorē morbum efficeret. Cōsultissimum tamen existimo, paulò post venæ sectionem plures cucurbitulas admouere, vt motus humorum ad exteriora magis adiuuetur; de quarum cucurbitularum administratione paulò inferiùs agetur. Notandum autem diligenter, quod suprà à nobis dictum est, tempus esse obseruandum, quo exanthemata apparere incipiunt. Si nempè

nempè in principio morbi, & ante quartum diem id fiat, quo tēpore eorum eruptio critica esse non potest, & nullum ægro leuamen ex ea emergit, sed potiùs symptomata ingrauescunt, vnde venæ sectio nullo modo pertimescenda est. At si post quartum diem erumpunt, idque magna copia, vt inde æger meliùs habeat, ac symptomata remittantur; satius multò est à venæ sectione abstinere, & plures cucurbitulas cum scarificatione affigere, vt motus ille humorum ad exteriora multum promoueatur.

Quæ de venæ sectione hactenùs à nobis dicta sunt, intelligenda veniunt de ea quæ fit in brachio, quæ cōfestim multitudinem sanguinis imminuit. Aliquando tamen sectio venarum inferiorum vtilissima est, si nempè vires debiliores fuerint, & prædictam venæ sectionem anteà vsurpatam vlteriùs ferre nequeant. Tum præcipuè confert hæc phlebotomia in mulieribus; est enim, vt inquit Oribasius *lib.7.c.*10. mulieribus propria, multúmque efficax, quippe quæ naturalis excretionis modum imitetur. Imò verò citra mensium euacuationem mulieribus vtilis est ista vacuatio, quia ex lege naturæ in venis vtero vicinis plurimo sanguine abundant. Confert etiam iis, in quibus metuenda est translatio humorum ad cerebrum, quæ frequenter in hisce febribus solet contingere, & phrenitidem generare. Quod facilè indicabūt (vt suprà in prognostico dictum est) vrinæ tenues, albæ, & decolores: iisque ita se habentibus, sectio venarum inferiorum erit vtilissima. Refert etiam Oribasius *loco citato*, se febre pestilenti correptum, detractis per venas inferiores sanguinis ℔.ij. conualuisse: & omnes qui eodem remedio vsi essent, fuisse liberatos.

Easdem vires obtinet apertio hæmorrhoidum, quæ hirudinū applicatione perficitur. Cùm enim hoc modo sanguis

sanguis paulatim educatur, minima consequitur virium exolutio. Ab intimis tamen visceribus, quibus solet incendium adesse,& mali fomes, sanguis reuellitur. Melancholicis præcipuè plurimum conuenit, quia in iis natura plerunque per has vias limosum sanguinem educere consueuit.

Post sufficientem venæ sectionem,reuulsiones celebrãdæ sunt per cucurbitulas, tũ siccas tũ scarificatas. Siccas quidẽ quãdo simplex reuulsio molienda est:scarificatas verò,quando sanguinis redundantis copia penitus ablata non est per venæ sectionẽ, quã vires vlteriùs fere nequiuerũt.Siquidẽ multò minori viriũ iactura sanguis per curcubitulas educitur:& præterea venenati spiritus intùs latitãtes ad exteriora retrahuntur.

Sed de locis,in quibus applicandæ sunt cucurbitulæ,inter Autores non conuenit.Alij enim,& imprimis Itali ferè omnes,cẽsent partibus inferioribus,cruribus scilicet,& natibus tantùm esse applicandas,vt materia venenata à corde ad distantissimas partes reuellatur. In scapulis verò ac dorso non conuenire, quia humores noxios attrahunt ab aliis partibus versus cor. Alij contrà scapulis & dorso admotas cucurbitulas maximè conuenire existimant,vt humores & vapores venenati trahũtur à centro ad circumferentiam,qui motus naturæ motui in hoc morbo maximè consentaneus est. Nos autem in omnibus locis prædictis cucurbitulas admouẽdas esse censemus:opportunúmque esse à partibus inferioribus incipere, vt portio quædam malignitatis ad remotiores partes retrahatur. Sed quia in partibus illis inferioribus admotæ cucurbitulæ venenatos humores, ac vapores à corde & partibus illi vicinis sufficienter retrahere nequeunt: conducibile est partibus cordi vicinis,scapulis scilicèt ac dorso admouere.Hoc enim modo naturæ motus maximè iuuatur,

cùm experientia doceat, macularum eruptionem ad illas præcipuè partes fieri, quæ frequenti curcubitularum admotione plurimùm adiuuatur. Quod præ cæteris Mercatus elegāter tradidit, his verbis. *Interim tamen dum corpus aliis remediis tractatur, cucurbitas paruas, seu plures aut pluriès adhibere oportet. Quod si maxima fuerit imbecillitas, & venenositas, citra scarificationem, aut cum leuissima. Sin autem & sanguinis vitiosi aliquid superesse cognouerimus, cum scarificatione. In quo sanè vsu & indicatione consultissimum est eas scarificare, quæ in dorso è regione cordis affiguntur. Quod sanè inuentum tam sæpè esse momenti vsus demonstrauit, vt anxietates, & pulsus inæqualitatem, ac alia sæuissima accidentia ab eis protinùs subsidere visum sit. Quamobrem donec veneni accidentia quodammodo mitescere, ac supersedere visum sit, ab eis desistendum non est.*

Ratio verò, cui prioris sententiæ assertores innituntur, parui est momenti, quia metuunt ne humores noxij ab aliis partibus ad cor retrahantur. Hoc enim forsan aliquem posset habere locum, si in principio morbi, præsente totius corporis plenitudine, adhiberentur. At post vniuersalem euacuationem phlebotomiâ sufficienter celebratam, admotæ, nullum tale possunt inferre periculū. Quod luculentissimo pleuritidis exemplo fit manifestissimum, in cuius principio si cucurbitula lateri dolenti admoueatur, attrahet, sine dubio fluxionem magis ac magis ad partem affectam. Sed cùm post multas sanguinis missiones admoueri soleat, non solùm nihil ab aliis partibus ad affectā attrahit, sed illud quod parti infixum & incuneatum est, ad exteriora potentissimè trahit, vt indè integra sæpè morbi solutio subsequatur. Quamuis in hoc affectu tractio ad partem affectam magis metuenda sit, quia externa ferè & cucurbitulæ vicina est.

Zacutus Lusitanus *obs.13.lib.5.prax.admirandæ*, plurimùm commendat cucurbitulas scarificatas, prope inguina, & axilles admotas: his enim vitiosus succus ad partes ignobiles, & communia emunctoria attrahitur, ad quæ natura solet eum vtiliter deponere.

Inter reuulsoria remedia meritò etiam referuntur frictiones partium extremarum, cum linteo asperiori, frequenter repetitæ. Sed præcipuè commendatur illa, quæ fit in toto corpore cum linimento Aëtij, quod in hunc modum componitur.

℞. Ol. amygdal. dulc. & aquæ fontis, an. ℥.iij. salis nitri ʒ.ij. Bulliant ad aquæ consumptionem, & manibus hoc oleo inunctis perfricetur calidè totum corpus manè & serò. Aëtius oleum sabinum præscripsit. Sed quia calidius est, meritò à Baptista Montano oleum amygdalarum dulcium substituitur. Hoc linimentum cutis poros aperit, vt natura commodiùs vapores venenatos ad eam transmittere valeat.

Potenter etiam prauos ac venenatos ichores attrahunt & reuellunt vesicatoria variis partibus admota. Vulgò adhibentur posteriori parti ceruicis: hinc enim & materiam veneficam eliciunt, & à capite deriuant, comatosisque affectibus, qui non raro in hisce febribus solent contingere, percurandis inseruiunt. Attamen vbi maxima est malignitas totum corpus occupans, & sæuissima symptomata vrgent, vnicum vesicatorium non sufficit, sed plura admouenda sunt. Soleo ego in magna morbi sæuitia quinque locis admouere, ceruici nimirùm, vtrique brachio, parte interiori inter cubitum & humerum; & vtrique femori, parte etiam interiori inter inguina, & genua, cum fœlici successu.

Summum huius remedij vsum ex Galeno elicere possumus, qui *l.5.meth.cap.12.* refert ex febre pestilen-

ti omnes euasisse, quibus exulcerationes in variis corporis partibus contigerant, euacuatâ nimirùm per ea vlcera materiâ morbificâ. Cùm tamen ex huiusmodi vesicatoriis stranguria sæpissimè contingat (cantharides enim virtute specificâ impetunt vesicam) opportunum erit eo tempore emulsiones exhibere, quibus vrinæ acrimonia temperabitur. Hoc etiam symptoma præcaueri potest, si emplastro vesicatorio semina ameos puluerata permisceantur, quæ hac facultate donata sunt, vt prohibeant, ne cantharides nocumentum vesicæ inferant.

Inter reuulsiora remedia referri etiam potest cataplasma ex raphinis à Cratone laudatum: Raphanus, inquit, quia magnam vim habet attrahendi malignitatem materiæ, vtile est scobem eius pedibus, sale & aceto priùs mundatis, alligare. Sequens verò cataplasma ad eundem vsum vtilius esse poterit.

℞. Rasuræ raphani, & bryoniæ vtriusque, ana ℥.ij. sem. nasturtij hortensis ℥.j. granorum paradisi ℥.ß. salis marini ʒ. iij. Mixta irrorentur aceto fortissimo, & excipiantur s.q. saponis liquidi. Fiat veluti cataplasma, applicandum plantis pedum è stupis pexis, calidè, horâ somni.

Huic cataplasmati vtiliter addi poterunt folia rutæ, vrticæ, saluiæ, scordij, stercus columbinum, succus rutæ, & acetum.

Cataplasma ex cochleis contusis similem habet efficaciam, potenter attrahit ad inferiora humores, & vapores noxios; quemadmodum Galenus illud maximè commendat ad aquas hydropicorum potentè attrahendas & discutiendas.

Hæc reuulsoria remedia locum habere solent toto morbi decursu, post vniuersales euacuationes, phlebotomiam scilicet, & purgationem; de cuius vsu nunc

agendum

agendum est,vt à remediis chirurgicis ad pharmaceutica progrediamur.

Plurimùm autem inter practicos controuertitur, vtrùm in febrium malignarum initio purgatio debeat institui. Multi hanc omninò reiiciunt,non solùm propter vulgatum Hippocratis præceptum, *concocta esse medicanda, non cruda:* sed etiam quia in hoc morbo humores maligni à purgãtibus medicamentis nimiùm exagitantur, & malignam qualitatem latiùs diffundunt naturámque acriter itimulantes perniciosos alui fluxus inducunt. Cùm alioqui in hisce febribus fluxus colliquantes sæpissimè contingere,ægrósque de medio tollere soliti sint. Alij verò contendunt,tantam esse interdum prauorum ac venenatorum humorum copiam in primis viis stabulantem,vt nisi purgante medicamento in principio tollatur,aut valdè imminuatur,reliquam humorum massam inficiat, vt à natura, quantumuis alexipharmacis,roborantibúsque medicamentis adiuta, superari nequeat.

Nos hoc dissidium ita componendum esse existimamus;nimitùm in huius morbi principio,quantùm fieri potest, à purgantionibus medicamentis abstinendum esse,ob rationes in priori sententia allatas;& putridorum humorum illuuiem in primis viis stagnantem(quæ maximo equidem curationi impedimento esse consueuit)clysteribus frequentibus potiùs, quàm purgante medicamento, esse educendam. Si tamen tanta sit in prima regione cacochymia, vt clysteribus sufficienter educi non posse videatur; (quod præcipuè contingi, quando humores praui in ventriculo redundat, tùmque adest summa inappetentia, oris amaritudo, nausea & vomitus;vel quando adest lumbricorum copia:vtilissimum est tunc temporis purgante medicamento eam educere, vt materia morbifica in venis contenta

postmodùm commodiùs edomari valeat. Quæ quidem materia ante concoctionem educi non potest, & in illa tantùm locum habet sententia Hippocratis, *concocta esse medicanda*. Sed materia in prima regione contenta, & excrementorum illuuies, nullâ præmissâ præparatione, aut concoctione educi potest, & solis clysteribus, vt anteà dictum est, plerumque expurgatur. Illa autem medicamenta, primam tantùm regionem euacuantia, ex benignioribus eligenda sunt, vitando vehementia, imò etiam mediocria. Atque adeò vsurpari tutò poterunt cassia, manna, tamarindi, syrupus rosaceus, & de cichorio compositus. Víxque licet ad sennam & rhabarbarum transcendere, aut saltem non nisi in exigua quantitate, malignâ vrgente cacochymia, cæteris permiscere. Horum medicamentorum formulæ in febrium putridarum continuarum curatione, & purgatione in principio earum instituenda, propositæ sunt.

Enemata verò non solùm in morbi principio, ad primam regionem ab excremẽtis liberandam; sed etiam toto morbi decursu vsurpanda sunt, si aluus spõte non fluat, ídque singulis, vel alternis diebus. His enim quotidiana excrementa educitur, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores ad superiores partes vergentes ad contraria loca, eaque naturæ consentanea, retrahuntur. Hæc autem enemata ex decocto emolliente ac refrigerante componenda sunt, additis laxantibus benignioribus: acria enim & diagrydiata nimiùm irritant naturam ad excretionem & sæpè alui fluxus perniciosos inducunt.

Imò verò satius est nulla purgantia in vigore morbi enematis admiscere, ne alui fluxus excitetur, qui huic affectui frequentissimus est. Ita vt potiùs fomẽti interioris rationem obtineant, quàm remedij laxantis.

Quòd

Quòd si aluus in morbi decursu liquida appareat, non idcircò ab enematis abstinendum, sed modicè detergentibus & refrigerantibus vtendum. Et in iulepis dissoluendus est syrupus granatorum cum puluere coralli præparati.

Dum prædicta remedia in vsum vocantur, febrilis caloris, putredinis, & malignæ qualitatis correctioni incumbendum est remediis sequentibus.

Ac primùm iulepi alterantes in febrium putridarum continuarum curatione propositi erunt conuenientissimi, ex decoctis præcipuè rad. acetosæ, cichorij, graminis, bugloss. lapathi acuti, fol. endiuiæ, cichorij, acetosæ, pinellæ, capil. ven. tamarindorum Quibus addenda erunt, quæ proprietate specifica venenatam qualitatem oppugnant, alexipharmaca vulgò dicta; vt radices pentaphylli, tormétillæ, carlinę, fol. scordiij, card. benedict. scabiosæ, scorzoneræ, vlmariæ, flores calendulæ, & vetonicæ rubræ; frusta limonis, aut citri, & semina eorundem; cortices pomorum redolentium, rasura cornu cerui &c. cum syrupis de limonibus, granatorum, acetoso simplici, de succo acetosæ, & oxysaccharo. In iisque frequentiùs acida medicamenta, vt succus mali citrij, vel limonis spiritus sulphuris, aut vitrioli admiscenda sunt: putredini enim & venenatæ qualitati maximè resistunt.

De malo citrio refert Athenæus, in Ægypto quondam homines morte damnatos, feris expositos, ab aspidibus quidem demorsos fuisse, & nihil inde damni perpessos; eò quòd cùm ad supplicium ducerentur quędam muliercula commiseratione ducta, citria poma ad refectionem, & sitim compescendam illis edenda obtulisset: quibus assumptis nihil à lethali virulétarum bestiarum ictu noxæ persenserint. Omnes autem mali citrij partes vim quandam alexipharmacam obtinent;

ideò vtiliter in taleolas dissectum, cum rad. & herbis prædictis ad iulepos conficiendos decoquitur, & prætereà vtiliter aquæ potus ordinarij infunditur, eique fragrantiam à cortice, & aciditatem à succo conciliat: quamuis solus succus refrigerandi facultate præditus sit.

Spiritus acidi sulphuris & vitrioli à Chymiatris precipuè summis efferũtur laudibus. Et præstantes eorum dotes diutinâ experientiâ comprobatæ effecerunt, vt apud Galenicos iam diu recepti sint, ac communiter vsurpari. Vt verò pateat, quanto in pretio apud priores habeantur, sufficiet nobis vnius Mundireri verba hîc in medium afferre, quæ habentur *cap. 15. lib. de pestilentia*, vbi de spiritu vitrioli, & sulphuris, aliisque ex sulphure partis medicamentis agens: *Nulla* inquit, *est putredo, cuius vires non frangant: nulla infectio, quam non superent, nulla humorum deprauatio, quæ per ista non superetur. Sanè (vt liberimè loquar) si mihi vitriolarum medicamẽtorum vsus vel interdiceretur, vel inhiberetur, ego ad pestis curationẽ nunquam, vel saltem inermis accederem.*

Iisdem iulupis interdum addi poteſt sal prunellæ, quod potẽter refrigerat, & febrilem odorem extinguit; habétque prætereà vim quandam diaphoreticam, cuius ratione febribus malignis vtilissimè accommodatur.

Iuleporum loco pro delicatioribus interdum substitui poterunt iuscula medicata, ex foliis borraginis, acetosæ, pimpinellæ; aliisque herbis gustui gratioribus, corticibus pomor. redolent. pulpa, & acido citri, cum pullo gallinaceo; iisque sal prunellæ ad magis refrigerandum interdum addi poteſt.

Emulsiones etiam parari poterunt ex amygdalis dulcibus, semin. frig. maj. cum decocto iuleporum. Et ad maiorem qualitatis venenosæ oppugnationem, seminibus prædictis addi poterunt semina citri, napi, & card.

card. benedicti. Ad saporis verò gratiam, syrupi prædicti admisceri poterunt.

Toto autem morbi decursu alexipharmaca vsurpanda sunt, non solùm iulepis, iusculis, & emulsionibus permixta, vt anteà dictum est, & iam vlteriùs dicetur; sed etiam in alias formas concinnata. Quia verò non omnia indiscriminatim vsurpanda sunt, nec quolibet morbi tempore; vt eorum vsus legitimus probè distinguatur, in quatuor classes distinguenda sunt. Prima continebit ea, quæ præter specificam qualitatem, qua veniens resistunt, frigida & sicca sunt, ac modicè astringunt; sicque putredinem cohibent, confirmant & roborant, venenum coërcent; ne tam facilè in totum corpus diffundatur, partiúmque dissolutioni compressione quadam obsistunt; vt bolus armena, terra sigillata, corallus, radix pentaphylli, tormentillæ. Secunda complectetur ea, quæ frigiditate sua, & substantiæ tenuitate putredini resistunt, & malignitatem coërcent; vt succus limon. spiritus sulphuris & vitrioli, tum acida omnia, & ipsum acetum. Tertia comprehendet calida, & diaphoretica, quæ venenatos humores & vapores à corde expellunt, eósque à centro ad circumferentiam educunt; vt angelica, zedoaria, dictamnum, vlmaria, scordium, carduus benedictus, scabiosa, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quarta denique continebit ea, quæ specifica vi, sine vllo primarum qualitatum excessu, venenatam qualitatem oppugnant, vt lapis bezoardicus, cornu cerui & monocerotis, trochisci viperini, & similia.

Primæ, secundæ, & quartæ classis remedia in principio, & augmẽto magis conueniunt. Tertiæ verò in statu, & declinatione. Maximè autem varianda sunt hæc medicamenta, & miscenda, pro vario malignitatis, aut putredinis gradu; pro varia febris intensione, vel re-

missione; & vario ægrotantium temperamento, sexu, ætate, aliisq; circunstantiis, quarum decisio ex Medici iudicio atque prudentia tota dependet, neq; certis regulis determinari potest. Hoc tantùm admouebimus, quod est notissimum; quando scilicet vehemens febris exardet, refrigerantibus & acidis præcipuè inhærendum, calida verò & diaphoretica non esse exhibenda, quæ tamen maximè conueniens, vbi febris remissior est, & maligna qualitas præcipuum facessit negotium. Ex his igitur varia componi possunt medicamenta pro arbitrio Medici curantis. Ne tamen tyrones eorum formulis omninò destituantur nonnullæ hîc subnectendę sunt, ad quarum imitationem infinitas alias in rem prę-sentem concinnare poterunt.

℞. Rad. acetosæ, buglosſ. tormentillæ, ana ℥.j. fol. endiuiæ, cichorij, acetosæ, pimpinellæ, an. M.j. tamarindor. ℥.j. Coquantur ad ℔.j. In colat. dissolue syrup. de limon. & granat. an. ℥.j ß. Fiat iulep. pro iij. dosibus, bis in die sumendis: addendo vnicuique dosi confect. de hyacinth. ʒ.j. lap. bezoard. gr. vj

Hæc iulepi forma in febris initio conuenire poterit. Ea tamen intensa admodùm existente, & temperatura corporis biliosa, addi poterit vnicuique dosi salis prunellæ ʒ.j. vel spirit. sulphuris, aut vitrioli q.s. ad moderatam aciditatem, vel vtrumque simul. In febre verò non admodùm intensa, addi poterunt decocto radices carlinæ, & pantaphylli folia scordij, & scabiosæ.

℞. Amygdal. dulc. excortic. ℥.j. sem. melonum, cucurbitæ, napi, citri & card. bened. an. ʒ.ij. Contundantur in mortario marmoreo, sensim affundendo decocti iulepi prædicti ℔.j. ß. syrupi de limonibus ℥. iij. salis prunellæ ʒ.iij. Fiat emulsio pro iij. dosibus, bis, aut ter in die sumendis.

Toto morbi decursu vtatur æger in iusculis, confe-

ctione de hyacintho : vel puluere sequenti gustui non ingrato.

℞. Coralli præparati, margaritarum præparat. rasuræ eboris, cornu cerui, & lapid. bezoard. ana ℈. j. Misce. Fiat puluis, de quo detur ℈.ß. cum singulis iusculis.

Nouatores hodierni, gemmas, margaritas, corallium, & omnia cardiaca in vniuersum ab vsu medico proscribere conantes; & febres omnes, etiamnùm malignas, sola venæ sectione, & apozematis simpliciter refrigerantibus curantes; hoc saltem experimento circa corallium, & margaritas, conuincantur: quòd illa in puluerem redacta, si in aceto, succo limonum, aut spiritu vitrioli, aut aqua forti infundantur, omnem horum liquorum acrimoniam tollant. Vnde videre est eadem medicamenta intùs assumpta, humorum acrimoniam, & malignam qualitatem demulcere, & ad moderatam reducere. Qui solutiones perlarum aut corallorum in succo limonum, aut aceto destillato factas degustarunt, hoc probè norunt.

Vbi maligna & venenata qualitas plurimùm viget, alexipharmaca in iulepis, iusculis, aquâ potus ordinarij, & omnibus quæ assumuntur exhibenda sunt: vt assiduo & indesinenti conflictu infensus hostis oppugnetur.

Lapis bezoardicus solus ad gr. v. vel vj. exhibetur cum aqua vlmariæ, scorzonetæ, cardui bened. aut alia consimili, non solùm ad malignam qualitatem oppugnandam, sed etiam ad diaphoresim adiuuandam; virtute siquidem sudorifica pollere hic lapis vulgò creditur. Quam tamen probari Autores non pauci in dubium reuocant, quòd nullum sensibilẽ effectum ex lapidis illius exhibitione videre potuerint. Et certè (vt ingenuè fateor) non potest magna fiducia huic lapidi

adhiberi, quandoquidem etſi vero ac genuino lapidi bezoardico eæ facultates concedantur, quæ illi aſcribuntur; quia tamen magnum illius pretium efficit, vt quamplurimi propolæ in eo adulterando ſtrenuam operam nauauerint, vix alios quàm adulterinos hodiè habere poſſumus. Cuius rei teſtimonium luculentum indè elici poteſt, quòd rerum Indicarum ſcriptores teſtentur, lapidem bezoardicum apud ipſos Indos rarum, & magni pretij eſſe; cum apud nos tamen magna copia, & ſatis vili pretio reperiatur.

Maior fides haberi debet radici illi, quæ noſtro ſæculo ab Hiſpanis ex India allata eſt, quã *contrayeruam* nominant; quod vocabulum herbam alexipharmacam ſignificat, quoniam illius puluis aduersùs venena præſentiſſimum eſt remedium, eáque per ſudores, aut inſenſilem tranſpirationem euacuat. Illámque plantam exiſtimant commune eſſe alimentum, quo animalia lapidem bezoardicum generantia veſci conſueuerunt; ex eáque præcipuè vim alexipharmacam tribui lapidi bezoardico. Radicis huius puluerataæ ℈.j. vel ʒ.ß. exhiberi poteſt, cum aqua cardui bened. aut aliis medicamentis permiſceri.

Mindereus puluerem ſequentem prædicat.

℞. Sacchari candi ʒ.iij. zinzib. albi ʒ.ij. camphoræ ʒ.j. Fiat puluis, cuius doſis ʒ. j. cum liquore idoneo. Monet verò idem Autor, in magnis capitis, & ventriculi doloribus cautè eſſe vtendum camphora, quam tamen maximè commendat in morbis peſtilentibus; & tempeſtiuè datam plus prodeſſe aſſerit, quàm vel pretioſa quæuis medicamenta bezoardica. Hunc puluerem calidiorem cenſeo ratione zinziberis, & ad illius imitationem ſequentem compoſui, quo vſus ſum fœlici ſucceſſu.

℞. Bezoardici miner. ʒ.iij. ſalis prunellæ ʒ.ij. camphoræ

phoræ ʒ.j. Misce. Dosis ʒ.j. cum aqua card.bened. aut aliod liquore idoneo.

Ex fragmentis pretiosis etiam pulueres concinari possunt, quorum tamen vires multi irrident, alij eas suscipiunt; vndè ab Arabum temporibus vsque ad nostram ætatem, variæ compositiones officinales ex iis paratæ inueniuntur, vt electuarium de gẽmis, & confectio de hyacintho. Verùm in morbis venenatis smaragdum insignem vim habere prædicant nonnulli, inter quos numerandi sunt Auenzoar, Mindererus, & Zacutus Lusitanus. Auenzoar. *teisir. tract.* 1. *c.* 5. refert seipsum ex veneno laborantem, hoc solo remedio fuisse curatum. Mindererus *lib. de pestilentia cap.* 15. narrat se mulieri febre pestilenti correptæ, quæ omnia remedia auersabatur, puluerem sequentem exhibuisse, quem sine odore, vel sapore transglutire poterat; eòque assumpto, abactis sæuorum symptomatum seditionibus, & in salutem protinùs conuerso morbo, euasisse.

℞. Smaragdi præpar. lapid.bezoard.orient. ana gr. vj. hyacinthi præp. gr.iij. Misce. Fiat puluis pro vna dosi.

Zacutus verò Lusitanus *obser.* 87. *lib.* 3. *praxis admirandæ*, refert nobilem quendam Lusitanum, diuturno alui fluxu ex veneno assumpto laborantem, & in tabem deductum, à quo affectu nullo abstergentium, astringentium, & alexipharmaticorum vsu liberari potuerat; solo smaragdi vsu curatum fuisse, cuius puluerem sumebat in conserua cydoniorum alternis diebus ad gr.xij. & cùm quinquies sumpsisset, à fluxu immunem euasisse.

Medici Mõspelienses vtuntur in hac febre, tanquàm alexipharmaco vtilissimo, nullâ calefaciendi vi prædito, trochiscis viperinis, qui ad confectionem theriacæ

vulgò concinnari solent, eósque exhibent à ℈ j. ad ʒ. ß. cum aquis cordialibus, vel iulepis.

Melior tamen foret caro viperina exsiccata, nulla venenosa qualitate prædita (vt vulgò creditur) sed potiùs virtute alexipharmacâ potenti, quæ in decoctione multùm imminuitur; ad trochiscos enim parandos in aqua decoquitur. Ideò præstantiores effectus obseruamus ex corde, & hepate viperarum, solâ exsiccatione præparatis.

Tertiæ classis alexipharmaca, quæ nimirùm diaphoretica & sudorifica sunt, non nisi in statu morbi, aut declinatione (vt anteà dictum est) exhiberi debent. Quod quidem intelligendum est, dum in febre maligna simpliciter, & purpurata vsurpantur: nam in vera peste ab ipso morbi initio vsurpanda sunt, vt venenata qualitas breui hominem iugulatura, citò & potenter oppugnetur, malignique vapores discutiantur. Imò verò in maligna simpliciter, si venenata qualitas putredini præualere videatur, etiam à principio exhibenda sunt in minori dosi; ea eligendo quæ minori calefaciendi vi prædita sunt, & permiscendo iulepis, aliisque medicamentis refrigerantibus supra propositis.

Horum autem medicamentorum diaphoreticorum varij sunt gradus. Alia enim calidiora, vt angelica, zedoaria, dictamnum, theriaca, mithridatium, aqua theriacalis. Quæ quidem nunquam exhiberi debent quando febrilis ardor maximè viget, sed tantùm eo plurimùm remisso, & malignitatis signis valdè præualentibus. Alia verò minori caliditate prædita sunt, vt scabiosa, carduus benedictus, vlmaria, scordium; quæ tutiùs etiam vigente febre administrari possunt. Et hæc in vsu practico maximè distinguẽda sunt. Quod ad formulas spectat, vnusquisque eas variare potest, pro vario caloris febrilis, & malignitatis gradu. Nos tamen

men eas, quas maioris efficaciæ esse existimamus, hîc describemus.

℞. Aquar. vlmariæ, & card. bened. ana ℥.ij. succi limon. ℥.j. theriac. vet. ʒ.ß.℈.ij. vel ʒ.j. prout maior vel minor calefaciendi metus est. Misce. Fiat porio, sumenda tepidè, corpus tegendo paulò plùs solito. Si magna sit vehemētia symptomatum, recens theriaca magis cōueniet, propter vires opij adhûc in ea vigentes, quarum ratione vehementia symptomatum temperabitur, & humorum efferuescentia coërcebitur: imò verò interdum, quando vsus theriacæ non videtur idoneus, præcipuè in morbi principio, vel augmento, laudanum opiatum ad gr.ij. exhibitum, & alexipharmacis permixtum, multùm prodest. Illius enim virtute narcoticâ & congelante, feruentes spiritus cordi infestissimi, figuntur quasi, & materia morbifica, (quæ dum est in fluxu, perniciosissima est) sistitur ac penè immota manet. Vndè cōtingit, vt natura à malignis humoribus, & spiritibus non lacessita, recollectis viribus, alexipharmacorum virtutem faciliùs sibi applicet.

Aqua theriacalis ipsi theriacæ præferenda videtur. Cùm enim tenuissima & valdè spirituosa sit, faciliùs citiúsque penetrat, totúmque corpus peruadit, ac sudores prolicit. Quia verò plures habentur illius descriptiones, varia earum dosis esse debet, prout ex magis vel minùs calidis medicamentis composita est. Nos præcipuas hîc proponemus.

Ac primùm aqua theriacalis Bauderonij præstantissima est, vtpotè valdè temperata. Non enim alium recipit liquorem, quàm acetum, & succum limonum, à quibus calida ingredientia valdè temperantur. Ideóq; ab ℥.ß. ad ℥.j. exhiberi potest in aquis vel decoctis sudorificis. Quamuis tamen præ cæteris, quæ à variis Autoribus proponuntur, hæc minùs calefaciens existat;

nos

nos tamen aliam excogitauimus paratu facillimam, quæ maiori refrigerādi vi prædita, non minùs febrem, quàm malignam qualitatem oppugnet, sicque toto morbi decursu, & in quocunque illius tempore vsurpari valeat. Eiúsque compositio talis est.

℞. Limones recentes & succulentos num. xij. Cortices & semina eximantur, succus exprimatur, eíq; adde cortices prædictos, & semina, succi scordij ℔. iij. succi acetosæ, rutæ captariæ, scabios. & card. bened. an. ℔. j. rasuræ cornu cerui ℥. iv. theriacæ veteris ℥. vj. Cortices limonum in tenues laminas diuidantur, semina contundantur, & herbæ, quæ minùs habent succi, inter contundendum succo limonum irrorentur, omniáque destilentur in B. M. Huius aquæ detur ℥. j. per se, vel cum aliis liquoribus permixta.

Aquæ theriacales calidiores fiunt cum vino albo, aut spiritu vini; eæque cautiùs & in minori dosi exhibendæ; magis tamen penetrant, & sudores mouent, ac præcipuè in vera peste locum habent. In certis tamen casibus à Medico prudenti in vsum vocari poterunt. Ex variis earum descriptionibus nos duas insigniores hic proponemus.

℞. Rad. angelicæ, carlinæ, gentianæ, tormentillæ, zedoariæ, cornu cerui, ana ℥. j. trium santalor. ana ℥. ß. theriacæ ℥. iij. camphoræ ℈. j. Contundantur omnia, & infundantur in vini albi generosi ℔. ij. in loco calido, per triduum. Deinde destillentur in B. M. & aqua seruetur ad vsum. Dosis erit à ʒ. ij. ad ℥. ß. in iulepis refrigeranribus, addendo spirit. vitrioli, ad inflammabilitatem illius corrigendam.

℞. Spiritus vini opt. rectificati ℔. j. ß. theriacæ vet. Vnc. viij. myrrhæ electæ Vnc. iv. croci Orientalis Vnc. j. camphoræ Vnc. sem. Infundantur per 24. hor. in B. M. Posteà destillentur in eodem balneo, & eliciatur aquâ

aqua summè efficax.

Chimici bezoardica sua mineralia valdè prædicant, quòd sudorifica, aut saltem diaphoretica sint, nullam tamen calefaciendi vim habeat: idque probare contendunt ex insipido eorum sapore, ratione cuius etiam delicatioribus quibusuis ægrotantibus, & ingrata medicamenta respuentibus facilè possunt exhiberi. Laudant præterea illam quam vocat mixturam simplicem, vel mixturam spiritalem, ex aqua theriacali camphorata, spiritu tartari, & vitrioli compositam; eiúsque Drachm. j. iulepis, aut potionibus alexipharmacis adscent.

Medicus febrium malignarum curationi incumbens, varia in promptu habere debet alexipharmaca, eáque per vices immutare, ne natura vni & eidem assiduè vsurpato, nimiùm assuescat, illiúsque vires contemnat. Adde quòd non vna & eadem semper est veneni natura, sed pro varietate corporum admodùm diuersa: ita vt quod vni profuerit, alteri non conferat. Ideò postquàm per aliquod tempus vno vsus fuerit alexipharmaco, ad aliud & aliud transire erit vtilissimum.

Dum prædicta diaphoretica vsurpantur, si quando eorum operationẽ augere est animus, vt potentiùs venenum ad superficiem corporis educant, externa quædam remedia possunt admoueri: nempè cucurbitulæ, tum siccæ, tum scarificatæ plures & plures admotæ; & vesicatoria, de quibus anteà dictum est, quæ in statu morbi præsertim maximè conueniunt, & quo tempore sudorifica medicamenta exhibentur; ac etiam ol. scorpion. Matthioli, quod ab omnibus practicis multùm commendatur; virus enim in profundo corporis residens ad exteriora euocat. Ideò corporis emunctoria, vt inguina, & axillæ; tum etiam pulsus temporum, manuum & pedum, hoc oleo calente freqnenter inungi debent

debent; nempè ter, aut quater in die, vel etiam tertiâ quâque horâ. In huius olei penuria parari poteſt linimentum ex theriaca ſucco limonum diſſoluta, addendo croci & camphoræ tantillum.

Si quando natura veneni malignitate oppreſſa, & quaſi deuicta nihil prorsùs agere, ſed vinctis quodammodò manibus collum ſubmittere videatur, fortiſſima quæque diaphoretica, etiam maiori doſi, exhibenda ſunt, vt conſternati cordis vires, quaſi ſtimulis quibuſdam concitentur. Túmque aquæ thiriacales, aut bezoardica potentiora & maiori penetrandi vi prædita (quæ etiam additâ camphorâ plurimùm intendi poterit) vſurpanda ſunt. Exteriùs verò tunc temporis fotus ſequens aſſumptorum vim mirificè iuuabit, malignorúmque vaporum diaphoreſim promouebit. Hac enim methodo non pauci ab Orci confinio liberati ſunt.

℞. Rad. angelicæ, & gentianæ, ana ℥. ij. fol. meliſſæ, origani, ſcordij, ana M. ij. ſem. cad. bened. ℥. j. flor. chamom. verbaſci, meliloti, hyperici, centaurij minor. ſtœchad. anthos, & calendulæ, ana P. ij. Fiat decoctio, addendo ſub finem parùm vini albi, qua foueantur pedes, inguina, axillæ, & latera, calidè cum ſpongiis.

Si linguæ ſiccitas, ſitis & alia febrem aquè præualere, ac malignam qualitatem oſtendant; hoc fotu abſtinendum eſt, & illius loco gallina per ſpinam diuiſa, vel pulmo, aut omentum veruecis recenter mactati, ventri admoueantur.

In toto curationis decurſu virium ratio maximè habenda eſt, quæ venenata qualitate valdè deiiciuntur. Eæque fulcientur primò iuſculis conuenientibus ex decocto caponum paratis, quibus, vrgente neceſſitate, iura carnium ſtillatitia addi poterunt, ac præcipuè aqua

caponis

saponis per descensum in B.M.parata, vt hodiè vulgò fit. Confectio de hyacintho in iusculis vires recreat,& malignam qualitatem oppugnat. In iisdem iusculis gelatina cornu cerui vtramque etiam indicatinoem implet. Labentibus omninò viribus ad confectionem alkermes licet confugere,modò febrilis calor non vehemens vrgeat. Ac denique vinum omnium cardiacorum potentissimum est, de cuius vsu in hoc morbo; supra in victus ratione actum est. Solus vini odor vires admodùm recreat,& multò magis frustum panis assatum,in vino odoro, & aqua rosarum maceratum, ac naribus oblatum.

Tum etiam confectio alkermes, & de hyacintho potionibus alexipharmacis admisceri solent. Vel in maxima virium imbecillitate potiones merè cardiacæ concinnari possunt in hunc modum.

℞.Aquæ naphæ & rosar.an.℥.j.ß. confect.alkerm. ʒ.j. syrupi de pomis ℥.j. succi limon. ʒ.iij. Fiat potio. Si febris non sit intensa,aqua cinam.ad Drach.j.vel iij. addi poterit,& interdũ ambra grisea ad gr. v. vel viij.

Neque tamen in maxima virium ruina, calida illa roborantia tantoperè metuenda sunt, vt febris augmentum formidantes ægrum ab imminenti mortis discrimine liberare nolimus; quandoquidem vrgentioris perpetuò maior ratio habenda est, & refectis aliquantulùm viribus, quod roborantia calida plus æquo inflammarunt, refrigerantibus validis, vt sale prunellæ, & spiritu vitrioli,in iulepis,& potu ordinario permixtis postmodùm contemperari potest. Hæc methodus à prudenti Medico obseruata, non solùm in roborantium, sed etiam alexipharmacorum & sudorificorum calidiorum exhibitione fœliciter succedit

His accedent epithematum, & animalium applicatio regioni cordis, fotus genitalium ex confectione

alkermes in vino dissoluta, sacculi ventriculo admouendi, aliáque tum interna, tum externa remedia in affectibus cordis, *cap. de virium imbecillitate*, paulò fusiùs à nobis descripta.

Quod ad epithemata spectat, in iis cautio adhibenda est. Siquidem Authores quamplurimi vsum eorum reiiciunt, quòd ex refrigerantibus, & repellentibus componi soleant, aquis nimirùm herbarum frigidarum & aceto, à quibus venenata qualitas ad cor repercutitur, illiúsque diaphoresis, quæ perpetuò adiuuanda est, impeditur. Verùm ratio hæc vsum epithematum nequit impedire, cùm ea ex aquis cordialibus & diaphoreticis, nulláque astringendi, aut repellendi vi præditis, & sine aceto (quod tamen multi admittunt) componere possimus, additis cardiacis, iísque simul iunctis fient epithemata, non solum cordis robur sustinentia, sed etiam poros cutis aperientia vt, per eos maligni vapores faciliùs transpirent. Huiusmodi epithematum exemplum tale esse poterit.

℞. Aquar. scabios. & card. ben. ana Vnc. iv. aquæ naphæ Vnc. ij. confect. alkerm. Drach. ij. pulu. elect. diamarg. frig. Drach. j. croci, & camphoræ, an. gr. vj. Fiat epithema, applic. regioni cordis tepidè, frequenter.

℞. Confect. alkermes Vnc. sem. pulu. elect. triasant. & diamarg. frig. ana Drach. j. sem. aquæ naphæ parùm. Fiat linimentum applicandum eidem parti post vsum epithematis prædicti.

Epithemata etiam hypochondriis admouenda, hic etiam omittenda non sunt, propter rationes in febrium putridarum curatione circa eorum vsum propositas, quorum etiam materia inde desumi poterit.

Deuictâ tandem remediis prædictis malignâ, & venenatâ qualitate, remissâque febre, ac morbo ad declinationem vergente, coctionisque signis manifestè apparenti

parentibus; purgatio instituenda est, quæ ægrotantis viribus & constitutioni, à Medico exercitato aptari poterit. Nos in tyronum gratiam vnicum exemplum hîc proponemus.

℞. Sennæ mundat. Vnc.ß. sem. anisi Drach.j. fol. scabios. & scordij, an. M. sem. liquirit. Drach.iij. Coquantur ad Vnc.iij. In colat. dissolue rhab. in aqua buglossi cum santalo citrino infusi ℈. iv. mannæ & syrupi rosac. ana ℥.j. Misce. Fiat potio.

Neque verò vtplurimùm in morbi declinatione & statu conualescentiæ, vnica purgatio sufficit; sed ea non rarò bis, tervè per interualla repetenda, vt praui humores funditùs eradicentur. Alioqui periculum est recidiuæ, aut saltem ægroti longè tardiùs conualescũt. Quia natura, etsi satis potens sit illas materiæ morbificæ reliquias conterere: id tamen non nisi multo tempore præstare potest, & interim corpus pristinum robur tardiùs recuperat.

Ad integrum huius curationis complementum, superest tantùm, vt de correctione symptomatum, quæ huic morbo superuenire solent, aliquid dicamus. Eorum autem curatio eadem propemodùm est, quæ *sect. 2. huius tract. cap. 2.* fuit proposita, vbi symptomatum febres putridas comitantium curationes tradidimus. Et illa symptomata cum iis quæ febribus malignis accidunt, eadem ferè sunt, per magis tantùm & minus differentia; ideò eadem remedia in vtroque morbo iis aptari poterunt. Nos tamen in hoc loco, quæ frequentiùs nobis in febrium malignarum symptomatis edomandis vsurpata sunt, quæve magis profuêre, paucis annotabimus. Simúlque morborum hisce febribus superuenientium curationes proponemus.

Ac primùm in dolore capitis, vigiliis & delirio conueniunt in principio reuellẽtia omnis generis, vt aper-

tio venarum inferiorum,& hæmorrhoidum, clysteres emollientes, frictiones partium inferiorum,cucurbitulæ primò suris,posteà dorso,& scapulis admotæ, tum siccæ,tum scarificatæ; & vesicatoria, quæ in delirio simplici à materia biliosa excitato, brachiis & femoribus erunt admouenda. Si verò cum delirio stupor & somnolentia adfuerit,etiam ceruici;deinde repellentia fronti admouenda;& oxyrrhodina; de quibus hoc notandum, ea minùs conuenire in febribus malignis, quàm in putridis simpliciter; quia venenatorum vaporum difflatio omni arte procuranda,non autẽ intùs retinenda. Ideò leuiora priùs repellentia admouenda sunt,& si vehementia dictorum symptomatum ad fortiora confugere nos cogat, diù non sunt vsurpanda.

Inter repellentia leuiora recensetur frontale commune ex flor. nymphææ,violar.& rosar. sem. frig.maj. & granis alkermes, vapore aceti irroratum. Quod si non sufficiat, sequens admouebitur.

℞.Vnguenti populei Vnc.j.conseruæ rosar. & violar.ana Vnc.sem.ol. rosacei Vnc. vj,aceti rosac.Drach. ij. Misceantur omnia, & excipiantur stupis pexis, & duobus linteis inclusa fronti applicentur.

Intereà emulsiones quatuor sem.frigid.maj.vsurpari poterunt,à quibus vapores frigidi,& benigni ad cerebrum transferri, & dicta symptomata demulceri solent. Quæ si non sufficiant, narcotica addentur, quæ acrium & malignorum vaporum ascensum ad cerebrum mirum in modum prohibent, & somnum conciliant.Ea tamen paruâ dosi vsurpanda,vt syrup.de papau. ℥.ß. Vel vrgente necessitate laudani opiati g. ij. cum conserua rosarum vtiliter exhibebuntur; vel in iulepo aliquo dissoluentur, vel illius loco theriaca recens ad ʒ.ß. Hæc tamẽ narcotica raro & in parua dosi vsurpanda,quia venenum concentrant,quamuis sudorifica

rifica à nonnullis habeantur.

Post repellentia per vnum, aut alterum diem vsurpata, ad deriuantia veniendum est, inter quæ recensetur vesicatorium ceruici admotum, de quo suprà, cui addenda est sectio venæ frontis: ex eáque detrahendus est sanguis ad ℥.v. vel vj. & fœliciter succedit, dummodò sufficienter anteà per venas brachij sãguis detractus fuerit. Affigantur etiam hirudines pone aures. Quod remedium vtile quidem est, sed priori minùs efficax, quia per hirudines tenuissima tantum sanguinis pars educitur, cùm per venam frontis aliquando in phrenitide sanguis impurior, & magis corruptus educatur, quàm ex vena brachij. Tandem in statu phrenitidis, aut declinationis principio, resoluentia admouenda sunt, præcipuè verò animalia, aut eorum partes, vt pulmo veruecinus, qui pullis columbinis, & catellis commodior est, eò quòd totum ferè caput molliter amplectitur. Hæc autem animalia humores noxios in cerebro contentos partim resoluunt, partim concoquunt atque maturant, vt natura postmodùm eos faciliùs expellat. Malè à nonnullis in principio phrenitidis admouẽtur, quia calorem augendo, fluxionem ad cerebrum magis promouent & delirium intendunt.

In linguæ inflammatione, siccitate, & nigredine conueniunt remedia dicto loco proposita, præsertim ea quæ ex aqua, vel succo semperuiui & sale prunellæ composita sunt. Quibus sequens ex Minderero addi poterit, quippè quod maximè conferre experientia docuit.

℞. Butyri recentis in aqua rosac. loti ℥.ij. salis prunellæ ʒ.ß. Misce, & seruetur in aqua frigida. Detur ipsi, vel fabæ magnitudine sæpiùs in die, & diu in ore detineatur: Curationis probè succedentis signum est, si fuligo atra decedat, ac lingua rimis dehiscens humescere

incipiat:ſicque cutis ramenta,tanquam excoriationes, decidant,ita vt faucium exuuias ægri ſcreatu reiiciant. At tum palatum dolitat, & tenuiſſima cuticula qua conueſtitur, ob teneritudinem vix quicquam ferre poteſt; ſed leui acore, & vix perceptibili acrimoniâ offenditur; quod cùm prægreſſæ inflammationis ſtigmata ad hunc ferat, nouâ pelle veſtiendum, ac ſic penitus & refrigerandum, & perſanandam currit. Huic vſui conuenientiſſima erit ſequens gelatina.

℞. Sem. pſyllij, & cidon. ana ʒ.j.ß. gummi tragacant. ʒ.j. Cum aquæ roſar. ſ.q. extrahatur mucilago ſatis liquida, cui adde ſyrupi violacei parem quantitatem. Fiat inſtar gelatinæ, quâ vtatur frequenter ex cochleari, diúque ore contineat.

Lac calens gargarizatum dolorem lenit, inflammationem temperat, linguam & fauces humectat, & venenum attrahit.

Pilulæ ſequentes commodè vſurpari poterunt.

℞. Sem. cucumer. mundat. & contuſ. ℥. j. gummi tragacant. ſubtiliſſimè puluerat. ℥. ß. albuminis oui q.ſ. Formentur pilulæ, quas teneat in ore frequenter. Vel

℞. Sem. cucurbitæ, & melon. mundat. & papau. albi, ana ʒ.j. liquirit. & tragacanth. ana. ʒ.j.ß. Contundantur & puluerentur, cum mucilag. ſem. cydonior. extracta cum aqua roſar. fiant pilulæ in ore detinendæ.

Quia verò hæc linguæ inflammatio, ſiccitas, & nigredo ex interno incẽdio procedit, ad illius extinctionem conuenient iulepi valdè refrigerantes, quibus addetur ſal prunellæ, & ſpiritus vitrioli. Tum etiam in aqua potus ordinarij eadem permiſceri poterunt.

Sitis intenſiſſimæ curatio dicto loco ſufficienter fuit propoſita. Sed in febre maligna fœliciter extinguetur duobus remediis proximè laudatis, nempè

ſale

ſale prunellæ, & ſpiritu vitrioli in iulepis aqua potus ordinarij.

Inappetentiæ, nauſeæ, vomitus, & ſingultus curationes ex dicto loco deſumendæ ſunt. De vomitu tamen hoc addimus, eum interdum febre maligna correptos ita diuexare, vt omnia iniecta ſtatim reiiciant, & quamuis ſitis, & linguæ ſiccitas, & nigredo adſint, nullum tamen potulentæ materiæ genus ferre poſſint: ſed omnes iulepos, emulſiones, ptiſanas, aquam etiam ſimplicem ſtatim poſt aſſumptionem euomant. Huic ſymptomati grauiſſimo ſtatim medetur, quaſi miraculo, ſal abſinthij ad ℥j. in ſucci limonum recentis cochleari exhibitum, vt experientia didici.

Alui fluxus in hoc morbo frequentiſſimus eſt, in eoque Medici prudentia valdè neceſſaria eſt. Si enim cohibeatur præpoſterè, materia venenata intus retinetur. Si verò non cohibeatur, vires deiicit, ægrúmque non raro ad interitum ducit. In illius curatione ita procedendum. Si ita moderatus ſit, vt vires non deiiciat, cohibendus non eſt, ſed clyſteribus roborantibus tantùm moderandus. Si verò immodicus ſit, & vires admodùm deiiciat, colliquatiuus eſſe conſueuit, & audacter cohibendus, quod ſummâ efficaciâ præſtabit theriaca recens, ad ʒ. ß. vel laudanum opiatum ad gr. ij, vel iij. Sæpè tamen obſeruaui, alui fluxum perniciosum, ex quo æger ad interitum ruere videbatur, potioribus diaphoreticis magna doſi exhibitis, quaſi momento cohibitum fuiſſe, fugato ſcilicet veneno, quod inteſtina, aliáque viſcera vellicando, fluxum illum ſyntecticum efficiebat.

Lumbrici hoc morbo laborantes ſæpiſſimè infeſtant, & ex ſumma humorum putredine copioſi generantur. His è corpore educẽdis cõuenient clyſteres dulces, & potiones cõtra vermes, præcipuè quæ ex decocto

ſcordij parantur. Siquidem ſcordium aduerſus malignitatem & lumbricos æqualiter confert. Vt autem illius caliditas temperetur, cum portulaca, acetoſa, & cornu cerui decoqui poterit. Tum etiam cornu cerui vſtum vtiliter decoquetur. Siquidem Foreſtus *obſ.* 4. *lib* 6. teſtatur, nullum remedinm æquè profuiſſe febre maligna laborantibus, in quibus lumbricorum copia & alui fluxus aderant, ac cornu cerui vſtum, cum iulepis ad Drach. j. exhibitum.

Quando maligna & venenata qualitas in hiſce febribus valdè prædominatur, vt ad peſtilentium propriè dictarum naturam accedant, in iis plerumque fiunt parotides & carbunculi. Eorum ideò curatio hîc ſubnectenda eſt.

In parotidis principio, quamprimùm illa apparere incipit, pars recipiens laxanda, & ſi tumor ſegniter increſcat, attrahentibus admotis, & alexipharmacis, ac diaphoreticis exhibitis, naturæ ad eas partes materiam morbificam expellentis motus adiuuandus eſt. Ad partem laxandam fiet iniectio ex vnguento de althæa, admotâ poſtmodum lanâ ſuccidâ. Attractio fiet admotis catulis, aut pullis columbinis; quibus etiam dolor tẽperabitur. Validiùs attrahunt emplaſtra ex fermento, caricis, cepis, columbino ſtercore, addendo butyrum, pinguedinem gallinæ, axungiam ſuillam recentẽ, & ol. lilio. vel amygdal. dulcium. Si attrahentibus hiſce pars nimiùm incaleſcat, & dolor nimis intendatur; fiat eorum intermiſſio per interualla, admouẽdo interim cataplaſma de mica panis, aut olea prædicta, lanâ ſuccida excepta, vel vnguentũ de althæa, vt ſuprà. Et quia pars non eſt capax materiam morbificam ſufficienter recipiendi; ad portionem illius deriuandam admouendum eſt veſicatoriũ poſteriori parti ceruicis, ſimúlque diaphore

phoretica suprà enumerata frequenter vsurpanda. Euocata materia ad partes exteriores, tentetur suppuratio, admoto cataplasmate ex rad. althææ, lilior. caricis, farina lini, axungiis, & oleis prædictis composito. Srppuratione facta tumor aperiatur, reliquum materiæ concoquatur, continuato cataplasmate, vel admoto emplastro diachylone. Vlcus mundificetur digestiuo communi ex terebinthina, vitellis ouorum, & oleo rosaceo. Tum etiam vlcus teneatur diu apertum admota turunda, vt totum virus per illud sufficienter expurgetur, & tandem ad cicatricem perducatur. Hoc tamen obseruandum, tumorem ita crescentem, vt periculum suffocationis immineat, ante perfectam maturationem esse aperiendum: sic enim aliqua materiæ portione educta, tumor aliquantulùm subsidebit, & suffocationis periculum euitabitur. Pari modo si intensissima sit malignitas, vt æger morbo succumbere videatur, antequam tumor ad maturitatem perductus sit; aperiendus etiam est ante tempus, vt veneni vis expiret, vnde salus ægri subsequi non rarò consueuit. Hácque ratione in vera peste bubones ante suppurationem aperiri solent.

Denique silentio præterire nefas est insigne experimentum, quod mihi contigit in febre illa epidemica, quæ Monspelij sæuissimè grassata est anno 1623. ita vt media ferè pars ægrotantium interierit. Peculiariter verò quibuscumque parotides superueniebāt (quod solebat contingere circa nonum, vel vndecimum morbi diem) omnes intra biduum interibant; præcedente, aut eodem tempore accedente delirio, stupore, motibus conuulsiuis, & pulsu inæquali, frequenti, minutulo, & quasi formicante. Cùm autem plures huiusmodi vidissem, qui neque alexipharmacis frequēter adhibitis, neque attrahentibus parotidi admotis iuuari potue-

rant;animo reuoluens si quâ viâ liberari possent à tam certo exitio:Tandem cogitare cœpi,ideò parotides febribus hisce superuenientes sinistri esse iudicij, quòd locus in quo fiunt,non est capax totam materiam morbificam excipiendi, quæ intus retenta opprimit ægrotantem,ac proinde opus naturæ inchoatum solummodò, euacuationibus suppleri posse,venæ sectione scilicèt & purgatione;cùm etiam Gal.3. *de compos. medic. secundùm loca,cap.de parotidibus*, in earum curatione phlebotomiam præscribat.Verùm hic inducationi maximè obstabat summa virium imbecillitas, quæ tanta erat, vt iam versari ægrotantes viderentur in agone mortis,quæ etiã breui succedebat Gal.verò *loco citato*, dum præscribit venæ sectionem in parotidum curatione,duas proponit conditiones; nempè si adsit sanguinis redundantia, & vires ferant. Quæ conditiones hic omnino deerãt:priùs enim sufficiẽter sanguis detractus fuerat,tũ per phlebotomias iteratas, tũ per cucurbitulas sacrificatas:tum etiam maxima aderat viriũ ruina. Hisce omnibus perpẽsis,auream hanc Corn.Celsi sententiam, si aliàs vnquam, hîc maximè locum habere censui,*multa scilicet in præcipiti periculo rectè fieri,quæ alias essent omittenda: & satius esse anceps remedium in vno,aut altero experiri,quam tot ægros certo exitio relinquere.*Hoc etiã animo addebat,quòd summa illa viriũ deiectio ab oppressione magis,quã ab exolutione proficisci videbatur. Ideò enim subitò vires corruebant, quòd natura non posset graue onus excutere, eiúsque imminutione subleuatum iri sperandum fuerat. Adde quòd phlebotomia ita poterat institui,vt nullum inde periculũ esset metuendũ,si nimirùm ℥.ij.vel tres sãguinis primâ vice tantùm educerentur, tentandi gratiâ, & si ritè succederet, maior deinceps quantitas detraheretur. Hâc igitur viâ rem exequi placuit.Et cùm

mercator

mercator Monſpelienſis nomine *Bernardier*, primus occurreret, eique parotis ponè autem ſiniſtram die morbi vndecima erumperet, cum pulſu, aliiſque ſymptomatis ſuprà enumeratis; phlebotomiam præſcribo ad Vnc. iij. quam tamen Chirurgus ſenex & peritus celebrare renuebat; metuens ne æger ad extrema redactus, in ipſa operatione expiraret; meâ poſtmodùm præſentia, & authoritate confirmatus, ſanguinem miſit ad Vnc. iij. Tribus, aut quatuor horis elapſis ægrum iterùm inuiſo, & pulſum paulò validiorem inuenio, minúſque inæqualem. Iteratur phlebotomia ad Vnc. vj. Pulſus inde multò melior & robuſtior. Sanguis detractus admodum corruptus apparuit. Sequenti die propinatur medicamentum ex ſenna, rhab. & ſyrupo roſaceo. Sicque æger à morbis confinio liberatus eſt. Omnibus deinceps ægrotantibus, quibus ſuccreſcebant parotides, venæ ſectio primùm, idque partitis vicibus, & ſequenti die purgatio à me præſcripta eſt: ſicque omnes (Deo ſit laus & honos) quotquot hoc modo tractati ſunt, fœliciter euaſerunt, neque vllus ampliùs toto illo anno ex parotidibus interiit.

Aduertendum tamen eſt (quod in prognoſi notauimus) parotides ſæpè criticè, & vtiliter apparere, & ex iis ægros à morbo liberari; quando ſcilicet in declinatione contingunt. Idque facilè apparet ex remiſſione ſymptomatum, quæ illarum eruptionem ſolet præcedere, & tales accidere, ſolent in febribus minori malignitate præditis At verò in prædicta temporis conſtitutione tanta erat febris epidemicæ malignitas, vt parotides ſæpè in ſtatu morbi, & ſymptomaticè, ac lethaliter erumperent, donec prædictis remediis earum pernicies ſublata eſt.

In carbunculo febri ardenti ſuperueniente, ſi ante illius apparitionem ſanguis ſufficienter miſſus non fuerit,

fuerit; aut si æger vlteriorem venæ sectionem ferre non possit, aperiatur vena carbunculo vicinior, vt maior fiat attractio materiæ virulentæ ad partem affectam. Postmodùm tumor vndique in curcuitu scarificetur, idque satis profundis vulneribus; & aqua salsâ calidâ foueatur aliquantisper, vt sanguinis concretio impediatur, eiúsque affluxus adiuuetur. Mox caustici granum in pustulæ medio applicetur. Toti autem tumori sequens cataplasma admoueatur.

℞. Fol. rutæ, & scabiosæ, contus. an. M. j. ficuum siccat. contusar. par. iij. fermenti acris Vnc. j. piperis puluerati Drach. j. vitell. ouor. num. ij. Misce. Fiat cataplasma, quod per biduum applicetur.

Deinde verò sequens admoueatur.

℞. Succorum symphyti maj. scabiosæ, calendulæ, ana Drach. j. theriacæ vet. ℈. iv. salis Drach. j. vitell. ouor. num. ij. Misce. Applicetur tumori.

Potest etiam ab initio tumori applicari cataplasma de arnoglosso in Pharmacopœa Bauderon. descriptũ.

Ipsi verò escharæ post caustici applicationem admoueatur vnguentum basilicum, cui addatur theriaca, ol. scorpionum, & vitellus oui.

Postquam tumor incrementum susceperit, ne materia maligna refluat ad interiora, illius ambitus illinatur vnguento de bolo, bis, aut ter in die. Supra escharam verò, vt illius casus procuretur, applicetur vnguentum basilicum, cum butyro, aut axungia suilla permixtum. Post escharæ casum vlcus detergeatur vnguento sequenti.

℞. Succorum calendulæ, absinthij, scabiosæ, & apij, ana ℥. j. myrrhæ electæ, rad. ireos Florent. aloës, sarcocollæ, anna Drach. j. mellis rosati Vnc. ij. Fiat vnguentum, continuandum vsque ad integram curationem.

CAPVT.

CAPVT II.

De variolis & morbillis.

AD febres malignas & pestilentes meritò referenda est illa, quæ variolas & morbillos comitari solet; cùm epidemica & contagiosa sit, plurimósque pueros, quibus præcipuè solet accidere, de medio tollat.

Quænam sit inter variolas & morbillos differentia, apud Autores omninò non conuenit. Vsus verò obtinuit, vt variolæ nominentur pustulæ maiores, varis persimiles, vnde nomen sortitæ sunt; quæ ad suppurationem peruenire solent: morbilli verò sint pustulæ perexiguæ, & veluti cutis asperitates cum intensa rubendine, instar erysipelatum; quæ intra quinque vel septem dies, sine suppuratione discutiuntur, & ratione rubedinis intensæ, apud Gallos *la rougeole* vocari consueuerunt: variolæ verò, *la petite verole*, & in Occitania, *la picote*. Est & tertium pustularum genus pueris familiare, & variolis simile, quoad magnitudinē & figuram: sed in eo ab iis distinguitur, quòd variolæ cum rubore & inflammatione appareāt; hæ verò albæ sint, & veluti vesiculæ, seroso humore repletæ, quæ intra triduum disrumpuntur & exsiccantur, nullúmque afferre solent periculnm, & plerumque sine febre erumpunt. Id pustularum genus à nostratibus fœminis, *la veirolette*, nominari solet: ab Italis, *rauaglione*. Eiúsque descriptio reperitur apud Vidum Vidium, his verbis: *Sunt qui præter duas species crystallos adiiciant. Sic enim appellant quasdam veluti vesiculas plenas aquâ, instar crystalli splendentes, quibus cutis variis locis distinguitur:*

has

has nunc vulgò nominant reuaglione. *In quas non ita incurrunt omnes homines, ſicut in variolas & morbillos: neque ſub ipſis ita grauiter affliguntur: Quamobrem non videntur, tanquam tertia ſpecies, morbillis & variolis hæ puſtulæ adiiciendæ.*

De variolis & morbillis Autores multa diſputant, ac præſertim, vtrum hi affectus ſint morbi noui, ac veteribus incogniti, & à quà cauſa proximè atque immediatè producantur. Cùm autem nos ſummam breuitatem in prælectionibus noſtris obnixè affectemus, omnes controuerſias prætermittere conſueuimus, nudas, & ſimplices earum deciſiones proponentes; ideóque ſic, quid de prædictis quæſtionibus cenſendum ſit, paucis explicabimus.

Ac primùm variolas & morbillos minimè nouos affectus eſſe cenſemus, cùm ab antiquiſſima cauſa, nempè ſanguinis materni impuritatibus oriantur; quam cùm Arabes agnouerint, minimè nouum morbum eſſe cenſuerunt. Si autem eorum temporibus primùm graſſari cœpiſſent, illud ſpeciatim ab iis fuiſſet annotatum. Ac quanqnam ab iis primùm exacta eorum deſcriptio tradita ſit: Hipp. verò & Galenus, aliique antiquiores vix de iis mentionem fecerint: arbitrari oportet, ideò peculiarem de iis tractationem à veteribus hiſce non eſſe inſtitutam, quòd ſint tantùm accidentia febribus ſynochis & malignis ſuperuenientia, & eruptiones criticæ, proprium & peculiare morbi genus minimè conſtituentes. Vel quòd in Græcia, propter aëris clementiam, ita leuis fuerit affectus, vt Medicorum curam non meruerit. Quemadmodum apud Indos Occidentales, propter ſummam aëris clementiam ita leuis eſſe conſueuerat, vt vix animaduerſus fuerit ante acceſſum Hiſpanorum in eas regiones. Poſtquam verò Æthiops quidam eò delatus variolis

peſtilentibus

pestilentibus correptus est, communicata per contagium maligna & venenata qualitate, tam immaniter grassari cœpit affectus, vt magna Indorum pars de medio sublata fuerit. Cùm enim anteà impuritates illæ ex materno sanguine relictæ, ob clementiam aëris à natura facilè discuti consueuissent; accedente postmodùm venenatâ qualitate graues morbos effecêre.

Sanguinem verò maternum esse veram causam variolarum & morbillorum, inde præcipuè colligitur, quòd ex hominum millibus vix vnum reperire liceat, qui semel saltem in vita hos affectus non patiatur. At morbus omnibus hominibus communis à causa aliqua communi necessariò dependet: qualia sunt generationis principia, semen nimirum & sanguis maternus. At semen non potest esse causa variolarum & morbillorum, cùm ab eo morbi hæreditarij & totâ vitâ perdurantes oriantur. Superest igitur, à sanguine materno, quo nutritur fœtus in vtero, hos affectus prouenire. In illo enim quantúmvis purissimo quædam impuritates continentur, quæ partibus fœtus labem suam communicant; & illa labes partibus impressa massam sanguinis inficit; eique, à causa procatarctica excitatæ, ebullitionem conciliat, cuius beneficio fit fermentatio & depuratio tam sanguinis, tum ipsarum partium. Hoc docent Arabes luculento vini exemplo, quod dum adhuc recens & musti naturam retinens in dolium mucidum, aut praua aliâ qualitate infectum infunditur, à dolio quidem malam illam qualitatem recipit. Dum verò per ebullitionem depuratur, non modò seipsum, sed etiam dolium purificat. Ista autem ebullitio, seu fermentatio vt plurimùm puerulis contingit, aliquando tamen grandioribus, & virilem ætatem adeptis; quia semper à causa aliqua externa commoueri solet, qualis est in primis

certa aëris diſpoſitio huic morbo analoga. Vnde fit, vt nunc variolæ, nunc morbilli graſſari ſoleant, quòd illa aëris diſpoſitio, nunc his, nunc illis ſit magis analoga.

Neque impuritates illæ ſanguinis materni ipſam matrem inficere poſſunt, in eáque ſimiles affectus generare; quamuis dictum fuerit ab Hipp. *l. de natura pueri*, tres eſſe partes in ſanguine, vnam puriſſimam, quâ nutritur fœtus: alteram impuriorem, quâ nutritur mater: & tertiam impuriſſimam, quæ in venis vteri aſſeruatur toto geſtationis tempore, & poſt partum per lochia expurgatur. Primò enim cùm mater habeat partes duriores & ſolidiores, eæ non tam facilè recipiunt impreſſionem, quemadmodum fœtus corpus tenellum atque molliſſimum. Deinde portio illa ſanguinis impuriſſima, quæ aſſeruatur in venis vteri & ſecundinarum toto geſtationis tempore, inficit in tranſitu ſanguinem, qui defertur per ea loca ad fœtus nutrionem: vnde fœtus contrahit malam qualitatem, quæ ſuo tempore cauſa eſt ebullitionis in ſanguine fœtus. At verò portio illa impuriſſima in dictis locis remanens non inficit corpus matris.

Præterea mirandum non eſt tamdiu differri aliquando eruptionem variolarum & morbillorum, vt in virili ætate nonnullos corripiant Non enim ſubſtantialiter in corpore remanent impuritates illæ, vt multi exiſtimant: corrumperentur enim morâ longiſſimâ & putredinem deterrimam acquirerent. Sed ab iis tantùm praua quædam qualitas partibus fœtus imprimitur, quæ tandem humorum partem aliquam inficiens, naturæ moleſtior redditur, quæ tunc temporis inſurgens, infectas illas humorum potiones ad cutem propellit.

Cùm autem in ſanguinis maſſa duplex excrementum reperiatur.

reperiatur, vnum crassum, alterum verò tenue: ex crasso variolæ generãtur, ex tenui verò morbilli. Et licet vna eadémque sit praua & maligna qualitas, vtrumque excrementum inficiens: attamen quia diuersa est vtriusque excrementi natura, diuersa etiam est causæ externæ ad vtrumque analogia. Vnde fit, vt aliquando variolæ, aliquando morbilli populariter grassentur.

Quamuis autem variolæ in toto corpore erumpere soleant, maiori tamen copiâ in facie, pedibus & manibus apparere cõsueuerunt, cùm aliter euenire soleat in maculis purpureis, quæ in febre purpurata contingũt: illæ enim in pectore & dorso præcipuè apparẽt. Cuius differentiæ ratio inde desumenda est, quòd cùm variolæ oriantur ab ebullitione sanguinis, cuius beneficio fit excretio ad cutem excrementi in eo latitantis, & praua qualitate affecti; hepar autem sit sanguinis fons & origo, ab eo præsertim talis expulsio dependet; at hepatis emunctoria sunt facies, manus, & pedes: vnde fit, vt calidiori hepate præditi, faciei rubedine & pustulis laborare, calorémque intẽsum in volis manuum ac pedum percipere soleant; eáque ratione maior fit expulsio ad eas partes. Contrà verò maculæ purpureæ in febre maligna apparentes, à corde præcipuè affecto oriuntur, ideóque circa partes cordi vicinas erumpunt, & præcipuè circa lumbos, quia in iis vena caua ascendens, & arteria aorta cordi annexæ decurrunt.

Alia prætereà differentia inter variolas & maculas purpureas annotanda est, quòd nimirùm variolæ & morbilli apparentes tertio vel quarto die à febris inuasione, criticæ esse soleant, & vtplurimùm salutares: maculæ verò purpureæ, etiam septimo die apparentes, plerumq; symptomaticæ sint, & morbum reddunt deteriorem; cùm aliter debere fieri videretur; morbus enim crudior est quarto die, quàm septimo. Huius ta-

men euentus ratio inde depromẽda eſt, quòd in variolis & morbillis plerumque febris incipit, à ſummo vigore, ideò non ſolùm tertio, aut quarto, ſed etiam primo & ſecundo die excretiones in ea verè criticæ poſſunt contingere. At febres malignæ ſegniùs progrediuntur, & principium earum ad ſeptimum plerumque extenditur: vnde eo tempore excretiones contingentes non poſſunt eſſe verè criticæ. Quòd verò variolæ & morbilli tam citò ad ſtatum perueniant, non autem febres malignæ; inde fit quia febris variolarum & morbillorum à putredine leuiſſima, & ſanguinis ebullitione potiùs quàm ab intenſa materiæ putredine proficitur; eam ideò ceſſare facit natura mediante coctione ante diem ſeptimum, eò quòd leuiſſima ſit, & à facillimis cauſis orta. At in malignis febribus adeò eſt ingens, ac ſordida putredo, vt nec decima quarta die, & interdum vigeſima corrigi poſſit. Et ob id, maculis erumpentibus ante id tempus exacerbatur; quia citra coctionem, & ſymptomatice coacta fuit natura eas expellere.

Fit igitur expulſio variolarum & morbillorum per ſanguinis ebullitionem: Quæ quidem ebullitio, iuxta doctrinam Auicennæ, duplex eſt; vna perfectiua, altealtera verò corruptiua. Perfectiua ſeu depuratiua ea eſt, in qua partes tantùm impuriores & excrementitiæ ſanguinis putreſcunt & à natura expurgantur, vt tota maſſa pura poſtmodùm relinquatur, & tunc variolæ fiunt ſalutares; quæ ſine vllo medico auxilio curantur. Corruptiua verò eſt, in qua non ſolùm partes ſanguinis, excrementitiæ, ſed etiam ſanguis ipſe ſincerus computreſcit; vnde periculoſæ & lethales variolæ oriuntur, & pro maiori vel minori putredine, maioris vel minoris malignitatis participe, plures vel pauciores ſanguinis partes occupantis, maius vel minus periculum emergit

git. Talis ebullitio corruptiua præcipuè contingit, dum epidemicè grassantur isti morbi, & à maligna aëris constitutione excitantur, à qua humorum effer-uescentia, & maligna putredo ducitur; vnde variolæ multæ & periculosæ generari solent, quæ aliquando pestis prodromi & nuntij, iuxta Rhasis sententiam, esse consueuerunt.

Inter morbos acutos recenseri solent variolæ & morbilli, vtplurimùm enim intra quantuordecim dies terminantur. Duplex autem temporum series à nõnullis ingeniosè statuitur, tẽpus nimirùm ebullitionis, & tempus eruptionis variolarum. Tempus ebullitionis quatuor, vt plurimùm, diebus perficitur: ita vt primus dies principium statuatur, secundus augmentum, tertius status, & quartus declinatio: tunc enim febris & alia symptomata remittere solent. At principium exitus variolarum est ipsemet quartus dies, augmentum ad septimum protrahitur, status ad vndecimum, declinatio verò ad decimumquartum, quo tempore variolæ exsiccantur. Non rarò tamen ad vigesimum vsque protrahitur variolarum exsiccatio.

Differentiæ variolarum & morbillorum desumuntur, vel substantia, ratione cuius aliæ sunt magis, vel minùs pituitosæ, sanguineæ, biliosæ, aut melancholicæ; vel à quantitate, ratione cuius dicuntur maiores aut minores, plures aut pauciores, profundæ aut superficiariæ; vel à qualitate, ratione cuius aliæ rubicundæ, aliæ albæ, subflauæ, violaceæ, liuidæ, nigræ, pro diuersitate humorum, ex quibus componuntur; vel à tempore, ratione cuius aliæ citò, aliæ tardè erumpunt, aliæ citiùs, aliæ tardiùs suppurantur, aut dissoluuntur, vel à loco, ratione cuius aliæ cutem tantùm occupant, aliæ etiam partes internas inuadunt, vt fauces, pulmones, intestina, iecur, lienem reliquáque viscera.

Diagnosis dirigenda est, vel ad affectum iam præsentem, vel ad eundem imminentem. Variolæ & morbilli iam præsentes, cùm sensibus pateant, non aliis signis indigent. Imminentes verò sequentia signa indicant.

Dolor capitis cum pulsationis sensu in fronte & temporibus: Somnolentia grauis: Terrores in somno; Deliria interdum, tremores & conuulsiones: Sternutatio: Pandiculatio frequens: Raucedo, Tussis, Spirandi difficultas. Calor, rubor, & punctionis sensus in toto corpore. Dolor dorsi, qui aliquando solus, aut cum paucis aliis symptomatis in febre synocho apparens, variolas imminentes significat. Cùm enim per dorsum ferâtur vena & arteria magna, in quibus sanguis ebulliens malignus acres vapores ad neruos & membranas vicinas emittit, necesse est dolores in iis partibus præcipuè percipi. Magna anxietas, & inquietudo. Lachrymæ inuoluntariæ; Oculorum splendor & pruritus: Tumor faciei cum aliquo rubore. Vehementia symptomatum ab initio, vt morbus statim vigorem attigisse videatur.

Quæ omnia fiunt vel à vaporibus multis & crassis, per sâguinis ebullitionem in caput, diaphragma, aliasque partes transmissis; vel ab ipsa variolarum materia, iam ipsas partes inuadere incipiente; vel à fluxione caloris vi excitata, humores in cerebro colliquantis.

Maximi est momenti imminentes variolas præuidere; sed multò maioris, earum euentum prædicere, quam sequentia signa prognostica indicabunt.

Ac primùm salutares esse solent variolæ, quæ citò, & facilè exeunt, ac breui ad maturitatem perducuntur.

In quibus febris leuis est, sine magnis symptomatis, quæ post exitum variolarum cessat, aut admodùm imminuitur

minuitur. In quibus vox libera eſt, & reſpiratio facilis. Variolæ primùm rubræ, & albæ, molles distinctæ, paucæ, rotundæ, faſtigiatæ ſolam cutem, non autem partes internas afficientes, ſalutares eſſe conſueuerunt.

Omnia prædicta ſigna, materiæ morbificæ paucitatem, obſequium, benignitatem, & naturæ robur, validè eam expellentis, ſignificant.

Contra verò periculoſas, aut lethales variolas oſtẽdunt, febris ingens & non imminuta poſt eruptionem variolarum; ſignificat enim humores malignos & venenatos non fuiſſe ſufficienter ad cutem expulſos, ſed maximam eorum partem adhuc in venis reſtitiſſe. Anxietas & inquietudo magna; ab iiſdem humoribus in venis ebullientibus. Difficultas ſpirandi, quæ ſignificat puſtulas, aut apoſtema in pulmonibus; aut anginã, aut virium lapſum. Sitis ingens, quæ internum incendium indicat: & ſi cum ea anguſtia reſpirationis augeatur, mors in propinquo eſt. Alui fluxus, aut dyſenteria, quæ ſignificat humores malignos ad interiora recurrere, motu omninò contrario naturæ motui, atque adeò lethali. Ideò ex iis, qui huiuſmodi alui fluxu poſt eruptionem variolarum corripiuntur, pauciſſimi euadunt.

Vrina ſanguinea lethaliſſimum eſt ſignum; tum etiamſi per aluum ſanguis purus & ſincerus reiiciatur. Interdum etiam per nares, gingiuas, aliáſque corporis partes fiunt excretiones ſanguineæ, quæ lethales eſſe conſueuerunt. Significant enim ſummam ſanguinis acrimoniam atque malignitatem: quæ naturam vehementer irritat, & ad præpoſteram illius excretionem compellit.

Peſſimæ etiam ſunt variolæ tardè apparentes, quæ materiæ contumaciam, aut naturæ imbecillitatem ſignificant. Multæ, magnæ, duplices & continuatæ, eiuſdem materiæ quantitatem nimiam oſtendentes. Du-

ræ, eiusdem materiæ crassitiem, & incoctibilitatem indicantes. Depressæ, expultricis imbecillitatem significantes: eæque deteriores sunt, si in earum medio macula nigra appareat, quæ malignitati insigni attestatur: Virides, liuidæ, & nigræ, quæ ex bile porracea, vel atra generantur.

Omnium pessimæ, quæ vbi egressæ sunt, confestim euanescunt, & tumor partium remittitur: significant enim humorum retrocessum ad interiora: & eorum, quibus ista retrocessio contingit, nullus euadit, sed vt plurimùm intra viginti quatuor horas pereunt.

Periculosæ etiam sunt, quando maculæ febri purpuratæ familiares, illis permiscentur; præcipuè si maculæ illæ liuidæ, vel nigræ fuerint. Significant enim non solùm leuem illam putredinem, quæ ex ebullitione sanguinis in variolis solet contingere: sed etiam intensam illam & profundam (vt vocant) putredinem adesse; ex qua maius multo ægrotanti impendet periculum.

Fæces, aut vrinæ in variolis liuidæ, aut nigræ, magnum in hoc morbo portendunt periculum: significant enim humorem atrabilarium in venis redundare, & totam massam humorum inficere.

Curatio variolarum & morbillorum quatuor indicationibus perficitur. Quarum prima versatur in humorum quantitate peccantium euacuatione. Secunda in motu naturæ, seu variolarum expulsione adiuuanda. Tertia in malignæ & venenatæ qualitatis oppugnatione. Quarta denique in symptomatum correctione. Quæ omnia vt commodè perficiantur, primùm idonea victus ratio instituenda est, quæ eadem esse debet, quæ in febrium putridarum curatione fuit proposita: nonnulla tamen peculiariter aduertenda sunt.

Primò vt æger in loco calidiusculo detineatur, quo

cutis

tutis pori aperiantur,& variolarum eruptio adiuuetur. Ideò detinendus est in cubiculo benè clauso,quod aër frigidus nullo modo ingrediatur.Multi enim pueri,benignis alioqui variolis laborantes,frigidioris aëris appulsu de medio sublati sunt,repercussa nimirum materia morbifica ad interiores partes. Eadémque ratione vestibus moderatè contegendi sunt;ita tamen vt aëris caliditas,aut integumentorum pondus febrilem ardorem non intendant. Dicta tegumenta ex pannis rubris plerúmque concinnari solent, quia analogiâ quadam sanguinem ebullientem ad exteriora mouere creduntur. Solent etiam multi ouem, aut veruecem in cubiculo,vel etiam cubili detinere, quod illa animalia venenatam labem facilè recipiant,& in se attrahant;vnde ægris leuamen aliquod emergere potest.

In potu decoctum hordei, vel radicis acetosæ, vel decoctum rasuræ eboris,aut cornu cerui vtiliter vsurpari solet,præcipuè in principio, & dum febris est vehemens. Si verò non ita incandescat,decoctum hordei & caricarum erit vtilissimum, vtpote humores ad cutem efficaciter expellens ; eóque vtebantur passim Amatus & Forestus cum fœlici successu.

Prætereà somnus cùm toto morbi decursu moderatus esse debeat ; in augmento tamen cùm pustulæ erumpunt, diuturnior noxius est, & satius est plus solito vigilare.

Vt igitur indicationes prædictæ impleantur , à venæ sectione inchoanda curatio est , (si sanguis aliquatenùs redundet , ætásque ægrotantis ferre posse videatur) eáque quamprimùm celebranda. Si tamen Medicus primo morbi die non fuerit vocatus, vtiliter nihilominùs sanguinem detrahet ante eruptionem variolarum,vel dum adhuc paucæ apparent ; quod tẽpus vulgò vsque ad quartam diem extendi consueuit, à fe-

bris inuasione. In quo tamen cautio diligens necessaria est. Si enim pustulis erumpere incipientibus, febris imminutio, & symptomatum remissio subsequatur; satius est totum negotium naturæ benè operanti relinquere, quæ totam materiam morbificam ad cutem sufficienter expulsura est. Tum venæ sectio necessaria non est, cùm experientia doceat, infinitos pueros benignioribus variolis laborãtes, neque plethorâ oneratos, sine sanguinis detractione fœliciter curari. Quin potiùs aliquando in dicto casu phlebotomia noxam inferre poterit, cùm variolarum expulsio fieri soleat per ebullitionem sanguinis: quæ si leuis sit, à sanguinis detractione multùm imminuetur, sicque insufficiẽs euadet ad sanguinis massam ab impuritatibus perfectè depurãdam. Contrà verò si erumpentibus variolis febris intensior, anxietas, difficultas spirandi, lotium crassum & rubrum, aliáque symptomata maiora appareant; signum est naturam nimio humorum onere premi, eósq; non posse conuenienter regere; ideo phlebotomiam esse necessariam, vt detractâ portione oneris, reliquum à natura faciliùs expellatur. Vno verbo, in ebullitione merè perfectiua, seu depuratiua, sanguis detrahendus non est; in corruptiua verò venæ sectio maximè necessaria est, etiam in ea quæ minoris malignitatis est particeps, cuius gradus suprà fuerunt expositi. Ita autem necessaria est phlebotomia in periculosis variolis, in quibus ebullitio corruptiua fieri consueuit, vt tenellula puerorum ætas illam non impediat. Vsus enim inualuit, vt in quarto, & non rarò tertio ætatis anno missio sanguinis vsurpetur. Parisienses Medici in teneriori ætate, & lac sugentibus pueris à venæ sectione non abstinent. Quod tamen ægerrimè admittit tenellula natura, leuissimum lectis alimentum & copiosus per cutem effluxus. Neque vllius è sapientibus scriptoribus

ribus patrocinio defendi poteſt noua hæc mittendi ſanguinis licentia.

In paulò grandioribus pueris vnica phlebotomia interdum non ſufficit;ſed illa erit iteranda,ſi febris intenſa perſeueret;vel delirium,aliúdve graue ſymptoma vrgeat. Imò verò peractâ variolarum eruptione, quæ intra nouem dies maiori parte fit; ſi febris valdè vrgeat, ſanguis denuò mittendus eſt,& ægri tractandi,vt febre continua putrida laborantes.

Si ſuſpecta ſit venæ ſectio, propter ætatem tenellā, vel quòd tempus idoneum iam tranſactum fuerit;ſanguinis redundantia auferri poterit cucurbitulis ſcarificatis,dorſo, ſcapulis,& femoribus admotis, quæ etiã in ſtatu morbi conferre poterunt, cùm motus naturæ à centro ad circumferentiam per eas adiuuetur. Cauẽdum autem in puerulis,nẽ profundiores fiant ſcarificationes: Contingit enim aliquando, vt penitiùs adacto ſcalpello ab imprudenti chirurgo, ſanguis feruidus & ebulliens,venulis diuiſis,eo impetu per vulnuſcula effluat,vt difficili negotio cohiberi poſſit.

Purgatio in hoc affectu ſuſpecta eſt.Fit enim motus motui naturæ contrarius, nempè à circumferentia ad centrum; & quibuſcumque variolis laborantibus alui fluxus contingit, retroceſſio variolarum repentina, & mors vtplurimùm conſequitur, vt in prognoſi notaui. Aduerte tamen, vtiliſſimè non rarò purgationem inſtitui ante eruptionem variolarum,& antequam febris incandeſcat, quando ſcilicet pueri ſunt veluti in ſtatu neutro decidentiæ.Tunc enim ſi abundet cacochymia, vtiliter ea purgatione imminuitur, vt natura poſtmodùm alacriùs expulſionem moliatur. At variolis apparere incipientibus, purgatio futura eſt pernicioſa. Tum etiam, ſi maxima vigeat malignitas, vt in conſtitutione epidemica,quando plurimi pueri ex eo morbo

intereunt, satius est omninò à purgatione abstinere quia in morbis valdè malignis & pestilentibus, purgatio in principio morbi instituta valdè noxia est. Ex blandis autem medicamentis componenda sunt purgantia, rhabarb. scilicèt, cassia, manna, tamarindis, & syrupo rosaceo.

In morbi decursu, si aluus astricta sit, sollicitari blandissimè, non autem irritari, poterit; idque suppositorio ex solo melle sine sale confecto; vel enemate ex iusculo, aut lacte, aut decocto hordei, passularum, & liquiritiæ, cum saccharo & vitellis ouorum.

Post venæ sectionem, aliasque euacuationes (si necessariæ fuerint) variolarum expulsio adiuuanda est, non solùm remediis specificis humores ad cutem propellentibus, sed etiam diaphoreticis, & alexipharmacis; præsertim si variolæ & epidemicæ, & summæ malignitatis periculum portendant.

Vulgatissimum est, & à Rhasi, Auicenna, totáque Arabum familia commendatum ad cutem propellens medicamentum; quod etiam à potissima recentiorum parte vsurpatur, iuxta Auicennæ descriptionem; quod sic habet.

℞. Ficuum pinguium Vnc. vij. lentium excortic. Drach. ij. laccæ ℥. ij. ß. gummi tragacanthi & seminis fœniculi, an. Drach. ij. Coquantur in ℔. j. ß. aquæ fontis, donec redeant ad tertiam partem. Detur in potu de ea. Rhasis addit prædictis simplicibus croci gr. xv. passular. ℥. v. quia crocus aperit & corroborat, passulæ hepat firmant. Tragacanthum verò licèt incrasset & astringat, ideò reliquis miscetur, vt nimiam sanguinis ebullitionem prohibeat.

Lentes à quibusdam neotericis reiiciuntur, quòd astringendi facultate præditæ sint, atque adeò variolarum eruptionẽ impediant. Sed non temerè reiicienda

da est tot, tantorúmque Medicæ procerum autoritas; quin potiùs statuendum est, summa cum ratione, lentes excorticatas, vel leuem ebullitionem passas huic compositioni addi; vt nimirùm suâ astringendi & incrassandi vi feruorem nimium humorum coërceat, eorúmque impetum in aliquam partem nobilem prohibeant. In quem finem etiam tragacanthum additum est, vt anteà monui. Hoc desumitur à Galeno, qui 1. *de aliment. facult. cap.* 18. lentes bis coctas partes naturales roborare, & astrictione qua pollent, ventris fluxum cohibere docuit. Illæ igitur præscribi, vel omitti à Medico curante poterunt; prout maior, vel minor attenuandi, & humores ad cutem propellendi necessitas vrgere videbitur. Si enim materia subtilis fuerit, & magna ebullitio fiat, vtiliter lentes præscribi poterunt, ad intentiones prædictas. Si verò materia crassa videatur, quam natura segniter ad cutem propellat: tunc illæ erunt omittendæ, imò & tragacāthum, & reliqua attenuantia ac diaphoretica solùm permiscenda. Vnde patet, remediorum formulis ab Auctoribus propositis non esset arctè insistendum; sed in variis casibus variè esse immntandas. Pro exemplo sit formula sequens, partim ex simplicibus prædictis, partim ex aliis diaphoreticis & malignitatem oppugnantibus composita; quæ ægrotantibus plerumque variolas patientibus in expulsionis conatu multùm conferre poterit.

℞. Rad. fœnic. & acetos. ana ℥. j. rasuræ cornu cerui ℥. ß. fol. scabiosæ, scordij & hyperici, ana M. j. ficuum pinguium par iij. gummi laccæ ʒ. iij. sem. napi card. bened. ana ʒ. ij. lentium excort. ℥. ß, gummi tragacanthi ʒ. j. ß. Coquantur ad ℔. j. ß. De colatura cape ℥. iij. syrupi de limon. ℥. j. Misce. Fiat iulep. Detur bis, aut ter in die.

Si malignitas maximè vrgeat, vt vulgò in variolis epidemicis

epidemicis fieri solet, alexipharmacis præcipuè insistendum est. Sicque ea omnia, quæ in febribus malignis à nobis proposita sunt, hîc conuenire poterunt; habitâ virium, ætatisque ratione. Et inter alia frequenter vsurpari poterunt, confectio de hyacinth. lapis bezoardicus; puluis ex corallis, margaritis, rasura cornu cerui, lapide bezoardico; oleum scorpionum Matthioli, aliáque; quorum vtendi modus è capite præcedenti desumi poterit.

Neque omittenda sunt vires instaurantia, tam interna, quàm externa, à præcedenti etiam capite repetenda, & à prudenti Medico opportunis temporibus vsurpanda.

Aduertendum autem est diligenter; ea medicamenta, quæ variolarum expulsionem adiuuant, in omnibus ægrotantibus non esse vsurpanda. Interdum enim tanto impetu erumpunt, vt earum motus aliquátisper cohibendus sit: maxima enim ebullitio & feruor sanguinis immodicus nisi temperentur, ad exitum ægrotantes perducere consueuerunt; ideò frænantibus & modicè refrigerantibus tunc temporis vti conuenit. Pro exemplo iulepus in hunc modum componi poterit.

℞. Hordei integri P.j. rad. pentaphylli & tormentillæ, ana ℥.j. fol. acetos. endiu. & oxytriphylli, ana M.j. lentium excort. ℥.ß. gummi tragacanth. ʒ.j. Coquantur ad ℔.j. In colatura dissolue syrupi limon. aut granator. ℥.iv. Fiant iulepi pro iv. dosibus, bis in die sumendi.

Amatus Lusitanus *curat.* 18. *cent.* 3. exẽplum proponit huiusmodi variolarum, à feruidioribus humoribus productarum, & solis refrigerantibus atque incrassantibus curatarũ. Quod hîc ad verbũ subnectere libuit, vt tyronibus appareat, quibus in casibus curatio maximè

varian

variāda sit. *Puer*, inquit, *Altarasij, variolis corripi cœpit, ex quibus nonnullæ ita percurrebant, vt miserum corpusculum intra duos dies ferè totum excoriatū reliquerint: serpebāt quippe, ac cutē tantū exanthemata excoriabant; quæ aliis quoq; euenisse puerulis obseruaui. Cōtra quæ sic orsus sum. Primò cùm materia hæc plus iusto subtilis esset, eam obtundere conati sumus; nec tantùm eam, verùm etiam iecinoris & membrorū internorum malam qualitatē infringendo, ne de nouo altera gigneretur. Sed id refrigerantibus complebamus medicamentis, vt syrupo rosato, de cichorea simplici, de endiuia, de violis, adiectis similibus aquis. Exterius verò iecur ex santalino vnguento illinebatur. Sed victus ad id multum faciebat, qui ad frigidum cum humiditate declinabat. Quibus omnibus materia crassior est reddita, & variolæ crassæ & amplæ apparere cœperunt.*

In potu verò ordinario præscribatur decoctum hordei & radicum acetosæ. Eáque remedia continuanda erunt, donec feruor sese aliquantulùm remiserit: posteà verò ea quæ expulsionem promouent, erunt vsurpanda, si natura eorum auxilio indigere videatur.

Hæc ad directam variolarum curationem possent sufficere. Sed quia illæ plurimis partibus tam internis, quàm externis grauem noxam inferre possunt, earum præcautioni & curationi incumbendum est.

Internæ partes præseruari maximè possunt decocto lentium, laccæ & tragacanthi supra descripto. Siquidem lacca iecur & lienem tuetur, lentes intestina, tragacanthum pectus.

Peculiariter verò pulmonem defendunt cōseruæ rosar. violar. syrupus iuiubinus, violaceus, myrtinus, de rosis siccis, de papauere, tum etiā eclegmata sequentia.

℞. Conser. rosar. ℥.j. ß. succi expressi ex lentibus tertiò elixis ʒ.vj. semin. papau. alb. ʒ.ß. gummi tragac. ℈.j. Cum syrupo de rosis siccis fiat looch.

Vel

Vel iſtud Auicennæ, quod ad Guainerio & Foreſto laudatur.

℞.Lentium excorticatur. & ſubtiliſſimè tritarum ʒ. iij. ſemin. papau. albi ℥.j.conſer. roſar. ℥. ij.iulepi roſac. q.ſ. Fiat looch.

Vel ex ſolis ſyrupis tale lambitiuum componi poterit.

℞.Syrupi violac. iuiubin. & de roſ. ſic. ana ℥.j .ſyrupi de papau. ℥. ß. Miſce. Vtatur frequenter ex cochleari, ſenſim lambendo.

Si verò iam præſens fluxio in pulmonem irruat, & raucedinem ac ſuffocationem inducat; non ſolùm remediis prædictis cohibenda erit, ſed etiam reuellenda per cucurbitulas, tum ſiccas,tnm ſcarificatas; & venæ ſectionem, ſi cetera conſentiant. Prætereà in potu exhibebitur decoctum hordei,iuiubarum & liquiritiæ,& looch ſequens in vſum vocabitur.

℞.Sem.alth.melon.cucumer.& papau.alb.ana.ʒ .ij. paſſular. mundi. & iuiubar. ana par. iiij.Coquantur ad ℔.j. In qua diſſolue conſer. roſar. & violar ana ℥.ß. puluer. elect. diatragac. frigidi ʒ.iij.ſaccari candi & roſac. ana q. ſ. Fiat looch.

Fauces & guttur defendi poterunt,antequam variolæ erumpant, ſequenti gargariſmate.

℞.Hordei mund.P.j.folior.plantag.M.ij. roſar. rubr. P.j. balauſt.ſem.ſumac.ana ʒ.ij. Bulliant in aquæ ℔.ij. ad tertiæ partis conſumptionem. In colatura diſſolue ſyrupi de moris & granat.ana ℥.j. Miſce. Fiat gargariſma.

Si tenella puerorum ætas gargariſmatis vſum non permittat,fiet lambitiuum ex ſyrupo mororum,granat. de roſ.ſic. vel ſolis,vel cum aqua plantaginis & roſarum permiſtis, quod frequenter exhibetur ex cochleari.Quibus ſi fluxio cohiberi nequeat, ob nimiam illius

copiam,

copiam, vnde suffocationis periculum immineat, ea quæ vias laxant, & excretionem iuuant, vsurpanda erunt, in hunc modum.

℞. Mucilag. sem. psyllij, & olei amygd. dulc. recentis, ana Vnc. j. sem. sacchari albiss. Vnc. ij. Misce. Fiat lambitiuum, singulis horis exhibendum.

Si ex fluxionis acrimonia, aut copia variolarum, vlcus in faucibus genitum fuerit; aquâ hordei, cum melle rosaceo, vel aquâ aluminosâ detergendum est. Et si in corruptionem vergat, ægyptiaci tantillum prædictis erit admiscendum.

Intestina præseruabuntur iidem remediis, quæ ad pulmones preseruandos fuêre proposita. At si iam præsens alui fluxus, vel dysenteria vrgeat primùm detergentia & lenientia remedia, postmodùm verò astringentia, vsurpanda sunt. Sicque parabuntur clysteres ex lacte chalybeato, saccharo & vitellis ouorum; mox ex decocto hordei & rosar. rubr. cum oui vitello, ac tandem ex decocto plantag. centinodiæ, & prunellæ, aliisque ex curatione dysenteriæ desumendis. Aduertendum autem, alui fluxum non rarò in pueris variolis laborantibus, à lumbricis excitari, eúmque toto ferè morbi decursu perdurare, vnde vitæ periculum imminet; quià expulsio variolarum impeditur aut immuitur. Idque facilè dignoscitur ex deiectionum crassitie ac viscositate, & colore griseo, vel albicante: tunc enim lumbricos enecantia exhibenda sunt, & clysteres dulces iniiciendi.

Renes etiam interdum afficiuntur & exulcerationem patiuntur, vnde sanguinis mictus exoritur. His confert emulsio sem. frig. maj. cum trochiscis alkekengi, de carabe, aliáque in mictus sanguinis curatione proposita.

Inter partes externas oculi maximè à variolis præseruandi

seruandi sunt. Cùm enim molli & humidâ substantiâ præditi sint, variolarum materia facilè ad eos propellitur, vnde grauissima mala incurrunt, & interdum visus prorsus destruitur.

Antequam igitur variolæ erumpant, aut dum erumpere incipiunt, illinendi sunt oculi omni horâ, aqua plantag. & rosar. in qua tantillum croci dissolutum sit; vel collyrio sequenti, quòd efficacius præseruat.

℞. Aquæ rosar.& plantag. ana Vnc.j. sem. puluer. sem. sumac. Drach.ij. Infundantur parùm, & calidè. Colentur cum multa expressione. Colaturæ adde camphoræ ℈. sem.croci gr.v. Fiat collyrium.

Adhuc efficacius erit, si loco aquarum, succi centinodiæ & bursæ pastoris depurati, cum reliquis permisceantur.

Si verò intra oculum ipsum pustulæ suboriri videantur, sanguis columbinus frequenter instillandus est, vt earum resolutio citò promoueatur. Tum etiam collyrium sequens vsurpandum.

℞. Aquæ rosar. Vnc.ij. aquæ euphras. Vnc. sem. trochis. alb. Rhas. Drach.j. tuthiæ præparatæ ℈.j, camphoræ gr.v. croci gr.ij. Fiat collyrium, quo cum tenui linteo oculi sæpè illinantur.

Oculi verò ita intumescentes, vt aperiri nullo modo possint, frequenter abluendi sunt decocto sem. lini, fœnugr. cydonior. maluæ; sícque tumor subsidebit, & oculi aperientur. At si oculis apertis nebulæ in iis appareant, saccharo cando in tenuissimum pollinem redacto abstergendi sunt.

Ac tandem si oculi exulcerentur, collyrio sequenti curabuntur.

℞. Cerussæ lotæ ʒ.iij. sarcocollæ ʒ.j. gummi tragacanth. ℈.j. opij gr.ij. Cum mucilagine tragacanth. extract.

tracta cum aqua plantag. fiant trochiſci, qui diſſoluantur in lacte muliebri, vel aqua roſac. ad vſum: & in cæteris procedendum, vt in curatione vlcerum oculorum fuſiùs à practicis docetur.

Ad nares præſeruandas acetum ſæpe olfaciendum eſt. At efficacius operabitur collyrium ex ſucco polygoni & burſæ paſtoris, ſemin. ſumach, & camphora ſuprà laudatum, quo intincta turunda, ſæpe in nares erit immittenda. Si nihilominus variolæ intra nares adnaſcantur, illæ citò in cruſtas abeunt, quæ oleo amygd. dulc. frequenter erunt illinendæ, vt breui decidant. Ac denique ſi exulceratio contingat, linimento ex oleo de vitellis ouorum, & ſucco plantag. in mortario plumbeo ſubactis, tractanda erit.

Ad faciei cuſtodiam, nonnulli eam aquâ roſaceâ, aliiſque aſtringentibus abluunt. Quod mihi probari non poteſt: ſiquidem maxima impuritatum portio ad faciem propellitur. Illius enim cutis laxa & mollis, excrementis recipiendis maximè idonea eſt. Quamobrem ſi impuritates illæ, quæ à natura ad faciem amandantur, ab ea repellantur, intùs retentæ grauem noxam inferre poterunt; atque ita naturæ motus neutiquam impediendus eſt. Sed huic tantùm muneri incumbere debet Medicus, vt impediat, ne in facie germinantes variolæ, foueas & cicatrices relinquant, à quibus facies deturpari non rarò conſueuit. Id verò vtiliter præſtabit, ſi cum variolæ iam maturuerunt, & in medio albicantes eminent, (quod circa nonum morbi diem ſolet contingere) oleo amygd. dulc. recenter ſine igne expreſſo, cum penna illinantur bis in die, vſque ad cruſtarum caſum. Hoc enim remedio temperatur bilis acrimonia, maturatio acceleratur, & cruſtula-

tum casus promouetur; quæ alioqui adhærentes cutem profundiùs exulcerant, ob pus subtùs delitescens. Oleum nucum recenter & sine igne extractum, cum aquæ rosac. parti quantitate subactum ad formam linimenti, ad eundem vsum præstantissimum est.

Si ob neglecta prædicta remedia, vel insignem variolarum militiam vestigia & cicatrices remanent, illarum reparationi sedulò incumbendum est. Quod tamen integrè obtinere difficillimum est; quamuis plurimi in eo multùm desudarint,in gratiam virginum & mulierum,quæ pulchritudinis conseruandæ studiosissimæ sunt. Ex infinitis autem remediis, quæ ad hanc rem ab auctoribus descripta reperiuntur, nos selectiora tantúm proponemus.

Ac primùm oleum ex vitellis ouorum cutem nutrit atque generat, ideò cicatricibus implendis maximè idoneum est.

Seuum veruecinum recens liquatum & pennâ inunctum, ad idem est efficax.

Maximè verò reparantur fœda variolarum vestigia, si aquâ mille florum, seu è stercore vaccino, mense Maio destillatâ abluantur, & posteà axungiâ humanâ inungantur.

Forestus vnguentum sequens valdè prædicat.

℞. Olei amygd.dulc.liliorum albor.ana Vnc.j. pinguedinis capi Drach. iij. puluer.radic.pæoniæ, ireos Florent. & lithargyri auri, ana Scrup.sem. sacchari candi Scrup.j. His omnibus in calido mortario benè mistis, & per linteum expressis, inunge dicta loca manè & serò. Posteà verò aquâ è pedibus vitulinis destillatâ benè abluuntur, in cuius defectu aqua mille flor. vsurpari poterit.

Neque prætermittendum eſt,quod à multis practicis docetur, vt nimirùm variolæ ad maturitatem perductæ acu perforentur aureâ,vel argenteâ, ne pus diutiùs moram trahens in parte cicatrices relinquat. Quod tamen ferè iam obſoletum eſt,cùm experientia docuerit,variolas perforatas tardius curari, & cruſtas diutiùs retinere, ob caloris natiui imbecillitatem,quæ à perforatione parti inducta eſt , vnde cicatrices fœdiores relinquuntur. Itaque ſatius eſt ab hac perforatione abſtinere, & puris euacuationem ſoli naturæ relinquere.

Pro huius curationis coronide, affectuum variolis ſuperuenientium , pruritus nempè & exulcerationis, therapia ſubnectenda eſt.

Ac primùm in eruptione variolarum,aut dum matureſcere incipiunt, ingens dolor, vel pruritus interdum ægrotantes affligit ; præſertim verò in plantis manuum & pedum, eò quòd denſior in iis partibus cutis eruptionem prohibeat.

Cui ſymptomati medeberis, ſi partes illas in aqua calida detineas,vel decocto emolliente diutiùs foueas. In facie verò cùm ingens adeſt pruritus , quo ægri eam ſcalpere coguntur , vnde fœda illius deturpatio , & inſignes cicatrices emergunt ; ſequenti remedio vtere.

℞. Fol. parietar. M.j. flor. chamæmel. & melilot. ana P.ſem. Decoquantur in aquæ ſcabioſæ ℔.j. Colaturæ adde aquæ caprifol. Vnc.iij. Colaturâ calidâ madefiant ſæpè variolæ prurientes cum bombace , aut linteo tenui.

Vlcera verò , quæ ex malignis & exedentibus variolis oriuntur , curanda ſunt vnguento albo Rhaſis camphorato, vel vnguento de plumbo , in hunc modum compoſito.

℞. Plumbi vsti ℥. ij. lithargyri ℥. j. cerussæ lotæ, aceti, ana ℥. ß. olei rosat. ℥. iij. mellis rosac. ℥. j. vitellos ouor. num. iij. myrrhæ Vnc. sem. ceræ q. s. Fiat vnguentum.

FINIS.

INDEX

INDEX

Rerum, quæ in hoc ſecundo Tomo continentur.

A

Ameos

Chalybs

D

I

L

M

N

O

Ptisana

Q

R

Scirrhus hepatis fol. . . . 42.

T

V

FINIS.

